ORGANVM ARIST

AR
lis C
IOGI
homi
Gr

Porphy
Aristote
Περὶ ἑρμ
Prioru
Poster
Topico
De repr

BA

ARISTOTElis Organum, siue LOGICA, A DOCTISS.

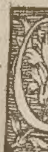
hominibus, Ioach. Perionio, Nicolao Grouchio, Firmino Durio, Latinè conuersa.

Quorum hæc est series:

BASILEAE, EX OFFIcina Oporiniana.

GVL. GVERENTAEI AD Nicolaum Grouchium.

Exibit tandem, pulsóq; erumpet in auras
Inuidiæ fumo clarus Aristoteles.
Protagoraśq; sua rediuiuos pellet ab arce:
Et tumidà illorum sub pede colla premet.
Qui tamen exertis uibrabunt sibila linguis,
Et flatu inficient proxima quæq; suo.
Sed spirent quod adhuc restat, spargantq́; uenenum:
Iam fraudis pœnas, stultitiæq́; dabunt.
Agnoscent iuuenes uanæ mendacia linguæ,
Verbaq́; iam fuco non bene tecta suo.
Tum tibi debebunt, Grouchi, quod soluere nunquam
Aut ipsi, aut post hos secula longa queant.

GVL. GVEREN-
tæus Lectori.

VOD diu multumq; ab omnibus Philosophiæ studiosis efflagitatum est, ut quę Aristoteles de ratione disserẽdi Græcè scripsit, ea nos Latinè reddita, nõ modò uerbis elegantibus, sed etiam proprijs, & ad authorem explicandũ accõmodatis sententijs legere possemus: id iam Nicolai Grouchij singulari industria perfectũ esse confido, ac studijs doctorum ita ab eo satisfactum, ut nihil sit, quod in eo genere amplius posit desiderari. Quod etsi dictu magnum est, de re præsertim tam ardua, in tam multiplici hominum iudicio: tamen eã esse eius uiri ingenij uim & facultatem exploratum habeo, ut doctos omneis existimaturos nõ dubitem, nullum esse inter tot Aristotelis interpretes, qui cum eo uel elegãtia sermonis, uel perspicuitate interpretationis, uel rei ipsius cognitione sit conferendus. Inter quos magna laus est Ioachimi Perionij, uiri doctissimi: qui primus philosophiã à barbarie,

tanquam acerbissima seruitute, uindicauit. Sed quod ijs solet contingere, quorũ operæ ac industriæ nouæ successus plus æquo, consilio institutoq; respondet: ac maturitatem iudicij, præceps hominum commẽdatio præuertit: ut eo hominum de se iudicio, ueluti uento quodã secundo, facilè se auferri patiantur: ac ultrò ab omnibus oblatam laudẽ, ingenita quadam nobis erga nos indulgentia libẽter arripiant: id, ni fallor, Perionio contigit. Qui postquam ijs, quę primùm ex Aristotele in Latinum uerterat, mirum in modum studia hominũ erexit: ac incredibilem sui opinionẽ expectationemq; concitauit: cum eam maximè labore diligentiaq; tueri debuisset, cœpit aliquãto securius in id studium incũbere: & perinde ac si nihil ipsum in eo genere posset fallere, aut eadem esset omniũ Aristotelis librorum ratio: ita in reliquis edendis se gerere, ut ●le sua existimatione, aut hominũ iudicio, nõ admodũ metuere uideretur. Hinc factum est, ut ea emiserit, quę in feruentissimo illo omnium studio pauci animaduerterunt: ubi deferbuit, eruditi uiri non omnino probauerunt. Res tam
nota

nota eſt, tam ſermone omniũ peruulgata, ut non mihi cuiuſquam odium timen dũ ſit, ſi quid etiã paulò liberius dixero. Quid quòd nõnulli nouas poſt eum interpretationes ediderunt, ſuaque opera ſplẽdori illius tenebras offundere conati ſunt? Id autem Nic. Grouchius impiũ ac nephariũ ratus, cuiuſuis hominis famã imminuere, nedũ clariſsimi uiri ſummã gloriam labefactare: hanc ſuam editionẽ ita tẽperauit, ut expectationi deſiderioq; doctorũ ſatisfecerit, nec ullo modo gloriam Perionij minuerit. Nã cùm paucis abhinc annis in Luſitania philoſophiã in regio gymnaſio, cũ ſumma laude & admiratione omniũ profiteretur: libros Ariſtotelis, quos nondũ Perionius uerterat, ipſe tranſtulit: in alijs id fecit, quod malo in cogitatione iudicioq; aliorũ relinquere, quàm in oratione mea ponere: quod ipſius factũ, quo magis ab omnib. deſiderabatur, eo minus reprehẽſionem debet metuere: niſi fortè id aliquis reprehẽdendum putat, quod negligi non potuit ſine ſummo Reipublicę incõmodo. Nã quòd Perionij interpretationem emẽdare maluerit, quàm nouam ędere: tantum abeſt

ut hoc illi uitio uertendũ ſit, ut magnam eo facto modeſtiæ & humanitatis commendationem, apud ęquos iudices eum conſecuturũ ſperē: qui, ſi diligenter perſpexerint, quid ipſe in eo genere poſsit, ac in ijs quæ tranſtulit, non aliam cuiuſquam operam requiri: modeſtiſsimè ab eo factum iudicabunt, quòd gloriam Ariſtotelicæ interpretationis, quam in ſe totam transferre poterat, ita ſibi cum alijs communē eſſe uoluerit, ut maiorē partē ipſis relinqueret. Itaq; lętor quidem, ipſi Grouchio, uiro doctiſsimo, & mihi amiciſsimo, occaſionē quærendi nominis, in re tam illuſtri oblatā eſſe: ſed multo magis ſtudioſis philoſophiæ adoleſcētibus gratulor, quòd habituri ſint ſermonis elegantiam, coniunctā cum uera & certa ratione diſſerendi: longè aliter quàm noſtro tempore à quibuſdā fieri uidemus, qui neglecto Ariſtotele, omnis memorię ſapiētiſsimo diſſerendi artifice, ſuas ineptias adoleſcentibus inculcant, & quod dici ſolet, pro theſauro carbones indicant. quod aliquando optimi adoleſcentes intelligent, & moniti meliora ſequentur. Vale.

INSTI-

INSTITVTIONES PORPHYRII, IOACHIMO PErionio interprete: per Nicolaum Grouchium correctæ & emendatæ.

VIA *necessaria est, Chrysaori, ad Categoriarum rationem, quæ ab Aristotele tradita est, generis, differentiæ, speciei, proprij, accidentisq; cognitio: earumq; rerũ tractatio & ad definiẽdum, & ad diuidendi ac demonstrandi rationem magnum affert adiumentum: tibi quidem institui breuiter, & ut institutionis ratio postulat, quæ à maioribus didici, exponere.* In quo ego, *præter-missis obscurioribus quæstionibus, eas interim tractabo, quæ ad sensum popularem accommodãtur. Ac primùm, ne longè abeam, de generibus ac formis, cohæreant'ne ipsa per sese, an in solis animis sint: & si cohæreant per se, utrum corporea sint, ánne corporis expertia: & num auulsa sint & distracta ab ijs quæ subiecta sunt sensibus, an in ijs ipsis hæreant ac nitantur: hæc inquam, prætermittam omnia: præsertim cum hoc arduum sit, subtilioreq; egeat disputatione. Quo autem pacto de his ipsis, illisq; quæ diximus, cùm ueteres omnes, tum uel maximè Peripatetici, probabiliter disseruerint, quidq; senserint, docebo.*

De Genere. I.

Genus & species non uno modo dicuntur. Nam genus dicitur, aliquorum, & qui ad unum quiddam, & qui inter sese quodammodo affecti sunt, & cognatione quadam coniuncti, multitudo. Qua quidem significatione, Herculeorum genus, ex unius Herculis collatione appellatum est, multorumq; hominum inter se affectione, qui inter se coniuncti sunt ea societate, quæ ab illo ducta est: qua appellatione ab alijs generibus distinguitur. Dicitur etiam alio modo genus, unde alicui ortus principium est, siue ab eo qui genuit, siue ab eo loco in quo quisq; ortus est. Sic enim & Orestem à Tantalo, & Hylum ab Hercule duxisse genus dicimus, itemq; Pindarum Thebanum genere, Platonem Athenienſem. Dat enim, ut pater, sic patria, ortus cuiq; initium. Quæ mihi quidem prima uidetur occurrere significatio. Nam & Herculei dicuntur ij, qui ab Hercule genus habuerunt: & Cecropidæ ij, qui à Cecrope, itemq; his finitimi. Primumq; certè uocatum id genus est, quod cuique dat ortus causam & initium: deinde multitudo eorum, qui ab uno principio, ut ab Hercule, quasi quodam capite manarunt. Quam quidem multitudinem definiuimus, seiunximusq; à cæteris, cum uniuersam multitudinem quæ ab Hercule fluxisset, Herculeorum genus nominaremus. Iam alio etiam modo genus appellatur, id cui subijcitur species, quæ ex illis ducta uidetur appellatio. Nam & initium est genus id formarum, quæ ei subiectæ sunt: & uidetur uniuersam multitudinem quæ ipsi subiecta est, continere. Sed cùm his tribus modis genus notetur, tamen de tertio apud Philosóphos tantùm oratio

oratio est. idq; hoc modo definiunt: Quod de multis, specie autem differentibus dicitur, cum quid quicq; sit quæritur: ut animal. eorum enim quæ dicuntur, partim de uno tantummodò dicuntur, ueluti indiuidua, cuiusmodi est Socrates, hic homo, hæc res: partim de multis, ut genera, ut species, ut differentiæ, ut propria, ut accidentia ea quæ communiter in multis, non propriè in uno insunt. Est autem genus, ut animal: species, ut homo: differentia, ut rationis particeps: proprium, ut aptum ad risum: accidens, ut id quod album est, quodq; nigrum, & sedere. Genera autem ab ijs differunt, quæ in uno solùm dicuntur, quòd in multis ipsa dicuntur. Ab ijs item quæ in multis sunt, hoc modo: à specie quidem, quòd species, etsi de multis illa quidem dicatur, sed tamen specie minus differentibus, uerum numero. Homo enim cum species sit, de Socrate & Platone dicitur: qui non specie, sed numero solùm inter se differunt. At uerò animal cum nomen generis obtineat, de homine, boue, equoq; dicitur: qui specie etiam, non solùm numero differunt. Porrò autē inter genus & proprium hoc interest, quòd proprium de una modò specie, cuius proprium est, dicitur, ijsq; indiuiduis quæ species continet: ut ridens de solo homine, singulisq; hominibus dicitur. Genus autem non solùm de una specie dicitur, sed de multis, ijsq; differentibus. Postremò, genus & differentia, communiaq; accidentia hoc inter se differunt, quòd etsi de multis etiam specie differentibus & differentia dicantur, & communia accidentia, non tamen in quæstione dicuntur ea, qua quid quicq; sit: sed in ea, qua quale quicq; sit, quæritur. Si qui enim rogent, quídnam sit illud tandem,

quo de hæc dicantur omnia, genus respondemus: differentias & accidentia non respondemus: quippe cum hæc de re dicantur, non in quæstione qua quid quicque sit, sed quale quicq; sit, quæritur. Nam & cum qualis sit homo, quærit aliquis, rationis eum participem: & cum rogamur, qualis sit coruus, nigrum esse respondemus. quorum Rationis particeps, differentia est: Niger autem, accidens. At cum interrogamur quid sit homo, Animal respondemus, quod genus est. Quamobrem genus hoc ipso quòd in multis dicitur, ab ijs separatur omnibus, quæ de uno tantummodò dicuntur: quòd de specie differentibus, ab alijs quæ ut species dicuntur, & propria. Quòd uerò in quæstione dicitur, Qua rei natura indagatur, & à differentijs secernitur, & ab accidentibus communibus, quæ non in quæstione qua uis & natura rei, sed qua qualitas aut modus inuestigatur, dicuntur omnia de ijs, de quibus quicq; dicitur. Nihil igitur redundans, nihil parum explicatum continet, quæ generis nationi constituta est definitio.

De Specie. II.

Species autem, in uniuscuiusque forma dicitur. Ex quo illud, Primùm quidem species est digna quæ imperet. Vocatur etiam id species, quod subest generi. Hinc soliti sumus dicere, hominem speciem esse animalis, quod genus est: & candorem coloris speciem, & triangulum figuræ. Quòd si speciei fecimus mentionem, cum generis uim definiendo explicaremus, hoc modo, Quod de multis, specie autem differentibus, in rei natura quærenda dicitur: & generis, cum speciem definiremus his uerbis, Species est quod subest generi, nemo reprehendat,

dat

dat. Illud enim intelligendum est, quoniam genus alicuius genus est, & species alicuius species, utendum fuisse necessariò utroque nomine, cum uis & natura utriusque definiendo aperiretur à nobis. Speciem etiam definiunt hoc modo: Species id est, quod generi subijcitur, & de qua genus in quæstione qua quid quicque sit quæritur, dicitur. Rursus etiam hoc modo: Species est, quod de multis numero differentibus dicitur, in quæstione qua rei natura exquiritur. Quanquam speciei ultimæ, quæq; tantummodò species est, non etiam genus, hæc propria definitio est: aliæ, earum omnium quæ non sunt ultimæ. Quod hinc sciri potest, quia in quaq; categoria quiddam primum est, & quiddam ultimum: inter quæ duo alia interiecta sunt, quæ eadem & genera sunt, & species. Est autem primum genus, supra quod, aliud genus esse nunquam potest: ultimum uerò, post quod nulla alia species sequitur. Inter primum autem & ultimum alia interiecta sunt, quæ eadem & genera sunt, & species, sed si cum alio alioq; conferantur. Idq; in una categoria perspici potest. Substantia enim genus est illa quidem, quæ corpus complectitur: & corpus, corpus animatum: corpus animatum, animal: animal, animal rationis particeps: animal rationis particeps, hominem: homo, Socratem, Platonem, & singulos homines: ita tamen, ut eorum omnium primum genus sit substantia, solumq; genus: homo uerò species ultima, & modò species: corpus autem & substantiæ species, & animati corporis sit genus: itemq; animatum corpus, species corporis est, genusq; animantis. Rursum animal species est animati corporis, genus ratione utentis

utentis animantis: & animal ratione utens, species animalis est, & genus hominis. At uerò homo, animalis ratione utentis est ille quidem species, sed hominum singulorum est species tantummodò, non etiam genus. Ita quicquid ante indiuidua proximè dicitur, id omne non generis, sed modò speciei nomen obtinet. Vt igitur substantia quæ in summo sita est, propterea summum genus habetur, quòd genus est nullum ea antiquius: sic homo quia species est, qua nulla sit posterior, nec ulla natura quæ in species & formas diuidi queat, sed sola indiuidua (indiuiduum enim est Socrates, itemq́; Plato, & hoc quod album est) ob eam causam in speciei numero modò, & ultimæ, atque (ut diximus) infimæ, non etiam generis, habetur. At uerò quæ in medio locata sunt, superiorum species & formæ, posteriorum genera dicuntur. Itaq; duæ ex his comparationes affectionesq́; ducuntur: una, qua ad superiora affecta sunt, ex qua eorum formæ speciesq́; appellantur: altera, qua ad inferiora, ex qua eorum genera nominantur. Summa autem & extrema uno modo solùm comparantur. Genus enim principale, cum sit summum omnium, ad ea affectum est quæ complectitur: ad ea autem quæ eo antiquiora sunt, quoniam summum est primumq́; principium, atque id, ut diximus, cuius nullum esse genus ullo modo potest, ad ea inquam nullo modo affectum est. Atque etiam infima species unam comparationem habet, eam qua superiora & priora respicit, quorum species est: itemq́; eam, qua cum inferioribus confertur, non diuersam, siquidem indiuiduorum etiam species nominatur. Sed indiuiduorum propterea species dicitur,
quòd

quòd ea cõplectitur: eorum autem quæ superiora sunt, species etiam dicitur, sed quòd eam illa continent. Primum quidem genus definiunt hoc modo: Quod cum genus sit, non est species. Item hoc modo: Cuius genus aliud esse nullum potest. Speciem autem ultimam hoc modo: Quod sic species est, ut non etiam genus sit. item, Quod ita species est, ut in species diuidi nullo modo queat. item hoc modo: Quod de multis, ijsq; numero differentibus dicitur, cum rei natura quærendo inuestigatur. Quæ autem inter extrema interiecta sunt (ὑπάλληλα genera ac species nominant) unumquodque eorum ponunt esse genus & speciem, sed si ad aliud & aliud comparantur. Nam ea omnia quæ superiora sunt & antiquiora ultima specie, ascendendo usque ad summum genus, ὑπάλληλα genera & species uocantur. ut Agamemnon, Atrides, Pelopides, Tantalides, & extremum Iouis. Et in ortus quidem & familiarum descriptione, ad unum ferè initium, & quasi caput, uerbi gratia ad Iouem, cætera referunt. Generum autem & formarumque non est eadem ratio: propterea quòd id quod est, non est commune genus omnium: nec omnia quæ sunt, ut placet Aristoteli, ad unum primum genus caputq; referuntur: sed ponenda sunt, ut ipse in Categorijs docet, decem prima genera, quasi decem initia & capita rerum. Nam si quis omnia esse dicat, ambiguè (inquit) non una ratione appellabit. Si enim id quod est, commune genus esset omnium rerum, una ratione ac modo esse dicerentur. Cum uerò sint decem prima, nominis est solùm, non etiam rationis quæ nomini constituta est, societas & communio. Ac prima quidem decem sunt: formarum

formarum autem infimarum certus est numerus, non infinitus: indiuiduorum, quæ formas ultimas sequuntur, infinitior. Quocirca iubebat Plato, eos qui à summis generibus ad infimas species descendissent, insistere: descendere autem per media ijs differentijs quæ speciem complent, diuidendo: indiuidua uerò omittere omnino, quòd scientia comprehendi nullo modo possent. Ac eos quidem qui descendunt ad infimas species, necesse est multitudinem dispertiẽdo decurrere: qui autem ad summa nituntur genera, in unum multitudinem concludant necesse est. nam cùm species, tum genus, uel multo etiam magis, multa in unam naturam colligit. Singulæ autem res contrà, unum in multa partiuntur. Nam & speciei communione ac societate unum efficitur ex multis: & singulorum natura, ex una & communi re multæ fiunt. Vt enim res singulæ diuidendi, sic quod commune est, uim comprehendendi efficiendiq; unum habet. Sed cum quid genus esset, quid species, explicatum sit à nobis, cumq; unum genus sit, species multæ (semper enim in multas partes genus diuiditur) genus quidem semper de specie dicitur, & superiora omnia de inferioribus: species autem neq; de genere proximo, neq; de superioribus ullis dicitur, quòd non reciprocetur. Aut enim paria de paribus dici oportet: ut quod ad hinniendum aptum est, de equo. aut maiora de minoribus: ut de homine, animal. At minora de maioribus dici, non conuenit. neq; enim ut hominem esse animal dicis, sic animal esse hominem rectè poßis dicere. In quibus autem species dicitur, in ijs etiam speciei genus, & generis genus, ad primum usque dicetur necessariò. Si enim uerè

dicitur

dicitur Socrates esse homo, & homo animal, animalq́; substantia: uerè etiam Socrates dicetur esse animal & substantia. Quando enim superiora de inferioribus dicuntur, & species de indiuiduo, & genus de specie indiuiduoq́; dicetur. Summum etiam genus tum de genere dicitur, aut de generibus si multa sunt media, tum de specie, tum de indiuiduo. Nam & summum genus de omnibus generibus, formis, indiuiduisq́;, quæ ei subiecta sunt, dicitur: & genus, quod infima specie prius antiquiusq́; est, de omnibus formis infimis & induiduis: Quæ autem species est modò, de indiuiduis omnibus: & indiuiduum, de uno solùm singulorum. indiuiduum autem Socrates dicitur, & hoc quod album est, & hic qui accedit Sophronisci filius, si modò Socratem solum filium habeat. Quæ indiuidua nominantur ex eo, quòd ex proprietatibus suis quicq́; constat, quæ omnes in alio eædem esse nullo modo possunt. Socratis enim proprietates nunquam in alio eædem esse possunt: at hominis communis & uniuersi proprietates, eædem esse possunt in multis, aut potius in omnibus singulis, quia homines sint. Quare & indiuiduum à specie, & species à genere continetur: quippe cum genus quiddam totum sit, pars indiuiduum: species partim pars, partim totum: ita tamen, ut pars sit alterius, totum non alterius sed in alijs sit. Siquidem totum in partibus inest. Ac de genere quidem & specie, quidq́; sit summum genus, quid infima species, quæq́; eadem genera sint & species, quæ indiuidua, quotq́; modis genus & species dicantur, diximus.

De

De differentia. III.

Differentia autem communiter, propriè, & maximè propriè dicitur. Aliud enim ab alio differre communiter dicitur, quod sumpto undecunque discrimine, uel à se differt, uel ab altero. Nam inter Socratem & Platonem interest aliquid: & à se ipse differt Socrates, cum puer est, & cum in media ætate: cum quid agit, & cum nihil. Idq; genus differentiæ semper in discriminibus spectatur ijs, in quibus rei modus & affectio consistit. Propriè autem inter aliqua interest, cum alia affectio, uel accidens, id quod elui funditus non potest, dißimilitudinem facit. Est autem affectio, quæ separari non potest: qualis est cæcitas oculorum, nasi aduncitas, aut cicatrix quæ ex uulnere quasi callum obduruit. Ea autem maximè propriè inter se differunt, quæ differentia distant ea quæ speciei est efficiens: uelut, hoc homo equo præstat, quòd est rationis particeps. Omnino igitur differentia omnis eum in quo sit, diuersum ab altero facit. Sed hoc interest, quòd communis & propria dißimilem, ea autem quæ est propria maximè, omnino alium eum in quo insit, efficit: ita fit, ut quæ alium efficiunt eum in quo sitæ sunt, eæ speciei efficientes appellentur: quæ autem dißimilem omnino, differentiæ. Nam & rationis particeps, si ad animal addatur, id ad aliud genus transferet, speciemq; animalis conficiet: at motus tantummodo ei dißimilem facit, qui non mouetur. Ita differentia illa ad aliud genus animal transtulit, hæc modò dißimiles inter se res facit. Ac ijs quidem differentijs quæ aliud genus efficiunt, & genera in partes diuiduntur, & conficiuntur defi-

definitiones: quoniam ex generibus & differentijs omnis constat conficiturq; definitio. Ex ijs autem quæ dissimiles modò efficiunt, uarietates solum & commutationes oriuntur. Ergo, ut paulò altius repetam, illud quidẽ iam perspicuum est, differentias aliàs separari posse ab eo in quo sint, aliàs non posse. quandoquidem moueri, stare, ægrotare, ualere, & cætera eiusdem generis, separari possunt: aduncitas autem nasi, & narium, ut ita dicam, simitas, & particeps expersq; rationis, euelli distrahiq; non possunt. Sed earũ quæ seiungi non possunt, aliqua distinctio est. aliæ enim ex se & ui sua conueniunt rebus, aliæ casu & fortuitò. Nam homini per se conuenit rationis particeps, & mortalis, & quòd aptum animum habet ad percipiendam scientiam: aduncæ autem & simæ nares, temerè & casu, non ui sua. Quocirca quæ per se insunt, eæ in definitione qua rei uis & natura explicatur, adhibẽtur, ijsq; res alia efficitur: at quæ fortè temerè, nec ad definitionem generis adduntur, nec aliam rem faciunt, sed modo dissimilem. Deinde, quæ ui sua & per se rei conueniunt, nec amplificari, nec minui possunt: quæ casu etiam si separari non possunt, tamen & contentionem capiunt, & remissionem. Nam nec genus, de formis suis cum dicitur, illas magis & minus sibi adiungi patitur: nec differentiæ generis, quibus diuiditur in partes: cum præsertim ex his definitio eiusque perficiatur: & rei nullius uis & natura, quæ una eademq; est, imminui poßit, nec amplificari. At uerò aduncis simisq; naribus magis & minus esse, & colore aliquo quis leuiter uel multum infici, imbuiq; potest. Iam ergo, cum tria differentiarum genera esse perspiciamus,

& alia quæ abesse possunt, alia quæ non possunt: rursumq; eorum quæ abesse non possunt, quædam quæ ui naturaq; sua adsunt, nonnulla quæ casu & fortuito: rursus ex ijs differentijs quæ per se inhærent, aliæ sunt quibus genera in partes & formas diuidimus, aliæ quæ speciem efficiant: uelut quoniam animalis per se differentiæ hæ sunt, animatum, sensus, rationisq; particeps, & expers rationis, mortale & immortale: hæ quidem duæ differentiæ, animatum & sensus particeps, animalis uim naturamq; ac speciem absoluunt (est enim animal nihil aliud, quàm natura animata, sensus compos.) hæ autem, mortale & immortale, rationis particeps & rationis expers, genus in partes diuidunt: his enim in formas & species genera partimur. Sed quæ genera dispertiunt, eædem formas speciesq; complent: cum præsertim his differentijs, particeps rationis & expers rationis, mortale & immortale, animal distribuatur in partes: ita tamen, ut particeps rationis & mortale, hominis: particeps rationis & immortale, Deorum: expers rationis & mortale, beluarum genus compleant. Eademq; ratione cum summæ substantiæ differentiæ diuidentes hæ sint, animatum, inanimum: sensus particeps, sensus expers: ex his duæ illæ, animatum, & sensus particeps, ad substantiam additæ, animal complent: hæ autem, animatum & sensus expers, plantam. Quoniam igitur hæ omnes uno modo sumptæ & intellectæ, efficientes sunt formarum, alio modo diuidentes: factum est, ut procreatrices formarum omnes sint appellatæ. quarum quidem in generum diuisionibus, rerumq; naturis definiendo explanandis usus est maximus.

nus. at earum quæ ut casu & fortuito conueniant, separari non possunt, non item: ac earum multo etiam minor, quæ abesse possunt. Has autem definiunt hoc modo: Differentia est, qua forma & species genus superat. Homo enim ratione & mortalitate uincit animal. nam animal nullam omnino earum continere, non est uerum: unde enim formæ differentias haberent? neque uerò omnes habet contrarias, quoniam isto pacto eadem res simul contrarias formas haberet: sed ut sua in se differentias quæ eis subiectæ sunt, genera complectuntur, re uera & actu nullam. Ita fit, ut nec quippiam ex ijs quæ nulla sunt, fiat: nec in eodem sint simul formæ contrariæ. Atque etiam hoc modo eam definiunt: Differentia est, quæ de multis, specie autem differentibus, in quæstione qua quale quid sit indagatur, dicitur. Nam rationis particeps, & mortale, de homine dicuntur: sed in quæstione qua quale quicq; sit, non in ea qua quid quicq; sit, quæritur. Cum enim quid sit homo, interrogamur, aptè respondemus, Animal: cum uerò quale sit animal, rogamur, Particeps rationis, & mortale, rectè respondeamus. Nam res omnes ex materia & specie constant, aut ex ijs quæ proportione materiæ & speciei dicuntur. Vt enim statua ex æris materia fit, & ex figura tanquam ex specie: sic homo & communis, & sub ratione speciei, ex genere proportione materiæ, & ex differentia proportione speciei efficitur. Atque ut illic totum quiddam est statua, sic hic animal rationis particeps, mortale, homo. Definiunt eam etiam hoc modo: Differentia id est, quod uim habet ad ea secernenda, quæ subiecta sunt sub idem genus.

Rationis enim particeps, & expers rationis, hominem equumq;, qui eidem generi quod est animal, subiecti sunt, inter se distinguit, & separat. Et hoc modo: *Differentia est, quo quicque distinguitur. Neque enim genere inter se homo & equus differunt, quòd & nos & equi sumus animantes: sed particeps rationis cum accessit, nos ab illis separauit. Item, rationis participes sumus nos quidem & angeli: sed cum additum fuit mortale, nos ab illis distinxit.* Sed illud intelligi par est, *eos qui accuratius & subtilius differentiæ perspiciunt ac persequuntur rationem, non quiduis eorum quæ separant omnia quæ eidem generi tributa sunt, in differentiarum numero habere, sed quod ad rem eiusq; uim & naturam aperiendam pertineat, quodq; sit pars rei. Non enim aptum esse ad nauigandum, differentia hominis est, etiamsi hominis sit proprium.* Dicamus enim licet, *animantium alios aptos esse ad nauigandum, alios non esse, hominem ab alijs separantes: sed tamen aptum esse ad nauigandum, non explet naturam hominis, nec eius pars est, uerùm consequens naturæ uis quædam: quòd non sit differentia talis, quales sunt eæ quas efficientes formarum appellauimus.* Quamobrem *differentiæ procreatrices specierum sunt omnes quæ species inter se distinguunt, quæq; in rei natura explananda adhibentur.* Ac de differentia quidem satis ferè dictum est.

De Proprio. IIII.

Proprium autem diuidunt quadripartitò. Nam & quod uni soli speciei, neque toti conuenit, ut homini mederi, uel geometræ fungi munere, proprium appel-

lant:

lant: & quod toti speciei, etsi non soli, uelut homini bipedem esse: & quod in sola totaq; specie, idq; interdum reperitur, ut omni homini in senectute canescere. & quartum, id, in quod hæc omnia concurrunt & conueniũt, quod in sola totaq; specie, idq; semper, intelligitur: ut in homine, natum esse ad risum. Quãquam enim non ridet semper, tamen ridens dicitur: non quòd semper rideat, sed quòd semper insitam habeat ridendi facultatẽ. Quod ei æquè naturale est, atq; equo aptum esse ad hinnitum. Atq; hæc illi propria maximè appellant, quòd reciprocentur. Si enim equus sit, etiam aptus erit ad hinniendum: & si quid aptum sit ad hinniendum, cõtinuò equus sit necesse est.

De Accidente. V.

Accidens uerò est, quod adest & abest sine eius rei in qua situm est interitu. Cuius genera duo sunt: alterum, quod separari potest: alterum, quod non potest. Ac dormire quidem in ijs est quæ separari possunt: nigror sic in coruo & Aethiope inest, ut separari non poßit. potest enim & coruus albus, & Aethiops intelligi mutato colore, sine interitu rei cui inhæret. Diffiniunt illud etiam hoc modo: Accidens est, quod & inesse in eadem re, & non inesse potest. Item, Quod nec genus est, nec differentia, nec species, nec proprium, semperq; in subiecta re inhæret. Expositis his omnibus quæ nobis proposita erant ad dicendum, uelut quid genus esset, quid species, quid differentia, proprium & accidens: iam quid commune inter se habeant, quid proprium, differamus.

De communitatibus & differentijs quinq; uocum. VI.

Commune eſt quidem omnium, ut dixi, de multis dici: ſed ita tamen, ut genus ac differentia de formis & indiuiduis, quæ ſunt eis ſubiecta, dicantur: ſpecies autem de ſuis indiuiduis: proprium de ſpecie, cuius ſit propriũ, & de indiuiduis, quæ ſpeciei ſubiecta ſint: accidens & de formis, & de indiuiduis. Nam animal de equo & boue, quæ ſpecies ſunt, & de hoc equo & hoc boue, quæ ſunt indiuidua, dicitur. Rationis autem expers, tum de equo ac boue, tum de ſingulis dicitur. Sed ſpecies, qualis eſt homo, de ſingulis hominibus modò dicitur. At proprium, & de ſpecie cuius eſt proprium, & de indiuiduis illi ſpeciei ſubiectis dicitur: ut quod aptum eſt ad riſum, de homine, & de hominibus ſingulis: quod uerò nigrum eſt, de ſpecie coruorum, & de ſingulis coruis, quod accidens eſt quod ſeparari non poteſt, dicitur. & moueri, quod accidens eſt quod poteſt ſeparari, de homine equoq; dicitur: ſed ita, ut primùm de indiuiduis, ſecundo autem loco de ijs etiam quæ indiuidua continent.

De communitatibus & differentijs Generis & Differentiæ. VII.

Communis eſt autem generi cum differentia, formarum complexio. Differentia enim ſpecies complectitur, etſi non omnes quas genus. Particeps enim rationis, etſi non continet ea quæ ſunt expertia rationis, ut animal: at certè hominem & angelum, qui ſpecies ſunt, continet. Quæq; de genere, quia genus ſit, dicũtur, omnia de

formis

formis ijs quæ illi subiectæ sunt, dicantur necesse est. Sicuti quæ de differentia ut differentia est, dicuntur, eadem etiam de specie quam illa efficit dicuntur. Nam quoniam animal genus est, de eo quasi genere dicetur essentia, & quod animatum est, & quod sensum habet. Quinetiam de formis omnibus quæ animali subiectæ sunt, hæc ipsa usq; ad indiuidua dicentur. Quoniamq; particeps rationis differentia est, de eo differentiæ nomine dicetur id quod ratione utitur: nec de eo solũ quod est particeps rationis, sed de ijs etiam formis, quas id quod rationis est particeps complectitur. Hoc etiam commune illorum est, quòd generibus differentijsq; sublatis, tolluntur unà ea omnia quæ illis subiecta sunt. Vt enim, si nullum sit animal, nec equus est, nec homo: sic, si nihil sit rationis particeps, animal quod ratione utatur, constare nullo modo potest. Proprium autem generis est, in pluribus dici quàm differentiam, quàm speciem, quàm proprium, quàm accidens: cum enim animal in homine, equo, aue, & angue dicatur, tamen quadrupes de ijs tantùm quæ quatuor pedes habent, & homo in solis indiuiduis: quod ad hinnitum natum est, in solo equo, & singulis. Itemq; accidens in paucioribus dicitur. Sumendæ autem sunt differentiæ, quibus genera in partes diuiduntur, non quæ generis uim naturamq; complent. Deinde differentiam genus ui sua continet: quandoquidem animalium aliud rationis particeps, aliud expers. differentia autem non continet genus: nam antiquiora prioraq; sunt genera ijs differentijs, quæ illis subiectæ sunt. Itaque si tollantur, tollunt differentias, nec ab illis unà tolluntur. Sublatis enim

animantibus, rationis compotibus & expertibus nihil loci relinquitur. At uerò *genera non tollunt differentiæ: ut enim omnes tollantur, tamen ſubſtantia animata, ſenſus compos, quod animal eſt, mente & cogitatione intelligetur.* Præterea *genus in quæſtione qua natura rei inueſtigatur, dicitur: differentia in quæſtione, ut dixi, qualitatis.* Genus *etiam in quaq; forma & ſpecie unum eſt: ut in homine genus eſt animal, differẽtiæ multæ: ut quòd rationis eſt particeps, quòd mortale, quòd ad mentem & ſcientiam percipiendam natum eſt, quibus à cæteris animantibus diſtinguitur.* Poſtremò *genus materiæ ſimile eſt, formæ differentia.* Multa *ſunt præterea quæ generis differentiæq; propria ſunt & communia, ſed hæc ſatis multa ſunt.*

De communitatibus & differentijs Generis & Speciei. VIII.

Genus quidem & ſpecies communem habent eam dicendi rationem, qua in multis, ut dixi, reperiuntur. In *quo ſpeciem illam intellectam uolo, quæ ſpecies modò eſt, non etiam genus, cum accidit ſpeciem atq; genus eſſe.* Hoc *etiam illorum commune eſt, quòd priora ſunt ijs de quibus dicuntur, & quòd utrunque quiddam totum eſt.* Sed *hoc differunt, quòd genus ſpecies complectitur: ſpecies continentur, nec genera continent: quippe cum in pluribus genus quàm forma dicatur.* Præterea *genera præponi oportet, quæ differentijs ijs quas efficientes formarum diximus, quaſi efformata, ſpecies compleant & abſoluant.* Itaq; *priora ſunt naturæ ordine genera, tolluntq;, neque tolluntur.* Si *enim ſit ſpecies, genus etiam omnino eſt: at ſi genus ſit, non continuò*

ſpecies

ſpecies eſt. Genera etiam una ratione de omnibus formis quæ ei ſubiectæ ſunt, dicuntur: formæ de generibus non item. Iam hoc ſuperant formas genera, quòd formas complectuntur: formæ autem genera, quod proprias differentias. Præterea nec ſpecies ſummum, nec genus infimum locum obtinere poteſt.

De communitatibus & differentijs generis & proprij. XIX.

Generi cum proprio hoc commune eſt, quòd ſpecies ſequuntur. Vt enim ſi quid ſit homo, idem animal: ſic ſi quid ſit homo, continuò ad riſum aptum ſit neceſſe eſt. Illud etiam, quod æquè genus de formis dicitur, atque proprium de ijs indiuiduis quæ ipſum participant. æquè enim homo & bos animantes ſunt, & Anytus & Melitus æquè apti ad riſum. Atq; etiam illud commune eſt, quòd una ratione & genus de ſuis formis, & proprium de ijs quorum proprium eſt, dicitur. Inter ea autem intereſt, quòd genus prius eſt, poſterius proprium. Primùm enim animal eſſe debet, deinde differentijs proprijsq; diſtingui ac diuidi. Et genus quidē de multis formis dicitur, proprium autem de una aliqua forma cuius ſit proprium. Præterea proprium uiciſſim commeat retrò, cum de eo dicitur, cuius eſt proprium: at genus, de nullo uiciſſim dicitur. Nō enim ſi quid ſit animal, id continuò ſit homo: neq; ſi quid animal, idcirco aptum ſit ad riſum: ſin aliquid ſit homo, continuò etiam aptum animum ad riſum habeat neceſſe eſt: uiciſſimq; ſi quid aptum animum ad riſum habeat, homo. Præterea ineſt proprium in tota ſpecie cuius proprium eſt, & in ſola ea, idq; ſemper: genus uerò, etſi in tota ſpecie cuius genus

est, & semper, attamen non in sola ea reperitur. Praeterea *si propria tollantur, non etiam genera secum unà tollũt: cùm interim sublatis generibus, formæ eæ, quarũ sint propria, constare nullo modo poßint: ita sublatis ijs quorum sunt propria, ipsa etiam tollantur necesse est.*

De communitatibus & differentijs generis & accidentis. X.

Communis *est generi cum accidente, de multis, ut dixi, dicendi ratio, siue in ijs sit accidentibus quæ separari possunt, siue in ijs quæ non possunt.* Nam *& moueri in multis dicitur, & quod nigrum est, in coruis &* Aethiopibus, *alijsq; nonnullis quæ sine animis sunt.* Hoc autem *inter genus accidensq; interest, quòd genus formis prius sit & antiquius, accidentia posteriora formis.* Vt enim *accidens statuatur id quod abesse non potest, certè id accidente prius est, cui inhæret: hoc etiam, quòd æquè genere participant ea, quæ illo participant, accidens non æquè.* Contentionem *enim, remißionemq; capit accidentium communio: generum non item.* Item, *quòd primùm in indiuiduis accidentia inhærent, genera & species naturæ ordine priora sunt induiduis substantijs.* Et quòd *genera in quæstione naturæ de ijs quæ illis subiecta sunt, dicuntur: accidentia uerò, in quæstione qualitatis uel modi cuiusuis rei.* Si *enim rogatus fueris, qualis sit* Aethiops, *nigrum esse respondebis: aut quomodo affectus sit* Socrates, *ægrotare eum uel ualere dices.* Ac genus *quidem quid à cæteris quatuor differat, diximus. unumquodq; autem eorum à quatuor cæteris etiam differre uidebitur: ita cum quinq; sint, & unumquodq; à cæteris quatuor distet, effici uidetur, ut quater quinque*

ducta, uiginti differentias omnes expleant. Non ita est: sed quoniam deinceps enumerantur, adeoq; in ijs quæ secundo loco accipiũtur, una differentia, quia iam sumpta sit, relinquitur: in ijs uerò quæ tertio loco, duæ: in ijs quæ quarto, tres: in ijs quæ quinto, quatuor emittuntur differentiæ: profectò ex quatuor, tribus, duabus, & una, decem fiunt. Nam quoniam quid genus à differentia, quid à specie, quid à proprio & accidente differret, dictum est, idcirco quatuor hinc oriuntur differentiæ. Quid autem differẽtia à genere differret, tum dixi, cum quid ab ea differret genus ostendi. Reliquum est igitur, ut quid à specie, proprio & accidente differat, doceamus: ex quo tres nascuntur. Rursum quid species à differentia interesset, dixi, cum quid differentia à specie distaret dicerem: quid etiam differret à genere species, docui, cum quid genus à specie differret docerem. Ita restat, ut quid species à proprio & accidente differat, disseramus: quæ duæ fient differentiæ. Illud tandem ad disputandum relinquetur, quid inter proprium intersit & accidens: quandoquidem quid à specie, quid à differẽtia & genere differret, antè docui, cum eorum inter se differentiam traderem. Si ergo quatuor generis, differentiæ tres, speciei & cæterorum duæ distinctiones in unum conferantur, si deniq; proprij ab accidente una, certè ex omnibus decem fient: quarum quidem quatuor, generis & cæterorum iam ostendimus.

De communitatibus & differentijs Speciei & Differentiæ. XI.

Communis igitur differentiæ cum forma, par æquaq; communio est. Singuli enim homines æquè participes sunt

ſunt hominis, differẽtiæq; rationis, ex qua participes rationis nominantur. Hoc etiam eis cõmune eſt, quòd ſemper adſunt ijs quibus ipſorum conuenit communicatio. ſemper enim Socrates & rationis eſt particeps, & homo. Proprium autem differentiæ eſt, in quæſtione dici qua quale quicq; ſit: ſpeciei uerò, in ea qua quid quicq; ſit quæritur. Nam etſi homo uelut qualitate aliqua affectus ſumatur & intelligatur, non omnino quale quidpiam ſignificat, ſed quia differentiæ generi accommodatæ eum talem fecerint. Iam in multis formis ſæpe differentia cernitur, uelut quadrupes in pluribus animantibus ſpecie differentibus: ſpecies autẽ ſola indiuidua quæ ſub ſpecie ſubiecta ſunt, complectitur. præterea prior eſt differentia ea ſpecie quæ ex ipſa nominatur: quandoquidem ſublato eo quod rationis eſt particeps, homo conſtare nullo modo poteſt: at homine ſublato, quod rationis eſt particeps, minimè tollitur, cum angelus cohæreat. Præterea coniungitur differentia cum alia differentia. Siquidẽ quod rationis eſt particeps, quodq; mortale, in uim naturamq; hominis concluduntur. Species autem cum ſpecie non copulatur, ut aliud inde genus oriatur. equam enim quandam ſi certus aſinus cõtrectet, inde mula naſcetur: at ſi omnino equus cum aſino coniungatur, nunquam ex eo muli natura conſtabit.

De communitatibus & differentijs Proprij & Differentiæ. XII.

Differentiæ autem cum proprio hoc commune eſt, quòd æquè illis participant ea quibus cum communicantur. Aequè enim id omne quod particeps eſt rationis, eſt compos rationis: & quæ nata ſunt ad riſum, æquè nata

ſunt

ſunt omnia. Illud etiam ijs cõmune eſt, & ſemper conuenire, & omnibus quæ continent. Quamuis enim animal bipes debilitatum quid habeat, ad id certè ad quod natum eſt, ſemper accommodabitur. Et id quod ad riſum natum eſt, etiamſi non rideat ſemper, tamen ex eo ad quod natum eſt, ſemper intelligetur. Differentiæ autem proprium eſt plerunq;, in multis formis contineri: ut rationis particeps in angelo & homine dicitur. Proprium autem in una ſpecie, cuius eſt proprium. Et differentia quidem ex ijs conſequens eſt, quorum differentia, etſi id uiciſſim retrò non commeet. Proprium autem uiciſſim etiam retrò commeat, quòd reciprocetur ipſum, & ea quorum proprium eſt.

De communitatibus & differentijs accidentis & differentiæ. XII.

Hoc differentiæ cum accidenti commune eſt, quòd in multis dicuntur. Cum eo etiam quod ſeparari non poteſt, illud commune eſt differentiæ, quòd ſemper & omnibus quæ complectuntur, conueniunt. Nam bipes ſemper homini cõuenit, & nigror coruis omnibus. Sed hoc differunt, quòd formas differentia continet, nec continetur. (nam & angelum & hominem particeps rationis complectitur) accidens uerò quodammodo complectitur, quia ſit in multis: quodammodo continetur, quòd nõ unum aliquod accidens, ſed multa recipiant ea quibus inhærere ſolent. Præterea nec intendi differentia, nec remitti poteſt: at accidentia & intentionem capiunt, & remiſſionem. Cumq; contrariæ differentiæ miſceri iungiq; inter ſe non poſſint, tamen contraria ſæpe accidentia coniunguntur. Ac differentiæ quidem & aliorum

hæ ſunt

hæ sunt communitates ac proprietates. Species autem quid à genere differret, & differentia, dictum est tum, cum quid genus & differentia à cæteris distaret, ostendimus. Restat ut quid à proprio & accidente intersit, dicamus.

De differentijs & communitatibus speciei & proprij. XIIII.

Hoc igitur speciei cum proprio cõmune est, quòd inter se reciprocantur. Nam si quid homo sit, etiam aptum ad risum erit: & si quid aptum ad risum sit, homo. Nam sæpe diximus, quod aptũ est ad risum, ex eo quòd natum sit ad risum, intelligendum esse. Atq; etiam illud commune est, quòd æquè conueniũt. Aequè enim & species insunt in ijs quibus cum cõmunicantur, & propria in ijs quorum sunt propria. Hoc uerò differunt, quòd species aliorum esse genus potest, proprium aliorum proprium esse non potest: quodq; species antè cohæret quàm propriũ, proprium speciei innascitur. Sit enim homo necesse est, ut sit aptus ad risum. Cumq; species semper in subiecta re insit reipsa, proprium interdum potentia inest, atque interdum solum adesse potest. Homo enim semper est Socrates, non semper ridet, quanquam semper ad risum aptum animum habeat. Præterea quorum definitiones diuersæ sunt, ea inter se differunt. Cumq; speciei sit, subesse generi, de multisq; dici in quæstione qua rei natura quæritur, quæq; sunt eiusdem generis: proprij est uni alicui, eiq; omni, semperq; conuenire.

De communitatibus & differentijs speciei & accidentis. XV.

Hoc autem commune speciei cum accidente est, quòd

in multis dicuntur. Raræ autem sunt aliæ communitates, quòd id quod accidit, & id cui quid accidit, distent inter se plurimùm. Proprium autem speciei est, in quæstione qua quid quicq; sit quæritur, de ijs dici quorum est species: accidentis autem, in ea qua quale quid sit, aut quomodo affectum sit. Illud etiam speciei propriũ est, quòd uniuscuiusq; rei natura unius est formæ particeps: accidentis, quòd multorum accidentium, & eorum quæ separari possunt, & eorum quæ non possunt. Præterea species antè intelliguntur quàm accidentia, etiamsi non poßint seiungi (rem enim subijci oportet, ut ei quid accidat) accidentia uerò posterius nascuntur, habentq; naturam suam omnem in substantia cohærentem. Speciei etiam æqua est parq; communio, accidentium autem eorum quæ seiungi non possunt, non item. Quoniam Aethiops alius alio, colore nigro potest magis minusq; imbui & infici. Nunc superest, ut de proprio & accidente disseramus. Quid enim proprium à specie, quid à differentia & genere differret, diximus.

De communitatibus & differentijs Proprij & Accidentis. XVI.

Commune est illud proprio cum accidenti indiscreto, quòd illa in quibus cernuntur, constare sine ipsis nullo modo possunt. Vt enim constare homo sine eo non potest quod ad risum aptum sit: sic esse sine nigro colore Aethiops nullo pacto potest. Et quemadmodũ in ijs omnibus, quorum est proprium, & semper inest propriũ: ita accidens, quod seiungi non potest. Hoc uerò differũt, quod proprium uni modò speciei conuenit, uelut homini id quod ad risum aptum est; accidens autem, quòd

seiungi

ſeiungi non poteſt, uelut niger, non ſolum Aethiopi conuenit, ſed coruo etiam, et carboni, & ebeno, alijsq; nonnullis. Iam proprium, & id cuius eſt proprium, reciprocantur, in omnibusq; æquè ineſt proprium: accidens autem id quod ſeparari non poteſt, nõ reciprocatur. Propriorum etiam æqua eſt parq; communio: accidentium alia maior, alia minor. Sunt præterea aliæ multæ communitates & proprietates eorum omnium quæ adhuc commemorauimus: ſed hæ ſatis multæ ſunt ad ea diſcernenda, eorumq; inter ſe comprobandas communitates.

FINIS.

ARISTOTELIS STAGIRITæ Categoriæ, interprete Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriaceno: per Nic. Grouchium correctæ & emendatæ.

Μώνυμα dicuntur, quorum nomen ſolum cõmune eſt: definitio autem naturæ, nomini congruens, alia atq; alia. ut animal, id quod homo eſt, & depictum animal. Hæc enim nominis tantummodo ſocietate coniũcta, definitione ea quæ naturam eorum, uimq; nominis explicat, differunt. Si quis enim quæ ſit utriuſq; eorum natura, quia animalia ſint, dicat, utriuſq; propriam conſtituet definitionem.

Synonyma autem dicuntur, quorum & nomen commune eſt, et eadem nomina attributa naturæ definitio: ut animal, id quod homo eſt, et id quod eſt bos. Nam &

animal

animal communi nomine eorum utrumq; appellatur, et eadem est quæ naturam explicat definitio. Etenim si quis reddat definitionem, quæ quid sit utrumq;, quatenus animalia sunt, explicet: certè eandem attribuet utrique. Paronyma autem uocantur ea, quæ orta ab uno uariè commutantur: ut à grammatica grammaticus, fortis à fortitudine.

Eorum quæ dicuntur partim coniuncta sunt, partim simplicia. Ac coniuncta quidem, ut homo currit, homo uincit: simplicia sunt, homo, bos, currit, uincit.

Eorum quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur, nec in subiecto insunt ullo, ut homo: de subiecto enim dicitur quopiam homine, in subiecto autem nullo inest. Alia in subiecto sunt illa quidem, sed de subiecto nullo dicuntur. In subiecta autem re esse dico id, quod in re aliqua inest, non tanquam pars, nec ab eo cui inest seiungi separariq; potest. ueluti grammatica aliqua in subiecto inest animo, sed de subiecto nullo dicitur. Eodemq; modo hic uel ille candor, est ille quidem in subiecto corpore (est enim in corpore color omnis) attamen de nullo subiecto dicitur. Quædam & de subiecto dicuntur, & sunt in subiecto: ut scientia in subiecto animo inest, ac de subiecta grammatica dicitur. Nõnulla nec in subiecto sita sunt, nec de subiecto dicuntur ullo: ut singuli homines ut singuli equi. Nihil enim eius generis neq; in subiecto est, neq; de subiecto ullo dicitur. Omnino autẽ & indiuidua, & res singulæ, de subiecto nullo illa quidem dicuntur, sed eorum nonnulla in subiecto esse nihil prohibet. Nam grammaticæ singulis sunt in ijs quæ in subiecto insunt, nec de subiecto ullo dicuntur. Cum alte-

rum de altero tanquam de subiecto dicitur, quicquid de prædicato dicitur, id omne de subiecto quoq; dicetur. ueluti, quia homo de quopiam homine dicitur, & animal de homine: ob eam etiam causam animal de singulis hominibus dicetur. Singuli enim homines, & homines sunt, & animalia. Quando genera diuersa sunt, nec unum ab altero continetur, eorum etiam differentiæ specie differunt, ut animalis & scientiæ. Animalis enim differentiæ sunt, terrenum & bipes, & uolucre, & aquatile. At uerò harum nulla scientia est: quoniā inter scientiam & scientiam hoc ipso quòd bipes sit, nihil interest. Eorum autem generum, quorum unum altero continetur, nihil prohibet easdē esse differentias. Nam superiora genera de ijs, quæ ijs subiecta sunt, generibus dicuntur. Ita fit, ut omnes quæ sunt prædicati, subiecti etiam sint futuræ differentiæ. Quæ autem simplicia sunt, ea uel substantiam significant, uel quantitatem, uel qualitatem, uel quæ cum aliquo cōparantur, uel locum, uel tempus, uel situm, uel habere, uel facere, uel pati. Est autem Substantia, ut populariter dicam, ut homo, ut equus. Quantitas, ut quod duorum cubitorum est, quodq; trium. Qualitas, ut candor, grammatica. Quæ cum aliquo comparantur, ut duplum, ut simplum, ut maius. In loco, ut in foro, in Lycio. In tempore, ut cras, anno superiore. Situm esse, ut iacere, ut sedere. Habere, ut armatum esse, uestitum esse. Facere, ut secare, urere. Pati, ut secari, uri. Nihil autem eorum quæ enumerata sunt, per se affirmationem aut negationem facit: sed ex eorum mutua quadam coniunctione, omnis & affirmatio & negatio nascitur. Nam & omnis affirmatio et negatio,

aut

aut uera est, aut falsa: & nihil eorum quæ simplicia sunt, non coniuncta, uerum est, aut falsum: ut homo, ut candor, ut currit, ut uincit.

De Substantia.

Substantia autem, quà & propriè & primùm, & maximè appellatur, ea est, quæ nec de subiecto ullo dicitur, nec in subiecto ullo inest: ut quidam homo, quidam equus. Secundo autem loco substantiæ uocantur species eæ, in quibus quæ primæ nominantur naturæ, insunt: itemq; earum formarum genera. uelut quispiam homo, specie quidem hominis continetur, speciei autem genus est animal. Hæ igitur secundæ naturæ substantiæq; nominantur: ut homo, ut animal. Perspicuum est autem ex ijs quæ dicta sunt, eorum quæ de subiecto dicuntur, necesse esse & nomen de subiecto dici, & definitionem: ut homo de subiecto quopiam homine dicitur, & nomen etiam dicitur. Siquidem quempiam hominem, tu hominem rectè appellabis. Atq; etiam hominis de aliquo homine dicetur definitio. Homo enim quispiam, & homo est, & animal rationis particeps, mortale. Ergo & nomen de subiecto dicetur, & definitio. At uerò eorum quæ in subiecto continentur, permulta sunt, quorum neque nomen neque definitio de re subiecta dicitur: nonnullorum nomen nihil prohibeat dici de subiecto interdum, etiam si non possit definitio. ueluti candidum cum sit in subiecto corpore, de subiecto dicitur. candidum enim corpus dicitur: at candidi definitio nunquam de corpore dicetur. Cætera uerò omnia uel de primis substantijs subiectis dicuntur, uel in ijs subiectis continentur. Quod perspici exemplis potest. ueluti animal de

homine dicitur, de quopiam igitur etiam homine dicetur. Si enim de singulorum hominum nemine, ne de homine quidem dicetur omnino. Rursum inest color in corpore, ergo & in aliquo corpore. Nam si in nullo est singulorum corporum, neq; in uniuerso corpore. Ergo hoc iam apparet, reliqua omnia aut de subiectis primis substantijs dici, aut in eis inesse subiectis. Quocirca sublatis primis naturis atq; substantijs, nihil loci relinquitur cæteris omnibus. Porrò secundarum substantiarum species magis substantia est, quàm genus: quoniam ad primam naturam propius accedit. Si enim quid sit prima essentia quispiam explicet, planius id & aptius faciat usus specie, quàm si genus adhibuisset: ueluti apertius cuiusdam hominis naturam explicabit, qui hominem esse dicet, quàm qui animal. Est enim magis propria species cuiuspiam hominis, at genus communius. Item si quis, quid sit aliqua arborum singularum aperiat, apertius docebit si arborem dicat esse, quàm si plantam. Iam primæ substantiæ, quia cæteris omnibus subiectæ sunt, reliquaq; omnia de eis dicuntur, aut in eis sunt; idcirco maximè substantiæ naturæq; nominantur. Quam autem habent rationem ad cætera omnia primæ essentiæ, eandem habet species ad genus. Subijcitur enim generi species, quippe cum de speciebus genera dicantur, nec species generibus ex hac parte respondeant. Ita fit etiam ex his, ut species magis quàm genus nomen obtineat substantiæ. At uerò species nulla, earum quæ genera non sunt, magis quàm altera substantia est. Nemo enim cuiquam singulorum hominum, nomen hominis adhibebit aptius, quàm bouis, cuipiam boum singulorũ. Similiterq;

in primis essentijs ac naturis, nihil magis aliud alio substantia est: neq; enim quisquam singulorum hominum uerius essentia est, quàm bos aliquis. Iure autem post primas essentias, species solæ ac genera essentiæ secundæ nominantur. Hæc enim sola eorum quæ dicũtur, quæ uis sit primæ substantiæ explicant, atq; declarant. Nam si quis uelit explicare quæ uis sit & natura cuiuspiam hominis, isq; uel speciem afferat uel genus, aptè ille quidem fecerit: licet planius, si hominem esse dicat, quàm si animal, fecisse uideatur. At si quid cæterorum omnium afferat, alienum id futurum est, & ad eam rem minimè accommodatum: ut si candidum eum dicat, uel currere, aut aliud quiduis generis eiusdem. quapropter ex reliquis rebus omnibus hæ solæ meritò substantiæ uocantur. Præterea quoniam cæteris omnibus primæ substantiæ subiectæ sunt, quoniamq; reliqua de eis omnia dicuntur, uel insunt in ipsis, ob eam causam principales dicuntur substantiæ. Quod autem sunt ad cætera omnia primæ substantiæ, hoc & genera sunt & species primarum substantiarum ad reliqua omnia. de his enim cætera omnia dicuntur. Vt enim quempiam hominem grammaticum dices, sic & hominem grammaticum & animal: similiterq; in cæteris omnibus. Hoc autem omni substantiæ commune est, non inesse in subiecto. nam nec in subiecto prima substãtia est, nec de subiecto ullo dicitur. De secundis etiam id perspicuũ est, eas in nullo esse subiecto. Homo enim, etsi de subiecto quopiam homine dicitur, tamen in nullo subiecto inest. neq; enim in quodam homine homo inest. Itemq; animal de subiecto quopiam homine dicitur, cum interim animal

in aliquo homine non insit. Iam uerò eorum quæ in subiecto insunt, nihil impedit, quo minus nomen illud quidem interdum de subiecto dicatur, sed tamen nunquam definitio potest. At secundarum substantiarum & definitio de subiecto, & nomen dicitur. Hominis enim alicui homini conuenire dicas definitionem, itemq; animalis. Non igitur in ijs quæ in subiecto insunt, esse substantia ullo modo potest. Sed non est substantiæ hoc proprium: quin etiam sunt in ijs, quæ non sunt in subiecto, differentiæ. Nam gradiens & bipes de subiecto aliquo homine dicuntur, nec sunt in subiecto ullo. neq; enim in homine bipes inest, neq; gradiens. Atque etiam de eo differentiæ definitio, cuius est differentia, dicitur: ut si gradiens de homine dicatur, dicetur etiam de homine gradientis definitio. est enim homo gradiens. Nec uerò conturbare nos debent substantiarum partes, quasi insint in totis ut in subiectis, ne quando eas substantias negare cogamur. Ea enim in subiecto esse negauimus, quæ ut partes inessent. Hoc autem essentijs ipsis & differentijs tributũ est, ut de quibus ipsa dicuntur, συνωνύμως dicantur. Omnes enim quæ ex illis ducuntur dicendi rationes, aut de indiuiduis, aut de formis dicuntur. Ex prima enim substantia, quoniam de subiecto nullo dicitur, nulla dicendi ducitur ratio. At secundarum substantiarum formæ, de indiuiduis dicuntur: genus autem & de speciebus, & de indiuiduis. Itemq; differentiæ de formis, indiuiduisq; dicuntur. Atq; etiam primæ substantiæ, & formarum sibi uendicant & generum definitionem, & species illam generis. Quæ enim de prædicato dicuntur, de subiecto quoq; dicuntur omnia.

Eodemq;

Eodemq; modo differentiarum definitio formis & indiuiduis accommodanda est. Synonyma autem definita sunt ea, quorum nomen commune est, eademq; definitio. Omnia igitur quæ à substantijs & differentijs proficiscuntur, συνωνύμως dicuntur. Omnis etiam substantia, quiddam hoc uel illud significat. Ac in primis quidem essentijs non est id dubium: sed uerum est eas hoc quiddam significare, uel illud, præsertim cum indiuiduum, quodq; unum numero est, declaretur illis, & exprimatur. Secundæ autem uidentur illæ quidem similitér, figura appellationis, hoc quippiam significare, cum dicitur homo, uel animal: non tamen id uerum est, sed qualitatem potius significant. Neque enim res una subiecta est, ut in prima substantia: sed de multis homo animalq; dicuntur, quanquam non omnino qualitatem significat, sicut album. nomen enim albi, nisi qualitatem, nihil significat omnino. At genus & species cum substantia, qualitatem adsignificant: significant enim talem aliquam substantiam. Sed genere, quàm specie, plura explicantur: quoniam qui nomen animalis profert, plura quàm is qui hominis complectitur. Iam hoc etiam substantijs insitum est, ut ipsis nihil sit contrarium. Nam primæ quidem substantiæ, ut cuipiam homini, uel cuipiam animali, quid contrarium esse posit? nihil enim eis repugnat: ne homini quidem, aut animali. Sed hoc proprium non est substantiæ, quinetiam in plerisque alijs rebus hoc cernitur, ueluti in quantitate. Neque enim rei duorum cubitorum, aut trium, quicquam contrarium est: neque decem, nec cuiquam rei eiusdem generis. nisi forté dicat aliquis, multa

paucis esse contraria, aut magna paruis: sed illud profectò uerum est, definitis quantitatibus nil aduersari. Illud præterea substantijs conuenit, ut nec elationem nec summißionem suscipere poßint. Quod non ita dictum uelim, quasi substantia alia, alia nec magis nec minus substantiæ nomen obtineat: hoc enim concessum est. Sed hoc uolo, nullam substantiam, id ipsum quod suapte natura est, nec magis nec minus sibi uendicare. ueluti si homo substantia est, nec ipse seipso magis aut minus est, nec alter altero magis est aut minus homo. Neq; enim alter altero nomen hominis magis obtinet: sicuti res alba alia, alia albior est, & minus alba: & honestum aliud alio honestius est, & minus honestum. Quinetiam idem se ipsum magnitudine aliqua & exiguitate superare dicitur: ut corpus cum candidum sit, hoc tempore quàm antea albius uocatur: & quod calidum est, magis minusq; calidum. At uerò essentia nec magis nec minus essentia nominatur. neq; enim homo nunc magis quàm antea nomen hominis obtinet, nec quicquam eorum quæ substantiæ appellantur. Quare non patitur substantia illud magis aut minus sibi tribui. Sed hoc substantiæ est proprium maximè, una eademq; cum sit numero, uim habere accipiendi contraria: ita ut cæterorum omnium quæ non sint substantiæ, nihil quisquam afferre poßit, quod unum idemq; manens contraria poßit accipere. ut color cum sit unus & idem numero, niger non dicitur, & albus: neq; eadem actio, uitiosa & recta. Eadem est cæterorũ omnium ratio, quæ substantiæ non uocantur. At substantia cùm una sit eademq; numero, uim habet accipiendi contraria. ueluti

unus idemq; homo aliàs albus, aliàs est niger: interdum calidus, interdum frigidus: nonnunquam bonus, nonnunquam improbus: quod in cæteris omnibus non reperitur. Nisi fortè aliquis occurrat, confirmans contraria accipere & orationem posse, & opinionem: uidetur enim eadem uera & falsa oratio. ut si uera est oratio, sedere aliquem: cùm is surrexerit, hæc ipsa oratio falsa erit. Eademq; est ratio opinionis. si quis enim uerè sedere aliquem sentiat, cum surrexit, malè existimabit, si eandem de eo habeat opinionem. Quòd si cui hæc probabuntur, attamen ratione quadam magna est dissimilitudo. Nam substantiæ ipsæ mutatæ, uim habent accipiendi contraria: cum enim ex calido quippiam fit frigidum, ipsum immutari solet, quoniam & quod nigrum fit ex albo commutatur, & bonum ex malo. Itémque cætera omnia commutatione accedente contraria accipiunt. At uerò oratio & opinio, manent ipsæ quidem immobiles omni ex parte: sed re ea quæ subiecta est immutata, in eis contraria nascuntur. Manet enim hæc eadem oratio, sedere aliquem: re uerò mutata, interdum uera, interdum falsa est. Eadem est ratio opinionis. Quapropter hoc quidem pacto proprium erit substantiæ, immutatione sui ipsius accipere posse contraria. Quanquam autem quis orationem & opinionem contraria accipere comprobet, profectò non ita est. Neq; enim ex eo quòd aliquid acceperint, contraria suscipere dicuntur oratio & opinio: sed, quia in re alia, aliqua affectio nata est. Nam quia res est, aut non est, idcirco uera est aut falsa oratio, non quia possit ea accipere in se contraria. Omnino enim à nemine nec

oratio mutatur, nec opinio. Nunquam igitur contraria accipient, nisi in eis aliqua affectio gignatur. At substantia, quòd contraria in ea sunt, ex eo uim habere dicitur accipiendi contraria. Nam & morbus in ea esse & ualetudo potest, & candor & nigror: quæ cum omnia in se accepit, uim habere accipiendi contraria dicitur. Quare naturæ ac essentiæ hoc proprium est, uim habere accipiendi contraria, immutatione sui, cum unum & idem numero maneat. Ac de substantia quidem hactenus.

De Quantitate.

Quantorum autem aliud deiunctum est, aliud coniunctum: & partim ex partibus constant quæ situm quendam inter se habent, partim ex ijs quæ non habent. Est autem deiunctum, ut numerus, ut oratio: continuum, ut linea, extremitas, corpus, & præterea locus & tempus. Nam numeri partium terminus cõmunis nullus est, quo eius partes coniungantur. uelut si quinq; sint partes decem, nullo communi termino quinque & quinque coniuncta sunt, sed separata: neque tribus & septem ullus communis terminus accommodatur. Nec poßis omnino in numero communem ullum partium terminum reperire, sed semper secretæ sunt ac separatæ. Ita numerus in eis est quæ secreta sunt. Similis est ratio orationis. Nam quantam esse orationem ex hoc perspici potest, quòd syllaba breui longaq; ponderatur. Id quod de uocis oratione intellectum uolo. Partes enim eius nullo communi termino & fine coaptantur: quoniam terminus communis nullus est, quo syllabæ cohæreant, uerùm per se quæque secreta est. Linea autem continuata est. Licet

cet enim communem ſumere terminum, punctum uidelicet, quo eius partes coniungantur, & extremitatis lineam. nam extremitatis partes ad certum communem terminum omnes pertinent. Item in corpore potes reperire communem terminum, lineam, uel extremitatem, qua coniunctæ ſint partes corporis. Atque etiam locus & tempus ſunt generis eiuſdem. Nam & id tempus quod adeſt, quodq́; præſens eſt, cum præterito & futuro copulatur: & locum certum corporis partes occupant, quæ aliquo communi termino coaptantur. Loci ergo partes quæ ſingulas corporis partes continent, eodem termino quo corporis partes copulantur. Ita in continuatis eſt locus, quandoquidem ad certum communem terminum eius partes pertinent. Præterea alia ex partibus conſtant, quæ habent ſitum inter ſe: alia ex ijs quæ non habent: ueluti lineæ partes ſitum certum tenent, quoniam unaquæque alicubi ſita eſt, poteſq́; ubi quæque ſita ſit in plano explicare, quaq́; cum parte reliquarum omnium coaptetur. itemq́; plani partes ſitum certum obtinent: æquè enim doceri poteſt, ubi ſingulæ ſitæ ſint, & quæ inter ſe aptæ. Eadem eſt ratio ſolidi corporis & loci partium. At uerò in numero, quem eius partes inter ſe ſitum habeant, aut ubi ſitæ ſint, aut quæ inter ſe uinctæ atque aptæ, docere nemo poteſt: ne temporis quidem. pars enim nulla manet temporis. Quod autem non manet, quî ſitum certum habeat? quin potius ordinem certum id obtinere poßis dicere, quia temporis pars alia prior, alia poſterior eſt. Similiterq́; in numero, quòd unum prius quàm duo, & duo antè quàm tria numerantur. ita ordinem quendam cer-

tum obtinent, situm autem eorum nunquam certè poßis reperire. Eadem est ratio orationis. nulla enim eius pars manet: sed prolata & missa uox, iam reuocari nullo modo potest. non igitur situs ullus erit eius partium, siquidem nulla manet. Alia igitur ex partibus constant, quæ ipsæ certo quodam situ constant. alia ex ijs quæ non constant. Sed propriè quanta nominantur, ea quæ diximus: impropriè & casu cætera omnia. Hæc enim spectantes & intuentes, cætera quanta appellamus: ueluti multum album aliquid dicimus, quòd extremitas magna sit: actionem & motionem diuturnam, quòd multum interiectum sit temporis. Neque enim quicquam eorum per se quantum dicitur; ut si quis doceat quanta sit actio, eam tempore explicabit, anni unius, aut sic quodammodo. Et qui res quàm sit alba exprimet, extremitatis ratione explicabit. nam quàm longa est extremitas, tam album aliquid esse confirmauerit. Ita fit, ut sola ea quæ enumerata sunt, propriè quanta dicantur: reliqua omnia non per se illa quidem; sed casu & fortuitò. Iam quantis nihil cōtrarium est. nam certis ac definitis perspicuum est nihil repugnare, ut rei trium aut duorum cubitorum, uel extremitati, neq; ulli eorum quæ sunt generis eiusdem. nihil enim eis contrarium est. Nisi fortè dicat aliquis; & multa paucis, & magna paruis esse contraria. Atqui non sunt hæc in quantis, sed in ijs quæ cum aliquo comparantur. Nihil enim per se magnum aut paruum dicitur, sed quod cum alio comparatur. ut mons paruus, milium magnum: quia hoc maius sit omnibus ijs quæ sunt eiusdem generis: ille, quia minor alijs eiusdem generis. Fit igitur cum altero collatio.

Nam

Nam si per se magna aut parua dicerentur, nunquam certè mõs paruus, nec milium magnum uocaretur. Praeterea in uico multos esse, Athenis paucos, cum sint multo plures, dicimus: & domi multos, in theatro paucos, cũ sit multo maior numerus. Iam res duorum & res trium cubitorum, caeteraq; eiusdem generis, quantum sit aliquid significant: magna autem & parua non quantum sit significant, sed potius comparationem. Nam ex altero spectatur quod magnum est, & quod paruum. Perspicuum est igitur, ea in ijs esse quae cum aliquo comparantur. Praeterea siue quis hoc ponat in quantis, siue nõ ponat, tamen nihil eis est contrarium. Quod enim non potest per se intelligi, cum aliquoq; comparatur, quũ potest ei quicquam esse contrarium? Praeterea si magna paruis contraria sunt, in eodem simul contraria erunt, & idem sibi ipsi aduersum. accidit enim ut res eadem sit simul magna & parua: est enim ad hanc parua, eadem magna ad alteram. Eadem igitur res eodem tempore & parua est, & magna. ita simul contraria accipit. Nihil autem simul contraria accipit: ut in substantia perspici potest, in qua cum esse contraria poßint, tamen nulla simul in morbo est, & ualet: nec alba & nigra simul est, nec aliud quicquam est in quo simul contraria esse poßint. Atque etiam eadem res sibi ipsa aduersa erit. Si enim res magna paruae contraria est, eadem etiam simul & magna & parua, certè eadem res sibi erit contraria. At fieri non potest, ut aliquid sibi sit contrarium. Non igitur sunt parua magnis contraria, nec multa paucis. Ex quibus efficitur, ut etiam si quis haec non dicat in ijs esse quae cum aliquo comparantur, sed in

quantis,

quantis, tamen eis nihil sit contrarium futurum. Sed quantorum repugnantia in loco apparet maximè. Summum enim locum infimo contrarium ponunt, mediam regionem infimum locum appellantes, quòd inter medium & mundi terminos longißimum interiectum sit interuallum. Atque etiam ex his ducta uidetur cæterorum contrariorum definitio. Contraria enim definiuntur, quæ in eodem genere plurimum differunt. Nec uerò illud magis aut minus, in quantis reperitur. ut res duorum cubitorum non asciscit alia magis rei huius naturam atque rationem. Quod eodem modo iudicandum est de numero: ueluti tria non magis quàm quinque numeri nomen obtinent, nec quinque potius quàm tria: ne tempus quidem aliud alio magis aut minus temporis appellatur nomine. Quanta igitur nec magis nec minus dicuntur. At quantorum maximè proprium est paria & imparia nominari: quanta enim quæ diximus, omnia uel paria uel imparia uocantur, ut corpus par uel impar dicitur. itemq; numerus & tempus, par & impar. Similiterq; singula quæ dicta sunt, uel æqua uel non æqua dicuntur. Cætera uerò quæ non sunt in quantis, non admodum æqualia uel inæqualia nominantur. ut commutatio non admodum dicitur æqua uel non æqua, sed potius similis uel dißimilis: & res alba non ferè æqua uel non æqua, sed similis uel dißimilis. Est igitur hoc quantorum maximè proprium, ut paria uel imparia dicantur.

De ijs quæ cum aliquo conferuntur.

Ea autem cum aliquo conferuntur, quæ id quod sunt

aliorum

aliorum esse dicuntur, aut quoquo modo aliter cum alio conferuntur. ueluti maius quicquid ipsum est, id omne alteri tribuit: aliquo enim maius dicitur. & duplum, id ipsum quod est, ad alterum refertur, quoniam alicuius rei duplum est: itemq; cætera omnia eiusdem generis. Sunt etiam hæc in ijs quæ cum aliquo conferuntur: ut habitus, ut dispositio, ut scientia, ut situs. Hæc enim omnia quicquid sunt, aliorum sunt, aut quomodocunque aliter cum altero conferuntur, ac nihil præterea. Nam & habitus, alicuius habitus dicitur: & scientia, alicuius scientia: & situs, rei cuiuspiam situs. Eadem est cæterorum omnium ratio. Sunt igitur quæ cum aliquo conferuntur ea, quæ id quod sunt, alterius esse dicuntur, uel quoquo modo ad alterum referuntur: ut mons ad alterum magnus dicitur, quippe cum ad aliquid mõs magnus nominetur. Quod simile est, alicui etiam simile dicitur: cæteraq; omnia generis eiusdem, eodem modo cum aliquo conferuntur. Sunt autem quædã situs genera, accubatio, status, sessio: situs autem in ijs est, quæ cum aliquo conferuntur. Sed iacere, stare, sedere, non sunt ipsa quidem situs: ab ijs autem generibus situs quæ diximus, orta sunt. Reperitur etiam in ijs quæ cum aliquo conferuntur, repugnantia. ut uirtus uitio est contraria, cum utrunque in ijs sit quæ cum aliquo comparantur: & ignorationi scientia. Nec uerò omnibus data sunt contraria. duplo enim nihil aduersatur, nihil triplo, nec ulli eiusdem generis. Illud autem magis & minus in ijs reperitur, quæ cum aliquo conferuntur. Nam & quod simile ac dissimile est, similius dissimiliusq; dicitur: & quod par et dispar est, aliud alio magis par & dispar, cũ

utrumq;

utrũq; in numerum eorum ueniat, quæ cum aliquo conferuntur. Quod enim simile est, cuipiam simile: & quod par est, alicui par esse dicitur. Quanquam non omnia quæ cum aliquo comparantur, illud magis & minus admittunt. neq; enim duplum magis aut minus duplum, quàm aliud habetur: nec quicquam eiusdem generis.

Omnia uerò quæ in hoc genere sunt, reciprocantur: uelut seruus, domini seruus: uicißimq; dominus, serui dominus esse dicitur. Et ut duplum simpli, sic uicißim simplum dupli simplum habendum est. Itemq; & maius minore maius, & minus maiore minus dicitur. Eadem est ratio cæterorum: nisi quòd interdum casus dißimilitudo rationem dicendi commutabit. Quanquam enim scientia, rei quæ sub scientiam cadit, dicatur: tamen res quæ scientiæ subiecta est, scientiæ non dicitur, sed sub scientiam cadere dicitur. Et sensus, rei quæ sub sensum cadit, sensus est: uicißimq; res subiecta sensui, non dicitur sensus, sed sub sensum cadere. At enim reciprocari nonnunquam ista non uidebuntur: quoties non accommodatum ad id quod dicitur, uerbum exprimit is qui rem declarat. ut si quis pennam auis esse dixerit, non uicißim dicat auem pennæ esse: cum præsertim primum quod dedit, non esset uerbum proprium, cum scilicet dixit pennam auis esse pennam. non enim hoc ipso quia auis sit, penna eius propria est, sed quia pennigera sit: siquidem plerisque alijs pennæ attributæ sunt, quæ in numero auium non habentur. Ergo si aptè & accommodatè ad rationem dicendi uerbum exprimatur, continuò reciprocantur. uelut, penna pennigeri penna, uicißimq; penniger pennæ penniger. Atq; etiam hoc loco inter-

interdum sanè si nullum accommodatum sit rebus nomen impositum, nomina facienda sunt necessariò: ut si gubernaculum dicatur nauis esse gubernaculum, haud probè fiat. neque enim hoc ipso quòd nauis sit, eius gubernaculum esse dicitur, cum naues sint quæ nulla gubernacula habeant. Itaque non est hoc loco reciprocatio. nauis enim non solet dici gubernaculi nauis: aptiorq; ratio dicendi fiat, si gubernaculum rei gubernaculo instructæ esse dicatur: quandoquidem res instructa gubernaculo ob id dicitur, quòd gubernaculum habeat. Similis est ratio cæterorum. ut caput aptius capitati, quàm animalis: quippe cùm non quia animal sit, caput habeat: carent enim capite multa animalia. Sed ita facillimè nomina imponentur rebus, quarum nulla sunt propria, si à primis, eorum etiam declinatione quadam deducãtur nomina, quibus cum ipsa prima cõparantur. Id quod in ijs perspici potest, de quibus modò diximus: ut à penna pennigerum, à gubernaculo quod gubernaculo regitur. Quare quæ cum aliquo cõferuntur, si aptè & accommodatè dicantur, reciprocantur omnia. Nam si cum alio aliquo conferantur quàm quod propriè ac per se respiciant, non reciprocantur. Dico autem, ne ea quidem uicißim inter se respondere posse, quæ omnium consensu reciprocantur, etiamsi imposita eis sint nomina: siquidem ad aliquid eorum quæ accidunt, non ad id ad quod propriè affecta sunt, accommodabuntur. ueluti seruus si non domini, sed hominis aut bipedis, aut cuiuspiã eius generis seruus dicatur, certè nulla futura est inter eos reciprocatio. neq; enim homo esse serui homo dici potest, propterea quòd non est ea apta & propria

dicendi ratio. Quòd si aptè & accommodatè ad id ad quod refertur, uerbum exprimatur, apta ad ipsum illud semper erit dictio, etiam si omnia quæ aduentitia sunt, detrahantur: ijs solis remanentibus, cum quibus illa conferuntur. Vt seruus si cum domino conferatur, profectò sublatis detractisq; omnibus quæ domino ascititia & aduentitia sunt: uelut eum bipedem esse, & natum ad scientiam & cognitionem, & hominem, relicto illo solo, cum herum esse, tamen semper ad ipsum referetur. Siquidem seruus, domini seruus nominatur. Nam si parum accommodatum ad id cum quo confertur, nomen reddatur, separatis cæteris omnibus, relicto autem eo uno cui adiunctum erat, minimè cum eo conferetur. Accommodetur enim, exempli gratia, seruus ad hominem, & penna ad auem, seiungaturq; ab homine heri appellatio, iam seruus cum homine non comparabitur: itemq; ab aue separetur pennigeri ratio, non iam penna ueniet in numerum eorum quæ cum aliquo conferuntur. Sublato enim pennigero, nullius certè penna est futura. Quapropter uerbum accipiendum est, cum quo alterum ritè conferatur. Quòd si nomen sit impositum, facilis est uerbi accommodatio: sin nullum sit, profectò faciendum nouum necessariò est. Quæ si hoc pacto omnia tribuantur, perspicuum est, quæ cum aliquo conferentur, reciprocatum iri omnia. Iam quæ sunt in hoc genere, simul sunt naturæ ordine. Ac in plerisque id uerum est, in alijs non item. Simul enim atque duplum est, & simplum est: & si simplum sit, duplum quoq; est: & si dominus sit, seruus sit necesse est: & si seruus sit, & dominus. Similis est ratio cæterorum.

terorum. Atque etiam tollunt haec inter se omnia. Neque enim sublato duplo, esse simplum ullo pacto potest: aut simplo sublato, duplo loci aliquid relinquitur. Eadem est aliorum ratio, quae sunt eiusdem generis. At non in omnibus ijs quae cum aliquo conferentur, id uerè dicitur, ea simul esse ordine naturae. Nam res ea quae scientiae subiecta est, prior est naturae ordine scientia: quòd ferè res postquam iam sunt, scientia comprehendamus. In paucis enim, aut in nullis potius, scientiam simul esse cum re quae sub scientiam illam cadit, perspici potest. Praeterea sublata re quae sub scientiam cadit, scientia quoque tollitur. At sublata scientia, id quod cadit sub scientiam non tollitur. Siquidem si nulla sit res subiecta scientiae, non est scientia, quoniam nullius erit rei scientia. At uerò sublata scientia, nihil prohibet rem esse eam quae sub scientiam cadat. Vt de orbis quadratura (si scientia comprehendi poßit) necdum scientia est, cum interim cadere poßit sub scientiam. Iam uerò sublato animante, nullus locus scientiae relinquitur, cum interim res multae comprehendi poßint scientia. Similis etiam ratio eorum est, quae in sensibus cernimus. Res enim subiecta sensui, sensu antiquior est. Sublata enim re quae cadit sub sensum, sensus tollatur necesse est: sensu uerò sublato, nō tollitur quod sensu percipi potest. Nam sensus & in corpore sunt, & circa corpora uersantur. Atqui sublata re quae sensus mouet: etiam corpus, quoniam in ijs quae sensus mouentia sunt habetur, tollitur. Et si nullum sit corpus, nullus futurus est sensus. Re igitur, quae subiecta est sensui, sublata, sensus unà tollitur: sensus autem si subtrahātur, sensus mouentia, quae sunt, minimè tollun-

tur. Sublato enim animali, ſenſus quidem tollitur: corpus autem quod cadat ſub ſenſum, remanet: ut calida, dulcia, amara, cæteraq; omnia quæ ſenſum mouent. Poſtremò, ſenſus unà cum eo quod uim habet ſentiendi exiſtit: quandoquidem unà cum animali ſenſus oritur. Res autem ſubiecta ſenſibus, animali & ſenſu antiquior eſt. Nam & ignis & aqua, & cætera eius generis ex quibus conſtant animantes, animalibus & ſenſibus omnibus antecedunt. Senſu igitur, id quod ſenſus mouet, eſt antiquius. Sed hoc loco quæſtio quædam exiſtit, nullàne ſit eſſentia, id quod uidetur in ijs quæ cum aliquo conferuntur: an id fieri poßit in nonnullis ſecundis ſubſtantijs. Nam id quidem uerum eſt de primis ſubſtantijs, quippe cùm nec tota, nec partes primarum naturarum ad aliqua referantur. Neq; enim aliquis homo, cuiuſpiam homo dicitur: neq; hic uel ille bos, alicuius certus bos. Similis eſt ratio partium. Manus enim aliqua, non appellatur alicuius certa manus, ſed alicuius manus: & caput quoddam, non cuiuſpiam quoddam caput, ſed alicuius caput uocatur. Quod idem in pleriſq; ſecundis eſſentijs contingit. Vt homo, cuiuſpiam homo non dicitur: nec bos, bos alicuius: nec lignum, alicuius lignum: ſed alicuius poſſeßio. Atq; id quidem perſpicuum eſt, hæc talia omnia in ijs non eſſe quæ cum aliquo conferuntur. De quibuſdam autem ſecũdis eſſentijs quæſtio eſt. Veluti caput, alicuius caput: & manus, cuiuſpiam manus dicitur: itemq; cætera generis eiuſdẽ. Videntur igitur hæc in ijs eſſe, quæ cum aliquo conferuntur. Ac ſi ſatis explicata perfecteq; tradita eorum eſt definitio quæ cum aliquo conferuntur, profectò aut magni negotij eſt ſubſtãtiam

nullam

nullam in hoc genere esse docere, aut certè id fieri non potest. Sin secus, suntq; ea demum in ijs quæ cum aliquo conferuntur, quorum uis omnis & natura in eo posita est, ut ad aliquid affecta sint, certè aliquid quod contra hæc ualeat, afferatur. Et quanquam prior definitio in omnia ea ualeat, quæ cum aliquo conferuntur: tamen non idem est, rem aliquam id ipsum quod est alterius dici, & rem aliquam id modò esse quod cum aliquo comparatur. Ex quo perspicuum est, eum qui certò sciat aliquid eorum quæ in hoc genere sunt, etiam illud cum quo confertur, probè intellecturum. quod etiam hinc intelligi potest. Nam si quis quippiam in ijs esse quæ cum aliquo conferuntur sciat (est autem uis & natura eorum quæ sunt in hoc genere, ad aliquid certo quodam modo affecta esse) illud etiam sciat necesse est, quam ad rem id ipsum quoquo pacto sit affectum. Nam si quam ad rem illud affectum sit quoquo modo prorsus ignorat, ne illud quidem intelliget, an ad aliquid affectum sit quoquo modo. Atque id in rebus singulis perspici potest. Vt si quis hoc uel illud certò sciat duplum esse, is continuò cuius id sit duplum probè nouerit. Si enim nullius eorum quæ certa sunt & definita, duplum ipsum nouerit: ne illud quidem, an sit duplum, prorsus intelliget. Itemq; si certò sciat quispiam hoc uel illud esse melius, idem quo illud sit melius, statim probè intelligat necesse est: ob id autem, quo deteriore sit præstantius, non incertè cognoscet: opinio enim hæc non est scientia. Neq; enim adhuc certò sciet, deteriore melius esse: quoniam si res ita ferat, nihil eo sit deterius. Quapropter illud quidem per-

spicuum est, si quis probè norit aliquid eorum quæ cum aliquo conferantur, eum necesse esse illud etiam probè nosse, cum quo conferatur. At uerò caput, manum, & cætera eiusdem generis, quæ sunt in essentijs, ea quidem quicquid sunt, quispiam certò sciat necesse est: id uerò cum quo conferantur, non necesse est. Cuius enim hoc caput sit, cuiusq; hæc manus, cognito capite, cognitaq; manu, certò sciri non potest. Non sunt igitur hæc in ijs quæ cum aliquo conferuntur. Quòd si hæc non sunt in ijs quæ cum aliquo conferantur, certè uerè dicitur, substantiam nullam in numerum eorum uenire, quæ cum aliquo conferantur. Quanquam autem difficile est, aliquem qui in his non sit multum diuq; uersatus, de his talibus certum aliquid affirmare: tamen singulatim de his quæstionem ponere, magnæ utilitatis est.

De Qualitate.

Qualitatem autem uoco, ex qua quales nominamur. Qualitatis autem genera sunt plura. Vnum, habitus & affectio. Sed habitus hoc differt ab affectione, quòd habitus longinquior est, & permanentior: quales sunt scientia, atque uirtutes. Scientia enim in ijs est, quæ permanent, diuturnaq; sunt, etiamsi scientia aliquis sit mediocriter instructus, nisi ui morbi aut alicuius eiusdem generis permagna inciderit mutatio. Eadem est ratio uirtutis. ut iusticia, ut temperantia, & cætera eiusdem generis, non facilè euelli mutariq; possunt. At uerò affectiones facilè commutari, celeriterq; euelli possunt, & distrahi: ut calor, ut frigus, ut morbus, ut bona ualetudo, omniaq; quæ sunt generis eiusdem. Nam & his

his homo quodam modo afficitur, & celeriter ex calore in frigus commutatur, & ex bona ualetudine in morbum. Quod idem in cæteris talibus contingit, nisi aliqua eorum longinquitate temporis in naturæ habitum sic transferantur, ut uel omnino tolli non poßint, aut ægrè eijci, quæ tum habitus appellari licet. Illud autem perspicuum est, ex his in habitibus habenda esse ea quæ diuturniora sunt, quæq; permanentiora. Nam qui scientiæ aliquam particulam tenent non firma memoria, sed exili, in ijs habitum esse non solemus dicere, quanquam quodammodo affecti sunt scientia, aut in bonam, aut malam partem. Hoc igitur inter habitum & affectionem interest, quòd hæc facilè desistere potest: ille diuturnior est, difficulterq; diuellitur. Habitus uerò etiam affectiones sunt: affectiones autem non necesse est uicissim esse habitus. Nam & ij in quibus habitus insunt, ijs etiam afficiuntur: & qui affecti sunt, ij non continuò habitibus sunt præditi. Alterum genus qualitatis est, ex quo aliquos pugilum habitum gerere, & ad cursum ualere: alios ad bonam ualetudinem & ad morbos procliues esse dicimus: & omnino ea omnia quæ à ui naturali, aut imbecillitate appellantur. Non enim ex eo hæc dicuntur, quòd affecti sint quodam certo genere: sed quia uim quandam aut imbecillitatem eis natura tribuit, quæ aptos animos habent ad facilè aliquid faciendum, nihilue patiendum. ut pugilum & cursorum habitu esse dicuntur, non ex eo quod affecti sunt quodammodo, sed quòd natura ualent, aut non ualent, ad aliquid facilè obeundum. Valentes etiam appellantur, quòd uim habeant naturalem, ut non facilè, nec leui de causa, de

ſtatu ſuæ ualetudinis dimoueantur. Imbecilli autem, quòd tam infirma ſunt ualetudine, ut ſtatim quauis ex cauſa commoueantur. Similis eſt ratio durorum & mollium. Durum enim dicitur ex eo, quòd in eo uis inſit quædam innata, impediens quo minus facilè ſecari queat. Molle autem, quòd in eo uis ea non inſit. Tertium qualitatis genus conficiunt patibiles qualitates, ac perturbationes: in quo genere ſunt dulcedo, amaror, acrimonia, quæq; ſunt eiuſdem generis; itemq; calor, frigus, candor, atror. Has autem eſſe qualitates hinc perſpici poteſt, quòd ea in quibus inſunt, qualia ex eis nominantur. ut mel, quia dulcedine perfuſum eſt, dulce appellatur: & candidum corpus, quòd candore præſtet. Quod idem in cæteris contingit. Sed patibiles qualitates uocantur, non quòd ea quæ eas receperunt, affecta ſint aliqua ex parte. neque enim mel ex eo dulce dicitur, quòd affectum ſit quippiam, nec quicquam tale. Itemq; calor & frigus qualitates uocantur patibiles, non ob eam cauſam quòd ea in quibus inſunt, paſſa ſint aliquid: ſed patibiles qualitates ex eo dicuntur, quòd in ſenſibus omnes hæ qualitates, quas modò nominaui, motum quendam & affectionem efficiant. Nam & dulcedo quendam motum affert guſtatui, & calor tactui, & cæteræ eiuſdem generis. At uerò candor & nigror, aliiq; colores, non eodem modo quò ea quæ diximus, qualitates dicuntur, ſed quòd à perturbationibus motionibusq; natæ ſint. Nam commutationes multas colorum ex perturbationibus oriri, hinc intelligi poteſt, quòd quando quis pudore afficitur, ruber fit: & qui metuit, pallidus: itemq; cæteris eiuſdem generis. Quocirca ſi cui

natura

natura aliquam talem rationem tribuerit, uerisimile est eum simili fore colore. Quæ enim, cùm pudore aliquis affectus est, in corpore nascitur affectio, eadem à naturæ institutione existere potest, ut naturæ etiam similis color oriatur. At quæ qualitates ortum habent & originē ab affectionibus, quæ uix tolli possunt, ac permanent, patibiles nominantur. Siue enim a prima institutione naturæ pallor aut atror extitit, qualitas dicitur (quales enim ex eis appellamur) siue lōgo morbo aut ardore eædem cōparatæ sunt qualitates, nec facilè corrigi possunt, aut per omne tempus ætatis ualent, qualitates etiam hæ patibiles nominātur, siquidem ex ijs quales appellamur. Quæ autem ab ijs quæ facilè euelli possunt oriuntur, motiones dicuntur, patibiles qualitates non item: quandoquidem non ex ijs homines quales nominantur. Neq; enim qui erubuit, ob id ipsum quòd pudore affectus est, ruber uocatur: nec qui metu expalluit, pallidus, sed potius nonnihil perturbatus fuisse dicitur. Ita perturbationes sunt hæc quidem omnia, qualitates non sunt. Similiter in animo & patibiles qualitates dicuntur, & perturbationes. Quæ enim simulac orti sumus, ex motionibus quæ difficulter euelli possunt, oriuntur, eæ etiā qualitates nominantur: ut mentis è sua sede amotio, ut ira, et cætera eiusdem generis. Nam quales ex ijs nominamur: ut amentes, ut iracundi. Itemq; omnes mentis ex suo statu depulsiones, quæ non natura, sed temerè & fortuitò hominibus eueniūt, aut quæ uix euelli possunt, & si qua ijs similia: quippe cùm ex ijs quales nominemur. At quæ constant ex ijs quæ facilè ac citò dißipari possunt, uocantur perturbationes: ut si quis ira commotus, fiat iracundior.

cundior. Neq; enim iracundus appellatur ex eo, quòd in hac perturbatione iracundior existat: sed potius, quòd aliquid acceperit, & quasi passus sit, dicimus. Perturbationes igitur hæ, non qualitates uocantur. Quartum qualitatis genus est figura, & ea quæ in quoq; est forma, itemq; rectitudo & obliquitas, & si quid aliud his simile est. nā ex his aliquid quale dicitur. Nam & triangulum & quadratum, & rectum & obliquum esse, quale quiddam nominatur. Atq; etiam ex forma quale aliquid nominatur. Rara autem & crassa, aspera & læuia, quale quiddam illa quidem uidentur significare, sed aliena sunt ab ea quæ qualitatis propria est, affectione. situm enim potius uerba talia declarant. Crassum enim quid dicitur, quòd eius partes inter se propè cohæreant. Rarum autem id, cuius partes inter se disiunctæ sunt. Læuia, quòd partes quodammodo in rectum sitæ sint. Aspera, quòd partes aliæ emineant, aliæ superentur. Alia etiam fortasse sunt genera qualitatis: sed hæc sunt ferè quæ maximè in omnium ore uersantur. Ac qualitates quidem quid sint, qualesq; diximus. Qualia autem sunt ea, quæ ab eis sunt cognominata, aut quoquo alio modo deducta. pleraq; enim, ac ferè omnia, ab ijs nomina duxerunt: ut à candore candidus, à grammatica grammaticus, à iusticia iustus: itemq; cætera eiusdem generis. Sunt autem quidam, qui quoniam nomina nulla imposita sunt qualitati, nomina sua ab ea non trahant: uelut cursor & pugil, is qui ex ui innata nominatur, nomen non traxit ab ulla qualitate. neque enim imposita sunt rebus ijs nomina, ex quibus quales hi appellantur: perinde atque scientijs, à quibus hi pugiles

giles aut palæstrici nominantur propter affectionem. Ars enim pugilum, & palæstra, eæ artes appellantur, à quibus quales ij nominis adiunctione & coniugatione appellantur. Interdum impositum nomen est qualitati, cum interim id quod quale ex ea dicitur, nomen non mutuatur ab ea: ut à uirtute, uirtute præditus. Virtute enim præditus dicitur aliquis, quòd uirtutem habeat, nec est simplex à uirtute cognominatum: idq; in paucis contingit. Sunt igitur qualia ea, quæ nomina sua ab ijs qualitatibus, de quibus disserui, sumpserunt, aut alio quodam modo ab ijs orta sunt. Est autem qualitatibus inter ipsas repugnantia; ut iusticiæ iniusticia contraria est, & candor atrori, itemq; cætera eiusdem generis. Eadem est eorum ratio, quæ ex ijs qualia nominantur: uelut iusta iniustis contraria sunt, & nigra candidis. Nec hoc in omnibus contingit: rubris enim aut fusco, coloribúsue talibus nihil contrarium est, cum sint qualia. Illud etiam intelligendum est, si unum aduersorum in qualibus est, alterum etiam in ijs fore: quod singulatim cæteras categorias intuenti perspicere licet. uelut, Si iniusticiæ contraria sit iusticia, iusticia autem sit qualitas, qualitas iniusticia sit necesse est. Nulla enim categoria præter qualitatem, iniusticiæ conuenit & accommodatur. Similis est ratio cæterorum omnium quæ in qualitate contraria sunt. Recipiunt etiam intentionem & remißionem qualia. nam & album aliud alio albius dicitur, & aliud alio magis minúsue iustum. Atque etiam incrementum ipsa ad se comparata recipiunt: quod enim album est, fieri potest albius. Sed in plerisque id fit, non in qualibus omnibus. Nam

iusticiám

iusticiáne alia, alia magis minúsue iusticia dicatur, quæstio est. Quod idem in cæteris affectionibus contingit, nonnullis enim hæc in dubium ueniunt. Iusticiam enim iusticia minorem maiorémue, aut ualetudine ualetudinem dici, non putant oportere. Alium quidem alio & magis ualere dicunt, et iustiorem: quod idem fit in grammatica, cæterisq; affectionibus omnibus. Sed ea quæ ex ipsis nominantur, sine ulla controuersia magis et minus sibi adiungunt. nam & alio alius peritior grammaticus est, & ualentior, & iustior. At uerò triangulus & quadratum illud magis & minus non probant, neq; ulla alia figura. Ea enim in quæ trianguli orbisq; definitio ualet, omnia æquè trianguli orbesq; sunt. Eorum autē quæ trianguli orbisq; non recipiunt definitionem, nihil aliud alio magis dicetur. Nam nihilo magis quadratum, quàm altera parte longius, est circulus: quippe cum in neutrum ualeat circuli definitio. Omnino autē, nisi utraq; rationem eius rei de qua agitur, recipiant, nunquam alterum altero magis minúsue dicatur. Non igitur in omnibus qualibus, illud magis minúsue dicitur. At eorum quidem quæ adhuc commemorata sunt, nihil est qualitatis proprium. Similia autem aut dißimilia aliqua in solis qualitatibus reperiuntur: præsertim cum nihil simile aut dißimile dicatur alia re ulla, nisi ex qua illud quale appelletur. Est igitur qualitatis proprium, ab ea aliquid simile aut dißimile nominari. Sed nihil est quòd uerear, ne quis nos dicat, cum de qualitate disputaremus, multa enumerasse eorum quæ in ijs esse dixerim, quæ cum aliquo conferantur. Etsi enim habitus & affectiones ad ea retulimus, quæ cum aliquo conferuntur, in ijsq; sunt ferè qualitatis

litatis genera omnia, tamen res singulæ nullæ in ijs repe riuntur. Nam & scientia quæ genus est, quicquid ipsa est, alterius esse dicitur (alicuius enim scientia uocatur) & res singulæ nullæ, quicquid ipsæ sunt, ad aliud referunt. Vt grammatica non dicitur alicuius grammatica, nec musica alicuius musica: nisi fortè hæc ipsa propter genus, in ijs sunt, quæ cum aliquo conferantur. uelut grã matica, alicuius scientia dicitur, non alicuius grammatica: & musica alicuius scientia, non alicuius musica. Non sunt igitur res singulæ in ijs quæ cum aliquo conferuntur. Quales autem ex singulis scientijs nominamur, quoniam ea sunt in nobis: & artifices ex eo dicuntur, quòd nonnulli singulis scientijs præditi sint. Quare singulæ scientiæ etiam qualitates erunt, ex quibus quales appellamur, nec in ijs sunt quæ cum aliquo conferuntur. Postremò, si idem sit & in qualitatibus, & in ijs quæ cum aliquo conferuntur, non alienum est id ipsum in utroq; genere collocare.

Agere & Pati.

Atq; etiam agere patiq;, & repugnantiam recipiunt, & magis ac minus. Calfacere enim & refrigerare sunt inter se contraria, & calescere & frigere, & gaudere ac dolere. Reperitur igitur in his repugnantia, item magis & minus. Nam & calfacere magis ac minus licet, & minus calescere & magis, & maiorem minoremq; percipere dolorem. Illa igitur agere & pati, cum magis minusq; copulantur. Atq; de his quidem hactenus. In ijs quæ cum aliquo conferuntur, situm esse, à situ nomen habere diximus. De cæteris Categorijs, quæ sunt, quando, ubi, & habere, quoniam apertæ sunt, & non obscu-

ræ,

ræ, nihil aliud trado nisi id quod initio dixi: Habere, idem declarare quod uestitum esse, & armatum esse: & Vbi, ut in Lyceo, in foro, cæteraq; omnia quæ de ijs dicta sunt. Ac de generibus quidem quæ nobis proposuimus, satis multa dicta sunt.

De Contrarijs.

Nunc de contrarijs, quot modis opponi soleant, disseramus. Contrariorũ autem genera sunt quatuor. unum, eorum quæ cum aliquo cõferuntur: alterum, eorum quæ aduersa dicuntur: tertium, eorum quæ priuantia: quartum, eorum quorum alterum ait quid, alterum negat. Hæc autem omnia, ut simpliciter rem proponam, contraria sunt in ijs quæ cum aliquo conferuntur: ut duplum, simplum. in ijs quæ aduersa dixi: ut bonum, malum. priuantia: ut cæcitas & aspectus. aientia & negantia: ut sedet, non sedet. Ac ea quidem contraria quæ cum aliquo conferuntur, quicquid ipsa sunt, contrarij esse dicuntur, aut quoquo modo aliter ad id affecta sunt. Vt duplum simpli, quicquid ipsum est, alterius esse dicitur: est enim alicuius duplum. Scientia enim, & res quæ sub scientiam cadit, ut ea quæ cum aliquo conferuntur, inter se contrario nomine opponuntur: quippe cum & scientia tota in re quæ ei est subiecta uersetur: & res quæ subiecta est scientiæ, ad scientiam tota referatur. Res enim quæ scientia comprehenditur, alicui scientiæ subiecta est. Quæ igitur, ut ea quæ cum aliquo conferuntur, inter se contrario nomine opponuntur, quicquid ipsa sunt, contrarijs tribuunt, aut quoquo pacto inter se affecta sunt. At uerò quæ ut aduersa, contraria sunt, neutiquam inter se ita affecta sunt, ut uim naturamq;

naturamq; suam inter se referant, sed tamen inter se sunt contraria. Non enim bonum, mali bonum appellatur, sed contrarium. Differunt igitur haec inter se contrariorum genera. Quae autem aduersa sunt eiusmodi, ut necesse sit alterum inesse in ijs quibus natura insunt, aut de quibus dicuntur, inter ea nulla media interiecta sunt. Quorum uerò non est necesse inesse alterum, in medio eorum aliquid est collocatum. ut morbus & bona ualetudo in corpore nasci solent, & alterum necessè est uel morbum uel bonam ualetudinem animantis corpori conuenire. Impar etiam & par in numero dicitur, alterutrumq; necesse est in numero reperiri: nec inter ægrotationem & ualetudinem, par & impar, quicquam medium interiectum est. Quorum non est necesse alterutrum inesse, in medio eorum aliquid collocatum est. ueluti candor & atror in corpore natura nascuntur, et tamen non necessariò alterutrum inest in corpore, cum præsertim non omne corpus album sit, aut nigrum. Item malum & bonum & in homine, & in alijs plerisque illa quidem dicuntur, sed tamen alterutrum non est necesse in ijs inueniri de quibus dicuntur. non enim uel mala sunt, uel proba omnia. Itaq; his interiectum est aliquid: ut inter album colorem, & nigrum, fuscus & pallidus, & cæteri colores: & inter malum & bonum, quod neq; malum est, neq; bonum. Ac nonnullis quidem medijs rebus imposita sunt nomina: ut fuscus & pallidus inter album & nigrum medij sunt colores, & cæteri eiusdem generis. In alijs non est facile id quod medium est, nomine uno appellare & exprimere: definitur autem utriusq; extremi negatione. uelut quod nec

bonum est,nec malum : quod nec iustum est,nec iniustū. Priuantia autem in eodem aliquo reperiuntur:ut in oculo cæcitas & aspectus. Atq; ut rem in pauca conferam, in quo natura debet ac solet esse habitus,in eodē utrunq; dicitur existere.Priuari uerò tum deniq; dicitur aliquid eorum quæ apta sunt ad percipiendam rem, cum in quo debet inesse, aut quādo debet haberi, nequaquam inest. Edentulum enim appellamus quempiam, non quòd dentibus careat: & cæcum,nō quòd careat oculis: sed quòd non habeat ea tum, cùm natura apta sunt. Sunt enim quædam quæ à primo ortu oculis careant & dentibus, quæ tamen nec cæca nec edentula dicuntur.Priuari autem re, & habere rem, non idem est quod priuatio, & habitus:quoniam habitus est aspectus, priuatio cæcitas: nec habere oculos est ipse aspectus, nec cæcum esse ipsa cæcitas. Nam & priuatio quædā cæcitas est: & cæcum esse,est priuatum esse,non priuatio. Deinde si idem esset cæcitas,quod cæcum esse,profectò de eodem utrunq; diceretur: nunc cæcus homo dicitur,cæcitas homo non dicitur. Videnturq; inter se opponi,priuari re,& habere rem,more eorum quæ priuantia dicimus. Eadem est enim ratio repugnantiæ. Vt enim cæcitas aspectui repugnat:sic cæcum esse etiam,& aspectum habere,inter se repugnant. Ne id quidem quod sub affirmationem & negationem cadit,idem quod affirmatio & negatio declarat.Nam & affirmās est oratio,affirmatio: & quod sub affirmationem & negationem cadit,res est, non oratio. Hæc autem inter se opponi ut assertio & negatio dicuntur, quoniam in ijs eadem ratio repugnātiæ ualet. Nam ut assertio & negatio inter se contrariæ sunt, ueluti

luti Sedet & Non sedet: sic res quæ utroq; eorum continentur, ut sedere aliquem & non sedere, contrario opponuntur nomine. Priuantia uerò non opponi inter se, more eorum quæ cum aliquo conferuntur, hinc intelligi potest: quòd uis eorum non ex mutua coniunctione intelligitur & pendet. Non enim aspectus, cæcitatis aspectus dicitur, neq; ullo alio modo ad eam affectus est. Similiter ne cæcitas quidem, aspectus cæcitas appellatur: uerùm oculorum priuatio cæcitas dicitur, oculorum cæcitas nō dicitur. Præterea quæ cum aliquo conferuntur, reciprocantur omnia. Itaq; si in ijs cæcitas esset quæ cum aliquo conferuntur, certè illud etiam reciprocaretur, quo cum iungeretur. At ei uicißim non respondet. Neq; enim aspectus, cæcitatis aspectus nominatur. Atq; etiam ne more quidem eorum contrariorum quæ aduersa dixi, inter se contraria esse priuantia, hinc perspicitur. Nam contrariorum eorum inter quæ non est medium, alterutrum necesse est semper inesse ijs quibus natura conueniunt, aut de quibus dicuntur. Inter ea enim nihil medium interiectum esse posuimus, quorum alterutrum in eo reperiretur necessariò, quod uim ad id accipiendum haberet: ueluti inter morbum & bonam ualetudinem, inter parem numerum & imparem. Inter quæ autem medium est, nunquam necesse est alterutrum in ulla re inueniri. Neque enim necessariò album est aut nigrum, neque calidum aut frigidum, id omne quod uim habet hæc recipiendi: quippe cum nihil prohibeat aliquid eorum, quæ inter hæc ipsa media sunt interiecta, conuenire. Iam uerò inter ea etiam medium aliquid est, quorum alterutrum in eo non reperitur necessariò, quod id recipere

pere poteſt, niſi quibus natura alterum tributum ſit: ut ignis natura calidus eſt, & nix alba. In his enim neceſſariò alterum reperitur, non alterutrum, utrumuis occurrat. neq; enim fieri poteſt ut ignis frigidus ſit, aut nix atra. Ergo non neceſſe eſt, alterum eorum in omni re inesse, quæ uim habet ad recipiendum: ſed in ea ſola, cui alterum innatum eſt & inſitum. atq; ei alterum definitè conuenit, non alterutrum. At uerò priuantium neutrum uerè dicitur, præſertim cum non ſemper neceſſe ſit in eo quod recipere illa poteſt, ineſſe alterum. Cui enim nondum natura conuenit aſpectus, is neque cæcus eſſe, neq; deſpicere dicitur. Ita nunquam hæc in ijs eſſe poſſunt aduerſis & contrarijs, inter quæ non eſt medium. Nec in ijs quidem, quibus medium interiectum eſt. Neceſſe eſt enim in omni re quæ uim habeat ad ea recipienda, ineſſe alterum: quoniam quod tempus à natura conſtitutum eſt ad deſpiciendum, in eo animans uel cæcus eſt, uel deſpicit: atq; eorum non præfinitè alterum dicitur, ſed alterutrum. At uerò eorum contrariorum inter quæ medium eſt, nunquam alterum in omnibus quæ recipere poſſunt, ſed quibuſdam ſolum: idq; præfinitè alterum, non alterutrum, ineſt neceſſariò. Quare perſpicuum eſt, neutro modo priuantia inter ſe contraria eſſe, quo contraria ſunt inter ſe ea quæ aduerſa nominauimus. Poſtremo contrariorum quandiu res ſubiecta eſt, fieri poteſt inter ipſa commutatio, niſi ſi cui alterum natura ſit tributum: ut igni calidum eſſe. Nam & ualentes in morbum incidere poſſunt, & alba nigra fieri, & frigere quæ caleſcunt: ex bono etiam improbus, & uiciſſim ex malo probus effici poteſt. Prauus enim, ſi ad

meliorem

meliorem usum rationemq; ex mala deducatur, iam habeat ad uirtutem progreßionis aliquantum. Cum autem semel uel parũ in uirtute processerit, profectò aut perfectam sapientiam mutatione morum cõsequetur, aut certè magnam in uirtute faciet progreßionem. Semper enim aptiores animos habet ad uirtutem, quamuis parum initio in ea processerit: ut uerisimile sit, eum maiorem progressum esse facturũ. Quòd si sit sempiternum, tandem certè aliquando, nisi tempus impediat, perfectã sapientiam consequetur. At priuantibus nulla inter se fieri mutatio potest. Etsi enim ex re in priuationẽ sit progressus & commutatio, tamẽ regressus ex priuatione in rem quæ amissa est, fieri nullo modo potest. Neq; enim qui oculis semel captus est, unquam postea iterum despexit: nec caluus comam recepit, nec edentulus dentes. Aientia autẽ & negantia non esse inter se contraria, ullo generum quæ commemorauimus, ex hoc intelligi potest, quòd in his solis necesse est uerum unum esse, falsum alterum. Nam nec contrariorum necesse est semper alterum uerum esse, alterum falsum: nec eorum quæ cum aliquo conferuntur, nec priuantiũ. Vt bona ualetudo & ægrotatio aduersa sunt, neutrumq; nec uerum est, neq; falsum. Itemq; duplum & simplum, quæ cum aliquo conferuntur, contraria sunt inter sese, nec alterum uerum est aut falsum. Ne priuantia quidem, ut aspectus & cæcitas. Omninoq; nihil quod in coniunctione non dicitur, uerum esse aut falsum ullo modo potest. At quæ enumerata sunt, simplicia, non coniuncta sunt omnia. In ijs etiam contrarijs quæ coniuncta sunt, id non uidetur contingere. Nam cum ualere Socratem, & Socratem ægrotare,

contraria sint, tamen non est semper, horum alterum uerum esse, falsum alterum. Etenim si in uita maneat Socrates, alterum uerum, alterum erit falsum: sin ex uita excesserit, utrumq; falsum. Si enim Socrates nullus sit omnino, nec ægrotare eum uerum est, nec ualere. In priuantibus si omnino nullus sit, neutrum uerum est: sin in uita sit, non semper alterum uerum, alterum falsum est. Cum enim despicere Socratem, & cæcum esse Socratem, priuantia sint: tamen non necesse est alterum uerum esse, uel falsum. Nam quo tempore nondum ei natura aptus est aspectus, ambo falsa sunt: quo autem tempore in uita non manet Socrates, utrumq; etiam falsum est, & despicere eum, & cæcum esse. At aientium & negantium, siue Socrates in uita sit, siue nullus sit omnino, semper alterum falsum, alterum uerum est futurum. Nam ægrotare Socratem, & non ægrotare, si is in uita maneat, perspicuum est alterum uerum esse, alterum falsum. Itemq; si discesserit è uita. nam ægrum esse eum, cum nullus sit omnino, falsum est: non ægrum esse, uerum. Quare aientium & negantium proprium illud est, eorum alterum uerum esse semper, falsumq; alterum. Bono autem malum contrarium est necessariò, idq; ex inductione rerum singularum intelligi potest: ut bonæ ualetudini morbus repugnat, iusticiæ iniusticia, fortitudini ignauia, & cætera eiusdem generis. Malo uerò aliàs bonum, aliàs malum contrarium est. Nam parum & nimium, quæ sunt in malis, inter se sunt contraria: similiterq; mediocritas, quæ utriq; contrario nomine opponitur, in bonis est. Atq; id quidem in paucis perspici licet: in compluribus semper bona malis sunt contraria.

Deinde

Deinde contrariorum, si alterum sit in rerum natura, non est necesse esse alterum: quandoquidem si omnes ualentes sint, bona ualetudo erit, morbus non erit. Itemq; si albi omnes sint, candor erit, atror non item. Iam si Socratem ualere, & Socratem ægrum esse, contraria sunt, non possunt autem simul ambo eidem inesse: certè si alterum sit, stare alterum nullo modo necesse est. Nam si Socratem ualere uerum sit, non erit uerum, ægrotare Socratem. Atque etiam illud perspicuum est, in ijs quæ sunt eiusdem speciei aut generis, existere solere cõtraria ea quæ aduersa diximus. ut bona ualetudo, & morbus in corpore animantium: candor et atror omnino in corpore; iustitia & iniustitia in animo hominis sitæ sunt. Postremò omnia contraria quæ diximus aduersa, uel in eodem genere, uel in contrarijs generibus sita sunt, uel ipsa genera sunt necessariò. Nam & candor ac atror in eodem genere, quia eorum genus color est, sita sunt, & iustitia & iniustitia in generibus contrarijs: illius enim uirtus genus est, huius uitium. & bonum & malum non sunt ullius generis, sed ipsa sunt genera aliquorum.

De modis prioris.

Prius aliud alio quadrifariam dicitur. Primum genus est, & aptißimum tempore, ex quo aliud alio antiquius appellatur. Antiquius enim quid dicitur ex eo, quod tempore antecedit. Alterum, à quo non retrò commeat consecutio: quo in genere unum duobus prius est. Nam si duo sint, continuò sequitur, unum esse. Vnum autem si sit, non necesse est duo esse. Ita non uicißim retrò commeat, consequens esse si unum sit, ut duo sint. Prius igitur huius generis dicitur, à quo non commeat retrò

uicißim consequentia. Tertiò, quodam ordine prius appellatur, id quod in artibus & orationibus uideri licet. Nam in artibus ijs quæ demonstrationes adhibent, aliquid prius ordine & posterius continetur: initia enim & elementa priora sunt ordine ijs quæ describuntur: & in grammatica, elementa priora sunt syllabis. eadem est ratio orationum: Principium enim prius est ordine, narratione. Extra ea etiam quæ enumerata sunt genera, quod melius est, & in maiore precio, id prius naturæ ordine uidetur. Solent enim pleriq; eos qui apud ipsos sunt in nomine & gloria, quosq; pluris faciunt, principes & antiquiores sibi dicere: quod genus ferè alienissimum omnium habetur. Atq; hi sunt ferè prioris modi, qui feruntur. Est etiam præterea aliud eius genus. Eorum enim quæ uicißim retrò commeant in argumentatione, quod causa est quomodocunque cur sit alterum, id rectè prius naturæ ordine dicitur. Esse autem eius generis quædam, hinc intelligi potest, quòd esse hominem, & uera de eo oratio, sic reciprocantur, ut si homo sit, uera sit oratio, esse hominem: & si esse hominem uera sit oratio, sit homo. Vera autem oratio minimè causa est, cur res sit: resq; potius causa est quodammodo, cur uera sit oratio. Nam quia res sit, aut non sit, idcirco uel uera uel falsa oratio dicitur. Quinq; ergo modis alterum altero prius habetur.

De modis Simul.

Simul autem sunt ea omnino & propriè, quorum ortus in eodem tempore est. Neutrum enim horum nec prius nec posterius esse potest. Hæc autem simul in tempore dicuntur. Natura uerò simul sunt ea, quæ recipro-

cantur illa quidem in argumentatione, qua si unum sit, alterum esse concluditur, sed neutiquam alterum causa est ortus alteri: quod in duplo & simplo cernere licet, quæ sic reciprocantur, ut si duplum sit, etiam simplum sit; & si simplum sit, sit duplum, & neutrum causam al teri ortus afferat. Atq; etiam ea quæ ex eodem genere quasi ex altera parte diuidendo respondent, simul natura esse dicuntur. Ea autem ex altera parte cum diuiduntur inter se respondent, quæ ex eadem sunt diuisione: ut pennigerum, terrenum & aquatile, in quæ animal diuiditur. Atque horum neutrum altero prius est, sed simul natura sunt. Quæ eadem in species secari possunt: ut dicamus pennigerum aliud gradiens, aliud aquatile. Sunt igitur illa etiam simul natura, quæ cum sint ex eodem genere, eadem diuisione continentur. Genera autem formis antiquiora sunt semper. Neque enim uicißim retrò commeant, cum esse unum si sit, alterum conficitur: ut si sit aquatile, sit animans: at si sit animans, non sit necessariò aquatile. Sunt igitur simul natura, & quæ reciprocantur, cum neutrum causa sit ortus & status alteri: & quæ inter se ex eodem genere diuiduntur. Sed ea omnino simul sunt, quorum ortus eodem est tempore.

De Motus generibus.

Motus autem sex sunt genera, ut ortus, ut interitus, ut accessio, decessio, commutatio, & loci commutatio. Ac cæteræ quidem motiones inter se differre, hinc perspici potest, quòd ortus non est interitus, nec incrementum imminutio, nec loci commutatio. Eadem est ratio cæterarum. In commutatione autem hoc dubium est, sit ne

E 4 necesse

necesse, id quod commutatur, ex aliqua superiori motione mutari. Quod non ita est. Accidere enim potest, ut omnibus perturbationibus, aut certè permultis agitemur, cum interim nulla cæterarum motionum in huius ueniat societatem. Neq; enim aut crescere, aut imminui necesse est, id quod ex perturbatione mutatur. Similis est ratio cæterarum. Ita necesse est diuersam esse à cæteris motionibus commutationem. Etenim si eadem esset, profectò quod commutatur omne uel augeri oporteret, uel diminui, uel aliquem alium motum consequi. At non est necesse. Similiterq; id quod crescit, aut alio motu agitatum est, commutaretur necessariò. Atqui sunt quædam, quæ cum crescant, eadem tamen nulla consequitur commutatio. uelut quadratum circumiecto gnomone, crescit illud quidem, sed tamen nihil commutatur. Quod idem in cæteris fit eiusdem generis. Quare differunt inter se motiones. Motui autem omnino quies contraria est, singulisq; singulæ. Nam & ortui contrarius est interitus, & accessioni abscessio, & loci commutationi in loco quies. Sed in loci mutatione maxima repugnantia dicitur: ut loci infimi mutationi, summi commutatio: & summi mutationi, infimi loci mutatio maximè aduersatur. At uerò reliquæ motionis, non est facile explicare, quódnam sit contrarium. Nec contrarium illius ullum est, nisi quis etiam in hac quietem quæ ad qualitatē pertineat, mutationi in contrariam qualitatem contrario nomine opponat: sicut in loci mutatione, quietem in loco, aut in contrarium locum mutationem. Est enim commutatio nihil aliud, nisi in qualitatem mutatio. Ita contraria est qualitatis mutationi, quies quæ in qualitate spectatur,

spectatur, uel certè in contrariam qualitatem mutatio. ut album fieri, & nigrum fieri, contraria sunt: quippe cum commutatio sequatur, quoties in contrarias qualitates fit mutatio.

Habendi etiam genera sunt plurima. Aut enim habere ut habitum & affectionem dicitur, aut aliam aliquam qualitatem. Scientiam enim & uirtutes habere dicimur. Vel ut quantitatem. ut qui certa est magnitudine, dicitur magnitudinem habere trium quatuórue cubitorum. Vel ut ea quæ corpus uestiunt: ut uestem aut tunicam habere dicitur quispiam. Vel in parte, ut in digito annulum. Vel tanquam partem, ut manum uel pedem. Et tanquam in uase: ut modius habet & continet triticum, uel uinum amphora. nam et amphora uinum, & modius triticum continet. Hæc enim omnia, quia ut uas quoddam illa continent, illa ipsa habere dicuntur. Habere etiam aliquid ut possessionem dicimus, ueluti domum & agrum. Atq; etiam uir mulierem habere, & uirum mulier dicitur. Quæ significatio uerbi habendi una ex omnibus alienissima est: neq; enim aliud habere mulierem iudicamus, nisi unà in domo habitare. Sunt alij quoq; fortasse habendi modi: nos quidem omnes ferè exposuimus, qui crebris usurpantur sermonibus.

FINIS.

ARISTOTELIS DE INTERpretatione Liber, Ioachimo Perionio interprete: per Nic. Grouchium correctus & emendatus.

PRimum constituẽdum est, quid sit nomen, quid uerbum, tum quid negatio & affirmatio, postremò quid enunciatio & oratio. Mẽtis quidem interpres est oratio, scripta orationis. Atq; ut non ijsdem literis, sic nec uocibus quidem omnes ijsdem utuntur. At uerò & sensa animi, quorum primùm uerba notæ sunt, & res quarũ sensus animi speciem gerũt: idem apud omnes ualẽt. Sed de his, in libris de Animo diximus. non enim ad institutum sermonem pertinent. Vt autem in animo interdum ueri & falsi noticia expers est, interdum necesse est alterutrum interesse: sic in oratione. uerũ enim et falsum coniũctione & disiunctione rerũ omne consistit. Quocirca perceptioni animi, ei quæ à uero & falso abest, nomina & uerba respondent: ut homo, ut id quod album est, cum nihil additur præterea. neq; enim uerũ quicquã, falsumùe enunciatur. Id quod hinc intelligi potest, quòd Tragelaphi uerbum aliquid illud quidem significat, sed nondum quicquam uerè aut falso dicitur, nisi aut esse aut non esse omnino adiungatur, aut ad tempus accommodetur.

De Nomine. Cap. I.

Nomen igitur, uox est ex instituto significans, omnis expers temporis, cuius pars nulla quicquam declarat separatim. Nam in reipublicæ uerbo, publica nihil per se significat:

ſignificat: ut in hac oratione, Res publica. Sed non eſt ſimplicium iunctorumq; nominum eadem ratio, propterea quòd in illis pars nullo modo ſignificat: in his pars uidetur illa quidem poſſe ſignificare, ſed tamen ſeparatim in hoc toto ſumpta nihil declarat omnino: uelut in hoc uerbo Pronomen, nomen nihil per ſe ſignificat. Ex instituto autem dixi, quòd nullum nomen natura conſtat, ſed cum quaſi nota quædam ad aliquid ſignificandum erit impoſitum. Nam ſoni ij qui nullis literis exprimuntur, quales ſunt beluarum, aliquid illi quidem ſignificant, attamen nullus eorum ad nomen pertinet. Non homo etiam nominis uim non obtinet, nec ei nomen ullum impoſitum eſt, quo appelletur: quandoquidem nec oratio eſt, nec negatio. Appelletur ſanè nomen infinitum, quod æquè in quauis re dicatur, tam quæ eſt, quàm quæ nulla eſt. Hæc uerò, Ciceronis, & Ciceroni, & cætera eiuſdem generis, non nomina, ſed caſus nominis uocentur. Huius hæc ratio eſt, quòd cum alia omnia eis ſint cum nomine communia, iuncta tamē uerbo eſt, aut erit, nec uerū, nec falſum ſignificant: quod in nomine fit ſemper. uelut his orationibus, Philonis eſt, uel non eſt, nondum quicquam uerè, falſoue dicitur.

De Verbo. Cap. II.

Verbum autem id eſt, quod tempus adſignificat, cuius pars nulla ſignificat ſeparatim, ſemperq; ea declarat & indicat quæ de altero dicuntur. Tempus autem dico adſignificare: ut ualetudo nomen eſt, curari uerbum, quod inſtans & præſens ſignificat, & ſemper ea quæ de altero dicuntur indicat: qualia ea ſunt quæ de ſubiecto dicuntur, uel in ſubiecto inſunt.

Non curatur autem, & non incidit, non appello uerba, quanquam significatione sua tempus includunt, & in re aliqua semper cohærent. Et *quoniam nomen eis nullum impositũ est, uerba infinita appellari licet. quandoquidem tam in eo quod est, quàm in eo quod non est, æquè dicũtur.* Itemq; *curabitur, & curatus est, non sunt habenda uerba, sed casus uerbi.* Hoc *autem à uerbo differunt, quòd præsens tempus, uerbum significat: illa id omne, in quo interiectum præsens est.* Ac *uerba si sola dicantur, nomina sunt, significantq; aliquid. nam et qui ea enunciat, intelligentiam imprimit in animo: & qui audit, quiescit: sit autem, nec ne sit res, nondum exponit.* Neq; *enim illud, esse, aut non esse, rem declarat: nec si ipsum ens per se solum dicas nudum, est. id enim nihil est, significat aut coniunctionem quandam, quæ intelligi sine ijs quæ copulantur, non potest.*

De Oratione. Cap. III.

Oratio *est uox quæ significat, cuius pars aliqua seiuncta separataq;, ut nomen, non ut affirmatio aut negatio, significat. uelut homo aliquid significat, nõ rem esse, aut non esse: cui tamen si quid adiunctum sit, uel affirmatio erit, uel negatio: non significat autem uocabuli hominis una syllaba.* Neque *enim in hoc uerbo sorex, illud rex quicquam declarat, sed uox est solum.* In *iũctis autem significat illud quidem, ut dixi, sed non per se.* Quanquam *autem ex instituto, quemadmodũ dixi, non ut instrumentum, omnis significat oratio: non tamen omnis enunciat ac dicit, sed ea sola quæ uel uerum uel falsum complectitur.* Neq; *enim omnes id complectuntur. uelut precatio, oratio est illa quidem, sed nec uera, nec falsa.* Ac *cæteræ*

quidem

quidem quoniam artis rhetoricæ uel poëticæ propriæ sunt, ab hac arte omnes expelli ac repudiari debẽt: quæ autem quid de quodam dicit, ea sola retinẽda est. Est autem primũ enunciationis unius genus Affirmatio, deinde Negatio. cæteræ una coniũctione fiũt. Sed omnis ex uerbo, aut casu uerbi, constet enunciatio necesse est. Etenim hominis definitio, nisi est, uel erat, uel erit, uel aliquid tale adiungatur, nondum quicquam enunciat: propterea quòd totum hoc Animal gradiens bipes, unum quiddam est, non multa: neq; enim unam conficiunt orationem, propterea quòd continentur, ac sine ulla interspiratione pronunciantur hæc uerba. Verùm id non est institutæ disputationis. Vna autem enunciatio est, quæ aut unum aliquid declarat, aut quæ una sit per coniunctionẽ. Multæ uerò, quæ uel multa, & non unum aliquid significãt, uel carent coniunctionibus. Ac nomen quidem & uerbum uocabula sunt tantummodo, quandoquidem uerè id dici non potest, eum qui sic aliquid uoce exprimat, enunciare aliquid, siue rogetur, siue non rogetur: sed si quãdo quicquam uno uerbo enunciatur, id eo tantũ fit, quòd ita uelit qui ita loquitur. Harum autem nũciationum simplex alia est, ut quæ aliquid de quodam dicit, uel aliquid cuidam inesse negat. alia autẽ quæ ex his constat, iam quasi coniuncta oratio est. Sed simplex pronunciatum, est oratio quæ aliquid de quodã dicit, uel negat, pro ratione temporum. Affirmatio est enunciatio, quæ aliquid de quodam dicit. Negatio est enunciatio, qua aliquid inesse cuipiam negamus. Quando autem quod in aliquo inest, negari potest inesse: & quod abest alicui, dici potest adesse: & quod adest, adesse cõfirmari potest: & quod

abest,

abest, abesse: itemq; in cæteris temporibus, quicquid aliquis alteri tribuerit, id omne detrahere potest: & quod detraxerit, attribuere: profectò omni affirmationi negatio, omniq; negationi contraria sit affirmatio necesse est. Sit autem contradictio, affirmatio negatioq; contrariæ. Opponi autem contradictorio nomine dico, eam quæ eiusdem rei est, & de eadem re dicit, de qua altera, non ὁμωνύμως, cæterisq; omnibus adiunctis, quæ contra Sophistarum molestias rationes adferre solemus.

De subiectis & prædicatis enunciationum. Cap. IIII.

Quoniam autē res partim uniuersæ sunt, partim singulæ (uniuersas autem appello eas, quæ suapte natura dicuntur, in multis: singulas, quæ non dicuntur: ut homo, in rebus uniuersis est: in singulis, Callias) necesse est effari inesse aliquid, aut non inesse rerum uniuersarū cuipiam, aut singularum. Ac si quis aliquid uniuerse inesse, aut non inesse in quadam re uniuersa confirmet, contrariæ erunt enunciationes. dico autem in re uniuersa uniuerse dici, uelut in his, Omnis homo albus est, Nullus homo albus est. Sin autem de re uniuersa, non uniuerse quid enuncietur, non sunt enunciationes contrariæ: attamen fieri potest, ut quæ declarantur ac significantur, contraria sint. Appello autem nō uniuerse aliquid de re uniuersa eloqui, quales hæ sunt enunciationes, Homo est albus, Homo non est albus. Nam cum homo in rebus sit uniuersis, sine uniuersi generis nota accipitur enunciando. uerbum enim Omnis, nō est res quædam uniuersa, sed uniuersa generis tantùm nota. In attributo autem uniuersali, si notam uniuersi generis addas, nunquam uerè affirmabis.

mabis.neq; enim uera esse ulla potest assertio, in qua cũ uniuersale sit attributum,uniuerse enunciatur. Ex quo genere illa est enunciatio, Omnis homo, omne animal est. Affirmatio igitur negationi contradictorio nomine opponitur, quæ rem uniuersam in eodem inesse dicit, sed non omnino. ut, Omnis est homo albus: &, Non omnis homo est albus. Nullus homo albus est, Aliquis homo est albus. Contrario uerò nomine opponitur rei uniuersæ affirmatio, rei uniuersæ negationi: quales hæ sunt, Omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Quocirca esse hæ simul ueræ nullo modo possunt. At his contrariæ simul in eodem dici uerè possunt: ut,Non omnis homo albus est, & aliquis homo albus est. Quapropter quæ ex rebus uniuersis contradictoriæ constant, idq; cũ uniuersi generis nota, earum necesse est alteram ueram esse,uel falsam. Itemq; earum quæ ex singulis constant: quales hæ sunt, Albus est Socrates, non est albus Socrates. Quæ autem ex uniuersis rebus nulla adiecta generis uniuersi nota constant,earũ non semper una uera est,falsa altera.Nam hæ simul ueræ dicuntur,Est homo albus, Non est homo albus. Et hæ,Est homo pulcher,Non est homo pulcher.Nã & si quis turpis sit,non est formosus: & tum cum fit aliquid,id nondũ est. Sed hoc statim alienũ uideri potest: propterea quòd hæc enunciatio,Nõ est homo albus,idem etiam quod illa simul,Nemo est albus, ualere uideatur. Sed nec idem ualet,nec simul etiam illã declarat necessariò. Vni autem negationi unam affirmationem contradictorio nomine opponi,hinc intelligi potest, quòd idem negari negatione oporteat, quod affirmatione confirmatum sit, & de eodem, uel eorum aliquo

aliquo quæ sunt in rebus singulis, uel eorum quæ sunt in uniuersis: idq; uel adiecta uniuersi generis nota, uel nulla apposita: ut, Socrates albus est, Socrates albus non est. Sin autem aliquid aliud eidem inesse negatur, aut alij cuipiam, non opponetur hæc illi contrario nomine, sed altera. Huic enim enunciationi, Omnis homo est albus, hæc repugnat, Non omnis homo est albus: & huic, Aliquis homo est albus, hæc, Nullus homo albus est. Item huic, Est homo albus, illa, Non est homo albus. Ac unam quidem affirmationem uni negationi contradictorio nomine opponi, qualesq; essent, dixi. Hoc etiam docui, alias esse contrarias, & quales essent: contradictionemq; non omnem ueram esse, aut falsam: quaq; de causa, & quando uera esset, aut falsa. Est autem una affirmatio & negatio, quæ unum aliquid de uno dicit, aut de toto genere, aut citra ullam notam: ut, Omnis homo albus est, Non omnis homo albus est: Est homo albus, Non est homo albus: Nemo albus est, Aliquis homo albus est, si modò albi uerbum unum significet. Nam si duobus nomen unum impositum sit, ex quibus constare non poßit unum: non ea una & simplex affirmatio aut negatio est. Vt si quis equo & homini nomen uestis imponat, itaq; enunciet, Vestis alba est, hæc neq; affirmatio simplex sit, neq; negatio. Hæc enim idem ualet ac si dicas, Homo est, & equus, albus: nihil autem hoc aliud est, quàm si diceres, Est homo albus, & est equus albus. Quòd si hæ plures sunt, multaq; declarant, certè prima uel multa declarat, uel nihil: quandoquidem nemo equus est. Quare ne in his quidem una uera est, altera falsa necessariò.

De futuris contingentibus. Caput V.

In instantibus igitur ac præteritis affirmatio aut negatio uera sit uel falsa necesse est: in ijsq;, ut dixi, quæ cum rebus uniuersis uniuersi generis notam habent, semper altera uera est, altera falsa necessariò. Itemq; in ijs quæ sunt ex rebus singulis. In ijs autem quæ sunt ex rebus uniuersis, non tamen de toto genere dicunt, non necesse est, de quibus etiam diximus. At uerò in enunciationibus quæ de rebus singulis & futuris dicunt, non ita est. Si enim omnis aut uera aut falsa enunciatio est, certè omnia sint, aut non sint, necesse est. Nam si hic aliquid fore dicat, ille idem neget fore, profectò necesse est uerè alterutrum dicere, si modò omnis enunciatio uera est, aut falsa: quandoquidem in eodem simul utrunq; non intelligitur. Etenim si uerè dicitur, esse album aliquid, aut non esse album, necesse est id esse album, aut non esse album. Et si est album, aut non est album, uerè id dictum fuit, uel negatum. Et si non inest, id falsum est: quòd si falsum, nec inest. Ita necesse est ex omni æternitate, uel affirmationem uel negationem uerã fuisse uel falsam. Nihil igitur euenit, neque fit fortè, temerè, casu: nihil in alterutram partem aut cadet, aut non cadet: sed ex necessitate omnia fiunt, quæcunq; fiunt, nilq; est quod utranq; in partem habet æquabilem euentum. Nam aut is uerè dixit, qui rem confirmauit fore, aut is qui negauit: si autem æquabile esse utranq; in partem, par ratio esset, ut aut fieret, aut non fieret. Quod enim utramque in partem cadit, non hoc modo potius, quàm illo euenit, aut futurum est. Præterea si quid album sit

hoc tempore, fuit uerum, album in futurum esse. Ita ex æternitate fuit uerum, quicquid fit, id aut esse iam, aut futurum esse. Quòd si ex æternitate fuit uerum aliquid esse iam, aut futurum esse, certè id non potest non fieri, aut fore. Quod autem non potest non fieri, fieri non potest ut non sit: quod autem ut non sit fieri non potest, id necesse est fieri. Quicquid igitur futurum est, id fieri necesse est. Ita nihil in alterutram partem cadit, neq; fortuitò. Si enim fortuitò, non ex necessitate. Sed nec illud quidem uerè dici potest, neutram partem esse ueram: hoc est, neque futurum quicquam, neque non futurum esse. Primùm enim id eueniet: si falsa sit affirmatio, ueram non esse negationem: & si hæc falsa sit, non esse ueram affirmationem. Deinde si uerum est, album aliquid simul & magnum esse, duo illa sint necesse est. Et si cras futurum utrumq; uerum sit, cras erit. Si autem nec futurum est, nec minus futurum cras, exempli causa, bellum nauale, id certè non erit ex eorum numero, quæ pariter utranq; in partem cadere possunt. quoniam nec fieri nauale bellum necesse est, nec minus fieri. Atq; hæc sunt incommoda, & alia eiusdem generis, quæ suscipere cogimur, si necesse sit ex omni affirmatione & negatione, quæ contradictorio nomine opponãtur, siue in ijs quæ rebus uniuersis constant, siue quæ ex singulis, alteram ueram esse, alteram falsam, nihil scilicet in alterutram partem casurum esse in ijs quæ sunt, sed omnia esse, aut futura esse, ex necessitate. Qua ratione omnis è uita tolletur & deliberatio, & actio. quoniam si hoc faciamus, illud eueniet: & si hoc minimè faciamus, nõ eueniet. Nihil enim prohibet, ad decem millia annorũ hunc confirmare,

confirmare, hoc uel illud fore, alterum negare, ut ex necessitate eueniat, quod in alterutram partem tum ei licebat uerè dicere. neq; uerò interest utrum pronunciarint aliqui contradictionem, nécne pronunciarint: quippe cum perspicuum sit, hoc uel illo modo res euenire solere, etiamsi nihil nec hic confirmet, nec ille neget futurum. neq; enim quia confirmatum est, aut negatum fore aliquid, idcirco id futurum est, aut non futurum, uel ad decem millia annorum, uel quouis tempore. Quare si ex omni æternitate ea uis & natura rerum fuit, ut una uera esset, necesse fuit eam fieri. Ita omnium rerum ea uis fuit ex æternitate, ut ex necessitate fierent. si quis enim uerè dixerit fore aliquid, id non potest non fieri. Et quod factum est, id ex æternitate fuit uerum, futurũ esse. Atqui si hæc sint, multa sequuntur incommoda. Videmus enim rerum futurarum initium & consilio indagari, & actione: omninoq; in iis quæ non semper agunt aliquid, cernimus illa duo, æquè agere ea posse, & non posse: in quorum quidem potestate utrumq; situm sit, & ut res sit, & ut ne sit. quare etiam ut fiat, & ut non fiat. Multaq; adeò nobis nota sunt, quorum uis est talis. uelut uestis hæc frangi potest, et discindi, nec frãgetur, sed prius atteretur. Similiterq; fieri potest ut non discindatur. Non enim prius atteri posset, nisi fieri posset, ut ne discinderetur. Similis est ratio eorum omniũ in quibus eadem uis reperitur. ex quo perspicuum est, nec esse, nec fieri ex necessitate quæcunq; fiant, sed alia in utramque partem cadere posse: nec affirmationem in iis ueram aut falsam potius quàm negationem esse. alia esse in quibus alterum magis & plerunque fiat, ita tamen ut alterum euenire

poßit, alterum minimè. Ac quicquid eſt in rerum natura, id ſit quandiu ſtát: & quod non eſt quandiu non ſtat, id non ſit, neceſſe eſt. Attamen nec quod eſt, id omne eſſe neceſſe eſt: nec quod non eſt, non eſſe. Neque *enim ex neceßitate eſſe quicquid eſt quia ſit, idem ualet quod omnino eſſe ex neceßitate. Quod idem dicendum eſt in ijs quæ non ſunt. Eadem eſt etiam ratio contradictionis, in qua omne neceſſe eſt uel eſſe uel non eſſe, fore uel non fore. Quanquam non eſt neceſſe eum qui ſeparatim accipiat uerè alterum dicere, ut neceſſe eſt nauale bellum cras geri uel non geri, non tamen geri cras bellum nauale neceſſe eſt, aut non geri, etiam ſi illud, geri aut non geri ſit neceſſe. Quoniam igitur eadem ratio eſt ueritatis orationum & rerum, certè neceſſe eſt ea omnia, quorum ea uis & natura eſt, ut utranq; in partem inclinent, contrariaq́; recipiant, eadem ratione etiam contradictione contineri. Quod in ijs etiam rebus fit, quæ non ſemper ſunt, quæq́; non ſemper non ſunt. Ex his enim neceſſe eſt alteram contradictionis partem ueram eſſe, alteram falſam: non quidem hanc uel illam, ſed alterutram. Et quanquam ad ueritatem altera propius accedit, tamen non iam uera eſt, uel falſa. Ex quo efficitur, non neceſſe eſſe in enunciationibus contradictorijs alteram ueram eſſe, alteram falſam. Non enim eadem ratio eſt eorum quæ ſunt in rerum natura, & eorum quæ non ſunt, eſſe autem uel non eſſe poſſunt: ſed ſicut diximus, ita res habet.*

De enunciationibus infinitis. Cap. VI.

Quoniam autem affirmatio omnis quiddam de quodam

dam dicit, idq; uel nomen est, uel uacat nomine: quod autem in affirmatione continetur, id & unum esse, & de una re dici debet: quod autem de nomine, & de eo quod uacat nomine modò dixi, ad id referendum est, quoniam non homo, non nomen, sed infinitũ nomen appello. nam unum quiddam significat quodammodo nomen infinitum: quemadmodum non ualet non uerbum dico, sed infinitum: profectò omne effatum aut ex nomine & uerbo, aut ex infinito nomine uerboq; constet necesse est. Esse autem effatum sine uerbo nullum potest. Nam uerba illa, Est, fuit, erit, fit, & cætera eiusdem generis, quoniam tempus adsignificant, in ijs sunt quæ uerba esse suprà posuimus. Prima igitur erit affirmatio & negatio, Homo est, Homo non est. Deinde hæ, Non homo est, Non homo non est. Tum hæ, Omnis homo est, Non omnis homo est. Postremò hæ, Omnis non homo est, non omnis non homo est. Eadem est ratio temporũ, quæ præsens utraq; ex parte claudunt.

Cum uerò uerbum est, in oratione tertiũ dicitur, tum duo contrario nomine oppositarum pronunciationum genera nascuntur: quod autem dixi, hoc exemplo intelligi potest, Homo iustus est: hic enim tertium, siue nomen, siue uerbum est, uerbum Est. Ob eamq; causam hæc quatuor erunt, quorum duo affecta erunt eodem modo ad affirmationem & negationem, quo priuationes: alia duo non erunt. Quatuor autem fieri dixi, quoniam est, uel nomini iusti coniungi potest, uel non iusti. Quod idem fit in negatione. Sunt igitur quatuor. Sed quod dixi, ex hac descriptione intelligi licet.

A. Homo iustus est.	*Huius negatio*	C. Homo non est iustus.
C. Non iustus non est homo.		A. Non iustus est homo.

In his enim Est, *& non est, nominibus iusti, & non iusti adiunguntur. Atq; hæc quidem eo ordine disposita sunt, quem in* Analyticis *ostendimus.* Nec *diuersa erit ratio, si nominis fiat affirmatio, adiecta generis uniuersi nota.*

A. Omnis homo iustus est.	*Cuius negatio est*	C. Non omnis homo iustus est.
C. Non omnis homo non iustus est.		A. Omnis homo est non iustus.

Ni*si quòd non possunt æquè ueræ simul esse enunciationes eæ, quæ rectis lineis ex diametro inter se respondent.* Sed *tamen ueræ sunt interdum eodem tempore.* Atque *hæ quidem duæ contradictiones sunt. Aliæ autem duæ, cum hoc,* Non *homo, subiectum* est, *eiq; aliquid attribuitur.*

Non homo iustus est.	Non homo non est iustus.
Non homo est non iustus.	Non homo non est nõ iustus.

His *autem plures esse contradicẽtes nullo modo possunt: hæq; ab illis hoc ipso diuersæ erunt, quòd illud* Non *homo, tanquam nomen, sibi adiungant.* Atq; *in ijs etiam omnibus, in quibus* Est *uerbum non accipitur, ut in illis uerbis ualere, & ambulare, id idem efficit, si ita ponatur, ac si, est, coniungeretur. uelut,* Omnis *homo ualet,*

Non

Non omnis homo ualet. Et, Omnis non homo ualet, Non ualet omnis non homo. Non enim non omnis homo, dicendum eſt, ſed negatio ad hominis uerbum addi debet, quoniam Omnis non res uniuerſa eſt, ſed in toto genere rem accipi declarat. Quod ex his enunciatis omnibus perſpici poteſt, Valet homo, Non ualet homo: Valet non homo, Non ualet non homo. Inter has enim & illas hoc intereſt, quòd in his nihil prorſus uniuerſe & in totum dicitur: in illis dicitur. Ergo ſignificat Omnis & Nullus aliud nihil niſi nomen uniuerſe, & in toto genere accipi in affirmatione aut negatione. Ita cætera eadem omnia conuenit adhiberi. Quando autem huic enunciationi, Omnis animans iuſtus eſt, illa contraria eſt quæ dicit, nullum eſſe iuſtum animantem, perſpicuum eſt eas nunquam ſimul in eodem ueras futuras eſſe: quæ autem his repugnant, poſſunt interdum: uelut, Non omnis animans iuſtus eſt: &, Eſt aliquis animans iuſtus. mutuò autem ſe hæ enunciationes conſequuntur: hæc quidem, Nemo eſt iuſtus, huic, Omnis homo eſt non iuſtus: & hæc, Eſt aliquis homo iuſtus, huic, Non omnis homo eſt non iuſtus. quandoquidem ſit aliquis iuſtus neceſſe eſt, ſi hoc ſit. Illud etiam perſpicuum eſt, ſi uerè licet negare in ſingulis enunciationibus ei qui rogatus ſit, uerè etiam eundem poſſe affirmare: ut, Eſt ne ſapiens Socrates? Non: eſt igitur non ſapiens Socrates. In uniuerſis autem non eſt uera huic ſimilis affirmatio, ſed tantùm negatio: ut, Non omnis homo ſapiens eſt? Non: Omnis igitur homo non ſapiens eſt. Hoc enim falſum eſt. at illud uerum: Non omnis igitur homo eſt ſapiens. Atque hæc quidem illi repugnans &

contradicens eſt, illa contraria. Quæ uerò ex nominibus & uerbis infinitis inter ſe repugnantes & contradicentes ſunt, qualia ſunt hæc, non homo, & non iuſtus, eæ ſine nomine & uerbo negationes uideri poſſunt, ſed tamen non ita eſt. Nam cum neceſſe ſit ſemper uerum aliquid uel falſum negationem declarare, qui hoc totum, Non homo dixerit, nihilo magis atq; adeò minus, quàm qui ſolum hominis uerbum pronunciauerit, uerè aliquid aut falſo dixerit, niſi quid adiungat. Nec uerò pronunciatum hoc, Eſt omnis non homo iuſtus, idem quod ſuperiorum ullum declarat: nec illud quod huic repugnans eſt & contradicens, Non eſt omnis non homo iuſtus. Atque hæc, Omnis non homo eſt non iuſtus, par illi eſt, Nullus eſt iuſtus non homo. At uerò nomina & uerba ſi tranſponantur, aut traijciantur, idem ſemper ſignificant, uelut, Eſt albus homo, Eſt homo albus. Si enim ſecus ſit, certè eidem affirmationi multæ ſunt futuræ oppoſitæ negationes. At unam uni eſſe oportere demonſtrauimus. huius enim, Eſt albus homo, negatio eſt, Non eſt albus homo. Huius autem, Eſt homo albus, ſi idem quod illa, Eſt albus homo, non declaret, negatio erit uel hæc, Non eſt non homo albus, uel illa, Non eſt homo albus. Atqui hæc, Non eſt non homo albus, huius eſt negatio, Eſt non homo albus. Altera autem huius, Eſt albus homo. Duæ igitur ſint unius neceſſe eſt. Ex quo intelligitur, ſi nomen & uerbum tranſponantur, traijcianturq; in oratione, eandem omnino affirmationem & negationem futuram. Dicendo autem aut negando unum aliquid de multis, aut multa de uno, nunquam una & ſimplex affirmatio & negatio fit, niſi

nisi unum quippiam ex multis illis declaretur. Vnum autem appello, non si nomen unum sit illi impositum, nec ex his unum aliquid efficiatur: uelut homo certè & animal est, & bipes, & cicur, sed unum quiddam ex his constat: ex homine autem, & albo, et ambulatione, non unum efficitur. Quare si quis unum quippiam de ijs enunciet, non una pronũciatio sit, sed multæ, etiamsi uox una esse uideatur. Itemq; multæ sunt, si de uno quodam hæc dicantur omnia. Quocirca si dialectica interrogatio responsionis petitio est, ut uel ipsa propositio accipiatur, uel pars altera repugnantiæ & contradictionis: propositio autem unius est pars repugnantiæ & contradictionis, profectò nunquam ad hæc unum respõsum adhiberi potest: quandoquidem ne si uera sit quidem, una interrogatio est. Sed de his, in Topicis diximus. Ex quo id etiam perspicuum est, Quid est, non esse dialecticam interrogationem. Nam & optio danda est, ut ex interrogatione utram uelit partem contradictionis & repugnantiæ, alter eligat: & qui interrogat antè, constituere definitionem debet: ac tum quærere, sit, nécne sit, hoc, homo. Sed quoniam alia coniuncta & copulata sic dicuntur, ut unum fiat attributum ex his quæ separatim dicuntur, alia non: quæ hoc loco distinctio & dissimilitudo est, quærat aliquis. Nam & animal de homine separatim uerè dicitur, & bipes separatim: atq; ea coniuncta unum faciunt attributum. Item homo & albus, quæ eadem unum sunt. At uerò non si quis sutor sit, & bonus, continuò sutor bonus esse dicatur. Si enim, quia utrunq; separatim uerum sit, etiam coniuncta ambo uera semper esse debere credat quispiam, permulta incom

moda suscipere cogetur. Nam hominis albiq; nomen de homine uerè dicitur, ergo etiam totum: rursus autem albi nomen separatim dici potest, quare etiam cõiunctim. Ita erit homo albus albus, atq; ad exitum nunquam perueniet oratio. Itemq; erit musicus albus ambulans: eademq; sæpe connexa & repetita, nihil in quo consistant habebunt. Præterea si Socrates Socrates sit, & homo, etiam Socrates Socrates homo sit necesse est. Et si homo ac bipes, sequitur ut sit etiam homo homo bipes. Illud igitur perspicuum est, absurda multa consecutura necessariò, si quis coniunctiones omnino contendat fieri oportere. Nunc quemadmodum hæc constituenda sint omnia, uideamus. Eorum igitur quæ dicũtur, & eorum de quibus alia dicuntur, quæcunq; per accidens ita dicuntur, ut aut de eodem aliquo subiecto dicantur, utraque aut alterum de altero, ea omnia non unum efficiunt, ueluti in hoc, Homo est albus & musicus, nec unum ex albo fit & musico: siquidem utrunque accidens est. nec si quis albus idem & musicus sit, ideirco ex albo musico, fit unum. Fortè enim temerè aliquis musicus & albus dicitur. Ita non unum quiddam ex musico & albo efficitur. Quocirca ne sutor quidem bonus omnino dicendus est, sed tantummodo animal bipes. hæc enim non per accidens, sed per se unum efficiunt. Atq; etiam unum quiddam non constat ex ijs omnibus, quæ in altero posita rursus repetuntur. Itaq; nec id quod album est, album est: nec homo, homo animal uel bipes: quòd in homine & bipes & animal continentur. Verè autem de eo quod cum signo particulari accipitur, idem ipsum nomen citra ullum signum sumptum dicitur. ut, dicitur aliquis

homo

homo esse homo: aut quidam homo albus, albus homo esse. nec id uerum est semper. Tumq; id falsum est deniaque, cum id quod adiunctum est, aliquid repugnans continet, ex quo etiam repugnantia consequātur. Vt si mortuus homo, homo esse dicatur. At si nihil tale copulatum reperiatur, totum uerè dicitur. An si adsit tale aliquid, semper id uerum non est? si non adsit, ne tum quidem semper uerè dicitur? Velut Homerus aliquid est, ut poeta. Est'ne ille tamen, an potius non est? Nam casu & fortuitò de Homero illud, Est, in hac enunciatione, Poeta est Homerus, dicitur, non sua ui atq; natura. Quam ob rem in quibus dicendi rationibus repugnantia est nulla, si pro nominibus definitiones adhibeantur, in quibusq; non casu & fortuitò, sed per se suaq; ui uerba enunciantur, in ijs omnibus quod tale est aliquid, uerè dicetur esse omnino, & citra ullam adiectionē tale. Nam quæ nulla sunt, quia opinabilia sunt, non uerè aliquid esse dicuntur: quippe cum ea non opinemur esse omnino, sed non esse in rerum natura.

De enunciationibus Modorum, Cap. VII.

His autem expositis, nunc quemadmodum inter se affectæ sint enunciationes, quæ de eo dicunt quod poßit fieri, aut non poßit, deq; eo quod euenit, aut non euenit, de eo denìq; quod impoßibile, quodq; necessarium est, differamus. Quam enim uim habeant, magna quæstio est. Si enim ex ijs quæ inter se comparantur, eæ inter se pugnant, & contradicunt quæ ex uerbis est, & non est, constant: uelut huius, Est homo, negatio est, Non est homo, non illa, Est non homo: Et huius, Est homo albus:

albus: hæc, Non est homo albus, non illa, Est homo non albus. (Nam si de omni re, uel quod ait, uel quod negat dicitur, certè uerum erit, lignum hominem non album esse. Quòd si ita est, in omnibus ijs, etiam in quibus, Est, uerbum non adiungitur, quod pro illo, Est, dictum erit, idem ualebit, ut huius effati, Homo ambulat, non hæc, Ambulat non homo, sed illa, Non ambulat homo, futura negatio est. quoniam utrum hominem dicamus ambulare, an ambulantem esse, nihil interest) si inquam ita se res habeat in omnibus: profectò huius, Fieri potest, hæc, Potest non fieri: non illa, Non potest fieri, negatio sit necesse est. Atqui res & fieri & non fieri eadem potest. Quicquid enim diuidi & ambulare potest, id & non diuidi potest, & non ambulare. Cuius ratio est, quòd non semper id omne re ipsa est, quod hoc pacto fieri potest. Ita ei etiam conuenit negatio. Nam potest non ambulare quod uim ad ambulãdum habet: & non cerni, quod sub aspectum potest cadere. At fieri non potest, in eodem uerè enunciationes repugnantes contradicentesq; dicantur. Non igitur huius pronunciati, Potest fieri, illa, Potest non fieri, repugnans contradicensq; est. nam ex his quæ dicta sunt horum alterum efficitur: ut aut idem de eodem dicamus simul, & negemus: aut certè, ut non ex uerbis est, & non est, quæ adiunguntur omnibus, affirmationes nascantur & negationes. Quòd si fieri illud non potest, hoc profectò sequendum est. Ergo huius enunciationis, Potest fieri, negatio est non hæc, Potest non fieri, sed illa, Non potest fieri. Eadẽ ratio est eius quod contingit. Etenim eius negatio est illud, Non contingit. Quod idem fit in cæteris, cuiusmodi sunt, impossibile,

bile, necessarium. Vt enim in illis Est, & non est, uerb. additamenta sunt: illa autem, albus & homo, res subiectæ: sic in his, est & non est pro subiectis habentur: hæc autem, potest & contingit, accessiones sunt, quæ qu in his enunciatis, Potest fieri, & Nõ potest fieri, ita uerum sit, quidue falsum, ut in illis est & non niunt & explicant. Huius autem, Potest non fie tio non est quæ sequitur, Non potest fieri: sed hæc, potest non fieri. Et huius, Potest fieri, non illud, Potes non fieri, sed hoc, Non potest fieri. Quocirca quod fieri potest, & quod potest non fieri alterum alteri consequitur, quod idem & fieri, & non fieri potest. Non enim pugnant secum & contradicunt, quod fieri potest, & quod potest non fieri: sed, quod fieri potest, & quod fieri non potest: quoniam dissident à sese & contradicunt, nunquam in eodem uerè dicuntur. Eodemq; modo de his, Quod potest non fieri, & Quod non potest non fieri, iudicandum. Similiterq; huius, Necessarium est, negatio est non illud, Necessarium non est: sed illud, Non necessarium est. Huius autem, Necessarium non est, illud, Non est non necessarium. Itemq; huius, Impossibile est fieri, non illud, Impossibile est non fieri: sed illud, Non impossibile est fieri. Huius uerò, Impossibile est non fieri, illud, Non impossibile est non fieri. In summa, Est & nõ est poni, ut dixi, pro rebus subiectis debent: hæc autem quæ negationem & affirmationem efficiunt, ad illa ipsa uerba Est & non est, addenda sunt. Atq; eæ demum repugnantes & contradicentes existimandæ sunt enunciationes, in quibus Potest, & non potest, contingit, & non contingit, impossibile est, & non impossibile est, necessa-

necessarium, & non necessarium, uerum & non uerum collocantur. Atq; consequentia quæ hinc nascuntur, disponenda sunt hoc modo. Ei enim quod fieri potest, illud quod contingit ut sit, consequitur, retroq; id commeat uicißim. Hæc etiam consequuntur, quod non impoßibile est fieri, & quod non necesse est fieri. Ex eo uerò quod potest non fieri, & quod accidit ut non fiat, id quod non necesse est non fieri, & quod non impoßibile est non fieri, consequentia sunt. Ex eo etiam quod fieri non potest ut sit, & quod non accidit ut sit, id quod necessè est non esse, & quod impoßibile est esse, sequitur. Consequentia etiam sunt, & id quod necesse est esse, & quod impoßibile est non esse, ex eo quod non potest non esse, & quod non accidit ut non sit. Id quod ex hac descriptione intelligi potest.

Fieri potest ut sit Accidit ut sit. Nõ impossibile esse Non necessarium esse.	Quod fieri non potest Quod nõ accidit ut sit. Quod impossibile Quod necesse est non esse.
Fieri potest ut non sit Accidit ut non sit. Non impossibile non esse Nõ necessariũ nõ esse.	Quod non potest fieri quin sit Quod non accidit ut non sit. Quod impossibile est quin sit Quod necesse est esse.

Quod igitur impoßibile est ut sit, & quod non impoßibile est esse, ex repugnantibus & contradicentibus

eius

eius quod accidit ut sit, & quod fieri potest ut sit: & quod non accidit ut sit, & quod non potest fieri ut sit, ita consequentia sunt, ut conuerso ordine affirmationes negationibus, non affirmationes affirmationibus conueniant. Ex eo enim quod potest fieri, eius quod impossibile est, consequens est negatio hæc, Non impossibile est esse. Ex eo autem quod negat, id quod ait, quoniam ex eo quod non potest fieri ut sit, id quod impossibile est esse, efficitur. Hoc enim totum, Impossibile est esse, affirmatio est, illud negatio, Non impossibile est esse. Sed quam affectionem ad illa habeat id quod necesse est, uideamus. Atq; illud quidem perspicuum est in his non ita esse ut in illis, contrariasq; hic consequi, repugnantes autem quæ eædem contradicentes dicuntur, ipsorum esse ab ijs quæ consequuntur. Neque enim huius, Necesse est non esse, illa, Non necesse est esse, negatio est: quandoquidem utraq; de eodem uera esse potest. Quod enim necesse est non esse, id est non necesse esse. Cur autem enunciationes quæ de eo quòd necesse est dicunt, non eodem modo, quo superiores, ex illis consequuntur, hoc causæ est, quòd ei quod necessarium est, id quod impossibile est esse, idem ualet, contrario nomine oppositum. Quod enim impossibile est ut sit, idem necesse est, non, esse quidem, sed non esse. Quod autem impossibile est quin sit, id sit necesse est. Ita si illa eodem modo ex eo quod potest esse, & non potest esse concluduntur: certè in his contrà fiat necesse est. quandoquidem non idem ualent quod necesse est esse, & quod impossibile est ut sit: sed contrario modo alterum cum altero consentit, ut dictum est. An autem fieri non possit, ut hoc modo constituantur

repu-

repugnantiæ & contradictiones eius quod necesse est, quæstio est. Huic enim quod necesse est esse, consequitur id quod fieri potest ut sit. Sin minus, negatio erit consequens, quoniam necesse est de quacunq; re uerè aut affirmari, aut negari. Ergo si non poßit esse, impoßibile est esse. Quod igitur impoßibile est ut sit, id necesse erit esse: quo nihil absurdius. Atqui ex eo quod potest esse, consequens id est, quod nō impoßibile est esse, ex quo id quod non necesse est esse. Ita fit ut quod necessarium est, id non sit, necesse esse. quod fieri non potest. Ne ex eo quidem quod potest esse id, quod necesse est esse, aut non esse concluditur. Nam illud utramq; in partem potest cadere: horum autem utrumlibet uerum sit, non iam illa uera sunt futura. Simul enim aliquid & esse, & non esse potest. Si uerò necesse sit esse, aut non esse, iam amplius utranq; in partem cadere non poterit. Relinquitur ergo, ut id quod non necesse est non esse, eius sit consequens, quod potest esse. Nam de eo etiam quod necessariū est, id uerè dicitur: atq; etiā hæc ipsa repugnat, et cōtradicit ei quæ ex eo cōcluditur, quod fieri non potest. Ex illo enim efficitur id quod impoßibile est esse, & quod necesse est nō esse: cuius hoc, Nō necesse est nō esse, negatio est. Consequuntur ergo hæ cōtradicentes altera alteri, quemadmodū dixi: quibus ita positis, nihil repugnans concluditur. Vtrum autē ex eo quod necesse est esse, id quod fieri potest ut sit, sit cōsequens, quæstio est. Nam si non sit consequens, contrarium & cōtradicens erit consequens id, quod fieri non potest. Quod si quis hoc contrarium aut cōtradicens esse neget, is necesse est fateatur id esse quod fieri potest ut non sit. sed & hoc et illud falsum est in eo quod

quod necessariũ est. At contrà idem uidetur secari posse, & non secari, esse & non esse. Ita quod necessarium est, id poterit non esse: quod falsum est. Illud igitur perspicuum est, non quicquid potest aut esse, aut ambulare, posse etiam non esse, aut ambulare: sed sunt de quibus id uerè non dicatur, primumq; in ijs quæ rationis expertia aliquid efficere possunt ut ignis uim habet ille quidem caloris, sed quæ rationis sit expers. Quæ igitur facultates ratione ad agendum impelluntur, eæ multa etiam contraria efficere possunt: rationis autem expertes, non omnes, cum præsertim ignis calorem sua ui gignere, & non gignere non poßit, nec ea omnia quæ semper agũt. Sunt tamen quædam facultatibus rationis expertibus prædita, quæ simul cõtraria recipere poßint. Quod dixi, propterea quòd non omnis uis ad cõtraria accipienda apta est: ne eæ quidem, quæ sunt eiusdem generis. Sunt uerò ipsæ facultates homonymæ. Quod enim poßibile est, id non uno modo dicitur: aliudq; eo dicitur posse, quia iam reuera agat sic: ut posse aliquem ambulare, quia iam ambulet, & (ut semel dicam) posse esse, quod iam in actu ipso sit, id quod posse esse dicitur. aliud, quod futurum sit ut agat aliquando: uelut cum aliquem posse ambulare dicimus, quòd futurum sit ut ambulet. Atq; hæc quidem uis in ijs tantummodo reperitur, quæ mutabilia sunt: illa etiam in ijs quæ immutabilia sunt. Et utrumq; uerè dicitur posse ambulare, aut esse, & quod ambulat iam, atq; in actu est, & quod uim habet ad ambulandum. Ergo quod hoc modo potest, non uerè omnino de re necessaria dici potest, alterum potest. Ita, quoniam ex parte genus consequens est, certè ex eo quod necessarium est, id

quod fieri potest, etiam si non omne, concludetur. Ac fortasse quod necessarium est, aut non necessarium, quasi fons est & causa, cur sint aut non sint omnia: ut cætera omnia ex eo spectari debeant, quomodo sint consequentia. Quapropter ex his quæ dicta sunt apparet, in actu & reuera esse, quæcunque fiunt necessariò. Si igitur priora sunt æterna, etiam actus ui & facultate prior est. Atq; alia cum uim nullam habeant, actus modò sunt: ueluti hæ substantiæ quas primas dicimus. alia simul uim habent cum actu: eaq; naturæ ordine priora sunt, posteriora temporis. alia nunquam in rerum natura sunt, sed solum esse possunt.

Vtrum autem affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi, & oratio orationi contraria sit ea, quæ Omnem hominem iustum esse dicit, illi, Nemo iustus est: an hæc, Omnis homo iustus est, illi, Omnis homo iniustus est: uelut, Callias iustus est, Callias iustus non est, Callias iniustus est: quæ inquam ex his inter se sint contrariæ, magna quæstio est. Si enim sensa animi imitatur oratio, illic autem contraria sententia de contrario est, ut hæc, Omnis homo iustus est, illi, Omnis homo iniustus est: certè in ijs etiam enunciationibus quæ uoce exprimuntur, ita res habeat necesse est. Sin minus illic opinio & sententia de contrario contraria est, ne hic quidem affirmatio affirmationi cõtraria erit: uerùm negatio, ut dixi. Quæ igitur opinio & sententia falsa, ueræ cõtraria sit, uideamus, utrúmne ea quæ negat, an quæ ait. Atq; hinc nostra omnis manabit oratio. Est de bono sententia uera, quæ id dicit bonum esse: alia falsa, id non esse bonum: tertia, id malum esse. Harum utra ueræ illi senten-

tiæ

tiæ contraria sit: & si una sit, utra sit contraria: quæstio est. Atq; illud quidem falsum est, ex eo iudicari contrarias sententias esse, quia uerbis constent contrarijs. Nam illa de bono sententia, id bonum esse, & de malo, id esse malũ, eadem fortaßis atq; adeò uera est, siue multæ sint, siue una: sunt autem hæc contraria. At uerò non quòd contrariorum sint, contraria sunt proloquia, sed potius quòd contrario nomine opponãtur. Quod si una sententia de bono est, id esse bonum, alia non esse bonum: & si est etiam quæ aliquid dicat, quod nec in bonum cadat, nec cadere poßit, profectò nulla ex illis alijs statuenda contraria est, quæ cadere dicunt, quod non cadit in bonum, & cadere negant quod cadit. (Vtræque enim hæ incertæ infinitæq; sunt, & quibus inesse aliquid confirmamus, quod abest, & abesse quod adest negamus) sed eæ demum statuendæ sunt cõtrariæ, in quibus animo concipiendis, prima inest erroris ac deceptionis causa. Errores autem ac deceptiones ijsdem cõtinentur extremis, quibus rerum ortus. Atqui inter disparata extrema, omnes continentur rerum generationes. Ergo etiam fallaciæ. Si igitur bonum bonum est, et non malũ: illudq; suâ ui ac per se dicatur, hoc casu & fortuitò (accidit enim ut sit non malum) uerior autem ea est de quaq; re enunciatio, quæ sua ui ex se, & per se uera est: & pari ratione falsa magis, quæ suapte sponte, & per se falsa: fallax autem hæc opinio bonum non esse bonum, eam respicit quæ per se uera erat: altera autem fallax etiam, bonum esse malum, eam respicit quæ per accidens uera erat. Ex quo efficitur, ut magis falsa sit in bono ea sententia, quæ ex negatione est, quàm quæ est ex contrario.

At is demum errat in quaq; re uehementer, qui in diuersa & contraria sententia est. Siquidem contraria dicuntur ea, quæ in eodem genere plurimum differunt. Quòd si harum altera contraria est, magis autem ea est contraria quæ negat, certè hæc ipsa sit contraria necesse est. Illa autem altera, qua bonum in malis esse defenditur, cum ea coniuncta implicataq; est: propterea quòd eundem necesse est, bonum nõ esse in bonis, putare. Iam uerò si in cæteris omnibus hoc modo sumi repugnantia debeat, etiam hic illud uerè dictum est à nobis. Aut enim in omnibus ea quæ repugnat & contradicit, contraria est, aut in nullis. Vbi autem uerba contraria sunt nulla, in ijs falsa ea sententia ueræ opponitur, quæ ut disparatum quippiam alteri repugnat: ut is qui hominem non esse hominem putat, fallitur. Si igitur hic contrariæ sunt negationes, etiam in ijs eæ demum erunt contrariæ, quæ contradicentes erunt. Præterea eadem est ratio eius quæ bonum in bonis ponit, & eius quæ non bonum in non bonis: & præterea eius quæ bona in non bonis, & eius quæ non bona in bonis collocat. Ei ergo sententiæ ueræ, quæ non bona in non bonis putat, quæ tandem contraria erit? Non ea quidem quæ in malis non bona ducit, quandoquidem simul uera est interdum: & uera ueræ esse contraria nullo modo certè potest. Aliquid enim quod est non bonum, est in malis. Ita ueræ simul esse possunt. Nec uerò ea contraria erit, quæ non bona in non malis numerat. siquidem hæc quoq; uera est, & simul esse possunt. Relinquitur ergo, ut eius qua non bona in non bonis numerantur, illa contraria sit sententia, quæ non bona in bonis esse dicit, quoniam falsa est. Quare etiam

tiam huius, Bonum non eſt bonum, hæc, Bonum eſt bonum, cõtraria eſt. Perſpicuum autem eſt, nihil intereſſe, utrum uerbum hoc Omnis, in affirmatione, nécne, collocemus. nam contraria erit uniuerſa negatio. Vt illi opinioni, Omne quod bonũ eſt, eſt in bonis, hæc repugnat, Nihil quod bonum eſt, eſt in bonis. Et certè ſententia ea qua ipſum bonum eſſe bonum putatur, ſi bonum uniuerſale uerbum ſit, idem ualet quod hæc, Quod bonum eſt, id eſt in bonis. Inter hanc autem & illam, Quicquid bonum eſt, id eſt in bonis, nihil intereſt. Quod idem in eo quoq; quod non eſt bonum, dicendum eſt. Quapropter ſi ita in ijs quæ animo concipiuntur, uti diximus, res habet, & ſi intelligentiarum & notionum quæ in animis imprimuntur, interpres eſt oratio, qua aut affirmamus aut negamus: certè affirmationi contraria ſit neceſſe eſt ea demum negatio, qua idem aliquid quod affirmabatur, de toto genere negatur. ueluti huic, Omne quod bonum eſt, in bonis eſt; uel, Omnis homo bonus eſt: ea, in qua nullum uel nemo contrario nomine opponitur. Contradictorio autem nomine ea opponitur, in qua nõ omne, uel non omnis, adhibetur. Illud etiam perſpicuum eſt, ueram enunciationem uel ſententiam, ueræ contrariam eſſe non poſſe. Nam & ex oppoſitis & contrarijs, contrariæ ſeu aduerſæ conſtant, de quibus homo idem uerè poteſt dicere: at contraria eidem ſimul conuenire non poſſunt.

F I N I S.

ARISTOTELIS PRIORVM Analyticorum, siue de prima resolutione, Liber I.

FIRMINO DVRIO INTERPRETE, & N. Grouchio correctore ac emendatore.

De principijs ratiocinationis. Cap. I.

Nitio dicendum uidetur quid sit, in quo posita est instituta disputatio, quaq; de re sit suscepta. Versatur autem in demonstratione, ac de demonstrandi arte est instituta. Tum explicandum nobis est, quid sit propositio, quid extremum, quid ratiocinatio, cuiusmodi sit tum quæ perfecta, tum quæ imperfecta dicitur. Demum quidnam sit quidpiam in toto aliquo esse, aut non esse: quidq; appellemus, aliquid de aliquo omni, aut nullo dici. Est igitur propositio, oratio quæ aliquid de aliquo affirmat aut negat: idq; aut in toto, aut in parte, aut indefinitè. In toto autem dico, cum quid aut omni, aut nulli inesse dicitur: cum uerò alicui, uel non alicui, uel non omni, id particulare appello. Quod si inesse aut non inesse dicitur absq; uniuersali aut particulari nota, Indefinitum id uoco. cuiusmodi hæc sunt, Aduersa eadem arte continentur, Voluptas non est bona. Eò autem differt demonstratiua propositio à dialectica, quòd illa est ex aientibus & negantibus unius partis assumptio: quippe

ut confessum sumit qui demonstrat, nihil rogat. Dialectica propositio, quæstio est utranq; cötradictionis partem complexa. At quod attinet ad ratiocinationem ex utrauis struendam, nullum inter eas est discrimen. Nam & qui demõstrat, & qui rogat, ita ratiocinatur uterq;, ut quid cuiq; inesse, uel non inesse prius sumpserit. Ita propositio ratiocinationis, affirmatio est, uel negatio cuiusdam de alio: eo, quo diximus, modo. Demonstratiua autem tum demũ est, cùm uera fuerit, & per prima initia confirmata & sumpta. Dialectica uerò propositio, quod ad eum attinet qui rogat, quæstio est contradictionis: quod autem ad eum qui ratiocinatur, est assumptum quid apparẽs aut probabile, quemadmodum in Topicis exposuimus. Sint igitur hæc, quod ad rem præsentem attinet, de propositione satis: quid inquam illa sit, quo differat ea quæ ratiocinationi adhibetur, à demonstratiua & dialectica, hæ item inter se. Diligentius enim de his in progressu disseremus. Extremum uerò id appello, in quod resoluitur propositio: cuiusmodi est, id quod de alio dicitur, idq; de quo illud dicitur, seu adijciatur, seu tollatur illud esse, uel non esse. Ratiocinatio uerò est oratio, in qua nonnulla ita ponuntur, ut diuersum quid ab ijs necessariò efficiatur, quia ea ita sint: quod postremum indicat nullo extremo egere externo, ut necessaria sit consequutio. Perfectam uerò ratiocinationem eam appello, quæ nulla alia re eget, præter ea quæ in ea sumpta sunt, quo colligendi necessitas sit euidens ac perspicua. Imperfectam, quæ una re aut pluribus eget: quæ etiam si ad extrema concessa & substrata consequantur necessariò, non sunt tamen illæ in propositionib. expressæ. Est autem res

eadem, quidpiam in aliquo toto esse, & quidpiam de alio omni dici: nempe cum nullam subiecti partem reperias, in qua prædicatum non uerè dicatur. Eodem pacto intelligendum est, de nullo aliquo dici.

De Pronunciatorum reciprocatione. Caput II.

At uerò cum effatorum alia rem esse dicant, alia necessariò eam esse, alia eam accidere: horumq; alia aiant, negent alia, idq; in quauis enunciandi ratione: aientium rursus & negantium, alia in toto sint, alia in parte, alia indistincta: hæc inquam cum ita sint, in effato eo quod quidpiā uniuersim esse negat, necessariò extrema reciprocantur. exempli causa, Si nulla uoluptas est bona, nihil quod bonum sit, est uoluptas. In eo autem pronunciato quod ait quid, extrema retrò commeant illa quidem: sed in parte tātùm, non uniuersim: ut, Si uoluptas omnis est bona, quoddam bonum uoluptas sit necesse est. Ex particularibus uerò affirmans in parte retrò commeat necessariò: nam si quædam uoluptas est bona, quoddam bonum est uoluptas. In negantibus id non ita est. ut enim quoddam animans non sit homo, non ex eo efficitur, quendam hominem non esse animans. Principiò igitur constituamus propositionem, in qua quidpiam uniuersim negetur: sitq; hæc, a, b: tum si nullum b est a, ne ullum quidem a erit b. Quòd si quis reluctetur, quoddam a esse b: designetur illud, sitq; c: non erit igitur tum usquequaq; uerum, quod dicebamus nullū b esse a, cum c pars sit aliqua ipsius b, eoq; contineatur. Quòd si dicas, omne b esse a, hinc consequetur, quoddam a esse b. quòd si nullum esse dicas, ne ullum quidem b erit a: cum antea pro confesso

confesso id haberetur, omne b esse a. Est autem eadem ratio, si in parte fuerit proloquium. nam si quoddam b est a, necessariò efficitur, ut quoddam a sit b. Quòd si nullum a esse b dicas, hinc consequetur, ne ullum quidem b esse a. Quòd si dicas, quoddam b non esse a, non continuò efficitur, ut quoddam a non sit b. uerbi causa, si b pro animante intelligatur, a uerò pro homine: neq; enim omne animans est homo, cum omnis homo sit animans. Eadem erit reciprocationis uia in pronunciatis necessarijs: uniuersale enim negans in totum reciprocatur, affirmantium utrunque in parte tantùm. Si enim nullum b est a, idq; necessariò: nullum quoque a est b, eodem modo. Nam si ipsum b alicui a accidere contendas: a quoque cuidam b acciderit. At si omne uel aliquod b necessariò sit a: sanè & quoddam a necessariò est b. si enim id non sit necessarium, neq; etiam quoddã b necessariò est a. Negatio uerò in parte ob eam ipsam, quam antea exposui, causam, non reciprocatur. At quod attinet ad accidentia, quia accidendi uocabulum uarium est ac multiplex: quippe quo tum necessarium contineatur, tum non necessarium, deniq; & poßibile: sanè in affirmantibus omnibus eadem est quæ prius reciprocandi ratio. Nam si a ipsi b uel in totum uel cuidam accidat, & b quoque ipsi a acciderit: nam si ut nulli conueniat necesse est, a quoque nulli b conuenire oportet: id quod paulo antè confirmauimus. In negantibus uerò diuersa est ratio: quia quæ accidere dicuntur, aut quia necessariò non insint, aut quia citra neceßitatem absint, eodem modo commeant. ut si quis dicat homini accidere, ut non sit equus, aut albedinem nulli uestimento, quo-

rum unum non inest, idq; necessariò : alterum citra necessitatem. Et eodem prorsus modo retrò commeat utraq; propositio, quo superiores : si enim accidat, ut nullus homo sit equus : accidet quoque, ut nullus equus sit homo. Et si in nullo uestimento albedo accidat, in nulla quoque albedine uestimentum accidit. Quòd si in aliqua necessariò sit, in quodam etiam indumento albedo reperietur necessariò : id quod paulo antè confirmauimus. Illud idem de negante particulari iudicandum est. At priuantes illæ propositiones, in quibus quid accidere dicitur, quia plurimum fiat, & natura ita sit comparatum (quomodo accidentis uocabulo peculiariter utimur) iam non eadem lege reciprocationis utuntur: quin negatio uniuersalis retrò non commeat, particularis autem maximè. Id quod perspicuum erit, ubi de accidente differemus. In præsens id tantùm nobis, præter ea quæ dicta sunt, confessum sit, quòd accidere nulli, aut cuidam non inesse, speciem habet affirmationis: nam illud, accidit, consimilem locum atq; ordinem seruat, atq; ipsum, est. Hoc autem quibuscunq; prædicatis adijciatur, affirmationem quoquo modo efficit, ac perpetuò. cuiusmodi hæc sunt, Est non bonum, non album, & in uniuersum est, non hoc, aut non illud. Id autem in progressu confirmabimus. Hæ uerò reciprocandi legem eandem sequuntur, quam & aliæ. His ita constitutis, dicendum nobis est, quæ sint ea ex quibus struatur ratiocinatio quæuis: quando ratiocinatio proba sit futura, quaq; uia ac ratione sit componenda : posterius de demonstratione dicendum nobis erit. Est enim ante demonstrationem de ratiocinatione differendum, eo quòd hæc latius patet.

huius

huius enim illa pars quædam est, hæc uerò totum atque in pluribus.

Prima Figura. A. B. C.
Cap. III.

Quandocunque ergo tria extrema ita inter se affecta fuerint, ut postremum in medio toto contineatur, hoc autem in toto primo uel sit uel non sit, necessariò hinc efficitur extremorum perfecta complexio. Medium id appello, quod cum in alio sit, aliud quoq; in hoc continetur, & situm quoque medium seruat. Extrema uerò ea dico, quorum alterum in alio est, in altero autem aliud continetur. profectò si a de omni b affirmetur, & b de c quouis: necesse est, ut a de quouis c affirmetur. præsertim cum paulo antè explicatum sit, quid sit de aliquo toto dici. Eadem est ratio, si a de nullo b dicatur: b uerò in c toto sit. nam a in nullo c reperietur. Quòd si primum extremum cuiuis medio sit cõsequens, & hoc nulli postremo insit, nulla erit extremorum complexio. nihil enim quicquam necessariò hinc efficitur, quia ea ita se habeant: cum fieri poßit, ut primum postremo, tum omni insit, tum nulli: unde nec in parte nec in toto necessarium quicquam efficitur. Quotiescunq; autem nihil necessariò colligitur, ex ijs sanè ratiocinatio non fuerit. Extrema, in quibus alterum alteri toti insit, sint hæc, animans, homo, equus: in quibus nulli insit, illa, animãs, homo, lapis. Ne ratiocinatio quidem fuerit, ubi primum in medio nullo reperietur: simul & hoc in postremo nullo. Extrema affirmandi sint hæc, scientia, linea, medicina: negandi uerò hæc, scientia, linea, unitas. Hinc perspicuum est, quando futura sit ratiocina-

tio;

tio: quando non item, ubi extrema uniuersalia fuerint. Illud etiam constat, quandocunq; fuerit ratiocinatio, extrema eo, quo diximus, modo affecta esse oportere: quòd si ita digesta sint, ratiocinationem ex ijs effici. At ubi extremorum alterum ad aliud sit affectum in totum, alterum in parte, cum uniuersalis seu affirmatio, seu negatio maiori extremo coniuncta fuerit, minori uerò affirmatio in parte, necesse est hinc nasci ratiocinationem absolutam: ubi autem minori extremo additum fuerit uniuersale illud, aut quoquo alio modo extrema fuerint digesta, ratiocinatio fieri nullo modo potest. Maius extremum id dico, in quo medium continetur: minus uerò id, quod medio substernitur. Sit enim hoc confessum, quoduis b esse a, quoddam item c esse b. hinc sanè efficitur necessariò, ut quoddam c sit a: si de aliquo toto dici id sit, quod initiò explicauimus. Quòd si nullum b sit a, quoddam uerò c sit b, necesse est ut quoddam c non sit a. Cum antea interpretati simus quid sit, quoq; modo audiendũ, de nullo aliquo dici. Erit igitur ad hunc modum ratiocinatio suis numeris absoluta: quod idem fiet, si b c affirmatio fuerit indistincta: quippe cum eadem struatur ratiocinatio, seu particulare sumas pronunciatum, seu indefinitum. quòd si minori extremo iungatur uniuersalis affirmatio, uel negatio, nulla hinc erit ratiocinatio, cum propositio aut in parte fuerit, aut indefinita: seu affirmet illa, seu neget. uerbi gratia, si quoddam b sit a, uel non sit, c uerò quoduis sit a: extrema consentanea sint hæc, bonum, habitus, prudentia. disparata, bonum, habitus, inscitia. Rursus si nullum c sit b: quoddam uerò b, uel etiam non omne, sit a, uel non sit; ne sic quidem erit ratio-

ratiocinatio. Extrema omnino consentanea sunt, album, equus, cygnus: repugnantia planè, album, equus, coruus: quæ eadem usurpanda sunt, si b a propositio indistincta fuerit. Neque item ratiocinatio fuerit, ubi priori extremo addita uniuersalis, affirmatio fuerit, uel negatio: posteriori uerò negatio in parte, uel etiam indefinita: ceu si omne b sit a, quoddam uerò c non sit b. Cum ei, cui in parte medium non cohæret, prius extremũ uniuersim modò consentaneũ sit ac consequens, modò alienum ac repugnans. ut si proponantur hi tres fines, animans, homo, album: tum ex ijs albis, de quibus homo asseuerari non posit, secernantur, olor, & nix: sanè de altero horum animans uniuersim affirmatur, negatur planè de altero: ita ratiocinatio nullo modo fuerit. Rursus a in nullo b reperiatur, nec item b in aliquo c: extrema uerò sint inanimatum, homo, album: atq; tum assumantur ea alba, de quibus homo non dicitur, olor & nix: nam inanimum de altero quidem omni affirmabitur, de altero nullo dicetur. Ad hæc, cum incerta sit huius pronunciati ueritas, quoddam c non est b (quod quidem uerum est, seu nullum planè sit, seu non omne) cum autem eo modo sumpta fuerint extrema, ut alterum in altero nullo reperiatur, inde non struetur ratiocinatio: id quod paulo antè confirmauimus: perspicuum est, ex hac extremorum structura ac dispositione ratiocinationẽ non effici: alioqui ex illa quoq; efficeretur. Eadem autem probandi ratio erit, ubi negatio in toto fuerit. Quòd si ambæ intercapedines in parte aiant quid, aut negẽt, seu altera aiat, neget altera, seu ambæ indefinitæ sint, seu altera indefinita, altera certa ac definita, ne tum quidem ratio-

ratiocinatio ulla erit. His autem compositionibus omnibus extrema hæc communem præbebunt usum, animãs, album, equus: animans, album, lapis. Ex ijs quæ hucusq; exposuimus, hoc cõstat, ad ratiocinationem in parte per hanc figuram connectendam, necessariam esse eam extremorum collocationem: quæ si obseruetur, necessariò inde ratiocinationem effici: alioqui nulla planè effici possit. Ex ijs etiam hoc intelligimus, quæ in hac figura struantur ratiocinationes, omnes suis numeris absolutas esse ac perfectas: quippe quæ ex ijs absoluantur, quæ initiò sumpta sunt ac concessa. Hinc etiam id constat, quæstiones cuiusuis generis in hac figura probari, tum quæ in toto ait aut negat, tum quæ in parte. Ac figuram eam primam appellandam censeo.

Figura Secunda. M. N. X.
Cap. IIII.

Vbi uerò aliquid unum & idem, in aliquo quidem toto, in alio uerò nullo reperiatur, seu in utroque toto uel nullo, figuram eam secundam appello. In qua medium uoco id, quod de ambobus extremis dicitur: Extrema uerò ac fines, ea in quibus id dicitur: Maius quidem, id quod proximè medium situm est: Minus, quod ab eo longius distat. Collocatur autem medium extra fines ac extrema, situ uerò primum est omnium: quapropter nullo pacto integra ac perfecta futura est ratiocinatio per hanc figuram: necessaria tamen conclusio hic fieri potest, seu extrema in toto sumpta sint, seu non sint. Sanè ubi extrema uniuersa fuerint, struetur tum legitima ratiocinatio, ubi medium in altero nullo, in altero omni reperiatur, utrauis negatione adiecta: sin secus fiat, nihil omnino

omnino colligetur. Faciamus enim, ut m in nullo n reperiatur, in x uerò omni: tum quia negatio in toto reciprocatur ac commeat, nullum m est n. iam autem confessum est, omne x esse m: ita nullum x est n. hoc enim antea confirmauimus. Rursus, si m in toto n, & in x nullo reperiatur, sanè & n in nullo x erit: nam si nullum m in nullo x cohæreat, ne x quoq; in ullo m inest. inerat autem m omni x, nullum igitur x n erit. eo enim modo iterum effecta est primæ figuræ structura: & quia negatio inuertitur, n quoq; in nullo x reperiatur. ita eadem complexio efficietur. Licet autem & id ipsum ab absurdo confirmare. Ex his igitur hoc constat, ubi ita collocata atq; digesta fuerint extrema, inde ratiocinationem quidem effici, non tamen absolutam ac integram, ut in qua colligendi necessitas non ab his modò sit, quæ initiò sumpta sunt, sed aliunde quoq; absoluatur. Quòd si omne n sit m, item & omne x, nullum hinc efficitur ratiocinium. Extrema autem consentanea hæc proponantur, essentia, animans, homo: dissentanea uerò ac repugnantia, essentia, animans, numerus. essentia autem medium est, & pro argumento. Neq; item complexio ulla erit, ubi m in nullo n, in nullo item x dicatur. Extrema consequentia sint, linea, animans, homo: repugnantia hæc, linea, animans, lapis. Vnde planè constat, ubi ex uniuersis extremis constituetur conclusio, dispositionem eam extremorum, quam initiò exposui, necessariò esse obseruandam: alioqui non necessariò consequetur conclusio. At uerò ubi medium in altero tantùm extremo toto fuerit, tum demum conclusio est futura, quæ aliquid in parte neget, si maiori extremo

adijciatur

adijciatur illud totum, ſeu affirmes, ſeu neges: minori autem addatur illud in parte, quod illi toti aduerſetur ex diametro. Quod fieri intelligo, ſi alterum totum neget, alterum in parte affirmet: & ſi totum illud affirmetur, illud in parte negetur. Nam ſi m in nullo n, & in aliquo x reperiatur, neceſſe eſt n in aliquo x non reperiri. cum enim negatio retrò cõmeet, in nullo m reperitur n. At uerò pro certo ſumptum eſt, m in aliquo x reperiri: ita n in aliquo x non erit, quandoquidem in prima figura efficitur concluſio. Rurſum ſi m ſit in toto n, in x autem aliquo non ſit, neceſſariò efficitur, ut n in aliquo x non ſit: alioqui omni ineſſet. m uerò de toto n dicitur: ita neceſſe eſt, ut m ſit in toto x, cum antea pro certo & confeſſo ſumeretur, in aliquo non eſſe. Quod ſi m in toto n intelligatur, in x autem non toto, inde efficitur, ut n in x non toto reperiatur: cuius rei eadem eſt quæ prius, probatio. At ubi m in toto x dicitur, in n uerò non toto, nulla tum erit concluſio. Extrema conſentanea ſint hæc, animans, ſubſtantia, coruus: diſſentanea uerò, animans, album, coruus. Neq; item erit ratiocinatio, ubi in nullo x dicetur illud m, in n uerò aliquo. Coniuncta extrema ſumantur, animans, eſſentia, unitas: repugnantia, animans, eſſentia, ſcientia. Atque ita hucuſque nobis expoſitum eſt, quando futura ſit & non ſit concluſio, ubi uniuerſale pronunciatum particulari contrariũ fuerit. Vbi uerò ſimilia ambo fuerint, nempe ſi negent ambo, uel aiant, iacebit planè concluſio. Quod ut intelligatur, proponamus primùm priuantia, ut illud uniuerſale adijciatur extremo priori ad hunc modum, ut nullum n ſit m, quoddam uerò x non ſit m: ſanè fieri poteſt, ut in ipſo

x &

x & omni & nullo reperiatur ipsum n. Extrema planè repugnantia sint hæc, nigrum, nix, animans: omnino consentanea nunquam reperias, si m in aliquo x insit, in alio non insit. Nam si in omni x reperiatur illud n, m uerò in nullo n, sanè m in nullo x erit: cum antea pro concesso sumptum sit, in aliquo esse. Hoc igitur modo extrema reperire non posis. Quapropter infirmanda est ea ratiocinatio per pronunciati particularis incertam naturam. Nam quia uerum illud est, aliquod x non esse m, etiamsi nullum sit: cum autem nullum esset, antea iacebat conclusio: perspicuum est, ne hoc quidem modo stare posse. Constituantur rursus propositiones affirmatiuæ ambæ, ut illud uniuersale eodem modo collocetur. Verbi causa, ut omne n sit m, aliquod item x sit m: tum accidit, ut omne x sit n, & nullum. Extrema in quibus cernatur nullum x esse n, sunt album, cygnus, lapis. Extrema uerò, in quibus omne x sit n, reperire non posis ea ipsa de causa, quam antea exposuimus. Quare ex incerta propositionis de parte natura ducendum est ad eam rem probandam argumentum. Quòd si illud uniuersum minori extremo iunctum sit ita, ut nullum x sit m, quoddam uerò n non sit, fieri potest, ut n in x & toto & nullo reperiatur. In toto quidem reperitur, ut in his, albo, animante, coruo: in nullo autem cernitur, ut in illis, albo, lapide, coruo. Quòd si affirment propositiones ambæ, extrema dissidentia sint, albũ, animans, nix: consentanea, album, animans, olor. Ex quibus planè intelligitur, nullam fore ratiocinationem, ubi similes fuerint propositiones ambæ, & altera in toto, altera in parte: quin ne si medium in utroq; aliquo sit, uel nõ sit, aut in hoc quidem aliquo,

in illo non item: aut in neutro toto, aut indistinctè, extrema omnibus communia sunt, album, animans, homo: album, animans, inanimum. Ex iis igitur *quæ exposuimus, perspicuum est, ratiocinationem necessariam fore, ubi extrema ita inter se fuerint affecta, ac collocata, ut diximus. Quòd si ratiocinatio sit, necesse est extrema ita esse collocata, atq; affecta.* Hoc etiam *intelligitur, omnes imperfectas esse, quæ in hac figura struuntur ratiocinationes: quippe quæ perficiãtur omnes quibusdam assumptis, quæ uel in extremis necessariò erant posita, uel certò conceduntur quasi ex pacto & fictione: ut fit, cùm absurdo aliquid confirmamus. Constat & hoc, nullam in hac figura affirmantem effici conclusionem: sed omnes negantes, tum quæ in toto sunt, tum quæ in parte.*

De figurã tertia. P. R. S.
Cap. V.

At uerò ubi hoc in aliquo toto fuerit, illud autem in eodem nullo, seu ambo in eo toto, aut nullo sint, figuram eam tertiam appello. in qua Medium id uoco, de quo ambo illa enunciamus: Extrema *uerò ea ipsa, quæ de alio enunciantur:* Maius *quidem, quod à medio longius distat:* Minus *uerò id, quod propius accidit.* Medium *autem extra ipsa extrema collocatum est illud quidem, ac situ & dispositione est postremum.* Ita *ne in hac quidem figura ulla efficitur perfecta ratiocinatio: effici tamen poßit, seu extrema uniuersaliter medio iungantur, seu non omnino.* Vbi *igitur extrema uniuersim sumantur, si & p & r in toto s reperiantur, necessariò efficietur conclusio, ut p in aliquo r intelligatur.* Cum *enim* reci-

reciprocetur affirmatio, sanè in aliquo r erit ipsum s. Itaq;, quia ipsum p est in toto s, s uerò in aliquo r, consequitur, ut p in aliquo r insit. ita enim struitur ratiocinatio in prima figura. Licet autem id ipsum confirmare, tum ab absurdo, tum expositione. Si enim ambo extrema in toto insint, & assumatur pars quædam ipsius s: uerbi gratia, ipsum n: sanè ei inerit & p & r: ita cuidã r, p quoq; inerit. Quòd si r in toto s, in eodem uerò nullo ipsum p reperiatur, efficietur conclusio, qua p in aliquo r non inerit: idq; necessariò. quippe eadẽ est, quæ prius, eius rei probandæ ratio, si pronunciatum hoc r s retrocedat ac commeet. Confirmabitur & id ipsum ex incommodo, ut fit in superioribus. Vbi uerò ipsum r in nullo sit s, in hoc uerò toto ipsum p, iacebit planè conclusio. Extrema consentanea sunt, animans, equus, homo: dissidentia, animans, inanimum, homo. Ne tum quidem ratiocinatio erit, ubi in nullo s ambo dicantur. Extrema coniuncta sumantur, animans, equus, inanimum: repugnantia uerò, homo, equus, inanimum. ex ijs inanimum est medium. Hinc igitur manifestum, quando sit, uel non sit futura in hac figura ratiocinatio, ubi extrema omnino sumpta sunt: quippe ubi affirmant, colligetur extremum alterum in aliquo altero esse: ubi uerò negant, nihil efficietur. At ubi alterum ait, alterum negat: si maius quidem neget, alterum autem affirmet, hinc consequetur, extremum alterum in altero aliquo non esse. sin contrà fit, nulla futura est conclusio Quòd si extremum alterum medio iungatur uniuersim, alterum uerò in parte: si ambo affirment, necessariò efficitur conclusio, etiam si utrumuis eorum in toto dicatur. Nam si r sit in

 toto s,

toto s, p uerò in eo aliquo, necesse est p in aliquo r inesse. Nam, quia commeat affirmatio, ipsum sanè s in aliquo p erit: atq; ita, cum ipsum r in toto s intelligatur, ipsum uerò s in aliquo p, sanè r in aliquo p erit: quare & p in aliquo r. rursum si ipsum r in aliquo s intelligatur, in eo uerò toto ipsum p, necesse est ut p in aliquo r insit. Huius enim conclusionis adstruendæ eadem est atque superiorum uia, quam etiam confirmare poßis, quemadmodum antecedentes, tum absurdo, tum expositione. Quòd si extremorum alterum aiat, alterum neget, atq; illud uniuersim dicatur: sanè ubi minus extremum ita affirmet, stabit conclusio. Nam si r in toto s sit positum, p uerò in eo ipso aliquo non insit, necesse est ut p in aliquo r quoq; non insit. Nam si in eo toto esset, r autem in toto s, profectò ipsum p in toto s quoq; reperiretur. At pro concesso sumptum est, non inesse. Potest autem adstrui hic modus absque eo ductu, si aliqua pars ipsius s sumatur, in qua p non sit. Quòd si maius extremum affirmet, minus autem neget in parte, nulla erit conclusio: ut si p in toto s insit, in eo uerò aliquo ipsum r non insit. Sumantur pro extremis omnino consentientibus, animatum, homo, animans: pro dißidentibus uerò ac planè repugnantibus nulla accipi possunt, si r in s alia ex parte insit, alia non item. Si enim p in toto s reperiatur, r uerò in s aliquo, & p quoq; in aliquo r erit. at, ut confessum est, in nullo erat: quin, quemadmodum antea, eodem modo hic faciendum est. Cum enim aliquid in alio aliquo non esse indefinitum sit ac incertum, sanè quod in nullo est, uerè dicitur in aliquo non esse: cum autem in nullo esset, nulla erat ratiocinatio.

Quòd

Quòd ſi extremum negans uniuerſim dicatur, affirmans uerò in parte, ubi negans prius fuerit, affirmans autem poſterius, ſtabit ratiocinatio. Nam ſi p in nullo s, in hoc uerò aliquo ſit ipſum r: ſanè p in quodam r non erit. Nam ſi pronunciatum hoc r s permutetur, uiſetur prima figura. Quando uerò minus extremum negauerit quid, iacebit planè ratiocinatio. Fines conſentientes ſunt, animans, homo, fera: repugnantes uerò, animans, ſapientia, fera: in quibus illud Fera, medium inſeritur. Ne ſyllogiſmus quidem erit, ſi ambo extrema negent, ut alterum in toto ſit, alterum in parte. Fines dißidentes ſunt, ubi minus in medio toto dicitur, animans, ſapientia, efferatum; coniuncti ac conſentientes, animans, homo, fera. In quibus autem maius extremum omnino dicitur, minus uerò in parte, exempla repugnantia ſunt, coruus, nix, album: conſentanea uerò reperiri non poſſunt, ſi r in ipſo s partim ſit, partim non ſit. Nam ſi omni r ipſum p ſit conſequens, ipſum uerò r alicui s, ſanè & p ipſum alicui s conſequens eſt. At pro certo ac conceſſo habebatur, nullum conſequi: uerùm ex incerta ueritate propoſitionis de parte, hoc confirmari debet. Quòd ſi ambo fines in medio aliquo ſint, uel non ſint: ſed hic inſit, ille non item: ſeu alter in aliquo, alter uerò in eo non omni, ſeu indefinita ſint ac incerta, ne tum quidem firma eſt ullo pacto futura ratiocinatio. Fines autem omnibus modis in commune utiles, animans, homo, album: animans, inanimum, album. Hinc igitur conſtat, quando ſit in hac figura futura firma concluſio, quando ſecus. Ac ſi ita fines diſponantur, ut præcepimus, neceſſariò concluſionem effici: quòd ſi ſtet ratioci-

 natio,

natio, fines necessariò ita esse collocandos. Illud quoq; constat, imperfectas eas esse, quæ in hac figura struuntur, ratiocinationes: quippe quæ absoluantur omnes, ubi nonnulla assumas. Adde quòd in hac figura nihil uniuersim efficere posis, seu affirmes, seu neges. Idetiam ex his perspicuum est, quando in quauis figura iaceat conclusio: sanè ubi extrema ambo in parte aiant quid, aut negent, nihil planè inde efficitur. Quòd si affirmatio cum negatione uniuersali sumatur, perpetuò sequitur conclusio negans minus extremum de maiori. Verbi causa, si a in toto b, aut aliquo sit, b uerò in nullo c, cum retrò commeent propositiones, necessariò efficitur, ut c in aliquo a non sit: quod in alijs figuris eodem modo fit. nam in quauis efficitur ratiocinatio ex conuersione. Constat & hoc, si indefinita propositio pro affirmante particulari sumatur, eundem atq; illam syllogismum efficere in quauis figura. Illud quoque manifestum apparet, imperfectas ratiocinationes in prima figura omnes perfici atque absolui: quippe, aut demonstratione finiuntur omnes, aut per absurdum. At utrouis horum modorum efficitur prima figura. Nam ubi demonstratione perficiuntur, reciprocatione absoluuntur omnes: hæc autem primam figuram constituebat. In his autem quæ ab absurdo confirmantur, ratiocinatio in prima figura struitur, proposita atque constituta aliqua re falsa: ut si in ultima figura a & b in toto c reperiuntur, ipsum a in aliquo b erit: alioqui in nullo b fuerit a, b uerò in toto c. a igitur in nullo c inest: at antea in toto esse concessum est. eodem modo in cæteris fieri solet. At uerò reduci possunt ratiocinationes omnes in

eas,

eas, quæ uniuersim colligunt in prima figura. Est enim in secunda figura id perspicuum, omnes perfici per illas, præterquàm quòd non eadem uia omnes: quin uniuersales perficiuntur quidem, si priuans retrò commeet: at quæ in parte sunt, ambæ ab incommodo confirmantur. quæ autem in parte sunt in prima figura, ut ex seipsis perfectæ sint, atque absolutæ, eas tamen per secundam figuram confirmare licet ductu ad incommodum. uerbi causa, Si a est in toto b, hoc uerò in aliquo c, a quoque in aliquo c erit. Nam si in nullo sit, sit uerò in toto b, b sanè in nullo c erit: id quod ex secunda figura intelligitur. Eadem est in priuante conclusione confirmatio. Nam si a in nullo b cernitur, b uerò in aliquo c maximè, a sanè in aliquo c non reperitur: alioqui si in toto eo esset, & in nullo b reperiretur, profectò ipsum b in nullo c esset: eo autem modo struebatur media figura. Vnde quia ratiocinationes figuræ mediæ, ad eas quæ in prima figura uniuersales fiunt, reducuntur omnes: particulares autem ex prima ad eas referuntur, quæ in media fiunt: perspicuum est, quæ in parte efficiuntur, referendas eas esse ad eas quæ in prima figura uniuersim fiunt. Quæ uerò in tertia figura struuntur, si extrema uniuersa sint, continuò per ratiocinationes illas primæ figuræ perficiuntur. Quòd si in parte sint extrema, ad syllogismos eos referuntur, qui in parte colligunt per primam figuram. Hos uerò ad illos referri docuimus: quare referentur quoque qui in parte struuntur per tertiam figuram. Hinc igitur planè constat, ratiocinationes omnes ad eas referri debere, quæ uniuersim fiunt in prima figura. Atque ita huc usque nobis expositum est,

quæ sit dispositio, uis & natura earum ratiocinationũ, quæ aliquid esse uel non esse colligunt, seu per se in sua quæque figura cernantur, seu ex diuersis figuris simul comparentur.

De uaria pronunciatorum coniunctione.
Cap. VI.

At uerò quia diuersa sunt hæc, inest, necessariò inest, accidit inesse (permulta enim insunt illa quidem, non tamen necessariò: alia nec necessariò insunt, nec re ipsa omnino insunt, inesse tamen possunt) perspicuum est, inde ratiocinationes ex ijs singulis confectas, diuersas esse, extremaq́; in ijs nõ eodem modo se habere: quin alia ex necessarijs constat, alia ex absolutis, alia ex contingentibus. In necessarijs igitur eodem fermè modo res se habet, ac in absolutis: si enim eodem modo collocentur extrema, tum in ijs quæ inesse, tum in ijs quæ necessariò inesse quid aiunt uel negant, modò conficietur ratiocinatio, modò non conficietur. Hoc tantùm differunt, quòd extremis adijcitur necessariò inesse, uel non inesse: priuans enim propositio eodem modo reciprocatur, ac in toto aliquo esse, ac de toto aliquo dici, eodem hic modo locum habent, quo in absolutis. Quo fit, ut quemadmodum in ijs quæ insunt, ita in necessarijs conclusio per reciprocationem ostendatur: idq́; in omnibus, præterquam quòd in media figura, cum altera propositio fuerit affirmatiua uniuersalis, altera particularis priuans: itemq́; in tertia, cum altera uniuersalis affirmatio erit, altera negatio in parte, non ita ostendi poßit: quin necesse est, ubi singulare aliquod proposueris, cui neutrum insit, in eo ratiocinationem efficere: in eo enim ne-

cessariò

cessariò efficietur. Quòd si in re singulari proposita necessariò efficitur, in illius generis, cuius pars est illa res, singula parte etiam efficietur. Harum autem ratiocinationum utraq; in sua figura efficitur.

Quomodo necessarium & absolutum pronunciatum committantur in prima figura.

Cap. VII.

Fit autem nonnunquam, ut necessaria efficiatur conclusio, ubi altera propositio necessaria sit: uerùm non utrauis, sed quæ maiori extremo coniuncta est. uerbi causa, si sumptum sit, a necessariò esse, uel non esse in b: b uerò in c esse modò: sanè si eo modo sumptæ sint propositiones, a in c necessariò erit, uel non erit: quippe quòd sit in b necessariò, uel non sit. c uerò pars est ipsius b: unde perspicuum est, c necessariò alterum eorum futurum. Quòd si b esse a necesse non sit, c uerò esse b maximè, inde non efficietur necessaria conclusio: alioqui accidet, quoddam b necessariò esse a tum in prima, tum in tertia figura, quod planè est falsum. fieri enim potest, ut b eiusmodi sit, ut illi nulla in parte a aliquando insit. Iam uerò conclusionem non sequi necessariam extremis propositis, facilè intelligitur. exempli causa, si a sit motus, b animans, loco c locetur homo: tum homo necessariò est animans: animans autem mouetur, neque id necessariò, neque itidem homo. Eadem est ratio, si priuans fuerit propositio a b: est enim demonstrandi ratio eadem. In ratiocinationibus autem particularibus, cum propositio uniuersalis necessaria fuerit, connexio efficietur necessariò: sin particularis necessaria sit, non inde sequetur conclusio necessaria, siue priuans sit uniuersalis propositio,

siue affirmatiua. Constituamus primùm uniuersalem necessariam, sitq; omne b necessariò a: quoddam uerò c sit b, tantùm necessariò inde consequitur, quoddam c necessariò esse a: c enim sub b continetur. omni autem b, a necessariò inerat. ita fiet, ubi conclusio priuans fuerit. est enim eadem probandi uia. Quòd si particularis propositio necessaria sit, non consequetur conclusio necessaria. quemadmodum enim in uniuersalibus ratiocinationibus, ita neq; in his quicquam absurdum accidit: quod & in priuantibus æquè est intelligendum. sint extrema hæc, motus, animans, album.

Coniunctiones quæ in secunda figura. Cap. VIII.

Cum autem in secunda figura propositio priuans necessaria fuerit, necessaria efficietur connexio: sin affirmatiua, non item. Constituatur enim primùm priuans necessaria, ita ut a nulli b inesse poßit, insit autem ipsi c tantùm. Nam cùm negatiua reciprocetur, & b nulli a inesse poterit: a uerò omni c inest: igitur in nullo c b esse potest, est enim c sub a comprehensum. Ita fiet, si negatio ipsi c adijciatur. Nam si nulli c inesse potest, & c nulli a, a uerò omni b inest: ita fit, ut nulli b poßit inesse c. constituitur enim rursum prima figura. ita fit, ut & ipsum b nulli c inesse poßit: eodem enim modo retroeunt. Quòd si affirmatio necessaria sit, non efficietur necessaria conclusio. Faciamus enim, ut omne b necessariò sit a, nullum uerò c sit a tantùm: si retrocedat negatio, constituitur prima figura, in qua antea probatum est, nisi maior propositio negatiua necessaria

cessaria sit, connexionem non fore necessariam: unde nec in his necesse est fore. Praeterea, si necessaria sit conclusio, fit, ut c alicui a non insit necessariò: si enim b nulli c inest, idq; necessariò, & c nulli b aequè necessariò inest. b autem alicui a necesse est inesse: nam a omni b necessariò inerat. ita fit, ut sit necesse c alicui a non inesse. At nihil uetat, quin eiusmodi acceptum sit, cui uniuersim ipsum c inesse possit. Iam uerò extremis propositis, probari possit, conclusionem non esse absolutè necessariam, sed tantùm quamdiu illa sunt. Verbi gratia, pro a sumatur animans, loco b homo, in locum c succedat album, sintq; eodem modo sumptae propositiones: accidit, nullum album esse animans. nullum item album est homo, non tamen necessariò: fieri enim potest, ut homo sit albus, non tamen quamdiu nullum album est animans. Ita conclusio necessaria est, quandiu illa sunt: absolutè necessaria non item. Ita fit in ratiocinationibus particularibus. cum enim propositio priuans uniuersa fuerit, & necessaria, connexio quoque necessaria erit. Quòd si affirmatiua uniuersa sit, & necessaria: negatio autem particularis sit, nec necessaria: non sequetur connexio necessaria. Primùm itaque constituamus negationem uniuersalem necessariam, Nullum b potest esse a, quoddam autem c est a. Nam quia reciprocatur negatio, necesse est nullum a esse b. quoddam autem c est a: ita fit, ut necessariò quoddam c non sit b. Rursum proponatur uniuersalis affirmatio necessaria, ut affirmatio adiiciatur ipsi b: tum si omne b necessariò est a, quoddam autem c non est a, perspicuum est inde, quoddam c non esse b, sed

non necessariò. Eadem enim extrema usui erunt ad id probandum, quæ antea in uniuersalibus syllogismis. Quòd si negatio necessaria sit in parte, nihilo magis conclusio necessaria est: id enim per ipsa extrema probari potest.

Quo pacto in tertia figura committantur, Cap. IX.

Cum autem extrema de medio in totum dicentur in ultima figura, fuerintq; ambæ propositiones affirmantes, utrauis necessaria, conclusio quoque necessaria consequitur. Quòd si propositionum altera aiat, altera neget, cum negans necessaria fuerit, connexio necessaria est futura: ubi uerò aiens necessaria fuerit, non erit necessaria conclusio. Constituantur ambæ primùm affirmantes, ut & a & b omni c insit, sitq; necesse a inesse ipsi c: iam cum b omni c insit, c alicui b inest (commutatur enim uniuersalis in particularem.) Ita si a necessariò insit omni c, & c alicui b insit, necesse est a alicui b inesse: quippe cum b comprehendatur sub c. Ita rursus prima figura. Eadem ratione probabitur, si necesse sit omni c inesse b: commutatur enim altera, & c alicui a inest. Itaque si omne c necessariò est b, quoddam autem a est c, quoddam a necessariò est b. E conuerso sit priuans propositio c a, & c b affirmans, sitq; priuans necessaria: iam quia reciprocatur affirmatio, quoddam b est c, nullum autem c est a, idq; necessariò: igitur quoddam b necessariò non est a, cum b sub c comprehendatur. Quòd si affirmatio necessaria sit, non sequetur necessaria connexio. Constituamus enim ex c b necessariam affirmationem, ex c a negationem non necessariam:

cessariam: quia commutatur affirmatio, quoddam b necessariò est c: igitur cum nullum c sit a, quoddam uerò b sit c, quoddam b non est a, non tamen ex necessitate: docuimus enim, cum negatio in prima figura necessaria non fuerit, neque conclusionem necessariam fore: quod & ab extremis intelligi potest. Constituamus enim loco a bonum, pro b animal, loco c equum: tum nullus equus est bonus: (id enim fieri potest) omnis autem equus necessariò est animal: neque tamen necesse est quoddam animans non esse bonum, cum fieri possit ut omne sit bonum. quòd si fortè id fieri non possit, aliud extremum constituamus, uigilare, uel dormire: nam omne animans utrumq; horum recipere potest. Cum igitur ambo extrema de medio uniuersim dicentur, exposuimus, quando conclusio necessaria fuerit: si uerò alterum uniuersim, alterum in parte dicatur, idq; affirmando in ambobus, cum idem uniuersim & necessariò dicetur, conclusio efficietur necessaria: cuius rei probatio eadem est quæ prius. affirmatio enim in parte commeat, ac reciprocatur. Igitur cum omne c necessariò sit b, a uerò sub c contineatur, necesse est quoddam a esse b: quòd si quoddam a est b, necessariò uicißim etiam quoddam b est a, idq; de necessitate: hæc enim retrocedunt. Eadem est ratio, cum ex c & a necessaria fuerit, & uniuersalis propositio, quia b ipsi c subijcitur: sin particularis necessaria sit, non efficitur necessaria conclusio. Sit enim, uerbi causa, ex c b particularis propositio, ac necessaria: sitq; omne c a, nec id necessariò: commutata igitur propositione c b, prima figura efficitur. uniuersalis autem propositio non est necessaria; at

ria: at particularis maximè. Cum autem ita constitutæ sunt propositiones, docuimus non effici necessariam complexionem. igitur neque ex his etiam consequetur, quod uel maximè ab extremis intelligitur. Sit itaque a uigilia, b uerò bipes, ipsi c succedat animans: tum b cuidam c necessariò inest, a uerò omni c inest: nec tamen a ipsi b necessariò inest. neq; enim necesse est, id quod bipes est, dormire, aut uigilare. Hoc idem ex ijsdem extremis probabitur, ubi a c propositio fuerit particularis ac necessaria, conclusionem non fore necessariam. Quòd si extremorum alterum affirmetur, negetur alterum, cum id quod negatur, & uniuersim & necessariò negabitur, complexio tum necessaria erit. Nam si nullum c est a, idq; necessariò, quoddam autem c est b, quoddam b necessariò non est a. At uerò cum affirmatio necessaria fuerit, siue ea in toto dicatur, siue in parte, uel negatio fuerit particularis, non erit conclusio necessaria: cætera enim eadem quæ prius, afferemus. ubi autem affirmatiua uniuersalis necessaria fuerit, extrema sint, uigilia, animãs, homo: sitq; homo medium. Cum uerò affirmatio in parte fuerit ac necessaria, sumentur hæc, uigilia, animans, album. nam quoddam album necessariò est animans: fieriq; potest, ut nullum animans uigilet: nec tamen efficitur, ut quoddam animans non uigilet necessariò. Cum uerò negatio particularis fuerit ac necessaria, extrema hæc proponantur, bipes, motus, animal: sitq; in his medium animal. Hinc igitur intelligi potest, cõclusionem non fore absolutam, nisi propositiones ambæ absolutæ sint. At necessaria est, ubi altera tantùm propositio necessaria fuerit: in ambobus autem,

autem, siue affirmantes sint syllogismi, siue negantes, oportet alterum effatum complexioni respondere: nempe ut absolutũ sit, si illa sit absoluta: necessarium, si necessaria. Ita id quoq; perspicuum est, neq; necessariam, neq; absolutam fore connexionem, nisi antecedat pronunciatum necessarium, uel absolutum. Ac de necessario abundè satis, qua inquam ratione colligatur, quoq; discrimine distinguatur ab eo quod absolutè inest.

De coniungendis ac componendis effatis: de contingenti, ac rátiocinationibus ex eo conficiendis, quoq; pacto reciprocetur in seipsum.
Cap. X.

De contingenti uero deinceps nobis est dicendum, quando, quaq; uia, quibus item propositionibus conficietur syllogismus. Contingere autem ac contingens in præsentia intelligo, id quod cum non sit necessario, si tamen ponatur, nullum inde sequitur incommodum. cum enim necessarium dicimus esse contingens, nominis tantùm similitudine id facimus, & agnominatione. quòd autem contingens id sit, quod diximus, abundè argumento sunt affirmationes & negationes inter se contrariæ: nam non contingens esse, & impoßibile esse, ac necesse non esse, uel eadem sunt, uel certè sese mutuò consequuntur. Quod si ita est, eorum quoque contraria sese mutuò consequentur. Hæc enim, accidit esse, non impoßibile est esse, non necesse est non esse, uel eadem sunt planè, uel sibi inuicem adiuncta: de re enim quauis affirmatio dicitur, uel negatio. Ita fit, ut contingens sit non necessarium, & non necessarium contingens. At uerò hoc in contin-

contingenti reperitur, ut omnes de eo propositiones in se mutuò commeent ac reciprocentur. quod non ita intelligo, quasi affirmationes in negationes commutentur: sed quia speciem affirmandi habent, in oppositas commutari. uerbi causa, contingit esse, in hanc commutari potest, contingit non esse: item, in omni contingit, in hanc commeat, in nullo contingit, aut non omni. Item, in aliquo contingit, in hanc uertitur, non omni accidit. quod idem fit in cæteris. Nam quia contingens non est necessarium, quod autem huiusmodi est, potest non esse: hinc constat, si contingit b esse a, contingit & non esse: quod si accidit in omni reperiri, accidit & in nullo reperiri. Eadem est affirmationum in parte ratio: eadem enim est in his demonstrandi uia. At uerò propositiones huiusmodi affirmant, non negant. Nam uerbum accidendi (quod & prius diximus) eodem fungitur munere, quo ipsum esse. His igitur ita constitutis, rem ab initio repetamus. Vocabulum accidendi duobus modis usurpamus: altero, pro eo quod frequentius fit, & à necessario deficit: cuiusmodi hæc sunt, hominem canescere, augeri, tabescere, & (ut semel dicam) quicquid aptum est ut insit. Id enim non habet perpetuam necessitatẽ, quia non semper est homo. hic tamen cum est, aut necessariò illud est, aut certè plurimum. Altero modo accidere id dicimus, quod incertum est & indefinitum, quodq; ita & secus euenire potest. cuiusmodi hæc sunt, animãs incedere: aut dum incedit, terram concuti, & (ut uno uerbo dicam) quicquid fit fortefortuna. eorum enim omnium nihil in hãc partem natura magis est propensum, quàm in contrariam. Quocirca utraq; contingentis acceptio in contrarias

rias propositiones reciprocatur, sed non eodem planè modo. Quin quod natura propensius est, conuertitur in non necessarium. eo modo dicimus, contingens est, hominem non canescere: quod autem indefinitum, & susq; deq; est, in id mutatur quod in utranq; partem ex æquo uergit. Ac de his ita incertis, neq; scientia constitui potest, nec ratiocinatio euidens, quia medium inconstans est. De his autem quæ natura propensa sunt in partem alteram, potest quidem constitui: quin disciplinæ fermè omnes, ac inquisitiones de his fiunt, quæ ita accidunt. de illis autem ut ratiocinatio fieri possit, non solent tamen quæstiones institui: sed de ea posterius explicabimus fusius. Iam uerò dicamus, quando, quaq; uia, ac cuiusmodi futura sit ex contingentibus propositionibus ratiocinatio. At uerò cum hæc dicendi forma, accidit hoc illi inesse, duobus modis intelligi possit, tum de eo cui insit, tum de eo cui inesse possit: hæc enim loquendi ratio, de quocunque b contingit, & a dici horum utrunque designat, uel de quo dicitur b, aut de quo dici potest: hæc autem inter se nihil differunt, in quocunque b, & a quoq; eidem accidere, & omni b inesse posse a. Planum igitur, duobus modis accipi posse illud, contingit a in omni b inesse. Initiò igitur dicamus, quis sit futurus syllogismus, cum b accidit ipsi c, a uerò ipsi b: ita enim ambæ propositiones contingentes sumuntur. cum autem a ei accidit, cui b inest, altera absoluta est propositio, altera contingens. Ducendum igitur nobis est initium ab ijs quæ similia sunt, ac eiusdem formæ, quod & aliàs fecimus. Quum a accidit omni b, b uerò omni c, syllogismus erit perfectus, quo colligetur,

a accidere omni c: quod ex finitione perspicuum est. ita enim antea explicuimus, accidere omni. Haud secus, si a nulli b accidit, b autem omni c, a nulli c accidet. Diximus enim, cui b accidit, a non accidere, id sibi uelle, ut ne unum quidem omittatur ex ijs quibus b accidit. At uerò quum a omni b accidit, b uerò nulli c, ex proloquijs ita acceptis nulla nascitur ratiocinatio: quòd si effatum ex b c commutetur pro natura accidentis, is ipse erit syllogismus, qui paulo antè expositus est. Nam quia accidit, ut b nulli c insit, potest & inesse omni: id enim antea docuimus. Ita si b omni c accidit, a uerò omni b, idem iterum oritur syllogismus. Hoc idem fit, si ambabus propositionibus contingentibus adijciatur negatio: uerbi causa, si a nulli b accidit, b uerò nulli c. Vt enim ex pronunciatis ita sumptis nulla constituatur ratiocinatio, si tamen ea commutentur, eadem erit quæ superior. Ex quo perspicuum est, nullum planè fieri syllogismum: aut fieri quidem, sed imperfectum, ubi negatio uel minori extremo adijciatur, uel etiam ambabus propositionibus. Necessariò enim ita demum colligitur complexio, si primùm reciprocatio fiat. At ubi pronunciatum alterum uniuersale fuerit, alterum in parte: si uniuersale maiori extremo coniungatur, perfectus erit syllogismus. Nam si a omni b accidit: b uerò alicui c, a quoque alicui c accidit: quod facilè intelligitur ex interpretatione eius quod omni accidit. Iam si a nulli b accidit, b uerò cuidam c, necessariò consequitur, ut a cuidam c poßit non inesse: cuius rei probandæ eadem est, quæ superius, ratio. Quòd si particularis propositio negatiua sumatur, uniuersalis autem affirmatiua, & eundem

dem retineant situm, ut a omni b accidit, b cuidam c accidit non inesse: syllogismus ex propositionibus ita acceptis non habet uim apertam. Quòd si reciprocetur particularis, ac sumatur, b alicui c accidere, eadem quæ prius sequetur complexio, quemadmodum initiò fecimus. Sin maior in parte fuerit, minor uerò in toto, nullo pacto hinc fiet syllogismus, siue affirment ambæ, siue negent, siue qualitate euarient: si etiam ambæ indefinitæ sint, aut particulares. Nihil enim uetat, quo minus b excedat ipsum a, nec æqualiter dicatur. Sumatur igitur c pro eo, quo b excedit ipsum a: sanè huic nec omni, nec nulli, nec alicui, nec non alicui accidit ipsum a: etiam si reciprocentur contingentes propositiones, modò b pluribus accidat, quàm a. Quòd autem ita constitutis propositionibus primum postremo, modò omni, modò nulli, accidere sit necesse; extrema planè ostendunt. Sintq; hæc extrema omnibus communia, in quibus necessariò insit primum postremo, animans, candidum, homo: in quibus non insit, animans, candidum, uestimentum. Nullum autem fieri syllogismum constitutis ita extremis, hinc manifestum euadit: quia syllogismus omnis, aut colligit inesse, aut necessariò inesse, aut quid cuiquam accidere. Quòd autem is syllogismus nec inesse colligat, nec necessariò inesse, hinc intelligitur: affirmatiua enim conclusio tollitur negatiua, negatiua uerò per affirmatiuam euertitur. Restat, ut primum postremo accidat: quod fieri non potest. Ostendimus enim, si ita statuantur extrema, primum postremo omni inesse necessariò in nonnullis, in alijs nulli inesse: idq; necessariò. Non igitur contingens fuerit conclusio: quippe

quod necessarium est, id ab eo quod accidit, diuersum esse diximus. Constat igitur, ubi extrema uniuersaliter accepta fuerint in contingentibus propositionibus, semper fieri syllogismũ in prima figura, siue affirment, siue negent: præterquam quòd si affirment, perfectus est futurus: sin negent, imperfectus. Contingens autem & accidens id sumendum est, quod à necessario distinguitur, quo modo diximus: non quod cum eo conuenit, id quod nonnunquam ægrius discernitur.

Coniunctio contingentis, & absoluti in prima figura. Cap. XI.

Quòd si altera propositio absoluta sit, altera uerò contingens, cum accidere significabit, ea quæ maiori extremo cohærebit, perfecti erunt qui hinc orientur syllogismi, & de contingenti, ut antea explicuimus. Quòd si minori extremo coniungatur, imperfecti erunt omnes syllogismi, ac priuantes, nec secundum contingentis acceptionem antè expositam, sed quòd aut nulli, aut non omni necessariò insit. Si enim nulli, aut non omni ex necessitate insit, accidere dicimus, ut id nulli, aut non omni insit. Fac igitur, ut a omni b accidat, b uerò omni c insit, tum quia c sub b comprehensum est, a autem accidit omni b, perspicuum est, illud idem ipsi c accidere, fitq; perfectus syllogismus. Eodem modo suis numeris absolutus fuerit syllogismus, quo colligetur accidere, ut a nulli c insit, si priuans fuerit propositio a b, affirmatiua autem b c, sitq; de contingenti sumpta a b, pura uerò b c. Constat igitur, perfectos constitui syllogismos, ubi minor propositio absoluta fuerit: quòd si opposito modo res habeat, syllogismi quoque erunt:

quod

quod ab absurdo ostendi debet. Vnde quoque perspicuum fiet, imperfectos eos fore: quippe qui ex propositionibus acceptis probari nequeant. Est autem primùm exponendum, si cum a sit, necessariò b erit: si a esse possit, posse esse b, idq; necessariò. Faciamus enim, dum res ita habeat, ut loco a, poßibile collocetur: pro b, impoßibile: tum poßibile, dum fieri potest, fiat: impoßibile uerò, quia fieri nequit, ne fiat. Iam cum a possibile sit, b impoßibile, tum fieri potest, ut a fiat sine b: quòd si fieri, esse quoque potest: quod enim factum est, ubi demum fuerit factum, tum est. Poßibile autem, & impoßibile, non in faciendo modò accipienda sunt, sed & in uero, absoluto, & quotcunq; alijs modis in uniuersum poßibile accipitur: in omnibus enim eadem erit ratio. Præterea si a sit, b quoque esse: non est ita accipiendum, neque protinus existimandum, quasi ex eo quod unum quid, ut a sit, b fore. Nihil enim quicquam ex uno tantùm necessariò consequitur: sed ex duobus minimum. idq;, ubi proloquia ita fuerint in ratiocinationis formam exposita, ut antea præceptum est. Nam si c dicitur de d, ipsum uerò d de f, necesse est ut c de f dicatur. Quòd si propositiones ambæ poßibiles sint, conclusio quoque poßibilis erit. Quemadmodum igitur, si a pro propositionibus accipiatur, b uerò ut complexio: hinc fiet, ubi a necessarium fuerit, b quoque necessarium esse: neque id modò, sed si illud poßibile fuerit, hoc quoq; poßibile fore. Quare ita constituta, constat, ubi falsum quidem positum fuerit, non tamen impoßibile, id quod inde accidit, falsum quidem esse ex fictione: impoßibile non item. uerbi causa, si a falsum quidem

sit, non tamen impoßibile: cum autem a est, b quoq; con sequitur: sanè b falsum erit, non item impoßibile. Cum enim monstratum sit, ex a consequi b, hoc autem poßibile esse, si illud quoque poßibile sit: fingamus autem a esse poßibile, b igitur poßibile erit: si enim impoßibile esse dicas, accidet, ut idem poßibile sit, & impoßibile. His igitur rebus ita expositis, faciamus ut omne b sit a, & omne c poßit esse b. hinc necesse est, ut omne c poßit esse a. Quod si lubet, fingamus non posse, & hoc nobis concedatur, ut omne c sit b. quod ut falsum sit, non est tamen impoßibile. tum si omne c non potest esse a, cum omne c sit b: non omne b potest esse a. fit enim in figura tertia syllogismus. At uerò antea positum erat fieri posse, ut omne b esset a: colligitur itaque necessariò, ut omne c poßit esse a. Cum enim res falsa, non tamen impoßibilis ex fictione posita fuisset, quod ex ea consequitur, impoßibile est. Illud ipsum ductu ad incommodum in prima figura ostendere etiam licet, si concedamus, ut c sit b. nam si omne c est b, omne autem b potest esse a, c quoque omne potest esse a: cum tamen positum sit, non omne posse. Quod autem dicimus omni inesse, non est accipiendum, tempore quodam præfinito, quasi nunc sit, aut hoc uel illo tempore, sed omnino. ex eiusmodi enim propositionibus syllogismos constituimus. Quòd si propositio in ipso articulo, & tempore præsenti accipiatur, nullus inde fiet syllogismus: nihil enim fortasse prohibuerit, omne quod moueatur, hominem esse aliquando, nempe si præter hominem nihil moueatur: omnis tamen equus potest moueri, at nullus equus potest esse homo. Præterea loco ipsius a, sumatur animal,

sitq; argumentum id quod mouetur, postremus autem limes sit homo: tum propositiones eodem modo se habent ut antea, complexio tamen necessaria est, non contingens: quippe necesse est hominem animal esse. Hinc planum est, uniuersale illud simpliciter accipiendum esse, non tempore præfinito. Rursus a b proloquium uniuersale capiatur, & priuans, ut nullum b sit a: omne autem c poßit esse b. his ita constitutis, efficitur, ut nullum c poßit esse a. sin minus, faciamus ut c sit b, eo modo quo prius necessariò efficitur, ut quoddam b sit a: constituitur enim in tertia figura syllogismus. hoc autem est absurdum. Contingit igitur, ut nullum c sit a. cum enim res falsa ponatur, non tamen impoßibilis, ex ea impoßibile quid sequitur. Hic autem syllogismus non est de contingenti, ut definitum est, sed quòd nulli necessariò insit: hoc enim est contrarium fictionis iam constitutæ. est enim positum, ut quoddam c necessariò sit a. Syllogismus autem ad incommodum de contraria & aduersa conficitur. Quòd autem complexio contingens non sit, termini id planè indicant. accipiamus enim loco a coruum, pro b intelligens, loco c hominem: sanè nullum b est a, nulla enim res intelligens est coruus. at omne c potest esse b, quippe cum omnis homo intelligere poßit: at necessariò nullum c est a: non est igitur complexio contingens, quin nec perpetuò necessaria. Constituamus enim ut a sit quod mouetur, b uerò scientia, & c homo: tum nullum b est c, b autem omni c inesse potest: complexio inde consequens necessaria non erit. neque enim est necesse, nullum hominem moueri, imò uerò quempiam non est

necesse. Hinc perspicuum est, complexionem sequi, ut nulli insit necessariò. Sunt autem commodius sumenda extrema. Quòd si assumptio negatiua sit, & contingens, ex his propositionibus ita acceptis nullus fit syllogismus: quòd si contingens retroeat, fiet syllogismus ut antea. Faciamus omne b sit a, fieriq; posse ut nullum c sit b, dum extrema ita se habent, nihil efficitur necessariò, quòd si permutetur b c, & accipiatur omne c posse esse b, eo modo fit syllogismus quo antea: quippe cum eundem habeant situm extrema. Eadem est ratio, ubi priuantia fuerint ambo interualla: dum a b significet non inesse, b c accidere nulli. Vt enim per propositiones acceptas non efficiatur necessaria argumentatio, si tamen permutetur contingens propositio, illico fiet syllogismus. Sit enim sumptum, nullum b esse a: item fieri posse, ut nullum c sit b: ex his nihil efficitur necessariò. Quòd si sumas, omne c posse esse b, ut res habet: propositio autem a b eadem seruetur, idem rursus efficietur syllogismus. Quòd si sumptum sit, omne c non esse b: non item non accidere, non inesse: nulla inde fiet quouis pacto ratiocinatio, siue a b propositio affirmet, siue neget. Sint autem omnium cõmunia extrema, quibus ostẽdatur necessariò inesse, album, animans, nix: extrema alia, quibus ostendatur non posse inesse, album, animans, pix. constat, si extrema uniuersaliter sumantur, & altera propositio absoluta sit, altera contingens, dum minori extremo coniuncta fuerit propositio contingens, perpetuò fieri syllogismum: præterquam quòd nonnunquam ex ipsis propositionibus fiet, aliquando propositione una commutata. Quando autem utrunque

horum

horum fiat, & qua de causa, superius exposuimus. Quòd si altera uniuersalis intercapedo fuerit, altera in parte tantùm, syllogismus semper erit perfectus, dum maiori extremo uniuersalis contingens iungatur, siue affirmet, siue neget: particularis autem affirmatiua sit absoluta, non aliter ac cum extrema uniuersaliter accipiantur. Huius rei probatio eadem est quæ superius. Vbi uerò propositio maiori extremo iuncta in toto fuerit, & absoluta, nec contingens: altera uerò in parte, ac contingens, siue negent ambæ, siue affirment: seu altera neget, aiat altera, syllogismus erit omnino imperfectus. Hoc interest, quòd alij ductu ad incommodum ostendentur, alij per reciprocationem contingentis, quemadmodũ in superioribus fieri diximus. Adde quòd syllogismus erit ex permutatione, ubi propositio maiori extremo iuncta uniuersalis fuerit, quæ esse, uel non esse significet: altera uerò particularis priuans, & cõtingens: ut si omne b sit a, aut non sit, & fieri poßit ut quoddam c non sit b: si b c commutetur secundum naturam cõtingentis, constituitur syllogismus: ubi uerò particularis propositio significet non esse, nullus fiet syllogismus. Extrema ad docendum inesse, sint hæc, album, animans, nix: quibus autem docetur non inesse, album, animans, pix. Est enim probatio ostendẽda ex indefinito. Quòd si uniuersalis sit propositio, quæ minori extremo cohæret, quæ aũt ad maius extremum posita est, sit particularis, aiens, negans, contingens, an absoluta, nihil refert. Quocunq; enim modo habeat, nullo pacto syllogismus constituitur. Nihilo item magis syllogismus futurus est, cum in parte uel indefinitæ propositiones fuerint, siue contingentes fuerint, siue

absolutæ, seu etiam ordine inuerso. Eadem est huiusce rei ostendendæ ratio quæ prius, & extrema communia ad ostendendũ inesse necessariò, animans, album, homo: at quibus ostenditur posse inesse, animans, album, uestis. Hinc perspicuum est, cum maiori extremo uniuersalis propositio apposita fuerit, perpetuò firmam esse ratiocinationem: quòd si minori extremo adiungatur, nihil ullo pacto inde colligi.

Coniunctio necessarij & contingentis. Cap. XII.

At uerò, ubi proloquiorũ alterum necessariò esse, uel nõ esse significauerit, alterum autem accidere, modò extrema eodem pacto ac antea se habeant, efficietur syllogismus, isq; perfectus, cùm minori extremo necessarium iunctum fuerit. Complexio uerò contingens erit, non absoluta, si ambæ propositiones affirmatiuæ sint, siue uniuersales sint ambæ, siue non sint. Quòd si altera affirmet, altera neget, cum affirmans necessaria fuerit, conclusio erit contingens: nec significabit, non inesse quid. sin necessaria sit ea quæ negat, colligetur, & accidere non inesse, item non inesse, seu in toto sint extrema, seu non sint. Est autem contingens in complexione & eo modo intelligendum, quo accipi superius diximus: neque autem colligetur, necessariò non inesse. Hæc enim maximè diuersa sunt, non necessariò esse, & necessariò nõ esse. Sanè complexionem necessariam non effici, ubi extrema affirmantur, hinc perspicuum est. Faciamus enim, ut omne b necessariò sit a, & omne c accidat esse b: syllogismus sanè imperfectus erit, quo colligetur, omne c accidere esse a. Hunc autem imperfectum esse, ex ipsa

ipsa probatione constat: eodem enim modo ostendetur colligere, quo superiores. Rursum accidat, ut omne b sit a, sit uerò omne c necessariò b: hinc sanè colligetur, omne c posse esse a: esse uerò, non item. atq; hic perfectus est, & nulla ex parte imminutus: ilico enim absoluitur ex propositionibus ab initio sumptis. Quòd si uariæ ac dissimiles fuerint propositiones, fingamus negantem esse necessariam, ut nullum b sit a, nec esse posit, idq; necessariò: omne autem c posit esse b: necessariò efficitur, ut nullum c sit a. concedamus enim, uel omne c esse a, uel aliquod: consensum autem fuit, nullum b posse esse a. Quia igitur reciprocatur negatiua, & nullum a potest esse b: admittitur autem, omne c esse a, uel certè quoddam: nullum igitur c potest esse b, aut quoddam esse nequit: cum ab initio omne c esse b concessum sit. Constat autem posse colligi, accidere inesse, quandoquidem colligitur non esse. Rursum sit affirmatiua propositio necessaria, sitq; contingens, ut nullum b sit a, omne autem c sit b necessariò: syllogismus sanè perfectus erit, quo colligetur non esse, sed posse non esse: quippe ita accipitur maior propositio. Nec licet hinc in absurda deducere: si enim admittatur, nullum c esse a: est autem confessum, fieri posse ut nullum b sit a, nullum hinc efficitur incommodum. Quòd si negatio minori extremo iuncta sit, & significauerit accidere, syllogismus erit per reciprocationem, quemadmodum antea fieri diximus. Quòd si significet non posse esse, nullus erit syllogismus: ne si ambæ quidem priuantes sint, minor autem non fuerit contingens. Sunt autem extrema eadem, in quibus alterum alteri insit, album,

bum, animans, nix: in quibus non insit, album, animans, pix. Eodem pacto res habebit in particularibus syllogismis. cum enim priuans necessarium fuerit, efficietur non esse: ut si nullum b poßit esse a, quoddam c poßit esse b, hinc necesse est consequi, quoddam c non esse a. nam si omne c sit a, nullum autem b potest esse a, sanè nullum quoq; a potest esse b. Itaque si omne c est a, nullum c potest esse b. At modò concedebatur, quoddam c posse esse b. Quando uerò affirmatiua particularis necessaria fuerit, ea inquam quæ in syllogismo priuante, ut b c, uel etiam uniuersalis in affirmante syllogismo: uerbi causa, a b: non colligetur aliquid esse. cuius rei eadem est probatio, quæ superioribus adhibita est. Quòd si uniuersalis minori extremo iuncta sit contingẽs, siue affirmet, siue neget, maior autem sit particularis & necessaria, nulla est ratiocinatio. Extrema in quibus alterum alteri insit necessariò, animans, album, homo: in quibus inesse nequeat, animans, album, uestis. Vbi uerò uniuersalis necessaria fuerit, particularis autem contingens, si uniuersalis priuatiua sit, extrema affirmantia, animans, album, coruus: negantia, animans, album, pix. Quòd si uniuersale affirmet, extrema affirmãdi hæc sint, animal, album, cygnus: negandi uerò, animal, album, nix. Neq; item syllogismus erit, ubi ambæ indefinitæ fuerint propositiones, aut particulares. Extrema communia aiendi, animans, album, homo: negandi, animans, album, inanimum. Quoddam enim album animans est, quoddam etiam inanimum est album, & id necesse est esse, nec unquam esse potest. In contingenti itidem fit: extrema igitur hæc ad omnes modos ualent. Ex his quæ exposuimus,

mus, perſpicuum eſt, ſi extrema eodem modo collocata fuerint, in abſolutis & neceſſarijs fieri ſyllogiſmum, & non fieri eodem modo in ambobus: præterquam quòd in abſolutis, ubi priuans fuerit propoſitio, complexio erit contingens: in neceſſarijs autem complexio tum contingens, tum abſoluta erit. Id etiam intelligitur, omnes eſſe imperfectos ſyllogiſmos, eosq́; per figuras antè expoſitas perfici.

De ratiocinationibus ex ambobus pronunciatis contingentibus in ſecunda figura.
Cap. XIII.

Nulla erit in ſecunda figura ratiocinatio, cum ambo ex contingenti fuerint, ſeu affirment, ſeu negent, ſeu in toto ſint, ſeu in parte. Quòd ſi alterum eſſe, alterum accidere ſignificet, ſitq́; abſolutum affirmans, ne tum quidem ſyllogiſmus erit: ubi autem negans fuerit uniuerſale, ſyllogiſmus ſemper erit. Eadem erit ratio, ubi alterum fuerit neceſſarium, alterum contingens. Contingens autem in his intelligendum eſt, quod in complexionibus locum habet, ut & antea intelligebatur. Principiò uerò oſtendendum eſt, contingens negatiuum non reciprocari: nempe ſi a nulli b ineſſe poßit, non neceſſariò reciprocatur, ut b nulli a accidat. ſit enim hoc admiſſum, ut b nulli a ineſſe poßit: iam cum commeent affirmationes ex contingẽti in negationes, aduerſæ in aduerſas, contrariæ in contrarias, b autem contingit ineſſe nulli a, conſtat & omni ineſſe poſſe: id quod ſanè falſum eſt. Vt enim hoc illi omni accidat, non continuò neceſſe eſt, illud huic omni accidere: ita non commeat negatio. Iam quid uetat, quo minus a nulli b accidat, b uerò alicui a

non

non insit, idq; necessariò: uerbi causa, fieri potest, ut omni homini album non insit, cum omni inesse poßit. At falsum est, hominem accidere nulli albo, quandoquidem in multis non inest, idq; necessariò: necessarium autem à contingenti diuersum esse diximus. Quin ne ab absurdo quidem commeare probabitur: nempe si quis, quia mendacium sit nulli a accidere ipsum b, roget quasi uerum sibi cōcedi, non nulli accidere (hæc enim aiunt & negant) quod si uerum sit, ex eo effici putet, ut aliquod a necessariò sit b, atque ita quoddam b esse a, quod fieri non poßit: non enim si nulli a ipsum b non accidat, continuò quoddam a necessariò est b: cum illud, nulli rei non accidere, duobus modis intelligatur: uno, si alicui necessariò insit: altero, si alicui necessariò non insit. Nam quemadmodum id quod in aliquo necessariò inest, falso dixeris, in toto posse reperiri: ita quod in aliquo a necessariò non est, non uerè asseurabis in toto eo non posse esse. Quapropter si quis ex eo quòd c in toto b non accidat, postulet sibi concedi, in illo aliquo ipsum ex neceßitate non esse, falsum profectò is sumat, quandoquidem in toto fortasse reperitur. At in toto non accidere, ideo dicimus, quia in nonnullis est necessariò. Quo fit, ut in aliquo ex neceßitate esse, in aliquo item non esse, ambo illi aduersentur: in toto, inquam, posse esse, huic item in nullo accidere. Hinc igitur constat, ex eo accidenti & non accidenti, quod initiò exposuimus, non modò sumi oportere in aliquo esse necessariò, sed etiam in aliquo ex neceßitate non esse. quod si sumatur, nullum ex eo sequitur incommodum: ita nulla efficitur ratiocinatio. Ex ijs quæ hucusq; diximus, perspicuum

cuum est, negationem non reciprocari. quod cum abundè probatum sit, ponamus in nullo b accidere ipsum a, in illo autem toto ipsum c. sanè ratiocinatio nulla efficitur per reciprocationem: quandoquidem paulo antè docuimus, enunciationem huiusmodi retrò non commeare. Nec item ab absurdo effici possit: ut enim in toto c accidere id concedatur, nihil inde falsum efficiatur: quippe cum in toto c, & in eo ipso nullo, ipsum a esse possit. Hoc autem constat, si quæ futura sit conclusio, de contingenti eam perpetuò fore, eo quòd nullum sumptum sit pronunciatum absolutum, eamq; aut affirmantem, aut negantem: at neutro modo fieri potest. Nam si affirmet, per extrema docebimus non posse inesse: sin neget, conclusio probabitur illa quidem necessaria esse, non item contingens. Quod ut intelligamus, ponamus pro a, album: loco ipsius b, hominem: in ipso c, equum: sanè ipsum a, quod pro albo intelligitur, in altero toto esse potest, in altero uerò nullo: b uerò in ipso c nec esse potest, nec item non esse: ex eo enim non posse esse constat, quòd nullus equus homò est. At quòd ne non esse quidem possit, ex eo intelligitur, quòd necesse sit, nullum equum hominem esse: necessarium autem à possibili diuersum esse diximus. nulla igitur eo modo efficitur conclusio. Eadem erit probandi ratio, si priuatio diuersam habeat dispositionem: ubi item ambæ enunciationes affirment, uel negent: quippe ex ijs ipsis finibus res ipsa confirmabitur: itē si altera in toto sit, altera in parte: aut ambæ in parte, aut indefinitæ: seu quo alio modo permutari illæ possunt. nam ad ea omnia demonstrāda, eadem adhibebuntur extrema. Hinc igitur hoc est manifestum, si ambo

pronun-

pronunciata de accidenti ſumantur, nullam fore conclusionem.

De coniunctione earum enunciationum, quæ quid eſſe dicunt, & quid accidere, in ſecunda figura. Cap. XIIII.

Quòd ſi unum quid eſſe dicat, alterum autem quid accidere, hoc autem affirmet, illud uerò neget, ne tum quidem ſyllogiſmus erit, ſeu in toto, ſeu in parte ſumantur extrema: cuius rei confirmãdæ eadem eſt quæ prius ratio, & per eos ipſos fines efficitur. At ubi affirmans accidere dixerit, negans uerò ineſſe, tum ſtabit ratiocinatio. Quod ut intelligatur, ponamus a in nullo b eſſe, in toto uerò c idem poſſe eſſe: cõmeante negatione, ipſum b in nullo a reperietur, a uerò in toto c accidit. hinc ſanè efficitur cõcluſio in prima figura, nulli c accidere b. Quod idem fiet, ſi negatio ipſi c adÿciatur. Quòd ſi ambo pronunciata negent, ut alterũ neget eſſe, alterum poſſe non eſſe dicat, ex enunciationibus ita propoſitis nihil ex neceßitate efficitur. Quòd ſi ea quæ eſt ex accidenti reciprocetur, efficitur concluſio, ut nulli c accidat ipſum b, eodem atq; antea modo. ita enim prima figura repetetur. Quòd ſi ambo effata affirment, iacebit concluſio. Extrema conſentanea ſint hæc, ualetudo, animans, homo: repugnantia, ualetudo, equus, homo. Eodem modo res habet in ſyllogiſmis ÿs qui ſunt in parte. ubi enim affirmatio quiddam eſſe dixerit, ſeu in toto, ſeu in parte, nulla tum erit complexio: id quod eadem uia, ac ÿs ipſis finibus oſtenditur, quibus antecedentes. At ubi priuans fuerit, ex reciprocatione efficietur, ut & antea. Rurſus ſi in-

si intercapedines ambæ priuantes ita sumãtur, ut in toto sit, quæ non esse aliquid dicit, sanè ex pronunciatis ita digestis nihil efficitur necessario: efficietur aũt complexio, si reciprocetur illud ex accidente. Quòd si priuans esse quippiam dicat, idq; in parte, cõclusio nulla erit, seu affirmet, seu neget pronũciatum alterũ: ne si ambo quidẽ indefinita sint affirmãtia, aut negãtia, aut in parte. Cuius rei eadẽ est quæ prius confirmatio, ac per eos ipsos fines.

Dispositio necessarij & accidentis in secunda figura. Cap. XV.

At uerò ubi pronunciatorũ alterum ex necessitate est, alterum uerò quidpiã accidere dixerit, si negatio necessaria sit, efficietur conclusio, non modò quòd possit non esse, sed et quòd non sit: quòd si affirmatio ea sit, iacebit conclusio. Sit enim hoc concessum, nullum in quã b esse a ex necessitate, omne uerò c posse esse a: tum commutata negatione, ne ullum quidem a est b: omne autẽ c poterat esse a: atq; ita rursum efficitur in prima figura complexio, nullum c posse esse b. Hoc etiam cõstat, nullum c esse b. nam faciamus esse: tum si a nulli b accidit, b uerò in aliquo c est, sanè a in aliquo c non accidit, cum omni accidere antea sit concessum. Idem erit probationis modus, si negatio ipsi c adijciatur. Rursus proponatur affirmatio necessaria, negatio uerò accidẽs, ut a nulli b accidat, omni uerò c necessariò insit: in ea finiũ dispositione nulla efficitur conclusio. quandoquidem fieri potest, ut b in c ex necessitate non sit. ut si pro a statuas album, in b uerò hominem, in c olorem: sanè album in olore necessariò inest, in homine uerò nullo accidit: homo tamẽ in nullo est olore, idq; necessariò. Vnde perspicuum est, com-

plexionem contingentem non effici, cum necessarium à contingente maximè sit diuersum. Quinetiam ne necessaria quidem complexio inde sequitur: quandoquidem effici eam diximus, aut ex necessarijs ambobus, aut ex priuante altero. Adde quòd, ut ea concedantur, potest tamen b in c reperiri. Quid enim uetat, c sub b comprehendi, à uerò ipsi b toti accidere, ipsi uerò c ex necessitate inesse? uerbi causa, si in c intelligatur uigilia, in b animans, loco uerò ipsius a motus: in uigilante enim motus est necessariò, animanti autem toti accidit: cum tamen omne quod uigilat, sit animans. Vnde constat, ne conclusionem quidem fore, quæ non esse dicat: quippe cum in ea dispositione necesse est quippiam esse: nec item contrarias enunciationes colligi, ita nulla planè efficitur cõclusio. Eadem erit probationis uia, si permutetur affirmatio. At ubi similes & cognatæ propositiones fuerint, si ambæ negent, semper sequitur complexio, reciprocante ea quæ est de contingenti, eo quo diximus modo. Sit enim sumptum, a in b necessariò non esse, in c uerò posse non esse: tum si commutentur propositiones, & b in nullo a erit, a uerò in toto c poterit esse, sanè eo modo struitur prima figura: hoc idem fiet, si ipsi c negatio adijciatur. Quòd si affirmantes ambæ sint, nulla est futura conclusio. Constat enim eam non fore, quæ quippiã non esse dicat, aut ex necessitate non esse, eo quòd priuans propositio nulla sumpta sit, quæ uel esse, uel necessariò esse diceret. quin ne colligetur quidem posse non esse, cum b in c non insit necessariò, extremis ita collocatis: nempe si a intelligamus album, b cygnum, c uerò hominem. nec itẽ conclusio erit affirmationũ aut negationũ contrariarũ,

cum

cum probatum sit b in c necessariò non esse. nullo igitur pacto syllogismus efficitur. Eodem modo res habet in syllogismis, qui sunt in parte: cum enim priuans in toto fuerit, & necessaria, perpetuò efficietur conclusio, tum quæ accidere dicat, tum quæ non esse. Cuius rei confirmatio per reciprocationem facienda est. Vbi uerò affirmatio ea fuerit, nulla planè ratiocinatio erit. Id enim eadē uia, iisdem item finibus monstrabitur, quibus in uniuersalibus modò usi sumus. Ne tum quidem erit, cum ambæ affirmantes sumentur: eius enim rei eadem est, quæ antea, confirmatio. Vbi uerò ambæ quidem negent, in toto aūt sit, ac necessaria ea quæ nō esse significat, sanè ex iis quæ sumpta sunt, nihil necesse est effici. Quòd si contingens illa propositio reciprocetur, stabit ratiocinatio eo modo, quo antea. Sin ambo preloquia indefinita proponātur, aut in parte, nulla erit ratiocinatio: id quod eadem ratione, iisdem item extremis confirmatur. Ex iis igitur quæ exposuimus, perspicuum est, ubi priuans uniuersa fuerit & necessaria, conclusionē effici. non modò quòd posit quippiam non esse, imò uerò quòd non sit: quòd si affirmans ea sit, nullam conclusionem sequi. Hoc etiam constat, ubi in necessariis et absolutis eadem seruetur finium dispositio, eodem modo fieri, & non fieri ratiocinationem. Est & hoc manifestum, omnes eas ratiocinationes imperfectas quidem esse, perfici autem & absolui in figuris iis quas commemorauimus.

De ratiocinationibus quæ ex ambobus contingentibus in tertia figura struuntur.

Cap. XVI.

At uerò in tertia figura efficietur conclusio, seu

ambo pronunciata accidentia sint, seu alterum tantum. Sanè cum ambo accidere significauerint, complexio quoq; accidens erit. Idem fiet, si alterum accidere, alterum esse quid dixerit. Quòd si alterum necessarium fuerit, ubi affirmauerit illud quidem, complexio consequetur, neq; necessaria, neq; absoluta. At quum necessarium illud fuerit priuans, colligetur quidpiam non esse, ut in superioribus fieri diximus. Est autem in his contingens illud intelligendum eodem modo, quo in complexione. Sint igitur ambo cõtingentia primùm, ut & a & b ipsi c omni accidant. Iam cum affirmans in parte retrò commeet, b autem omni c accidat, & c quoq; cuidam b acciderit: ita si a omni c accidat, c uerò alicui b, necesse est profectò, ipsum a alicui b accidere. Nam ita struitur prima figura. Quòd si a nulli c accidat, b uerò in toto c inesse poßit, necesse est, ut a in aliquo b poßit non esse: quippe cum iterum fiat prima figura per reciprocationem. Quòd si ambo priuantia proponantur, ex rebus sanè cõceßis nihil efficietur necessariò. Quòd si retrò commeent pronunciata, efficietur cõclusio, eo modo quo antea. Si enim & a & b poßint non esse in c, ex reciprocatione rursus fiet prima figura. Vbi uerò finium alter in toto fuerit, alter in parte, ubi eadem fuerit eorum dispositio quæ in absolutis, eodem quoq; modo erit, uel non erit ratiocinatio. Faciamus enim, ut a omni c accidat, b uerò alicui c, profectò si inuertatur ea propositio, quæ est in parte, iterum efficietur prima figura. Nam si a in toto c inesse potest, c uerò in aliquo b, a sanè in aliquo b inesse potest. Eadem est ratio, si ipsi c adijciatur uniuersalis nota. Item ubi a c priuans fuerit, b c affirmans: ex inuersione

ſione enim rurſus fiet prima figura. At ubi ambæ enunciationes negant, altera in toto, altera in parte, ex ijs eo modo ſumptis nulla efficietur cõplexio. quòd ſi reciprocentur illæ, efficietur ſanè eo, quo antea, modo. Quòd ſi ambæ indefinitæ ſumantur, aut in parte, nullus erit ſyllogiſmus: quippe cum neceſſe ſit, a in b & toto & nullo reperiri. Extrema conſentanea ſunt hæc, animans, homo, album. Diſsidentia uerò, equus, homo, album, in quibus ipſum album medium eſt.

Coniunctio accidentis & abſoluti in tertia figura. Cap. XVII.

Vbi autem effatum alterũ quid eſſe dixerit, alterum quid accidere, colligetur quidpiam accidere, eſſe non itẽ. Conſtabit autem ratiocinatio in eadem extremorum diſpoſitione, qua prius. Faciamus enim primùm, ut affirment illa, ut a ſit in toto c, b uerò toti c accidat: retrò cõmeante ipſo b c, prima figura efficitur, colligeturq́; a in aliquo b poſſe ineſſe: hoc enim diximus, ubi in prima figura pronunciatũ alterum ſignificet quid accidere, complexionem effici accidentem. Hoc idem fiet, ubi ipſum b c dixerit eſſe, a c uerò accidere: item ubi a c neget, b c affirmet, & utrumuis eſſe ſignificet, utroque modo contingens erit complexio. Fit enim iterum prima figura, in qua ſi pronunciatum alterum ſit contingens, concluſionem quoque contingentem fore docuimus. Quòd ſi minori extremo iungatur negatio contingens, uel ambo pronunciata negent, in poſitis pronunciatis nulla eſt ratiocinatio: erit autem, ſi hæc reciprocentur, quemadmodum fit in ſuperioribus. Vbi uerò pronunciatorum alterum in toto ſit, alterum in parte, affirmentq́; ambo, uel

certè quod in toto est, neget: quod autem in parte, affirmet, idem erit ratiocinationum modus. omnes enim per primam figuram perficiuntur. Vnde perspicuũ est, collectum iri, non quidem esse, sed accidere. Si autẽ affirmet uniuersale proloquiũ, particulare uerò neget, confirmatio ducetur ab absurdo: ut si b sit in toto c, a uerò alicui poßit non inesse, necessariò efficitur, ut a in aliquo b poßit non esse. Nam si a in toto b necessariò reperiatur, est iam concessum, ipsum b in toto c inesse: ita ipsum a in toto c necessariò erit. id enim antea probauimus. At pro certo habebatur, in aliquo posse non esse. Vbi uerò ambæ indefinitæ, aut in parte sumuntur propositiones, nulla erit conclusio. Cuius rei eadem est, quæ in uniuersalibus fuit, probatio, ac per eos ipsos fines.

Connexio necessarij ac contingentis in tertia figura. Cap. XVIII.

Quando uerò pronunciatũ alterũ necessariũ est, alterũ cõtingens, & affirmant ambo, cõclusio perpetuò contingens erit. Vbi autẽ alterũ ait, alterũ negat, si aiens sit necessariũ, colligetur posse non esse: sin negans id fuerit, cõcludetur tũ posse non esse, tum non esse: necessariò nõ esse, nequaquã, ut nec in alijs figuris. Faciamus primùm, ut ambo extrema affirment, ut a in toto c necessariò insit, b uerò in toto c esse poßit: tum quia a in toto c necessariò inest, c uerò alicui b accidit, a quoq; alicui b accidet, nõ inerit: co.n.modo in prima figura colligebatur. Eadẽ erit probãdi uia, si illud b c sit necessariũ, a c cõtingens. Rursus alterũ aiat, neget alterũ, sitq; aiens necessariũ, ut a in nullo c esse poßit, b uerò in toto c necessariò insit, iterũ sanè fiet in prima figura. Conclusio aũt contingens

tingens erit, non absoluta: quippe cum pronunciatũ priuans dicat accidere. Ex quo perspicuũ est, conclusionem fore cõtingentẽ: cum enim eo modo digestæ essent propositiones in prima figura, sequebatur cõtingens cõplexio. Quòd si priuãs sit necessariò, cõplexione colligetur, posse in aliquo non esse, itẽ & non esse. Ponamus enim, a in c non esse ex necessitate, in eodem autẽ toto ipsum b posse esse, si affirmatio illa b c cõmutetur, fiet prima figura, in qua priuans propositio sit necessaria: ex qua dispositione diximus effici, ut a in quodã c possit non esse, & non sit. Necesse est igitur, a in aliquo b non esse. Cum autẽ negatio minori extremo iuncta sit, eaq; cõtingens, ratiocinatio erit, si pronunciatũ illud permutetur, ut & antea fiebat: sin necessaria sit, nulla erit cõclusio, quippe cum alterũ in altero toto sit necessariò, in nullo item esse possit. Alterum in altero toto est, ut in his, somno, equo, homine dormiente. In nullo uerò, ut in his, somno, equo, homine uigilante. Eadem ratione si extremum alterum in toto medio sit, alterum in parte tãtùm, aiantq; ambo, efficietur, alterũ alteri accidere, illi inesse non item. Colligetur item contingens conclusio, si negetur unum, affirmetur alterum, & hoc sit necessarium. nam si quod negatur necessariũ sit, colligetur quidpiam non esse. Est enim eadẽ probandi ratio, seu in toto sint extrema, seu nõ sint, cum in prima figura instaurentur syllogismi. In his igitur, ut illis, euenire est necesse. Quando uerò negatio in toto minori extremo iuncta fuerit, eaq; contingens, ratiocinatio per reciprocationẽ efficietur. sin necessaria ea fuerit, nulla erit conclusio: id quod eadem uia, ijsdem item extremis confirmabitur, ac in uniuersalibus. Hinc

igitur planè intelligi poteſt, quando, quoq; modo, in hac quoque figura futura ſit ratiocinatio, quando accidere quid, quando item quidpiam eſſe colligetur. Manifeſtum eſt etiam, omnes ſyllogiſmos imperfectos quidem eſſe, in ſtaurari autem eos ac perfici in prima figura.

Quòd omnis ratiocinatio ad illas tres figuras referatur, extra quas nulla planè reperiatur. Cap. XIX.

Ex ijs quæ hucuſq; expoſuimus, conſtat, qui in his figuris fiunt ſyllogiſmi, per eos uniuerſales perfici, qui in prima figura ſtruuntur, ad eosq; referri: ubi uerò oſtenderimus, ratiocinationem omnem in aliqua earum figurarum ſtrui, perſpicuum erit, eandem eſſe omnium ſyllogiſmorum rationem. Neceſſe eſt igitur, demonſtrationem omnem ac ratiocinationem efficere, ut quidpiã ſit, uel non ſit: idq; aut in toto, aut in parte, & recta probatione, uel ex fictione. Huius autem fictæ probationis pars ea eſt, quæ fit ab abſurdo. Primùm igitur de ratiocinatione ea recta probante diſſeramus, in qua ſi res ſemel eſt probata, in reliquis facilè perſpicietur: in ea inquam, quæ eſt per incommodum, & omnibus quæ ſunt ex hypotheſi. Si igitur colligendum ſit, ipſum a in illo b eſſe, uel non eſſe, neceſſe eſt ut aliquid de aliquo confeſſum ſit præſumptum. Quòd ſi ſumatur, a de b dici, in argumentum ſumetur quæſtio propoſita initiò: ſi autem ipſum a de c dici ſumatur, c uerò de nullo alio, nec de illo aliud, nec de a quicquam aliud, nulla erit ratiocinatio, quippe cum nihil efficiatur neceſſariò ex eo, quòd unum de uno ſit ſumptum: eſt igitur pronunciatum alterum aſſumendum. Itaq; ſi a in alio dici ſumatur, aut aliud in

ipſo

ipso a, aut aliquid aliud in ipso c, nihil uetat ratiocinationem eo modo strui. Conclusio autem ex ijs ita sumptis nihil pertinebit ad ipsum b, ne si ipsum c in alio, hoc item in alio, rursus hoc aliud in alio, ut nunquam quicquam cum b coniungatur, ne tum quidem colligetur ipsum b in a: cum à nobis hoc antea dictum sit, nunquam quicquam de alio ratiocinatione collectum iri, nisi medium quoddam sumptum sit, quod ad utrunque illorum recta quadam dicendi lege se habeat. Nam cum omnis inuniuersum ratiocinatio ex propositionibus cōstet, profectò quæ ad quiddam certum pertinet, ex ijs conficitur propositionibus, quæ ad illud affectæ sunt: & quæ hoc in illo concludit, ex ijs struitur, quæ hoc cum illo coniungant. fieri autem nequit, ut pronunciatum quoddam sumatur ad concludendū ipsum b, cum de eo nihil affirmetur aut negetur: nec item ad colligendum a in b, si nihil ambobus cōmune sumatur, sed de utroq; seorsum propria nonnulla affirmentur, aut negentur. Vbi igitur hoc de illo ratiocinatione est concludendum, medium quid in ijs est sumendum, quod ea quæ dicuntur copulet ac uinciat. Quando ergo quidpiam ambobus commune sumi oportet, id tribus modis fieri potest. Nam aut a de c, & c de b dicetur, aut c de ambobus, aut ambo de illo. hæ autem sunt figuræ & nobis expositæ: perspicuum est, syllogismum omnem in aliqua ex ijs figuris necessariò strui. Eadem enim est ratio, ubi per plura media ipsi b coniungetur a: in pluribus enim eadem quæ in paucioribus erit figura. Ex his igitur constat, ratiocinationes omnes rectà probantes per figuras expositas effici.

Quòd autem in ijs quæ sunt ex hypothesi, eodem

modo res habeat, hinc intelligetur. Nam omnes quæ per incommodum quidpiam efficiunt, falsum quid concludunt: propositum autem ex hypothesi probant, quandoquidem ex cōtrario posito aliquid eueniat, quod fieri non poßit: uerbi causa, cōcludimus dimetientem nullam cum latere rationē habere, ex eo quòd si aliquam habere posueris, sequetur, imparia paribus esse æqua. Sanè concluditur, numeros impares paribus esse æquos. At dimetientem irrationabilē esse, ex hypothesi monstratur: nempe quia ex illius contrario quidpiam falsum euenit. Illud enim est, quod dicimus concludere per impoßibile, quidpiam ex hypothesi initio proposita cōcludere, quod fieri nequeat. Cum igitur in ratiocinationibus ijs quæ ad incommodum deducunt, rectà ostendatur, ac cōcludatur quidpiam falsum, quæstio autem proposita probetur ex hypothesi: & paulo antè docuimus, quæ aliquid rectà ostenderet, omnem per aliquam ex tribus illis figuris effici: manifestum est ratiocinationes ex incōmodo per eas quoq; fieri: nec eas modò, sed & quæ sunt ex hypothesi pari ratione omnes. transsumptum enim omnes quidem concludunt, propositum autem ex consensu ac conuentione probatur, aut ex alia aliqua hypothesi. Quod si ita est, necesse est demonstrationem ac ratiocinationem omnem per tres illas figuras, quas exposuimus, effici. Cum autem hoc planè probatum sit, manifestum inde est, syllogismum omnem per primam figurā perfici, & quemlibet ad eos referri, qui in ea sunt uniuersales.

Iam uerò in omni ratiocinatione necesse est extremum alterum affirmari, unum item in toto sumi: quippe cum sine illo toto nullus planè sit syllogismus. uel certè

ad

ad propositum non pertinebit, aut propositam initio quæstionem postulabit. Ponamus sanè, uoluptatem ex musica esse honestam. Si quis igitur postulet, uoluptatem esse honestam, absq; eo quòd dicat omnem, ratiocinatio nulla erit: quòd si quădam honestam esse postulet, eamq; aliam, hoc nihil ad rem propositā: sin eam ipsam roget, positam quæstionem sumit. Hoc autem clarius cernetur in demonstrationibus mathemeticis: uerbi gratia, si probandum sit, qui in æquicruro ad basin sunt anguli, inuicem esse æquos. Ducantur ad centrum lineæ a b: iam si pro certo sumat, angulum a c æquum esse angulo b d, non omnino id postulans de semicirculorum angulis. Rursus si assumat, angulum c angulo d æquum esse, nec id in omni angulo sectionis sumat, tum si quærat, à totis æqualibus angulis, si æquales tollantur, qui restant æquales esse, propositum is postulabit: nisi sumat, si ab æqualibus æqualia auferantur, reliqua esse æqualia. Hinc igitur perspicuum est, in omni ratiocinatione quidpiam uniuersale esse oportere, conclusionemq; uniuersalem ex ambobus finibus in toto probari: eam uerò quæ sit in parte, tum hoc, tum illo modo. Vbi igitur conclusio in toto est, fines quoque in toto sumi necesse est. Vbi uerò hi in toto sumuntur, fieri potest, ut conclusio non sit in toto. Planum est autem, in omni ratiocinatione, aut pronunciata ambo complexioni similia esse necessariò, uel certè alterum: non modò inquam, qua aiat, aut neget, quin & qua necessarium sit, uel absolutum, uel accidens. Quod in alijs quoq; dicendi rationibus obseruandum est. Constat autem omnino, quando futura sit, uel non sit ratiocinatio: quando item

perfici

perfici poßit, quando perfecta sit: & ubicunq; ratiocinatio fuerit, fines eo modo necessariò esse collocandos, quo antea exposuimus.

Hoc *etiam constat, demonstrationem omnem ex tribus finibus modò, non pluribus strui.* Nisi *fortè per diuersa argumenta complexio eadem colligatur: ut si e complexio per a b, & c d, aut per a b, & a c, & b c probetur.* Quid *enim causæ est, quo minus eiusdem complexionis probandæ plura sint & diuersa argumenta?* Vbi *autem plura fuerint, plures quoq; ratiocinationes erunt, non una.* Vel *etiam ubi pronunciatum utrunq;, a inquã, & b, syllogismo effectum fuerit, ut sit a per d e, b uerò per f g: uel alterum inductione, ratiocinatione alterum confirmetur: eo quoq; modo plures erunt ratiocinationes, cum complexiones sint plures: nempe tum a, tum b, tum c.* Quòd *si una ratiocinatio fiat, non plures, illo quidem modo licebit eandem conclusionem uarijs argumentis effici: ad c autem per a b, ut plura sint media, fieri nullo modo potest.* Ponamus *enim conclusionem e, quæ ex a, b, c, d colligatur: profectò necesse est, ex ijs quædam ad alia rationem totius habere, alia uerò partium.* Id *enim dudum ostendimus, ubi ratiocinatio fit, quædam extrema inter se ita affecta esse oportere. faciamus igitur, ut a ad b ita affectum sit, profectò ex ijs complexio quædam sequitur, eaq; aut e, aut c, aut d, aut quæpiam diuersa ab ijs.* Quòd *si ipsum e inde concludatur, ex solis a b ratiocinatio constabit.* Quòd *si c d rationem inter se totius & partis habeant, quidpiã quoq; ex his efficietur: nempe uel e, uel alterum ex illis a b, uel etiam quidpiam diuersum.* Quòd *si sequatur ipsum e, uel a etiam, uel b, profectò*

fectò plures fuerint ratiocinationes: aut eandem conclusionem per fines diuersos probari accidet eodem modo, atq; antea fiebat. Si uerò quidpiam ab ijs diuersum sequatur, plures erunt ratiocinationes, eæq; à se inuicem discretæ. Quòd si illud c ad d non sit ita affectum, ut ratiocinationem componere poßint, frustra sanè sumpta sint: nisi fortè aut ad inductionē, aut ad disceptationem occultandam, aut ob aliquam aliam causam huiuscemodi id fiat. Quòd si ex ipsis a b diuersa quædam sequatur conclusio, non ipsum e: ex c d uerò, aut alterum illorum, aut quidpiam ab illis diuersum, plures sanè ratiocinationes fient, non tamen ad quæstionem propositam: quippe cum propositum esset, ipsum e syllogismo concludere. Quòd si ex ipsis c d nulla conclusio efficiatur, frustra sanè ea sumpta sint, nec conclusione colligetur initiò proposita quæstio. Constat igitur, omnem in uniuersum demonstrationem, omnem item ratiocinationem ex tribus tantùm finibus strui.

Quod cum planè intelligatur, perspicuum quoq; est, duobus tantùm pronunciatis eam constare, non pluribus: quippe cum tres fines duo tantùm pronunciata efficiant, nisi quidpiam extrinsecus accedat ad perficiendū ratiocinationem, ut initiò à nobis dictum est: unde luce clarius apparet, in qua ratiocinatione pronunciata ea non sunt paria, ex quibus principalis conclusio efficitur (oportet enim nonnullas ex complexionibus antecedentibus pro enunciatis accipi) eam inquam argumentationem aut nihil collegisse, aut plura postulasse quàm quæ ad quæstionem necessaria essent. Itaq; si ratiocinationes in potioribus tantùm pronunciatis cernantur, ex his pa-

ribus omnes struentur, finibus uerò imparibus. Cum hi pronunciata uno uincant: complexiones autem dimidia pars pronunciatorum erunt. At ubi probabitur conclusio per ratiocinationes antecedentes, uel per media plura non coniuncta, ut si a b per c & d probetur: numerus finium eodem modo uincet numerum pronunciatorum: finis enim ille insertus aut extrà collocabitur, aut medius inseretur. Quod utrouis modo fiat, pauciora erunt interualla extremis: pronunciata autem æqualia sunt interuallis. Nec uerò hæc perpetuò paria erunt, illi uerò impares, sed uicibus permutatis, cum pronunciationes pares fuerint, fines erunt impares: ubi uerò hi sint pares, pronunciationes erunt impares: quippe cùm adiuncto extremo uno, simul accedat pronunciatum unum, undecunque extremum illud accedat. Quia igitur pares erant propositiones, fines uerò impares, ubi fit ea accessio, necesse est id permutari: complexiones uerò eundem locum ac rationem non seruant ad fines & proloquia. Vbi enim extremum unum accedit, adijcientur simul complexiones una tantùm pauciores extremis antegressis. finibus enim alijs sua cuiq; efficitur conclusio, ultimo tantùm non fit. ut si ipsis a, b, c, adijciatur ipsum d, continuò accedunt conclusiones duæ: altera quidem ipsi a, altera uerò illi b. Quod idem fit & in alijs. Quòd si finis ille medius inseratur, eadem erit ratio. tantùm enim ad unum non concludet. Plures igitur erunt complexiones & extremis & pronunciatis.

Quando uerò ex nostra disputatione intelligitur, quæ sunt ea de quibus struuntur syllogismi, qualia item in quaq; figura, quotq; modis probari poßint: facilè quoq;

intelligere

intelligere possimus, quæ'nam quæstiones ad probandum difficiles sint, quæ itẽ paratæ & faciles. Sunt enim eæ faciles ac expeditæ, quæ per plures figuras, modos item ac casus concluduntur: quæ uerò in paucioribus probantur, & per casus non item multos, eæ magis sunt difficiles & perplexæ. Sanè affirmatio uniuersalis per primam tantùm figuram concluditur, idq; uno tantùm modo. Negatio uero per primam & mediam: ac per illam una tantùm ratione, per hanc uerò duobus modis. Affirmatio autem, quæ est in parte, in prima & postrema figura concluditur: ac in prima uno tantùm modo, in postrema tribus. Negatio uero in parte in omnibus figuris probatur, præterquàm quod in prima unico tantùm modo, in media uerò duobus, in postrema tribus. Vnde planè liquet, uniuersalem affirmationem ægrè admodum astrui, euerti autem facilè. Est autem omnino facilius multò, quæ in toto sunt quæstiones euertere, quàm quæ in parte. Nam seu in nullo, seu in aliquo non insit, euertuntur: quorum hoc in omnibus figuris efficitur: illud autem in duabus. Eadem est ratio priuantiũ. Nam seu in toto sit, seu in aliquo, tollitur quæstio proposita: id autem in duabus figuris fieri posse diximus. In ijs autem quæ in parte sunt quæstiones, unico modo fit refutatio: nempe si aut in toto, aut in nullo rem esse probes. Ad confirmandum autem magis sunt expeditæ quæstiones in parte: quippe cum & in pluribus figuris, & per plures modos concludantur. Et ut semel finiam, neminem ignorare oportet, quæ sunt in toto quæstiones, per eas quæ sunt in parte, has uerò per illas uicissim refelli. In confirmatione autem uniuersales quæstiones per particulares

astrui

astrui minimè possunt: hæ uerò per illas maximè. illud etiam constat, refutandi negotium facilius esse multo, quàm confirmandi. Ex ijs igitur, quæ exposuimus, perspicuum est, qua uia struatur omnis ratiocinatio, quot extremis ac pronunciatis ea constet, quamq; hæc rationem inter se habeant: quæ item quæstiones in quibus figuris concludantur, quæ item in pluribus, quæq; in paucioribus probentur.

De copia pronunciatorum paranda, pars altera. Cap. XX.

Iam uerò exponendum nobis est hoc loco, quo pacto ratiocinationum copia nobis suppetit ad quæstionem, quaq; uia ac ratione initia in unaquaq; sumamus. Neq; enim satis est, syllogismorum struendi rationem nosse, nisi eorum componendorum facultatem habeamus. Rerum igitur quædam tales sunt, quæ in nullo alio uerè & in toto dicantur: ut Cleon, & Callias, & quicquid singulare est, & sub sensum cadit. In ijs uerò aliæ dicuntur: eorum enim uterq;, & homo est, & animans: aliæ uerò de alijs quidem dicuntur: aliæ uerò priores de his non item. Nonnullæ de alijs dicuntur, & de ijs aliæ: ut homo de Callia dicitur, de homine animans. Constat igitur, res quasdam esse quæ de nullo alio suapte natura dicantur: quæ enim sub sensum cadunt, omnia fermè talia sunt, ut in nullo dicantur, nisi fortuitò: dicimus enim non nunquam, hoc album esse Socratem, illud quod accedit esse Calliam. Quod autem sursum uersus procedendo aliquando sit status, alio loco iterum dicemus ac confirmabimus, id hoc loco quasi concessum ponamus. In his igitur concludi non potest aliud dici, nisi fortè quorundam

dam opinione id fiat, quin ea ipsa in alijs dicentur. Nec item singularia in alijs, sed alia in illis dicuntur. Quæ autem in ijs media sunt, utranq; rationem admittere possunt. Nam & ipsa de alijs, & alia de ipsis dicentur: ac omnis fermè disputatio, ac commentatio de ijs potissimùm instituitur: in ijs autem omnibus propositiones hoc modo sumendæ sunt. principio proponendum est, de quo agitur, eius finitionem, ac omnes rei proprietates: tum rei consequentia, & antecedentia, ac repugnantia ea quæ in re esse nullo modo possunt. nec enim ea sunt sumenda, in quibus res esse nequit, cum retrò commeet negatio: in consequentibus distinctione est utendum, quæ sint, quæ in rei essentia sint posita, quæ uerò illius proprietates: quæ item ut accidentia dicantur, in ijsq; quænam opinione sint in re, quæ reuera. Nam quò maior fuerit eorum omnium uis ac copia, eò expeditius propositum cõcludemus: quò autem ueriora fuerint, melius rem demonstrabimus. Sunt autem ea deligenda, nõ quæ rem aliquam, sed quæ totum consequantur: uerbi causa, non sunt sumenda quæ homini alicui, sed quæ omni sint consequentia. Constat enim ratiocinatio uniuersalibus pronunciatis: ubi autem sumitur indefinitum effatum, ambiguum est, uniuersale sit nec'ne: cum definitum est, facilè intelligitur. Eodem modo sumenda sunt antecedentia ea, quæ omnino res ipsa consequatur, idq; ob eam ipsam causam. Nec uerò sumendum est, consequens totum sequi, nempe ad hominem omne animãs, aut ad musicam omnem scientiam: sed sequi tantùm, quemadmodũ etiam proponimus illud ipsum. Illud enim præterquã quòd inutile est, fieri sanè nullo pacto potest: uerbi cau-

sa, ut omnis homo, sit omne animans, aut iusticia omne bonum: antecedenti uerò illi quidem iungi solet illud Omne. Cum autem aliquo contineatur propositum, cuius consequentia sunt sumenda, tum non sunt ea deligenda quæ totum sequantur, uel non sequantur, quippe cum in illis iam sumpta sint. Quæ enim animans consequuntur, ea quoque omnia hominem sequuntur: quæ uerò in illo non insunt, ne in hoc quidem reperiuntur. At proprietates uniuscuiusq; rei sumi debent: quippe cum quædam sunt speciei peculiares, non communes generi: in formis enim diuersis necesse est quasdam proprietates reperiri. Nec uerò illud uniuersale in ijs requirendum est, quæ antecedunt id quod continetur, ut se habent ad animans hominis antecedentia. nam si animans hominem consequitur, illa quoq; consequatur necesse est. Hæc autem ad hominis ipsius delectum propriè pertinent: sumi quoq; debent, plurimum consequuntur, uel antecedunt. Nam ad quæstiones eas quæ plurimum eueniunt, ratiocinationes struuntur ex pronunciatis, aut omnibus, aut nonnullis, quæ plurimum ita sint: quippe cum complexio rei cuiusuis suorum initiorum similitudinem quandam referat. Nec uerò ea deligenda sunt, quæ aliquid omnino consequantur, ut ex quibus ratiocinatio componi nequeat: cuius rei causa in progressu aperietur.

Ei igitur qui aliquid de aliquo toto confirmare uelit, in ea inspiciendum est, quæ illi subijciuntur, quod sit astruendum, de quibus illud dicatur. Item in consequentia omnia eius, de quo id dici debeat. Nam si in ijs unum & idem reperiatur, necesse est alterum in altero esse. Si uerò sit propositum, non in toto, sed in aliquo tantùm

esse, sumenda sunt utriusque antecedentia. Si enim in iis aliquid unum sit, necesse est alterum in altero esse: quando uerò concludendum erit, quippiam in alio nullo esse, tum ratio habenda est consequentium eius, in quo aliud esse probandum est: expendenda sunt & repugnantia, quæ inesse nequeunt ei, quod probandum est non inesse. Aut uerò contrà, subiecti repugnantia, & attributi consequentia accipienda erunt. Nam si hæc, quæcunq; illa sint, eadem reperiantur, alterum in altero nullo esse poterit: ita enim fit ratiocinatio modò in prima figura, modò in media. Quòd si in aliquo aliud non esse concludendum sit, eius antecedētia accipienda sunt, cui inesse oporteat: & ea repugnantia, quæ ei inesse nequeant, eius quod in altero non esse probădum est. Nam si ex iis aliquid unum & idem reperiatur, necesse est, ut alterum in altero aliquo non reperiatur: uerùm quæ à nobis dicuntur, singula hoc modo forsan magis erunt perspicua. Constituamus enim consequentia ipsius a in b, eius uerò antecedentia in c, repugnantia uerò, & quæ illi inesse nequeant in d: rursum in f, intelligantur ea quæ ipsi e insunt: antecedentia uerò, & quæ ipsum consequitur, in g: ea autem quæ ipsi inesse nequeant, in h. Sanè si quoddam c cum aliquo f conueniat & idem sit, necesse est a in toto e esse. ipsum enim f in toto c inest, a uerò in toto c: ita fit, ut a sit in toto e. Quòd si c & g idem sint, necesse est a in aliquo e reperiri: quippe cum a consequatur c totum: e uerò ipsum g quoq; sequatur omnino. Quòd si fortè f & d conueniant, in nullo e inerit a, idq; per prosyllogismum. Cum enim negatio reciprocetur, & f & d idem sint, in nullo f erit a: e uerò in

toto f inest. Rursus si b & h concurrant, in nullo e ipsum a inerit: nam b in toto a inest, in e uerò nullo: cum ipsum b cum h idem sit, & h in nullo e inesse diximus. Si uerò d & g in idem redeant, a in aliquo e non erit. Nam in ipso g non erit a: quandoquidem ne in d quidem inest: g uerò sub e continetur. ita ipsum a in aliquo e non erit. Quòd si g & b eadem sint, inuersa erit conclusio. Nam g in toto a erit, quippe cum b sit in toto a: e uerò in toto b, cum idem sit atq; g: hinc non efficitur necessariò, ut a sit in toto e: at in aliquo esse est necesse, quia reciprocatur affirmatio in toto in eam quæ sit ex parte. Constat igitur, in utraq; cuiusuis quæstionis parte ea esse spectanda quæ diximus, cum ex his struãtur ratiocinationes omnes. Ac in consequentibus quidem, aut cuiusuis rei antecedentibus inuestigandis, priorum ac communiorum ratio est habenda potißimùm: uerbi causa, in ipso e potius quærenda sunt l f, quàm f tantùm: in a etiam sunt prius sumenda l c, quàm c tantũ. Nam si a in c f reperitur, tum in f, tũ in e inest. Quòd si illa non sequetur, fieri potest ut ipsi f sit consequens. Eadem est ratio habenda in antecedentibus illius. Nam si communioribus sit consequens, a quoque sequetur, quæ illis continentur: quòd si illa non sequatur, hæc tamẽ sequi poßit. Apertũ est autem ac perspicuũ, in tribus extremis, ac pronunciatis duobus rationem illam esse positam, omnes item cõclusiones in tribus figuris superioribus effici: tum enim probamus ipsum a in toto e reperiri, cum c & f eadem sint, ex his autẽ medium efficitur: extrema autem sumpta sunt a e, ita fit prima figura: illud autem in ipso aliquo ostenditur, cum c & g pro eodem sumuntur, quo modo efficitur figura postrema:

postrema: ipsum enim g pro medio habetur, in nullo uerò esse concluditur, cũ d & f eadẽ sint. at tum & prima & media figura efficitur: prima quidẽ, quia a in nullo f inest, quandoquidẽ retrocedit negatio: f autem in toto ę inest. Media uerò efficitur, quia d in nullo a reperitur, in ę uerò toto inest. Colligitur autem, in aliquo non esse, cum d & g eadem sint: quo modo postrema figura strui tur. Nam a in nullo g inest, e uerò in eo toto est. Hinc igitur luce clarius apparet, omnem ratiocinationem in figuris illis strui, quas exposuimus, nec in delectu sumenda esse utriusq; consequentia, ut ex quibus nulla struatur ratiocinatio. ex consequentibus enim nulla planè fuit confirmatio: nec item quidpiã negare licet ex utriusq; consequentibus. Nam ad hoc efficiendum oportet aliquid in uno esse, in alio non item. Hoc aũt per se est manifestum, alias omnes rationes ac uias delectus habendi, ad struendum syllogismum, esse planè inutiles: nempe si conueniant utriusq; consequentia, aut antecedentia ipsius a, & repugnantia, quæ ipsi e inesse nequeunt, uel quæ neutri inesse possunt: ex ijs enim nulla est ratiocinatio. Nam si consequentia eodem conueniant, ut b & f, efficitur media figura ex ambobus pronunciatis affirmantibus: si uerò eadem sint antecedentia ipsius a, & quæ in e esse non possunt, ut c & h, fit prima figura ex posteriore pronũciato priuante. quòd si eadem sumantur, quæ neutri inesse queant, ut d & h, priuantia sunt ambo pronunciata in prima aut media figura, quo modo nulla efficitur conclusio. Quòd autẽ certa quædam eadem sumi oporteat, non alia aut aduersa ea, quæ hac arte continentur, hinc erit apertum: primùm, quòd cura ac cogitatio

tota medij inuestigandi causa suscipitur: medium autem unum est sumendum, & idem, non uariū: deinde aduersa omnia ac repugnantia, quæ eidem inesse nequeant, ex quibus fortè syllogismus strui poßit, omnia ad superiores modos referentur: ut si b & f sint contraria, aut quæ in eodem esse non poßint. Nam si hæc ita sumantur, concludetur, a in nullo e esse: quod ex ijs sumptionibus non efficitur, sed ex ratione superiori. cum enim b sit in toto a, et in nullo e, necesse est, ut b cum aliquo h conueniat: præterea si b & g in eodem esse non possunt, concluditur a in quodam e non esse: nam eo modo fiet media figura. Nam b in toto a inerit, & in nullo g. ita g cōueniet cum aliquo d: nihil enim refert, an b & g eidem repugnent, & inesse nequeant: an g cum quodam d sit idem. Nam in d comprehensa sunt omnia, quæ repugnant ipsi a: liquet itaq;, ex obseruatione huiusmodi nullam effici ratiocinationem. Quòd si b & f sint aduersa, profectò b cum aliquo h conuenit. atq; ita ex ijs efficitur conclusio. Profectò qui res eo modo obseruant, ijs accidit, ut uiam quandam ac rationem aliam inuestigent ab ea quæ necessaria sit: idq;, quia non intelligunt b & h eadem esse.

Vt autem fit in ratiocinationibus ijs quæ institutum probant, eodem planè modo & in ijs quæ ad incommodum ducunt. Sunt enim hæ ex consequentibus & antecedentibus amborum, eademq; in ambabus adhibenda est obseruatio. Nam quod probando concluditur, ab absurdo quoque colligi potest, idq; per eos ipsos fines. Quod item ab absurdo colligitur, id etiam probatione colligitur. uerbi causa, nullum e esse a, ita probatur: faciamus quoddā e esse a: tum quia omne a est b, quoddam item

item e est a: sanè aliquod e esse b necesse est. at confessum erat, nullum planè esse. Rursus ita colligetur in aliquo esse: nam si a est in nullo e, e uerò in toto g, ipsum a in nullo g reperietur, cum antea in eo toto fuerit. Hoc idem fit in alijs quæstionum generibus: semper enim & in quouis concluditur propositum ab incommodo, per utriusq; antecedentia & consequentia. In quauis etiam quæstione eadem est sequenda ratio, seu propositum concludere uelis, seu aduersarium ad incommodum deducere: quippe cum ex ijsdem sint extremis ambo modi concludendi. ut si conclusum sit, in nullo e esse a, colligetur ipsum b in aliquo e inesse: quod fieri nequit. Si sumatur ipsum b, in e quidem nullo, in a uerò toto inesse, perspicuũ est ipsum a in nullo e fore. Rursus si rectà conclusum sit, ipsum a in nullo e inesse, hoc ipsum ex incommodo monstrabitur, si faciamus in aliquo esse. Quod eodem modo fit in alijs quæstionibus: in quauis enim extremum quoddam commune sumendum est, aliud ab ijs quæ subiecta sunt, in quo falsum colligetur: atq; ita inuerso eo pronunciato, altero autem eodem manente per ea ipsa extrema, efficietur ratiocinatio probans. Hæc enim ab ea differt, quæ est ad incommodum, quòd in hac pronunciatum alterum falsum accipitur, in illa ambo reuera ponuntur. Hæc autem in progressu magis explicabũtur, ubi de incommodo disseremus. id tantùm in præsentia perspicuũ erit, ad illa præcepta aduertendum esse, seu rectà concludere uelis, seu ad incommodum deducere. In alijs quoq; ratiocinationibus, quæ sunt ex hypothesi, cuiusmodi sunt quæ ex transsumpto fiunt, & quæ ex qualitate ducuntur, ad ea quoq; aduertendum est, quæ subiecta sunt

non in quæstione proposita, sed in trãslatitia. Est autem eadem planè animaduersionis ratio: intelligendum uerò nobis est, ac diuisione explicandum, quot sint modi ratiocinationum ex hypothesi. Hac igitur ratione unaquæque quæstio concluditur: nonnulla tamen alia quoq; uia concludi possunt, ut uniuersales ex particularium inspectione, idq; per hypothesin. Nam si c & g eadem sint, & sumatur, ipsum e in solo g reperiri: ipsum a in toto e reperietur. Quòd si rursus d & g eadem sint, e uerò in g solo dicatur, concludetur, a in nullo e inesse. Constat itaq;, eam esse animaduersionem adhibendam. Eadem est in necessarijs & contingentibus ratio: est enim in ijs eadem obseruatio. & in contingenti ratiocinatio erit per eadem extrema, ac eodem ordine posita, atq; in absolutis. Contingentis autem nomine ea quoq; intelligenda sunt, quæ cum non sint, esse tamen possunt: ostendimus enim, contingens per ea quoque concludi. Eadem quoq; est ratio in alijs dicendi modis.

Ex ijs quæ adhuc exposuimus, id constat, non modò hac uia ratiocinationes omnes strui posse, sed et alia nullo pacto esse. Cum enim antea probatum sit, ratiocinationes omnes in figuris antea expositis strui, illæ uerò ex alijs ac consequentibus & antecedentibus rei cuiusuis componi nequeunt, quippe cum ex ijs pronũciata fiant, et medium sumatur, profectò nulla ratiocinatio ex alijs potest effici. Omnium igitur quæstionum concludendarum, tum quæ in philosophia sunt, tũ quæ in quauis arte ac disciplina tractantur, una est & eadem uia & ratio. in re enim quauis cogenda sunt simul, quæ in ea insunt, & in quib. ipsa inest: earumq; maximã copiam parare, atq;

atque ita illa in tribus extremis contemplari, si euertas, hoc modo: sin confirmes, illo. idq; si ad ueritatem agas, in ueris pronunciatis, & quæ re ipsa ita sint: sin de dialectica ratiocinatione cogites, in probabilibus & uerisimilibus. Ac ratiocinationũ initia in totum exposuimus, tum quomodo inter se affecta esse debeant, tum quæ sit eorum conquirendorum ratio, ne præcepta omnia, quæ exposuimus, in singulis inspiciamus, néue in confirmando & refutando eadem sequamur: in toto itẽ ac in parte astruendis, aut in ijs euertendis: sed pauca quædam, ac certa nobis sint ad obseruandum proposita. In singulis autem rebus sic sunt deligenda principia, ut aut ipsius rei quæ proposita sit, principia quæras, ut boni: aut sciẽtiæ principia. Sunt autem propria cuiq; arti permulta: unde & initia illa in quaq; re afferre, hominis est in ea maximè uersati & periti. uerbi causa, ex peritia, quæ in rebus est astrologicis, astrologiæ petita sunt principia. quippe ubi astrorum ratio longa obseruatione comperta est, tum inuentæ sunt & institutæ de astrologia demonstrationes: id quod in cæteris tum artibus, tum scientijs, eodem modo habet, quæcunq; sunt illæ tandem. Vbi igitur inuenta fuerint, quæ in unaquaq; re insunt: nostrũ tum erit, demonstrationes continuò ex ijs edere. Nam si in inuestiganda rei natura nihil sit prætermissum, quod illi reuera & planè insit: licebit sanè rerum omniũ, quæ ostendi poßint, demonstrationem instituere & adferre. Explicare etiam facile erit, si quid ita sit natura comparatum, ut demõstrari nequeat. Quo igitur pacto pronunciata deligenda sint ad opus, in totum fermè exposuimus: de qua ratione diligentius ac subtilius in commen-

tario de Arte dialectica disseruimus.

Huius autem uiæ ac rationis particulam quãdam esse eam quæ per genera fit diuisionẽ, facilè intelligi potest, cum diuisio sit quasi imbecilla quædam ratiocinatio: postulat enim, id quod probare oportuit. semper autẽ quidpiam superius concludit. id quod ignorarunt, quicunq; ea sunt usi, atq; inde rei naturam probare conati sunt: quasi uerò natura rei ac essentia demonstratione concludi poßit. ita nec intellexerũt, quid diuisione concludi possit: nec hoc item eo, quo diximus, modo concludi potuisse. Ac cùm demonstratione concludendũ est, quippiam esse, medium id, quo struenda est ratiocinatio, semper sumi oportet minus ac angustius priori extremo, non de eo toto dici. At cõtrà fert diuisio: sumit enim uniuersum mediũ. Nam ponamus pro a, animans, pro b, mortale, in c uerò immortale: homo uerò, cuius definitio sumi debet, loco ipsius d locetur: sanè sumit, qui diuidit, omne animans mortale esse, aut immortale: perinde ac si dicas, omne a aut esse b, aut c: tum ponit, hominem esse animans. sumit igitur, ipsum a in d inesse: concluditur itaq;, omne d aut esse b, aut c: atq; ita hominem necessariò mortalem esse, uel immortalem. At animans esse mortale solum, non efficitur necessariò, sed postulatur, cum tamen concludendũ id fuisset. Rursus si quis constituat, a esse animans mortale, b uerò pedestre, loco ipsius c expes, in d uerò hominem intelligat: eodẽ pacto sumit a aut in b esse, aut in c. nam omne animal mortale, aut pedestre est, aut expes. a item in d esse: sumpsit enim, hominem animal esse mortale. ita necessariò efficitur, ut homo sit animal pedestre, uel expes: nõ autem, ut sit pedestre. sed hoc sumit, cum id

rursus

rursus illa argumentatione cõcludendum esset. Ita in omni diuisione hoc modo accidit, mediũ uniuersale sumi: extrema uerò, id de quo sit concludendũ, & differentia, demũ nil planè afferunt, quo efficiant necessariò ac doceãt, quidnam homo sit, uel aliud quiduis, de quo agatur. Hæc enim illis una ratio est pro omnibus: nec interim quæ huius probationis uis esse poßit, suspicantur. Perspicuum est autẽ, nihil hac uia nec in accidentibus, nec proprietatibus aut genere euerti posse, aut concludi. deniq; in quibus omnibus quæstio est, itáne an secus res habeat: cuiusmodi hoc est, sit'ne dimetiens rationalis, an irrationalis. Nam si sumat, qui diuidit, lineã omnem rationalẽ esse, aut irrationalem, ac dimetientem esse lineam: inde efficitur, dimetiẽtem rationalem esse, aut irrationalem. Quòd si sumat, eam esse irrationalẽ, idipsum ponit, quod concludi oportuit, atq; ita propositum probari nequit. cum enim hæc sit diuisionis ratio, & per eam probari non poßit aut rationale, aut irrationale (sit loco a linea: in b uerò, rationale, aut irrationale: in c, dimetiens) constat, non ad omnem modò disputationem, non conferre illam inuestigandi rationem: sed ne ad eam quidem, cui maximè accommodata uideretur. Est igitur ex ijs quæ adhuc exposuimus, dilucidum, quibus ex rebus, quáq; ratione ac modo demonstrationes componantur, quæ item sint in quouis genere quæstionis obseruanda.

De ratiocinationum resolutione, pars tertia. Cap. XXI.

Dicendum autem deinceps fuerit, quomodo ratiocinationes referamus ad figuras eas, quas antea exposuimus. Nam hoc unum ex proposita dispu-

tatione

tatione restat: tum demum enim ad finem perductum erit propositum, cum & syllogismorum structuram intellexerimus, & eorum inueniendi facultatem habuerimus, & structos iam & compositos in figura superiores resoluendi. In quo hoc etiam consequemur, ut ex ijs quæ postea explicabuntur, confirmentur quæ antea exposuimus, eorũq; clarior sit & apertior ueritas: quippe cum uera omnia necessariò cõsentiant. At principiò enitendum est, ut duo pronunciata ratiocinationis secernas, quandoquidẽ facilior est diuisio illa, quæ in maiores partes fit, quàm quæ in minutiores: tota autem suis partibus sunt maiora. Tum animaduertendum, utrum in toto sit, utrum in parte. Quòd si ambo sumpta non sint, & expressa, alterum sumendum est, & supponendũ. Nam & qui scribunt, & qui disserunt, ubi pronunciatũ uniuersale proposuerint, quod est in eo comprehensum omittunt: aut hæc quidẽ ponunt, ea autem prætermittunt, ex quibus hæc concluduntur, quippe quæ frustra postularentur. Est autem diligenter hoc obseruandum, sit'ne sumptum quidpiam superuacaneum, an prætermissum quicquam, quod necessariũ esset: atq; hoc adiungendum est, illud abijciendum, quousq; ad duo tandem pronunciata peruentum sit. nisi enim hæc ita fiant, resolui ac reduci non possunt ratiocinationes rogatæ. Ac in nõnullis statim perspici potest, si quid desit: in alijs res est obscurior. ratiocinari enim uidentur, quia ex pronũciatis semel positis ac conceßis quidpiam efficitur necessariò: uerbi causa, si sumptum sit, nisi essentia aliqua tollatur, essentiam non tolli: quòd si partes tollantur, illud quoque perire, quod illis constat. Nam si semel ea sint posita, necessariò inde

inde efficitur, partem essentiæ essentiam esse. ex pronunciatis tamen assumptis id non est ratiocinatione conclusum: imò pronunciata desunt, quibus id efficiatur. Rursum, si ubi homo sit, necesse est animans esse: quando uerò animãs sit, essentiam esse: necessariò quidem efficitur, si homo sit, essentiam quoq; esse. necdum tamen ratiocinatione id effectũ est: quippe cum non eo modo collocata sint pronunciata, quo præcepimus. In his aũt ideo decipimur, quia quemadmodum syllogismus argumentatio est necessaria, ita hic ex pronunciatis cõcessis efficitur aliquid necessariò. at argumẽtatio necessaria in pluribus dicitur, quam syllogismus: quippe cũ ratiocinatio omnis necessaria est, non quicquid necessariò cõcludit, ratiocinatio est. Itaq; non si quid ex pronunciatis propositis necessariò efficitur, continuò est enitendum, ut ad suam figurã referatur ea argumentatio: sed sumenda sunt primùm duo pronunciata, atq; ita in sua extrema dissoluenda, ac pro medio id habendũ, quod in utroq; pronunciato sumitur. Nam in quauis figura mediũ in utroq; pronũciato reperiri est necesse. ubi igitur de alio dicatur medium, & aliud de eo, aut de alio illud quidẽ enuncietur, de eo aũt negetur aliud, tum prima erit figura: si de alio illud dicatur, et negetur de alio, media erit figura: sin de illo alia dicantur, seu unum negetur, affirmetur alterum, postrema erit: ita enim medium disponi docuimus in singulis figuris. Eadem autem erit ratio, etiam si pronunciata uniuersa non sint: est enim tum eadem medij collocandi ratio. Hinc igitur perspicuum est, orationem eam syllogismum non esse, in qua res eadem sæpius dicta non sit; neque enim in ea medium aliquod sumptum est. At

uerò

uerò quando iam intelligimus quæ'nam quæstio in qua- que figura concludatur, in qua uniuersalis colligatur, qua item particularis, constat non esse omnium figurarum rationem semper habẽdam, sed eius quæ cuiq; quæstioni accommodata erit: in ijs autem quæstionibus quæ per multas figuras concluduntur, ex medij collocatione figuram deprehendemus. At enim ferè fit, ut in syllogismis decipiamur ob concludendi necessitatem, id quod paulo antè diximus: nonnunquam ex similitudine extremorum collocandorum, id quod profectò ignorare non debemus: uerbi causa, si a dicatur in b, & hoc in c, uideri poßit cõstitui ratiocinatio extremis ita collocatis, cum tamen nulla sit argumentatio necessaria, nedum syllogismus. Nam agnoscemus in a perpetuum, in b uerò Aristomenem intelligibilem, in c Aristomenem. sanè a in b reuera inest: nam Aristomenes intelligibilis est perpetuus. b item in ipso c est: nam Aristomenes intelligibilis est Aristomenes. a uerò non est in c, cum Aristomenes sit caducus & mortalis. ex ea igitur extremorum dispositione syllogismus non efficiebatur, sed pronunciatum a b in toto sumi oportuit. at falsum est, si quis postulet omnem intelligibilem Aristomenem esse perpetuum, cum Aristomenes sit mortalis. Rursus loco ipsius c, Miccalus: pro b uerò, Miccalus musicus: ubi est ipsum a, ponatur ipsum perire cras: sanè b de c uerè affirmatur, nam Miccalus est Miccalus musicus: a item in b uerè dicatur, nam crastino die perierit musicus Miccalus. cum tamen falsum sit, a in c esse, id quod superiori exemplo est simile. mendacium est enim, si dicas, omnẽ Miccalum musicum cras periturum; id quod si præmittatur, nihil planè concludetur,

detur. ac is error ob rem exiguam admittitur: nam quasi nihil referat hoc in illo dicere, aut hoc in illo toto esse, ita concedimus.

Sæpenumero etiã errare ac falli ex eo solemus, quòd fines ij non rectè explicantur, qui in pronunciatis adhibentur. uerbi causa, si a sit sanitas, morbus uerò loco ipsius b, in c uerò sit homo: sanè uerè dixeris, nullum b posse esse a, quippe cum nullus morbus possit esse sanitas. b item in toto c esse: nam homo quiuis morbo est obnoxius. hinc profectò consequi uideatur, ut in nullo homine morbus esse possit: quod ideo fit, quia fines non sunt aptè digesti in uoce. Neq; enim ratiocinatio efficietur, si pro habitu sumas res eas, quæ ab habitu appellationem habent: ut si pro sanitate sanum collocetur, pro morbo ægrũ. neq; enim uerè dixeris, qui ægrotat, eũ ualere non posse. quod si non sumas, nihil cõcludas, nisi fortè quidpiã accidere, id quod fieri sanè potest: accidit enim, ut in nullo homine sit sanitas. In media etiã figura, falsa conclusio eadẽ ratione colligitur. Accidit enim, in nullo morbo sanitatem esse, in quouis autẽ homine esse, atq; ita in nullo homine morbum reperiri. At in tertia figura falsa conclusio efficietur ex ipso contingente. Fieri enim potest, ut in re eadẽ tota sit sanitas, ac morbus: sciẽtia item, ac ignoratio, cõtraria item quæuis: cum tamen in se mutuò inesse non possint. Id autem cum ijs quæ suprà dicta sunt, minimè consentit: nam quandocunq; plura in eodẽ esse possunt, illa quoq; in se mutuò esse poterant. Constat igitur, deceptionẽ in ijs ex finium collocatione oriri. Nam si res affectas, & quæ ab habitu appellationẽ habent, commutes, nihil concluditur falsum. Liquet igitur,

in pronunciatis huiuſcemodi rem affectã commutandã eſſe in affectionem, ac pro extremo eſſe collocandam.

Nec uerò in omnibus conandum eſt, ut extrema una dictione explicentur: quippe cum in multis ipſæ orationes ſint, in quibus nomen unũ poſitum non eſt: unde paulo difficilius eſt ratiocinationes huiuſcemodi in ſuas figuras referre. At in nonnullis ob eam inueſtigationem falli ac errare accidet: uerbi cauſa, immediatorum uidebitur eſſe concluſio. Faciamus enim, ut in a ſint duo recti, in b triangulus, in c uerò æquicrurus: ſanè a eſt in c per b medium, in b uerò per aliud medium non item: quippe cum triangulus duos rectos ſuapte natura habeat, & per ſe: ita ipſius a b nullum erit medium, cum tamen demonſtrari poßit. Perſpicuum eſt igitur, medium non eſſe in omnibus ſumendum, quaſi quidpiam unum, ſed ut orationẽ nonnunquã. Id quod in exemplo propoſito accidit. Cum autem primum in medio, & hoc in poſtremo dicitur, non eſt ita accipiendum, quaſi extrema de ſe mutuò eadem ratione dicantur: aut primum de medio, eo modo quo medium de ultimo. ſed quot modis quidpiam eſſe dicitur, & uerè enunciatur: totidem ſanè modis arbitrandum eſt, intelligi aliquid in alio eſſe. uerbi cauſa, aduerſorum ſcientia eſt una. ponamus enim, in a unam eſſe ſcientiam, in b uerò inuicem aduerſa: ſanè a in ipſo b ineſt, non quaſi aduerſa ſint una ſcientia, ſed idcirco, quia uerè in his dicitur, unam eſſe eorũ ſcientiam. Accidit autẽ nonnunquam primum in medio dici, medium in tertio non item. Verbi cauſa, ſi ſapientia eſt ſcientia, eſt autem ſapientia rerum bonarum: concluditur, rerum bonarum eſſe ſcientiam. hic non aſſumptum eſt in recto, ſcientia

eſt

est bonum: at propositio in recto fuit, sapientia est scientia. In nonnullis medium in tertia quidem dicitur, primũ in medio minimè: exempli gratia, omnium qualitatũ uel etiam aduersorum est scientia, bonum autem & aduersum est & qualitas: atque inde efficitur, quod boni est scientia, non quòd bonum scientia sit. Neq; hic propositio in recto fuit, quòd scientia esset, aut qualitas, aut contrariũ: at assumptio in recto fuit, quòd bonum hæc ipsa esset. Aliquãdo nec primum in medio dicitur, nec mediũ in tertio: ubi primum in tertio aliquando quidem dicitur, aliquando non dicitur. ut quia quarum rerum scientia est, earum est genus aliquod: at boni est scientia: concluditur inde, boni esse genus aliquod: nihil aũt de alio dicitur in recto. Si uerò illud est genus, cuius habetur scientia, boni autem scientia quædam est: cõcluditur, bonum esse genus: profectò primum in postremo dicitur, de se mutuò non item. Quod eodem modo in negatione est intelligendum. cum enim hoc in illo non esse dicimus, non semper intelligimus, hoc non esse illud: sed nõnunquam, hoc non esse illius, aut illi. ut mutationis non est mutatio, nec generationis generatio est: at uoluptatis est generatio, non est igitur ipsa uoluptas generatio. Rursus, ipsius risus aliquod est signum: signi autem nõ est aliud signũ: risus igitur non est signum. hoc idem fit in cæteris alijs, in quibus euertitur quæstio, ex eo quòd genus ad rẽ quodam modo referatur. Rursus, quòd occasio non sit tempus opportunum, ita concluditur: Nam Deo sua est occasio: at nullum illi tempus est opportunum, quippe cùm Deo nihil utilitatem afferre poßit. extrema enim collocanda sunt, occasio, tempus opportunum, deus: pronun-

ciatum autem in casu nominis sumi debet. Hoc enim omnino ac in omnibus præcipimus, quòd fines & extrema in recta appellatione accipi debent: ut homo, bonū, contraria: non autem hominis boni, contrariorum. Pronunciata autem accipi debent ex uarijs singulorum casibus, nempe aut huic, quemadmodum æquale: aut huius, ut duplum: aut hunc, ut pulsans, uidens: aut hic, ut homo est animans: aut si quo alio modo nomen in pronunciato inflecti potest. Illud autem, esse quippiam in alio, ac de eo uerè dici, tot modis intelligi oportet, quot sunt genera summa: eaq; aut certo quodam modo, aut omnino: simplicia item, aut coniuncta, quod in negatione eodem modo accidit. Sunt autem ea obseruanda, ac quàm optimè fieri posit distinguenda.

Id autē quod in pronunciatis iteratur, extremo priori coniungendū est, non medio. quod dico tale est: si concludatur iusticiæ esse scientiam, quòd bona sit, illud bonum, quà bonum, extremo iungendum est. constituamus enim in a scientiam, quòd bonum: in b uerò, illud quod bonum: in c, iusticia: sanè a de b uerè dixeris. nam boni quòd sit bonum, scientia est. & b quoque in c uerè dicitur: est enim iustitia id quod bonum. Ad hunc igitur modum resolutio efficitur. Quòd si ipsi b coniungatur illud, quod bonum, iam non erit uerum: nam a de b uerè dicetur, b de c non item. nam si in iusticia dicas, eam bonam esse, quà bonum: id & falsum est, & intelligi nequit. Eadem erit ratio, si salubre ostendatur esse cognobile quà bonum, aut hircoceruus quà non est, aut homo caducus quà sensibilis: est enim in omnibus ijs quæ adprædicantur, extremo apponenda geminatio. Nec uerò eadem

eadem est extremorum dispositio, ubi quid omnino concludatur, & quando hoc uel illud, uel quodam tenus, uel alio quodam modo: uerbi gratia, cum bonum probabitur esse cognobile, & cum quid concludetur cognobile quà bonum. Quin si cognobile omnino cõcludatur, medium collocandum est, id quod est: sin quà bonum sit, aliquod ens. Constituamus enim in a scientiam, quà est quoddam ens, in b uerò aliquod ens, in c bonum: profectò a in b uerè dicitur: quippe cum scientia sit alicuius entis, quà ens est. b item in c: nam quod loco ipsius c constitutum est, quodpiam ens est: ita & a in c uerè dicitur. erit igitur boni scientia, quà bonum quoddam est: nam quoddam ens certam quandam naturam modò designabat. Quòd si ens medium locetur, & extremo ens omnino, non quoddam ens adiectum sit, diximus non effici scientiam esse boni, quà bonum est, sed quà ens: ut loco a est scientia, quà ens: in b uerò ens, in c bonum. Ac constat, extrema eo modo esse sumenda in iis qui in parte sunt syllogismi.

Nomina etiam nominibus, quæ idem ualent, commutare oportet, orationem item oratione: nomen etiam ac orationem, ita ut orationem semper nomine commutes. Nam facilius eo modo extrema digeruntur: exempli gratia, si nihil referat, dicas suspicabile non esse genus opinabilis, an opinabile non esse id quod suspicabile: nam idem significat, id quod pro oratione sumptum est, tum suspicabile & opinabile pro extremis sint collocanda. At uerò quia hæc diuersa sunt, uoluptas est bonum, & uoluptas est ipsum bonum, non sunt eodem modo extrema constituenda. Sed si concludatur

uoluptatem esse ipsum bonum, extremũ est collocandum ipsum bonum: sin esse bonum, bonum modò id quod in alijs eodem modo fit. Nec uerò hæc aut in re, aut in sermone idem ualent, cui ipsum b inest, eidem toti inest a: et in quo toto reperitur b, in eo ipso toto inest ipsum a. Nihil enim prohibeat, b in c quidẽ esse, sed non omni: nempe si b sit quippiam pulchrum, c uerò album: profectò si in re quadam alba quippiam pulchri insit, uerè dixeris, album esse pulchrum, non omne fortasse. Itaq; si a est in b, nec tamen in ijs omnibus est, de quibus ipsum b dicitur, seu ipsum b in toto c reperiatur, seu in aliquo: nõ est necesse, a in c, non modò toto, sed ne ullo quidem inesse. Quòd si in quacũq; re ipsum b uerè dicatur, ipsum a insit in ea omni, inde efficietur, in quo toto ipsum b dicitur, in eo quoque omnino dici ipsum a: si uerò de quo b dicitur, in eo toto dicitur ipsum a, nihil prohibet, b in c quidem esse, in eo uerò non toto a esse, uel etiam omninò non esse. Vbi igitur tria sunt extrema, perspicuum est illud, de quocunque b dicitur, ipsum quoque a dici, idem ualere, ac, de quibuscunq; dicitur b, de ijs quoq; omnibus ipsum a dici. quòd si b de aliquo omnino dicatur, a quoque eodem pacto dici: sin in aliquo non omnino dicatur, nõ est necesse ipsum a in eo toto esse. Nec uerò existimandum est, ob dispositionis exempla alienum quid, aut absurdum euenire: neq; enim in exemplum adducimus, hoc esse illud: sed ut geometra lineam istam pedalem esse dicit, ac rectam & illatabilem, cum ea non sit: nec ijs utitur, quasi inde aliquid cõcludat. qui enim quippiam demonstrat, id nullo pacto ex eo efficiet, quòd totius rationem ad partem suam non habeat; aliud autem ad hoc,

ut pars sit toti comparata: cum ne ratiocinatio quidem isto modo fiat: sed ea expositione utimur eodem modo, ac qui dicunt rem percipere sensu eum qui instituitur. neq; enim hæc ita fiunt, quasi sine his res ipsa demõstrari nequeat: ut sunt ea, ex quibus ratiocinatio struitur. Nec uerò ignorare id debemus, non omnes conclusiones, quæ una & eadem ratiocinatione efficiuntur, ad eandem figuram pertinere: sed alias per hanc, alias per illam colligi. Vnde constat, resolutionem eo quoq; modo esse faciēdam. Cum autem quæstio non omnis in quauis figura, sed in singulis certè probetur, ex complexione facilè intelligitur, in qua figura res inuestigari debeat. Ac in definitionibus probandis, ubi definitionis particulam unam probaueris, ea ad quā probatio pertinet, pro extremo collocanda est, non tota oratio. Ita enim accidet, ut prolixitate minus turbemur. Exempli gratia, si quis probauit aquam esse humorem potabilem, potabile & aqua pro extremis sunt collocanda.

Iam enitendum non est, eos syllogismos referre in figuras, qui sunt ex hypothesi. Nec enim referre eos possis ex ijs quæ proposita sunt: quia syllogismo non probant, sed ex conuentione & pacto admittuntur. Verbi causa, si quis id ponat, si una contrariorum non sit facultas, nec scientiam quidem eorum unam esse: tum probet contrariorum non esse unam facultatem, nempe quia salubris & insalubris non est eadem: ita enim fieret, ut res eadem salubris esset, & insalubris. profectò probatum est eo modo, non unam esse contrariorum omnium facultatem. at eorum scientiam non esse unam, probatum quidem id non est, quamuis necessariò fateri id oporteat:

teat: non ratiocinatione quidem, sed ex pacto ac consensu. Non potest igitur hic syllogismus ad figuram referri: sed ille potest, quo concluditur non unam esse contrariorum facultatem: is enim fortasse ratiocinatio fuit, ille hypothesis tantùm. Eodem pacto res habet in ijs qui per incommodum concludunt. nec enim resoluere eos possis: ductum autem ad incommodum, maximè. nam is ratiocinatione probatur. Illum quidem facere non possis, quia ex hypothesi concluditur. Est autem inter hos syllogismos, & superiores, discrimen: quòd in illis præconcessione est opus, ut rem confiteatur aduersarius. ut si probatur unam esse contrariorum facultatem, ac eorum eandem esse scientiam: in his autem sine ulla præconcessione, rem confitebuntur ob perspicuam falsitatem: uerbi causa, si ponas dimetientem esse rationabilem, consequitur, ut numeri impares partibus sint æquales. Sunt autem permulti quoq; alij, qui ex hypothesi concludunt, syllogismi, qui diligenter & aptè obseruandi sunt & annotandi. Ac quot sint syllogismorum ex hypothesi genera, quotq; modis illi fiant, posterius explicabimus. Quod ad rem præsentem attinet, hoc tantùm intelligi debet, syllogismos eiusmodi in figuras referri non posse, ob eam, quam exposui, causam.

In quæstionibus autem omnibus, quæ per plures figuras probantur, si quæ in una conclusa sit, ipsam argumentationem in alteram figuram referre possis, ut quæ priuans in prima concluditur, in secundam, quæ in hac, in primam referatur, non omnes, sed aliquæ: id quod in progressu perspicuum erit. Nam si a in nullo b reperitur, & b est in toto c, a sanè in nullo c reperitur: nam hoc

hoc pacto prima figura efficitur. Quòd si inuertas pronunciatũ priuans, media erit figura. Ita enim b in nullo a erit, & in c toto. Hoc idem fiet, ubi in parte tantùm, non omnino concludet ratiocinatio. Vt si a in nullo b, & hoc in aliquo c insit. nam efficietur figura media, si reciprocetur pronunciatum priuans. Ex ijs autem ratiocinationibus, quæ in secunda figura struuntur, uniuersales quidem in primam figuram referentur: ex ijs, quæ in parte concludunt, altera tantùm. Faciamus enim, ut nullum b sit a, omne uerò c sit a: sanè si retrò commeet negatio, prima figura dicetur. nam eo modo nullum a est b, & omne c est a. Quòd si ipsi b affirmatio iungatur, ipsi uerò c negatio, illud c in maiori extremo collocandum est. ita enim fiet, ut nullum a sit c, & omne b sit a. atq; ita nullum b erit c, nec ullum quidem c erit b. reciprocatur enim priuans pronunciatum. Quòd si ratiocinatio in parte concludat, ubi maiori extremo negatio fuerit iuncta, in primam figuram reducetur: ut si a in nullo b insit, & in c aliquo. efficietur enim prima figura, si retrò commeet negatio. nam b in nullo est a, & hoc in aliquo c inest. Vbi uerò affirmatio ita fuerit, resolui non poßit. ut si omne b sit a, non omne uerò c sit a: nam illud a b reciprocationem non admittit. Quòd si fortè illa fiat, non stabit conclusio. Nec itẽ quæ in tertia figura struũtur ratiocinationes, in primam omnes referri possunt: contrà quæ in hac fiunt, ad tertiã omnes referantur. Faciamus enim, exempli causa, ut omne b sit a, & aliquod c sit b: cum igitur affirmatio in parte reciprocetur, c quoq; in aliquo b inerit, a autem in toto b erat: fit igitur figura tertia. Eadem erit ratio, si priuãs sit

 ratio-

ratiocinatio. Nam quia affirmatio in parte inuertitur, ac retrò commeat, efficitur, ut a in nullo b insit, & c in aliquo. Ex ratiocinationibus autem, quæ in postrema figura struuntur, una modò in primam figuram resolui nequit: nempe ubi negatio in toto non fuerit, reliquæ referri possunt omnes. Ponamus enim, ut & a & b in toto c dicantur, profectò ipsum c in utrumuis retrò commeabit in parte: atq; ita ipsum a in aliquo b inerit, & efficietur prima figura, dum a in toto c inest, & hoc in aliquo b. Eadem erit ratio, ubi a in toto c inerit, b uerò in c aliquo. nam ipsa b c inuertuntur ac reciprocantur. Quòd si b in toto c, & in hoc aliquo ipsum a insit, collocandum est ipsum b in primo limite. nam eo modo ipsum b in toto c erit, & hoc c in aliquo a: atq; ita ipsum b in aliquo a: & quia pronunciatū in parte retrò commeat, ipsum b in aliquo a inerit. Ac ubi ratiocinatio priuans fuerit, & extrema omnia in toto sint, eodem modo omnia sumi debent. Sit enim, exempli gratia, b in toto c, & in hoc nullo ipsum a: profectò ipsum c in aliquo b non erit. a uerò in nullo est c: ita medium erit ipsum c. Hoc idem fit, ubi negatio est in toto, affirmatio in parte. nam a in nullo c inest: c uerò in b aliquo. quòd si negatio in parte sumpta sit, resolutio nulla erit: nempe si omne c est b, quoddam autē c non sit a. Si enim illud b c inuertatur, pronunciata ambo illa quidem in parte erunt. Constat autem in mutua illa reductione in figuras, pronunciatū, quod minori extremo iunctum est, in utraq; figura esse inuertendum: hoc enim commutato, egreßio efficitur. Ex his aūt quæ in figura media fiunt ratiocinationes, una in figurā quidem tertiam resoluitur: altera non item.

Refertur

Refertur enim ea, in qua negatio est uniuersalis. nam si a in nullo b inest, et in c aliquo, utrumuis cum ipso a æquè inuertitur: atq; ita nullum a erit b, & quoddam a erit c. erit igitur ipsum a medium. Quòd si a in toto b inest, in aliquo c non item, nulla fit resolutio, cum neutrum ex pronunciatis post reciprocationem sit uniuersale. Resoluentur etiam in mediam figuram, quæ in tertia sunt ratiocinationes: quandocunq; negatio in toto fuerit. ut si a in nullo c inest, & in b aut aliquo, aut omni: nam c in nullo a inerit, et in b aliquo. Quòd si priuatio sit in parte, nulla erit resolutio. neq; enim reciprocationem admittit negatio ea quæ est in parte. Hinc igitur constat, eos ipsos syllogismos in his figuris non resolui, qui in primam referri non potuerunt. Ac cum alij syllogismi in primam figuram referantur, ij ex incommodo tantùm probantur. Ita ex ijs quæ hucusq; exposuimus, perspicuum est, quo pacto ratiocinationes reduci oporteat: quòd etiam figuræ in se mutuò commeant & resoluuntur.

Nec uerò parum refert ad confirmandum, uel refutandum, arbitreríſne hæc idem ualere, an diuersa esse. non est inquam hoc, & est non hoc. uerbi causa, non est album, & est non album: neq; enim idem ualent. nec huius, esse inquam album, negatio est illud, esse non album, sed non esse album. Cuius rei ea est ratio. nam eodem modo se habet illud, potest ambulare, ad alterũ, potest non ambulare: quo modo illud, est album, ad alterum, est non album: & hoc, nouit bonum, ad illud, nouit non bonum. Nihil enim refert dicas, hic bonum cognoscit, an, est peritus boni: nec item refert dicas, potest incedere, an est potens incedere. itaq; illorum contraria eadem sunt, non

poteſt ambulare, non eſt potens ambulare. Quòd ſi idem ualent, illud, non eſt potens ambulare, &, eſt potens non ambulare, uel etiam nec ambulare, profectò hæc eadem in eadem re ſimul reperientur: quippe cum homo idem facultatem habeat ut ambulet, & non ambulet, & eſt peritus boni & non boni. At affirmatio & negatio contrariæ, in eadem re ſimul nunquam inſunt. Atque ita, quemadmodum hæc non idem ualent, non noſſe inquam bonum, & noſſe non bonum: ita nec illa, eſſe non bonũ, & non eſſe bonum, rem eandem ſignificant. Nam in his quæ ſimilitudine inuicem comparantur, ſi unum ſit alterum, aliud quoq; neceſſariò eſt: nec idem ualent, eſſe non æquale, & non eſſe æquale. Ei enim quod eſt, eſſe nõ æquale, aliquid ſubijcitur, quod eſt inæquale: alteri planè nihil. quo fit, ut nõ quæuis res æqualis ſit, aut inæqualis: æqualis, uel non æqualis maximè. Iã hæc non ſimul perpetuò reperiuntur, eſt non album lignum, & non eſt album lignũ. Nam ſi quid eſt lignum non album, illud eſt lignum: ſi quid uerò non ſit lignum albũ, non eſt neceſſe ut ſit lignum: unde conſtat, ipſius pronũciati, eſt bonum, illud, eſt nõ bonum, negationẽ non eſſe contrariã. Quòd ſi de re quauis una, uel affirmatio uerè dicitur, uel negatio oppoſita, profectò ubi negatio non uerè dicetur, affirmatio quodam modo uerè enunciabitur. At cuiuſuis affirmationis ſua eſt negatio: illius igitur iſta erit cõtraria, non eſt non bonum. Porrò hunc ordinem hæc omnia ſeruant inter ſe. ponamus loco ipſius a eſſe bonum, in b non eſſe bonum, in c uerò eſſe non bonũ, idq; ſub ipſo b: demũ non eſſe non bonum in d, ac ſubijciatur ipſi a: ſanè in re quauis aut ipſum a inerit, aut b ipſum, item c uel d, & in

nulla

nulla re eadem inesse simul poßint: ac in quacunq; re c reperitur, necesse est ipsum b in quauis reperiri. Nam si uerè dicitur, aliquid esse non album, uerum quoq; est, illud non esse album: quippe cum fieri nequeat, ut quid simul sit album, & non album: nec item sit lignum non album, & sit lignum album: quòd si affirmatio ipsa non īsit, inerit negatio. ipsum autē c non perpetuò in toto b reperitur. nam quod planè non est lignum, nec lignum quidem est non album. Contrà fit in his, in quocunq; reperitur ipsum a, in eo reperitur ipsum d: quandoquidem necesse est uel c uel d in eo reperiri. At uerò quoniam fieri nequit, ut res eadē simul sit non alba, et sit alba, ipsum d semper inerit. Nam de ea re quæ alba sit, uerè dixeris, eam non esse non albam: at ipsum a non dicitur in toto d. nam de ea re quæ lignum planè non sit, non uerè dixeris ipsum a, nempe quòd ea sit lignum album, atq; ita in ipsa ipsum d uerè dicitur: at ipsum a, nempe quòd ea sit lignum album, non ita. Constat etiam, in nulla re eadem inesse posse a & c, quamuis b & d in nonnullis ijsdem reperiri poßint. Eandem rationem seruant priuationes ad enunciationes, modò is obseruetur situs. collocemus in a æquale, loco ipsius b non æquale: ubi est c, ponatur inæquale, in locum d succedat non inæquale. ac in rebus permultis, quibus aliquid idem partim insit, partim non insit, æquè uera negatio fuerit: nempe quòd non omnia illa sunt alba, uel etiam quòd non est album unumquodque ex illis: cum tamen falsum sit, unumquodq; esse non album, uel omnia esse non alba. Eodem modo illius pronunciati, omne animans est candidum, non est hæc negatio contraria, omne animans est non album (hæc enim

enim ambo falsa sunt) sed illud, non omne animal est candidum. Iam uerò, ex quo constat, hæc pronunciata res diuersas significare, est non album, inquam, & non est album: cumq; alterum aiat, alterũ neget: perspicuum est, non eandem esse utriusq; probandi rationem. uerbi causa, omne animans non esse candidum, aut posse non esse candidum, & uerè dici non album: quod idem est, atq; esse non album. At uerò horum omnium, nempe quòd uerè dicatur, esse album, uel non album, eadem est concludendi ratio: ambo enim hæc per rationes concludendæ affirmationis, concluduntur in prima figura. Nam ipsum uerum eandem uim & situm habet, ac ipsum est: nam ipsius pronũciati, uerum est asseuerare hoc album, non est hæc negatio contraria, uerum est asseuerare hoc non album: quin potius illi contraria est, non uerum est asseuerare album. Quòd si uerè dicatur, quisquis homo fuerit, eum musicum esse, uel non musicum: sumendum est, omne animans musicum esse, uel non musicum: atq; ita res est confecta. At uerò illud, omnem hominem non esse musicum, in modum refutationis concluditur: idq; in tribus modis, quos superius exposuimus. At ut semel dicã, quandocunq; a & b ita sunt inter se affecta, ut in nulla re eadem ambo inesse poßint, & in re quauis necesse sit alterum esse: c item & d eandem inter se rationem seruant: ac ipsius c illud a sit cõsequens, nec retrò commeet: profectò ipsum d consequens erit ad b, nec reciprocabitur. atq; a & d in re eadem esse possunt, b & c non possunt: ac primum hinc planè intelligitur, ipsum d consequi ad b. Nam cum alterum horum, c inquam uel d, necesse sit esse: in qua autem re b inest, ipsum c esse nequit, quia

quia ad ipsum statim consequitur a: hæc autem, a in quã & b, in re eadem simul esse nequeunt: manifestũ est igitur, quòd ipsum d consequitur. Iam uerò cum c non reciprocetur cum ipso a, & in re quauis uel c dicitur, uel d, ita accidit, ut a & d in eadem re insint: b uerò & c esse simul nequeunt, eo quòd ipsum a sit consequens ad c. Inde enim res quædam absurda consequitur, & quæ fieri non poßit. Constat igitur, ne ipsum quidem b cum c reciprocari: quandoquidem ipsum a cum d stare potest. At uerò in nonnullis accidit, ut decipiamur in huiuscemodi finium diſpositione: idq; ex eo, quòd non bene sumantur contraria ea, quorum alterum in re quauis inesse sit necesse. uerbi causa, si a & b in re eadem simul esse non possunt, & necesse est in qua re alterum non sit, in ea alterum esse: c item & d eodem modo inter se sunt affecta, ac ipsum a in totum consequitur ad c: ita enim concludetur, in qua re sit d, in ea necessariò esse b: id quod falsum est. Sumamus enim negationem ipsorum a b, quæ sit in loco f: illorum item c d, quæ sufficiatur in locum ipsius g: profectò necesse est, in re quauis aut a uerè dici, aut f, nempe affirmationem, aut negationem: c item, uel g, cum hæc sint aientia & negantia. ac in quacunq; re c inest, in ea quoq; a ponitur: atq; ita in quacunq; re inest ipsum f, in ea quoq; inest & g. Rursus quãdo in re quauis uel f uel b dicitur, g item, uel d: g autem consequitur ad f, atq; ita ipsum b consequens erit ad d, id quod iam intelligimus. Itaq; si a consequitur ad c, b quoq; ex d consequẽs erit: id quod planè falsum est. Nam in his quæ ita sunt inter se affecta, consecutionem contrà ualere docuimus: nec enim fortasse est necesse, ut in re quauis aut a dicatur,

dicatur, aut f: f item, aut b: nec enim ipsum f negatio est illius a. nam boni, non bonum, negatio est: at non idem ualet, hoc non est bonum, ac illud, non est nec bonum, nec non bonum. Eadem est ratio ipsorum c d: nam duæ negationes in his sumptæ sunt.

ARISTOTELIS DE PRIMA RESOLUTIONE LIBER II.

Caput I.

HVcusq; igitur id à nobis expositũ est, quot figuris, quot item quibusq; pronunciatis, quando, quaq; ratione struatur ratiocinatio: quæ etiam inspectanda sint ac obseruanda ei, qui aliquid refutare, uel confirmare uelit: quæ etiam sit inuestigandi propositi ratio in arte quauis, qua item uia ac ratione uniuscuiusq; quæstionis principia reperiamus. At uerò cum ex syllogismis alij in toto sint, alij in parte: qui in toto sunt, multa semper concludunt: qui uerò in parte sunt, si affirment, plura quidem concludunt: sin negent, unam tantùm conclusionem colligunt. quod ideo fit, quia pronunciata alia retrò commeant, at negatio in parte non item. Cõclusio autem aliquid de aliquo significat: ita fit, ut ratiocinationes aliæ multa concludant. uerbi causa, si conclusum sit, a in toto b inesse, uel etiam in aliquo, necessariò inde efficitur, ut b in aliquo a reciprocetur: ut quòd si a in nullo c insit, ne in ullo quidem a ipsum b inerit. Hoc autem pronunciatum à superiori diuersum est. Quòd si a in aliquo b non insit, non ideo efficitur, ipsum b in aliquo a non reperiri: quippe cum fieri poßit, ut in eo toto insit. Atq; ea est una omnium syllogismorum ratio,

tio, tam qui in toto, quàm qui in parte colligunt. in uniuersalibus autem, alia quoque ratio afferri potest. Eorum enim omnium quæ uel medio continentur, uel conclusione, una est & eadem ratiocinatio, si hæc in conclusione ponantur, illa in medio. uerbi causa, si conclusio a b colligatur per c, necesse est, ut a de omnibus ijs dicatur, quæ ipso b aut c continentur. Nam si d in toto b est, hoc uerò in toto a, profectò d in toto a continebitur. Rursus si e in c toto contineatur, c uerò in a, profectò & e in ipso a toto continebitur. Eadem est ratio, ubi priuãs fuerit conclusio. In secunda autem figura concludere tantùm licet, quod complexione continetur: ut si a in nullo b insit, & in c toto, efficietur ipsum b in nullo c inesse. Quòd si d sub c contineatur, constat in eo non esse ipsum b: ex ea autem ratiocinatione non constat, ipsum b non inesse ijs quæ sub a continentur: tametsi re ipsa in ipso e non insit, si sub a ipsum cõtineatur. At ratiocinatione est effectum, b in nullo c inesse: in a uerò nõ esse, citra probationem, et ut confessum est sumptũ. Itaq; ratiocinatione nõ efficitur, b in e non esse. In ijs autẽ qui in parte colligunt syllogismi, quod ad ea attinet quæ cõplexione continentur, nulla est eorum necessitas. neq; enim efficitur ratiocinatio, ubi illa in parte sumpta sit propositio. Eorum autem quæ medio continentur, omnium quidem conclusio erit, non tamẽ ex ratiocinatione: ut si a in toto b, & hoc in aliquo c insit, profectò id quod sub c collocatum est, non cõcludetur: quod autem sub ipso b est, maximè, non tamen ob ratiocinationem antecedentem. Hoc idem fit in alijs quoque figuris. neque enim concludetur id, quod complexione comprehensum est. Alterum autem, con-

cludetur

cludetur illud quidem, sed non per ratiocinationem: quō modo in uniuersalibus probabantur, quæ sub medio erant, per pronunciatum nondum probatum, atq; ita in his concludetur: alioqui ne in illis quidem conclusio erit.

Potest autem fieri, ut pronunciata uera sint ea quibus constat ratiocinatio, nonnunquam etiam falsa: aliquando, ut alterum uerum sit, alterum falsum. Complexio autem necessariò uera est, uel falsa: ac ex pronunciatis ueris complexio falsa cōcludi nequit: ex falsis uera quidem colligi potest, non tamen per causam colligetur, sed quòd sit modò. Neq; enim ex falsis ratiocinatio unquam est, eaq; per causam: cuius rei ratio in progressu explicabitur. Principiò igitur ex ueris falsum concludi non posse, ex ijs erit perspicuum. nam si ubi a sit, necesse est b esse: ubi hoc non sit, necesse est a non esse. ubi igitur uerum sit ipsum a, necesse est quoq; ipsum b uerū esse. Alioqui accidet, ut res eadem simul sit, & non sit: id quod fieri nequit. Neq; uerò suspicetur aliquis, ex eo quòd ipsum a extremum unicum positum sit, ex uno posito quidpiam necessariò effici. Neq; enim hoc fieri potest. nam id quod efficitur necessariò, conclusio appellatur: ex quibus autem ea efficitur, illa minimum tria sunt extrema, interualla autem ac pronunciata duo. Vbi igitur uerum sit, in quo b insit, in eo toto ipsum a inesse: in quo uerò sit c, ipsum b quoq; insit: necesse est, in quo sit c, in eo quoq; a inesse. Nec falsum id ullo modo esse potest. Illud igitur a, quod quasi unum acceptum est, pro pronūciatis duobus coniunctis est intelligendum. Eadem quoq; est priuantium ratio. Neq; enim ex ueris falsum probari ullo modo potest: ex falsis autem uerum concludi, illud quidem

potest,

potest, seu falsa sint ambo pronunciata, seu alterum: nec tamen utrumuis, sed secundum, si pronũciatum in totum falsum sumamus, alioqui utrumuis indiscriminatim. Faciamus enim, ut a in toto c insit, & in b nullo, profectò ne b quidẽ in c erit. Quod autẽ dicimus, accidere potest: uerbi causa, nullus lapis est animãs, nullus item homo est lapis. Vbi igitur sumptum sit, a in toto b inesse, & hoc in toto c, a in omni c inerit: atq; ita ex pronunciatis ambobus falsis uera efficitur conclusio: omnis enim homo est animans. idem est existimandum de cõplexione priuante. Nam ponamus, a in nullo c inesse, item & b, a uerò in toto b inesse: ut si ea ipsa extrema sumantur, & in ijs homo mediũ collocetur. Nã & animans, & homo in nullo lapide insunt, animal autem omni homini inest: atq; ita si sumamus in eo nullo inesse, cui toti inest: contrà in quo non inest, in eo toto esse, ex ambobus pronunciatis falsis uera efficietur conclusio. Hoc idẽ probabitur, ubi utrunque in parte falsum sumatur. Quòd si alterum modò falsum ponatur, ubi primum in toto falsum fuerit, ut ipsum a b, non efficietur uera conclusio: uera autem erit, si b c sumatur falsum. Appello autem pronunciatum in totum falsum, quod contrarium est uero: ut si in toto esse sumptum sit, quod in nullo inest: aut contrà, quod in toto inest, in nullo inesse. Ponamus enim, ut a in nullo b insit, b uerò in c omni: profectò si pronũciatum b c uerum sumptum sit, a b uerò planè falsum, ac ipsum a in b omni inesse sit positum, fieri non potest ut uera sit conclusio: ipsum enim a in nullo c inerat: quandoquidem cuicunq; insit b, in eo nullo inerat ipsum a: at illud b in c quouis erat. Nec conclusio quidem uera esse poßit, si a in b quouis

nis insit, b uerò in omni c: ac pronunciatum b c uerum sumptum sit, a b uerò in totum falsum, hoc modo, nullum b est a, conclusio sanè falsa erit. nam ipsum a in toto c reipsa inest: in quocunq; enim ipsum b inest, in eo quoq; inest a. at b est in omni c. constat itaq; conclusionem ueram non fore, ubi pronunciatum prius omnino falsum sit sumptum, seu affirmet illud, sed neget: alterum autem uerum sit. quòd si falsum quidem illud ponatur, non omnino tamen, uera tum erit conclusio. Nam si a in omni c inest, & in b aliquo, b item in omni c: quemadmodum animans in omni cygno inest, & in albo aliquo, album uerò in toto cygno inest, profectò si sumptum sit, a in omni b inesse, b uerò in omni c, a in omni c reuera inerit: est enim omnis cygnus animans. Eadem erit ratio, ubi pronunciatum a b priuans fuerit: fieri enim potest, ut a in aliquo b insit, in c uerò nullo, b autem in c toto. uerbi gratia, animans est in aliquo albo, & in nulla niue, candor autem in omni niue reperitur: si ergo ponatur, a in nullo b inesse, & hoc in omni c, ipsum a in nullo c inerit. At uerò si proloquium a b in totum uerum sumatur, & b c omnino falsum, efficietur uera conclusio: nihil enim causæ est, quo minus ipsum a in b & c totis insit, b autē in nullo c reperiatur. Huius rei indicio sunt omnes eiusdem generis formæ, quæ non se inuicem contineant: animans enim in equo et homine reperitur, equus autem in nullo homine uisitur: erit igitur falsa conclusio, ubi a in toto b sumatur, & hoc in toto c inerit, ut omnino sit falsum proloquiū b c. Hoc idē fiet, ubi propositio a b priuās fuerit: quippe cū fieri possit, ut a in nullo b, in c itē nullo insit, b item in nullo c, ut se habet alterū genus ad formas alterius.

alterius. nam animal nec musicæ, nec medicinæ inest, nec musica etiam medicinæ: ita si sumatur, a in nullo b esse, b uerò in c toto, uera erit complexio. Quòd si pronunciatum b c non omnino, sed in parte falsum sit, ita quoq; uera erit conclusio: nihil enim quicquam prohibet, quo minus a in b & c toto insit: b uerò in c quodam, ut genus in specie est, & differente: animans enim in omni homine inest, & in omni terrestri: homo uerò in aliquo terrestri inest, non omni. Si igitur sumatur, a in omni b inesse, & hoc in omni c: efficietur, a in omni c inesse: id quod uerum erat. Idem fieri existimandum est, ubi proloquiũ a b priuans sit: accidit enim, ut a in b ac c nullo insit, b uerò in aliquo c, quomodo se habet genus unũ ad formã, & differentiam generis diuersam. animans enim nulli prudentiæ inest, nulli item cognitioni, prudentia autem alicui cognitioni inest. atq; ita si sumatur, a in nullo b, & hoc in omni c, a in nullo c inerit: id quod antea uerũ erat. In ratiocinationibus item in parte accidit, conclusionem ueram esse, ubi prius pronunciatum in totum sit falsum, alterum uerum: uel illud in parte falsum, hoc omnino uerum. Item cum a b uerum sit, particulare autem pronũciatum falsum: quando item ambo falsa sint. nihil enim uetat, a in nullo b esse, et in c aliquo, ut b in c aliquo sit. exempli gratia, animans in nulla niue est, & in aliquo albo, & in albo aliquo est nix. ita si nix medium collocetur, animans uerò primũ, et sumatur a in toto b esse, & hoc in aliquo c, effatũ illud a b in totũ falsum est: alterũ autẽ, b c inquã uerũ, & conclusio inde uera efficitur. tantundẽ fiet, si propositio a b negat: quippe cũ fieri possit, ut a in toto b insit, in aliquo autem c non insit, b uerò

alicui c insit. uerbi causa, animans in toto homine inest, & alicui albo non est consequens, cum tamen homo alicui albo insit. Atq; ita uera erit conclusio, si homo medius ponatur, ac sumatur, a in nullo b esse, & hoc in aliquo c, cum tamen pronunciatũ a b omnino sit falsum. Conclusio item uera erit, si proloquium a b in parte sit falsum, & b c uerum: neq; enim quicquam uetat, a in b & c aliquo inesse, & b in aliquo c: ut animãs in aliquo pulchro reperitur, in aliquo item magno, & pulchrum in aliquo magno est. si igitur sumas, a in omni b esse, & hoc in aliquo c, propositio illa a b quadãtenus est falsa, illa autem b c uera, & conclusio ex his est uera. Eodem modo res habebit, ubi pronũciatum a b negetur: nam ad huius rei probationẽ ijdem sumentur fines, ac eodem modo disponentur. Rursus si a b uerum sit, b c falsum, uera erit complexio. Quid enim causæ est, quo minus a in toto b insit, & in aliquo c, b autem in nullo c insit? uerbi causa, animans in omni cygno inest, & in aliquo nigro, cũ cygnus in nullo nigro insit. Si igitur a in toto b sumatur, & hoc in c quodam, uera erit conclusio, cum pronunciatum b c sit falsum. Idem fiet, si pronunciatum a b priuans sumatur: fieri enim potest, ut a in nullo b insit, & in c aliquo non insit, b autem in nullo sit c, quo modo se habet genus ad formam generis alterius & diuersi, & ad accidentia ea quæ illius formis insunt. animans enim in nullo numero inest, & in quodam albo: numerus autem in nullo est albo. Ita si numerus medius ponatur, et sumatur, a in nullo b, & b in aliquo c, a in quodam c non erit, id quod modò uerum erat: ac pronunciatum a b uerum est, b c falsum. Vera etiam erit conclusio, si a b in parte sit falsum,

b c item falsum: neq; enim quicquã uetat, quo minus a in b, & c quibusdam insit: b uerò in nullo c. ut si b c sint aduersa, eaq; eiusdem generis accidẽtia ambo : animans enim in quodã albo est, quodã item nigro, et albũ in nullo nigro inest: si igitur sumas a in toto b inesse, & hoc in aliquo c, uera efficietur inde cõclusio. Quòd si a b priuãs sumatur, itidem fiet: ad id enim monstrãdum ijdem fines eadem dispositione sumentur. Quòd si pronũciata ambo falsa sint, uera quoq; esse poßit conclusio : fieri enim potest, ut a in nullo b insit, in c uerò quodã sit, cũ b in nullo c insit : ut genus aliquod formæ generis diuersi omnino non inest, & in accidente quodã suarum formarũ inest. Animãs enim in nullo est numero, & in aliquo est albo, cum numerus in nullo sit albo: si igitur a in toto b ponatur, & hoc in quodã c, uera efficietur conclusio, cum falsa sint ambo pronunciata. Hoc idem fiet, si pronũciatum a b negetur. nihil enim prohibet, a in toto b esse, in c quodam non esse: b item in nullo c. ut animans in omni cygno est, in aliquo nigro non est, cygnus autem in nullo nigro. ubi igitur sumptum sit, a in nullo b inesse, & hoc in quodam c: efficietur, a in quodam c non esse : atq; ita uera erit conclusio, cum ambo pronunciata sint falsa.

Secunda figura. Cap. II.

In media uerò figura ex falsis uerũ planè concludere licet, seu pronunciata ambo in totum falsa sumantur, seu in parte: seu alterum sit uerum, mẽtiatur planè alterum, idq; utrumuis. ubi etiam ambo in parte mentiantur, ubi item alterum sit planè uerum, alterum in parte falsum: & contrà, si alterum sit planè falsum, alterum uerum in parte, idq; tum in uniuersalibus syllogismis, tum in par-

 ticularibus.

ticularibus. Nam si a in nullo b inest, & in c omni, quo modo animãs in nullo lapide inest, & in omni homine: atq; tum propositiones contrario modo ponantur, ut sumatur a in omni b inesse, & in c nullo, ex pronunciatis planè falsis uera efficietur complexio. Hoc idem fiet, si a in toto quidem b inest, & in c nullo. idem enim efficietur syllogismus. Rursus si propositio altera tota falsa sit, altera tota uera: nihil enim uetat, quo minus a in b & c in totum insit, & b in nullo c insit, quomodo se habet genus ad formas non cõtinentes inuicem. animans enim in equo & homine in totum inest, cum tamen nullus homo sit equus. Ita si sumatur, animans in altero toto inesse, et in altero nullo, pronunciatum alterum in totum falsum erit, alterum planè uerum: & uera erit conclusio, utriuis negatione adiecta. Item si alterũ in parte sit falsum, alterum sit omnino uerum: fieri enim potest, ut a in b aliquo insit, & in c omni, & b in nullo c insit. eo modo animans est in albo aliquo, & in toto coruo, cum candor in nullo coruo insit. Igitur si sumatur, a in b nullo, & in c toto inesse, pronunciatũ a b in parte erit falsum, a c omnino uerum, ac uera erit conclusio. hoc idem fiet, si commutetur negatio. ex ijsdẽ enim finibus id mõstrabitur, si affirmatio sit in aliquo falsa, negatio planè uera. Quid enim uetat, quo minus a in quodam b insit, & in c toto non insit, b sit in nullo c? uerbi gratia, animãs est in quodam albo, & in nulla pice, & album in nulla pice inest. Itaq; si sumatur, a in toto b inesse, & in c nullo, propositio a b in quadam parte erit falsa, a c uera omnino, & cõclusio erit uera. Vera itẽ erit conclusio, ubi ambo pronunciata in parte falsa sint: quippe cũ a in b, et c quibusdam

dam inesse poßit, cùm b in nullo c insit. exempli gratia, animãs in quodã albo, quodã item nigro inest, cum albũ in nullo nigro reperiatur. Itaq; si a in toto b sumatur, & in c nullo, propositiones ambæ in aliquo erunt falsæ, & uera conclusio: hòc idem fiet, si cõmutetur negatio in finibus ijsdem. hoc etiã fieri perspicuũ est in ijs qui in parte concludunt syllogismi. Neq; enim quicquàm prohibet a in toto b inesse, & in c aliquo, cum b in c aliquo non insit: ut animans in toto homine inest, & in quodã candido, cum homo in quodam candido non sit. Si igitur a in nullo b ponatur inesse, & in quodam c esse, pronunciatum illud uniuersum in totum falsum est: quod autem in parte est uerum, & conclusio uera. Eadem erit ratio, si a b sumatur affirmatio. nam fieri potest, ut a in nullo b insit, & in quodam c non sit, & b in aliquo c non sit: ut animans in nullo inanimato inest, & in quodam albo non est, cum inanimatũ in quodam albo non sit. Ita si ponatur a in toto b inesse, & in quodam c non esse, proloquiũ illud uniuersum a b omnino est falsum, a c uerum, & conclusio uera. Itidẽ fiet, si uniuersalis propositio uera ponatur, particularis falsa. Quid enim prohibet, quæso, ipsum a nulli b, nulli item c esse consequens, cum b in quodã c non sit? Exempli gratia, animãs nulli numero, nulli item inanimato est cõsequens, & numerus cuidam inanimato non inest. Si igitur ponatur a in nullo b, & in quodam c, uera erit conclusio: propositio autem uniuersalis quidem uera, particularis autem falsa. Idem fiet, si affirmatio sit uniuersalis. potest enim a in b & c totis inesse, cum b alicui c non sit cõsequens: quo modo se habet genus ad formã, & differens. animans enim

totum hominem, totum item terrenum consequitur: homo uerò non omne terrenum. Itaq; si sumatur a in toto b inesse, & in c aliquo non esse, pronunciatū uniuersale uerum erit, particulare falsum, uera autem complexio. Constat etiam ex ambobus falsis ueram effici complexionem, siquidem potest a in b & c totis inesse, cum b alicui c non insit. Si enim sumatur, a in nullo b, & in quodam c inesse, pronunciata ambo falsa erunt, conclusio uera. Idem fiet, si affirmet pronunciatum uniuersale, quod in parte est neget: potest enim a toti c, & nulli b esse consequens, cum b alicui c non insit. uerbi causa, animans nullam scientiam cōsequitur, & totum hominem, & scientia non omnem hominem. Ita si ponatur a in toto b inesse, & cuidam c non esse consequens, pronunciata falsa erunt, complexio uera.

Figura tertia. Cap. III.

In postrema quoq; figura ex falsis efficietur uerum, tum ex ambobus in totū falsis, tum ex utroq; in parte falso, & ex altero omnino uero, altero falso: ex uno item in parte falso, altero omnino uero, & contrà. Demum quibuscunq; alijs rationibus pronūciata immutari possunt. Neq; enim quicquā uetat, & a & b in nullo c inesse, cū a in aliquo b insit. uerbi gratia, homo & pedestre nulli inanimo sunt consequentia, & homo alicui pedestri inest. Itaq; si ponatur a & b in toto c inesse, pronūciata in totū falsa erunt, cōnexio uera. eadē est ratio, ubi alterum ait, negat alterum. Fieri enim potest, ut b in nullo c insit, & in eo toto insit a, cum a alicui b nō insit. uerbi causa, nigrū in nullo est cygno, & in hoc toto est animal, animal aūt nō omni nigro inest. Ita si sumatur b in omni c,

&

& in hoc nullo ipsum a, a in quodam b non erit, & conclusio erit uera, propositiones falsæ. Vera item efficietur complexio, ubi utraq; in parte falsa sit propositio: neque enim quicquã uetat, a & b in quodam c inesse: a uerò in aliquo b. uerbi causa, album & pulchrum in aliquo animante insunt, & album in re quadam pulchra inest. Si igitur ponatur, tum a, tum b in toto c inesse, pronunciata ambo in parte falsa erunt, complexio autem uera: hoc idem fiet, si pronunciatũ a c ponatur priuans. Quid enim uetat, quo minus a in quodã c non sit, b uerò in c aliquo sit, cum a in b non toto insit? Exempli gratia, album in quodam animãte non est, & in eo aliquo est pulchrum, album autem non omni pulchro inest: ita si sumatur a in nullo c, & b in eo ipso toto, propositiones ambæ in parte falsæ erunt, cõplexio uera. Eadem erit ratio, si propositio altera in totum falsa sumatur, altera omnino uera: quippe cum fieri possit, ut & a & b ipsi c omnino sint consequentia, cum a in quodam b non sit: ut animans & candidum omnino lori consequentia sunt, cum animans non omni candido insit. Propositis igitur huiuscemodi extremis, si b in toto c sumatur, a uerò in eodem nullo, profectò pronunciatum b c omnino uerum erit: illud autem a c planè falsum, cum ipsa conclusio sit uera. hoc idẽ fiet, si illud b c falsum sit, a c uerum: ad id enim confirmandum ij assumẽtur fines, nigrum, cygnus, inanimum. Quinetiam ubi ambo affirmantia sint pronunciata, tantundem fiet. Nihil enim uetat, ut b toti c sit consequens, & in eodem toto ipsum a non sit, cum a in quodam b insit. Hoc modo animans in omni cygno reperitur, & in eodem toto ipsum a nõ sit, cum a in quodam b insit. Hoc

modo animans in omni cygno reperitur, & in eodem nullo nigrum, cum nigrum alicui animanti insit. Si igitur ponantur a & b in toto c inesse, pronunciatio b c uera planè fuerit, a c uerò planè falsa, conclusio autem uera. Illud idem fiet, si a c ponatur falsa: quod per eosdem fines ac exempla confirmabitur. Rursus uera erit conclusio ex pronunciato planè uero, & altero in parte falso: fit enim nonnunquam, ut b in toto c insit: a autem in c aliquo, & a in quodam b insit. ut bipes omni homini inest, pulchrum non omni, & tamen pulchrum alicui bipedi inest. Itaq; si ponatur a et b in toto c esse, propositio b c uera planè erit, a c in parte falsa, conclusio autem uera. Idem fiet, si pronunciatum a c uerum sumatur, b c in parte falsum: ijsdem enim finibus commutatis id ostẽdetur. Item si propositio altera neget, altera aiat. quandoq; enim accidit, ut b in toto c insit, & a in eo aliquo. at dum hæc ita se habeant, a non omni b inest. Itaq; si sumatur, b in toto c inesse, a uerò in c nullo, negatio erit in parte falsa, altera propositio planè uera, conclusio item uera. Præterea quandoquidem probatum est, ubi a in nullo c insit, b uerò in eo aliquo, fieri posse, ut a in aliquo b non sit: perspicuum, ubi a c planè uerum sit, b c in parte falsum, conclusionem posse esse ueram. Nam si sumatur a in nullo c inesse, b uerò in c omni, pronunciatum a c planè uerum erit, b c autem in parte falsum. Constat item, in ratiocinationibus quæ in parte sunt, ex falsis uerum omnino concludi. Eadem enim extrema sumi debent, quæ sumpta sunt, dum uniuersalia essent pronunciata, in aientibus aientia, negantia in negantibus. Nam quod ad extremorum expositionem pertinet, nihil refert,

fert, quod nulli inest. sumere, quasi omnino insit: et quod alicui insit, omni non inesse. Idem de priuantibus est existimandum. Hinc igitur perspicuum est, ubi conclusio est falsa, ea ex quibus argumentatio constat, aut omnia, aut aliqua necessariò esse falsa. Quòd si uera sit, nec omnia, nec aliqua uera esse, necesse est: quin nonnũquam fit, ut cum neutra syllogismi propositio uera sit, conclusio sit æquè uera, non tamẽ ex necessitate. Cuius rei hæc est ratio. nam quando duæ res ita sunt inter se affectæ, ut si una sit, altera quoq; sit ex necessitate: hæc si non sit, ne illa quidem erit: quod si ea sit, non est necesse ut illa sit. Ex eo autem quòd aliquid sit, & non sit, fieri non potest ut res eadem sit necessariò. Quod dico tale est: cum a album est, ipsum b ex necessitate esse. Rursus cum a album non sit, ipsum b necessariò esse. Nam quia ex eo quòd hæc res, nempe a, est alba, necesse est illam, b inquam, esse magnam: at cum b est magnum, c non est album, profectò necesse est, si a sit album, ut c non sit album. Et cum ex duobus propositis, si unum sit, alterum esse necesse est: ubi hoc non sit, necesse est illud non esse: profectò cum b non est magnum, a nequit esse album. Quòd si dum a non est album, ex necessitate b est magnum: accidit, ut cum b non sit magnum, illud ipsum b sit magnum, idq; necessariò: id quod fieri nequit. Nam si b non est magnum, a non est candidum ex necessitate. si igitur b erit magnum, dum a non est album, efficitur quasi per tres fines, si b non est magnum, ut illud ipsum sit magnum.

De probatione circulari. Cap. IIII.

Probatio autem in orbem & ex alternis tũc fit, cùm

sumpta

ſumpta concluſione, & propoſitione altera ratione dicendi inuerſa, concluditur altera propoſitio, quæ in ſuperiori ſyllogiſmo ſumpta fuit: exempli gratia, ſi probandum fuerit, omne c eſſe a, idq́; probatum ſit per ipſum b. Rurſus ſi probetur b eſſe a, ex eo quòd c ſit a, & b ſit c, atq; ita b ſit a: principiò autem contrà ſumpſit, qui ratiocinatur, nempe c eſſe b. Vel etiam ſi probandum ſit, b eſſe in c, ac ſumat a in c dici, quæ fuit concluſio, & b in a ineſſe. At antea contrario modo ſumptum erat, nempe a eſſe in b aliquo, nulla ſit ex alternis probatio. Nam ſi medium quoddam diuerſum ſumatur, non fit in orbem probatio: nihil enim idem ſumitur. Quòd ſi quippiam ex illis ſumatur: alterum tantùm accipi neceſſe eſt. Si enim ambo ſumerentur, eadem efficeretur concluſio, cum diuerſam effici oporteat. In his igitur quæ non retrò ſimul commeant, ratiocinatio efficitur ex altero pronunciato non confirmato; neq; enim in his extremis concludere poßis tertium in medio ineſſe, aut medium in primo. in his autem quæ uicißim commeant extremis, omnia ex ſe inuicem probari poſſunt, ut ſi a b c commeent inter ſe, & ſint æqua. Faciamus enim, ut a c probatum ſit per b, rurſus a b per concluſionem, & propoſitionem b c conuerſam: ita & b c per concluſionem, & propoſitionem a b inuerſam: ſunt autem pronunciata c b, & b a probanda. Ea enim ſola citra probationem uſurpauimus: ſanè ſi b ſumatur in toto e ineſſe, & c in omni a, efficietur ut b ſit in a. Rurſus ſi ponatur c in omni a ineſſe, hoc uerò in toto b, neceſſe eſt ut c in toto b inſit. Ac in ambabus illis ratiocinationibus pronunciatum illud c a citra confirmationẽ ſumptum eſt: reliqua uerò probata ſunt.

itaq;

itaq; si illud confirmauerimus, omnia ex se inuicem confirmata fuerint. Itaq; si sumatur c in omni b inesse, hoc item in omni a, sumuntur duo pronunciata iam probata, & ex his efficitur necessariò ut c in ipso a insit. Perspicuum est igitur, in his modò quæ uicißim commeant, orbicularem probationem fieri, ac uicißitudinariam: in alijs uerò, eo quo diximus modo. Probatur enim c de b, hoc item de a, si sumas c dici in a. at c in a dici, ex pronunciatis illis probatur. utimur itaq; conclusione ad id probandum. In priuantibus autem ratiocinationibus hoc modo fit mutua confirmatio. Ponamus b in omni c inesse, a uerò in nullo b: efficitur conclusio, nullum c inquam esse a. Quòd si rursus concludendum sit, a in nullo b inesse, quod dudum sumptum est, sumetur a in nullo c, & hoc in omni b: atq; ita inuertetur pronunciatum. Quòd si concludi oporteat, b in c inesse, non ita conuertendum erit illud a b, cum pronunciatum idem sit, b in nullo a inesse, & a in nullo b: sed sumendum est, in quo nullo ipsum a inest, ipsum b in eo toto inesse. ponamus a in nullo c inesse, quæ conclusio fuit, & in quo nullo est a, sumamus ipsum b in eo toto esse. necesse est igitur ipsum b in toto c inesse. Atq; ita cum tria sint pronunciata, unumquodq; effectum est conclusio. atque illud est in orbem demonstrare, nempe cum conclusionem sumis cum altero pronunciato inuerso, unde concludis alterum pronunciatum. At in ijs quæ in parte sunt ratiocinationibus, uniuersale pronunciatum ex alijs probari nequit, particulare potest. Ac uniuersale concludi non posse perspicuum est, quandoquidem uniuersum ex uniuersis efficitur: cõclusio autem in his non est uniuersa, & probatio

effi-

efficienda est ex conclusione & altero pronũciato. Adde, quòd retrò commeante pronunciato, nullus efficitur syllogismus, cum in parte sint ambo pronunciata. Potest autem, quæ in parte est propositio, probari. sit enim iam probatum a de quodam c per medium b: iam si sumatur b in omni a inesse, ac conclusio eadem maneat, profectò b in aliquo c inerit: efficitur enim prima figura, ac medium est ipsum a. Quòd si priuans sit ratiocinatio, pronunciatum uniuersum concludi nequit, ob eam quã paulo antè dixi, rationem. Quod in parte est nequit, si illud a b eodem modo retrò commeet, atq; in uniuersalibus. Potest autem concludi per assumptionem, nempe si sumamus in qua re in parte inest a, in ea ipsum b in parte quoq; inesse: quòd si res aliter habeat, non efficitur syllogismus, quia negat quæ in parte propositio. At uerò in secunda figura affirmatio hac uia probari nequit, negatio maximè: ac non probatur affirmatio, qua non sunt ambo affirmantia pronunciata. complexio enim est priuans, affirmatio autem ex ambabus affirmationibus efficiebatur. Priuans autem pronũciatum hoc modo probatur. faciamus, ut a sit in b toto, in c nullo: conclusio est; b in nullo c inesse. Quòd si ponatur, b in omni a inesse; & in c nullo, efficietur necessariò, ut a in nullo c insit: efficitur enim in secunda figura, ac medium est ipsum b. Quòd si a b sumatur priuans, alterum autem affirmans; efficietur prima figura, siquidem in toto a est c, b uerò in nullo c: ita b in nullo a erit, ne a quidem in b: c autem est medium. Non igitur efficitur ratiocinatio ex complexione, & propositione una: quòd si assumatur altera, fiet. Quòd si uniuersa non sit ratiocinatio, quod in
toto

toto est pronunciatum probari nequit, ob quam antea exposui causam, quod in parte est: maximè, ubi affirmatio uniuersalis fuerit. sit enim a in omni b, & in c non omni, conclusio est b c. Igitur si sumatur b in omni a inesse, & in c non omni, concludetur a in aliquo c non esse, ac medium est b. Quòd si uniuersalis propositio neget, pronunciatio a c non probabitur, etiam si retrò commeet illud a b. accidit enim ut uel ambo pronunciata negent, uel certè alterum. Itaq; non efficietur syllogismus, sed eadem uia ac ratione probabitur ac in uniuersalibus: nempe si sumatur, cui ipsum b in parte non inest, in illius parte illud a inesse. In tertia autem figura, ubi uniuersa ambo pronunciata sumpta sint, non possunt ea ex se inuicem probari. Nam pronunciatum in toto, ex ijs probatur quæ in toto sunt: ac in hac figura conclusio perpetuò est in parte. Constat igitur, in hac figura uniuersale pronunciatum concludi nullo modo posse: ubi uerò alterum sit in toto, alterum in parte, aliquando sanè licebit, aliquando non item. licebit quidem, ubi ambæ affirment, & illud totum minori extremo iunctum sit: quòd si alteri iungatur, non licebit. Ponamus enim, ut a in toto c insit, b uerò in eo aliquo, conclusio est a b: quòd si sumatur, c in toto a inesse, propositione uniuersa retrò commeante, a rursus in b, quæ conclusio antea fuit, effectum est, c in aliquo b inesse, non contrà b in aliquo c: etiamsi necesse sit, si c est in aliquo b, b quoq; in aliquo c inesse. Non tamen res est eadem, illud in hoc inesse, & hoc in illo: sed assumendum est, si hoc in illo aliquo sit, alterum quoque in eo aliquo esse. quod si sumatur, non iam efficitur syllogismus ex

con-

conclusione,& altero pronunciato. At si b in toto c insit,a item in aliquo c,illud a c probari potest, si sumatur c in toto b inesse,a uerò in eo aliquo. nam si c omni b inest,a item alicui b,necesse est ut a alicui c insit,ac b est medium. Probabitur item alterum pronunciatum,si unum adfirmet,alterum neget,& in toto sit id quod affirmat. Ponamus enim b in toto c inesse,a uerò in quodam c non esse in cõclusione,efficitur, a in aliquo b non esse. quòd si assumatur c in omni b esse, a autem non omni b inerat,necesse est ut alicui c non insit:medium autem est b. Vbi uerò pronunciatum priuans in toto sit, non probatur alterum,nisi sumantur pronunciata eadem ratione atq; in superioribus: nempe in quo illud in parte non est, in eodem aliquo alterum insit. uerbi gratia, si a in nullo c inest, & in hoc aliquo insit ipsum b,concluditur a in quodam b non esse. si igitur sumptum sit,ipsum c in eo quodam esse, cui aliqua ex parte non inest a, necesse est ut b in aliquo c insit: alioqui pronunciatum alterum probari nequit,etiam si retrò commeet,quod in toto est: nulla enim efficietur ratiocinatio. Hinc igitur perspicuũ est, probationem uicißitudinariam in prima figura effici, tum per primam, tum per tertiam figuram: si enim affirmans sit conclusio, in prima efficitur: sin neget, in postrema. nam sumitur alterum in eo toto inesse, in quo nullo alterum inerat. At in figura media, si uniuersa sit ratiocinatio, tum in ea ipsa, tum in prima figura, ac in postrema efficitur conclusio.ubi autem in parte sit syllogismus, tum in ipsa, tum in postrema figura id efficitur: in postrema autem figura, omnia in ea ipsa probantur. Constat etiam, quum in media figura, & in tertia per

eas ipsas non efficiuntur syllogismi, eos aut probationem orbicularem non efficere, aut certè imperfectos esse.

De ratiocinationum reciprocatione. Cap. V.

Retrò uertere, est conclusione commutata concludere, uel maius extremum in medio non esse, uel etiam hoc in postremo. nam si inuertatur conclusio, & alterum pronunciatum seruetur, necesse est alterũ euerti. si enim illud sit, conclusio quoque erit. Refert autem plurimum, an in contradicens, an in contrarium conclusionem inuertas. nec enim idem efficitur syllogismus, si utroq; modo illa inuertatur: id quod ex progressu intelligetur. Cõtradicentia hæc appello, omne, non omne: aliquod, nullum. aduersa uerò per contraria, omni inesse, & nulli: alicui item, & non alicui inesse. Sit enim probatum a de c per medium b: profectò si sumptum sit, a in nullo c inesse, & in b toto, efficietur, ut b in nullo c insit. Quòd si a in nullo c insit, b uerò in toto c, a non omni b inerit. at nulli planè, non item: quippe cum in tertia figura non concludi totum diximus. Eam autem propositionẽ quæ maiori extremo coniuncta est, omnino ac in totum euertere per reciprocationem non licet, quippe cum in tertia figura semper euertatur. necesse est enim, ut ambo pronunciata ad minus extremum sumantur. Eadem est ratio, ubi syllogismus priuans sit. sit enim probatum, a in nullo c inesse per medium b: si igitur sumatur a in toto c inesse, & in b nullo, ipsum b in nullo c inerit: item si a & b in toto c insint, a alicui b inerit, cũ nulli antea inesset. Quòd si uertatur conclusio in contradicens, diuersi fient syllogismi, & contradicentes, nec uniuersi: nam al-

terum pronunciatum in parte est. ita fit, ut & conclusio in parte quoq; sit. faciamus enim, ut syllogismus proponatur affirmans, ac eo modo commutetur: profectò si a non omni c inest, & ipsi b omni, ipsum b non omni c inerit. Rursus si a non omni inest, & huic omni inest c, ipsum a non omni b inerit. Itidem fiet, si priuans sit ratiocinatio. nam si a in aliquo c inest, & in b nullo, ipsum b alicui c non inerit, at non omnino nulli. Item si a in c aliquo insit, & huic toti insit b, quo modo initiò sumptum est, a in aliquo b inerit. In his autem qui in parte sunt syllogismis, uertuntur ambo pronunciata, dum conclusio in contradicens cõmutatur. quòd si in contrarium uertatur, neutrum euertitur. nec enim in his fit, ut in uniuersalibus, nempe ut euertantur pronunciata, si conclusio in conuersione deficiat: nec enim euertere ullo pacto licet. Sit enim ostensum a de aliquo c, tum si sumatur a in nullo c esse, b item in aliquo c, a in aliquo c non erit. Quòd si a in nullo c insit, & in b omni, ipsum b in nullo c erit, atq; ita ambo pronunciata euertuntur. Sin contrario modo commeet conclusio, neutrum tollitur. nam si a in quodã c non est, & in b toto, b in quodam c non erit. Necdum tamen euersum est pronunciatum initio propositum: quippe cum fieri poßit, ut in aliquo sit, in aliquo non sit: ipsum autem uniuersale a b nullo pacto concluditur. nam si a in quodam c non inest, b uerò in quodam est, neutrum pronunciatum in toto est. Idem fieri existimandum est, ubi priuans fuerit ratiocinatio. Si enim sumptum sit, a esse in toto c, euertuntur ambæ propositiones: sin in aliquo, neutra. Huius rei eadem est, quæ prius, demonstratio.

Figura

Figura secunda. Cap. VI.

At in secunda figura euerti nequit pronunciatum maiori extremo iunctum ex contrario, quocunq; modo reciprocatio fiat: quippe cũ in tertia figura semper concludatur, in qua uniuersa cõclusio non efficitur. alterum autem pronunciatum eodem modo euertemus, quo reciprocatio facta fuerit: eodem modo inquã, nempe si commutatio fiat in contrarium, contrario modo: sin in contradicens, contradictorio. Ponamus enim, ut a in toto b insit, & in c nullo, cõclusio est b c. Si igitur sumptum sit, b in toto c inesse, dum a b idem seruetur, profectò a in toto c inerit: efficitur enim prima figura. quòd si b in toto c, & a in nullo c inest, ipsum a non omni c inest: fit enim postrema figura. Quòd si b c in contradicens commutetur, illud a b eodem modo probabitur, a c uerò contradictorio modo. nam si b alicui c inest, a uerò nulli c, ipsum a alicui b non inerit. Rursus si b in c aliquo reperitur, & a in toto b, a in aliquo c inest: atq; ita contradicens efficitur conclusio. eadem ratione id probabitur, si pronunciata contraria ordine sint disposita. Quòd si ratiocinatio sit in parte, & conclusio in contrarium uertatur, neutrum pronũciatum euertetur, quemadmodum neque in prima figura: sin commeet in contradicens, utrumq; tolletur. Sit enim positum a in nullo b inesse, & in c aliquo esse, concluditur inde b c: tum si ponatur b in quodam c inesse, & maneat illud a b, cõcludetur a in aliquo c non esse. nec ideo euersum est, quod initiò positũ fuit, quippe cum fieri poßit, ut quidpiã in alio aliquo insit, aliquo item non sit. Rursus si b est in aliquo c, a item in aliquo c, nulla efficitur ratiocinatio: neutrum enim

pronunciatum sumptum est in toto, atq; ita non subuertitur illud a b. quòd si in contradicens commeet conclusio, euertuntur ambo pronunciata. nam si b est in omni c, & a in nullo b, profectò a in nullo c erit: at alicui inerat. Rursus si b in toto c, & a in aliquo c insit, efficietur, ut a in aliquo b sit. Eadem est demonstrandi ratio, ubi uniuersale illud affirmauerit.

Figura tertia. Cap. VII.

Neutrum item pronunciatum euertetur in syllogismo quouis in tertia figura, ubi conclusio in contrarium uertatur: ubi uerò mutatur in contradicens, tollentur ambo in ratiocinatione quauis. sit enim probatum, a in aliquo b inesse, ac medium sumptum sit c, & pronunciata sint uniuersa: tum si sumatur a in quodam b non esse, b uerò in omni c, non concluditur a de c: nec itẽ b, nec c concluduntur, si a in aliquo b inest, & in c omni. Eadem uia id monstrabitur, si in toto non sint pronunciata. aut enim ambo in parte sint oportet, ob cõuersionem: aut illud totum minori extremo iungi, quo modo nec in prima figura, nec in media efficiebatur ratiocinatio. Quòd si contradictorio modo cõmeent, pronunciata euertuntur ambo. nam si a in nullo b, & b in toto c inest, a in nullo c inest. Rursus si a in b nullo, & in c toto reperitur, b in nullo c inest. Idem fiet, si in toto alterum non sit. nam si a in nullo b, & hoc in aliquo c inest, a in quodam c non erit. Si uerò a in nullo b, & in toto c inest, ipsum b in nullo c erit. Eadem est ratio, si priuans sit ratiocinatio. Sit enim effectum, a in quodam b non esse, ac illud b c affirmet, a c uerò neget: hoc enim modo efficiebatur ratiocinatio. non erit igitur syllogismus, dum sumatur contra-

rium complexionis.nam si a in aliquo b,& hoc in omni c insit, diximus non concludi a & c:ne concludebantur quidem,si a in quodam b sit,& in nullo c. quare non euertuntur pronunciata. ubi uerò cõtradicens conclusionis sumitur,maximè.Nam si a in omni b,& hoc in omni c inest,a in omni c erit,cum antea nulli inesset. rursus si a in toto b,& in c nullo est,b in nullo c est:at antea omni inerat. Eadem ratione id probabitur,si prorũciata in toto non sint.nam illud a c efficitur uniuersale,& priuans,alterum in parte affirmans. Si igitur a sit in omni b, & hoc in quodam c,efficitur ut a in quodam c insit. at uerò nulli inesse,positum erat.Rursus si a in toto b inest,& in c nullo,b in nullo c inest. Quòd si a est in quodam b,& hoc in quodam c,nihil concluditur. & si a in b quodam insit, & in c nullo,ne sic quidem syllogismus fiet: quapropter illo modo euertuntur pronunciata,hoc uerò nequaquam. Ex his igitur quæ exposuimus,dilucidum est, quo pacto in singulis figuris efficiatur ratiocinatio, dum commutatur conclusio, quando pronunciati cõtrarium colligitur,quando cõtradicens.Constat etiam ex his, syllogismos in prima figura fieri tum per figurã mediam,tum per postremam. pronũciatum item minori extremo iunctũ,semper in media figura tolli:quod uerò ad maius est,per postremam. At in secunda figura,tum per primam,tum per postremam: per hanc pronunciatum maius, per illam minus pronũciatum semper euerti. In tertia autem per primam,ac mediam : maius quidem per primam semper, minus uerò per mediam perpetuò. Atq; ita planè constat,quid sit illud commeare, quoq; pacto in singulis figuris,& quis efficiatur syllogismus.

De probatione per incommodum. Cap. VIII.

Ratiocinatio autem per incommodum tum demum fit, cum conclusionis contradicens ponitur, & pronunciatum aliud assumitur, idq; in omni figura efficitur. accedit enim ad reciprocationem: à qua eo differt, quòd reciprocatione quidem utimur, ubi iam structus est syllogismus, & posita sunt ambo pronunciata: deducimus autem in incommodum citra præconceßionem contradicentis, sed quia dilucidè uerum est. fines autem in ambobus eandem seruant collocationem, & est eadem in ambobus propositionum sumendarum ratio. uerbi causa, Si a est in toto b, & medium est c, si ponatur a non omni aut nulli b inesse, & ipsi c omni, quod antea uerum concedebatur, necesse est ut c in b aut nullo, aut non omni insit. hoc autem fieri nequit. falsum est igitur id quod positum est, ac illius contradicens uerum. Eodem modo fit in alijs etiam figuris. quæ enim reciprocationem admittunt, syllogismum quoq; ad incommodum recipiunt. Ac quæstiones omnes aliæ in omnibus figuris per incommodum probantur: ea autem quæ in toto affirmat, per mediam quidem ac tertiam figuram probatur, per primam nequaquam. Ponamus enim a in b, aut non omni, aut nulli inesse: ac undecunq; assumatur pronunciatum aliud, seu quòd c insit omni a, seu quòd b in toto d insit: eo enim modo fuerit prima figura. Si igitur ponatur a non omni b inesse, syllogismus non efficitur, undecunque pronunciatum alterum petatur: sin in eo nullo est, cum sumetur pronunciatum b d, concludetur quidem falso, non efficietur propositum. nam si a in nullo b, &

hoc

hoc in omni d inest, a in nullo d inerit. sit autem hoc ex numero eorum quæ fieri nequeunt: falsum igitur est, a in nullo b esse. quòd si hoc falsum sit, non continuò uerum est, in eo toto esse. Quòd si propositio c a assumatur, nulla fit ratiocinatio: ne tum quidem fit, cum ponitur a non omni b inesse. perspicuum est igitur, uniuersalem affirmationem in prima figura per incommodum probari nō posse. probatur autem ea quæstio, quæ quidpiam in aliquo, tum quæ in nullo, tum quæ in non omni inesse dicitur. Fingamus enim a in nullo b esse, & sumatur b in c, uel toto uel aliquo, necesse est igitur a non omni c aut nulli inesse: hoc autem est impossibile. Faciamus enim sit uerum ac perspicuum, a in omni c inesse: si igitur hoc falsum est, necesse est ut a in aliquo b insit: quòd si alterum pronunciatum assumatur, nullus efficietur syllogismus: ne tum quidem, cum contrarium conclusionis ponetur, nempe in aliquo non esse. unde constat, contradicens esse ponendum. Rursus fingamus a in quodam b esse: sumatur item c in toto a, necesse est igitur c in quodam b esse. sit autem hoc impossibile. falsum igitur est, quod est positum: atq; ita uerum est, in nullo esse. Eadem est ratio, si c a sumatur priuans. quòd si ea sumatur, quæ ipsi b iuncta est, non efficietur syllogismus. Si uerò contrarium ponatur, syllogismus quidem efficietur, ac concludetur quid absurdum: institutum autem non probatur. ponamus enim a in toto b inesse, & sumatur c in toto a: sanè efficitur, ut c in toto b insit: id autem est impossibile. falsum igitur est, a in omni b inesse. at si non omni inest, non continuò necesse est ut nulli insit. Idem fieri arbitrandum est, si alterum pronunciatum ad ipsum b

 sumatur,

sumatur. concludetur enim aliquid, idq; absurdum: at hypothesis non tollitur: contradicens igitur ponendum est. Vt autem probemus, a non omni b inesse, ponendum est omni inesse. nam si a omni b inest, & c omni a, c omni b inerit: quòd si hoc fieri nequeat, falsum est quod posuimus. Itidem fiet, si pronunciatum alterum ad b sumatur. Item si illud c a sit priuans, eodem modo res habebit: ita enim syllogismus efficitur. quòd si negatio ad ipsum b posita sit, nihil probatur: quòd si ponatur non inesse in omni, sed in aliquo, non efficitur, non omni inesse, sed nulli. nam si a in aliquo b, & c omni a inest, c alicui b inerit. quòd si id fieri nequit, falsum fuit, a alicui b inesse: uerum igitur erat, nulli inesse. cum autem id ostenditur uerum, rursus euertitur: nam a in quodam b erat, in quodam non erat. Præterea absurdum nõ est sequutum ex illa hypothesi: falsa enim fuisset, quandoquidem ex ueris falsum concludi nequit: at modò est uera. a enim alicui b inest: non fuit igitur fingendum, alicui inesse, sed omni. Idem quoq; fit, si probemus a in quodam b non esse. si enim idem ualet, alicui non inesse, & non omni inesse, eadem erit in ambobus probandi ratio. Constat igitur, in omni ratiocinatione contradicens ex fictione ponendum esse, non cõtrarium. Eo enim modo & probandi necessitas erit, & locum habebit postulatum illud præclarum. Nam si in re quauis affirmatio uera est, aut negatio, & probetur negatio non esse uera, necesse est affirmationem esse ueram: contrà si affirmationem ueram non admittit, par est & uerisimile, postulare negationem: cõtrarium autem neutro modo postulare decet. nec enim necesse est, si falsum est, nulli inesse, ut uerum sit,

sit, inesse in toto: nec est uerisimile, si unum falsum sit, alterum uerum esse. Constat igitur, uniuersalem quæstionem affirmatam in prima figura, non probari per incommodum, alias autem omnes concludi.

De secunda figura. Cap. IX.

In media autem & postrema figura illa quoq; probatur. Fingamus enim a non omni b inesse, & sumatur a in omni c est: tum si a non omni b inest, & ipsi c omni, c nō omni b inest: hoc autem est impoßibile. Sit enim manifestum, c in omni b inesse: est igitur falsum id, quod ex fictione positum est: est igitur uerum, quòd omni insit. Quòd si fingatur contrarium, syllogismus quidem efficietur, & concludetur quid absurdum, non tamen efficitur quæstio proposita. nam si a in nullo b, in toto c insit, c in nullo b erit: id autem absurdum est. falsum est igitur, nulli inesse. ut autem hoc falsum sit, non continuò uerum est, ut omni insit. Cum autem a alicui b inest, ponatur a in nullo b esse, & sit in omni c: necessariò efficitur, ut c in nullo b insit. quod si fieri nequit, ex neceßitate consequitur, ut a alicui b insit. quòd si ponatur alicui non inesse, ea ipsa efficientur, quæ in prima figura fieri diximus. Rursus fingamus a alicui b inesse, ac ipsi c nulli insit, necesse est ut c in b non sit: at inerat omni. falsum est igitur, quod positum est: nulli igitur b ipsum a inerit. Quando uerò concludendum est, a non omni b inesse, fingatur quasi omni insit, ipsi uerò c nulli: necessariò efficitur, ut c nulli b insit. id autem est absurdum. uerum est igitur, quòd non omni inest. Atq; ita constat, conclusiones omnes in media figura effici.

De tertia figura. Cap. X.

Eadem ratione concludetur in postrema figura. Ponamus enim a, ut in aliquo b non sit, c uerò in omni b insit: hinc efficietur, ut a cuidam c non insit. Quòd si hoc fieri nequeat, falsum est, cuidam non inesse: uerum est igitur, omni inesse. Quòd si ponatur, nulli inesse: absurdũ quidem ea ratiocinatione concludetur, sed non tamen efficietur propositum. Nam si ponatur cõtrarium, ea ipsa efficientur, quæ prius. At ut alicui insit, id poni oportet; nam si a in nullo b inest, & c in b quodam, a non omni c inest. quod si falsum sit: uerum est, a alicui b inesse. Vbi uerò nulli b inest a, ponamus quasi alicui insit, ac sumatur c in toto b inesse: inde efficitur necessariò, ut a alicui c insit. at nulli inesse diximus: falsum est igitur, quòd a alicui b insit. Quòd si ponatur a in toto b, non probatur propositum. Sumi autem debet ea hypothesis ad concludendum non omni inesse. Nam si a in omni b inest, & c in quodam b, a in quodam c inest: at non ita erat. falsum est igitur, quòd omni insit: atq; ita uerum, non omni inesse. Quòd si ponatur, alicui inesse, idipsum accidet, quod & in ijs quæ superius exposita sunt. Constat igitur, in omni syllogismo, qui per incommodum probat, contradicens esse ponendum, ac in figura media affirmationem quodam modo concludi, in tertia etiam quæstionem uniuersam.

Inter eam autem probationem quæ fit per incommodum, & eam quæ propositũ concludit, eò interest, quòd illa ponit id quod euertere uult, deducendo hominem in mendacium confessum: ea autem quæ propositum concludit, initium sumit ex quæstionibus ueris ac concessis.

Sumunt

Sumunt igitur ambæ pronunciata cōcessa: sed altera ea sumit, ex quibus efficitur syllogismus: altera uerò unum quidem ex his sumit, alterū autem sumit conclusionis contradicens. & illic conclusionem notam esse nihil oportet, nec prius sumi ita esse, uel non esse: hic uerò necessariò sumi debet, non esse ita. Neq; uerò quicquam refert, affirmet an neget conclusio. nam utrobiq; eadem est ratio. ac quicquid recta probatione concluditur, ex incommodo quoq; probabitur. Itidem quod ex incōmodo efficitur, recta probatione efficietur, ac per eosdē fines, non tamen in ijsdem figuris. nam ubi syllogismus in prima figura efficitur, uerum colligetur aut in media, aut in postrema figura. In media quidem, si sit priuans: in postrema uerò, si affirmet. at quando in media figura efficietur syllogismus, uera conclusio efficietur in prima figura, idq; in quouis genere quæstionum. Quòd si in postrema figura syllogismus fiat, efficientur conclusiones ueræ tum in prima, tum in media figura: in illa quidem affirmantes, in hac negantes. ponamus enim, ut in prima figura effectum sit, a in nullo b inesse, aut non omni: tum hypothesis erat, quòd ipsum a alicui b inesset. c uerò sumptum est omni a inesse, & in b nullo. ita enim syllogismum effici diximus, et incommodum concludi: mediam item esse figuram, si c in a quidem omni & nullo b insit: ex quibus effici constat, ipsum a in nullo b esse. Eodem modo fiet, si probatum sit, a non omni b inesse. ponitur enim, quòd omni insit. c uerò sumebatur in toto a esse, in ipso uerò b non omni: hoc idē fiet, si illud c a priuans sumatur, hac enim uia efficitur media figura. Rursum probetur a in quodam b esse: profectò fingendū est, nulli

nulli inesse. b uerò in toto c inesse sumebatur: a uerò in ipso c, aut omni, aut quodam: ita enim incommodum efficietur, ac tum fit postrema figura, cum a & b in toto c insunt. inde concludi constat, a in quodam b inesse, idq; necessariò. Itidem fiet, si b uel a in quodā c inesse sumantur. Rursus probetur in media figura, a in omni b inesse: profectò fingendum est, quasi non omni insit. sumptum est autem, a in omni c inesse, b uerò in omni c. hoc enim modo incōmodum concludetur, ac prima figura est, cum a in omni c, & hoc in omni b inest. Tantundem fiet, si in aliquo inesse probatum sit: nam hypothesis est, a in nullo b inesse. sumptum est autem, a in omni c, & c in quodam b. quòd si priuans sit syllogismus, poni quidem debet, a in aliquo b esse: at sumptum est, a in nullo c, & c in omni b: efficitur igitur prima figura. Eadem erit ratio, si non in toto sit conclusio: sed effectum sit modò, a in quodam b non esse. ponitur enim a in omni b. iam uerò positum est, a in nullo c, & hoc in omni b: hac enim uia efficitur prima figura. Rursus faciamus, ut probatum sit in tertia figura, a omni b inesse, ponitur ex hypothesi, a non omni b inesse. est autem iam sumptum, esse in omni b, & a in omni c. ita enim concludetur incommodum, et fiet prima figura. eadem ratione fiet, si probatum sit in aliquo esse. nam ponitur ex hypothesi, a in nullo esse b: & sumptū est c in aliquo b, & a in omni c. Quòd si conclusio sit priuans ex fictione, ponendum est a in quodam b esse: positum est autē c in nullo a, & in omni b, ac media est ea figura. Itidem fiet, si in toto non sit probatio. Sumetur enim ex pacto, a in omni b inesse: & sumptum est c in nullo a, & in quodā b, atq; ea est media figura.

Perspicuum

Perſpicuum eſt igitur, unamquanq; quæſtionem per eadem extrema, tum probatione recta, tum per incommodum concludi poſſe. Eadem quoque ratione licebit, ubi ratiocinationes rectà probantes fuerint, eas in incommodum conuertere, in his quæ ſumpta fuerint extrema, dum contradicens propoſitio in concluſione ſumatur. efficiuntur enim ijdem ſyllogiſmi atque ſunt, qui per conuerſionem fiunt. unde & continuò figuras ipſas habemus, per quas unaquæq; quæſtio concludatur. Conſtat igitur, omnem quæſtionem utraq; uia probari, tum per incommodum, tum recto ductu, nec poſſe alteram uiam ab altera ſeiungi.

De ratione concludendi ex contrarijs.
Cap. XI.

Perſpicietur autẽ hac uia, in quánam figura ex pronunciatis contrarijs concludere liceat, in qua non liceat. Contraria autem pronũciata in uoce quatuor eſſe dico: nempe, omne nullum, omne non omne, aliquod nullum, aliquod non aliquod: reuera tria tantùm ſunt contraria. nam quoddam, & non quoddam, uoce modò pugnant. Ex his autẽ aduerſa ea dico, quæ in toto ſunt: ut omne & nullum. uerbi cauſa, omnis ſcientia eſt ſtudioſa, & nulla ſcientia eſt ſtudioſa. Alia uerò contraria appello. Ac in prima figura ex pronunciatis contrarijs non efficitur ſyllogiſmus, nec affirmans, nec negans: affirmans quidem, quia oportet ambo pronunciata affirmantia eſſe, contraria autem ſunt affirmatio & negatio: negans autem effici nequit, quia cõtraria idem de eodem affirmant & negant. At medium in prima figura de ambobus non dicitur, ſed aliud de eo negatur, ipſum autem de alio affir-

matur:

matur: hæc autem contraria non sunt. At uerò in media figura syllogismus effici potest tum ex contradicentibus, tum ex aduersis. ponamus enim bonum in a, scientiã autem in b & c: profectò si sumpsit omnem scientiam esse studiosam, item & nullam: a in toto b inest, et in c nullo; atq; ita b in nullo c inerit, nulla igitur scientia est scientia. Eadem est ratio, si primùm sumpserit omnem scientiam esse studiosam, dein sumat medicinam non esse studiosam. Nã a in omni b inest, & in c nullo, atq; ita quædam scientia non est scientia. item si a in toto c, & nullo b inest: ac b est scientia, c uerò medicina, a opinio. cum enim sumpsisset, nullam scientiam esse opinionem, postea accepit, quandam scientiam esse opinionem. Inter hunc autem syllogismum & superiorem hoc interest, quòd extrema commutentur: nam antea affirmatio ipsi b iungebatur, nunc autem ipsi c. Eodem modo fiet, si alterum pronunciatum in toto altero non sit. perpetuò enim medium manet, quod de uno affirmatur, de altero negatur: atq; ita possint hic contraria concludi, uerùm non semper, nec ratione quauis: sed si ea sint inter se, quæ sub medio cõtinentur, ut uel eadem sint, uel unum ad alterũ rationem totius ad partem habeat: alioqui id effici nequit. neq; enim pronunciata, aut contraria, aut contradicẽtia ullo pacto erunt. At in tertia figura nunquam ex contrarijs pronunciatis efficietur syllogismus affirmans, ob eam quam superius exposui rationem, in prima figura: efficietur autẽ negans syllogismus, seu in toto sint extrema, seu non sint. Faciamus enim, ut loco b & c sit scientia, & in locum a succedat medicina: tum si quis sumat omnem medicinam esse scientiam, ac nullam medici-

tiam esse scientiam, is sumpsit b in toto a,c autem in eodem nullo: unde efficietur, quandam scientiam non esse scientiam. Idem fiet, si pronunciatum a b in toto sumptum non sit: nam si quædam medicina est scientia, rursus nulla medicina scientia sit, efficitur, scientiam quandam non esse scientiam. ac ubi extrema in toto sumuntur, efficiuntur pronunciata contraria: quòd si alterum in parte accipiatur, sunt contradicentia. Est autem aduertendum, contraria nonnunquam ita accipi posse, ut diximus: nempe omnem scientiam esse studiosam. Rursus aut nullam, aut certè quandam esse studiosam: id quod non solet esse obscurum. Licet & alterum concludere, uel etiã sumere ex uarijs interrogationibus, quemadmodum in Topicis dictum est. Cum autem affirmationum tres sint oppositiones, accidit contraria sex modis accipi: ut totum & nullum, totum non totum, quoddam & nullum, idq; in extremis commutare. uerbi causa, a in omni c, & nullo b: aut in c toto, in b uerò nullo: aut in altero quidem omni, in altero uerò non omni. Rursus id in extremis commutare licet. eadem est ratio & in tertia figura. Perspicuũ est igitur, quot modis, ac in quibus figuris ex contrarijs pronunciatis syllogismus effici poßit. Constat etiam, ex falsis uerum concludi posse, quemadmodum antea exposuimus, ex contrarijs non posse: conclusio enim semper est rei aduersa, ut si sit ea bona, concluditur eam non esse bonam: aut si animal sit, efficitur non esse animal, idq; quia syllogismus ex contradictione constat: extrema autem proposita aut eadem sunt, aut alterum est totum, alterum uerò pars. Liquet etiam, nihil uetare in ratiocinationibus uitiosis,

qua

quo minus concludatur quæſtionis poſitæ contrarium. ut ſi quid ſit impar, id non eſſe impar. nam ex pronunciatis contrarijs efficiebatur ſyllogiſmus contrarius. ubi igitur talia pronunciata ſumpſeris, efficietur contradicens quæſtionis poſitæ. Hoc autem intelligi debet, *ex uno ſyllogiſmo contraria non poſſe ita concludi, ut complexio dicat, quod non eſt bonũ, eſſe bonum, aut aliquid huiuſcemodi: niſi tale pronunciatum ſtatim initiò ſumpturi ſit, ut omne animans eſſe album, & non album, hominem autem eſſe animans: quin uel contradictio aſſumi debet, ut quòd ſcientia omnis ſit opinio, & non ſit opinio: deinde ſumendum eſt, medicinam ſcientiam quidem eſſe, opinionem tamen nullam, quomodo reprehenſiones fieri ſolẽt, aut duplici ratiocinatione illud efficiendum eſt. ut autem contraria ſint reuera, quæ ſumuntur, pronunciata, alia ratione quàm hac fieri nequit, quemadmodum antè expoſitum eſt.*

De ratione poſtulandi propoſiti. Cap. XII.

Poteſt *autem eius quod in quæſtione eſt, petitio ac ſumptio, ut pars quædam comprehendi in uniuerſo genere eorum modorum, quibus non bene id quod propoſitũ eſt, demõſtratur. Id quod multis modis fieri accidit: nempe ſeu nihil omnino concludatur, ſeu ex his quæ minus nota ſunt, aut æquè ignota, & ſi ex poſterioribus probetur id quod prius eſt: demonſtratio enim efficitur ex ueriſimilioribus, & prioribus. ac in nulla iſtarum poſtulatur propoſitum, ſed cum alia per ſe cognoſci comparata ſint, nonnulla ex alijs, (initia enim per ſeipſa cognobilia ſunt, quæ initijs continentur aliunde) cum id quod*

per se notum non est, conatur quis per se idipsum probare, postulatur tum initiò proposita quæstio. id quod ita fieri potest, ut continuò proposita quæstio postuletur. Potest etiam accidere, ut ad res nonnullas egrediamur, quæ per alias natura probari erant comparatæ, & ex his prima quæstio probetur. uerbi causa, si a probetur per b, & hoc per c, c uerò suapte natura probari posit per a. ita enim fit, ut illud ipsum ex seipso probent, qui ita ratiocinantur: id quod faciunt, qui lineas æquè distantes describere se arbitrantur. neq; enim intelligunt homines illi, se ea sumere, quæ probari non possunt, nisi lineæ sint æquè distantes. ijs itaq; qui sic ratiocinantur, euenit, ut dicant res singulas esse, si ipsæmet sint, quomodo res omnes per se cognobiles erunt. id quod fieri nequit. Si quis igitur postulet a esse in c, cum ignotum sit b esse in c, item & a in b, nondum constat, an principium postulet: sed manifestum est, eum non demonstrare. nam quod æquè est ignotum, principium demõstrationis esse nequit. Quòd si b & c ita sint inter se affecta, ut uel in idem conueniant, uel constet ea reciprocari, aut alterum in altero esse, postulatur quæstio prima. si enim ea reciprocentur, per illa quoq; probauerit a esse in b. nunc autem id uetat, non modus: sin id faciat, fecerit quidem id quod dictum est, & in tribus reciprocationem efficit. Eadem erit ratio, si sumat b in c inesse, cum æquè sit ignotum, & a in ipso c: nec dum postulatur prima quæstio, non tamen demonstrat. Quòd si a & b idem sint, aut ea retrò commeent, aut a sit consequens ipsi b, postulatur quæstio ea ipsa de causa. exposuimus enim antea, quam uim habeat illud initiò propositum: nempe quòd sit per se mon-

ſtrare, quod per ſe manifeſtum non eſt. Quòd ſi propoſitum poſtulare, eſt per ſe confirmare id quod per ſe non eſt notum: id autem eſt propoſitum non demonſtrare, cum demonſtratio ſit, & æquè ſint ignota, quod demonſtratur, & ex quo id demonſtratur: aut quia eadem in aliquo eodem inſint, aut quia res eadem ijs inſit: ſanè in media figura, & in tertia utroq; modo æquè poſtulari poteſt propoſitum. In ſyllogiſmo autem affirmante, tum in tertia, tum in prima: in negante uerò, ubi eadem ab aliquo eodem abſunt, nec eodem modo ſe habent ambo pronunciata: item in media figura, quia extrema non retrò commeent in ſyllogiſmis negantibus: ac in demonſtrationibus poſtulatur principium, cum reuera ita ſe habet: in diſputationibus autem dialecticis, non ita fit opinione hominum.

Illud autem, quod in diſputationibus ſæpe dicere ſolemus, falſum inquam eam ob cauſam non accidere, in ijs primum ratiocinationibus accidit, quæ in incommodum deducunt, cum ad contradictionem eius rei pertinebit, quæ per incommodum probata ſit. Neq; enim quiſquam dixerit illud non propter hoc, niſi qui contradicens dederit, ſed quidpiã falſum eſſe contendet ex ijs quæ antea ſunt poſita, nec in ea probatione, quæ propoſitũ concludit, ut in qua non ponitur cõtradicens. Præterea cum quidpiam recta probatione euerſum fuerit, ut per a b c, tum dici non poteſt, ſyllogiſmum ex pronunciato poſito non fieri. Tum enim eam ob cauſam non fieri dicimus, cum ea ſublata nihilominus concluditur ſyllogiſmus. Id quod in probantibus non accidit: quippe ſi propoſitio euertatur, nulla ad eam erit ratiocinatio. Conſtat igitur

ob

ob eam causam in iis syllogismis dici, qui ad incommodum ducunt, cum hypothesis initiò proposita ita se habuerit ad incommodum, ut sit ea, uel non sit, nihilominus sequatur illud. Ac unus est modus maximè conspicuus, quo falsum propter hypothesim non efficitur, cum syllogismus ex medijs ad incommodum factus ab ipsa hypothesi absolutus sit, nullo modo coniunctus: quemadmodum in Topicis dictum est. Illud enim est ponere causam, quod causa non sit. uerbi causa, si quis probare uolens dimetientem esse irrationabilem, conetur Zenonis rationem probare, nihil inquam moueri posse, & in id incommodum rem deducat. nulla enim ratione coniuncta est hæc falsa cōclusio cum eo quod initiò dictum est. Alius est modus, cum conclusio absurda hypothesi quidē continens est & coniūcta, ob eam tamen non sequitur: id enim fieri potest, seu sursum, seu deorsum uersus sumas continens. ut si ponatur a esse in b, b in c, c rursus in d: sit autem falsum, b esse in d: sanè si ubi a tolletur, nihilominus b ipsi c insit, c item ipsi b, conclusio falsa ex hypothesi initiò posita non sequebatur. Rursus si quis sursum uersus continens & coniunctum sumat, ut si a sit in b, e uerò in a, & f in e, cum falsum sit, f esse in a. nam hac ratione nihilominus efficietur incommodum, ubi tollatur hypothesis posita: absurdum autem cōiungi debet cum extremis initiò positis: ita enim ex hypothesi concludetur. Vt si coniunctū & continens sumas deorsum uersus, prædicato coniungas. nam si impossibile sit a esse in b, ipso a sublato non sequetur falsa conclusio: sin sursum pergas, subiectum accipi debet. nam si fieri nequit, ut f sit in b, ipso b sublato non manebit incōmodum. Eadem

erit ratio,ubi priuantes fuerint ratiocinationes. Constat igitur,conclusionem falsam expositione non sequi, si incommodum cum extremis in initio positis nō sit iunctū: ac ne sic quidem falsum perpetuò ob hypothesim concludetur. nam si ponatur a,non quidem in b,sed in g inesse, g uerò in c,& hoc in d, hoc etiam modo manet absurdum. Idem fiet,si sursum uersus extrema sumas. Cum igitur seu illud sit, seu non sit, semper sequatur incommodum, expositione non est consequutum : uel certè, quod dicitur, eo sublato nihilominus falsum effici, non est ita accipiendum,quasi si aliud ponatur,sequatur incommodum: sed cum eo sublato idem incommodum ex pronunciatis,quæ restant,efficitur. quandoquidem nihil est absurdum,eandem conclusionem falsam per multas hypotheses effici. uerbi causa, quòd æquè distantes concurrant, seu interior angulus exteriore sit maior, seu triangulus plures duobus rectos habeat.

De falsa ratione. Cap. XIII.

Efficitur autem ratio falsa ex eo, quod prius falsum fuit: quippe cum syllogismus omnis duobus pronunciatis aut pluribus constet. Quòd si ex duobus constet,necesse est,aut alterum, aut utrunq; falsum esse, quandoquidem ex ueris falsa conclusio effici non potuerit. sin ex pluribus constet,ut si c per a b probetur,& hæc per d e f g. nam in his est aliquid ex superioribus falsum,gratia cuius collecta est conclusio: nam a & b ex illis concluduntur : ex illis igitur efficitur conclusio, eaq; falsa. Vt autem ratione non decipiamur, & uincamur, obseruandum est diligenter, dum aduersarius rationes postulat sine conclusionibus, ne in pronūciatis eadem res bis concedatur:

cedatur: quandoquidem intelligimus, sine medio syllogismum nullum effici. Medium autem appellatur id, quod sæpius dicitur. quòd si nouerimus, quid in quaque figura concludatur, perspicuum inde fuerit, qua ratione medium sit obseruandum in unaquaq; conclusione. Illud autem non potest tibi esse obscurum. siquidem intelligis quale sit propositum, quod defendis. Quod autem respondentibus obseruandum præcipimus, id occultare debent qui argumentantur, uel certè id conari. id quod fiet primùm, si cõclusiones antea non confirment, ac concludant, sed post propositiones necessarias assumptas illæ obscuræ maneant, ac prætermittantur. Præterea si quis ea quæ propinqua sunt, non roget, sed ea inter quæ plurima sint media. uerbi causa, faciamus, ut concludi oporteat a de f, ac media sint b c d e: peti igitur debet, an a sit in b. Rursus non quidem an b sit in c, sed utrum d sit in e, deinde an b sit in c: eademq; ratione cætera sumi debent. quin & à medio incipiendum est, si per medium unicum efficitur syllogismus: eo enim modo respondentem maximè fefellerit. At uerò quoniam intelligimus, quando, quaq; ratione dispositis extremis efficiatur syllogismus: perspicuum est, quando sit futura reprehensio, quando non sit. fieri enim potest reprehensio, ubi omnia conceduntur, aut ordine mutato ponuntur responsa: nempe si alterum neget, aiat alterum. Syllogismum enim fore diximus, seu hoc, seu illo modo disposita sint extrema. Itaque si quid concedatur conclusioni contrarium, necesse est reprehensionem fieri. est enim reprehensio, syllogismus contradictionis. Quòd si nihil concessum sit, fieri nequit reprehẽsio. nec enim efficiebatur

ratiocinatio, ubi omnia pronunciata negantia essent: quare nec reprehensio. Nam si sit reprehensio, syllogismum quoq; esse oportet: non tamen si sit syllogismus, continuò reprehensionem esse necesse est. Eadem erit ratio, si in respondendo nihil ponatur uniuersum, cum reprehensionis ac syllogismi eadem sit ratio.

De deceptione, quæ in opinione oritur. Cap. XIIII.

Quemadmodum autem in extremorum dispositione decipimur, ita in opinione deceptio quoq; accidit. ut si quid duobus primùm inesse poßit, & alterum quis ignoret, putetq; nulli inesse, alterum uerò nouerit. Faciamus enim ut a in b, & in c per se insit, ea item in toto d eodem modo: profectò si putet a in toto b esse, & hoc in c: a uerò in nullo c, hoc autem in toto d, rem eandem simul cognoscet, & ignorabit. Rursus si quis fallatur in ijs quæ sunt ex eadem coniugatione: ut si a sit in b, & hoc in c, c rursus in d: & opinatur a in toto b inesse, & in nullo c. simul enim nouerit, & non opinabitur inesse. aliúdne igitur hinc sibi uult, quàm quod nouit, id se non opinari? Nouit enim quadantenus a esse in c per b, quo modo pars in toto cognoscitur: atque ita quod quis quadantenus nouit, id se planè opinari putat: id quod fieri nequit. In eo autem quod prius est dictum, nemo opinari potest, ambas propositiones secundum media ambo, si non ex eodem ordine medium sumptum sit: ut si a sit in toto b, & in nullo c, & hæc ambo in toto d. ita enim euenit, ut prima propositio sumatur, uel in totum, uel certè quadantenus contraria. Nam si arbitretur, cuicunque insit b, illi omni inesse a, ac nouerit b esse in d, profectò is nouit

is nouit in d esse a. Si igitur econtrariò putet, cuicunq; insit c, in eo nullo esse ipsum a, is non putat a esse in aliquo cui insit b: hæc autẽ aut omnino, aut aliqua ex parte contraria sunt, arbitrari inquam, cui b insit, illi omni inesse a: & rursus, cui b insit, ipsi alicui non existimare a inesse. Ac eo modo opinio concipi nequit. At nihil uetat ex utroq; pronunciatum alterum opinari, uel ex altero utrunq;, ut a in toto b esse, & b in d, rursus a in nullo c. est enim is error ei similis, quo in particularibus hallucinamur: ut si a sit in toto b, & hoc in toto c, a in toto c inerit. Si quis igitur nouerit, cuicunq; b insit, ei toti inesse a, profectò nouit inesse ipsi c: at nihil prohibet, quo minus ignoret ipsum c esse. Vt si a sit duo recti, in b uerò triangulus, in c triangulus sensibilis. poßit enim quis arbitrari c non esse, etiam si nouerit omnem triangulum habere duos rectos: simul igitur rem eandem nouerit, et ignorabit. nosse enim triangulum omnem habere duos rectos, uarium est ac multiplex. est enim tum in toto id scire, tum sigillatim. ac nouit quidem scientia uniuersa, c habere duos rectos: singulari uerò nõ item: ita fit, ut non habeant contrarias opiniones. Idem existimandum est de ratione illa scripta in Menone, scientiam inquam esse reminiscentiam. nunquam enim fit, ut res singularis anticipata cognitione sciatur: sed dum inductione utimur, simul rei particularis scientiam sumamus, quasi eam in memoriam reuocemus. Quædam enim sunt, quæ statim ubi uidemus, cognoscimus: ut duobus rectis, si nouerimus triangulum esse: id quod eodem modo fit in alijs. Cognitione igitur uniuersa particularia cognoscimus: propria ac peculiaria nescimus. Quo fit, ut in ijs hallucinemur,

non tamen opinione contraria: sed dum cognitionem universalem habemus, decipimur particulari. Eadem est *ratio eorum quæ superius exposuimus.* Error *enim ex medio non est ei scientiæ contrarius, quæ syllogismo parta est: nec opinio ea quæ ex uno medio nascitur, contraria est ei quæ ex altero comparatur.* Nihil *autem prohibet, qui nouerit a in toto b esse, & hoc in c, eum arbitrari, non esse a in c. uerbi causa, omnem mulam sterilem esse: opinari potest & hanc esse mulam, cum tamen eam uterum ferre putet. nec enim is scit a esse in c, nisi qui utrunq; simul cognoscit.* Cōstat *igitur, si alterum nouerit, & alterum ignoret, eum falsum iri: quo modo se habent uniuersales scientiæ ad particulares: neq; enim sensibilium quicquam scimus, si a sensu absit, ne si illud quidem etiam senserimus, nisi forte eo modo, quo rem uniuersam scimus, & quatenus propriam cognitionem illius habemus, non quasi actu illam exerceamus.* Scire *enim tribus modis dicitur, nempe aut cognitione uniuersali, aut particulari, aut actu & operatione: quare totidem etiā modis intelligitur hallucinari.* Nihil *igitur uetat, quempiam in re eadem tum scire, tum decipi: non tamen contrario modo ei accidit, qui ex utraq; propositione rē nouit, neq; has prius expendit. qui enim putat mulam uterum gestare, is non habet actu ueram scientiam, nec item errorem scientiæ contrarium, ob huiuscemodi opinionem: error enim uniuersali contrarius, est syllogismus.* At *uerò qui bonum malum esse arbitratur, is idem esse putat, bonum esse, ac malum. ponamus enim, bonum esse in a, malum uerò in b: item bonum esse in c, tum quia idem esse putat b & c, profectò arbitrabitur c esse b, item & b esse a,*

eadem

eadem ratione, atq; ita c esse. ut enim si uerum sit, de quo c dicatur, b dici, item de quo b, ipsum a, profectò a de c uerum fuerit. non aliter in opinione res habet. Idem existimandum, in quo res sit. cum enim c & b eadem sint, b item & a, profectò c & a eadem fuerint. Ac in opinione eodem modo res habet. an uerò si quis primum admiserit, id protinus necessarium est? at illud fortasse falsum est, quempiam inquam arbitrari, bonum esse malum: nisi fortè accidentario: nam id uarijs modis arbitrari licet: id autem diligentius est perspiciendum.

De ijs quæ in prima figura fiunt reciprocationibus. Cap. XV.

Vbi extrema retrò commeent, necesse est medium quoq; cum utroq; reciprocari. nam si a est in c per medium b, si illa commeent, ut cuicunq; insit a, c quoque ei omni insit, profectò b cum a reciprocatur: & cuicunq; inest a, ei omni inest b per mediũ c, ac c cum b reciprocatur per medium a. In negatione tantundem fit, ut si b sit in c, a uerò in b non sit, ne a quidem in c erit: profectò si b cum a commeat, c quoq; cum a commeabit. faciamus enim b inesse in a, nec c igitur erit: quandoquidem b omni c inerat: quòd si cum b commeet, c quoq; cum a commeabit. in quocunq; enim dicitur b, c quoq; dicitur. Item si c cum a conuertatur, b quoq; conuertetur. nam in quo est b, in eo quoq; est c: in quo autem est c, a non inest, & id solum à conclusione initium ducit. aliorum non est eadem ratio, quemadmodum & in affirmante syllogismo. Rursus si a & b conuertentur, c item & d, sit autem necesse in re quauis a uel c inesse, profectò b & d eiusmodi erunt, quorum alterum in re quauis insit. nam

quia in quocunque est a, ineſt b, in quo item eſt c, ineſt quoq; d: at in re quauis aut a aut c ineſt, non in eadem ſimul. liquet igitur in omni re aut b dici, aut d, & non ambo ſimul. uerbi cauſa, ſi quod ingenerabile eſt, incorruptibile quoq; eſt: item quod eſt incorruptibile, eſt ingenerabile: neceſſe eſt, quicquid generatum eſt, caducum eſſe: & quicquid caducum eſt, genitum eſſe: cõponuntur enim duæ ratiocinationes. Rurſus ſi in re quauis a ineſt, aut b, item c uel d, nec in eadem ſimul, ſi a & c reciprocantur, b quoque & d retrò commeent. nam ſi cui rei d ineſt, in ea non ſit b, conſtat a in ea eſſe: quòd ſi ſit, c quoq; ineſt, quippe cum retrò commeent. ſimul igitur c & d in eadem re erunt: id autem fieri nequit. Quando uerò a in toto b, in c item toto ineſt, & de nulla re alia dicitur, b item in toto c ineſt, neceſſe eſt a & b retrouerti. cum enim a de b & c tantùm dicatur, dicetur autem b tum de ſeipſo, tum de c: perſpicuum eſt, de quibus dicitur a, de ijs quoq; omnibus b dictum iri, præterquam de ipſo a. Quando item c & b in toto c inſunt, & c retrouertitur cum b, neceſſe eſt a in toto b ineſſe. cum enim a in omni c inſit, c item in b, quia commeent illa, a quoq; in omni b inerit. quando uerò ex duabus rebus propoſitis altera fuerit magis quàm altera expetẽda, ut a quàm b, cum illæ contrariæ ſint. Eadem ratione b magis expetendum quàm c: ſi a c magis ſunt expetenda quàm b d, ipſum a magis expetendum eſt quàm d. æquè enim a perſequendum eſt, ac b fugiendum, cum hæc ſint contraria: c item æquè ac d, quippe cum illa quoq; contraria ſint. ſi igitur a æquè expetendum eſt ac d, profectò b æquè fugiendum eſt ac c: utrunq; enim æquè fugiendum eſt, atq;
alterum

alterum expetendum. quo fit, ut ambo, a inquam & c, æquè atq; illa b d fugienda sint, aut prosequenda. nam quod maius est, par esse nequit. nam b d æqualia erant. Sin d sit ipso a magis expetendum, sanè b minus fugiendũ erit quàm c: minori enim minus opponitur. at maius bonum, & minus malum, magis expetenda sunt, quàm bonum minus, & maius malum: totum igitur b a magis persequendum est, quàm a c: at non ita est: a igitur magis expetendum est quàm d, & c quoq; minus fugiendum quàm b. Ac si id sibi proponit in amore, quicunq; amat, ipsum inquam a nempe ita esse affectum, ut gratificetur, & non gratificari sit in c, uel certè gratificari in d, in b uerò eum non esse qui gratificetur: constat a, talem inquam esse, magis esse expetendum, quàm gratificari, atq; ita in amore amor congressui est præponendus: amor igitur in affectu est potius, quàm in congressu: quòd si in eo potius collocatur, ut is sit illius finis, profectò congressus aut nullo pacto est, aut dilectionis causa: eo enim modo fiunt desideria alia, & artes. Perspicuum est igitur, quánam ratione se habeant extrema in reciprocatione, in comparatione item persequendorum & fugiendorum.

Hoc loco nobis exponendum est, non dialecticas modò ratiocinationes ac demonstrationes per superiores figuras effici, sed & oratorias, ac omnem omnino probationem in quauis ratione docendi. Res enim omnes probamus aut ratiocinatione, aut inductione. Ac inductio & ratiocinatio ex ca tum fit, cum alterum extremum de medio concluditur per alterum: ut si in his a c, medium sit b, & probetur a esse in b per c: hac enim uia

indu-

inductiones facere solemus. uerbi causa, sit a longæuum, b uerò uacãs bile, in c singula longæua, ut homo, equus, mulus: sanè a est in toto b. quicquid enim bile uacat, est longæuum: quinetiam b, nempe uacans bile, est in toto c: quòd si c retrouertatur cum b, nec medium excedat, necesse est a esse in b: quippe cum antea à nobis probatum sit, ubi duo eidem rei insint, & extremum cum altero eorum reciprocetur, alterum eorum quæ dicuntur ei inesse, quod reciprocatur: est autem c intelligendum, quasi quid ex uniuersis singulis compositum. nam inductio ex omnibus efficitur: ea autem ratiocinatio primã propositionem concludit, & quæ medio caret. in his enim quæ medium habent, efficitur syllogismus ex medio: in his uerò quæ medio carent, fit per inductionem. Ac inductio ratiocinationi contraria est aliquo pacto. hæc enim ex medio probat extremum in tertio, illa uerò ab extremo confirmat tertium in medio. Natura igitur antecedit, & est notior ea ratiocinatio, quæ per medium efficitur: ratione nostri magis est perspicua, quæ fit per inductionem.

De exemplo. Cap. XVI.

Exemplum autem tum est, quum extremum in medio inesse probatur, ex eo quòd sit simile tertio. debet autem notius esse, & magis perspicuum, quòd medium sit in tertio, & primum in illo singuli. uerbi causa, constituamus in a malum: in b, suscitare bellum in finitimos: in c uerò, Athenienses aduersus Thebanos: in d, Thebanos in Phocenses. iam si probare uelimus, perniciosum esse, committere bellum cum Thebanis, primùm sumendum est, perniciosum esse, in finitimos bellum gerere: id quod probatur

probatur ex simili, nempe quòd Thebanis aduersus Phocenses perniciosum fuerit. Cum igitur in finitimos bellum gerere perniciosum sit: in Thebanos autem bellare, est bellum gerere in finitimos: constat igitur, in Thebanos bellare perniciosum esse. Ac constat b in c & d inesse: utrunq; enim est in finitimos bellum committere. Constat item, a esse in b. nam Thebanis nullam utilitatem attulit bellum in Phocenses. probabitur autem a esse in b per ipsum d. Eodem modo fiet, si ex multis similibus probetur, medium in extremo esse. Hinc igitur manifestum est, exemplum nō habere eam rationem, quam totum ad partem, aut pars ad totum: sed quam pars una ad alteram habet, quum ambæ in eodem toto continentur, altera autem est notior. ab inductione autem eo differt, quòd ea ex uniuersis singulis extremum in medio esse confirmabat, nec connectebat syllogismum ad extrema. Exemplum autem coniungit quidem, ex omnibus autem non probat.

De abductione. Cap. XVII.

Abductio uerò est, quando constat primum in medio esse: an uerò medium sit in postremo, ignotum quidem est: æquè tamen credibile est, uel certè magis quàm ipsa conclusio. Iam uerò si pauca media intercedant inter postremum & medium: ita enim fit, ut ad cognitionem propius omnino accedat. uerbi causa. sit a res cognobilis, in b uerò locetur scientia, in c intelligatur iusticia: sanè constat, scientiam esse cognobilem. An uerò iusticia sit scientia, obscurum est, & non cōpertum. Quòd si æquè, uel magis credibile sit, b esse in c, ac a in c, tum est abductio. cum enim rei scientiam antea non habe-

remus,

temus, propius ad eam accessimus, in assumendo pronunciato a c. Rursus si pauca sint media inter b & c. nam eo quoq; modo propius cognitionem res est. exempli gratia, si d sit quadrari, & in e rectilinea figura, in f circulus: tum si inter e & f unicum sit medium, nempe ut per umbellas circulus efficiatur par figuræ rectilineæ, sanè res est prope cognitionem: quando uerò b c magis credibile nō sit quàm a c, nec pauca eorum sunt media, abductionem tum nō appello: nec item cum b c medio uacat, id enim est scientia.

De refutatione. Cap. XVIII.

Refutatio uerò est pronunciatum alteri contrarium. Inter hanc autem & pronunciatum hoc interest, quòd hæc in parte esse potest, pronunciatum omnino nequit; uel certè in syllogismis uniuersalibus non potest. Obijcitur autem refutatio duplici ratione, & in duabus figuris. bifariam quidem: aut enim in toto est, aut in parte omnis. in duabus figuris: omnes enim afferuntur contrariæ pronunciato, contrariæ autem in prima & tertia figura concluduntur tantùm. nam cum quis postulat quidpiam in aliquo toto esse, occurrimus, uel quòd nulli insit, uel quòd in aliquo non sit: ex quibus illud in prima figura colligitur, hoc in postrema figura. uerbi gratia, intelligamus in a unam esse scientiam: in b uerò collocetur, aduersa: sanè si quis proposuerit, unam esse aduersorum scientiam, occurrit alter, uel quòd contrariorum eadem non sit omnino scientia: aduersa autem sunt contraria, atq; ita efficitur prima figura: uel quòd rei notæ & ignotæ non sit una scientia, ea autem est figura tertia. nam in eo tertio, cognito inquam & incognito, uerè dicitur,

dicitur, ea aduersa esse: cum tamen falsum sit, una scientia illa contineri. Eadem est quoq; ratio in pronunciato priuante. si quis enim petet, cõtrariorum non esse unam scientiam, continuò ei occurrimus, aut omnium contrariorum esse eandem, aut certè quorundam aduersorum, ut sani & ægri. ac omnium unam esse probamus in prima, quorundam uerò in tertia. Nam in omnibus omnino pronunciatis uniuersalibus, quæ quis pro exceptione adfert, id uidendum est, ut illud quod contrà adfertur, sit uniuersale aliquid ad rem propositam: ut si petat non eandem esse aduersorum omnium scientiam, dicat ille, contrariorum unam esse: eo autem modo necesse est primam figuram effici. Est enim medium uniuersale quid ad quæstionem initiò propositã. In parte autem si quid opponere uelis, aliquid afferendum est, ad quod subiectum propositionis sit uniuersale, ut cogniti & incogniti non esse eandem scientiam: aduersa enim totum sunt ad illa, & ita fit tertia figura. Nam quod in parte sumitur, medium est, ut cognitum & incognitum: nam ex his refutationes afferre conamur, unde contrarium concludere possumus. quapropter per eas figuras solas asserimus: nam in his tantùm contrariæ conclusiones efficiuntur. nam in media figura nulla affirmatio colligebatur. Iam uerò ut in ea fieri posset, certè prolixiori ratione opus esset ad refutationem in media figura colligendam. ut si non concesserit, a esse in b, quia c non sit ipsi consequens: id enim per alias propositiones facilè intelligitur. at refutationem aliò diuerti non oportet, sed continuò propositionem perspicuam habere: quamobrem in una hac figura non est signum. Sunt au-

tem aliæ quoq; refutationes expendēdæ, cuiusmodi sunt quæ de contrario feruntur cum simili, tum etiam opinabili. Item, poßitne sumi particularis in prima figura, aut priuans in media.

De consentaneo & signo. Cap. XIX.

Non est autem res eadem, consentaneum & signum. sed cōsentaneum & uerisimile, est probabile quoddam pronunciatum. quod enim plurimum uulgò norunt ita fieri, uel non fieri, esse item, uel non esse, id est uerisimile, ac consentaneum: ut oderint qui inuident, diligant qui amant. At signum suapte natura est pronunciatum, uel demonstrabile, uel necessarium, uel probabile: id enim est signum, quòd res sit uel fuerit: quòd dum est, uel sit, uel prius, uel posterius res ipsa facta est.

De enthymemate. Cap. XX.

Est igitur Enthymema, ratiocinatio imperfecta ex uerisimilibus uel signis. Intelligitur autem signum tribus modis, quot & medium in figuris. aut enim ita se habet ut in prima, aut ut in media, aut ut in tertia figura. uerbi causa, probare mulierē uterum ferre, quia lac habet, ex prima figura est. nam medium est, lac habere: ac in a ponatur uterum ferre, b uerò sit lac habere, mulier uerò in c ponatur. Illud autem, sapientes inquam uiros esse probos, quia Pittacus sit probus, per ultimam figuram efficitur. ponamus in a probum, in b sapientes, in c Pittacum: profectò uerè dicuntur a & b de c. cæterùm alterum præmittunt, quia illud norunt: alterum autem assumunt. illud autem, mulierem inquam uterum gestare, quia palleat, per secundam figuram effici solet: nam quia uterum gestantibus pallor est consequens, & huic

quoq;

quoq; consequens est, effectum inde putant, eam uterum gestare. Sit pallidum in a, in b uterum ferre, in c mulier. ubi igitur una tantùm propositio dicitur, signum est modò: sin altera assumatur, tum est syllogismus. uerbi causa, Pittacus est liberalis, nam ambitiosi sunt liberales, & Pittacus est ambitiosus: uel contrà, sapientes esse uiros probos, quia Pittacus est uir probus, & idem est sapiens. Fiunt igitur ad hunc modum syllogismi. Cæterùm qui in prima figura efficitur, dilui nequit, si uerus sit, cum sit uniuersalis: qui uerò in postrema figura efficitur, dissolui potest, etiamsi uera sit conclusio, quia nec uniuersalis est syllogismus, nec ad rem. ut enim Pittacus sit uir probus, non continuò necesse est, alios sapientes esse probos. Qui uerò in media figura efficitur, is semper et ratione quauis solui potest. neq; enim efficitur syllogismus unquam, dum extrema ita sunt collocata. ut enim mulier uterum gestans sit pallida, hæc etiam mulier palleat, non ideo necesse est hanc uterum ferre. In omnibus igitur figuris uerum efficietur. differũt autem eo, quo dixi, discrimine. Sanè uel hac ratione diuidi debet signum, & medium in illis constituendum est indicium, ac propria rei nota. aiunt enim indicium esse id, quod rem cognoscendam præbet: medium autem maximè est istiusmodi. uel certè appellatione signi intelligenda sunt ea quæ sunt in extremis. indicia autem appellanda sunt, quæ in media figura ponuntur. Nam quod in prima figura collocatur, admodum credibile est, & maximè uerum.

De ratione naturæ coniectandæ.
Cap. XXI.

Potest autem fieri, ut conijciatur natura & ingeniũ,

 siquis

siquis concedat, naturales affectiones corpus simul cum anima immutare. nam qui musicam edoctus est, animo forte est immutatus: at ea affectio non est ex earum numero quæ nobis naturales sunt, sed aliæ potius. cuiusmodi sunt iracundia, concupiscentia naturalium mutationum: profectò si quis hoc concesserit, & unius rei unum esse signum, & accipere possimus suam cuiusq; generis affectionem ac signum, naturam coniectare poterimus. Nam si alicui generi uni sua est & propria affectio, ut in leonibus fortitudo, necesse est quoddam esse signum: quippe cum sit confessum, ea sese mutuò afficere. Sit igitur illud, quod ingentes habent membrorum extremitates, id quod in alijs quidem generibus reperitur, sed non totis. nam ita demum signum est proprium, quia affectio totius generis propria est, non unius tantùm, quo modo loqui solemus. Sanè id in alio genere inerit, eritq; homo fortis, item & quodpiam aliud animans, habebit igitur signum illud: unius enim rei unum esse signum diximus. Si igitur hæc ita habent, & in animantibus huiusmodi, quæ affectionem unam propriam habent, ea signa colligere poterimus: unaquæque autem affectio suum habet signum: quandoquidem unum habeat necesse est, profectò naturam ac ingenium coniectare poterimus. Sin totum genus duas habeat affectiones proprias, quemadmodum leo & fortis est, & sauciabilis, quo pacto cognoscemus ex signis illis propriè consequentibus, utrum utrius sit signum? an si in alio quodam, nō toto, ambo sint, & in quibus non totis utrunq; insit, cum unum habeat, alterum non item. nam si fortis sit, nec liberalis, & ex duobus hoc habeat, constat id in leone signum esse fortitudinis.

tudinis. Coniectatur autem natura & ingeniũ in prima figura, cum medium cum priori extremo reciprocatur, & excedit tertium, nec cum eo commeat. uerbi causa, sit a fortitudo, extremitates magnæ in b, leo in c: profectò in quo est c, in eo toto est b, item & in alijs. in quo autem est b, in eo toto est a. nec in pluribus dicitur, sed retrouertitur: alioqui non esset unius rei unicum signum.

F I N I S.

NICOLAVS GROVCHIVS discipulis suis S.

Go in ea semper fui sententia (optimæ spei adolescentes) nullum esse Aristotelis librũ, cuius non esset cùm propter rerum optimarũ cognitionem, tum propter singularem exquisitamq; docẽdi rationem, summa utilitas. Sed inter omnes mihi multis nominibus, primas partes semper obtinere uisus est liber de Demonstratione: in quò omnis docendi, discendi, ac tractandi, quicquid sub scientiam cadere posit, ratio continetur. Ego uerò illud etiam in omnibus quas adhuc uidi, philosophiæ

ſcholis animaduerti, nullum eſſe Ariſtotelis librum, qui negligẽtius legatur, cuiusq́ue utilitas minus percipiatur. Vnde autem illud malum omnes ſcholas inuaſerit, excogitare aliud nõ poſſum, quàm quòd nimis pertinaciter aliorũ conſuetudinẽ obſeruamus: ita ut ſæpe non tam quid uerum ſit, quàm quid in more poſitum, exquiramus. Neminem hac in rẽ doctorem accuſo: tantùm conſuetudinem, penes quam culpa eſt, non poſſum non damnare: per quam factum eſt, ut in omnibus philoſophiæ ſcholis liber iſte potius legeretur, ne quid quod in more eſſet, omiſſum uideretur, quàm ut immẽſus fructus perciperetur. Eum librum ego ueſtro nomine, adoleſcentes mihi chariſsimi, horis ſubſeciuis, quibus mihi à prælectionibus erat ocium, de græco uerti: ut in ea potiſsimùm re, in qua ſumma eſſet utilitas, etiam ocij noſtri, quod non magnum eſſe ſcitis, fructum aliquẽ, non illum quidem indebitũ (nam quid præceptor talibus præſertim diſcipulis non debet?) ſed uobis certè inexpectatum, perciperetis. Id autem eo uehementiore ſtudio feci, quòd eum librum tam
malè,

malè, ne dicam barbarè, uersum esse sciebam, ut non dubitarem quin ex uitiosa & barbara interpretatione nata obscuritas, studia uestra esset retardatura, & expectatam inde utilitatem maxima ex parte impeditura. Verti itaque hunc librū: atq; ita uerti, ut Ciceronis ego consilium secutus, non singula uerba pro singulis superstitiose redderē: sed quia hoc tantùm mihi propositum esse existimarem, ut quod optimè Græcè Aristoteles scripserat, non malè latinè uerterem: illud autem etiam non ignorarē, linguam Latinam multis dicendis formulis uti non posse, quibus græca rectè uteretur. iccirco rebus quàm potui diligētissimè expensis, latina uerba ad eas explicādas ita accommodaui, ut non uerba uerbis, sed sententijs modò sentētiæ responderent. Hoc genus interpretādi si quis non probet, uelit autem potius singula uerba curiosius esse persequenda: eius iudiciū eo minus reformidabo, quòd necesse est, ut mecum Ciceronem (non modò dicendi, sed etiā interpretandi principem) in eo accuset, in quo à uiris doctissimis maximam laudem & admirationem est
 conse-

conſecutus. Hunc ego authorem non in ratione tantùm interpretandi, ſed etiam in uerbis, ubicunq; potui, ſecutus ſum: in quibus autem locis nil apud eum reperi quod pro grecis uerbis reddere poſſem, partim ex aliјs receptæ fidei authoribus quod ad rem noſtram pertineret, deſumpſi: partim uſitato in ſcholis uerbo uſus ſum. Hinc ſunt illa uerba, mediatum, immediatum, ſuppoſitio, & alia nonnulla: quæ quoniam à forma Latinorum uerborum mihi non uidentur longè remota, uſurpare illa non ualde dubitaui. Ego enim ut ſemper nimiam in ſeligẽdis uerbis negligentiã uituperaui, ita nunquam religionem nimiam probandam eſſe exiſtimaui. Accipite igitur, adoleſcentes optimi, ſingularis mei erga uos amoris non obſcuram ſignificationem: & qui in ueſtram omnium gratiam liber ſcriptus eſt, uobis dicatus, ſub ueſtro omnium nomine appareat. Valete. Conimbricæ, Ex regio gymnaſio, Idib. Februarij, M. D. XLIX.

IN ANALYTICA POSTERIORA
Nic. Groucbij Argumentum.

MAgna est & latè patens huius libri utilitas, sed magno doctrinarum omnium incōmodo paucis cognita. Id quod ij aperte indicant, qui nuper libris editis, cùm omnes Aristotelis libros, tum uerò hunc maximè insectati sunt. Nam si ullam partem ingenij Aristotelis attigissent, aut si suauitatem ipsius doctrinę uel minimum degustassent, aliud profectò scribendi argumentum quæsissent, quàm in Aristotelis libros animaduersiones: sed potius tanti ingenij subtilitatem admirati, aut tarditatem suam accusarent, si quicquam minus intelligerēt: aut quę scripta in Aristotelem ediderunt, uel ad eum illustrandum, uel in ipsius aduersarios conuertissent. Ne quis igitur his decipiatur imposturis, & ut omnes intelligant quàm ualde fallantur, qui parum aut nihil fructus in ijs libris esse existimarunt, conabor, quid, ad quem usum, & quomodo, hoc nos libro Aristoteles docuerit, paulo quidem latius quàm argumenti fortasse breuitas postulat, sed tamen quàm breuissimè potero, explanare.

Quódnam sit Aristotelis institutū in ijs quatuor libris quos inscriptione ἀναλυτικῶν legimus, ipse Aristoteles docet tum initio primi libri de Ratiocinatione, tum ad finē 17. cap. secundi de Demonstratione. Ex ijs enim locis intelligimus, nil aliud ijs libris uoluisse Aristotelem docere, quàm quid, qualisque sit scientia demonstratiua. Nihil autem est scientia demonstratiua, quàm omnis quæ per demōstrationem acquiritur sciētia. Itaq; qui demonstrationem nouerit, quid, qualis, & quomodo conficienda sit,

 demon-

demonstratiuam scientiam cognouerit. Iam autem quia omnis demonstratio est ratiocinatio quędam, in eoq; maximè sita est omnis demonstrationis uis, ut uim tuæ conclusionis nunquam celes (in quo à Dialecticis rationibus distinguitur) sed quàm apertissimè fieri potest, ex sumptionib. id necessariò efficias, quod demonstrãdum proposueras: propterea fuit necesse, ut non modò de Demonstratione ageret, sed etiam uim uniuersam, partes ac proprietates ratiocinationis explicaret. Continetur igitur duabus partibus uniuersa doctrina ἀναλυτικῶν. Vna est de Syllogismo, duobus libris absoluta. Altera est de Demonstratione, duobus item libris comprehensa. Idem enim est (ut scribit Aristoteles capite 17. libri secundi de Demonstratione) nosse demõstratiuam scientiam, quod ratiocinationis atq; demõstrationis naturam intelligere. Illa autem disciplina cuius finis est demonstratiua scientia, subiectum ipsa demonstratio, ab Aristotele Analytice appellatur, & primo Rhetoricorũ, & primo libro de Demonstratione cap. 18. Itaq; non incõmodè Analyticen à fine hoc modo definies: Analytice est, scientia quæ ad cognitionem omnis scientiæ demonstratiuæ pertinet. A' subiecto autem hoc modo: Analytice est, scientia quæ in explicanda natura, partibus, ac proprietatibus demonstrationis uersatur. A' partibus uerò hoc modo: Est scientia quæ tota ratiocinationis & demonstrationis cognitione continetur. Porrò autem huius appellationis causam intelligemus, si modò usum ac utilitatem huius doctrinæ cognoscamus. Ac primùm illud certũ est, omnem certam ac firmam rei cognitionem, aut intelligentia concipiente impressas sensib. species contineri, aut argu-

menti

menti neceſſaria concluſione. Duobus autem illis perficitur omnis ſcientia. Nam priore modo principia cognoſcuntur, poſteriore concluſiones. Sed quoniam in priore illo cognoſcendi genere parum eſt artis: perficitur enim ſolis propemodum naturæ inſtrumentis, ſenſu, cogitatione, experientia: alterũ autem totum genus uia & ratione continetur: propterea de priori illo cognoſcendi modo, aut nil, aut parum tractãdum eſt: alterum genus, quia arte quadam abſoluitur, explicandum eſt. Non enim quęuis ratio ad probandum aliquid adhibita, ſcientiam parit: ſed ea demum, quę tibi rem ita facit perſpectam, ut quin ita res habeat, dubitare non poſsis. Nihil enim ſcientia eſt, quàm certa ac firma rei quæ tibi dubia eſſe potuit, cognitio. Ergo quia omnes ſcire deſiderant, nec hominis unquam animus conquieſcit, niſi cum quàm certiſsimè fieri poteſt, quantumque rei fert natura, cognoſcit: certò autem cognoſci nõ poteſt, niſi adhibita ad fidem faciẽdam ratio ſit neceſſaria: propterea neceſſe eſt, ut quæ nam & qualis ſit illa ratio cognoſcamus: ut quum res propoſita erit quam ſcirę cupiamus, accommodare hanc rationem ad eam poſsimus. Illa autem ratio ἀπόδειξις appellata eſt à Gręcis, à Latinis aut demonſtratio: uel, ut Quintilianus uocat, euidens probatio. Eſt igitur Analytices ſumma utilitas, quæ huius demonſtrationis uim uniuerſam, omnes partes, omnes proprietates explicat: ſiquidem hac adiuti ſcientia, omnem docendi, diſcendi, explicandi, quicquid nobis ſit propoſitum ad ſciendum, rationem tenemus. Hanc ſi ſciamus, propoſita quacunq; re, de qua poſſit eſſe ſcientia, eam ita tractabimus, ut nulla ratione poſsit melius doceri. Hæc ſcientia eſt quæ ab

Aristotele secundo Metaphysic. modus sciendi appellatur. Hac enim arte instructi, pro rerum subiectarum natura, rationes aut magis aut minus accuratas postulabimus: nec semper in omni re probationes mathematicis demonstrationibus similes requiremus, sed semper principia cum re subiecta, societate quadam naturæ coniuncta esse debere intelligemus. Nam hominum imperitiam, qui omnibus in rebus pariter accuratas demonstrationes postulant, proficisci ab ignoratione Analytices, ipse Aristoteles 3. cap. libri quarti Metaphysices, ostẽdit, his uerbis, δι' ἀπαιδευσίαν τῶν ἀναλυτικῶν τοῦτο δρῶσι: hoc est, quia imperiti sunt analyticarum preceptionum, idcirco id faciunt. Continet igitur hæc scientia, omnem rationem tractandarum omnium scientiarum: continet rationem bene docendi, & discẽdi quicquid sub scientiam cadere posit: cõtinet illam quæ παιδεία ab Aristotele uocatur in principio libri de Partibus animaliũ, quæ nil est quàm eruditio & modus bene tractandæ ac distribuendæ scientiæ cuiusuis: ex qua πεπαιδευμένοι, hoc est eruditi ac doctrina politi homines appellantur, quorum munus est, ut ait illo loco Aristoteles, uia quadã & ratione posse citra ullum errorem discernere quid in quaq; re bene, quid malè dicatur. Huius παιδείας contrarium est ἀπαιδευσία, quæ tam sæpe obijcitur ab Aristotele ueterib. philosophis tum in Physicis, tum in Metaphysicis, quę profectò nil est, quàm analytices ignoratio. Postremò hæc scientia est, quam Aristoteles cap. 1. libri undecimi Metaphysicorum, circa demonstrationem ac scientiam uersari, quasi circa proprium ac certum subiectum, dicit. Atq; illa quidem de utilitate sufficiant: nunc huius appellationis

nis causam uideamus. Ac primùm Analyticen ab analysi appellatam esse, nemo non uidet: significat autem analysis, in ea ex quibus quæq; res constant dissolutionem. Quoniam igitur mathematicæ scientiæ, ut sunt certissimæ, & maximè accuratæ, ita omnibus alijs quasi exemplar propositæ sunt, ut quàm maximè fieri potest, earum docendi ac probandi rationem sequantur. Continentur autem omnes mathematicæ hac ratione docendi, ut propositis primùm principijs quibusdam, tum deinde ad theorematum ac problematum ueniant demonstrationes: atq; ita rei cuiusq; scientiam efficiant, si alia ex alijs persequendo, ac ueluti retexendo, ad prima principia perueniatur, quæ sunt in quaque scientia simplicissima. Quid autem est reuocare hoc modo unamquanque rem ad sua principia, quàm dissoluere? Hac profectò ratione factum est, ut illa mathematicarum docendi ratio, analysis meritò appellaretur: nec modò mathematicarum, sed etiam aliarum scientiarũ, quæ (ut suprà diximus) omnes quoad eius fieri potest, mathematicarum perfectionem imitantur: ob idq; eandem illam docendi rationem sequuntur. Quinetiam ipsæ artes & facultates quæ plurimum à ueris scientijs differunt, id docendi genus, quantum rerum in quibus uersantur natura patitur, non omittunt: sed suas probationes, quandocunque aliquid docere probando uolunt, hoc modo conficiunt. Quo fit, ut quatenus cognitione quadam continentur, scientiæ nomine interdum appellentur. Vt enim omnis quæ ad docendum adhibetur, ex proprijs quibusdam constans ratio (*διδασκαλικὸν λόγον* appellat Aristoteles in libro de reprehensionibus Sophistarum) appel-

appellatur non incommodè demonſtratio: ita omnes artes & facultates, quatenus ueri cognitione aliqua continētur, eatenus ſcientię non malè uocantur. non quòd ueræ illæ ac perfectæ ſint ſcientiæ, quarum uis in ſola rerum cognitione certa cernitur: ſed quoniam in ijs etiam eſt cauſarum quædam cognitio, per quas, licet non omnino neceſſarias, quid tamen uerius ſit in actione, aut effectione, mēs noſtra intelligit. ob eam cauſam ſæpe nomen ἐπιστήμης, id eſt ſcientiæ, à Platone & Ariſtotele in ijs appellandis uſurpatur. Quia igitur hæc una eſt omniū ſcientiarum uia, quam in docendo ipſæ ſequuntur, ut principia quędam initio proponantur, ex quibus omnium quæ in quacunq; ſcientia traduntur, tum oriatur cognitio, cum ad illa initia reuocantur: nil eſt autem hæc docendi ratio quàm analyſis: profectò non incommodè illa ars quæ explicat omnium ſcientiarum docendi modum, Analytice appellata eſt. Analyſin autem ex Ariſtot.3. Ethic. capite 3. hoc modo definire poſſumus, cauſarum ex cauſis continuatam eouſq; perſecutionem, donec ad prima illius rei, de qua quæritur, principia perueniamus. Sed quoniam aliæ etiam docendi rationes non minus accommodatæ ad ſciendum uidentur, quàm analyſis, conſilium Ariſtot. hoc loco nobis uidetur eſſe explicandum, cur hanc unam rationem potiſsimùm ſecutus ſit. Plato, quemadmodum ex multis eius locis intelligimus, duas maximè docēdi rationes probauit, διαίρεσιν & συναγωγὴν, id eſt diuiſionē & compoſitionem. Appellatur autem compoſitio, multorum in unam aliquam ideam, ac rurſus huius & aliarum generis eiuſdem, in aliam communem ideam collectio, eouſq; cōtinuata, dum ad ſummum aliquod

aliquod unumq; genus perueniamus. Diuisio uerò huic contraria, est distributio, quæ ducto à summo aliquo primoq; genere initio, eousque perducitur per omnia media genera, dum ad species ultimas perueniatur. Aristotelis uerò aliud fuit consilium: illam enim quam Plato uocat compositionem, uix, ac ne uix quidem, admisit in tractanda scientia. Ostendit enim Aristoteles statim initio primi de Partibus animalium, hanc à rebus singulis ad uniuersas progressionem in docendo ineptam esse, ac inutilem: quādoquidem necesse sit, eum qui hac uia persequetur rerum subiectarum proprietates, eadem sæpe repetere: quemadmodum illo loco exemplis apertissimè demonstrat. Ergo in explicanda aliqua scientia, hanc rationem Aristoteles non admisit, sed hactenus tantùm utilem esse uoluit, ut ad inuentionem, itemq; ad cognitionem principiorū ualeret: quemadmodum satis indicant uerba illius, ultimo capite 2. lib. de Demonstratione. Alteram autem rationem, quam diuisionem appellari diximus, suam quidem habere utilitatem in tractandis scientijs existimauit Aristoteles: sed eam tamen ut minimam particulam Analytices censeri debere, ipse scribit capite 32. lib. 1. de Ratiocinatione. Quam uerò utilitatem habeat hæc diuidendi ratio, tum illo eodem capite breuiter ostendit, tum uerò amplissimè 2. libro de Demonstratione capitib. 5. 14. & 16. Quanquam igitur sit utilis ad tradendas scientias ratio diuidendi, non putauit tamen Aristoteles tātum in ea esse momenti, ut hanc faceret unam quandam explicandæ scientiæ rationem, sed eam quasi particulam analyseos tractauit in Analyticis. Quinetiam definiendi rationem, cui tantum non modò Plato, sed

etiam

etiam ipse Aristoteles tribuit, ut alterum hunc sciendi modum 2.capite primi de Demonstratione, itemq; 3.capite secundi libri appellaret, ad Analysin ut partem quandam reuocauit. Quanquam enim ex quatuor quæstionum generibus tres, an sit; quale sit, & quamobrem sit, demonstratione absoluantur: quæstio autem Quid sit, tantùm definitione: ob idq; sit ipsa per se quædam scientia, nosse quid res sit: non tamen id statim existimandum est, definiendi rationem non esse analytices partem. Est enim omnis definitio (ut inquit Aristoteles cap.7.primi de Demonstratione, & cap.10.secundi) aut principium demonstrationis, aut ipsa hoc dempto demonstratio, quòd paulo diuersus magis est uerborũ in demonstratione quàm in definitione contextus, aut demonstrationis conclusio. Cum igitur omnis cuiusq; modi definitio, ut illis uerbis indicat Aristoteles, aliquo modo pertineat ad demonstrationem: subiectum autem analytices sit demonstratio: profectò negari non potest, ad subiectum analytices, ideoq; ad ipsam analyticen pertinere definitionem. Vnam igitur Aristoteles existimauit esse uiam tradendarum omnium sciẽtiarum, analysin: in qua una omnes reliquæ rationes ab alijs inuentæ continentur. scientia autem quæ illius analyseos naturam, partes, ac proprietates explicat, Analytice uocatur. Neq; enim mihi placet, omnium quos adhuc uidi Aristotelis interpretum ratio, quam reddunt, cur Analytica inscripserit libros illos quatuor, quorum duo sunt de syllogismo, & duo de demonstratione. In eam enim sententiam ferè omnes Græci ueniũt, Analytica appellata esse ab ea parte, in qua de analysi syllogismorum docet. Quod quàm uerum sit, ipsi

ipsi uiderint. mihi certè non fit uerisimile, à minima parte quæ in quatuor libris tractatur, librorũ quatuor inscriptionem esse desumptam: maximè cum analysis syllogismorum illo loco tractetur, ut una quędam proprietas ratiocinationis inter alias, quas duobus libris de Syllogismo tractat. Adde, quòd illi mihi non uidentur intellexisse, quatuor quidem librorum inscriptionem fuisse analytica, quemadmodum ex Aristotele intelligimus, citante sub hoc nomine tum priores, tum posteriores libros. Nam loquens Aristoteles de aliqua re quæ in libris de Syllogismo à se tractata sit, quàm sæpe analytica citat? ut capite primo secundi de Interpretatione, item 4 & 5. capite octaui libri Topicorum, item primo Rhetoricorum & secundo, multis in locis. Et cum loquitur de aliquo à se explicato in libris de Demonstratione, nunquid sub hac eadem inscriptione sæpe citat? ut 6. & hic cap. 3. duobus in locis. item 7. Metaphysico. cap. 12. item 2. cap. de Reprehensionibus sophistarum: quo sanè in loco apertè indicat, horum quatuor librorum inscriptionem fuisse Analytica. Mihi, inquam, hoc uidentur nostri interpretes ignorasse, hanc fuisse communem horum quatuor librorum inscriptioné, ἀναλυτικά. propriam autem Priorum inscriptionem fuisse, de Syllogismo: Posteriorum, de Demonstratione. Quod ne fingere uideamur, Galenum testem laudabimus: Scribit enim in libello quodam ubi libros suos enumerat, de suis in libros Aristotelis de Syllogismo commentarijs, in hanc ferè sententiam: Inscribunt autem illos libros hoc tempore ferè omnes ἀναλυτικῶν προτέρων, sicut eos qui de Demonstratione sunt ἀναλυτικῶν δευτέρων. ipse auté Aristoteles illorum,

sub

ſub inſcriptione de Syllogiſmo, horum, ſub inſcriptione de Demonſtratione,meminit. Item in lib.4. de Differentijs pulſuum,ad finem,ſcribit ijs uerbis: Sed iam libros etiam de definitionibus duos conſcripſi,tertium & quartum commentarium in ſecundum librum Ariſtotelis de Demonſtratione, cui libro titulum multi indiderunt, ἀναλυτικῶν δευτέρων, ſicut & libris de Syllogiſmo ἀναλυτικῶν προτέρων. Ex ijs opinor Galeni uerbis ſatis perſpicuum eſt,ueram inſcriptionem Priorum librorum eſſe de Syllogiſmo,Poſteriorum de Demonſtratione:fuiſſe autem mutatam ſua ferè ætate inſcriptionem, in eam quæ etiamnum extat in omnibus libris.niſi quòd in noua inſcriptione librorum de Demonſtratione,ubi erat δευτέρων,ſcriptum eſt ὑστέρων:quæ licet idem ualeant,illud tamen non eſt cognitu indignum,ueterem titulum poſt Galeni tempora, fuiſſe ἀναλυτικῶν δευτέρων,non autem ἀναλυτικῶν ὑστέρων. Semper enim Galenus ſub titulo ἀναλυτικῶν δευτέρων citat, nũquam ἀναλυτικῶν ὑστέρων, ut ex duobus illis locis paulo antè citatis apparet: itemq́ue ex libro quarto de Differentijs pulſuum, non longè ab initio : & ex libro ſecundo de Placitis Hippocratis & Platonis. Quæ cauſa eſt,ut ueterem ſecuti inſcriptionem,appellauerimus hunc librum de Demonſtratione, ſiue de ſecunda parte ἀναλυτικῶν. Sed quoniam hæc aliquanto longius progreſſa ſunt, redeamus unde diuertimus. Si igitur eſt uera Priorum inſcriptio, de Ratiocinatione : Poſteriorum, de Demonſtratione, quemadmodum oſtendimus : ridicula hæc profectò cauſa eſt, cur quatuor ſimul libri Analytica inſcripti ſint, quòd uno quodam in loco de analyſi ſyllogiſmorum agatur. Scio adduci rationes quaſdam,

quaſdam, cur licet uno tantùm loco de analyſi agatur, analytica tamen potius quàm ſyſtatica, hoc eſt quaſi compoſitoria appellentur. Sed mihi illæ non ſatisfaciunt: nec cuiquam puto placerent, accuratè illa exquirēti. Itaq; eas ego ſuis authorib. relinquo. Aliorum fuit alia ſententia, ob id ſcilicet appellata fuiſſe analytica, quòd eam docendi rationem quæ analyſis uocatur, in explicādo ſyllogiſmo & demonſtratione ſecutus ſit Ariſtot. Quod quanquā uerum ſit, non tamē hanc inſcriptionis rationem exiſtimo. Ego enim eos rogarē, cur illos potius libros, quàm alios quoſuis, Analytica inſcripſerit Ariſtot. Siquidem id perſpicuum ſit, omnib. ferè ſuis libris hanc ſecutum fuiſſe docendi rationem. niſi ſi quis ſe uelit fateri doctrinæ Ariſtot. planè ignarū. Ergo reiectis aliorum ſentētijs, in noſtra maneamus, analytica ob id inſcribi, quòd ijs quatuor libris explicatur uniuerſa illa tradendarum ſcientiarum omnium ratio, quæ Analyſis appellatur, quā uiam & probauit Ariſtoteles, & in omnib. ſuis libris, quam maximè fieri potuit, ſecutus eſt. Poſtquam igitur ſuperioribus duobus libris, quæ eſt prior pars analytices, ſyllogiſmi naturā uniuerſam, partes & proprietates expoſuit: nunc aggreditur ad explicationem demonſtrationis, quæ duobus etiam libris comprehēſa eſt. Ac primo quidem libro, primùm quædā ueluti principia, ad eorum quæ poſtea ſequuntur demonſtrationem neceſſaria, ponit, ſimul naturam demōſtrationis definitione explicans: id quod ad quartum uſq; caput facit. Illo loco incipit partes ac proprietates demōſtrationis exquirere. Ac proprietates quidem ſunt, conſtare ex neceſſarijs, conſtare ex ijs quæ per ſe inſunt, ex æternis, ex ijs quę propria ſunt illius rei

quæ demõſtratur: item in prima figura maximè cõcludi: item contrariam habere ignorationem: item certo rerum numero, non infinito contineri, & huius generis multa, quæ illo libro docentur. Partes autem explicãtur, cum aliam quòd res ſit, aliam cur ita ſit, probare oſtendit: item cum aliam uniuerſam, aliam de parte, unam affirmantem, alteram negantem, deniq; unam directò, alteram per incommoda rem de qua quæritur confirmantem facit. Vbi ſimul partes explicando, partium explicat aut potius demonſtrat proprietates. Nam cõparatio partium inter ſe, quòd una ſit melior, altera deterior, & cur ita ſit, quid eſt quàm rei proprietas? Atq; in ijs ferè liber primus continetur. In ſecundo autẽ nil ferè tractatur quàm de definitione: id quod eò (mea quidẽ ſententia) factum eſt, quòd ſecundo cap. primi libri dixerat, exquiſiturum ſe poſtea an eſſet alius ſciẽdi modus, quàm per demonſtrationem. Vt igitur alterum illum ſciendi modum exquireret Ariſtoteles, quia uidebat id dubium eſſe, an eſſet: propterea an quid eſt, poſsit demõſtratione probari, primùm exquirit. Nam ſi, quid res ſit, non demõſtretur, ſciatur autem per definitionem quid res ſit: profectò dubitari iam non poteſt, quin aliud ſit per definitionem ſcire, aliud per demõſtrationem. Priuſquam autem ueniat ad illam quæſtionem, an quid eſt demõſtrari poſsit, ſtatim initio quatuor quæſtionum genera ponit, ut ex quatuor quæſtionum generibus, quib. omnia quę ſub ſcientiam cadunt continentur, intelligeremus tria per demõſtrationem cognoſci: quæſtionem autem quid eſt relinqueret, de qua quæreret, an etiam demonſtratione cognoſceretur. Et quoniam per definitionẽ ſciri quid eſt, non per demonſtrationem,

ſtrationem, ex longa utráq; in partem diſputatione relinquitur, rationem definiẽdi uniuerſam abſoluta illa diſputatione exquirit. Quáquam autem ille per definitionem ſciendi modus, diuerſus eſt reuera à ſcientia quę per demonſtrationem acquiritur: eſt tamẽ ita affectus ad demonſtrationem, quemadmodum ſuprà oſtẽdimus, ut pars quædam ſcientiæ demonſtratiuę non immeritò cenſeatur, uel hoc nomine, quòd licet demonſtratione non probentur definitiones: in demõſtratione tamen, ac per affectionẽ quam habent ad demonſtrationem, ferè omnes cognoſcuntur, ac per demonſtrationẽ (ut oſtendit Ariſtoteles) illuſtrátur, maximeq; illæ quas Ariſtoteles λόγους διὰ τί ἐστι δηλοῦντας appellat, hoc eſt, definitiones cauſam cur res ſit explanantes: quæ ut ſolæ ſunt perfectiſsimæ, ita nõ ſine ratione Galenus eas ſolas οὐσιώδεις appellandas eſſe exiſtimat. Quia igitur non parum momenti eſt in definitione, ſed ille etiam eſt unus quidem per ſe ſciendi modus, propterea ampliſsimè de ea agendum fuit. Sed etiam quia ad demonſtratiuá ſcientiam pertinet, ob id in ijs libris ubi de demõſtratione agitur, fuit tractanda: id quod Ariſtoteles fecit. Poſtquam autem uniuerſam illam diſputationẽ de definitione abſoluit, ad extremum communes uniuerſæ ſcientiæ demonſtratiuæ quæſtiones proponuntur & diſſoluuntur: de utilitate diuiſionis, ad cognoſcendas rerum de quibus quæritur cauſas: & quæ ſint eadem, quæq; diuerſa problemata: & an reciprocentur ſemper cauſæ cum effectis: deniq; principiorum ſcientiæ demonſtratiuæ, quæ & qualis ſit cognitio.

DE DEMONSTRATIONE, SIVE DE SECVNDA PARTE ἀναλυτικῶν, Liber primus:

NIC. GROVCHIO Interprete.

CAPVT I.

Mnis doctrina, omnisq; disciplina, quæ ratione et intelligentia perficitur, ex antecedente cōstat cognitione. Id quod perspicuum erit, si singulas persequamur disciplinas. Primùm enim mathematicæ scientiæ, atq; adeò cæteræ omnes artes, hac ratione continentur. Deinde et dialectici hoc modo aut ratiocinatione, aut inductione disserūt. utraq; enim argumētatione, [ex] ijs quæ antè cognita sunt, id quod quæritur, docetur. Illa quidem, acceptis quibusdam quasi perceptis & cognitis ab ijs quibuscum disputatur: hac uerò, ob id quòd res uniuersa efficitur per singularia, quæ sunt unicuique manifesta. Postremò & oratores hanc in probando rationem sequuntur. aut enim exemplis, quæ inductiones: aut enthymematibus, quæ ratiocinationes sunt, probāt. Prænotionū autem duo sunt genera: quædam enim sunt, in quibus necesse est quòd sunt antè cognoscere: alia, in quibus uis uerbi ac significatio intelligenda est: in alijs quibusdam utrunq;. ueluti illud, in quacunq; re uera est affirmatio aut negatio, quòd sit, intelligēdum est. Trianguli autem hanc esse significationē, nosse satis est. unitatis autē & significatio intelligenda est, & quòd ipsa sit, statim initiò accipiēdum. neq; enim eodem modo unumquodq;

quodq;

quodq; horum nobis cognitũ ac perspectum est. Sunt autem eorum quæ cognoscũtur, quædam quæ ob id postea à nobis cognoscuntur, quoniã antecessit aliarum rerum cognitio. Alia uerò sunt, quorum simul cum altero acquiritur cognitio: cuius generis sunt singulæ partes, quæ sub uno genere uniuerso, quod tibi cognitum sit, comprehenduntur. Nam quòd omne triangulũ tres habeat angulos pares duobus rectis, prænoueras: quòd uerò etiam illud quod in semicirculo descriptũ est, tale sit, statim ubi animum aduertisti ad illud, agnouisti. Sunt igitur res quædam, quæ hoc modo in alÿs cognoscũtur, nec medio adhibito extrema intelligũtur. cuiusmodi sunt omnis generis uniuersi singulæ partes, omniaq; quæ de nullo subiecto dicuntur. Ac fatendum est quidem, priusquam aut inductione aut ratiocinatione illa concludamus, modo quodã illa iam sciri, & modo quodam alio nesciri. Nam quod omnino nescit quisquã an sit, quomodo illud tres habere angulos pares duobus rectis, planè scire poterit? Attamẽ illud perspicuum est, quòd ea ex parte id scit, qua in toto genere illud cognitum ac perspectũ habet: per se autem ac distinctè adhuc nescit. alioqui in laqueos illius quæstionis, quæ est apud Platonem in Menone, incidemus, ut aut omnino nihil discamus, aut id quod iam antè sciebamus. neq; enim cũ ÿs consentio, qui hoc modo soluere ista conantur: Scis'ne omnem binariũ parem esse? illo autem se scire dicente, tum proferebatur binarius aliquis, quem ille ne esse quidem suspicabatur, ob idq; nec parem esse sciebat. Ita enim dissoluunt, ut se dicant nescire quidem omnem binariũ esse parem, sed omnẽ quem sciebant esse binarium. Atqui id dubium non est, quin id sciant quod

demonstratione conclusum est, & eo modo quo ijs probatum est. probatum autem eis est non de omni triangulo aut numero quem esse scirent, sed omnino ac simpliciter de omni triãgulo aut numero. Nam nec sumptionum ulla in demonstratione cũ hac adiectione sumitur, quem scis esse numerum: aut, quod scis esse euthygrammum, id est quasi rectilineum: sed simpliciter in omni accipitur. Nihil igitur, mea sententia, uetat quo minus quod discas partim scias, partim nescias: neque enim incommodum est, id nos aliquo modo scire quod discimus: sed nos hoc modo scire, hoc est qua ratione & quomodo discimus, id iam scire, id uerò est incommodum.

CAPVT II.

Planè autem ac perfectè rem scire quisq; censetur, ac non sophistarum modo (qui incertis ac fortuitis continentur) quando causam, per quam res est, ita ipsius rei causam esse cognoscit, ut non posse omnino rem aliter habere credat. nam quòd rem scire, sit tale quidpiam quale dicimus, hoc argumento perspici potest: quòd omnes qui aut reuera sciunt, aut se scire putant, ob id aut sciunt, aut scire se existimant, quòd rem ita se habere uti diximus, aut reuera, aut sua opinione cognoscunt. Itaq; res quæ sub scientiam cadit, ita est certa, ut omnino aliter esse non poßit. Ac sit ne aliud quidem genus sciendi, postea dicemus: illud nunc certum est, scire illum, qui per demonstrationem rem cognouerit. Demonstrationem autem uoco, ratiocinationem: quæ scientiam gignere ob id dicitur, quòd illa animo comprehensa statim rem scimus. Si igitur id est scire quod diximus, necesse est demonstratiuam scientiam ex ijs sumptionibus constare, quæ & ue-

ræ sint,

ræ sint, & primæ, & (ut sic dicã) immediatæ, & notiores, & priores deniq;, & causæ conclusionis. nam si hæc sint omnia, fiet ut accommodata sint ad id quod demonstratur, principia. Quanquam enim poßit esse ratiocinatio, ut simul hæc non sint omnia, in demõstratione tamen sunt necessaria: alioqui ut rem sciamus, nũquam efficiet. Ac ueras quidem esse propositiones propterea oportet, quoniam id scire non poßimus, quod aliter habet atq; putamus: ueluti quòd diagonus quadrati cum aliquo ex laterib. conuenire poßit, cadere sub scientiam non potest. Primas uerò ac indemonstrabiles easdem illas esse oportet, quoniã illas quidem perspectas & cognitas habere sine demõstratione possemus, si etiam illæ demõstratione probari possent. Nam ea quæ demonstratione concludi possunt, tum demũ certè, ac non fortuitò sciũtur, cùm est animo cõprehensa eorũ demonstratio. Sed etiã ut causæ sint conclusionis & notiores prioresq;, necesse est. Nam tum demum rem scimus, cum causam cognoscimus. Atqui si causæ sint, necessariò efficitur, ut priores sint, & notiores: ac notiores quidem, non hoc tãtum modo, ut uerborum uis ac significatio intelligatur: sed etiam, ut quòd ita res habeat, cognoscamus. Dicuntur autem priora & notiora duobus modis. ut enim sunt alia quæ sunt naturæ ordine priora, alia quæ nobis: ita plurimũ inter se differunt, quæ omnino ac per se notiora, & quæ nobis magis nota sunt. Ac nobis quidẽ illa priora et notiora appello, quæ nostris sensibus magis obiecta sunt: omnino autem ac per se, ea quæ sunt ab ijs remotiora. Huius generis sunt res uniuersæ, illius res singulæ: quæ inter se res contrariæ sunt. Quod autem suprà diximus, ex primis constare

 demon-

demonstrationem: id ita accipiendum est, ut ex proprijs principijs constare eã intelligamus. Prima enim *& principia pro eodem sumo.* Est *autem principium demonstrationis propositio, quæ ob id immediata dicitur, quoniam nulla est alia prior, per quam ipsa cõfirmari poßit.* Propositio *est enunciationis pars altera, in qua unum de uno enunciatur.* Ac *dialectica quidem propositio est, utrauis sine ullo discrimine pars contradictionis, ad probãdum aliquid sumpta.* Demonstratiua *autẽ, altera tantùm, atq; ea demum quæ est uera.* Enunciatio *est, omnis contradictionis pars utrauis.* Cõtradictio *autem est, contrariorũ illa oppositio, in qua nihil quod uerè medium sit, reperiri potest.* Huius *pars una affirmatio est, in qua unũ alteri attribuitur; altera negatio, in qua unũ alteri detrahitur.* Principia *immediata, quæ in demõstrationibus accipiuntur, in duo genera distribui poßunt. unum eorum quæ quanquã demonstrari non poßint, non tamen ita aperta & per se manifesta sunt, ut necesse sit iam antè cognita esse ei qui artem aliquam discere uelit: quas nos positiones appellamus. altero genere cõtinentur ea quæ ita sunt per se ipsa perspicua, ut non poßint non esse omnib. multo antè cognita ac perspecta, quàm quicquam doceatur; quæ pronunciata dicuntur.* Nam *cum huius generis res quædam sint, tum uerò in illis appellandis hoc nomine pronunciatorum uti solemus.* Sed *& positiones rursus in duo genera diuidũtur; in hypotheses, quas suppositiones appellemus, & in definitiones.* Ac *suppositiones quidem sunt, cum alterutra pars enunciationis, ueluti aut esse aliquid, aut nõ esse, sumitur.* Definitiones *uerò sunt, in quibus neutrum accipitur.* Quanquã *enim definitiones sunt*

posi-

positiones (id enim ab Arithmeticis initio poni solet, unitatem, uerbi gratia, id esse quod per quantitatẽ diuidi non potest) suppositiones tamen esse non possunt. Neq; enim idem est, quid sit unitas accipere, & esse in rerum natura unitatem ponere. Quoniam autem ob id certò rem scimus, ac credimus, quia præceptã animo habemus ratiocinationem illam, quæ demonstratio à nobis paulo antè dicta est: omnis autem ratiocinationis uis posita est in ijs ex quibus constat sumptionibus: illud certè necessariò efficitur, huiusmodi principia, aut omnia, aut aliqua, non modò esse antè cognoscenda: sed etiam multo magis, quàm ea quæ ex ijs cõcluduntur, scienda. Semper enim id magis tale est, quod causa est ut tale sit alterum: ueluti, is nobis semper charior est, cuius causa alterũ amamus. Si igitur hoc principia efficiunt, ut & sciamus, & quin ita res habeat non dubitemus: illa necesse est multo à nobis melius intelligi, quàm quæ per ipsa concluduntur. Atqui nemo alijs rebus maiorem fidem habet, quàm ijs quæ certò scit: si illas aut per demonstrationem, aut certiore aliqua ratione non sciat. Quod tamen fatẽdum erit, si ea non sunt nobis antè cognita, quæ faciunt nobis fidem rei quæ demonstratione concluditur. Planè enim necesse est credibiliora esse principia aut omnia, aut quædam, ipsa conclusione. Qui igitur per demonstrationem alicuius rei scientiam consecuturus est, eum necesse est non modò magis nosse principia, eisq́; maiorem fidem habere, quàm rei quæ demonstratur: sed etiam omnino illi nil debet esse credibilius principijs, atque adeò nil certius scire debet, quàm horum principiorum contraria talia esse, ut si quid ex ijs concludatur, summam in-

ſcientiam atq; ignorationem rei efficiat. Alioqui id uerè dicere non poterimus, Scientem hominem ita eſſe immutabilem, ut omnino labi atq; errare non poßit.

CAPVT III.

Sed quoniam principia antè ſunt ſcienda, quàm id quod concluditur: ob id quibuſdam uiſum eſt, nullam omnino poſſe eſſe ſcientiam. Aliorum contraria fuit ſententia, omnium rerum eſſe demonſtrationem. Sed neq; hi, neque illi uerum dicunt, neque id neceſſariò efficiunt quod uolunt. Primùm enim, qui omnem ſcientiam è medio tollunt, ex eo nil non poſſe ſcire confirmant, quòd in infinitum regrediendum ſit: ſemper autem, ut ſciamus poſteriora, neceſſe eſt ut priora cognoſcantur, quorum ſunt aliqua tandem prima. Ac illi quidem hactenus bene dicunt: infinita enim animo percurrere non poſſumus. Quòd uerò in infinitum ſit regrediendum, ſic confirmant: quoniam ſi exitus tandem aliquis reperiatur, ac principia quædam dari poßint, in quibus mens tandem conſiſtat, illa neceſſe erit nobis eſſe incognita: quandoquidem illorum ſententia, omnis cognitio ac ſcientia per demonſtrationem acquiritur: illa autem ſi prima ſint, demonſtrari non poſſunt. At uerò ſi principia ſciri non poßint, ne illa quidem quæ ex ijs conficiuntur, planè & abſolutè intelligi poterunt, ſed tantùm quaſi ex conditione, ſi illa ſunt, iſta eſſe ſcientur quæ per illa probantur. Alij autem in hoc quidem cum ſuperioribus conſentiunt, quòd non aliam putant eſſe ſcientiam, quàm quæ per demonſtrationem comparatur: ſed fieri poſſe ut omnium rerum ſint demõſtrationes, ipſi exiſtimant: quando id fieri poßit ut omnes res uicißim per ſe mutuò probentur,

bentur,

bentur, ac ueluti in orbem redeant omnes omnium rerum demonstrationes. At uerò nostra longè alia est sententia. Primùm enim, non omnem scientiam demonstratiuam esse, sed principia quia immediata sunt, sine ulla demonstratione sciri posse existimamus. Id quod hac ratione perspici potest. Nam si necesse sit scire ea quæ antecedunt, & ex quibus demonstratio constat: reperiamus autem aliqua tandem immediata, in quibus sit nobis consistendum: illa certè necesse erit sine ulla demonstratione cognosci. Itaq; de hac re sic censeo, aliquam esse non modò scientiam, sed & principium quoddam scientiæ, quo nos extrema ipsa cognoscamus. Deinde uerò illud fieri non posse putamus, ut bene ac perfectè res demonstrentur, si uicißim ita in orbem probentur. ex prioribus enim & notioribus constat omnis demonstratio. Fieri autem non potest ut res eadem, una eademq; re prior sit & posterior: nisi fortè id alio atque alio modo intelligatur. ueluti si uno modo quæ simpliciter & naturæ ordine priora sunt acciperentur, altero autem quæ nobis. quod posterius genus accommodatum est inductionibus: quæ ex ijs quæ hoc modo sunt priora, rem de qua quæritur faciunt manifestam. Quòd si ita res habet, alterum horum dicendum est, aut propterea non rectè à nobis suprà definitum esse, quid sit planè ac perfectè rem scire, quia huius duo genera non fecimus: aut pro demonstrationibus accuratis eas non esse habendas, quæ ex notioribus nobis constituuntur. Iam uerò illos qui ita sentiunt, in orbem res bene demonstrari; non modò illo quod nunc diximus incommodo urgere possumus; sed hoc etiam, quòd qui ita probant,

nil aliud dicant, quàm id quod ridiculũ eſt, ſi res aliqua ſit, illã ipſam eſſe: quo certè modo facile erit omnia demonſtrare. Illud autem ſequi incommodum, quod dico, perſpicuum erit, ſi tria extrema accipiamus. Nam id nil intereſt, an multis, an paucis interpoſitis, retrò commeēt probationes: modò ne in paucioribus quàm duobus, mutuam illam ac reciprocam demonſtrandi rationem fieri intelligamus. Quando igitur ſi ſit a, neceſſariò eſt b: & ſi b ſit, neceſſariò eſt c: id etiam ad extremũ concluditur, ſi a ſit, c eſſe. Itaq; ſi a poſito ſequitur b, & contrà ex antecedente b conſequitur a, cuius generis erat reciproca demonſtratio, loco conſequentis a ſumamus c: tum profectò ex b antecedẽte a concludere, idẽ erit ac ſi ex eodem ipſo b concluderes c. Atqui ex antecedente a conficere c, nil erat aliud quàm ipſum a ex ſe ipſo efficere. Illud igitur aduerſus illos qui hoc genus probãdi reciprocum induxerunt, rectè effectum eſt, nil hoc cum dicũt aliud eos dicere, quàm huiuſmodi concluſionem ualere, ſi a eſt, a eſt: quo profectò modo facile erit omnia demonſtrare. Præterea reciprocum hoc genus probandi in ijs tantùm uerbis locum habere poteſt, quæ uiciſsim retrò cõmeant, cuiuſmodi ſunt propria. Atqui uno poſito ſimplici uerbo, aut una propoſitione, iam antea demonſtratũ eſt nil neceſſariò cõcludi poſſe: ſed minimum duas primùm accipi ſumptiones oportere, ut ratiocinatione aliquid concludatur. Si igitur mediũ uerbum a ſit conſequens extremorum b c, atq; iſta extrema inter ſe reciprocentur, etiã neceſſe erit ut uiciſsim retrò commeent cum a medio. Ac fieri quidem poſſe, ut quæ uiciſsim hoc modo retrò commeant, in prima figura concludantur omnia, iam antè à

nobis

nobis demonſtratum eſt in libris de Ratiocinatione. Sed etiam illud ſimul probatum eſt, in alijs figuris aut omnino hoc genus concluſionum locum non habere, aut ex ijs quæ ſumpta ſunt rem non poſſe cōcludi. Omnino autem in ijs uerbis quæ non reciprocantur, huiuſmodi in orbem reciproca demonſtratio fieri non poteſt. Quare ſi in demonſtrationibus pauca ſunt huius generis uerba, quemadmodum pauca eſſe certum eſt: illud certè perſpicuum eſt, ridiculum eſſe, uel potius omnino fieri non poſſe, ut propterea omniū rerum ſint demonſtrationes, quoniam uiciſsim in orbem res concludi poſsint.

CAPVT IIII.

Quoniam autem id quod certò ſcimus, non poteſt ſe aliter habere: illud profectò ſequitur, rem eſſe neceſſariam, quæ ſub ſcientiam cadit demonſtratiuam. Atqui ſcientia demonſtratiua eſt, quā tum habemus, cùm mente percepimus alicuius rei demonſtrationem. Quare demonſtratio erit ratiocinatio, quæ ex neceſſarijs conſtat. Dicendum igitur, quæ & quales ſunt res illæ ex quibus demonſtrationes conficiuntur. Ac primùm explicandū, quid eſt quod in omni ineſſe dicimus: tum, quæ ſint ea quæ per ſe conueniunt: poſtremò, quid eſt, in uniuerſo genere ſpectari. In omni id dicitur, quod ita in alterum cadit, ut nec ſub illo genere partem ullam accipere poſſis, cui non conueniat: nec ullum tempus inuenire, in quo de illo non dicatur. Vt ſi in omni homine dicitur animal, neceſſe eſt ut quacunque in re uerè enunciabitur homo, etiam animal enuncietur: & quocunq; tempore illud uerum erit, & hoc uerum eſſe. Item, ſi in omnem lineam cadit punctum, idem illud quod in ſuperiori exem

plo

plo dicendum. Quòd uerò id ſit in omni ineſſe, quod dixi, argumento eſt, quòd omnes qui rogati fuerint, nũquid in omni quippiam inſit, ita occurrere interrogationi ſolẽt; ut aut aliquid ſubijciãt cui illud non inſit, aut certo quodam tempore non conuenire oſtẽdant. Per ſe autem *illa primùm conueniunt, quæ in explicanda rei natura atq; eſſentia adhibentur.* Vt *triangulo per ſe ineſt linea, lineæ punctum.* Nam *& in natura triãguli & lineæ, hæc inſunt: & in definitione qua declaratur quid illa ſint, ponuntur.* Deinde *illa etiã per ſe inſunt, quæcunq; rem aliquam ita conſequuntur, ut cùm quid illa ſunt definitione explicatur, neceſſe ſit rem ipſam in definitione accipi: quomodo lineæ cõueniunt rectum & circumductũ, & numero par & impar, itẽ primũ & compoſitũ, deniq; quod parib. conſtat lateribus, & quod productiorib. altera ex parte oris conſtat.* Nam *ſi iſta uelis quid ſint definitione declarare, in his quidẽ numerũ, in illis autẽ lineã neceſſe erit adhibere.* Atq; *ut omnia ſimilia ſemel complectar, ea omnia per ſe ineſſe dicẽda ſunt, quæcunq; aut hoc poſteriore modo, aut illo priore, alteri conueniunt: quæ uerò neutro modo inſunt, accidentia appellabũtur. cuiuſmodi ſunt, album & muſicũ, quæ animalis ſunt accidentia.* Eſt *uerò & alia ſignificatio huius uerbi, cùm ea per ſe eſſe dicuntur, quæ cum appellãtur, in nullo ſubiecto eſſe intelliguntur.* Nam *cũ ambulare dicimus, aliud quiddam intelligamus oportet, in quo illud ipſum ambulare inſit: et cum album appellamus, aliud quoddam eſſe oportet quod album ſit.* Subſtãtia *autem, & omnia quæ hoc aliud ſignificãt, aliud nihil ſunt quàm id ipſum quod ſunt.* Quapropter *quæ in nullo ſubiecto inſunt; ea per ſe*

eſſe

esse dico: quæ uerò in subiecto insunt, ea accidentia appello. Est etiam aliud quoddam genus, quo ea per se esse dicuntur, quæ suapte natura ac propter se alteri conueniunt: quæ uerò non propter se conueniunt, accidentia dicuntur. ut si ambulante aliquo fulserit, accidens est: propterea quòd fulguris causa non est ambulatio, sed ita fortè accidisse dicimus. Quæ uerò propter se cum altero sunt coniuncta, ea per se sunt: ueluti, ut quis iugulatus intereat, id per se fieri dicimus, quando interitus causa est ipsa iugulatio. neq; id fortè ita contigisse dicimus, sed quia iugulatus erat, ob id mortem obijsse. Itaq; in ijs rebus quæ sub certam ac perfectam scientiam cadunt, omnia illa quæ duobus illis prioribus modis per se inesse dicuntur, aut quoniam insunt in attributorum definitionibus subiecta, aut contrà in subiectorum attributa: omnia inquã illa necesse est cùm propter se ac ui sua conuenire, tum uerò necessariò ijs inesse quib. attribuuntur. Neq; enim potest aliter esse, quin aut ipsa (si nil habent contrarium) conueniant: aut in quibus contraria reperiuntur, ex ipsis alterum insit. ut lineæ necesse est aut rectum aut inflexum inesse: numero, aut par aut impar. Nam si omne quod alteri aduersatur, est quasi alterius priuatio aut negatio, ad idem genus pertinens: ut par nil est quàm quod in genere numerorum non est impar: necesse autem est in omni re aut affirmationem aut negationem dici: illud profectò ijs consequens est, ea quæ per se insunt, necessariò ijs conuenire quibus attribuuntur. Atq; hæc de ijs quæ in omni, & de ijs quæ per se dicuntur, sufficiant. Ad uniuersum autem genus ea pertinere dico, quæ & in omni insunt, & per se rei cõueniunt, &

hoc

hoc ipſo quòd res talis eſt. Ex quo perſpicuum eſt, ea quæ in uniuerſo genere cernuntur, neceſſariò iis conuenire quibus attribuuntur. Per ſe autem, & hoc ipſo quòd tale eſt conuenire, idem ſignificant. ut per ſe ineſt lineæ punctum, & rectum eſſe: ea uerò etiam lineæ, quia linea eſt, conueniunt. Et triangulo, hoc ipſo quòd triangulum eſt, conuenit habere tres angulos pares duobus rectis: ſed & per ſe triangulo illud ipſum conuenit. At uerò uniuerſum genus ut demonſtretur, neceſſe eſt non modò ut in ea re ineſſe demonſtretur, cui omni conuenire poßit: ſed etiam ut de eo concludatur, in quo primùm omnium cernitur. ut tres habere angulos pares duobus rectis, neq; in uniuerſum genus figurarum cadit (etiamſi figuram non eam quidem quam uis, ſed incertè figuram, probare poſſumus habere tres angulos pares duobus rectis) neque illud qui demonſtratione concludunt, in quauis figura ſine ullo diſcrimine id rectè conficere poſſunt: quadrangulum enim figura eſt, neque tamen tres habet angulos pares duobus rectis. iſoſceles autem habet quidem, quodcunque illud tandem ſit, tres angulos pares duobus rectis: ſed non id primum eſt in quo illud cernitur, cum ad triangulum id prius pertineat. Quicquid igitur illud tandem ſit, quod primùm aut habere tres angulos duobus rectis pares, aut aliud quiduis demonſtrabitur, id erit, in quo primùm omnium genus uniuerſum ſpectabitur. Ac demonſtratio quidem propriè ac per ſe erit, qua uniuerſum illud genus probabitur: in aliis autem omnibus, non propriè ac per ſe, ſed alio quodam non accurato genere demonſtrandi, illud idem concludetur. Quinetiam in iſoſcele, ſi illud demonſtretur

stretur quod diximus, non ostendetur uniuersum genus, cum id multò latius pateat quàm isosceles.

CAPVT V.

Illud autem hoc loco ignorare non debemus, sæpe id usuuenire, ut in accipiẽdo genere uniuerso peccemus, putantes ipsum genus uniuersum à nobis in eo esse probatũ in quo primò inest, cùm reuera in eo subiecto primũ non cernatur. Oritur autem huiusmodi error, aut quando in uno genere una est res singula, ob idq; superius ea aliquid accipi non potest: aut cùm rebus singulis multis est una quidem cõmunis ratio, sed tamen nullum nomen impositum est, quo illud genus appelletur, diuersis specie rebus conueniens: aut si res illa in qua inesse quippiam demonstratur, quasi pars tantũ eius sit, in quo primò inesse conspicitur. In singulis enim partibus ita demonstrari potest, ut etiam conclusio sit de toto genere affirmatio. Attamen non erit ea generis uniuersi de eo in quo primùm inest demonstratio: quandoquidẽ eam demum demonstrationẽ genus uniuersum in quo primò inest, conclusisse puto, quæ in ea re subiecta probauit, in qua inest, hoc ipso quòd talis est. Si quis igitur rectas lineas nõ posse concurrere ostendat, illa quidem uidebitur esse demonstratio, propterea quòd in omnes rectas lineas id cadere potest, & tamen non est demonstratio: siquidem illud non conuenit lineis pari semper interuallo distantibus, quia sunt rectæ: sed id omnibus pariter distantibus, qualescunq; illæ sint, conuenire posse cernitur. Et si nullum esset triangulum præter isosceles, conuenire uiderentur triãguli proprietates isosceli, quia isosceles sit. Et proportio commutata inest in numeris, quia numeri

ſunt: & lineis, quia lineæ: & in ſolidis & temporibus, hoc ipſo quòd aut ſolida aut tēpora ſunt, cùm ita demonſtratur, quemadmodū aliquando ſeparatim de ijs ſingulis demonſtratum eſt. Nihilominus tamen fieri poteſt, ut una demonſtratione communi, illud ipſum de ijs omnib. concludatur. Sed quoniam non eſt nomen impoſitū quo illud appellemus, in quo iſta, numerus, linea, ſolidum, tempus conueniunt, communiq; una ratione continentur: & quoniam ſunt hæ res ſpecie inter ſe differentes, idcirco ſingulatim illa accipiuntur. Atqui nunc demū quum natura cōmunis accipitur, ipſum genus uniuerſum demonſtratur. Neq; enim ineſt aut numeris aut lineis hoc ipſo, quòd aut numeri aut lineæ ſunt: ſed qua ratione, communi illa ratione participant. Quare ſi quis una aut altera demonſtratione concludat, ſingulas trianguli ſpecies, ut iſopleuron, ſcalenon, & iſoſceles, habere tres angulos pares duobus rectis: is nondum nouerit (niſi quomodo cognoſcere ſolent ſophiſtæ) triangulum habere tres angulos pares duobus rectis. Ac ne ſi præter illas quidem tres ſpecies nullus alius ſit triāgulus, ob id credendum eſt eum ſcire uniuerſum genus trianguli. Neq; enim triangulum nouit hoc ipſo, quòd triangulum eſt: neq; nouit omne triangulum, niſi ſecundum numerum. ſecundum ſpeciem autem, & qua ratione unum quippiam eſt triangulum, nō nouit: etiamſi ex ſingulis nullum ſit quod non cognoſcat. Quòd ſi id ſcire uelis, quando genus uniuerſum non cognoſcimus, & quando generaliter atq; abſolutè rem aliquam intelligimus, id ego hunc in modum faciam manifeſtum. Nam ſi non alia uis atque natura trianguli eſſet, quàm huius aut illius iſopleuri, aut uerò

omnium

omnium simul isopleurorum, semper in uniuerso genere rem intelligeremus. At si est huius atq; illius diuersa ratio, insit autem aliquid triangulo hoc ipso quòd triangulum est, nisi hoc modo sciamus, genus uniuersum non intelligemus. An autem insit aliquid triangulo quia triangulum est, an uerò isosceli quia est isosceles: deinde, quando aliquid alteri primùm conuenire dicendum sit: postremò, quódnam illud tandem sit genus uniuersum, quod demonstratione concludendum est, una hac ratione cognoscemus. Quando tale erit aliquid, quod detractis alijs, in re aliqua inest, atq; adeò illi rei primùm omnium conuenit: ueluti isosceli æneo triangulo conuenit habere tres angulos pares duob. rectis. sed etsi illa tollas, æneum & isosceles, adhuc restat cui conueniet. At si aut figuram, aut quod extrema habet, tollas, nil tum quidem erit, cui illud cõuenire poßit: sed tamen non sunt illa, quibus primùm sublatis, hæc sublata est proprietas. Quo igitur primùm sublato hoc esse desijt? triangulo scilicet. Quare & alijs per hoc conueniet: & in hoc solo erit uniuersi generis demonstratio.

CAPVT VI.

Atqui si demonstratiua scientia ex certis quibusdam ac necessarijs initijs oriatur (omne enim quod sub scientiam cadit, non potest aliter habere. sunt autem ea quæ per se rebus conueniunt, necessaria: ex his enim alia in definitione rei subiectæ adhibentur, aliorum autem natura cum definitione explicanda est) adhibito ipso subiecto in quo insunt declaratur: in quo genere, semper alterum ex contrarijs in re subiecta inesse necesse est. Ex ijs illud perspicuum est, demonstrationem ex huiusmodi

quæ per se insunt, constare. Omne enim quod alteri conuenit, aut hoc modo, aut per accidens attribuitur. Constat autem, accidentia non esse necessaria. Aut igitur ita certè statuendum est: aut uerò nobis hoc loco quasi principium quoddam accipiendum, demonstrationem rem esse certissimam & necessariam: & si quid est quod demonstratione conclusum est, illud omnino non posse aliter se habere. Ex quo illud necessariò efficietur, eam ratiocinationem, qua huiusmodi res concluditur, esse ex necessarijs sumptionibus constituendam. Nam ex ueris quidem propositionibus alius concludit quàm demonstrator: ex necessarijs uerò, quia id iam demonstrationis est proprium, non potest alius præter demonstratorem concludere. Quòd autem fiat ex necessarijs demonstratio, hoc quasi signo intelligi potest: quòd cum uolumus occurrere & obsistere ei qui se aliquid demonstratione probasse putat, hoc nos ferè modo obsistere solemus, ut non esse id necessariũ quod accipit dicamus, si aut reuera posse rem secus habere existimemus: aut uerisimiliter infirmari posse quod adfert, hoc modo putemus. Quaprópter ridendi sunt, qui se putant accommodata ad demonstrationem principia habere, cum probabiles ac ueras acceperint propositiones. Qualis est illa Sophistarum propositio, Scire nihil est quàm scientiam habere. non enim quod probabile est, aut minus probabile, principiũ est: sed quod in eo genere, in quo demonstrationes uersantur, primum est: nec omne quod uerum est, unicuiq; rei demonstrandæ statim est accommodatum. Iam uerò quòd necessarias esse demonstrationis sumptiones oporteat, ita confirmari potest: Qui causam quamobrem res

sit

sit ignorat, is per demonstrationem non est rei scientiam assecutus. Atqui si ita ponamus, esse conclusionem, omne c est a, necessariam: medium autem b, per quod illud confirmatur, nõ necessariũ: fieri non poterit ut quamobrem res sit intelligamus, quãdoquidem talis conclusionis tale medium causa esse non poßit. Potest enim euenire ut hoc non sit, cùm interim necesse sit illam conclusionem semper esse. Insuper si quis nunc rem aliquã nesciat, cum & res quam sciebat, eadem manet, & incolumis ipse est, & adhuc animo retinet probationem eandem quam prius, nec memoria aliquid quod ad eam rem pertinet excidit: si quis inquam ita affectus, nesciat tamen, ánnon id certum est, ne prius quidẽ illa probatione rem scire potuisse? Atqui si medium non est necessarium, interire potest. Cum igitur non erit mediũ, illud necessariò eueniet quod dixi: ut incolumis ego, re nulla ex parte mutata, eandem animo retinens probationem, nesciam tamen. quare illud necesse est, ut ne prius quidem sciuerim. Nam quòd fortasse non interijt reuera medium, nil refert: id enim satis est quòd poßit. illud autem quod poßibile ac contingens est, iam euenisse sine ullo incommodo poni potest. Atqui fieri non potest ut rem sciamus, cum hoc modo affecti sumus. Ac siquidem necessaria est conclusio, non est necesse ut & medium ex quo efficitur illa conclusio, sit necessarium. Quemadmodum enim ex falsis uerum interdum concluditur, sic etiam ex non necessarijs interdum conficitur necessarium. At si necessariæ sunt sumptiones, & conclusionem esse necessariam oportet: sicuti ex ueris nil unquam nisi uerum efficitur. ueluti si necesse est omne b esse a, itemq; omne c esse b, ex his ef-

ficitur necessariò, omne c esse a. At uerò si non est necessaria conclusio, fieri non potest ut medium sit necessarium. Sit enim hæc conclusio non necessaria, Omne c est a: tum si medium ita accipiatur, ut necesse sit omne b esse a, & omne c esse b: ex ijs sumptionibus efficitur hæc conclusio, omne c necessariò esse a, quam nos tamen posueramus esse non necessariam. Quoniam igitur quod per demonstrationem scimus, certum semper est ac necessarium: ex eo illud facilè colligitur, medium demonstrationis necessarium etiam esse oportere: alioqui fatendum erit, nos non modò non posse, quamobrem res est, scire: sed nec quod res sit, posse certò cognoscere. sed alterum semper horum usuenire necesse est, ut aut falsam tantùm habeamus scientiæ persuasionem, si id necessarium esse putemus, quod minimè est necessarium: aut ne falsam quidem opinionem sciētiæ habeamus. Atq; id dico pariter euenturū, siue adhibeatur tale mediū ad probandum quòd res sit, quasi per mediatas propositiones: siue ad ostendendum quamobrem res sit, quasi per sumptiones immediatas. Accidentia autem quæ non ita insunt per se, quemadmodum suprà definiuimus, non possunt sub scientiam demonstratiuam cadere, eo quòd in ijs conclusio necessaria esse non potest. Nam quod accidens est, potest non inesse: ego enim sic accipio hoc locò nomen accidētis. At quæret fortasse quispiam, Quorsum igitur de his accidentibus fiunt interrogationes, nisi aliquid tandem necessariò concludi potest? Nam quid refert qualia sint quæ interrogantur, ut ex illis aliquid necessariò efficiatur? Dicendum igitur, non ob id illa interrogari, ut res ipsa quæ concluditur, necessaria per ea

quæ

quæ interrogata sunt efficiatur: sed ut tantùm, si illa posita sunt, hæc etiam necessariò admittenda esse concludamus: & si uera sunt quæ antecedunt, ueram etiam esse consecutionem efficiamus.

CAPVT VII.

Sed quoniam in unoquoque genere ea necessariò insunt, quæ per se alicui rei, & quia res huiusmodi est, conueniunt: perspicuum est, non modò de ijs fieri quæ per se sunt, sed etiam ex ijs constare debere omnes demonstrationes quæ parere scientiã possunt. Accidentia enim non sunt necessaria. ob idq; ex ijs quãobrem sit res, quæ concluditur, non possumus certò scire: nec si illa quidem accidentia semper sint, qualia ferè sunt ex quib. constãt ratiocinationes, quæ ex proprijs rerũ notis ducuntur. Nam quod per se est, hoc modo, nõ per se sciet: quare nec quãobrem res sit intelliget. Porrò scire quamobrẽ res est, nil est quàm rei causam nosse. Quapropter necesse est, ut et mediũ minori extremo propter se conueniat, & maius item extremũ medio. Ex quo illud efficitur, uitiosum esse in demonstrando, ex uno genere in aliud migrare. ueluti si ex ijs in quibus uersatur geometria, aliquid probetur per ea quæ ad arithmeticam pertinẽt. Tria enim sunt in quibus omnis cõtinetur demõstratio. Prima est, ea quæ demonstratione conficitur conclusio: conclusionẽ autem intelligo, illud quod de certo quodã genere, per se enunciari ostenditur. Sunt deinde & pronunciata, ex quibus illud ipsum colligitur. Tertiũ est, ipsum genus subiectum, cuius affectiones, & quæ per se conueniunt accidentia, demonstrantur. Ac diuersis quidem scientijs eadem pronunciata interdum accõmodantur. Quando uerò subie-

ctum est diuersum, quemadmodũ arithmeticæ et geometriæ, tum semper est uitiosum, uelle arithmeticas demonstrationes accommodare ad concludendas magnitudinis affectiones: nisi forte magnitudines, numeros quosdam esse putemus. Porrò quemadmodum illud in quibusdam non incommodè fiat, paulo pòst dicemus. Nunc illud constat, arithmeticis demõstrationibus unum quoddam esse subiectum, circa quod omnes uersentur: id quod in alijs etiam fit scientijs. Itaq; necesse est genus subiectum aut idem omnino esse, aut certè ex parte aliqua cõiunctum: ut, quæ demonstrationes unius loci propriæ sunt, accommodatè alium etiam in locum transferãtur. Nam quòd, nisi horum alterum sit, fieri illud non poßit, uel hac ratione intelligi potest: quòd necesse est ut & medium & extrema ad idem genus pertineant: quæ si nõ per se conueniunt, accidentia esse fatendum est. Quare ad geometriam non pertinet, ostendere, in rebus aduersis unã uersari scientiam: sed nec, quòd duo cubi unum cubum facere possunt. omninoq; quod unius scientiæ est, conuenire alteri non potest: nisi forte cùm una sic erit ad alteram affecta, ut in una altera contineatur: quomodo ad geometriam optice, et ad arithmeticam musica affecta est. Imò uerò ne id quidem ad geometriam pertinet, quòd lineis non conuenit, quia lineæ sunt. aut si quid aliud est, quod ex proprijs suis principijs confirmari non potest: qualia sunt ista, quòd recta linea sit omnium pulcherrima: quòd circunductæ lineæ aduersetur recta, neq; enim hæc lineis conueniunt hoc ipso quòd proprio quodam genere continentur, sed qua ratione communi aliqua natura participant. Cæterùm si demonstrationis propositiones

tiones ſint de toto genere, illud perſpicuum eſt, oportere etiã ut concluſiones huiuſmodi demonſtrationis, imò uerò (ut generaliter dicã) omnis demonſtrationis, ſint ſempiternæ: ob idq; eorũ quæ fluxa & caduca ſunt, nullam neq; demonſtrationem, neq; ſcientiam, niſi fortè incertã quandam & quaſi fortuitam, eſſe poſſe. nam quæ talia ſunt, in omni dici non poſſunt, ſed aut tempore modo aliquo inſunt, aut quadam ex parte conueniũt. Cum uerò eſt huius generis ipſa res quæ concluditur, neceſſe eſt ut minimùm altera ſumptionum & de toto genere non ſit, & caduca atq; incerta ſit. Ac illa quidem incerta mutabiliſq; futura eſt, eo quòd talis eſt concluſio: de toto autẽ genere non erit, quoniam neceſſe eſt ut quædam ſint in quibus dicatur, quædã in quibus non dicatur. Quo fit, ut de toto genere concludi non poßit: ſed hoc tantùm effici poteſt, hoc uel illo tempore ita eſſe. Quod autẽ in demonſtrationibus dixi, idẽ in definitionibus dico. Omnis enim definitio aut eſt demõſtrationis principium, aut ipſa demonſtratio, niſi quòd deſideratur collocatio: aut demonſtrationis eſt cõcluſio. Quanquam autem quædam ſint, quæ plerunq;, ſtatiſq; tantùm fiũt temporibus (qualis eſt lunæ defectio) perſpicuũ tamen eſt, cum in ijs uniuerſum genus accipitur, non minus certas & perpetuas eſſe tum demonſtrationes tum ſcientias, quàm in alijs. Cum uerò non ſemper eſſe conſpiciũtur, tum in parte accipi. Quod autem in defectione dico, idem in alijs eiuſdem generis intellectum uolo. Sed quoniam id iam ſatis conſtat, nunquam aptè aliquid demonſtrari, niſi propria cuiuſq; rei adhibeantur principia: illud profectò non erit ſatis ad rem ſciendam, quæ propter ſe alteri conuenit, adhibuiſſe

in probando ueras, indemõstrabiles, immediatasq; propositiones. Illud enim euenire potest, ut cum tales erunt sumptiones, nihilominus tamen talis sit demonstratio, qualis erat Brysonis, qua circulum quadrare conabatur, probatio. Nã sunt huiusmodi aliquæ rationes, quæ communia quædã, & alteri etiam non minus conuenientia, ad aliquid ostendẽdum accipiunt: ob idq; ad res nullam omnino inter se societatem, naturæq; coniunctionem habentes, accommodari posse tales rationes cõspiciuntur. Quo fit, ut ex illis non possimus rem per se, et quia huius generis est, scire: sed tantùm per accidens. alioqui non potuissent in aliud quoddam genus transferri. Hoc enim est per se, & non per accidens scire: quando aliquid eo modo alteri conuenire intelligimus, quo illi cõuenit: idq; per principia quæ sunt illi, quia illud ipsum est, propria. uelut i, habere tres angulos pares duob. rectis, tũ scimus, quando illud cui propter se cõuenit intelligimus: atq; adeò per principia, quæ ad illam rem propriè pertinent. Itaq; si quid est quod per se alteri conueniat, & quia est illud ipsum quod est: ad illud demonstrandũ, necesse erit uerbũ medium accipere ex earum rerum genere, quæ eandem habent cum illo naturæ societatẽ: aut certè quæ sic inter se affectæ sint, quomodo arithmeticam musica respicit. Quanquam enim in ijs quæ ad hunc modũ inter se affecta sunt, illam etiam in demõstrando rationẽ sequamur: illud tamen interest, quòd alterius scientiæ est, quòd res sit ostendere, eo quòd est illius aliud quoddã subiectum: superioris autẽ scientiæ (ut quæ in ijs reb. uersatur, quarũ hæ sunt propriæ, ac per se affectiones) est, quãobrem res sit demonstrare. Quare & illud ex his perspicuũ est, nil

nil unquã bene ac perfectè demonstrari, nisi ex proprijs principijs: sed tantũ principia inferioris scientiæ, ad alia quæ aliquanto latius patent, pertinere. Atqui si illud certum est, & hoc quoq; minimo negotio perspici potest, quòd cuiusq; scientiæ principia propria, nõ possunt quasi ex alijs rursus principijs demonstrari: alioqui illa ex quibus hæc cõfirmabuntur, omnium rerũ principia esse fatendum erit: & scientiã quæ in ijs uersabitur, omnium esse certißimam, facileq; inter omnes principatum obtinere. Quo enim quisq; ex superioribus causis cognoscit, eo rem multo certius intelligit: siquidẽ ea semper priora sunt, quæ ita sunt causæ, ut nullas præterea causas habeant quarum effecta sint. Itaq; si ut quisq; ex priorib. cognoscit, certius cognoscit: is certè qui ex primis omniũ rẽ nouerit, certißimè nouerit. Et si est illa semper magis ac magis scientia, hæc omnium maximè scientia erit. Atqui non potest unius generis demonstratio in aliud genus transferri: nisi (quod paulo antè dictum est) perinde sint affectæ, atq; geometriæ demonstrationes ad opticæ aut fabricæ demonstrationes, & arithmeticæ ad musicas.

CAPVT VIII.

Difficile aũt est internoscere quando rei scientiã affecti sumus, et quando minimè: eo quòd non est facile intelligere, an cognoscamus per propria cuiusq; rei principia, an secus: cum tamen illud demũ sit rem scire. Sed nos id sæpe ad rem sciendã satis esse existimamus, si modò ex ueris ac primis quibusdã sumptionib. cõstet ratiocinatio: cũ tamen multo secus res habeat. Necesse enim est, ut illa præterea cũ ijs quæ in eo genere prima sunt, naturæ quadã cõiunctione sint cõsociata. Ego uerò propria cuiusq; generis

generis principia appello, quæ quòd ſint demonſtratione probari non poſſunt. Nam quæ ſit uerborum uis, ac ſignificatio tum principiorum, tum eorum quæ ex principijs efficiuntur, intelligendum eſt. Quòd uerò ipſa ſint principia, citra demonſtrationem ponitur: reliqua autẽ, demonſtratione concluduntur. ueluti quid unitas, item quid rectum et triangulum ſignificent, ſtatim initiò accipiendum eſt. Sed & unitatem & magnitudinem eſſe, initiò ponendum eſt: reliqua autem, eſſe demonſtrantur. Sunt porrò ex ijs quæ in demonſtratiuis ſcientijs uſui eſſe poſſunt, alia ſingularum ſcientiarum propria, alia communia. Appello autem hoc loco communia propter ſimilitudinem, per quam pari ratione multis conuenire poſſe cernuntur. nam illa cùm ad demonſtrandum adhibentur, tum iam ad naturam ſubiectam traducta ſunt. Ac propria quidẽ ſunt, ueluti lineæ aut recti definitio. Communia autem ſunt, ut illud, uerbi gratia: Si ab æqualibus æqualia auferas, quæ relinquentur erunt æqualia: quorum unumquodq; tum eſt ad demonſtrandum accommodatũ, cum ad certum quoddã genus traducitur. Eandem enim uim ad concludendum aliquid habebunt, licet non generaliter, ſed in magnitudinibus tantùm accipiantur: aut uerò ut arithmetico conueniant, in numeris. Ex ijs uerò quæ ſunt propria cuiuſq; ſcientiæ, ea ſunt quæ ſtatim initiò eſſe ponuntur, quorum in explicandis proprietatibus ipſa tota ſcientia cernitur. ut, unitates eſſe arithmetici, lineas & puncta geometræ, ſtatim initiò conſtituunt. Nam hæc non modò quam uim habeant, multo antè ſtatuẽdum eſt, ſed etiam in rerum eſſe natura pro certo accipiendum. Horum autem propriæ affectiones ipſæ quidem

dem quid significent, statim initiò explicatur, ueluti in arithmetica, quid par appelletur, aut impar: aut quadratum, aut cubus: in geometria. quid hæc uerba significēt, ratione carens, confractū esse, concurrere. At quòd sint, subiectisq; rebus cōueniant, demonstratione ostenditur, adhibitis tum cōmunibus pronunciatis, tum demonstratis iam antè conclusionibus. Nec minus in astrologia idē illud fit, quàm in geometria aut arithmetica. Omnis enim scientia demonstratiua, tribus quasi momentis continetur. Horum duo sunt, quæ iam inde ab initio esse accipiuntur: Genus scilicet subiectum, cuius proprietates ipsa scientia exquirit & contemplatur: & communia, ut appellantur, pronunciata, ex quibus primis demōstrationes conficiuntur. Tertium autem est, quo ipsæ proprietates continentur: quarū uis & significatio à principio proponitur. Ac in quibusdam quidem scientiis non est uitiosum, horum aliquid prætermittere. ueluti si apertū ac manifestum est genus ipsum subiectum esse, nō erit opus ab initio eius facere mētionem, ut, quòd ipsum in rerum natura sit, subiiciamus. neque enim sunt omnia ex æquo manifesta: ut, quòd numerus sit, non tam clarū est, quàm quòd calidū & frigidū. Item si significatio proprietatū ipsa per se intelligatur, illa à principio sine uitio prætermittetur. Nam ne cōmunium quidem pronunciatorum significatio explicatur, quando satis est per se manifesta. ut illud, uerbi gratia, quid significet æqualia ex æqualibus detrahere. Sunt tamen tria illa natura in omni scientia necessaria: res de qua aliquid cōcluditur, illud ipsum quod inesse alteri ostenditur, et ipsa principia ex quibus elicitur conclusio. Differunt autē plurimū suppositio, &

postulatum,

postulatum, ab ijs principijs quæ ipsa per se tantā habēt fidem, ut sit necesse omnes ijs assentire. neq; enim demonstratio, ut nec ipsa ratiocinatio, ad id pertinet quod uerbo aut affirmatur, aut negatur: sed ab interiore sensu uim habet, eumq; semper respicit. Nam quid est quod uerbo labefactari refelliq; non queat? At si suam quisq; mentem consulat, multa sunt quibus obsistere non poßit. Est igitur eorum quæ demonstratione quidem concludi possunt, attamen citra demonstrationem quasi certa accipiuntur, duplex causa. Nam aut sumuntur quæ à discipulo approbantur, quòd illa uera existimet: tumq; suppositio est, non ea quidem quæ simplici nomine Suppositio appellari poßit, sed quæ ex adiunctione ad docendū illū suppositio dicitur. Aut uerò ea accipiuntur, de quibus nihil certum habet quod sentiat discipulus, uel etiam cōtrà putat quàm accipitur, tumq; fit postulatum. nam hoc inter postulatum & suppositionem interest. Nihil enim aliud est postulatum, quàm quòd aut repugnat sententiæ eius qui docetur: aut quum demonstratione confirmari poßit, citra ullam probationem accipitur. Definitiones igitur non sunt suppositiones: esse enim, aut nō esse quippiam, non significant: omnes autē suppositiones propositiones sunt. Deinde definitiones tātū ut simplices quædā notiones animi, concipiuntur. illud uerò nemo appellauerit suppositionē: nisi idē uelit, cū singulas res singulis uerbis auditu percipimus, tum semper esse suppositionē. Sed illæ sunt suppositiones, quibus positis elicitur conclusio, quia illæ sunt antè positæ. neq; uerò credēdum est, falsas esse geometrarum suppositiones, quemadmodum quibusdam uidetur. dicunt enim uitiosum esse, in probando

falsis

falsis uti: geometram autem falsum accipere, cum pedalem lineam ponit, quæ minimè pedalis est, aut rectã quæ non est recta. At uerò geometræ cõclusio non ex eo uim habet, quòd talis sit, aut secus, quàm profert linea: sed uis tota efficiendæ conclusionis est in ijs posita, quæ ijs quasi signis, nobis intelligenda relinquuntur. Iam uerò omnis suppositio aut de toto genere, aut in parte enunciat, neutrum autem in definitione cernitur. Atq; ideas quidem esse, aut communem aliquam naturam à rebus singulis separatam, ut demonstratio sit, non est necesse: sed illud tantùm uerum est, necessitatem esse, ut communis aliqua ratio sit, quæ in rebus singulis cohæreat. Nam si id non sit, ne ullum quidem genus uniuersum esse poterit: quo sublato, nullum medium ad sciendum accõmodatum constare poterit. Quare nec demonstratio ulla relinquitur. Ex quo efficitur, ut sit necesse communem quandam, ac minimè ambiguã esse naturam, quæ ita in multis cernatur, ut ab ijs seiuncta esse non poßit. Hoc uerò pronunciatum, affirmatio & negatio non possunt in eadem re simul esse ueræ: in nulla unquam adhibetur demonstratione, nisi talis sit cõclusio, in qua illud ipsum nominatim ostendendum sit. Atq; in hunc modum erit illa demonstratio conficienda, ut de medio dici affirmationem maioris extremi, non etiam negationẽ, in propositione accipiatur. Nec multum intereſt, an medij affirmatio & negatio accipiatur, an non: quemadmodum nec minoris extremi. Nam si illa posita sit propositio, Omnem hominem esse animal, non autem non animal: etiamsi illud fortasse in non homine uerum esse poßit, atq; adeò maneat uera propositio, accepta simul affirmatiõe et negatione

tione hominis: semper tamen ex illa propositione, illud quod est concludendum, efficietur, Calliam scilicet esse animal, non autem non animal: licet poßit non minus fortasse uera esse conclusio, si negatio Calliæ simul cum affirmatione acciperetur. Huius autem rei hæc est causa, quia maius extremum est illud solum, quod bis attribuitur: semel medio, iterum minori extremo, quoniam omnium patet latißimè. Quocirca quod attinet ad conclusionem, nil refert sumatúrne medium affirmatũ tantùm, an uerò simul affirmatum & negatũ. Est & aliud pronunciatum, In quacunq; re uera est affirmatio aut negatio: quo nulla utitur demonstratio, nisi quæ aduersarium urget incommodo. Neq; uerò illud semper, sicut generale est, ita uniuerse accipiẽdum est: sed qua ratione aptum est ad aliquid demõstrandum. Aptum autem est, cum ad certum quoddam genus, id inquã in quo singulæ uersantur demonstrationes (quod etiam paulo antè dictum est) traducitur. Habent autem omnes scientiæ communia quædam, quibus ipsæ inter se cõmunicant. Non quòd aut subiectũ in quo uersantur, aut proprietates quæ demonstrantur, non semper sint singularũ propria: sed pronunciata ipsa quibus ad aliquid concludendum utuntur, ea sunt quæ communia esse possunt. Dialectica etiam cum omnibus scientijs communicat, & si qua est alia scientia generalis, quæ communia proloquia demonstrare contendat, qualia sunt hæc: De quacunq; re uera est aut affirmatio aut negatio: si paria ex paribus auferas, quæ restabunt paria erunt, & huius generis alia. Dialectica porrò non habet certas quasdam res quas probet, nec in uno quodam genere subiecto uersatur, alioqui nõ interrogaret:

rogaret. Nam qui demonstrare uolunt, ijs non est pendendum ab interrogatione: quandoquidẽ ex rebus contrarijs nunquam potest una eademq; res demonstrari, quemadmodum in libris de Ratiocinatione ostendimus.

CAPVT IX.

Atqui si interrogatio apta ad ratiocinationem conficiendam, idem est cum propositione, quæ est pars altera contradictionis: propositiones autem in singulis scientijs appellentur, ex quibus constat unicuiq; scientiæ accommodata ratiocinatio: erunt profectò suæ cuiq; scientiæ interrogationes, ad res, in quibus uersantur, concludẽdas idoneæ. Vnde etiam perspicuum est, non temerè omnem interrogationem geometræ, aut medico, aut alteri cuiuis conuenire. Sed sunt illæ demum geometricæ interrogationes, ex quibus demonstrantur ea quæ aut propriè ad geometriam pertinent, aut uerò à rebus geometricis fidem accipere possunt: cuiusmodi sunt ea in quibus uersatur Optice. quod idem in alijs scientijs intelligendum. Ac de ijs quidem rebus in quibus ipsa uersatur, ratio reddenda est ex geometricis principijs, & conclusionibus: de principijs uerò nullam potest geometra, hoc ipso quòd geometra est, rationem reddere. Atq; in alijs scientijs eadem est ratio. Neq; igitur petenda est cuiuslibet rei ratio à quouis sciente, neq; par est ut ad quasuis interrogationes unusquisq; qui aliquam artem profitetur, respondeat: sed de ijs tantùm ratio reddenda est, quæ propriè ad eam quam quisq; tenet scientiam, pertinent. Atq; si ad hunc modum, cum geometra, quia geometra est, quisquã disserat, & ex huiusmodi interrogationibus aliquid concludat, rectè concludere uidebitur: sin minus, non

recte.

rectè. Quin neq; aliā ratione redargui, neq; conuinci pō test geometra, nisi fortè per accidens. Itaq; apud geometriæ imperitos de geometria non est disserendū, eo quòd rectène an perperam disputetur, intelligi nō poßit. quod idem in alijs scientijs obseruandū. Existit autem hoc loco quæstio, an non sicuti sunt aliquæ geometricæ interrogationes, ita sint aliquæ non geometricæ: ita ut illæ potius geometricæ sint, quæ à certa quadam ignoratione nascūtur, ea inquam ignoratione quæ oritur ex deprauata intelligentia, eorum quæ propriè ad aliquam scientiam pertinēt? Alia etiam quæstio est, utra ratiocinatio inscientiam potißimùm efficiat: eáne, cuius sumptiones contrariæ sunt ijs ex quibus rei comparatur scientia: an quæ uitiosa est & fallax ratiocinatio, de re tamen geometrica? Est igitur ea interrogatio non geometrica, quæ ad aliam pertinet sciētiam (cuius generis est musica, uerbi gratia, interrogatio) atq; adeò omni ex parte est à geometria aliena: illa autem, parallelas posse concurrere, est ex parte aliqua geometrica, ex altera autem parte non geometrica. Hoc enim uerbum, non geometricū, dupliciter accipitur: sicuti & illud, non numerosum. Vna quidem significatione dicitur non geometricum, quod nil planè à geometria habet: ut non numerosum, quod omnino aliud est à numero. Altera autem significatione dicitur utrunq;, quod habet quidem à suo genere aliquid, sed uitiosum ac corruptum. Atq; etiam illa uerè inscientia existimanda est, quæ orta ex contrarijs principijs, scientiæ aduersatur. nam in doctrinis ac disciplinis non perinde atq; in disputationibus, locum habere solent uitiosæ illæ & fallaces ratiocinationes. causa autem est, quòd uerbum medium

dium ita ferè bis accipi solet, ut de illo maius extremum uniuerse enuncietur: ipsum autem de minori, etiam uniuerse: nec unquam attributo, uniuersi generis nota praeponitur. Haec autem uerba, praeter id quòd sic disponuntur, etiam minimo negotio quasi oculis mentis perspiciuntur quomodo accipiantur: quod ferè inter disputandum incertum obscurumq; esse solet. ueluti si quis roget, sit'ne omnis circulus forma quaedam? Id nullam ambiguitatem habebit, si iam antè de picto aliquo circulo id quaeratur. Tum uerò si illud subijciatur, ánnon uersus sunt, qui circuli nomine appellantur? Id iam apertissimũ erit, omnino falsum esse. Nam sic est huic assumptioni, alijsq; huius generis mathematicis propositionib. occurrendum, ut uniuersa sit propositio quam opponimus, non autem singularis, et ad inductionẽ faciendam apta. Vt enim propositio non est habenda, quae non in multis dicitur, imò uerò in toto genere (nam ex uniuersis propositionibus constat ratiocinatio) ita nec oppositio. Eadem enim sunt propositiones & oppositiones: quandoquidem nil opponi possit, quod propositio aut dialectica aut demonstratiua statim nõ fiat. Accidit autem interdũ uitiosa & fallaci ratiocinatione aliquid concludi, quando medium accipitur, quod est consequens utriusq; extremi: qualis est illa Caenei captio, qua ostendebat ignem gigni per proportionem multiplicatam: ignis enim (inquit) subitò gignitur: quod autem per multiplicatã proportionem fit, subitò gignitur. Atqui hoc modo nil necessariò efficitur: sed sunt ita accipiendae sumptiones, ut omne id quod citissima quadam ratione oritur, in multiplicata proportione gigni proponatur: tum deinde assu-

matur, ignem citißima quadam ratione nasci. Interdum enim nil ex ijs quæ illo modo sumpta sunt, concludi potest: interdum uerò potest, sed id non apparet. Quòd si non posset ex falsis uerum cõcludi, facile esset in suas causas conclusionem quamq; dissoluere: quandoquidẽ retrò commeare ac reciprocari illa inter se necesse esset. Esto enim a uerum: & hoc uero posito, sint uera ea, quæ ego certò scio esse uera, quæ sint b: cui quæso tum dubiũ erit, quin hæc talia sint, ex quibus illud a demõstrandum sit? Atqui in disciplinis quidem uix, ac ne uix quidem, euenire potest, ut non ea reciprocentur, quæ assumuntur: propterea quòd non accidẽtia (qua etiam in re ab ijs sermonibus, qui in disputatione ac dialogo continentur, ipsæ disciplinæ differunt) sed definitiones ad docendum unumquodq; adhibentur. Solent autẽ disciplinæ singulæ progredientes, incrementum hoc modo capere, & quasi in longius produci, ut non multa congerant ad unam rem demonstrandam argumenta: sed aut in directum excurrentes, alia ex alijs docent, ueluti ex a ipsum b, tum ex b ipsum c, deinde ex c ipsum d: eodemq; modo ex superioribus inferiora, uel in infinitum usq;, demonstrando. Aut in obliquum procedentes, quæ ex eodem sunt ordine, demonstrant: ueluti a de c & de e. Ac sit quidem a numerus tantus, aut infinitus, b autem numerus impar tantus: c uerò numerus ipse impar: ex ijs igitur constat, a de c demonstrari. Item sit numerus par tantus d, par ipse numerus e: concludi igitur etiam a de e manifestum est.

CAPVT X.

Differunt multis modis inter se, scire quòd res sit, & quamobrem sit. ac primùm in eadem scientia, idq; bifariam.

riam. Vnus modus est, si ad concludēdum non adhibeantur immediatæ propositiones, neq; enim tum prima causa accipitur. Scire autem cur res sit, nil est quàm primā cuiusq; rei causam nosse. Alius modus est, cùm immediatæ quidem sumuntur propositiones: at non ex causa ostenditur effectus, sed contrà hic, quia ut inter ea quæ retrò commeant est notius, pro medio accipitur. Nam inter ea quæ reciprocantur, fieri interdum potest ut id notius sit quod non est causa: quare & ad demonstrandum non incommodè illud assumetur. ut si probetur, uerbi causa, planetas propius à terra moueri, quia non micant. Itaq; sint errantes stellæ, c: nullis micare radijs, b: propè esse à nobis, a. Vera est quidem assumptio, omne c est b: errantes enim stellæ nullis radijs micant. sed & propositio uera, omne b est a: nam quod nullis micat radijs, propè est à nobis: quemadmodum inductione, uel ipso sensu iam potuit esse manifestum. Illud igitur necessariò efficietur, omne c esse a: atq; ita demonstratum erit, propius à terra moueri stellas errantes: quæ demonstratio, non cur ita sit ostendit, sed tantùm quòd ita sit. non enim quia non micant, propè sunt: sed contrà, quia propè sunt à terra, propterea non micant. Ob eamq; causam, si contrà ex altero alterum probetur, fiet demonstratio cur res sit ostendens, hoc modo. Sint stellæ errantes c, propè esse b, non micare a. Et b igitur ipsi c inest: & a ipsi b, quod est non micare, conuenit: quare & a ipsi c conuenire necesse erit. Atq; ita necesse, ut etiam cur ita sit, hac probatione sit ostensum: prima enim huius rei causa accepta est. Similis est huic etiā illa demonstratio, qua rotundam esse lunam ostenditur

per luminis accretionem. Nam quod in rotundam semper formam accrescit, rotundum est; luna autem in hunc semper modum accrescit, rotunda igitur. Atq; hæc quidem ratiocinatio, quòd sit res ostendit: at si econuerso medium statuatur, tum quamobrẽ res sit docebitur. Non est enim huiusmodi luminis accretio, causa cur globosa sit luna: sed contrà, quia globosa est, huiusmodi semper luminis accessiones capere conspicitur. Sit igitur luna c, rotundum b, luminis accretio a. Quando autem non reciprocantur cum extremis media, atq; illud euenit, ut sit manifestior effectus quàm causa, tũ quòd res sit demonstrari potest: cur sit, nõ potest. Ac ne tum quidem potest, quamobrem sit, demonstrari: sed tantùm quòd sit, cum medium est aliquãto longius petitum. id quod propterea fit, quia tale medium causa esse non potest: ueluti si parietem non respirare ostendatur, quia non sit animal. nam si hæc sit non respirandi causa, necesse est ut uicissim animal sit respirationis causa: nimirum quia necesse est, si est negationis causa negatio, ut etiam affirmationis causa sit affirmatio. exempli causa, si calida cum frigidis non aptè conuenire, id efficit ut non bene ualeamus: illa certè erit ut bene ualeamus causa, calidorum cum frigidis conuenientia. Sed etiam econtrariò, si est affirmationis causa affirmatio, & negationis causa erit negatio. In illis autem uerbis quæ accepta sunt, non ita res habet, proptcrea quòd non omne animal respirat. Conficitur autem illa ratiocinatio, in qua huiusmodi causa sumitur, in secunda figura hoc modo. Sit a animal, b respirare, c paries: iam omne b est a, hoc est, omne quod respirat est animal. deinde nullum c est a, nullum igitur c est b: id est,

nullus paries respirat. Sunt aūt propemodum similes hæ causæ ijs quæ ita reddi solent, ut in illis quasi hyperbole quædam contineatur. quod quidem tum fit, cum longißimè remotū à re medium accipitur. Huius generis est illud Anacharsidis, apud Scythas tibicines non esse, quia illic uites non essent. Atq; illa quidem sufficiant de discrimine earum probationū, quibus quòd res sit, & quamobrem sit, ostenditur, cum ad eandem scientiam pertinet utraq; probatio: item quomodo propter uerbi medij uariā collocationē hæc inter se distinguuntur. Est autem & aliud inter ista discrimen, cum ad diuersas scientias pertinet, quòd res sit, & quamobrem sit, ostendere: id quod tum accidit, quādo res uni scientiæ subiecta, sic affecta est ad alterius scientiæ subiectū, ut sub illo contineatur. quomodo ea in quibus uersatur optice, ad geometriam affecta sunt: & quæ tractat fabrica, ad stereometriam: & quæ docet musica, ad arithmeticam: & ipsa phænomena, ad astrologiam. Sunt autem ex ijs scientijs quæ sic sunt inter se affectæ, plurimæ quæ eodem ferè nomine appellātur. ut astrologiæ nomine appellatur & ipsa de rebus cœlestibus disciplina, & nautarum de ijs rebus peritia. Musica appellatur, tum ipsa quæ mathematicarum scientiarum una est, tum illa quæ auribus demulcendis modos aptos nouit adhibere. Ac nosse quidē quòd res sit, est eorum qui eas artes exercent quæ sensuum iudicio cōtinentur: cur autem ipsa res sit intelligere, eorum est, qui scientia & doctrina sunt perpoliti. Hi enim sunt qui perspectas habent singularum rerum ex suis causis demonstrationes: ac sæpenumero quòd res sit ignorant. quemadmodum ijs qui uniuersas res contemplantur, sæpe usuuenit,

ut quasdam ex rebus singulis nesciant, propterea quòd ad illas res animum fortasse non aduertunt. In ijs autem rebus id potissimùm euenire solet quod dico, quæ ut formæ quædam separatæ ob id considerantur, quòd aliam quādam rationem habere cernantur, atq; adeò quippiā aliud esse quàm quod sensu percipitur. Nam quis artes mathematicas in formis quibusdam uersari non uidet? Neq; enim res tractāt illæ, quas certa quadam in materia esse necesse sit: & quanquam in aliqua fortè re subiecta inesse conspiciantur res geometricæ, in ea tamen non hoc ipso cernuntur, quo ad geometram pertinent. Est autem & alia quædam sciētia, quæ eodem modo est ad opticen affecta, quo ipsa optice ad geometriam: ea scilicet pars physicæ, quæ de iride disputat. Nam quòd sit, est physici scire: cur uerò sit, optici. atq; eius quidem est, aut omni ex parte, aut qua ex parte ratione ac doctrina continetur. Sunt porrò etiam ex ijs quarum una sub altera non continetur, aliquæ scientiæ quæ eandem nihilominus habent inter se quadam ex parte coniunctionem, ut medicina & geometria. Nam quòd uulnera orbicularia difficilius ac tardius curentur, nouit medicus: huius autem rei causam reddit geometra.

CAPVT XI.

Ex tribus figuris prima est ad scientiā accōmodatissima. Primū enim mathematicæ sciētiæ suas in hac figura demonstrationes concludunt: ut arithmetica, geometria, optice, & ut in summa dicam, omnes quæ cur res sit inquirunt. Omnes enim demonstrationes, quæ cur res sit ostēdunt, aut certè pars earum maxima, ac multò sæpius in hac figura conficiūtur. quod etiam nobis argumento esse

esse potest, quàm sit ad sciendum accommodata hæc figura: quandoquidem illud certißimum accuratißimumq; genus sciendi est, quo rei cuiusq; causa inuestigatur. Deinde hac una figura definitionem, qua quid res sit intelligamus, inuestigare possumus. Nam in secũda figura nulla est aiens conclusio: definitionis autem cognitio, affirmatione quadam cõtinetur. In tertia uerò, aiens quidem potest esse conclusio, at nulla potest de toto genere esse: definitio autem ex eorũ est numero, quæ uniuerse enunciantur. nam quis quadam tantùm ex parte hominẽ esse animal bipes dixerit? Iam uerò hæc seipsa contenta, nil illarum eget auxilio: in illis autem facta conclusione, si sint quasi retexendo ad immediatas propositiones reuocandæ sumptiones, ex quibus illa facta est complexio huiusmodi quæ in dissoluendo fit coagmentatio, & in multitudinem quandam propositionum acceßio, sine prima figura omnino fieri non potest. Perspicuũ igitur est, primam figuram ad sciendum esse accommodatißimam. Vt autem sunt quædam affirmationes, in quibus ipsi b continuò inest a: sic sunt & aliquæ negationes, quibus confirmandis nullum medium adhiberi potest. Hoc enim est, quod alterum alteri continuò inesse, aut non inesse dicebam: quia cum nullum est medium, fit ut non per aliud quidpiam affirmetur aut negetur alterum de altero. Ac si quidem in aliquo toto genere aut a, aut b, aut utrunque contineatur: fieri nunquam poterit, ut sit immediata propositio, nullũ b est a: nam si omne a est c, & nullum b sit c (cur enim ita non poßit usuuenire, ut c omni a conueniat, nulli autem b insit, non uideo) ex his illud relinquetur hac ratiocinatione cõfirmatum, nullum b esse a,

hoc modo: omne a est c, nullum b est c, nullum igitur b est a. Par ratio erit, si quippiã sit quod de omni b dicatur: ut d, uerbi gratia. fiet enim hoc modo demonstratio: nullum a est d, omne b est d, nullum igitur b est a. Eodem porrò modo illud demonstrabitur, si & a & b sua quædam genera habeant, quæ de illis uniuerse affirmentur. Quòd aũt usuuenire possit, ut quod de omni a dicitur, de nullo b dicatur: aut contrà quod inest omni b, nulli a insit, uel ex ipsis ordinibus et quasi classibus rerum omniũ constare potest, quæ omnes suis finibus contentæ, in alienos non transeunt, nec aliquid unquã cõmunicant. Nam si nil eorum quæ sunt ex coniugatione a c d, in ijs dicitur quæ pertinẽt ad ordinem b e f: insit autem g in omni a: necesse est ut illud g, quod ex altera classe sumptum est, nulli b insit: alioqui iam permisceri ac confundi illos ordines fatendum erit. Eademq; ratio erit, si aliquod genus est in quo cõtineatur ipsum b. Sin nihil reperiatur quod de a aut de b affirmari possit, tum certũ est, negationem hanc, nullum b est a, esse immediatam. Nam si quod medium habeat, necesse erit illud de horũ altero affirmari, quoniam aut in prima aut in secunda figura illa negatio concludetur. Ac siquidem in prima, in omni b medium dici oportebit. nam ut illa cõclusio efficiatur, assumptionem oportet in toto genere affirmare. At si in secunda, poterit medium de utrouis affirmari: quia siue propositio, siue assumptio uniuersa negans accipiatur, in hac figura rectè uniuersa negatio cõcluditur: nec licet utrasq; negationes accipere. Perspicuum igitur est, alterum de altero citra ullum medium negari posse: quando autem, & quomodo id fiat, à nobis est explicatum.

CA-

CAPVT XII.

Ignoratio aũt atq; inſcientia, non illa quidem quæ ex negatione appellatur, ſed quæ ex certa quadã affectione dicitur, nil eſt quàm error ex aliqua ratiocinatione ortus. Hæc autẽ dupliciter fit in affirmationibus aut negationibus immediatis. Aut enim ex ſimplici animi perceptione naſcitur opinio, quòd ita res ſit, aut ſecus: aut uerò ex ratiocinatione. Ex ſimplici animi comprehẽſione, ſimpliciter, unoq; modo gignitur falſa opinio. Quæ per ratiocinationem inducitur inſcitia, uaria eſt & multiplex. ſit enim hæc immediata negatio, nullum b eſt a. Si quis igitur ratiocinatione confirmare uoluerit omne b eſſe a, adhibito uerbi gratia medio c, is per ratiocinationem in falſam hanc inducetur opinionem. Ac huius quidem ratiocinationis utræq; ſumptiones falſæ eſſe poſſunt: ſed & altera tantùm falſa, idem hoc concludi poteſt. Nam ſi negando ueræ ſint hæ propoſitiones, nullum c eſt a, & nullum b eſt c, ſumantur autẽ è contrario uniuerſæ affirmationes, erunt profectò utræq; ſumptiones falſæ. Illud uerò euenire poteſt, ut c medium ſic affectũ ſit ad extrema a b, ut a de nullo c dicatur, de b autem aliquo nõ enuncietur ipſum c. neq; enim fieri poteſt ut de omni b dicatur c, quia hanc negationem, nullum b eſt a, immediatam eſſe poſuimus: neque ipſum a tale eſt, quale in omnibus quæ ſunt dici poſſit. Quare hoc modo acceptis uniuerſis affirmationibus, falſæ erunt utræq; ſumptiones. At uera etiam poteſt altera eſſe, non ea quidem utrauis, ſed propoſitio tantùm, quæ eſt a c. Nam quoniam nil eſt quod de ipſo b uniuerſe affirmari poteſt, eo efficitur ut aſſumptio quæ eſt b c, non poſſit eſſe uera.

Quòd

Quòd uerò a c propositio uera esse poßit, hinc intelligetur, si ponatur a citra ullum medium de c & de b dici. Quando uerò uerbum aliquod de duobus primùm ac citra ullum medium dicitur, necesse est ut ex illis duobus alterum alteri non conueniat. Veruntamen parum refert ut uera accipiatur propositio a c, an sit interiectum aliquod medium inter a c, an secus. Atq; illæ quidem solæ sunt rationes, quibus inducitur opinio, qua sibi quis ueram esse de toto genere affirmationẽ falsò persuadeat: quandoquidem non potest in alijs figuris talis ulla affirmatio concludi. Vt uerò in eum quis errorem se inducat, ut putet ueras esse in toto genere negationes quæ mentiantur, id tum in prima figura, tum in secũda potest euenire. Itaq; dicamus primùm quot modis illud in prima figura poßit accidere, & quàm uariè sumptiones affectas esse oportet. Ac primùm ex utrisq; falsis propositionibus id confici posse, hoc potest exemplo intelligi. Conueniat a omni c, & omni b, citra ullum medium: tum si propositio accipiatur, nullum c est a: & assumptio, omne b est c; utrasq; sumptiones certũ erit mentiri. Deinde ex altera, atq; adeò utralibet falsa, illud idem concludi potest. Id enim usuuenit, cum est uera propositio a c, assumptionem b c necessariò esse falsam. Ac uera quidem esse potest a c propositio, quia non tam latè patet uerbũ a, ut in omnes res cadere poßit: falsa autem b c assumptio, quia fieri non potest, ut omni b conueniat c, cum de hoc uniuerse negatur ipsum a, siquidem id futurum est ut non sit uera a c propositio. Adde, quòd si utræq; ueræ ponerentur, etiam conclusio uera esset. Atqui illud etiam econtrariò potest accidere, ut uera sit b c assumptio, &

falsa

falsa propositio: ut si de omni b dici possint & c & a, necesse est ut ex iis duobus alterum alteri conuenire possit. Idcirco si sumatur nullum c esse a, falsa erit propositio. Perspicuum igitur est, in prima figura mentientem fieri posse ratiocinationẽ, tum ex falsis utrisq; sumptionibus, tum ex altera tantùm falsa. Nunc de secunda figura dicamus. Primùm si ambæ sint ex omni parte falsæ, nunquam fiet huiusmodi fallax conclusio. Quando enim in omni b inest a, nil reperiri potest, quod uni ex omni parte conueniat, ab altero sit omni ex parte alienum. Vt autem huiusmodi conficiatur conclusio, ita medium in sumptionibus collocari debet, ut de uno uniuerse affirmetur, de altero uniuerse negetur. Itaq; si certo quodam modo acceptæ sumptiones mentiantur: necesse est ut contrario modo sumptæ, contrariam affectionem habeant. quod fieri omnino non posse, ostendimus. At uerò ut sit utraq; ex parte falsa, non est incommodum. ueluti si c in quodã a, atq; etiam in quodam b tantùm dicatur: sumatur autẽ propositio, omne a est c, assumptio autem nullum b est c, mentiẽtur profectò utræq; sumptiones, non illæ quidem ex toto, sed ex aliqua parte. Sed & si negationis collocatio commutetur, eadem ratio erit. Quòd si alterutra tantùm falsa sit, hæc etiam complexio rectè efficietur. nam quod omni a conuenit, potest etiam omni b conuenire. Si igitur omne a est c, propositio fiat, & nullum b est c assumptio: uerum dicet c a propositio, mentietur c b assumptio. Rursus quod nulli b inest, id etiam potest non omni a conuenire: quia si omni a conueniret, etiam omni b inesse oporteret: cui tamen nulli inesse sumebatur. Si igitur omne a esse c proponatur, & nullum b esse c assumatur,

assumatur, erit uera c b assumptio, falsa altera. Similis porrò ratio erit, si commutato ordine, prima ponatur negatio. Nam quod de nullo a dicitur, de nullo etiam b dicetur: ideoq; si sumatur propositio, nullum a est c, assumptio aūt omne b est c, uera erit c a propositio, mentietur altera. Ac rursum quod in omni b uerè enūciatur, in nullum a posse cadere, mendacium est. necesse enim est, ut si in omni b dicatur, in quodam etiam a dicatur. Sumpta itaq; propositione, nullum a est c, & assumptione omne b est c: erit hæc uera, illa falsa. Perspicuum igitur est, etiam cùm medio carent propositiones, in errorem tamē nos induci per ratiocinationem, sumptiones habentem partim utrasq; falsas, partim alteram tantùm.

CAPVT XIII.

Quando uerò interiecto aliquo medio affirmatur quippiam aut negatur, si propriū mediū accipiatur, atq; ex eo tamen efficiatur falsa conclusio, fieri non potest ut utræq; sumptiones mentiantur, sed ea tantùm in qua maius extremum continetur, falsa erit. Ego uerò proprium medium appello, idem illud medium, quod accommodatum est ad concludendam contrariam, ueramq; pronunciationem. Itaq; si a conueniat omni b, per mediū c, quia necesse est ut fiat ratiocinatio, assumptionem c b affirmantem esse illud profectò clarum est, hanc assumptionem quæ nec commutari, nec aliter accipi potest, ueram semper futurā. Propositio autem a c falsa erit: hac enim contrariè sumpta, efficitur contraria ratiocinatio. Nec dissimilis ratio erit, si non proprium, sed ex alio quodam ordine sumptum medium adhibeatur, ut d: quod tamen ita sit ad extrema affectum, ut de omni illo enuncietur a,

ipsum

ipsum autem de omni b. Nam & hic manere eandem assumptionem d b oportebit, altera autem contrà quàm uerum est accipietur: ob idq; illa semper uerũ dicet, hæc semper mentietur. Atq; hic error non multum differt ab eo qui ex proprio medio oritur. At uerò si non adhibeatur in efficienda fallaci conclusione proprium medium, affirmetur autem de medio ipsum a, de b autem negetur mediũ: necesse erit mentiri utrasq;. Contrario enim modo sumẽdæ sunt sumptiones, quàm quo modo ueræ erãt: alioqui nõn fiet ratiocinatio. Atqui hoc modo sumptæ, falsæ sunt utræq;. ueluti si uerũ sit, omne d esse a: & nullum b esse d, item uerum: acceptis contrà utrisq; propositionibus, ratiocinatio fiet ex duabus falsis sumptionibus. Sin de medio d etiam negetur a, erit uera propositio a d, assumptio aũt falsa b d. Ac illa quidẽ uera erit, quia non poterat de d affirmari a. Hæc autẽ falsa, quia si etiã hæc uerum diceret, non mentiretur complexio. Quòd si per secundam figuram inductus quispiam, falsa se implicet opinione, id nunquam eueniet ex sumptionibus omni ex parte falsis. Quando enim omni b inest a, nil unquã inueniri potest (quemadmodum etiã paulo antè dictum est) quod de uno uniuerse affirmetur, de altero uniuerse negetur. Sed ut altera, atq; adeò utralibet ex toto mentiatur, fieri potest. Nam si c de omni a, & de omni b dicatur, sumatur autem in propositione omni a inesse, in assumptione autem nulli b, erit uera a c propositio, mendax altera. Rursum si omni b inesse c assumptũ sit, propositum autem nulli a conuenire, uerum dicet assumptio c b, falsum altera. Hactenus explicatum est, quando & ex quibus falsa inducitur opinio per ratiocinationem,

qua falsa negatio concluditur. Nunc *dicendum est de ea ratiocinatione, per quam falsa efficitur affirmatio.* Ac *primùm si proprium medium accipiatur, nunquam erunt utræq; sumptiones falsæ, quia necesse est eandem manere assumptionem c b, ut ratiocinatione aliquid concludatur, quemadmodũ suprà dictum est: quare quando propositio sola est quæ contrà accipitur quàm oportet, hæc sola sempermẽtietur.* Eadem *ratio erit, si non proprium, sed ex alia quadã classe atq; ordine sumatur medium: sicut dictum est suprà, cum errorẽ explicabamus, qui negatione continetur.* Etenim *assumptionem d b eandem manere oportet, propositionem autem ad contrà ac uerum est accipi: atq; ita eundem errorem gigni cum superiore.* Sin *medium nõ sit proprium, in omni autem d dicatur a, hanc propositionem ueram esse oportebit, mendacem alteram.* Quid *enim est cur non poßit a multis conuenire, quorũ alia non contineantur sub alijs?* At *si non poßit a enunciari de omni d, planum est hanc semper falsam futuram, ut quæ affirmans accipiatur.* Assumptio *uerò d b potest tum uera, tum falsa esse.* Nam *quid uetat a in nullo d dici, cum interim omni b conueniat ipsum d? ueluti animal in nullam sciẽtiam cadit, ipsa autem scientia de musica uniuerse affirmatur.* Deinde *uerò, cur id euenire facilè non poßit, ut & a de nullo d dicatur, & d de nullo b?* Ex *ijs igitur planum est, quando sub a medium non cõtinetur, posse tum utrasq; sumptiones, tum alterutram mentiri.* Atq; *illa quidem satis de omnibus modis, quibus falsa opinio per ratiocinationem inducitur, tum in carentibus medio proloquijs, tum in ijs quæ demonstratione probari possunt.*

CA-

CAPVT XIIII.

Illud uerò iam propemodum est perspicuum, cui sensus aliquis desit, necessariò scientiam aliquã defuturam, quòd eam discere iam ac percipere non poßit. Quicquid enim discitur, aut inductione aut demonstratione cognoscitur: ac demonstratio quidem rebus uniuersis continetur, inductio ex rebus singulis conficitur. Atqui rerum uniuersarum citra inductionem haberi cognitio non potest. id quod uel apertißimè ostendunt eæ res quæ cogitatione abductæ, & ab ijs rebus quæ sub sensum cadunt separatæ, non possunt tamen planè ac perfectè intelligi sine inductione. Et quanquam hæ res hoc ipso quòd ad sensum traducũtur, non iam quasi abiunctæ separatæq; intelligũtur, semper tamen in ijs aliqua insunt, quæ non nisi hac ratione manifesta fieri possunt. Quis porrò est qui sensibus carens, poßit aliquid inductione perdiscere? Etenim in singularibus uersatur sensus. Nam istorum assequi non poterit scientiam: ex uniuersis enim ipsis, citra inductionem nil percipi potest, inductio autem non nisi opera sensuum absoluitur.

CAPVT XV.

Omnis ratiocinatio tribus extremis constat: atq; est una quidem, qua affirmari a de c eo ostenditur, quòd ipsum a de omni b dicitur, & b de omni c. Alia autẽ, quæ negationem concludit, sumpta una propositione aiente, altera negante. Ex quo planè ac perspicuè intelligitur, ipsas demonstrationis sumptiones (quæ hypotheses appellari solent) esse illa ipsa quæ demonstrationum principia dicuntur. neq; enim, nisi acceptis quibusdã sumptionibus, quicquã demonstratur. ueluti cũ omne c esse a per

medium b probatur: ac rursus omne b esse a, alio quodā medio: itemq; omne c esse b, alio. Atq; ijs quidem qui suas cōclusiones ad opinionē dirigunt, & dialecticè tantùm disputant, illud modò uidēdum est, ut sint quàm maximè probabilia, quæ ad probandū aliquid accipiuntur: adeò ut si reuera est interiectum aliquod medium inter a & b, nec ullum tamen esse uideatur, qui eam propositionem in probando quasi indubitatam accipit, is dialecticè modò rem probasse censetur. Iis uerò qui ad ueritatem suas conferunt probationes, quid in ipsa re sit, perpetuò spectandum. Hoc autem ut fieri poßit, inde euenit, quòd in unoquoq; genere sunt quædam quæ per se, non per accidens insunt, ac dicuntur. Per accidens autem interpretor, ueluti si quis illud quod candidum est, dicat esse hominem: est enim hoc genus attribuendi illi ualde dißimile, quo contrà hominem esse candidū pronunciamus. Homini enim per se, non quia aliud quippiam esse intelligatur, candidū esse attribuitur: at candido non alia ratione attribuitur homo, quàm quia ita fortè euenit, ut qui homo esset, candidus esset. Sunt igitur in unoquoq; genere aliqua huiusmodi, quæ propter se attribuuntur. Ergo ponatur c tale esse, ut nil infra se habeat, de quo enuncietur. Sit autem huic proximum b, quod de illo affirmari potest citra ullum medium: tum deinde sequatur d, quod de ipso b eodem modo dicatur. Posthæc constituatur e, proximè antecedens ipsum d. Nunc quæro, num sit necesse, ut aliquis tandem reperiatur exitus: an uerò ita superiora repetentem, regredi in infinitum licet? Rursus ponatur a summum quoddam caput, de quo nil enunciari poßit: dicatur autem primum omnium, ac citra ullum medium

medium de ipso f: tum ipsum f eadem ratione conueniat g, deinde & g ipsi b. Illud igitur hic rogo, futurúmne sit, ut tandem reperiamus infimum aliquid, in quo necesse sit consistere, an uerò hic etiam in infinitum progredi liceat? Hoc uerò interest inter hanc quæstionem, & superiorem: quòd illa sumpto initio ab infimo, quod ipsum quidem de nullo dicitur, de illo autem alia enunciantur, illud quærit, an superiora deinceps repetendo, in infinitum regredi liceat? in posteriore uerò id quæritur, si exordiamur à supremo aliquo, cui nil omnino posit attribui, ipsum autem de alijs affirmari queat, an inferiora deinceps persequendo, in infinitum progredi liceat? Existit porro & tertia quæstio, posint'ne media esse infinita, constitutis iā antè ac definitis extremis, nécne? Exempli causa, si dicatur a de omni c, sitq́, horum medium b: deinde inter a & b alia interposita sint, ac rursus inter hæc alia: est'ne necesse ut certo quodam numero sint ista media, an uerò in infinito numero esse posint? Atque has quæstiones tractare, nil est aliud, quàm quærere an demonstrationum progressus in infinitum posit produci: & an posint omnia euidenti probatione confirmari: an potius sint aliqui tādem fines, ubi probationum exitus reperiatur. Eadem quæstio etiam ad eas tum ratiocinationes, tum propositiones, quæ aliquid negant, accommodari potest. ueluti si de nullo b dicatur a, aut de hoc primum, ac citra medium negabitur, aut uerò aliquid interiacebit, de quo prius negabitur, ut de c, uerbi gratia, quod in ipso b omni dicitur: rursus & aliud erit, in quo prius negatio uera erit, ut d quod de omni c enunciatur. Hic igitur nū quæri rectè potest, sit'ne eorum infinitus

finitus numerus, quibus prius non inesse ipsum a reperietur, an uerò certus ac definitus? In ijs autem quæ reciprocantur, non possunt hæ quæstiones eodem modo locum habere. Quæ enim uicißim retrò commeant, in ijs nil tale reperitur, de quo primo & de quo ultimo alterum enunciatur: quia paria sunt inter se omnia. Veruntamen eatenus hæ quæstiones ijs accommodari possunt, quatenus id quæritur, poßint'ne infinita esse ea quæ per se alteri attribuuntur? aut etiam, poßint'ne tũ subiecta, tum attributa infinita esse? Sed quum ista reciprocantur, inter attribuendi genera hoc interest, quòd una est per accidens, altera propria ac per se attributio.

CAPVT XVI.

Ac primùm, minimo negotio illud ostendi potest, fieri non posse, ut media sint infinita, si sursum ac deorsum extrema reperiantur attributa, in quibus necessariò sit resistendum. Ego autem summa attributa interpretor, quæ sunt maximè generalia: infima autem, quæ minimè generalia sunt, ob idq; in parte maximè intelliguntur. Si igitur extrema sint a & f, quorum a in omni f dicitur, infinita autem media, b: quid quæso apertius est, quàm illud, si quis ab a ad infimum peruenire uelit, futurum ut infinita attributa prætergrediatur? priusquam enim ad f deueniat, interiecta sunt infinita. Et contrà, si ab f uelit ad summum ascendere, necesse esse ut prius infinita media percurrat, quàm ad a peruenerit? Quare si omnino ista fieri non poßint, & illud quoq; absurdißimum est, inter a & f media esse infinita. Neq; uerò id quicquam nostræ rationi officit, quòd diceret fortasse quispiam, ex medijs quædam esse quæ continenter, nulloq; inter-

interposito sequantur ipsum a b c. alia autem esse quæ omnino ne accipi quidem ac inueniri poßint. Quocunq; enim ex ipsis b medijs accepto, num semper aut uersus a, aut uersus f media restabunt infinita, annon? Nam unde primùm incipiat infinitas, continuóne à principio, an paulo pòst, nil refert, modò aliquam tandem infinitatem paulo pòst sequi ostendam.

CAPVT XVII.

Sequitur deinde ut planum faciamus, si in affirmantibus demonstrationibus termini tandem aliqui utrinq; reperiantur, quos excedere nõ liceat, necesse esse, ut suos etiam quosdam fines habeat negans demonstratio. Ponatur igitur nunc, neq; ascensum ab imo ad summũ infinitum esse, neq; descensum à supremo ad infimum. Imum autem ego hic interpretor, quod de nullo dicitur, de ipso autem superiora multa enunciantur. Supremum autem ac primum intelligo, quod ipsum quidem in alijs dicitur, in illo autẽ nihil. Hoc itaq; posito, facile erit intelligere, in negationibus exitum tãdem aliquem futurum. Tribus enim tantùm modis negatio concluditur. Primus est, cum ita disponuntur sumptiones, ut propositio sit, nullum b est a: assumptio, omne c est b. Ac perspicuũ quidem iam est, hanc assumptionem b c, atq; adeo semper alteram ex sumptionibus, quam necesse est esse affirmationẽ, ad primam tandem, medioq; carentem propositionem reuocatum iri. Alterius autem propositionis attributum, si non primò negetur de b, sed de altero prius, ut d, necessarium erit ut ipsum d in omni b insit: ac rursus si aliud quidpiam est, de quo prius negetur a, quàm de ipso d, illud similiter oportebit in omni d affirmari. Quoniam igitur

in hac probandi ratione deorſum uerſus finis reperitur ubi conſiſtendum ſit, erit etiam ſuperiora repetenti, in ſummo aliquid ubi cõſiſtat. Atq; erit tandem aliquid de quo uniuerſe, ac citra ullum mediũ negabitur a. Rurſum ſi facta ſit hac diſpoſitione ratiocinatio, omne a eſt b, nullũ c eſt b, nullum igitur c eſt a: uelit autem quiſpiam etiam hanc aſſumptionẽ probare, neceſſe erit ut aut primam illam formam ac diſpoſitionem ſequatur, aut hanc ipſam quæ hac ratiocinatione continetur, aut tertiam. Ac de illa quidem prima figura iam ſatis dictũ eſt. Nunc ſecunda explicabitur, in qua ad hunc modum res demonſtrabitur, ut (ſi modò ſit aliquid quod de ipſo b dicatur, uerbi gratia d) hac forma collocentur ſumptiones: omne b eſt d, nullum c eſt d. Ac rurſus, ut de nullo c dicitur d, ita aliud quippiam accipietur, quod in omni quidem d affirmabitur, ſed in nullo c enunciari poterit. Quia ergo ſurſum uerſus eſt aliquis in affirmationibus exitus, neceſſe etiam eſt ut in negationibus aliquid tandem inueniatur, ubi ſit reſiſtendum. Tertia forma eſt, cum ita concluditur, nullum b eſt c, omne b eſt a, quoddam igitur a non eſt c. ubi ſi rurſus eſt demonſtrãda propoſitio, neceſſe eſt ut aut altero modo ex ijs duobus quos proximè expoſuimus, id fiat, aut hac ipſa forma. Atq; in ſuperioribus quidem illis probandi rationibus, fines tandem aliqui reperiuntur. Hac uerò forma ſi quis id monſtrare inſtituerit, ita neceſſe eſt medium accipiat, e uerbi gratia, ut de nullo e dicatur c in propoſitione: in aſſumptione autem, in omni e dicatur b: eodemq; modo in alijs rurſus faciat, ſi qua alia reperiantur media. Poſtquam igitur id poſitum eſt, affirmationes deorſum uerſus ſua habere quædam

extrema:

extrema: illud etiam necessariò efficietur, ad extremum quoddam tandem peruenturas negationes, in quibus a de aliquo negatur. Est porrò illud etiam ex ijs perspicuum, quòd si non una tantùm uia ac ratione huiusmodi probentur negationes, sed simul omnibus, ita ut partim in prima figura, partim in secunda, & partim in tertia cõcludatur, planum inquam est hoc etiam modo necesse esse, ut aliquæ tandẽ ueluti stationes reperiantur, in quibus commorandum & acquiescendum sit. Etenim hæ uiæ sunt finitæ: quæ uerò certa sunt ac definita, si non nisi certo quodam numero accipiantur, quomodo non facient totum quod ex ijs coniunctum erit certum ac finitum? Est igitur perspicuũ, in negationibus certos quosdem ac definitos esse terminos, si modò in affirmationibus quosdam esse admittatur.

CAPVT XVIII.

Quòd uerò in his ipsis exitus tandem aliquis reperiatur, nunc demonstrabimus. Ac primùm logicè ista consideranti, non est difficile quàm id uerum sit cernere. In primis certa esse ea quæ in definitione accipiuntur, uel hinc planum esse potest, quòd si declarari aliquid definitione posse, aut uerò quid sit res posse oratione cognosci statuatur, necesse est numero quodam certo esse ponantur, quæ in oratione quid res sit explicante adhibentur: siquidem infinita nemo possit animo ac cogitatione percurrere. In uniuerso autem genere eorum quæ de altero dicuntur, idem illud uerum esse, hoc modo planũ ac manifestum faciam. Verum quidem dicimus, cùm hoc modo pronunciamus, quod candidum est, ambulare: aut illud quod magnũ est, lignum esse: & rursus cum lignum esse

album, aut hominem ambulare enunciamus: inter hoc tamen enunciandi genus, atq; illud plurimum intereſt. Quando enim quod album eſt, lignum eſſe dico, nil dico niſi illud cui fortè accidit ut album eſſet, lignum eſſe: nec ita attribuo lignum albo, quaſi ſubiectum quoddam ligno ſit album: ſiquidem id uſuuenire hoc loco non uidemus, ut fuerit prius id quod albũ eſt, aut omnino, aut pars eius, res quædam ipſa per ſe cohærẽs, tum deinde illi conueniret lignum eſſe: quare quod album eſt, lignum eſſe, id fortuitum ac per accidens tantùm eſt: quando uerò lignum eſſe album dico, id ego non uolo, rem quandam albo ſubiectam eſſe, cui idem acciderit, ut præter id quòd alba eſt, lignũ eſſet. qualiter fit cum ita enunciatur, Muſicum eſſe album: id enim ex eo uerum eſt, quòd eidem homini, qui muſicus erat, contigit ut albus etiam eſſet: ſed illius enunciationis ea uis eſt, ut albo ſubiectum ſit lignũ, cui illud non alia ratione conuenire cœpit, niſi qua lignum eſt, aut ſpecies quædam illius. Ac ſi hic mihi legem ponere, certumq; aliquid ſtatuere liceat, tum dici aliquid attribuiq; ſtatuatur, quãdo poſteriore hoc genere enunciabitur: cũ uerò illo priore modo fiet pronunciatio, tum aut nullo modo dici, aut non ſimpliciter, ſed ex adiũctione per accidens attribui cenſeatur. Atq; eſto attributum, ut album: ſubiectum autem, ut lignum. Ponatur igitur, omne attributum de ſubiecto ſimpliciter, ac non per accidens dici: quandoquidem talia ſemper ſunt, quæ in demonſtrationibus adhibentur. Vnde illud ſequitur, quandocũq; unum uni attribuetur, neceſſe eſſe ut attributum aut in eſſentia rei contineatur, aut ſignificet qualitatem, aut quantitatem, aut ad aliquid, aut facere, aut pati, aut

locum,

locum, aut tempus. Iam uerò quæ ad explicationem naturæ pertinent, ita semper subiecto attribuuntur, ut subiectum significent esse id ipsum quod attribuitur, aut huius partem aliquam. Quæ autem rei naturam non declarant, sed in subiecto quodam dicuntur, quod nec illud ipsum est quod ei attribuitur, nec illius generis quippiam, ea accidentia dicuntur: quomodo album de homine dicitur. Neq; enim homo est illud ipsum quod significat album, neq; quod ab aliqua albi differentia significetur: sed homo animal est fortasse: atq; adeò quod animal significat, illud ipsum homo est. Quæ porrò non declarãt rei naturam, ea semper in subiecto aliquo insunt: nec est quippiam quod ita album dicitur, ut nil aliud sit quàm id ipsum quod hoc uerbo, album, declaratur. Nam ideas hoc loco ualere iubeamus. nil enim quàm nugæ, & quasi inanes cantiones sunt: & si sint, nil tamen ad hanc nostram disputationem pertinent: quandoquidem in ijs rebus demonstrationes uersantur, quæ in subiecto insunt. Iam si non potest, ut hoc est illius qualitas, ita uicißim illud huius esse, nec omnino fieri poßit ut sit qualitatis alia qualitas: illud profectò fieri non poterit, ut ab accidentibus ulla sit retrò commeans attributio: nõ quòd uerum hoc modo dicere non liceat: sed cum retrò uertitur ab accidentibus enunciatio, fieri non potest, ut præter id quòd uera sit, etiam proprium ac legitimum genus attributionis contineat. Quid enim? itàne attribuentur illa, ut essentiam declarent, ac perinde dicantur quasi genera, aut differentiæ eorum quæ attribuuntur generum? Atqui paulo antè demonstratum est, ista nec ascensu nec descensu infinito contineri. ueluti si hominem, deinde

bipes, tum animal, tū superius animali aliquid accipias, in infinitum non progrediere : ut nec si inferiora perse-quaris, attribuendo animal homini, tum hominē Calliæ, deinde Calliam alicui alteri, cuius in essentia cōtineatur. Omnis enim qua aliquid est superius & inferius substan-tia, definitione explicari potest: infinita autem nemo po-test cogitatione comprehendere. Quare si non poßit ea substantia definiri, de qua infinita dicūtur, necesse est ut tum sursum tum deorsum sit aliquis tandē exitus. At cer-tè non possunt ita uicißim retrò attribui, ut genera esse intelligātur : alioqui efficietur, ut idem sit id ipsum quod est. Sed nec de qualitate, nec de ullo alio accidente potest ullum accidens dici, nisi per accidens: quādoquidem ista omnia aduenticia sunt, & in substantia semper cernun-tur. Quòd uerò superiora persequentē non liceat in infi-nitum regredi, hinc intelligi potest, quòd omne quod de quaq; re dicitur, aut quale sit, aut quantum sit, aut simile aliquid indicat, aut uerò essentiā rei declarat. atqui cer-to numero sunt quæ in natura rei continentur : & reli-qua etiam attributionum genera finita sunt. Hæc enim ferè sunt, quale sit, quātum sit, ad aliquid, faciens, patiēs, ubi sit, quando sit. Illud porrò iam antè à nobis positum est, unum de uno dici, & nūquam euenire ut subiectum id ipsum sit quod attributum, nisi quid sit, ac substātiam significet ipsum attributum. Quæ enim non significant quid est, omnia sunt accidentia : sed ex ijs alia sunt quæ per se insunt, alia quæ alio modo conueniunt. Cuiuscunq; tamē generis sint, semper in aliqua re subiecta inesse, ac non ipsa quædā subiecta esse censemus. Nil enim horum est, quod, si esse dicatur, statim aliud quippiam esse non intelli-

intelligatur, quàm quod ipso uerbo cõtinetur: sed ipsum de alio quodam dicitur, alia quædam de altero. Neq; igitur sursum uersus, neq; deorsum fieri potest, ut unum de uno sine ullo fine dicatur. Nam de quib. accidẽtia dicuntur, ea sunt quæ substantiam declarant: quæ non possunt esse infinita. Superiora uerò cum inferiorib. conferẽdo, neq; in ijs, neq; in accidentibus, potest esse in infinitũ progreßio. Quare necesse est ut aliquid tandem reperiatur, quod mox ab infimo positũ, de illo primum omniũ dicatur, tum deinde aliud de hoc ipso: atq; ita superiora deinceps repetendo tandẽ in summo aliquo consistatur, quod ipsum quidẽ de aliquo sibi proximo enunciabitur: supra se autẽ nil habebit, quod de se dici poßit. Atq; una quidẽ huius rei probatio hactenus explicata est: nunc aliã subijciamus. Ea tantũ demonstratione cõcluduntur, de quib. alia priora dici possunt: quæ uerò euidenti probatione possunt ostendi, ea nũquam certius meliúsue animo percipiuntur, quàm cum planè ac perfectè sciuntur, nec uerò citra demõstrationem certò sciri possunt. Porrò illud certum est, si ex quibus aliquid manifestũ fit, ea nec sciamus, nec alia quadam ratione melius ac certius intelligamus, quàm quæ scimus: fieri non posse, ut ex ijs aliquid planè ac perspicuè cognoscatur. Si igitur est aliquid quod per demonstrationem simpliciter absoluteq; sciri poßit, ac non quasi ex quibusdã conceßis, aut ex fictione quadam omnia sciãtur: necesse est ut certo quodam numero contineantur attributiones, quæ inter primas atq; ultimas interiectæ sunt. Nam si nullus tandem reperiatur exitus, sed in infinitum aliqua semper superiora sint, nil erit quod demonstratione confirmari non poßit.

Quare

Quare quæ euidenti probatione ostendi possunt, ea per demonstrationem scire non poterimus, siquidem infinita nemo poßit ratione & intelligentia complecti. Si igitur ea animus non potest melius comprehendere, quàm cum eorum scientiam est assecutus: illud profectò necessariò efficitur, nil esse quod per demonstrationem simpliciter sciatur, sed ex fictione & quasi ex conditione omnia cognoscentur. Ac logicè quidem ista consideranti, hæc argumenta persuadere possunt, id ita esse quod dico: Analyticè autẽ, si hæc eadem spectentur, breuius confirmari poterit, nõ posse nec sursum nec deorsum uersus, infinita esse attributa, quæ in demonstratiuis scientijs (de quibus hæc uniuersa tractatio suscepta est) locum habent: continetur enim omnis demonstratio ijs quæ per se attribuuntur. Hæc autem dupliciter dicuntur. uno modo, quæ in definitione eorum accipiuntur, de quibus dicuntur. altero, quæ subiecto attribuuntur, quod in eorum definitione explicanda adhibetur. Huius generis exemplum est, impar quod numero conuenit, et numerus in definitione ipsius ponitur. prioris exemplum est multitudo, aut quod diuiduum est, quæ ad numerum definitione explicãdum adhibentur. At uerò neutrum horum potest immenso numero contineri: primùm enim, quæ eo modo insunt, quomodo impar numero, non possunt esse innumerabilia. nam ut aliud quippiam sit quod rursus de impari dicatur, ita ut in eius definitione accipiatur impar, fieri potest: sed etiam cum illud usuuenit, necesse est ut in omniũ illorum definitione numerus accipiatur: quando numerus est in quo primo ista omnia cernuntur. Itaq; si non poßint uni infinita huius generis attributa conuenire, ne

id

id quidem fieri poterit, ut sursum uersus in infinitum regredi liceat. Atqui ista omnia necesse est numero attribui, uicißimq́; in eorum definitionibus numerum adhiberi: illa igitur omnia cum numero reciprocabūtur, nec poterunt latius patêre quàm numerus. Iam uerò ne illa quidē infinita esse possunt, quæ in oratione docente quid sit res quæq; continentur: alioqui ne unam quidem definitionem licebit absoluere. Quare si dicantur per se omnia attributa, hæc autem non sint infinita, erit tandē primum quoddam caput, in quo cōsistamus: ideoq́; ultimum etiam aliquid, ubi resistamus. Vnde necessariò efficitur, ne illa quidem infinita esse posse, quæ intra illos terminos continentur. Hæc porrò si uera sint, cōsequens est, ut sint quædam initia demōstrationum, nec poßint omnia euidenti probatione ostēdi: quemadmodum dicunt quidam, de quib. initio huius disputationis mentionem fecimus. Etenim si aliqua sint initia, nec demōstratione probari res omnes possunt, nec progredi in infinitum licet. siquidem alterutrū horum ponere, idem ualet ac si dicatur, nullū planè esse interuallum ita continuatū, quin aliquo medio interceptū sit, & quasi interductu aliquo distinctū, sed omnia esse deiuncta & interrupta. Ita enim demonstratur unūquodq;, ut uerbum mediū inter extrema immittatur, non autē extra ipsa extrema collocetur. Quare si ita alia ex aliis probādo, in infinitum progredi liceat, necesse erit ut inter duo extrema media infinita contineātur. Quod fieri omnino non potest, si modò propria singulorū attributa persequenti, necesse sit tum sursum tum deorsum acquiescere. Quàm uerò illud necesse sit, & logicè suprà, & analyticè modò ostendimus.

CA-

CAPVT XIX.

Demonstratis autem his, illud facilè fiet manifestum; quòd si unum attributum de duobus dicatur, ut a de c, & de d, quorum unum de altero aut nullo modo, aut nõ in omni enunciatur, non semper commune aliquod uerbum reperiri, per quod illud attributum utriq; conuenire ostendatur. ueluti isosceli & scaleno conuenit habere tres angulos æquales duobus rectis, per communem aliquam utriq; naturam: quia scilicet figuræ quædam sunt, nec iam aliud est cuius interuentu illud conueniat. Sed in omnibus nõ est eadem quæ in his ratio. Est enim b, cuius interuentu a conuenit c & d. Cõstat igitur & aliud rursus esse medium, per quod ipsis c & d attribuitur b, atq; illud rursus per aliud quippiam. Ex quo efficitur, intra duo extrema, posse media infinita contineri: quod fieri omnino non potest. Non igitur necesse est, ut quod attributum de multis dicitur, semper alicuius alterius interiectu dicatur: quandoquidẽ aliqua tandem interualla medio carentia reperiuntur. Sed ut ipsa quæ interueniunt uerba, ex eodẽ genere sint, iisdemq; indiuiduis: illud sanè necesse est, si modò illud cõmune uerbum cuius interuentu aliud ostenditur, in numero eorum sit quæ per se conueniunt. Nam traducere quæ unius generis sunt in aliud, demonstrando non licet. Perspicuum porrò etiam illud est, quãdo a de b affirmatur, si est quoddã inter alia medium, illam affirmationem, omne b est a, demõstrationẽ posse concludi: atq; etiam tot & eadem esse elementa huius affirmationis, quot & quæ sunt ipsius media: quæ enim medio carent propositiones, aut omnes, aut certè quæ in toto genere enunciant, sunt elementa. Sin nullum

est

est medium, ne demõstratio quidem erit, sed iam tum ad ipsa initia peruentum erit. Eadem ratio erit, si de b negetur a. nam si interueniat aliquid, siue mediũ, siue in quo prius negetur a, demõstratio de ea re conficietur: sin minus, non conficietur. Verùm quot erunt uerba media, tot erunt principia & elementa: quandoquidẽ demonstrationis principia sint eæ propositiones quæ ex ijs uerbis constituũtur. Atq; etiam sicuti sunt aliqua initia quæ probari demonstratione non possunt, quibus aut hoc esse illud, aut huic illud inesse affirmatur: ita sunt quib. negando, aut hoc non esse illud, aut non inesse hoc illi, pronunciatur: quo fit, ut præstò nobis esse poßint principia tum affirmationibus tum negationib. concludendis. Et quidẽ quãdo demõstrabitur affirmatio, ita semper accipiendũ erit medium (quod sit, uerbi gratia, c) ut sit necesse ipsum c omni b inesse, ac deinde omni c inesse a. atq; eadem hac ratione persequi media oportebit, ita ut nulla unquam extra illos terminos propositio sumatur, nec unquam aliquid quod ipsi a omni attribuatur, in probãdo adhibeatur: sed semper ea quæ in medio sunt spacio coaceruantur, donec ad cõtinens aliquod nulloq; medio distinctum interuallum, atq; adeò ad unum quippiam perueniatur. Ad illud uerò unum tum peruentum est, cum ad immediatum aliquod proloquium deuentum erit. Atq; est illa quidem certè propositio simpliciter ac propriè una existimanda, quæ omni medio caret: & quemadmodum in alijs omnibus rebus semper ipsum initium simplex est, non idem tamen in omnibus, sed in ponderibus (uerbi causa) mina, in modulatione diesis, in alijsq; alia. sic in ratiocinatione ipsa id quod est minimũ, ac maximè unum, est

est propositio immediata: in demonstratione uerò ac scientia, ipsa mens atq; intelligentia. In ijs igitur ratiocinationibus, quibus affirmatio ostenditur, nunquam medium extra extrema accipi potest. In ijs uerò quæ negationem concludunt, in hac quidē figura prima, nil etiam extra conclusionis attributum accipietur. Veluti si probatum fuerit, nullum b esse a, per medium c, hoc modo collocatis sumptionibus, nullum c est a, omne b est c: ac rursus probandum sit nullum c esse a, hic accipietur medium aliquid inter a & c, eiusdemq; modi fiet semper progreßio. Si in hac forma ostendatur nulli e conuenire d, quia omne d est c, & nullum e est c, aut non omne: extra e, quod est minus extremum, de quo aliud concluditur, nunquam cadet medium. In tertia uerò figura nec extra subiectum, nec extra attributum, negantis conclusionis medium unquam accipietur.

CAPVT XX.

Deinceps sequitur, quoniā sunt aliæ demonstrationes de toto genere, aliæ de parte: & partim affirmantes, partim negantes: ut quæramus utra sit potior earū quæ singulis diuisionibus continentur. Idem illud quærēdum est de demonstratione rem directò probante, & de ea quæ ad incommodum ducit. Sed nos prius quidem de uniuersi generis et partis demōstratione agemus: tum deinde ad directam, & eam quæ incōmodo urget, demonstrationem ueniemus. Ac primùm his fortasse rationibus quispiam inducatur, ut credat eam probationem, quæ in parte uersatur, accuratiorem esse, quàm quæ genus uniuersum confirmat. Vt quæq; probatio certiorem parit rei cognitionem, ita potior accuratiorq; est: siquidē in co

posita

poſita ſit omnis demonſtrationis uirtus, ut ſcientiam gignat. Atqui unaquæq; res cum per ſe cognoſcitur, tũ melius ac certius intelligitur, quàm ſi per aliud quippiã ſciatur: ueluti Coriſcum eſſe muſicũ tum magis ſcio, cum ſcio hunc ipſum Coriſcũ eſſe muſicum, quàm cum hominem, et ſic alia. Vniuerſa uerò demõſtratio, quòd aliquid inſit in alio ſemper, & nõ in eo ipſo in quo ineſt, demonſtrat: ut iſoſceli conuenire quippiã oſtendit, non quia ſit iſoſceles, ſed quia triangulũ. Quæ autẽ in parte demonſtrat, in eo ipſo cui cõuenit, rem ineſſe oſtendit. Itaq; ſi eſt melior quæ per ſe rem oſtendit, illudq́; magis illi cõueniat probationi quæ ad partẽ aliquam pertinet, quàm quæ ad totum genus: relinquitur profectò, accuratiorẽ eſſe partis quàm uniuerſi generis demonſtrationẽ. Præterea ſi reuera nil ſunt res uniuerſæ præter ſingulas, eam aũt opinionem inducat uniuerſa demonſtratio, ut rem quandã eſſe eã in qua aliquid oſtendit exiſtimemus, atq; adeò in rerũ natura cohærere talẽ aliquam naturam: ueluti trianguli præter ſingulos triangulos quandã eſſe naturam, figuræ præter ſingulas figuras, numeri præter ſingulos numeros. Eſt porrò ea ſemper accuratior probatio, quæ quod reipſa eſt, quàm quæ quod nuſquã eſt oſtẽdit: & quæ errorẽ nullum inducit, quàm quæ in falſas nos inducit opiniones. Atqui eſt huius poſterioris generis demonſtratio uniuerſa. Poſtquã enim demonſtratores aliquãtum iam in probando proceſſerunt, tũ ferè illud idẽ faciunt, quod in proportione demõſtranda uſuuenit: nempe quicquid erit tale quippiã, omne illud erit proportionis particeps: quod quidẽ nec eſt linea, nec numerus, nec ſolidũ, nec planũ, ſed præter illa neſcio quid. Si igitur illud potiſsimũ in

x demon-

demonstrãdo genere uniuerso eueniat, ideoq; in eo quod reuera sit, minus uersetur uniuersi generis quàm partis demõstratio, adeò ut illa falsam etiam gignat opinionẽ: iam certè dubium esse non potest, quin longè superetur de toto genere probatio, à demonstratione de parte. At enim (ut hinc potißimùm ordiar) prior illa ratio, nónne tam est ab uniuersi generis demonstratione, quàm ab alicuius partis probatione? Nam si non conueniat isosceli habere tres angulos pares duob. rectis, quia sit isosceles, sed quia sit triangulum: profectò necesse est eum nõ tam perfectè rem ut est nosse, qui hoc isosceli inesse cognouerit, quàm qui triãgulo. Atq; ut semel dicam, si non ita res habet, ut triangulo conueniat quia triangulum est, idq; uelit quispiam ostendere, non erit illa demonstratio: sin ita res habet, ut quisq; rem aliquam, quia ea ipsa est, nouerit, ita rem certius multo accuratiusq; perspectam habuerit. Itaq; si latius patet triangulũ, sitq; ipsius una quædã ratio, nec ulla insit in hoc ipso triangulo ambiguitas, in omni autem triangulo uerè dicatur par esse duobus rectis angulis: illud certè planum est, non triangulo quia sit isosceles, sed contrà isosceli quia triangulum sit, conuenire, ut habeat tres angulos duobus rectis pares. Quare qui totum genus nouit, rem ut est magis nouit, quàm qui partem tantùm intellexit, ob eamq; causam accuratior uniuersi generis demonstratio, quàm alicuius partis. Iam uerò si uniuersum ipsum genus una quadam ratione, non autem sola nominis communione continetur: non minus in rerum natura cohærebit, quàm rerum singularum nonnullæ, quin etiam multo magis: quandoquidem quæ immutabilia sunt, nec interitum agnoscunt, in rebus uni-
uersis

uersis cernuntur: res uerò singulæ maxima ex parte caducæ sunt, & mortales. Insuper quæ tandem necessitas est, quia res uniuersa unum quippiam est, in eam statim uenire opinionem, ut uniuersale esse aliquid à rebus singulis separatum credamus? nam cur id magis hic necesse sit, quàm in alijs quæ non substantiam, sed aut qualitatē, aut ad aliquid, aut facere significant? Illius igitur falsæ opinionis, non causa est demonstratio, sed qui eam malè accipit. Præterea demonstratio est ratiocinatio, quæ adhibetur ad docendam causam cur res sit: in uniuerso autem genere, causa maximè continetur. Cui enim propter se aliquid conuenit, ipsum sibi est causa cur ita sit: est autem uniuersum genus illud, in quo primùm ac per se res insunt: in ipso igitur uniuersali causa continetur. Quapropter erit potior accuratiorq; de toto genere demonstratio: quandoquidem illa magis causam cur res sit explicat. Præterea cum quæritur, quamobrem sit aliquid, non cognoscimus, donec ad genus aliquod uniuersum perueniamus: ac tum demum existimamus nos esse assecutos rei sciētiam, quando nil iam aut esse, aut fieri uidemus, ultra illud totum genus. Exitus enim finisq; ultimus in causæ inuestigatione, hac demum ratione inuenitur. Verbi gratia, cur uenerit quispiā, causa est, ut pecuniam accipiat: tū huius ratio est, ut se ære alieno liberet: rursus huius causa est, ne quam alteri iniuriam faciat. Et quidē cùm hoc modo causas ex causis persequimur, si quando eò perueniamus, ut iam non ob aliam causam, nec alterius rei gratia fieri aliquid uideamus, tum id ipsum finem esse cur uenerit, dicimus: aut cur aliud quippiam uel sit uel fiat, tumq; maximè quamobrem uenerit, nos scire

 putamus.

putamus. Si igitur ſimilis eſt ratio in cauſis omnibus, & par ſit eademq; affectio in omnibus quæſtionibus, quæ quamobrem quæq; res ſit inquirunt: eſt aũt illa quam diximus certiſsima ratio ſciẽdi, in iſs rebus in quibus cauſa quæ inueſtigatur, finis eſt: et in aliјs profectò cauſis, tum maximè cognita ac perſpecta res erit, cũ iã nulla erit ulterior cauſa, quã reddamus. ueluti cum ſcimus exteriores iſoſcelis angulos quatuor rectis pares eſſe, quia iſoſceles eſt, id adhuc deſideratur, quamobrẽ id iſoſceli cõueniat, quia ſcilicet triangulũ: ac rurſus cur triangulo, nimirum quia eſt forma rectis lineis cõſtans. Hic uerò ſi iam nulla ſit ulterior cauſa, neceſſe eſt ut hac demum cauſa intellecta, illa res planè ac perſpicuè cognita ſit. Atqui hoc genus quoddam uniuerſum, eſt latiſsimè patens: eſt igitur accuratior uniuerſi generis quàm partis demonſtratio. Ad hæc, quo magis ad ſingulas partes declinamus, eo ad infinita magis accedimus: contrà autẽ, quo magis ad res uniuerſas aſcendimus, hoc ad ſimplicẽ definitamq; naturã magis appropinquamus. Atqui quæ ſunt res infinitæ, hæc ſub ſcientiã minimè cadunt: quæ uerò finitæ ſunt, ea ſcientiæ ſubјciũtur. Res igitur ipſæ magis hoc ipſo quòd uniuerſæ ſunt, ſub ſcientiam cadent, quàm cum in parte ſpectãtur. Quare ad demonſtrandũ magis accommodatæ erunt res uniuerſæ, quàm ſingulæ partes. Par aũt eſt, ut earum rerũ quæ ad demonſtrationẽ magis accommodatæ ſunt, ſit etiam magis demonſtratio: ſimul enim quæ cum aliquo cõferuntur, utraq; elationẽ ſuſcipiunt. Quando igitur magis demonſtratio eſt quæ in toto, quàm quæ in parte uerſatur, id neceſſariò relinquitur, præſtantiorem eſſe uniuerſi generis demõſtrationem. Iam uerò illa
ſemper

semper optabilior est demonstratio, per quā simul multa cognoscimus, quàm quæ unius tantùm rei adfert cognitionem. Atqui percepto toto genere, simul quod in parte est intelligitur: qui uerò hoc nouit, non etiam uniuersum genus habet perspectū. hac igitur ratione necessariò cōficitur, optabiliorē esse illam demonstrationē. Sed etiam illud hoc pacto confirmari potest: nil enim est res magis generales, quæq; latius patent, scire, quàm per illud medium rem nosse, quod ad initia propius accedit: illud aūt quod proximum est à primo, nullo medio est ab illo distinctum, quod quidem est ipsum principium. Si igitur est ea accuratior demōstratiò quæ ex principijs constat, quàm quæ non cōstat, aut uerò quæ ex ijs cōponitur quæ magis principia sunt, ea est potior qua continentur illa quæ à principiorum appellatione magis sunt remota: est autem prioris illius generis demōstratio de toto genere: profectò necesse est ut sit multo excellentior uniuersi generis probatio. ueluti si demōstrandum est a in d inesse, media sunt b & c, ac superius quidem est b. quapropter necesse est ut latius pateat demonstratio quæ illud mediū accipiat, quàm quæ alterum. Sed sunt quidē ex ijs rationibus quæ adductæ sunt, nonnullæ logicæ. Nūc uerò paucis, quàm sit præstantior de toto genere quàm de parte demonstratio, planum faciam. Nos enim scientes priorem aliquam propositionem, simul et posteriorem quodāmodo scimus, uiq; ac facultate hanc in illa animo complectimur. ut qui scit, omne triangulum habere tres angulos pares duobus rectis: scit etiam, quodammodo isosceli idem illud conuenire, etiā si nesciat fortasse isosceles esse triangulum. At qui hanc posteriorem nouit proposi-

tionem, illam uniuersam nec re ipsa, nec ui & facultate percepit. Et uniuersi generis probatio, ratione & intelligentia continetur: quæ autem de parte concluditur, ad sensum pertinet, eoq; terminatur. Quòd igitur longè præstat demonstratio uniuersa, demonstrationi quæ in parte uersatur, ista sufficiant.

CAPVT XXI.

Nunc sequitur, ut aientem negante præstantiorē esse ostendamus. Ac primùm ponatur, illam demonstrationē alteri præstare, quæ cùm reliqua paria habeat, paucioribus absoluitur postulatis, aut hypothesibus, aut propositionibus. ut enim sint æquè manifestæ utriusq; propositiones, illa certè quæ paucioribus constat, celerius rei cognitionem adferet: quod profectò optabilius est. Porrò cur præstare dicatur, quæ paucioribus absoluitur, ei quæ pluribus, hæc communis ac generalis ratio reddi potest. Quoniam licet similia sint in perspicuitate media, semper tamen sunt notiora quæ priora sunt, ut probatione una, de e dici a, per media b c d ostēdatur: altera autem, quòd d cōueniat ipsum a per media f g demōstretur: nec obscurius sit ac difficilius intelligere de d dici a, quàm de e idem ipsum a dici: illud tamen prius ac notius est, quòd a conueniat ipsi d, quàm quòd ipsi e insit a, quandoquidē illud ad hoc demonstrandū adhibetur. Est uerò illud semper credibilius, quod ad faciendam de altero fidem accipitur. est igitur præstantior ea demonstratio, quæ cùm cæteris in rebus cum altera conueniat, paucioribus absoluitur, quàm illa. Ac istæ quidem ambæ de quibus quæritur, tribus constant uerbis simplicibus, ac duab. sumptionibus; uerùm una affirmationes tātùm accipit, altera et

affir-

affirmationẽ & negationem: quo fit, ut hæc ex pluribus cõficiatur quàm illa, ideoq; sit deterior. Iã uerò uel hinc perspici potest, hãc illa esse deteriorẽ, quòd alijs in libris ostendimus non posse ex duab. sumptionibus, negantibus quippiã, necessariò confici: sed semper unam affirmare, alterã negare oportere His accedit, quòd demonstrandis negationibus semper adhibendæ sunt affirmationes. semper enim maior est aientium quàm inficiantium propositionum numerus, in omni demonstratione, quæ retrò acta ad principia, in aliquam magnitudinẽ augetur. Vt aũt plus quàm una negatio in omni ratiocinatione sumatur, fieri negamus. Sint enim hæ sumptiones, nullũ b est a, omne c est b: nunc si oporteat has rursus propositiones confirmando in maius augere demonstrationem, interponendum erit medium inter a & b, quod sit d: et aliud quippiam inter b & c, quod sit e. Ac perspicuũ quidem est, medium e in affirmationibus tãtùm accipi: d autem, cum b quidem coniunctum in assumptione, affirmationẽ facit: propositio autem in qua cum a ipsum d connectitur, est negans, ut fiat hoc modo ratiocinatio: nullum d est a, omne b est d. Est igitur in eo toto propositionum numero, una sola negatio. nec secus in alijs omnib. ratiocinationibus fiet: siquidem in affirmatione concludenda semper necesse est utramq; sumptionem esse affirmantẽ, in negatione uerò tantùm altera inficiatur. Quo fit, ut hæc sola negatio sit, cùm aliæ omnes sint affirmantes. Si igitur id semper notius & credibilius est, quod ad fidem faciendam adhibetur, demonstratio autem negans per affirmantem, nec uicißim affirmans per negantem confirmatur: erit profectò aiens demonstratio prior, no-

tior, credibilior altera, ob eamq; causam præstãtior. Postremò, si nil est principium demonstrationis, quàm uniuersa propositio medio carens, accipitur autem in aiente probatione affirmans talis propositio, in inficiante autẽ negans: & affirmans negante prior est & notior: ac notior quidem, eo quòd confirmandis negationibus affirmationes adhibentur: prior uerò, quoniam esse prius est quàm nõ esse: ex ijs profectò efficitur necessariò, certiora præstãtioraq; esse affirmantis quàm negantis demonstrationis principia. At enim quæ melioribus utitur initijs, eam nõ modò meliorem esse necesse est, sed etiam ad ipsorum principiorum naturam magis accedere, hoc ipso quòd non potest negans sine affirmante constare.

CAPVT XXII.

Quoniam autẽ longè præstat demonstratio affirmãs neganti, perspicuum etiam est, ab illa eadem longè superari probationem quæ aduersarium urget incommodo. In primis autẽ quid hæc probatio differat ab ea quæ ad fidem directò pertinet, intelligendum est. nam cum ita conficitur ratiocinatio, nullum b est a, omne c est b, nullum igitur c est a: tum est directa huius negationis, nullum c est a, probatio. Quæ uerò ad incommodum ducit, hunc in modum conficietur. Esto hoc propositum ad ostendendum, nullum b est a. ut id ostendam, ego contrà accipiam, omne b esse a: tum assumam, omne c est b: ex quo efficietur, omne c esse a. Quæ conclusio quoniã perspicuè falsa est, fieriq; id non posse quod ait, omnium opinione confirmatum est, propterea ego ad extremum concludo, non fuisse ueram illam propositionem, omne b est a. Nam si illam assumptionem omne c est b, ueram

esse

eſſe certum eſt, ac conceſſum: fieri omnino non poteſt, ut uera ſit propoſitio, omne b eſt a. Ac uerborum quidem ſimplicium ex quibus utræq; conſtant, collocatione non diſtinguuntur: ſed in eo tantùm cernitur diſcrimen, utra ex duabus negantibus propoſitionibus notior eſſe ponatur, illáne quæ dicit nullum b eſſe a, an quæ nullum c eſſe a? nam ſi id apertius eſt non eſſe, quod hac concluſione pronunciatur, erit demonſtratio perabſurdam conſecutionem docẽs: ſin illa clarior eſt quæ in ratiocinatione propoſitionis loco accipitur, erit directa rei probatio. Atqui naturæ ordine prius eſt, nullum b eſſe a, quàm nullum c eſſe a: quandoquidem ea ſemper priora ſunt complexione, ex quibus ipſa complexio efficitur. Eſt autem hæc, nullum c eſt a, complexio: illa autem, nullum b eſt a, propoſitio, ex qua hæc conficitur concluſio. Neq; enim quoquo modo ex alijs reprehendatur ac refellatur quippiam, id ſtatim ita accipi debet, ut hæc ſemper concluſio cenſeatur, illæ ſumptiones, ex quibus efficiatur illa complexio, appellentur. Sed ea demum ſunt ex quibus aliquid concludi propriè dicitur, quæ in aliqua ratiocinatione ita accipiuntur, ut aut quaſi pars poſt totum, aut contrà poſt partem totum, ante cõplexionem ſumptum ſit. Duæ autem illæ propoſitiones a b & a c, non ſic ſunt inter ſe affectæ. Quocirca ſi præſtãtior eſt quæ ex apertioribus ac prioribus conſtat, ualeant autem illæ quidem utræq; negantes demonſtrationes ad fidem faciendã, ſed una ex prioribus, altera ex poſterioribus conficiatur: illud profectò neceſſe erit, ut demonſtratio negans, quæ ſimpliciter ac directò rem probat, ea ſit accuratior, quæ ad incommodum ducit. Vnde perſpicuum eſt, quia omni

neq; inte præstantior est affirmans demonstratio, longè præstare ipsam affirmantem, omni, qua per incommoda res docetur, demonstrationi.

CAPVT XXIII.

Proximum est, ut scientiam cum scientia comparemus. Ac primùm illa est accuratior ac prior, qua simul & quòd res sit, & cur sit, non autem quòd sit tantùm percipitur, quàm si qua sit, qua rei tantùm causa cognoscatur. Deinde illa semper est certior, quæ in eo subiecto uersatur, quod est omnino à sensuũ iudicio disiunctum, quàm quæ in re uersatur ad sensum maximè accommodata. ut, arithmetica quàm musica subtilior est ac certior. Postremò accuratior est, quæ simplicioribus elementis constat, ea cuius elemẽta non nisi ex aliqua adiectione intelliguntur: qua ratione geometriæ præstat arithmetica. Quid autem ex adiectione appellauerim, hoc exemplo intelligi potest. Vnitas enim natura quædã est, quæ nusquam posita, per se spectatur: punctum autem substãtia quædam est, quæ situ quodam suo intelligitur: quod nos suprà appellauimus ex adiunctione. Vna scientia est, quæ in uno quodã genere uersatur, earum rerum quæ ex ijsdem primis initijs constare cernuntur: quorum initiorum aut partes, aut affectiones sunt illa quæ per se conuenire illi generi conspiciuntur. Diuersæ autem sunt, quarum principia nec eadem sunt, nec alia sub alijs continentur. Has uerò, diuersas esse scientias, quas dicimus, ijs constare poterit, qui ad prima usq; principia regrediendo peruenerint. illa enim ad idem genus pertinere debent, ad quod ea quæ demonstratione concluduntur: ut uel hoc argumento perspici potest, quòd ea ipsa quæ

ex ijs principijs probantur, necesse est omnia eiusdem esse generis, summaq́; naturæ societate inter se coniuncta. Iam fieri potest ut ad eandem rem probãdam adhibeantur plures demonstrationes, non solùm si ex eodem quidem ordine, sed non deinceps ac continenter sumantur media, cuius generis sunt media inter a & b, c d & e: sed etiam si ex alia quadam serie rerum accipiatur medium. Exempli gratia, sit a agitari, d uerò moueri, b uoluptate affici. Ac rursus sit e tranquillari. Verum igitur est, & omne d esse a, & omne b esse d. Quicquid enim mouetur, agitatur: qui autem uoluptate fruitur, mouetur. Et rursus uerum est, omne e esse a, & omne b esse e. omnis enim qui tranquillatur, etiamnum in agitatione est: qui autem uoluptatibus fruitur, tranquillatur. Itaq; per diuersa media, quorum non ponitur unum sub altero, sed ad diuersas rerum series pertinent, ratiocinatione effecta est hæc una conclusio. Verùm intelligendum est, ea media non tam posse esse diuersa, ut alterum alteri nullo modo conuenire posit: quandoquidem eidem alicui ambo conuenire conspiciuntur. Videndum porrò est etiam in alijs figuris, quàm multæ de eadem re ratiocinationes fieri possunt.

CAPVT XXIIII.

Eorum autem quæ casu, aut forte fortuna fiunt, nulla potest esse quæ ex euidenti probatione oriatur scientia. Neq; enim necessarium est, neq; plerunq; ita fit, quod fortuitò euenit: sed in alio rerum genere, quod est præter hæc duo, euenta fortunæ collocantur. Omnis autem demonstratio, ex altero illorum constat. Nam omnis qua quippiam demonstratur probatio, constat propositionibus

nibus aut omnino necessarijs, aut quæ plerunq; ita fiunt. Ac si quidem necessariæ sumptiones sint, necessaria est complexio: sin ex ijs sunt quæ plerunq; eueniunt, talis etiam futura est conclusio. Quare si quod casu & fortuitò fit, nec semper, nec plerunq; ita fit, non poterit illius ulla esse euidens probatio. Ac ne per sensum quidem ulla oritur scientia. quanquam enim uniuersæ cuiusdam rei, ac non singularis sit sensus, quæ tamen res actu sentitur, eam necesse est non modò singularem esse, sed & certo quodam loco & tempore definitam. ipsum autem genus uniuersum, quod in omnibus rebus singulis continetur, sensu percipi nullo modo potest: quandoquidem non sit certo quodam loco ac tempore definitum: aut certè uniuersa res non esset. Nam quod semper est & ubiq;, hoc est quod uniuersum genus appellamus. Quando igitur uniuersarum rerum sunt demonstrationes, quas non possumus sensu percipere, perspicuũ est, nos sola sensuum perceptione non posse cuiusquam rei scientiam assequi. Quinetiam illud planum est, tametsi sensu percipi posset, triangulum habere tres angulos pares duobus rectis, nihilominus huius rei nos demonstrationem requisituros: nec eam (quod aliqui affirmant) adhuc sciremus. Quod enim sensu accipitur, singulare est. omnis autem scientia in rei uniuersæ cognitione posita est. Quo fit, ut si supra lunam positi, obiectam terram uideremus, nondum tamen causam defectionis intelligeremus. Quanquam enim tum lunam deficere sentiremus, tamen non omnino quamobrem deficiat intelligeremus: quandoquidem sensu non percipitur genus uniuersum. Illud tamen fieri potest, ut quia idem illud sæpius euenire conspexi-

ſpeximus, inuento tandem uniuerſo genere, rei demonſtrationem aſſequamur. Sic enim ex multis rebus ſingulis, totum genus manifeſtum fieri ſolet. Eſt porrò genus uniuerſum uel hoc nomine plurimi faciendum, quòd cauſam rei complectitur ac declarat. Quare earum rerum quæ ſub ſcientiam cadunt, uniuerſa cognitio eſt præſtantior omni ſenſuum perceptione: imò uerò & omni alia cognitione animi. ſi modò earum rerum ſit quæ cauſam aliquam habent. nam de principiorum cognitione alia ratio eſt. Planum igitur ex ijs eſt, in ſentiendo non eſſe poſitam rei quæ demonſtrari poteſt ſcientiam: niſi id quiſquam fateri uelit, nil aliud eſſe ſenſibus percipere, quàm ſcientiã cuiuſq; rei per demonſtrationẽ conſequi. Veruntamen quædam quæſtiones ſunt, quarum obſcuritas ac dubitatio confertur ad ſenſuum defectionem, & infirmitatem. Quædam enim ſunt, quæ ſi oculis cernere poſſemus, nunquam dubitaremus: non quòd rem oculis perſpicere, ſit ſcire, ſed quoniam ex oculorum ſenſu oritur uniuerſi generis conformatio. ueluti ſi tantum oculi ualerent, ut minimos uitri meatus, tranſmiſſumq; per illos lumen cernere poſſent, id nobis apertißimum eſſet quamobrem luceat uitrum, propterea quòd uidentes in alio atq; alio uitro ita rem habere, cõmunem notionem ſtatim efficeremus, eſſe omnium eandem rationem.

CAPVT XXV.

Sequitur ut oſtendamus, non poſſe eſſe omnium ratiocinationum eadem initia. Ac primùm logicè iſta conſideranti, ſic probari poteſt: Omnis ratiocinatio aut uera aut falſa eſt: quamuis enim ex falſis uerum efficiatur, id tamẽ non pluſquam ſemel, unaq; concluſione euenire poteſt.

potest. ueluti si uera sit hæc cõclusio, omne c est a, mediũ aũt b falsum, cum nec uerum sit omne b esse a, nec omne c esse b: uelit autem rursus quispiã has propositiones alio quodam medio concludere, fieri non poterit quin falsæ sint quæ hic accipiẽtur sumptiones, eo quòd falsa conclusio non nisi ex falsis efficitur: ex ueris autem, semper uera. At enim uera à falsis maximè distinguuntur. Deinde uerò ne ipsa quidem falsa carent aliquo inter se discrimine: falso enim de se inuicem enunciãtur, tum quæ aduersa sunt, tum quæ ita sunt repugnantia, ut omnino conuenire inter se non poßint. ut, iusticiã esse iniusticiam falsum est, aut ignauiam: & hominẽ esse equum aut bouẽ, & quod æquale est, aut maius esse aut minus. At si ea tantùm quæ ad hoc nostrum institutum pertinent, spectare uelimus, hunc in modum ostendetur, ne eorum quidem quæ uera sunt, omnium eadem esse principia. Multa enim sunt, quorum principia cùm genere diuersa sint, nullo modo inter se conuenire possunt. Cuiusmodi sunt, unitates & puncta, quæ quomodo conuenire possunt, cum illæ nullum situm habeant, hæc nisi alicubi sita intelligi non poßint? Nam si conuenire poßint, & demonstrandis alijs alia accommodari, necesse est ita applicentur, ut aut in medio sita sint eorum quæ demonstrantur, aut supra, aut infra, aut certè partim intra extrema, partim extra ipsa. Sed nec ex communibus principijs aliqua esse possunt, ex quibus omnia demonstrentur. Communia autem initia appello, quale est illud, In quacunq; re aut affirmatio aut negatio uera. Genera enim eorum quæ sunt, diuersa sunt: & in quantitate & qualitate semper sunt aliqua, quæ eorum generum propria sunt: quibus

acceptis,

acceptis, ac deinde simul adiectis cõmunibus, omnes constant demonstrationes. Iam uerò nõ multo pauciora sunt principia, quàm conclusiones: nihil enim sunt principia quàm propositiones illæ, quæ connectuntur ex uerbi medij uaria collocatione, quod interdũ extra extrema accipitur, interdum inter extrema inijcitur. Adde, quòd conclusiones in immensum excrescere possunt, cum interim extrema finito certoq; sint numero. Deniq; principiorũ alia sunt necessaria, alia in rebus contingentibus cernuntur. Qui igitur his rationibus ista examinauerit, facilè uidebit fieri omnino non posse, ut sint omnium eadẽ principia certo quodam numero comprehensa, si sint innumerabiles cõclusiones. At uerò si quis hoc de quo agitur, effatũ aliter interpretetur, ut dicat esse quædam uniuersæ geometriæ communia principia, alia quæ eadem omnibus numeris conueniunt, tum deinde alia quæ medicinæ sunt accommodata: quid quæso hoc aliud est, quàm dicere, singulis scientijs sua quædam esse ac propria principia? Quid uerò magis ridiculum est, quàm ob id dicere omnium scientiarum eadem esse principia, quòd unaquæq; scientia sua quædam habet principia, quæ secum ipsa conueniunt, idemq; sunt? Possunt enim hac ratione omnia eadem appellari. Sed ne id quidem dici potest, nil aliud esse, eadem omnium principia quærere, quàm uelle omnia principia, ad quamuis rem demonstrandam ualere. Nam quid hoc absurdius? neq; enim id in ijs scientijs quæ adhuc inuentæ & cognitæ nobis sunt, fieri uidemus: neque omnino id fieri potest in dissolutione. Principia enim nil sunt aliud quàm propositiones immediatæ. Semper autem alia atq; alia efficitur con-

conclusio, quando diuersæ propositiones immediatæ accipiuntur. Quòd si hic dicat quispiam, primas propositiones immediatas esse ipsa quæ eadem esse dicũtur principia, ne id quidem uerum esse poterit: quandoquidem uniuscuiusq; generis una est huiusmodi propositio. Si igitur non poßit effatum hoc, de quo agitur, ita accipi, ut ad demonstrandum quoduis, omnia principia ex æquo accommodari poßint & debeant: nec rursus illo modo intelligi, ut nil dicatur nisi prout sunt diuersæ singulæ scientiæ, ita diuersa esse principia: relinquitur ut uideamus poßitne in eam sententiam cõferri, ut omnium scientiarum principia dicantur esse cognata, et naturæ quadam coniunctione consociata: sed tamen hæc illis probandis esse aptiora, itemq; alia alijs. Atqui perspicuum iam est, ne id quidem fieri posse. Suprà enim demonstratum est, rerum genere diuersarum esse diuersa genere principia. Sunt enim duo principiorũ genera. alia sunt, ex quibus conclusiones efficiuntur: alia, quæ sunt ipsæ res, in quibus uersatur scientia: & sunt illa quidem ex quibus communia, hæc uerò in quibus semper sunt propria: quomodo uidemus numerum, rem esse omnino à magnitudine distinctam.

CAPVT XXVI.

Scientia, & res quæ sub scientiam cadit, differt ab opinione, & re opinabili: quòd in rebus uniuersis, ijsq; necessarijs cernitur scientia. necessaria autem hic dicuntur, quæ se aliter habere non possunt. Sunt porrò aliqua quæ & sunt in rerum natura, & uera sunt, quæ tamen aliter atq; sunt, esse possunt. Planum autem est, in ijs non uersari scientiam: alioqui, quæ omnino aliter esse non possent

possent atq; sunt, secus esse possent atq; sunt. Sed nec intelligentia in ijs cerni potest. Intelligentiā enim appello, primam omnis scientiæ originem. Neq; uerò certißima illa, quæ citra ullā demonstrationem acquiritur, scientia in illis uersatur. Ego uerò scientiam hanc appello, perceptionem illarum propositionum quæ nullo medio confirmari possunt. Atqui omnes habitus quibus uera noscuntur, sunt intelligentia, scientia, opinio: & quæ ab ijs cognominata sunt, res ipsæ sunt, quæ uerè ab ijs percipiuntur. Restat igitur, ut opinio in ueris quidem aut falsis cernatur, sed quæ aliter atq; sunt esse possunt: ita ut opinio nihil sit aliud, quàm propositionis nullo certo argumēto confirmatæ comprehēsio non necessaria. quod autem de opinione dixi, id consentaneum est ijs quæ in opinando usuuenire conspiciuntur. Est enim infirma semper atq; incerta opinio: uisq; ac natura ipsius, in hac infirma assensione continetur. His accedit, quòd nemo se dicit opinari, sed planè scire, cum existimat non posse rem aliter habere: sin ita sentiat esse quippiam, ut nihilominus posse aliter esse existimet, tum se opinari dicit: quasi in huiusmodi rebus incertis cerni opinionem indicās, in certis autē ac necessarijs sciētiam. Existit autem hoc loco quæstio, quomodo nō eadem res sit quam opinamur et quam scimus, & cur non idem sint opinio & scientia, si nil est quod quis scire poßit, de quo opinio etiā esse non queat. Num enim quemadmodū sciens, ita opinator, media singula eousq; persequetur, dum ad prima medioq; carētia proloquia deueniat? Hic uerò quid est cur ob eā causam ille sciat, hic opinator nesciat? neq; enim opinio tantùm uersatur in putando quòd res sit, sed etiam quamobrem

res sit opinabile est, quod nil est quàm mediũ. An si quis ita conceperit animo ea quæ per se necessaria sunt, nec aliter habere possunt, ut etiam teneat ipsas definitiones, ex quibus demõstrationes conficiuntur, an inquam non illa tum opinatio, sed scientia erit? Sin uera illa quidem esse existimet, sed non ita hæc illis conuenire, ut in essentia ac natura rei contineantur, atq; adeò per ipsam rei formam, tum opinabitur, non uerè sciet? Et quidẽ quòd res sit, & quamobrem sit, opinabitur, si nata sit opinio ex quibusdam propositionibus immediatis: at si non ex immediatis, tantùm quòd res sit opinio erit. Neq; uerò eiusdem omnino rei sunt opinio & scientia, sed ut uera et falsa opinio, dicuntur quodammodo eiusdem rei esse, ita in eadem re uersari opinionem & scientiam intelligendum est. Dicere enim ueram et falsam opinionem in eadem omnino re uersari, quemadmodum uolunt quidam; id tum multis alijs incommodis quæ ex eo sequuntur refelli potest: tum quia illud, quod ualdè absurdum est, sequitur, non opinari nos quæ falsa opinamur. Sed quoniã ambiguum est & multiplex hoc uerbũ, idem propterea fit ut una significatione eiusdem esse rectè dicantur, altera uerò rectè negentur. Nam diametrum conuenire, comparabilemq; esse cum latere, uerè esse opinabile, id absurdum est: hoc tamẽ ipso quòd eadem est diametrus, de qua sunt utræq; opiniones, de eadem re utranq; opinionẽ esse dicimus: cum ratio quid utrunq; sit ostendens, sit diuersa. Simili modo eiusdem rei esse dicuntur opinio & scientia. Hæc enim ita animal cognoscit, ut non poßit non esse animal: illa uerò, ut secus esse poßit: perinde ac si una esset in homine, quia homo est: altera autem in homine

mine etiam, sed non hoc ipso quòd homò est. Hæc enim idem sunt, hoc ipso quòd homo unum aliquid est. in quo utraq; cernuntur, ratio autem est diuersa. Perspicuum autem ex iis est, nil esse quod simul sub opinionem ac scientiam cadere poßit. alioqui simul animo concipiemus, posse aliquid aliter esse atq; est, & non posse: quod omnino fieri non potest. Nam ut alio atq; alio tempore, in rem eandem cadat utraque, fieri potest, quemadmodum etiam paulo antè dictum est. At ut eodem tempore id fiat, omnino est à ratione alienum. Sic enim existimaret quispiam, hominem (uerbi gratia) esse idipsum quod animal (nam hoc idem est, quod non posse esse non animal) & simul non esse id ipsum quod animal. accipiatur enim hoc, pro eo quod est, accidere homini ut sit animal. Reliqua autē quæ præter opinabilia supersunt, quomodo sint distribuenda, ut partim ad excogitandi uim pertineant, partim ad intelligentiā, partim ad scientiam, partim ad artem, partim ad prudentiam, partim ad sapientiam, hæc inquam distributio, ex parte una ad Physicen pertinet, ex altera ad eam philosophiæ partem quæ est de moribus.

CAPVT XXVII.

Solertia uerò est perspicacitas quædam, per quam cuiusq; rei medium & causa nobis statim occurrit. ueluti si quis uidens, semper lucidā partem lunæ ad solem esse conuersam, continuò excogitaret cur ita sit: nempe quòd luna solis lumine illustratur. Aut si quis cum diuite aliquo colloquentem uideat alium, confestim iudicet, peti mutuam pecuniam. Aut ob id contractam esse inter aliquos nouam amicitiam, quoniam communem inimicum

habere cœperunt. Nam qui medias causas perspicit, statim extrema cognoscit. Esto a, lucidam lunæ partem conuersam esse ad solem: b uerò, accendi à sole: c luna. Conuenit igitur c lunæ ipsum b, quod est accendi à sole. & omne b est a: hoc est, à quo lucem accipit quicquam, ad id conuersum esse oportet. quare ipsi c conueniet a, per medium b.

DE DEMONSTRATIONE, siue de secunda parte ἀναλυτικῶν,

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Væstionum tot sunt, quot rerũ quæ sciuntur, genera. Quatuor autẽ generibus continentur omnes quæstiones, An ita sit, cur ita sit, sit nécne, & quid sit. Cũ enim quærimus, sit'ne hoc an illud, nõ in uerbo simplici, sed coniuncto iam aliquo uerborum numero, uerbi gratia, an sol deficiat an non, tum fit quæstio, an ita sit: quam tum Quale sit, tum quæstionem cõsecutionis appellare latinè possumus. Quòd autẽ sic res habeat, argumento est, quòd statim ubi inuenimus deficere solem, cõquiescimus: & si iam ab initio sciremus deficere solem, non quæreremus an ita sit. Postquã autem quòd ita sit cognouimus, proximum est ut quamobrẽ ita sit inuestigemus. ut postquam scimus aut solem deficere aut terræ motum fieri, tum deinde quærimus quam ob causam deficiat, & quæ sit terræ motus causa. Atq; illæ quidem quæstiones, huius-

huiusmodi sunt. Aliæ autẽ sunt, in quibus quærendi ratio est diuersa. ueluti, sint nécne centauri, aut dij. Hic autem cum quæritur, sit nécne, in uerbo simplici quæstionem accipi uolo, non autem coniunctè, sit'ne albus quispiam, an non. Postquam autem esse rem nobis compertum est, illud proximè sequitur, ut quæratur quid sit. uerbi causa, quid deus sit, aut quid sit homo. Quæstionum igitur, & rerum quæ per quæstionem inueniũtur ac percipiuntur, genera tot & talia sunt, quot & qualia diximus.

CAPVT II.

Cum autem quæritur aut quale sit, aut simpliciter sit nécne, tum nil quæritur nisi an aliquod mediũ sit, an minus, quo utrunq; eorũ ostendatur. Postquam autem intelligimus tale esse (id quod in parte aliqua eorum quæ sunt cernitur) aut omnino cohærere in rerum natura (qua quæstione nõ, sit'ne res aliqua hoc aut illud, sed simpliciter sit nécne quæritur) rursus quærimus, aut cur tale sit, aut quid sit: quibus quæstionibus nil quæritur nisi quódnam sit ipsum medium. Ego uerò quod suprà dixi quæstiones, an ita sit, & an sit, in parte & simpliciter quærere, sic interpretor, ut sit in aliqua parte quærere. ueluti si, an luna deficiat aut accrescat, quæratur. in huiusmodi enim quæstionibus non an sit omnino, sed an sit hoc aut illud quæritur. Simpliciter autem est, cum ita quæritur, sit nécne luna, sit' ne nox an non. In omnibus igitur quæstionib. id usuuenit, nil aliud inuestigari, quàm aut sit'ne mediũ, aut quódnam illud sit. Etenim causa & medium idem sunt. in omnibus autem quæritur causa: ueluti cum quæritur an luna deficiat, quid quæso aliud inuestigatur, quàm sit'ne aliqua defectus causa, an non? Hanc au-

tem postquam esse aliquam cognoscimus, tum quærimus quæ'nam illa sit. Causa enim per quam res est, non hoc aut illud, sed simpliciter in rerum natura, itemq; causa per quam alicui subiecto conuenit attributũ aliquod per se, aut quoddam accidens, utraq; inquam causa medium est. Esse autem id simpliciter dico, quod est quasi subiectum quoddam, cuiusmodi est luna, sol, terra, triãgulum: esse uerò hoc aut illud, est, ueluti deficere, æquale esse, in medio esse aut non esse: in ijs enim omnibus perspicuum est, definitionem quæ docet quid res sit, et causam cur res sit, eandem esse. Exempli causa. Quid est defectio lunæ? est interpositu interiectuq; terræ facta lunæ obscuratio. Quamobrem deficit luna? quia lumen eius terræ interpositu obscuratur. Item quid est concentus? est apta numerorum in graui & acuto ratio. Quam ob causam concinunt graue & acutum? eo quòd certam quandam numerorum rationem inter se habent acutum & graue. Postremò si quæratur, poßint'ne concinere acutum & graue: hoc quæretur, sit'ne inter hæc numerorum certa affectio: ac postquam esse quandam intelleximus, tum quænam sit illa ratio & affectio numerorum quærimus. Quòd uerò omnis quæstio ad mediũ pertineat, in ijs rebus quæ sub sensum cadere possunt apertißimè constat: in ijs enim hæc nobis est causa quærendi, quoniam medium non uidemus. Vt, deficiat nécne luna, ob id quærimus, quia sensibus id non percipimus. At si supra lunam essemus, tum neutrum quæreremus, neq; an deficiat, neq; cur deficiat: sed utrunq; nobis statim esset manifestum. Ex sensu enim uniuersi generis conformatio efficeretur. Nam quòd hoc tempore sit interposita terra, quia nunc

deficere

deficere lunam perspicuum sit, hoc est quod sensus percipit, mox autẽ ex eo oritur uniuersi generis notio. Quare nosse quid sit, & cur res sit, idem sunt, sicuti diximus: idq; tum locũ habet in ijs quæ simpliciter ac per se sunt, non alteri insunt: tum in ijs quæ in subiecto semper aliquo insunt: cuius generis sunt, habere tres angulos pares duobus rectis, maius esse aut minus. Quòd igitur omnes quæstiones ad medij inuentionem pertineant, ex ijs quæ dicta sunt, perspicuum est.

CAPVT III.

Quomodo aũt quid sit res, hoc est rei definitio, ostendatur, tum qua ratione in demõstratione locum habeat, deinde quid sit definitio, postremò quæ fiat quæ definitione explicentur, nunc dicendum est: sed prius tota hæc disputatio probabiliter ac dubiè tractãda. Ac primùm quidem sumamus exordiũ ab ea quæstione quæ maximè accõmodata uidetur, ad ea quæ deinceps sequuntur intelligenda: quæ est, an eandẽ rem eadem ratione per definitionem intelligere poßimus, quam per demonstrationem cognoscimus: an omnino id fieri non poßit. Etenim definitio, quid sit res quæq; declarat: omnia autem quæ quid sit res ostẽdunt, & uniuersè enunciantur, & non nisi in affirmãte proloquio dicũtur. Atqui ratiocinationes sunt etiam negãtes, & in parte interdum concludunt. ut quæ in secunda sunt figura, omnes sunt negantes: quæ in tertia, omnes in parte concludunt. Deinde uerò ne omnium quidem affirmationum, quæ in prima figura concluduntur, definitio esse potest: ueluti huius, triangulum omne habere tres angulos pares duobus rectis. Huius autem rei hæc ratio est, quòd scire rem quæ demõstrari potest, nil

nil eſt quàm eam rem per demonſtrationem cognoſcere. Quare ſi eſt earum rerum demonſtratio, ſtatim efficitur non eſſe earundem definitionem requirendam: alioqui nos per definitionē eas res ſciremus, non per demonſtrationem: quandoquidem fieri poſsit, ut ſeorſum à demonſtratione definitionē percipiamus. Satis porrò ad faciendam huius rei fidem ualere inductio poterit. nunquam enim earum rerum quæ aut per ſe inſunt, aut alteri accidunt, perfectam ſcientiam quiſquam aſſecutus eſt per ſolam definitionem. Iam uerò definitio eſt, ſubſtantiæ ac naturæ declaratio: illa autem, perſpicuū eſt non eſſe ſubſtantias. Quòd igitur non poſsit in quā rem cadit demonſtratio, etiam definitio cadere, dictum eſt. Sequitur nunc alia quæſtio: An in quamcunq; rem cadit definitio, poſsit etiam cadere demonſtratio, an potius id fieri non poſsit? Ac huius quidē rei hæc una ratio eſt, quòd unius rei hoc ipſo quòd una ſit, una eſt ſciētia. Quare ſi ſcire rem quæ demonſtratione confirmari poteſt, nil eſt quàm per demonſtrationem rei aſſequi cognitionem, hic rurſus idem incommodum efficietur. Nam qui rei definitionem tenebit, citra demonſtrationem rem ſciet, quæ demōſtratione probari poteſt. Deinde principia demonſtrationum ſunt definitiones: illorum autem nullam eſſe demonſtrationem, ſuprà probatum eſt. Aut enim dicendum eſt, demonſtratione confirmari principia, & principiorum alia rurſus eſſe principia, atq; ita nos in infinitum poſſe regredi: aut fatendum, prima cuiuſq; artis initia eſſe definitiones, quæ citra ullam demonſtrationem intelligantur. Sed quoniam non poteſt omnis res pariter ſub utrunq; cadere, nunquid in quibuſdam rebus id euenire

poteſt,

poteſt, ut pariter in eas cadant definitio & demonſtratio? An potius ne id quidem fieri poteſt? Ad quam enim rem definitiones adhibentur, ad eam demonſtrationes non conferuntur: ſiquidem omnis definitio eò pertinet, ut quid res ſit, atq; eſſentiam declaret: demonſtrationes autem omnes non quid res ſit concludunt, ſed ante demonſtrationem id poſitum ac perceptum eſſe debet. Sicuti in mathematicis uidemus ſtatim initiò accipi quid ſit unitas, quid impar, & huius generis alia. Iam uerò quod ſub demonſtrationem cadit, propoſitio eſt, in qua alterum de altero dicitur: eorum autem quæ in definitione continentur, nunquam alterum de altero enunciatur. uerbi cauſa, nec animal de bipede, nec uiciſſim bipes de animali enunciatur. Item figura de plano non dicitur: quandoquidem nec planum figuram eſſe, nec figuram planum ipſum eſſe, uerum ſit. Præterea aliud eſt quid ſit, aliud quòd res ſit oſtẽdere: definitio autem quid res ſit declarat, demonſtratio uerò ſemper unum alteri conuenire aut non conuenire oſtendit. Et ut res ſunt diuerſæ, ita ſemper eſt alia atq; alia demonſtratio, niſi alterum ſit affectum ad alterum, ut pars quædam ad totum. Ego uerò hanc partis ad totum affectionem ſic interpretor. exempli cauſa, poſtquam oſtenſum eſt omne triãgulum habere tres angulos pares duobus rectis, non alia requiritur demonſtratio, qua id iſoſceli conuenire oſtendatur, eo quòd hæc pars eſt, illud totum. Atqui non ſic affecta ſunt inter ſe iſta duo, quid ſit, & quòd ſit, nec unum pars eſt alterius. Perſpicuum igitur eſt, nec omne quod definitur poſſe demõſtrari, nec contrà omne quod demonſtratur poſſe definiri. Vnde fit, ut in rem eandem

nunquam utraq; cadere poßint. Ex quo planum est, nec definitionem & demonstrationem idem esse, nec alterum in altero quasi partem in toto contineri: quandoquidem necesse esset, si illo modo affectæ essent inter se definitio & demonstratio, ut etiam res illis subiectæ eodem se modo respicerent. Atq; illæ quidem quæstiones hactenus satis agitatæ sunt.

CAPVT IIII.

Nunc sequitur ut quæramus, an quid sit res, poßit ratiocinatione, adeoq; demonstratione concludi: an potius, quemadmodum hæ quæ paulo antè positæ sunt rationes ostendebant, id fieri omnino non poßit. Omnis enim ratiocinatio unum alteri conuenire, per medium ostendit. Omnis autem definitio, est rei quæ definitur propria, & in quæstione qua quæritur quid res sit, dicitur. Ea uerò quæ huius generis sunt, necesse est omnia uicißim retrò commeare. Nam si a extremum maius, proprium est minori c, necesse est ut etiam sit idem a proprium medio b, itemq; b proprium ipsi c, atq; ita uicißim omnia reciprocentur. Atqui si ita conueniat a ipsi b ut sit eius definitio, itemq; b ipsi c ut eius etiam definitio sit, necesse erit a ipsi c ita conuenire, ut quid sit declaret. Quòd si sumerentur propositiones citra illam geminationem, id non posset concludi, a ita inesse ipsi c, ut in quæstione quid est dicatur. Sed nec si propositio, Omne b est a, illam adiectionem ut definitio, habeat: in assumptione autem, Omne c est b, omittatur. At si in sumptionibus utrisque sumatur illa adiectio, ut & definitio, iam igitur in ipsa assumptione acceptum erit, b definitionem esse ipsius c. Itaq; si utraque sumptione accipiatur definitio, & quid res

res sit ostendens oratio, iam ante conclusionem in ipso medio definitio, quæ quærebatur, accepta erit. Ac ut paucis absoluam, ponamus, uerbi gratia, demonstrari posse quid homo sit, atq; esto c homo, a autem definitio, animal bipes, aut alia quæuis. ut igitur id tandem ratiocinatione concludatur, necesse est in omni b inesse a, medium autem uerbum est alia quadam definitio, quare etiam illa quid homo sit indicabit. in assumptione igitur, id ipsum quod demonstrandum erat, accipitur: b enim est hominis definitio. Sed ut id apertissimè fieri uideatur quod dico, sumendæ sunt duæ propositiones primæ & immediatæ. Qui igitur ex eo uolunt ostendere quid anima sit, aut quid homo, quòd reciprocari inter se duas quasdam orationes conspiciunt, id ipsum quod à principio quærebatur, ad probandum accipiunt. exempli causa, si quis ostendere uelit animum esse id quod sibi ipsum uitæ est causa, ex eo quòd est numerus seipsum mouens: priusquam id efficiat quod uult, necesse est ut antè postulet, animo ita conuenire numerum seipsum mouentem, ut cum animo idem sit: atque ita idem, ut definitio sit. neque enim si quoquo modo conueniat a ipsi b, & b ipsi c, ad extremum efficietur a ita conuenire ipsi c, ut eius definitio sit: sed id modò concludetur, uerum esse, omne c esse a. Sed nec conclusio huiusmodi efficietur, etiamsi in omni b ita dicatur a, ut uerum sit, b esse id ipsum quod a. in homine enim ita uidemus animal dici, ut animal esse homini rectè attribuatur: quandoquidem non minus uera sit hoc modo enunciatio, esse hominem est esse animal, quàm illo, omnis homo est animal, attamen non ita conuenit animal homini, ut una

cadem

eademq; res sit homo, atq; animal. Ergo nisi illo quo diximus modo sumptiones accipiantur, nunquā effici poterit, ita conuenire a ipsi c, ut ea sit eius definitio atq; essentia. At si tales sint quales uolumus sumptiones: iam, antequam ad conclusionē perueniatur, in assumptione, b esse definitionem ipsius c, acceptum erit. Itaq; non erit illa demonstratio: quandoquidem id ipsum quod ab initio in quæstione positum est, in probando accipitur.

CAPVT V.

Neque uerò illa probandi ratio quæ per diuisiones absoluitur, ad demonstrandum ualet, sicuti eo loco diximus, ubi de dissolutione figurarum egimus: quia non ita ex alijs alia conficiantur, ut conclusionem, quia sunt antepositæ sumptiones, esse concludamus. Sed hac uia non magis res demonstratur, quàm quum inductione aliquid ostenditur. neque enim cum res demonstratur, interroganda est, perinde atque propositiones, ipsa conclusio. neque ob eam causam rem esse oportet, quia admissum est ita esse: sed ex sumptionibus efficienda est necessariò conclusio, etiamsi is qui cum disputatur, non admittat. Verbi causa, nunquid homo aut animal est, aut inanimal? tum ex hac interrogatione sumitur, non autem necessariò concluditur, hominem esse animal. Deinde num sit omne animal aut terrenum, aut aquatile? hic etiam accipitur, non probatur terrenum esse. Ad extremum autem, de homine coniunctim dici animal terrenum, non necessariò ex antepositis conficitur, sed id quoq; concedi à respondente, itaq; accipi oportet. Quod uerò hic in duobus uerbis ostendi, idem fieri intelligendum, si plura accipienda essent. quid enim interest, in

est, in multis an paucis id accidere ostendatur? Iam uerò tametsi esset hæc ratio concludendi per diuisionem necessaria, tamen ad hanc rem, de qua agitur, concludendam non ualeret. Primùm enim quid uetat totam aliquam orationem uerè in homine enunciari, nec eam tamen esse definitionem, neq; omnino quid homo sit indicare? Deinde uerò, quid in hac probandi ratione prohibet, quo minus plus aliquid aut minus accipiam quàm necesse est? aut quo minus transiliendo explicem essentiam? Verùm enim tria hæc quidem uitia in definiendo per diuisionem committi possunt: sed tamen non est difficile illa declinare, modò inter diuidendum nil accipiatur quod essentiæ attributum non sit: & ducto initio à primo genere, deinceps & eo ordine quo diuiduntur, omnia sumãtur, ita ut interim nil prætermittatur. Quàm uerò id sit in diuidendo necessarium, facilè uidebimus, modò id putemus in omni bona diuisione obseruandum esse, ut diuisionis partes uim uniuersam complectantur rei quæ diuiditur, & ut in ea nil minus positum sit. Atqui hæc inter diuidendum necessariò obseruanda sunt, quia necesse est omnem definitionem ad unam quandam naturam specie indiuiduã conferri. Sed tamen nulla inest uis necessariò concludendi in diuisionibus: sed si qua est in ijs utilitas, in eo est quod alio quodam modo ad explicandam atq; illustrandam rem ualet. id quod non incommodè fieri uidetur, quandoquidem eum qui inductione utatur, non probare rem necessariò, nihilominus tamen illustrare, & alio quodam modo declarare perspiciamus. Qui igitur per diuisiones definitionem colligit, nihil adhibet ex quo rem ueluti necessaria conclu-

sione efficiat. Nam quod usuuenit in ijs conclusionibus, in quibus citra iustam uerbi medij collocationem ex antecedente colligitur consequens, ut ad extremum quæratur, unde & quamobrem illa sequatur complexio: illud idem in definitionibus accidit, quæ per diuisionem colliguntur. Verbi causa, si ostendatur quid homo sit, singulis partibus definitionis hoc modo deinceps collectis, animal, mortale, ingrediens, bipes, pennis carens, ut quæq; pars adijcietur in definitione, ita rogabitur in singulis, unde & cur illud colligatur. Nam hactenus tantùm ualet (in quo illi non falluntur) hæc probatio, ut ostendat omnem hominem esse aut mortalem, aut immortalem: huiusmodi autem tota oratio, non est definitio: quare ut etiam illud positum sit, diuisionem habere uim aliquam probandi, hanc tamen esse rei definitionem non potest necessariò concludere.

CAPVT VI.

Sed nunquid potest, quid res sit atq; essentia, ita demonstrari, ut antè subijciatur illa propositio: Illa oratio rei essentiam continet, quæ est propria alicuius rei, & constat ijs uerbis quæ ad ostendendum quid res sit ualent? Atqui hæc sola sunt, quæ quid sit hæc res ostendunt, & tota oratio propria est: ex ijs enim num ita rectè concludi potest, hæc igitur oratio quid res sit indicat? An etiam in hac probatione idipsum quod in quæstione est, uidelicet, quid sit res, in sumptionibus accipitur? Necesse uerò est, ut rectè demonstretur, aliud quoddam medium adhibere. Iam uerò quemadmodum quoties ratiocinatione aliquid concludimus, non sumimus quid sit ratiocinatio, quandoquidem est ita semper affecta unaquæque propo-

propositio, ex qua constat ratiocinatio, ad alteram, ut illam ueluti totum, aut ueluti illius pars quædam respiciat: ita in hac qua quid res sit ostenditur probatione, non debet quid sit ipsa definitio accipi, sed seorsum à sumptionibus seponenda est ratiocinationis definitio: quæ tum usui erit, cum erit controuersia, an aliqua iam antè facta argumentatio sit ratiocinatio, nécne. tum enim ita occurrere licebit, ut ostendamus esse ratiocinationem, quia talis sit argumentatio, cui ratiocinationis definitio conueniat. Simili modo, postquam esset probata aliqua ratiocinatione definitio, si quis ambigeret eßétne illa definitio an non, tum locus esset definitioni definitionis, qua ostenderetur hanc esse definitionem, quia talis oratio sit, qualem esse definitionem positum est. Itaq; necesse est, ut ratiocinatio sit citra definitionem ratiocinationis, ita quid res sit ostendere, non adhibita definitione definitionis. Ac uitium quidem idem committitur, si ex conditione hunc in modum quid res sit ostendatur. Si est bonum malo contrarium, & indiuiduum diuiduo, sit autem mali essentia diuiduum esse, erit etiam boni natura indiuiduum esse: atqui bonum malo, & diuiduum indiuiduo aduersatur, estq; mali natura diuiduum esse: est igitur boni natura atque essentia indiuiduum esse. Nam hic quoq; definitio, quæ id ipsum est quod quæritur, in sumptionibus accipitur. At enim, inquies, hic quidem ad probandum quid res sit, accipitur definitio, sed diuersa ab ea quæ ostenditur. Esto. at in demonstrationibus, non modò id ex quo aliud probatur, non debet esse idem, sed etiam tale, quale non sit eiusdem rationis cum eo quod probatur, quodq;

quodq́; non poßit uicißim rectè ex illo demõstrari. Communis porrò ratio est aduersus utrosque, eos inquam qui diuisione, & qui hoc de quo loquimur, syllogismo, definitionem demõstrare conantur: Cur potius erit citra coniunctionem expressa hæc oratio, homo est animal bipes, terrenum, definitio hominis: quàm illa, animal & bipes? Nil enim in sumptionibus harum probationum sumitur, unde necesse sit, ex singulis definitionis partibus unum attributum fieri, non magis quàm quomodo idem homo est musicus & grammaticus.

CAPVT VII.

Quæ igitur demonstrandæ definitionis & naturæ ratio restabit? Neq; enim ex quibusdam positis, ita quid res sit ostendi potest, ut hoc esse necesse sit, quia illa sunt antepostita: esset enim hæc demonstratio. Neq; uerò ex rerũ singularũ inductione, quid sit res ita demonstrabitur: ut quoniam rebus singulis omnibus conuenire aliquid perspeximus, in toto genere illud concludamus: quandoquidem inductione non quid sit, sed sit nécne res ostẽdatur. Nunc uerò, præter illa duo probandi genera, quæ potest esse reliqua ratio? Neq; enim sensu, aut digito, quid res sit demonstrari potest. Iam uerò quomodo quid homo sit definiendo demonstrari potest? necesse enim est ut omnis qui scit quid homo sit, aut aliud quiduis, quòd ipsa res sit cognoscat. Nã quod nõ est, nemo scire potest quid sit: sed tantùm quid aut oratio, aut uerbũ significet. ueluti quid significet tragelaphus intelligi potest, quid sit ipse tragelaphus non potest. Atqui docendo quid sit, quomodo eadem ratione etiam quòd res sit doceri potest? aliud enim est definitio, aliud demonstratio; ut quid homo sit, aliud est,

est, quàm sit nécne homo. Deinde nil est præter substantiam, quod per demonstrationem esse non ostendatur. Probare autem rem esse & in rerum natura cohærere, non est rei essentiam atq; naturam declarare, quia ens genus esse non potest. Demonstratio igitur, non definitio erit, quæ quòd res sit indicabit: quemadmodum etiam in singulis scientijs usuuenire uidemus. Geometra enim quæ sit uis huius uerbi, triangulum, statim initiò citra probationem accipit: esse autem ipsum triangulum, demonstratione ostendit. Quid ergo? nil definiens triangulum aliud demonstrabit, quàm quid ipsum sit triangulum? Euenire igitur hoc poterit, ut quisquam quid res sit intelligat, nec tamen an sit cognoscat: quod fieri omnino non potest. Perspicuum autem est ex ijs definiendi modis, qui adhuc obseruantur, non ostendere eos qui definiũt, simul quòd res sit. Quanquam enim proposita sit in medium hæc oratio, quod habet lineas à puncto medio ad extremum ductas inter se pares: nil tamen in se habet cur necesse sit esse rem quæ hac oratione explicatur, curq; oporteat id quod oratione hac continetur, esse circulum. Nam quod ad hanc orationem attinet, potest hæc orichalci definitio dici. Definitiones enim neq; esse rem quæ definitur, neq; quòd illæ sint huius rei definitiones declarant: sed semper quæstioni, cur eorum utrumq; sit, locum relinquunt. Ergo cum necesse sit eum qui quippiam definit, aut quid sit res ipsa, aut quid nomen significet, demonstrare: si non demonstret quid sit, illud restat ut definitione nil ostendatur, quàm quæ sit uocabuli cuiusq; significatio: quod ualde esse absurdum, multis rationibus ostendi potest. Primùm, quia etiam in eas res quæ sub-

stantiæ non sunt, atq; adeò in ea quæ omnino in rerum natura non sunt, definitiones cadere possent. in ijs enim quæ non sunt, potest quæ sit uis ac significatio uerbi ostendi. Deinde, quòd omnes orationes possent esse definitiones. nam quæ tandem oratio est, cui unum nomen imponi non posit? Itaq; omnis disputatio, omnis sermo, definitionibus constabit: & non incommodè Ilias Homeri definitio appellabitur. Postremò, quia nulla scientia est, in qua id demonstratione concludi uideatur, quòd sit huius nominis illa significatio: neq; igitur in ipsis definitionibus inerit uis demonstrandæ huius rei. Atq; ex ijs quidem quæ hactenus dicta sunt, hæc omnia uidentur esse uerisimilia, definitionem & demonstrationem neq; idem esse, neq; in eadem re uersari: itemq; definitionem non habere uim demonstrãdæ, imò ne declarandæ quidem cuiusquam rei: postremò, quid res sit, nec definitione, nec demonstratione posse cognosci.

CAPVT VIII.

Nunc uerò est aggredienda rursus huius rei disputatio, ut uideamus ex ijs omnibus quid uerum, quid non uerum sit: tum quid sit definitio: deniq; num quæstio Quid est, demonstratione quodam modo & definitione absoluatur, an uerò id nullo modo fieri posit. Quoniam igitur idem est (ut suprà diximus) nosse quid res sit, & causam qua quæstio An sit, absoluitur: ratio autem huius quæstionis An sit, est, quia aliqua est per quam res esse ostenditur causa: & quidem causa quæ redditur, aut una tantùm est, ac eadem semper causa, aut alia est rursus superior causa: & si est alia causa, uel ex hac illa demonstrari potest, uel non potest. Ergo si est alia causa superior,

superior, ex qua demonstratio confici posit, necesse est ut pro uerbo medio illa causa accipiatur, & ut in prima figura concludatur demonstratio: quandoquidē uniuersa affirmatio est, quæ hac probatione ostenditur. Atq; ille quidem erit unus modus qui hac ratione continetur, probandæ unius definitionis per alteram: medium enim ad probandam definitionem accommodatum, est definitio: & cum demonstratur aliquid quod proprium est, medium etiam proprium esse oportet. Ita ergo statuendum est, ex definitionibus eiusdem rei, unam concludi posse, alteram non posse. Ac genus hoc probationis, non esse demonstrationē ipsius definitionis, iam antè dictum est. sed id non potest negari, quin sit ratiocinatio logica ipsius definitionis, hoc est, probatio ex qua quid res sit, certa quadam ac necessaria ratione intelligitur.

CAPVT IX.

Quo autem modo id accipiendum sit quod dixi, logica ratiocinatione quid res sit cognosci, nunc paulo altius repetito initio dicamus. Ac primùm quidem, quemadmodum postquam quale sit intelligimus, cur ita sit quærimus, & simul interdum utrunque cognoscimus: sed nunquam prius quamobrem res sit percipi potest, quàm ita esse intelligamus: ita planè quid res sit, nisi esse ipsam cognitum sit, cognosci nunquam potest: quia nemo potest scire quid sit illa res, quam sit nécne ignorat. Est porrò duplex ratio intelligendi utrum sit res, nécne: una per accidentia, altera per ea quibus rei uis atq; natura continetur. ueluti esse tonitrum, quia est strepitus in nubibus: et defectionem, quia sit luminis priuatio: & hominem, quia sit animal quoddam tale: & animum,

quia sit illud quod à seipso agitatur. Cum igitur per accidentia rem esse intelligimus, tum nil adfertur unde nos quid res sit assequi poßimus, quando ne an sit quidẽ hac ratione perspici, certoq; cognosci queat. Quærere autem quid sit, cum rem esse nescias, inane est, nulliusq; momenti. Cum uerò ad docendũ rem esse, adhibentur ea quæ ad explicationem naturæ pertinent, tum minimo negotio ad cognitionem quid sit peruenitur. Itaq; ut quisq; affectus est ad cognoscendum an sit, ita ad intelligendũ quid res sit, aut propius aut longius abest. Ac in ijs quidem ubi rem esse cognoscimus per ea quæ quid res sit ostendunt, prius exemplum subijciamus. Esto defectio a, luna c, terræ interiectus b. Quærere ergo utrũ defectio sit, nécne, nil est quàm sit nécne medium b, inuestigare. At enim hoc mediũ inquirere quid aliud est, quàm definitionem ipsam quærere, sit nécne in rerum natura? itaq; si esse definitionem comperiamus, & ipsam defectionem esse intelligimus. Et ut aliud exemplum subijciam, quærere sit nécne hæc proprietas, habere tres angulos pares duobus rectis, idem ualet ac si quæreretur, utrius partis contradictionis ratio in rerũ natura cohæreat, affirmationis'ne, quæ est habere tres angulos pares: an negationis, quæ est non habere. Atq; illam quidem rationem ubi inuenimus, tum simul & quòd ita sit, et quam ob causam, intelligimus, si modò proprio suo ac uero medio utramq; quæstionem tractemus. Nam si secus faciamus, rem quidem ita esse cognoscemus: cur autem sit, minimè intelligemus. uerbi gratia, Sit luna c, defectio a, lunam cum plena sit subtracto etiam omni obstaculo umbram non facere b. si igitur ipsi c conueniat b, hoc est si luna non

poßit

poßit umbram facere quum pleno orbe conspicitur, & nihil inter nos & lunam uideatur esse interiectum: huic autē b medio conueniat a, quod est deficere: hac quidem ratione ostendetur lunam deficere, sed quamobrem deficiat, nondum perspectum erit: & esse quidem in rerum natura defectionē intelligetur, sed quid sit, ex eo percipi non poterit. Porrò cum perspectum est ita esse quippiā, tum proximum est ut quæratur, cur ita sit: quæ quæstio eam uim habet, ut perinde sit ac si quæreretur, quidnam sit ipsum b: nempe an b sit terræ interiectus, an ipsius lunæ conuersio, an uerò lucis extinctio. Hæc autem est definitio alterius extremi: ueluti in hoc exemplo, medium est definitio ipsius a maioris extremi: nil enim est lunæ defectio, quàm terræ interpositus. Quid est tonitrus? est ignis extinctio in nube. Cur tonat? quia extinguitur & opprimitur in nube ignis. Sit igitur nubes c, tonitrus a, ignis extinctio b. Ergo c, hoc est nubi, inest b: quia uerum est, in nube ignem opprimi. Huic autē b conuenit a, quod est tonitruum: & definitio maioris extremi a, est ipsum b. Nunc uerò, si aliud quoddam adhiberi medium posset ad concludendam hanc propositionem, necesse esset ut illud rursus medium, una esset ex reliquis definitionibus, quibus quid hæc eadem res sit ostenditur. Quo igitur modo quid res sit assequamur, & qua ratione id ipsum manifestum fiat, dictum est. Ac illud quidem ex ijs quæ dicta sunt efficitur, nec demonstratione, nec ulla necessaria conclusione quid quæque res sit probari posse: nihilominus tamen per aliquam ratiocinationem & demonstrationem apertum fieri quid res sit. Ideoq; definitiones quæ alia rursus causa concluduntur, non possunt

illæ quidem citra demonstrationem percipi: & tamen demonstratione probari quid res sit omnino non potest, sicuti suprà rectè ostensum est, cum adhuc dubitāter singula & sine ulla affirmatione proponebamus.

CAPVT X.

At enim ex ijs quæ ad probandum sumuntur, quædam sunt quibus confirmandis alia rursus ratio desideratur, alia quæ superiorem causam nullam habent. Vnde satis constat, eas definitiones esse quædam ueluti initia, quibus probandis nullo argumento opus est: sed statim initio & quòd sint, & quam uim habeant accipitur, aut alio quodam modo manifestæ fiunt: id quod arithmeticus facit, quando statim initiò, & esse unitatem ponit, & quid ipsa sit declarat. In quibus autem probandis aliud atq; aliud medium reperitur, cumq; nō illa tantùm quæ in aliqua demonstratione accipitur, est rei definitio, sed alia quædam, quæ est huius ueluti causa, illud profectò tum usuuenit quod diximus: nempe, definitionem quidem per demonstrationem explanari, sed hanc huius esse definitionem, nullo modo probari. Quoniam autem definitio uocatur oratio quid quæq; res sit declarans: hinc profectò planum est, genus quoddam esse definitionis, quo explicatur quæ sit cuiusq; uocabuli significatio: aut si breuius appellare libet, nominis explicatio. cuiusmodi est oratio qua docetur, quæ sit uis ac significatio huius uerbi triangulum: postquam esse assecuti sumus, tum quamobrem sit quærimus. Difficile autem est ex hoc definitionum genere, naturam rei assequi, quam sit nécne ignores. Huius uerò difficultatis causa paulo antè à nobis explicata est, nempe quòd ne an sit quidem huiusmodi

huiusmodi argumentis certò scimus, sed fortè temerè, & (ut ita dicam) per accidens tantùm. Porrò autem oratio duobus modis una appellatur. priore modo, dicitur oratio una per coniunctionem, ut Ilias uniuersa: posteriore, una ex eo appellatur, quòd unum quippiam uni attribuitur, atq; ita unum, ut per se ac propriè, non fortuitò & ueluti casu aliquo unum sit. Atq; illud quidem unum genus definitionis est, quod modò explicatum est. Aliud autem genus est, quo causa cur res sit, continetur. Itaq; prius genus ad rem quidem explanandam ualet, ad probandam minimè: posteriore autem genere definitionis, quandam ueluti demonstrationem contineri, ipsa per se ratio definiendi declarat, quandoquidem à demonstratione tantùm collocatione differat. Est enim alia ad quæstionem, cur tonat, alia ad quæstionem, quid est tonitruum, respondendi forma. nam ad illam respondetur, quia extinguitur ignis in nubibus: ad hanc autem, qua quid sit tonitrus quæritur, hoc modo respondetur, Est strepitus oppreßi & extincti ignis in nube. Quare eadem hæc oratio, uno modo expressa, definitio est: alio modo, demonstratio: non illa quidem suis sumptionibus distincta, sed una quadam oratione tota simul comprehensa. Præter hanc autem alia est tonitrus definitio, strepitus in nube factus. Hæc autem est conclusio illius demõstrationis, per quam illustrari quid res sit diximus. Aliæ uerò definitiones earum rerum quæ initiò citra ullam probationem accipiuntur, nihil sunt quàm positiones quædam, quibus nulla adhibita demõstratione, quid res sit ponitur. ut igitur rem in pauca conferam, unum genus definitionis est, quod nulla ex parte demonstratio-

nem desiderat. alterum est, in quo ratiocinatio, quæ adhibetur ad illustrandã definitionem, continetur: & hoc tantùm à demonstratione distinguitur, quòd mutata aliquantum uerborum terminatione exprimitur. Tertium est, quod conclusionis obtinet locum in demonstratione, qua quid res sit illustratur. Atq; ex ijs quidem quæ diximus, perspicua sunt hæc omnia: primùm, quomodo in definitionem demonstratio cadat, & quomodo nõn cadat: tum in quas definitiones poßit, & in quas non poßit cadere demonstratio: deinde, quot sint definitionum genera, & quónam modo quid res sit ostendat definitio, & quomodo non ostendat: mox, quarum rerum sit, quarum non sit definitio: postremò, quomodo est ad demonstrationem affecta definitio, & qua ratione in eadem re cerni utraq; possunt, quaq; ratione non possunt.

CAPVT XI.

Quoniam autem censetur quisq; tum demum rem scire, cum est assecutus causam: causarum autem quatuor sunt genera: unum est, forma atque essentia cuiusq; rei: alterum est, in quo inest neceßitudo non absoluta, sed ex adiunctione, si alia quædam sint, hoc esse necesse est: tertium genus est, id in quo inest rei efficiendæ uis primaria: quartum est finis, cuius causa aliquid fit: omnia quidem certè ista causarum genera, pro medio adhibita in demonstratione intelligũtur. Ac primùm quòd genus illud causæ, ex quo necessarium esse ut aliud sit concluditur, medium sit, hinc intelligitur, quòd illa consequentis ex antecedente consecutio, accepta una propositione non censetur habere uim necessariam, sed minimum ut duæ sumptiones antecedant necesse est: duas uerò ad aliquid

liquid efficiendum sumptiones accipere, quid est, quàm unum quoddam medium habere? Hoc igitur uno medio accepto, necesse est conclusionem esse. Sed etiam exemplo idem illud ostendi potest. Sit quæstio, quamobrem rectus est angulus, qui in semicirculo descriptus est? aut si accõmodatius ad hoc causæ genus quærere uelis, quid est quo posito rectum hunc angulum esse necesse est? Esto autem angulus rectus a, dimidium duorum rectorum angulorum b, angulus in semicirculo descriptus c: ut igitur a conueniat ipsi c, id est ut sit rectus angulus qui in semicirculo descriptus est, causa est b. Etenim paria sunt a & b, itemq; c & b. omnis enim angulus qui dimidium habet duorum rectorum, est rectus. Ergo quia b est, hoc est dimidium duorum rectorum angulorum, necesse est a omni c inesse: quod est, rectum esse angulum qui in semicirculo descriptus est. Medium porrò istud idem ualet, quod forma atque essentia rei, propterea quòd oratio hæc illam ipsam declaret. At uerò quòd causa, quæ forma atq; essentia rei continetur, medium sit demonstrationis, iam suprà dictum est. Alia itaq; causa explicanda est. Quamobrem Medi aduersus Athenienses bellum gesserunt? Eò pertinet hæc quæstio, ut causa quæratur, quæ effecerit ut bellum Atheniensibus inferretur: quæ est, propterea quòd Athenienses ipsi unà cum Eretrijs incursionem in Sardeis fecerant. Hoc enim est quod primùm ad bellum Medos excitauit. Sit igitur bellum a, priores impetum facere b, Athenienses c. Et b igitur conuenit ipsi c, quod est, Athenienses priores inuasisse: & a ipsi b. nam eos bello persequi, qui priores lacessierunt, æquum est. Ergo hunc in modum hæc ratio

connectitur. Omne b est a, hoc est, omnes qui priores inuaserunt, iusto bello oppugnantur: omne c est b, hoc est, Athenienses autem priores bellum intulerunt. Atq; in hac ratione, medium, est causa, in qua motionis princi pium cernitur. Superest ut de ijs dicamus, in quibus finis cuius causa fit aliquid, accipitur. exempli gratia: Quamobrem deambulamus? ut ualeamus. Quam ob causam do mos habemus? ut supellectilem uniuersam seruemus. Atq; in superiori quidem quæstione finis est, ualere: in posteriori, seruare. Porrò autem inter has interrogandi rationes, cur post cœnam inambulare oporteat, & cuius causa, nil interest. Esto igitur deambulatio post cœnā c, non fluitare cibos in stomacho b, ualere a: id igitur efficit deambulatio post cœnam, ne ad os uentriculi redundent cibi: id autem ad seruādam ualetudinem plurimum ualet. Conuenit enim ipsi c, quod est inambulare, b, quod est non fluitare cibos in stomacho: itemq; ipsi b conuenit a, quod est utile esse ad ualetudinem conseruandam. Causa igitur cur omni c insit a, quod nihil est quàm finis cuius causa illud fit, est b. hoc autem b est ueluti illius definitio. nam si quis docere uelit quid sit a, in definitione explicanda ipsum b accipiet. Cur autem b insit ipsi c, causa est, quòd ita in imum stomachum cibos deprimi salubre est. Atq; ut ista singula apertius uideantur, commutandæ sunt superiores propositiones. In ijs autem causis atq; in efficientibus, rerum ortus contrario modo spectatur. efficientes enim causæ, quæ pro medio in argumenti conclusione accipiuntur, tempore præcedunt, & antè nascuntur quàm effecta: contrà in finibus, c minus extremum antecedit; finis autem ipse cuius causa ille fit, postremus

postremus est. Accidit autem interdum, idem effectum probari non modò ex fine, sed etiam ex materia, quæ necessitudinis causa dicitur. uelut cur lumen per laternam transmittatur? Huius rei causa duplex redditur. una est, quia necesse est ut per maiores meatus, id quod subtilioribus constat partibus, transmittatur: siquidem eo lux cernatur, quia corpus aliquod permeet & transeat. altera, est finis, ne uidelicet uspiam offendamus. At enim, si in ijs quæ sunt, duplex causa reddi possit, nunquid etiam in ijs quæ fiunt, idem illud usuuenire poterit? Et certè potest. nam si eam ob causam tonitrus fiat, quia restinguitur ignis, hæc una causa erit, cur strepitum illum & stridorem in aere fieri necesse sit: alia autē causa erit (si uerum est quod aiunt Pythagorei) ad terrendos manes qui sunt in tartaro. Sunt autem huius generis plurima, ac potissimū in ijs quæ natura constant et fiunt. Cum enim ad suum quendam finem pertineat semper natura, tum omnia nescio qua facit necessitate. Est uerò duplex quæ in rebus cernitur necessitudo. una, quæ est naturæ & ingenitæ cuiq; rei inclinationi consentanea. altera est, quæ uim adfert, et naturali cuiusq; rei inclinationi repugnat? ueluti lapidem & sursum & deorsum quadā necessitate ferri rectè dicimus: sed non idem esse necessitatis genus, facilè perspicitur. Ex ijs uerò quæ ratione & artificio fiunt, quædam sunt in quibus casus nullum locum habere potest: cuiusmodi sunt domus & statua, quæ nō illa quidem necessariò fiunt, sed ad finem aliquem semper pertinent. alia sunt, in quibus etiam fortuna interdum cernitur: qualis est ualetudo, & salus cuiuspiam. Posterioris autem generis ea potissimùm sunt, quæ ut hoc modo,

ita

ita secus fieri possunt, quo tempore non erit rei euentus fortuitus. Quocirca finis est bonum aliquid, cuius causa aliquid aut natura, aut arte fit. Nam quod fortuitò euenit, nullius rei gratia fieri dicitur. Porrò autem quæ causa est eorum quæ sunt, eadem est eorum quæ fiunt, & quæ facta sunt, & quæ futura sunt: quandoquidem quæ rerum causa est, ea in demonstratione medium est. Verùm id est diuersum, quòd in ijs quæ sunt probandis, medium quod iam est, accipitur: in ijs autem quæ fiunt, fieri medium sumitur: in factis factum, in futuris futurum. uerbi causa, cur fuit lunæ defectio? quia fuit terræ interiectus: fit autem defectio, quia interponitur terra: erit, quia interponetur: est autem defectio, quia est terræ interpositus. Esto autem & aliud exemplum, ac primùm definiatur glacies aqua concreta: tum aqua sit c, concreta sit a, causa autem ac medium sit b, quod est caloris usquequaq; defectio. in ipso igitur c dicitur b: & in hoc ipso b, a inest, quod est conglaciare. gignitur autem glacies, cum gignitur medium b: et fuit glacies, quia fuit b: & erit, quia futurum est ut b sit. Atq; huiusmodi quidem causæ simul sunt cum effectibus, ita ut cum fiat unum, fiat alterum: & quo tempore unum est, eodem tempore alterum esse necesse est. nec secus in præterito & futuro tempore fit.

CAPVT XII.

In ijs autem quæ nō simul sunt, quæstio est, an, quemadmodum nobis uidetur, ita res habet; ut ex causis effecta sequantur continuò, hoc est, perpetua quadam, & nullo temporis spacio intercisa consecutione: cum interim sit semper rei factæ causa, res facta: rei futuræ, futura:

tura: & rei quæ fit, quippiam quod paulo antè fiebat. Est igitur in primis hoc loco perspicuum, semper ab eo quod posterius factum est, duci argumenti cōclusionem: nec immeritò. est enim iis quæ facta sunt, quasi principium quoddam, id quod posterius factum est: ob eamq; causam in iis quæ fiunt, eodem modo argumentum ducendum est à posteriori. à priori uerò argumentum ducere nullo modo licet. neq; enim rectè efficies. si, quia sit aliquid iam factum, uelis concludere, id quod posterius est, esse factum: quod idem in futuris intelligendum. Siue enim incertum, siue certum quoddam tempus proponas, id nunquam efficies ut rectè sequatur: si hoc factum est, ergo illud quod posterius est, factum est. quandoquidem necesse est hanc conclusionem falsam esse toto illo tempore, quod interiectum est inter prius factum & posterius: eademq; ratio est in futuris. Neq; uerò ad hunc modum rectè efficies, quia illud factum est, necesse esse ut illud pòst fiat. medium enim demonstrationis simul genitum esse debet cum re quæ concluditur: nempe eorum quæ facta sunt, medium est quod factum est, futurorum futurum, eorum quæ fiunt quod fit, eorū quæ sunt quod est. Atqui quod factum est, & quod futurum, genita simul esse non possunt. Iam autem siue incertum, siue certum ac definitum quoddam tempus accipias, nil, ut id rectè sequatur, effeceris: quia illo toto spacio tēporis quod interiectum est inter id quod factum est, & quod futurum est ut fiat, falsa erit illa cōplexio. Sed quid illud sit, quo res ita connectuntur & cōtinuantur, ut statim pòst factum esse sequatur fieri, uideamus. An non uerum est cohærescere inter se id quod factum est, & quod fit?

Etenim

Etenim contingere & cohærere inter se nō possunt duo (ut sic dicam) facta esse: quia ipsa extrema quædã sunt omnino indiuidua. Vt igitur non possunt puncta punctis cohærescere, ita factum esse cum altero eiusdem generis perpetuari non potest: utraq; enim indiuidua sunt. Vnde efficitur, ut nec factum esse & fieri, contingere inter se poßint: fieri enim, diuiduum est: factum esse, indiuiduum. Quod igitur est punctum ad lineam, hoc est factum esse ad fieri: quandoquidem in eo quod fit, insunt facta infinita. Sed de ijs clarius dicendi alius est locus, ubi genus uniuersum motus explicatur. Atq; illa quidem hoc loco sufficiant, de ratione quam habet causa, quæ pro medio accipitur, ad effectũ, in ijs rebus in quibus deinceps ex alijs alia oriuntur. Nam cum argumenti conclusio in ijs rebus connectitur, perinde inter medium & maius extremum nil debet esse interiectum, atq; in alijs. Exempli causa, factum est a, quia c factum est, ubi c posterius est, prius a. Ob id autem c in hac conclusione principium est, quia propius ad instans accedit, quod est temporis principium. tum uerò, quoniam d factum est, necessariò efficitur c factum esse: illud igitur ad extremum necessariò concluditur, quia d factum est, a factum esse: cuius rei causa est c. Etenim si factum est d, necesse est ut c factum sit: si autem c factum est, necesse est ut a prius factum sit. At quæret quispiam, fierine id poßit, ut medium tandem accipiatur usq; eò coniunctum, atq; adhærescens, ut nullum sit præterea medium? an uerò quia mediorum infinitas quædam inest, aliud atq; aliud semper accipi poßit? Nam hoc paulo antè dictũ est, non posse inter se connecti & coaptari duo facta.

facta. Verumenimuero, quicquid contrà obijciatur, illud certum est, ducendum semper initium ab eo medio quod instanti est propinquius. Eadem autem ratio est in futuris. Nam si uerum est fore d, illud necessariò prius futurum est ut sit a, ubi etiam causa est c. Si enim erit d, prius erit c: si autem erit c, prius erit a. neq; uerò in ijs minus est infinita diuisio, quàm in factis. nec enim momenta quæ in futuris cernuntur, continentia esse possunt. Porrò illud etiam in his obseruandum est, ut initium accipiatur ab eo, citra quod nullum sit interpositum medium. Quod autem modò dixi, in ipsis etiam artium operibus cernitur. ut si domus facta est, necesse est incisos atq; adeò paratos fuisse lapides. Cur autem id necesse sit, causa est, quia necesse fuit iacta esse fundamenta, ut factam esse domum intelligamus. Atqui ut fundamentum esset, iam antè paratos fuisse lapides necesse est. Nec ratio dissimilis erit, si ad futurum id trãsferas. nam si erit domus, futuri sunt antè parietes: idq; eodem modo, adhibito aliquo medio probabitur, quia necesse est ut sint antè iacta fundamenta.

CAPVT XIII.

Quoniam autem rerum naturaliũ ortus in plurimis reciprocari, ac ueluti in orbem redire conspicitur, eo fit ut non incommodè interdum argumenti conclusiones uicissim in orbem tractentur. id quod tum erit, cum inter se mutuò consequentia erunt, medium, & extrema. in talibus enim uerbis cernuntur uicissim retrò commeantes probationes. Demonstratum autem est in superioribus libris, fieri interdum, ut uicissim ad concludendas sumptiones, adhibeatur complexio: quod aliud nil est quàm

reciproca

reciproca & orbicularis demonstratio. Quòd autem in naturæ operibus hoc probandi genus cernatur, hoc exemplo perspici potest: postquam terra imbre madefacta est, inde necesse est nasci uapores: tum ex ijs oritur nubes: mox autem nube resoluta, imbrem effundi necesse est: ex quo rursus madefieri terram consequitur. id autem est, unde sumptum erat exordium. Itaque hæc quasi orbem quendam absoluunt, quæ ita in se redire uidentur, ut posito uno aliquo, sequatur aliud: tum illo posito, mox aliud, ex quo id ipsum quod primum erat renascitur. Sunt autem duo genera eorum quæ fiunt. unum est, eorum quæ quia semper, & in omnibus eodem modo se habent, aut fiunt, propterea uniuerso genere contineri dicuntur. alterum in ijs cernitur, quæ non semper, sed maxima ex parte ita fiunt. ut non sunt omnes uiri barbati, sed in maxima tamen parte id cernitur. Porrò quæ ad hoc posterius genus pertinent, sui etiam generis medium, quod plerunque fit, habent. Nam si ita conueniat a ipsi b, ut in totum genus cadat, itemq; b uniuerse enuncietur de c, efficietur necessariò ita in omni c dici a, ut huius generis omnibus ac semper conueniat. Hoc enim est, quod cadere in totum genus diximus, quod omni ac semper conueniat. Atqui id maxima tantùm in parte uerum esse ponebatur: necesse igitur est, ut medium b ex genere sit eorum quæ plerunq; fiunt. Quapropter eorum quæ plerunq; eueniunt, illa erunt propria, omniq; medio carentia principia, quæ ipsa plerunq; etiam ita sunt, aut fiunt.

CAPVT

CAPVT XIIII.

Sequitur nunc, quia suprà ostensum est quomodo definitio in argumenti conclusione pro aliquo uno ex tribus extremis accipiatur, & quomodo demonstratione aut definitione quid res sit ostendatur, aut non ostendatur: sequitur inquam, ut inuestigandæ definitionis rationem doceamus. Ac primùm, inter ea quæ in altero dicuntur, nonnulla reperiuntur, quæ latius ipsa quidem patent quàm subiectum, sed tamen non latius quàm genus ipsius subiecti. Ego uerò latius patere ea dico, quæ sunt alicui cum alijs communia. ut si quid est quod omni ternario conueniat, & alijs præterquam ternario, cuiusmodi est (ut sic dicam) ens, quod cum in omni ternario dicatur, tam latè præterea patet, ut uel omnem numerum longè excedat: impar autem commune quidem est ternario cum alijs (nam etiam quinarius impar est) sed non latius patet quàm genus istorum. Numerus enim, quinarij genus est: præter numeros autem, nulli conuenit impar esse. Est igitur definitionis hic modus, ut sumas ea quæ sunt ei rei quam definire uelis cum alijs communia, idq; usque eò persequaris, dum proprium efficiatur quod nullam in aliam rem transferri poßit. Nam illa oratione uim atq; naturam rei uniuersam contineri necesse erit. Exempli causa, omnis ternarius est numerus impar, tum est primus, idq; bifariam: & quòd eum alius numerus non metitur, & quòd ex multis numeris non componitur. Hinc igitur colligitur hæc ternarij definitio: Numerus impar primus, atq; adeò bifariam primus. Ac eius quidem definitionis pars prior, omnibus est imparibus numeris cum ternario communis: posterior au-

tem etiam binario conuenit: iunctæ autem simul utræque partes, in nullam aliam rem transferuntur. Quoniam autem suprà docuimus, necessaria esse quæ in explicãda definitione sumuntur: quandoquidẽ quæ in omni dicuntur, necessariò conueniunt: hæc autem quæ ad definiendum ternarium, aut aliud quiduis adhibentur, uim ac naturam rei declarant: ternario igitur illa omnia necessariò conueniunt. Quòd uerò uniuersam rei essentiam complectatur, hinc perspici potest, quòd necesse est, si naturam rei uniuersam non complectatur hæc oratio, ut sit genus quoddam, quod aut uno nomine appellari posit, aut nullum habeat nomen impositũ. Vnde sequitur, latius patére hanc orationẽ ternario. nam id hoc loco accipiendum est, omne genus ad multas posse species pertinere. Ergo si hæc oratio alteri nulli conueniat, quàm omnibus ternarijs, necesse erit ut ea, uis ac natura ternarij uniuersa contineatur. Ponẽdum enim hoc loco nobis est, uim ac naturam rei esse huiusmodi quoddam attributum, indiuiduis modò alicuius speciei conueniens. Itaque hac eadem ratione in alijs omnibus, in quibus idem modus definiendi obseruabitur, quæ sit rei uis ac naturà ostendetur. Si autem uelit quispiam genus ipsum definitione explicare, hæc erit illi uia sequẽda. Primùm distribuendum erit genus in species ultimas, in quas primùm, inter diuidendum incidet: ut numerus in ternarium, & binarium. tum singularum formarum erunt inquirendæ ex superiore ratione definitiones: uerbi gratia, quid sit recta linea, quid circulus, quid rectus angulus, & huius generis alia. Deinde postquã genus, ad quod sit id ipsum quod definitur, referendũ, inueneris, nempe utrum quan-
titas

titas sit, an qualitas, tum ex ijs quæ sunt communia primis illis speciebus, erunt illa colligenda, quæ propriè generi conueniant. Nam quæ illa sint quæ uniuerso generi, quod ex infimis speciebus componitur, conueniant, ex definitionibus ipsarum formarum manifestū fiet: quandoquidem omnis propemodum cognitionis initium est definitio, idq; quod simplex est. Ac simplicibus quæ conueniunt, in ipsis simplicibus solis per se spectantur, in alijs autem per ipsa simplicia. Porrò autem diuisiones generum per differentias factæ, plurimum ualent ad perfectas definitiones, hac ratione conficiendas. Et qua ratione quidem ad demonstrandam definitionem adhibeantur huiusmodi diuisiones, paulo antè docuimus. neque enim existimandum est, eam modò diuisiones habere utilitatem, quòd ad concludendum quid res sit, uim quandam necessariam afferant: sed id potius censendum est, nullam in ijs inesse concludendi necessitudinem: quandoquidem absoluta diuisione, statim omnes partes definitionis, citra probationem accipiuntur, perinde ac si iam inde ab initio, nulla antefacta diuisione, sumerentur. Sed eo ualent ad definiendum diuisiones, quoniam plurimum interest, quo ordine singula disponas, & quid primo, quid secundo loco constituas. uerbi gratia, non parum refert, an hominem dixeris esse animal mansuetum bipes, an bipes animal mansuetum. Quæ uerò præterea in definitione uidenda sunt, efficiatúrne unum aliquid ex duabus definitionis partibus: ueluti an quippiam unum sint animal mansuetum, itemq; an ex illo genere, & illa differentia, cōstituatur hominis natura: aut uerò quid illud tandem sit, cuius hac una oratione natu-

ra continetur: illa inquam utraq; non probat qui diuisione utitur, sed citra probationem accipit. Est autem & alia diuisionis utilitas, ut in definiendo nil prætermittamus eorum quæ quid res sit ostendere poßint. Nam ut id uitium declinemus, propemodum sola diuidendi ratio præstare potest. Postquam enim primo loco genus acceptum est, si quis non proximam diuisionem accipiat, sed ad inferiorem aliquam transiliat, in partes diuisionis non cadent omnia quæ sub genere continentur. Vt si quis animal diuidat in ea quæ alas habēt perpetuas continuasq́;, & ea quæ alas habent diuisas: non comprehendet hac diuisione omne animal, sed uolucres tantùm hac diuisione continentur, quarum hæ propriæ sunt differentiæ. Animalis autem illæ sunt primæ differentiæ, in quas cadit omne animal: quod idem in alijs generibus dicendum est, siue illa sint omnino ab animali diuersa, siue sub ipso animali comprehendantur. Priniæ enim uolucris differentiæ sunt, in quibus omnes uolucres continētur: & piscis, in quibus omnes pisces. Ac singula quidem ita persequendo per diuisionem, facilè erit uidere, num prætermittatur quippiam: sin hanc rationem negligamus, necesse erit ut & aliquid interdum prætermittatur, & semper incertum sit, quicquámne prætermissum sit, an secus. Neq; uerò necesse est, ut definias aut diuidas quippiam, simul omnia quæ sunt nosse: tametsi quibusdam uideatur fieri non posse, ut rerum inter se discrimina intelligamus, nisi eas ipsas res perspectas ac cognitas habeamus. ut autem rerum assequamur cognitionem, non intellectis earum inter se differentijs, consentaneum nō esse. A` quo enim non discrepat quippiam,

piam, cum eo idem esse: à quo autem distinguitur, aliud esse ab eo. Ac primùm quidem falsum est postremum hoc proloquium. neq; enim omnis differentia aliam rem efficit: quandoquidem multæ sunt inter ea quæ specie non distinguuntur differentiæ, quæ nec in rei natura cernuntur, nec propter se insunt. Deinde uerò, postquam quisquam accepit contrarias differentias: idq; necesse esse, ut aut hac aut illa parte contineatur id omne quod in hoc genere cernitur: mox autem in altera parte id ipsum cuius definitio quæritur comprehendi, idq; ita esse cognoscit: quid, inquam, postquam hæc omnia rectè effecerit, refert, sciat an nesciat, in quibus alijs hæ differentiæ dicantur? Perspicuum enim est, eum qui hanc uiam insistens, eò perueniet, ubi iam nulla poßit esse differentia, qua res præterea diuidatur, inuenturum eam quam quærebat orationem, qua rei uis uniuersa contineatur. Porrò autem genus uniuersum in partibus diuisionis contineri, si partes in eo contrariorum genere sint, quibus nil interiectum est, non postulatum est: sed uelit nolit is qui cum disputatur, necessarium, ut si ueræ sint differentiæ, ad unam earum pertineat quicquid illo genere comprehenditur. Sed ut per diuisionem rectè conficiatur definitio, tria sunt obseruanda. Primum est, ut accipiantur attributa quæ sint ad declarandum quid res sit accommodata. Alterum est, ut quod primum quodq; secundum esse debet, suo loco collocetur. Tertium est, ut omnia quæ sunt ad hanc rem necessaria, adhibeantur. Ac horum quidem primum hinc consequi poterimus, quòd ut loci sunt quibus accidentis quæstio tractatur, cum alterum alteri inesse ostenditur: ita suos quosdam

locos habet quæstio generis, quibus quippiam genus esse confirmetur. Secundum autem, quod est singula ut par est collocare, ita facilè præstabimus, si quod primum est, primo loco accipiatur: id autem erit, si id acceptum sit, quod est omnium consequens, nec uicißim ex eo alia consequuntur omnia. semper enim inter definitionis partes est aliquid huiusmodi. Postquam autem id erit ita constitutum, idem modus erit seruandus in collocandis reliquis inferioribus. nam secundum ad reliqua comparatum, est ut primum: itemq; tertium, ad ea quæ sequuntur. Sublato enim primo, id quod deinceps sequitur, est omnium primum, nec dißimilis est in alijs ratio. Tertium autem, quod in eo est ut intelligamus, ea quæ accepta sunt, illa esse omnia quæ ad rem definiendam fuerunt necessaria, hinc perspicitur, quòd sumpto primo, ita ipsum diuiditur, ut necesse sit omne quod illo genere continetur, aut hac aut illa parte comprehēdi: idq; quod definitur, in ea parte reponimus, in qua cōtinetur. tum rursus hoc totum quod ex superiore diuisione natum est, suis differentijs distribuimus: idq; usq; eò persequimur, donec ad extremum totum quoddam efficiamus, cuius nullæ sint differentiæ: uel certè quod statim ubi adiecta est ultima differentia, ab ipsa re quæ definitur, specie non distinguitur. Perspicuum enim est, in definitione quæ hac ratione confecta est, nil redundare: quia omnia quæ sumpta sunt, ad ostendendum quid res sit sunt accommodata. neque abesse quicquam: aut enim genus hic desiderabitur, aut differentia. Atqui genus hic primo loco acceptum est, illudq; cum differentijs coniunctum. Differentiæ autem omnes hic appositæ sunt: quandoquidem nulla præterea

diffe-

differentia hic locum habere posit: alioqui totam hanc orationem specie differre à re quæ definitur, dicendum erit, quod nos suprà negauimus. Illud autem uidendum est ei qui rerum definitiones inuestigat, ut primùm quid commune habeant ea quæ similia sunt, nec specie differunt, consideret; deinde in alijs rursus idem faciat, quæ ad genus illa quidem unum, & idem cum superioribus, pertineant, sed specie ab illis distinguantur: cum interim comparata inter se, specie idem sint, quemadmodum & illa. Postquam autem sumpseris quid his & illis, alijsq; eiusdem generis commune sit: tum illud spectabis, sit'ne quod in ijs omnibus commune esse reperiebas, idem aliquid, atque ita idem, ut communem efficiat unam rationem. Nam si ad unam quandam rationem perueniàs, erit proculdubio illa rei definitio: sin unam in rationem non conueniant, sed aut duas aut plures, certum est nō esse simplicem, sed multiplicem naturam eius rei cuius quærebatur definitio. Exempli gratia, si uelimus nosse quid sit magnitudo animi, uidendum est quid inter se commune habeant aliqui, quos constet fuisse magnanimos: quod genus sunt, Alcibiades, Achilles, Aiax: quibus id fuisse commune uidemus, ut æquo animo contumeliam pati non possent. Alcibiades enim ob eam caussam bellum patriæ intulit: Achilles implacabili exarsit iracundia: Aiax sibi mortem conſciuit. Tum eiusdem generis alios spectabimus, ut Lysandrum & Socratem, in quibus animi magnitudinem ex eo agnoscimus, quòd tam aduersas quàm secundas res moderatè & constāter tulerunt. Comparatis igitur inter se ijs duobus, considerandum est ecquid commune habeant, cōstantia, idemq;

in utraq; fortuna animus, & summa in ferenda contumelia impotentia. Quòd si nil commune reperias, statuere poteris, duas esse magnanimitatis species.

CAPVT XV.

Semper autem res uniuersa est, quæ definitione explicatur. neq; enim medicus, cum definit, quódnam sit salutare oculis medicamentũ, definitionem ad hũc aut illum oculum tãtùm accommodat: sed aut in genus uniuersum oculorum, aut in aliquã sanè speciem uult transferri. Porrò autẽ singularia definire multo est facilius, quàm uniuersale: ob eamq; causam à singulis rebus ad uniuersas progrediendum. Etenim ambiguitas quæ est in reb. uniuersis minus cernitur, quàm quæ est in ijs rebus quæ specie non distinguuntur. Sicut autem in demõstrationibus conficiendis, necesse est ut insit in demonstratione necessaria concludendi ratio: ita in definitionibus imprimis uidendum, ut apertè ac perspicuè res doceatur. Id quod consequemur, si non statim ad genus uniuersum definiendum aggrediamur, sed seorsum antè definiamus singulas res, quæ ad unum quoddam genus pertinere uidẽtur. Veluti non totum genus similium primò definire oportet: sed prius qui sint similes colores, & quæ sint figuræ similes definiendum est: itemq; quid sit acuta uox prius explicandum, tum ad definiendum genus uniuersum ueniemus: sed ita semper, ut ne subsit ambiguitas, caueamus. Iam autem, si est inter disputandũ uitiosum uti metaphoris, id profectò uitiosum etiam erit, in definiendo aut perpetuas adhibere metaphoras, aut uerbo aliquo aliun de translato uti. Nam si hic sint metaphoræ, translationes usurpare in differendo necesse erit.

CA-

CAPVT XVI.

Est autem & alia diuisionum & partitionum siue incisionum utilitas, ad causas multarum quæstionum intelligendas, si has in promptu habeamus. Est autem hæc tractãdarum per diuisiones quæstionum ratio. Primùm uidendum est quæ sint generis alicuius uniuersi, quod propositum sit, consequentia: atq; esto illud, uerbi causa, animal. Spectandum igitur quæ sint quæ omnibus animalibus conueniant: tum ubi ista absolueris, pergendum est ad partes, uidendumq; est, ut quæq; latißimè patet, proximeq; ad generis communitatem accedit, quæ sint huius consequentia: atq; esto uolucris. quæ igitur omni uolucri insint spectandum. Idemq; in alijs deinceps partibus, ut quæque primo generi est proxima, faciendum. Perspicuum enim est, postquam ita singula fueris persecutus, facile tibi esse causam reddere, cur generis uniuersi consequẽtia singulis partibus conueniãt: ueluti quamobrem homini, aut equo, conueniat animalis consequentia. Esto igitur animal a, animalis consequentia b, quædam autem ex animalibus singulis c d e. cur ergo omni d & alijs conueniat b, causa est a. Nec dißimilis est in alijs eiusdem generis ratio. Atq; illa quidem ratio, quam modò subiecimus, ad ea pertinet, in quibus communi generi impositum nomẽ est, quo appelletur. Cæterùm non ad illa tantùm ualet hæc ratio, sed etiam si aliud quippiam commune multis reperiatur. Nam hic quoq; primùm quæ sint illius communis generis consequẽtia, spectandum erit: deinde ad singulas partes, quæ huius sunt antecedentia, pergendum. exempli causa, omnibus cornua habentibus ista conueniunt, omasum habere, & in

utraq; maxilla dentes non habere. sunt autem & animalium quædam species, quibus cornigerum esse est consequens: in quibus si quæratur, quamobrem illa consequentia insint, in promptu causa erit, nempe quia cornuta sunt. Præter illos autem duos modos, est & alius modus, causæ ex partitionibus eruendæ, in ijs quæ proportione quadam sola idem sunt: quod genus sunt, sepium, os, spina, quibus non est communis aliqua natura, quæ una appellatione ipsa complectatur: sunt tamen horum quædam communia consequentia, perinde ac si una quadam natura continerentur. Quæstiones autem eædem aliæ dicuntur, eo quòd unum quoddam medium habent, ueluti omnes quæstiones quarum causa est antiperistasis. Sed in ijs quædam sunt, quæ cum eædem genere sint, quibusdam tamen inter se distinguuntur differentijs, quæ partim ex subiectis diuersis, partim ex rationibus uarijs sumuntur. uerbi causa, tres hæ quæstiones, Quam ob causam fit echo, Cur in speculis rerum formæ apparent, Quamobrem fit iris in cœlo: tres inquam hæ quæstiones genere conueniunt, siquidem omnium causa est reflexio, sed specie inter se distinguuntur. Aliæ autem ex eo dicuntur eædem, quòd unius medium, in medio alterius continetur. ut hoc, quamobrem circa finem mensis, maior concitatiorq; est Nilus? quia sunt extremo mense imbres frequentiores. Rursus, cur obeunte mense, uis maior est imbrium? quia tum lumen lunæ magis ac magis minuitur. Sunt igitur hæ duæ quæstiones, hoc modo quo diximus inter se affectæ.

CAPVT XVII.

De causis autem & effectis ambiget hoc loco quispiam,

piam, nunquid poßint uicißim adhiberi effecta ad causas concludendas, cum semper sequatur, si effectus est, causam esse? nam si defluere arboribus folia, aut defectionem lunæ ponas, mox sequitur, esse horum effectorum causam. Atq; esto, uerbi gratia, causa cur decidant frondes, lata habere folia: defectionis autem, terræ interpositus. Etenim si ex ijs effectis non sequantur hæ causæ, necesse erit ut sint præterea aliæ eorum causæ, siquidem simul cum ijs causis sint effectus. simulac enim posuisti terræ interuentum, sequitur defectio: & posita arbore cui sint lata folia, statim efficitur, defrondescere posse. At uerò si res ita habet, nobis igitur admittendum erit, uicißim ex alijs alia demonstrari posse. Sit enim defrondescere a, arbor latioribus constans folijs b, uitis c. si ergo in omni b est a, quod est, omnem arborem latioribus uestitam folijs, caduca habere folia: itemq; in omni c dicatur b, omnis enim uitis laxioribus tecta est folijs: ad extremum igitur concludetur, omne c esse a, quod est, omni uiti frondes decidere. Atq; in hac quidem ratiocinatione uerbum medium b, causa est. At contrà etiam concludere possumus, uitem habere lata folia, per mediū defrondescere. Esto arbor cui sunt ampliora folia d, defrondescere e, uitis f. omni igitur f conuenit e, hoc est, omnis uitis defrondescit: in omni autem e dicitur d, id est, omne quod defrondescit latiora habet folia: unde efficitur, omni uiti latiora esse folia: sumptumq; est pro causa huius rei, defrondescere. Quòd si non poßint ista uicißim sibi esse causæ, ut certè non possunt (semper enim prior causa est effectu, & ut deficiat luna, causa est terræ interpositus; nec contrà defectio lunæ causa esse potest, ut
 inter

inter solem & lunam terra interponatur) erit igitur quæ ex causa constabit, accurata & cur res sit demonstratio: quæ autem ex effectu ducetur, tantùm quòd res ita sit confirmabit. Ex hoc enim effectu interponi quidem terram cognoscimus, sed quam ob causam interijciatur nescimus. Quòd autem defectio non sit causa cur interueniat terra, sed contrà interiectus terræ ipsius defectionis, hinc perspicitur, quòd in definitione defectionis accipitur terræ interpositus: unde planum est, fieri manifestam defectionē per interuentum terræ, nec contrà huius naturam per illud explanari. Iam uerò, quid uetat eiusdē effecti multas esse causas? Profectò si idem effectus multis primò attribui poßit, id non uidetur esse incommodum. Dicatur enim a in omni b primò, itemq; in omni c primò etiam insit a: dicantur autem b & c, de d & e. Hic ergo cur a in omni d & e insit, causæ sunt b & c: illud quidem b cur ipsi d conueniat, hoc autē c cur in ipso e dicatur. Itaq; posita causa, efficitur necessariò ut res sit: at cum res est, non sequitur uniuersam causam esse, tametsi pars aliqua causæ necessariò consequatur. An si genus uniuersum complectatur quæstio, semper ex uniuersa causa sequetur uniuersus effectus, & contrà? Exempli causa, defrondescere, quanquam sit plantarum multis generibus commune, si singula uelis persequi, tamen est certum quoddam unum genus, in quo id primùm omnium cernitur, quod est uel planta, uel certi cuiusdam generis planta. Quare in ijs etiam medium & effectum æqualia esse, atque adeò uicißim retrò commeare necesse erit. ueluti si causa est cur decidant arboribus frondes, quoniam concrescat humor: necesse est, ut si po-

nas defluere arboribus folia, statim humidi concretionẽ ponas: & contrà, si est humoris talis concretio, necesse est defrondescere arbores. Sequitur nunc alia quæstio, utrum sit semper eiusdem effectus eadem causa, an alia atq; alia esse poßit? an, si ex ijs ducta sit argumenti conclusio quæ propter se rei conueniunt, non autẽ ex signis, aut accidentibus, fieri non poterit ut sit unius rei plusquã una causa? mediũ enim est alterius extremi definitio: sin secus res concludatur, fieri poterit. Ac possunt quidem maius extremum & minus per accidentia quædam tractari, sed tamẽ non erunt ad sciendum accõmodatæ illæ quæstiones. Ac si accidentia omnia omittantur, erit semper eiusdem generis medium cum extremis: nempe si homonyma sint extrema, erit homonymum medium: si genere quodam uno contineantur, & medium simile erit. Exẽpli causa, qualia sunt huius quæstionis uerba, quamobrem quibusdam inest proportio commutata: tale est medium. est enim alia in lineis causa, alia in numeris, & eadem tamen: nam hoc ipso quòd hæ lineæ sunt, illi numeri, est alia atq; alia causa: qua ratione autem, est certi cuiusdã generis acceßio, eadem est in omnibus causa. Eadem ratio est in omnibus id genus. Item, cur similes sint inter se colores, & cur figuræ figuris similes, semper est alia atq; alia causa: quia simile, uerbum ambiguum est, cum ad ista transfertur. Ac similes quidẽ figuræ hac ratione fortasse dicuntur, quòd certa quædam sit inter latera proportio, & pares sint anguli: colores autem, quia uno sensu omnes percipiuntur, aut simile aliquid. Porrò autem in ijs quæ proportione sunt eadem, medium etiam idem erit proportione. Propterea autẽ eiusdem semper

generis

generis est medium cum extremis, quoniã mutuò se con-sequũtur, causa, effectus, & res cui per causam attribuitur effectus. Ac si quidem singulatim res subiectæ accipiantur, latius patebit effectum. ut exteriores angulos pares esse quatuor rectis, latius patet quàm triangulum, aut quadrãgulum. At si genus uniuersum earum formarum spectes, quibus conuenit habere exteriores angulos pares quatuor rectis, cũ eo reciprocabitur, eiq; par erit. Nec dissimilis est in medio ratio. Medium autem, maioris extremi definitio est: quocirca dicuntur omnes scientiæ ex definitione oriri. uerbi gratia, defrondescere est quidem uitis consequens, sed multo latius patet: itemq; ficus; sed longè ficum excedit. At si cum omnibus huius generis arboribus conferas, non latius patet, sed æquale est. Si igitur primùm medium ad probandum sumas, erit definitio huius uerbi, defrondescere: ac primùm quidem adhibetur hoc medium ad concludendum uniuersum genus, deinde uerò ad singulas partes accommodabitur: atq; esto medium, quoniam contrahitur concrescitq; succus, aut tale aliquid. Quid uerò aliud est defrondescere, quàm succum ea in parte contrahi, ubi foliorum pediculus cum extremis ramulis, qui quasi frondium semina sunt, coniunctus est? Quòd si quis hanc causæ & effectus consequutionem uelit sibi descriptionibus quibusdam & exemplis declarari, sic habeto. Dicatur a in omni b, insit autem b omni d, sed ita ut latius pateat. Erit igitur b, generale quoddam uerbum, facta ad omnia quæ sub d continentur collatione. Nam illud generale appello, quod non reciprocatur: uniuersale autem primùm illud uoco, quod cum singulis partibus comparatum,

tum,

tum, non uicißim retrò commeat. cum toto autem genere collatum, reciprocatur, nec latius patet. Ergo quod in omnibus d dicatur a, causa est b. Quare latius patebit a, quàm b. nam si non ita sit, quæ causa est cur mutuò sibi causæ esse non possunt? Iam autem, si rursus omnibus e conueniat a, aliam quandam causam habebunt ipsa e, præter b. nam si secus res habet, cur uerum est, omni e inesse a, nec uicißim fit ut omne a sit e? quamobrem enim non erit causa cur omnibus e conuenit a, sicuti aliqua est cur omnibus d insit? Habebunt igitur ipsa e, aliam quandam rationem in qua conuenient: sed quæ'nam illa sit, considerandum: atq; esto c. fieri igitur potest, ut eiusdem rei plures sint causæ: sed ita tamen, ut nunquam plures sint eius effecti, quod in rebus specie ijsdem cernitur. uerbi gratia, uitæ in longum tempus protrahendæ, in quadrupedibus causa est quòd felle careant, in uolatilibus quod ualde sicca sint, aut simile aliquid. Postrema quæstio est, quando non statim ad prima medioq; carentia pronunciata dissoluitur res proposita, sed multa media alia ex alijs, multasq; causas persequi oportet. Vtrum magis causa est, medium quod generale est, & ad genus uniuersum accommodatum, an quod ad res singulas, in quibus aliquid quæritur, magis accedit? Profectò non dubium est, quin illud medium magis causa sit, quod ad minus extremum, in quo quæritur an aliquid insit, proximè accedit. Semper enim hæc prima causa est, cur sub uniuerso genere illud contineatur. uelut, ut omni d conueniat a, causa est c. Sic igitur persequi causas oportet, ut dicamus c causam esse cur a conueniat d: tum cur c insit a, causam esse b: postremò,

cur

cur ipsi b conueniat a, ipsum b sibi causam esse. Ac de ratiocinatione quidem, & demonstratione, & quid sint, & quomodo conficiendæ, hactenus dictum est: ex quo quid qualisq; sit scientia demonstratiua intelligitur, utpote quæ nil ab illa distinguatur.

CAPVT XVIII.

Superest ut doceamus, qua ratione principiorum assequamur cognitionem, & quis ille sit habitus, per quem ipsa intelliguntur. Sed prius quàm hoc aggrediamur, quid utramq; in partem probabile sit, subijciemus. Ac primùm, quòd scire nemo poßit per demonstrationem, quin antè cognita & percepta habeat prima atq; immediata principia, suprà ostendimus. Hic igitur ambiget fortè quispiam, utrum sit eadem principiorum quæ aliarum rerum cognitio, nécne: & utrum harum & illorum cognitio scientia appellanda sit. an uerò harum quidem, scientia: illorum autem aliud quoddam cognitionis genus. Et utrum non insit nobis iam inde ab ortu principiorũ habitus, sed usu acquiratur: an uerò nobiscum quidem nascatur, sed lateat tamen, nec se statim exerat. Ac nobis quidem ingenitum esse, nec intelligi, absurdum est: alioqui fatẽdum erit, eum qui certius aliquid cognoscat, quàm si per demonstrationẽ sciret, in summa tamẽ ignoratione uersari. At uerò, si nõ est insita natura principiorum noticia, sed usu & progressu temporis acquiritur, quónam pacto assequi ac discere ipsa principia poterimus, nulla antecedẽte cognitione? Nam illud fieri non posse, in explicanda demonstratione suprà diximus. Perspicuum igitur est, neq; simul nobiscum nasci principiorum cognitionem; neq; cum antè planè omnium re-

rum

rum imperiti essemus, nullumq; habitum qui ad ista cognoscenda pertineret haberemus, postea usu & temporis processu acquiri. Quapropter necesse est, ut ingenita quædam naturæ uis huius cognitionis nobis præbeat occasionem: quæ tamen facultas non tam accuratè ac subtiliter singula perspicere possit, quàm certa hæc, minimeq; fallax principiorum cognitio. Atq; hæc facultas in omnibus inesse animantibus uidetur. Omnibus enim animalibus tribuit natura aliquam ad discernendas diiudicandasq; res facultatem, quam sensum appellant. Cumq; hæc omnia animalia conueniant, quòd sensum habeant: in eo discrimen est inter ipsa, quòd ea quæ sensibus obiecta sunt, in quorundam animis impressa atq; infixa manent, alijs statim excidunt. Quorum autem animis rerum obiectarum species non imprimitur, ea aut nullam planè, aut certè earum rerum quæ animo non retinentur, non habent cognitionem, nisi quo tempore sentiunt. Quæ uerò sensuum oblatas impulsiones retinent, ea postquam sentire desierunt, habent etiamnum infixam animo unam quandam rei speciem. Cumq; huius generis multa sint animantia, hic rursus est quædam inter illa differentia, eo quòd quædam sunt quæ coniunctam habent cum illarum rerum memoria rationem. Alia sunt, quæ huius planè sunt expertia. Oritur ergo (ut diximus) ex sensu memoria: tum ex memoria, aliquoties repetita, nascitur experientia. nil enim est experientia una, quàm multæ (ut sic dicam) memoriæ. Postremò ex experientia, quæ tum est cum est infixa animo de toto genere pronunciatio, aut unius cuiusdam rei notio, quæ sit ipsa quidem præter res singulas, sed in illis

tamen omnibus una eademq; manens cohæreat: ex ipsa inquam experientia, proficiscuntur omnis artis ac scientiæ principia. Artis quidem, si ad eas res pertineant quæ oriuntur & occidunt: scientiæ autem, si ad ea quæ eadem semper sine ulla mutatione permanent. Neq; igitur certi cuiusdam generis habitus sunt nobis natura insiti, quibus principia intelligamus: neq; ex alijs habitibus prioribus ac notioribus oriuntur, sed sensibus modò tribuenda est huius cognitionis origo. Quemadmodum enim inclinata iam acie, fusoq; propemodum exercitu, si resistere unus incipiat, mox alius gradum sistit, deinde alius atq; alius: donec ad principium agminis id perueniat, ita (ut sunt animi nostri) simile aliquid in ijs usuuenire potest. Sed quod modò dictum est, nec satis apertè explicatum, nunc ab initio explanemus. Ac primùm, cùm se aliquod indiuiduum sensibus offert, tum primùm animo comprehenditur uniuersum genus. Etenim singulare quidem est quod sentitur, sed sensus ipse intimaq; cogitatio ad genus uniuersum pertinet. ueluti cum hominem aliquem uideo, sensus ad hominem concipiendum, non ad Calliam hominem percipiendum pertinet. Tum uerò animus aliquandiu in hac atq; illa communi notione conquiescit, idq; eò usq; persequitur, dum ad simplicißimam aliquam latißimeq; patētem notionem perueniat. ueluti huius atq; illius generis animantia tantisper considerat, dum ad communem animalis notionem perueniat: ac deinde pari ratione ex hoc genere ad alia progrediatur. Ex ijs planum est, prima initia inductione fieri nobis manifesta. quid enim aliud est profecta hoc modo à sensibus noticia, quàm inductio? Quoniam autem

tem omnium qui ratione cernuntur habituum, quibus uerum aliquid dicere possumus, alij sunt in quibus perpetua inest ueritas, alij in quibus ut falsum dicatur interdùm euenit: huius generis sunt, rerum agendarum & faciendarum ratio, & opinio. Ex genere autem eorum quæ semper uera sunt, est scientia & intelligentia. Et quia nil est certius accuratiusq; scientia, præter intelligentiam, semperq; notiora sunt principia demonstratione, sine qua nulla potest esse scientia: ex ijs profectò necessariò efficitur, principiorum non esse scientiam. Atqui nil est certius accuratiusq; scientia, præter intelligentiam. Itaq; in cognoscendis principijs intelligentiam positam esse, perspicuè hac ratione ostenditur. Sed etiam hac ratione id confirmari potest: Principium demonstrationis non est demonstratio, neq; igitur principium scientiæ erit scientia. Quare si præter intelligentiam nil est in quo sit perpetua ueritas, perinde atque in scientia: erit profectò intelligentia ueluti quoddam principium omnis scientiæ. Atq; ita id quod ualde consentaneum est, fiet, ut principium scientiæ ipsis attribuatur principijs: scientia autem, simili modo, omnibus his rebus quæ ex principijs ortæ sunt.

FINIS.

ARISTOTELIS TOPICORVM LIBRI VIII. Ioachimo Perionio interprete, per Nicolaum Grouchium correcti & emendati.

LIBRI I. CAPVT I.

Oc nobis loco propositum est, uiam atq; rationẽ inuenire, qua & de omni quæstione proposita, probabili argumentatione poterimus disserere: & nihil repugnans, si quid in disputationibus defendamus, afferemus. Ac primùm quidem quid sit ratiocinatio dicendum est, quæq; eius genera: ut ratiocinatio dialectica, quoniam hoc sermone eam inuestigamus, quid sit intelligatur. Est igitur Ratiocinatio, oratio, in qua quibusdam positis, aliud quidpiam, quàm quæ posita sunt, ex ijs ipsis quæ posita sunt, efficitur necessariò. Demonstratio autem est, cum ex ueris & perspicuis conclusio est: aut certè eiusmodi, quæ à quibusdam perspicuis & ueris causam cognitionis sumunt. Dialectica uerò ratiocinatio est, quæ ex probabilibus concluditur. Vera quidem sunt & perspicua ea, quæ non ab alijs, sed à seipsa fidem habent. Neq; enim initiorum ac principiorum, quæ in singulis sunt scientijs, quærenda ratio est, eaq; omnia per se ipsa perspicua esse debent. Probabilia autem sunt quæ probantur aut omnibus, aut plurimis, aut certè sapientibus: atq; ijs uel omnibus, uel plurimis, uel ijs quorum spectata est & perspecta sapientia. Fal-

lax autem & certandi ſtudio comparata ratiocinatio eſt, quæ ex ijs progreditur, quæ probabilia uidentur, nec ſunt: aut quæ ex probabilibus, uel quæ probabilia uidentur, conſtans concluſio, neceſſaria eſſe uidetur, nec eſt. non enim omne quod probabile uidetur, etiam probabile eſt: quandoquidem nihil eorum quæ habentur probabilia, extrinſecus & quaſi ſpecie prima, tale exiſtit omnino. Id quod initijs concluſionum fallacium ſolet contingere. Celeriter enim ac ſæpe ijs etiam qui parum cernere poſſunt, his in rebus falſa natura ſe offert & oſtendit. Prior igitur ratiocinationum earum quas fallaces & ſtudio certandi comparatas eſſe diximus, etiam ratiocinatio uocetur. Altera fallax ratiocinatio, non omnino ratiocinatio dicatur: quoniam concludere uidetur, neq; concludit. Sunt etiam præter eas ratiocinationes quas expoſuimus, fallaces concluſiones, quæ ex proprijs initijs nonnullarum artium efficiuntur, & conſtant: quod fit in geometria, aliisq; quæ huic finitimæ ſunt. Nam inter genus hoc et ſuperiora aliquid intereſt: neq; enim ex ueris & primis, neq; ex probabilibus progreditur is qui pſeudographo utitur. Non enim in definitionem incurrit: quoniam nec ſumit quæ probantur omnibus, nec quæ plurimis, nec quæ ſapientibus: atque his nec ea quæ omnibus, nec quæ pluribus, nec quæ probatis: ſed ex proprijs ſcientiæ ſumptionibus non ueris, quod uult efficit. Nam quia ſemicirculos deſcribit, non quemadmodum deſcribendi ſunt, aut lineas ducit, non quomodo ſunt ducendæ, eò falſam concluſionem efficit. Ac ratiocinationum quidem genera hæc ſunt, quæ à nobis pingui quadam minerua expoſita ſunt. Nam & de

ijs quæ iam diximus, & de ijs de quibus deinceps dictuꝛi sumus, hoc semel admonere uolo, nil horum me uelle subtiliter & accuratè docere, sed tantùm rudem ueluti formam subijcere rerum singularum. Ego enim ita sentio, ad hanc artem quam hoc loco docere instituimus, satis esse, rudem quandam ac simplicem rerum singularum habere cognitionem.

CAPVT II.

Sequitur ut deinceps, ad quot quasq; res instituti nostri ratio conducat, differamus. Tria autem sunt, quorum primum exercitatio est, alterum congressus, tertium philosophiæ scientia. Atq; ad exercitationem quidem magnum eam adferre adiumentum, hinc perspici licet, quòd si uia & ratione instructi ueniemus ad disputandum, facilius de re proposita disserere poterimus. Ad congressus autem & colloquia, quòd multorum enumeratis expensisq; sententijs, non ex alienis & longè petitis, sed proprijs aptisq; locis sermonem depromemus, quem cum ipsis conferamus. Ita si quid minus præclarè nobis uidebuntur dicere, id facilè refellemus. Ad philosophiæ autem cognitionẽ, quod facultate in utranq; partem de re quaq; disputandi instructi, facilius in quaq; re quid uerum sit, quid falsum, perspiciemus. Atq; etiam ad prima initia omnium artium cognoscẽda, in hac arte uis maxima est. Nam quoniam principijs, quæ propria artis eius sunt de qua agitur, adhibitis, de ijs ipsis nihil dici potest, nec cõcludi, (sunt enim prima) certè ijs quæ in quaque probabilia sunt utamur necesse est, si quid de his exponere uelimus, quod dialecticæ proprium est uel maximè. Cũ enim hæc ratio sit quædã indagatrix, ad omnia omnium

omnium rerum quæ uia & ratione progrediuntur principia, uiam aperit. Sed hæc tum demũ perfecta in nobis erit ratio, cũ id accidet nobis, quod ijs qui arte rhetorica, medicina, cæterisq; facultatibus sunt præditi: id est, cum ex ijs quæ commodè ad rem propositã adhiberi possunt, efficiemus quæ uolumus. Neq; enim uel orator omnibus modis persuadere solet, uel medicus curationem adhibere: sed si nihil prætermittat eorum quæ adhibere poßit, tum deniq; & peritum eum & artificem iudicamus.

CAPVT III.

Primùm igitur ex quibus hæc cõstet ratio, uideamus. Quòd si exposuerimus, quot quibusq; de rebus omnis instituatur disputatio, ac ex quibus conficiatur, & quemadmodum ea omnia nobis suppetent, facilè quod uolumus consequemur. Sunt autem numero paria, & ea ex quibus argumentationes constant, & ea in quibus ratiocinationes uersantur. quippe cum probationes ex propositionibus cõficiantur, & ratiocinationes de quæstionibus sint. Omnis autem propositio, omnisq; quæstio aut genus declarat, aut proprium, aut accidens. Nam differentia, quia generale quippiam est, in eodem, in quo genus, numero reponenda est. Quoniamq; proprium aliud est, quod rei naturam explanat, aliud quod nõ explanat, diuisum sit proprium et distributum in partes has duas: appelleturq; unum, id quod rei uim & naturam declarat, Definitio: alterum communi nomine quod habuit, uocetur Proprium. Ex quo perspicuum est, quatuor omnia fieri, ut diuisimus, uel proprium, uel definitionẽ, uel genus, uel accidens. Neq; uerò dictum uelim, hæc omnia per se aut propositionem efficere, aut quæstionem: sed

hoc dico, ex his omnibus & quæstiones cõstare, & propositiones. Differt autem ratione quadam propositio à quæstione. nam si quæratur hoc modo: An sit animal gradiens bipes, definitio hominis? aut, sit'ne animal hominis genus? propositio est. sin hoc modo, sit'ne animal gradiens bipes, definitio hominis, nécne? quæstio est, quod idem in cæteris contingit. Pari igitur numero inter se respondent & propositiones & quæstiones: præsertim cum ex omni propositione, si rationem dicendi mutes, quæstionem facere possis.

CAPVT IIII.

Nunc dicendum est, quid sit definitio, quid genus, quid proprium, quid accidens. Definitio, est oratio, quæ id quod definitur, explicat quid sit. Adhibetur autem aut oratio pro nomine, aut pro oratione oratio. possunt enim quædam quæ oratione exprimuntur, definitione aperiri. Qui autem quoquo modo nomen pro nomine reddunt, ij profectò rei definitionem non explicãt: quandoquidem omnis definitio oratio est. attamen hoc referendum est ad definitionem: ut, Honestum est, quod decet. Itemq; hoc, utrum idem sit sensus & scientia, an aliud, definitioni attributum est. in definitionibus enim idémne sit, an alterum, multus usus est. Ad definitionemq; pertinent ea omnia, quæ eadem uia & ratione tractantur, qua definitio. Atq; hæc omnia talia esse, ex hoc intelligi potest, quòd si possumus quid idem sit, quid aliud, differere, magna nobis de definitionibus disputandi suppetet copia. Nam si non idem esse ostendemus, definitionem infirmabimus: quanquam non id retrò commeat, non enim satis est ad construendam definitionem, idem

esse

esse docere: ad euertendam autem satis est, non esse idem ostendere. Proprium autem est, quod quid sit res non explicat, in soloq; inest, & uicißim de re dicitur: ueluti hominis proprium est, natum esse ad percipiendam grammaticam. Si enim homo sit, uim habet ad percipiendam grammaticam: & si quid sit quod uim ad percipiendam grammaticam habeat, homo. Neq; enim quisquam id proprium esse dicat, quod in aliam rem transferri potest: ut dormire hominis proprium non est, etiamsi ad quoddam tempus in solum hominem cadat. sed si quid tale propriũ dicatur, non omnino, sed ad quoddam tempus, aut ad aliquid collatum, proprium appellabitur. Nam à dextra esse, proprium est interdum: & bipedem esse, proprium est, quod cum aliquo confertur, ut hominis proprium est ad equum & canem. Atq; nihil eorum quæ in alio etiam inesse possunt, uicißim dici, hinc perspici licet, quòd non est necesse, si quid aliud dormiat, id esse hominem. Genus autem id est, quod de pluribus, specie autem differentibus dicitur, in quæstione qua quid sit res quæritur. In quæstione autem qua quid quicque sit quæritur, ea dicũtur omnia quæ accommodatè & aptè respondentur, cum rogatur quid sit id de quo agitur. Vt si quis rogetur quid sit homo, aptè respondebit animal. Generi etiam illud attributum est, sit' ne aliquid in eodem genere in quo aliud, an in alio. hoc enim eadem ratione tractatur, qua genus. Nam si animal genus hominis esse demonstrauerimus, itemq; bouis: certè ostenderimus, quòd in eodem sunt genere. & si alterius genus esse docuerimus, alterius non esse, ea non ad idem genus docuerimus pertinere. Accidens est, quod nihil horum

 est,

est, nec genus, nec definitio, nec proprium, rei autem conuenit: & quod cadere potest in rem unam aliquam, & in eandem non cadere. uelut sedere, & conuenire eidem & non conuenire potest. itemq; id quod album est: quoniam nihil prohibet eundem aliàs album esse, aliàs non album. Harum autem accidentis definitionum uerior est & aptior secunda. Siquidem priore proposita, si quis eam sit intellecturus, is antè quid definitio sit, quid genus, quid proprium, sciat necesse est: at posterior satis ipsa per se plena & perfecta est, ut quid sit accidens per se intelligatur. Accidenti attributæ sunt rerum omnium inter se comparationes, quæ ab accidente ducuntur: ut, utrum expetendum magis, quod honestum est, an quod utile? & utra uita suauior, eáne quæ uirtute, an quæ uoluptate dirigitur? & si quid aliud eodem modo dicitur. In ijs enim omnibus, utri id de quo agitur magis conueniat, quæritur. ex quo perspicuum est, accidens ad quoddam tempus, & cum aliquo collatum, proprij nomen obtinere posse: ueluti sedere, quod est accidens, si quis solus sedeat, tum ad tempus proprium erit: & si solus quis sedeat, etiam erit proprium ad eos qui non sedent. Ita nihil prohibet accidens ad quoddam tempus, & cum aliquo collocatum, uim proprij ac nomen obtinere, cum interim non sit futurum omnino proprium.

CAPVT V.

Illud autem ignorare non debemus, ea omnia quæ ad proprium, quæ ad genus, quæ ad accidens referuntur, attribui etiam definitionibus posse. Nam si demonstrauerimus, non soli ei conuenire quod definitur, ut in proprio: aut non esse in definitione genus id quod datum

tum est: aut non inesse aliquid eorum quæ in definitione continentur: quod etiam in accidente dici potest: certè definitionem euertimus. Ita iuxta illam, quam paulo antè posuimus, rationem quodammodo sub definitionem cadent omnia. Nec uerò ob eam causam in his omnibus uia & ratio una generalis quærenda est. Non enim hoc inuentu facile est: & si inuentum sit, tamen obscurum erit omnino, nec magnum adiumentum ad id quod quærimus adferet: at si propria eorum sigillatim uia tradatur, facilior ex ijs quæ singulorum propria sunt, de re proposita erit explicatio. Itaq; summa illa (idq; rudi, ut paulo antè dixi, minerua) facienda partitio est. Tum sua cuiq; aßignanda sunt attributa, quæ tum generis, tum definitionis attributa dicentur. Ferè autem quæ exposita sunt, ea sunt quæ singulorum generum attributa sunt.

CAPVT VI.

Primùm autem omnium de eodem differendum est, quot modis dicatur. Tripertitò autem, ut rudius hanc rem subijciam, distributum est. Aut enim numero, aut specie, aut genere idem soliti sumus dicere. At numero quidem eadem sunt, quorum & nomina plura & res una est: ut uestimentum & uestis. Speciei autem eiusdem sunt ea quæ multa sunt, neq; specie differunt: ut duo homines, ut duo equi. Ea enim eiusdem speciei dicuntur, quæ eidem speciei subiecta sunt. Itemq; eiusdem generis sunt ea, quæ eidem generi subijciuntur: ut homo, & equus. Aqua autem quæ ab eodem fonte manat, eadem dici alio modo atq; superiora uidebitur: sed tamen in eodem genere numeranda est, in quo ea quæ unius speciei

quoquo

quoquo modo habētur, præsertim cum cognatione quadam & similitudine hæc inter se coniuncta sint omnia. Siquidem aquæ omnes, quòd similitudinem quandam inter se habeant, eiusdem speciei sunt: & aquæ ab eodem fonte fluentes, quæ eædem dicuntur, non alia ratione differunt ab alijs, nisi quòd excellentior sit & maior harum similitudo. Itaque non ab ijs hoc genus seiungimus, quæ eadem quoquo modo specie continentur. Constat autem inter omnes, id quod est unum numero, idem appellari uerißimè. Idq; solet in multas partes tribui: quarum prima est, & maximè propria ea, qua aliqua eodem nomine uel definitione dicuntur, ut uestimentum & tunica, ut animal gradiens bipes & homo. Secundo loco, cum per proprietatem idem aliquid exprimitur: cuius generis est hoc totum quod uim habet ad cognitionem percipiendam, & homo: & quod sublime natura fertur & ignis, eadem sunt proprietate. Tertio loco, cum id ab accidentibus nascitur, ut quod sedet, quodq; musica præditum est, idem est quod Socrates. unum enim numero hæc declarare omnia, ex ijs qui nominum mutationem faciunt, intelligi potest. Sæpe enim si quem euocari iubemus nominatim, neq; is intelligit cui iubemus, alio tum nomine utimur, quasi facilius ex re aduenticia sit intellecturus, ideoq; uel sedentem, uel disputantem ad nos accersiri iubemus. Ex quo perspicuum est, idem existimare nos accidente declarari, quod nomine. Idem igitur tribus modis, ut expositum est, dicitur.

CAPVT VII.

Omnem autem disputationem de ijs quæ suprà dicta sunt haberi, ex hisq; constare, primum inductione perspici

perſpici licet. Si quis enim unamquanq; propoſitionem & quæſtionem perſpiciat & conſideret, is certè uel ex definitione, uel ex proprio, uel ex genere, uel ex accidente eam conſtare animaduertet. deinde id ratiocinatione hac concludi poteſt. Quicquid enim de aliquo dicitur, id neceſſe eſt reciprocari, uel non reciprocari. Si reciprocatur, definitio erit, uel proprium. Nam ſi naturam rei explicet, definitio: ſi non explicet, proprium erit: præſertim cum proprium id eſſe definierimus, quod uiciſsim diceretur, neq; rei uim naturamq; explicaret. Sin minus ipſum & res reciprocentur, aut in iјs eſt quæ in definitionem incluſa de ſubiecto dicuntur, aut non. Si in iјs quæ in definitione comprehenſa de ſubiecto dicuntur, aut genus, aut differentia ſit neceſſe eſt: quandoquidem è genere ac differentiјs omnis definitio eſt. Si non eſt in iјs quæ in definitione continentur, profectò accidens ſit neceſſe eſt: ſiquidem accidens id eſſe definiuimus, quod nec definitio eſt, nec genus, nec proprium, rei autem accidit. Deinceps categoriæ exponendæ ſunt, ad quas eæ quatuor rerum quas diximus diſtinctiones differentiæq; referuntur. Sunt autem numero decem: ſubſtantia, quantitas, qualitas, ea quæ cum aliquo conferuntur, ubi, quando, ſitum eſſe, habere, facere, pati. Semper enim ad unam harum decem, accidens, genus, proprium, & definitio pertinent: ut neceſſe ſit omes quæ ex his conſtabunt propoſitiones & quæſtiones, aut ſubſtantiam, aut qualitatem, aut quantitatem, aut aliquam aliam categoriam indicare. Id autem quod ſignificat quid alterum ſit, interdum ſubſtantiam ſignificare, interdum qualitatem, interdum aliam categoriam,

riam, ex hoc perſpici poteſt, quòd cùm propoſito homine aliquis dicit, id quod propoſitum ſit, eſſe hominem aut animal, is & quid eſt dicit, & ſubſtantiam explicat: cumq; propoſito & conſtituto colore albo, dicit id de quo agitur, colorem album eſſe, naturam & ſubſtantiam declarat, explicatq; qualitatem. Itemq; ſi propoſita magnitudine unius cubiti, id confirmet, de quo agetur, magnitudinem eſſe unius cubiti, ſubſtantiam dicit, & quantitatem indicat. Quod idem in cæteris contingit. Siue enim idem de ſe dicatur, ſiue genus de eodem, naturam ſubſtantiamq; declarat. Sin de alio, non naturam iam, ſed uel qualitatem, uel quantitatem, uel aliquam aliam categoriam indicat. Quare hæc tot ſunt, de quibus, & ex quibus omnis inſtituitur diſputatio. Sequitur ut, quemadmodum propoſitiones eligamus, quibusq; rebus hæc nobis facultas ſuppeditabitur, doceamus.

CAPVT VIII.

Primùm igitur exponendum eſt, quid ſit Propoſitio dialectica, quid quæſtio dialectica. Neq; enim propoſitio quæſtioq; omnis dialectica putanda eſt, præſertim cum nemo, qui quidem mentis ſuæ ſit, accipiat ut aliquid probet, quod probetur nemini: neq; pro quæſtione ponat, quod perſpicuum ſit omnibus, aut plurimis: quando quidem hæc nullam dubitationem habent: illa autem nemo unquam admiſerit. Eſt autem Propoſitio, interrogatio probabilis, quæ non ſit contra opinionem, uel omnium, uel complurium, uel ſapientum: ac ſapientum, aut omnium, aut permultorum, aut eorum quorum maximè perſpecta eſt & ſpectata

ctata sapientia. Nam id facile admitti solet, quod sapientibus probatur, dummodo maximæ partis sententijs minimè repugnet. Pertinent etiam ad propositiones huius generis ea omnia, & quæ ad probabilium similitudinem accedunt, & disparata eorum quæ probabilibus aduersantur, omnesq; sententiæ quæ ijs artibus quæ inuentæ sunt, congruunt & consentiunt. Nam si hoc probabile est, eandem in contrarijs artem uersari: etiam illud, eidem sensui subiecta esse contraria, probabile uideatur. Et si unam numero grammaticam esse, tibiarum etiam artem unam esse probabile erit: sin plures grammaticæ, plures etiam artes esse tibiarum. Hæc enim similia & cognata sunt omnia. Itemq; disparata eorum quæ probabilibus contraria sunt, probabilia uidebuntur. Si enim hoc probabile sit, Afficiendos esse beneficijs amicos: illud etiam probabile erit, De amicis non esse malè merendum. Atqui contrarium est, malè merendum esse de amicis: disparatum uerò, non esse malè merendum. Similiter, si de amicis bene merendum sit, de hostibus non est bene merendum: quod est contradicens eius, quod probabili repugnabat. Contrarium enim est, Bene merendum esse de hostibus. Eadem est ratio cæterorum. Ex similitudine etiam probabile existet, contrarium de contrario. Si enim de amicis bene merendum est, de inimicis etiam malè. quorum illud, Bene de amicis merendum est, contrarium est huius, De inimicis malè merendum est. Vtrum autum id uerè dicatur, necne: deinceps, cum de contrarijs disseremus, docebimus. Hoc autem perspicuum est, senten-

sententias omnes quæ artibus consentiunt, propositionibus ijs quæ dialecticæ sint, attribui oportere. Illa enim quisque admittere solet, quæ probantur ijs qui in quaq; arte uersati sunt: ueluti in re medica, quæ medico: in re geometrica, quæ geometræ. Quod de alijs iudicandum est eodem modo.

CAPVT IX.

Quæstio autem dialectica est, quæstio aut ad expetendum & fugiendum, aut ad ueritatem cognitionemq; pertinens: idq; uel per se, uel quia adiumentum afferat ad aliquid aliud, quod horum altero genere continetur: de qua aut neutram in partem, aut contrà plerique ac sapientes sentiunt, aut sapientes contrà ac plerique, aut utrique ipsi secum discordant. Sunt enim quæstiones quædam ad persequendum quid & declinandum: cuius generis hæc est, Vtrum uoluptas bonum est, nécne? Aliæ sunt solùm cognitionis & scientiæ: ut si quæratur, Sit nécne sit mundus sempiternus? Quædam ipsæ per se ad neutrum horum ualent, habent tamen suam quandam ad illa utilitatem. Multa enim sunt, quæ per se ad cognoscendum nos non mouent, nisi aliorum causa, ut per ea alia discamus. Sunt etiam quæstiones, de quibus ratiocinationes contrariæ sunt. Vtrum enim sic, án ne secus sit, quæstio est, propterea quòd in utranque partem rationes probabiles suppetant. Sunt & de quibus, quia magna & ardua sunt, statuere nil possumus, rati difficilem esse causæ explicationem: quo ex genere hæc est, Vtrum mundus æternus est, nécne? id enim incidere potest in disputationem. Ac Propositio quidē & Quæstio exposita sunt. Propositum autem, sententia est admirabilis,

contraq;

contraq; opinionem omnium, alicuius eorum quorum in Philosophia illustris est & peruagata fama: uelut, Non posse contradici, ut placet Antisthenis: uel, Moueri omnia, Heracliti sententia: uel, Vnum esse omnia, quemadmodum ait Melissus. Nam curare quæ quisq; contra opinionem & sententiam omnium afferat, amentia est. Aut de ijs certè rebus, quæ cum sint contra opinionem, ratione tamen niti uidentur: quale illud est, Non omne quod est, aut natum esse, aut sempiternum, ut sophistis placet. Eum enim qui musicus sit, esse grammaticum, neque factum est, neq; sempiternum. Id enim etsi nemini uerum esse uideatur, quia tamen probabili illa ratione nititur, alicui probabile uideri poterit. Ac propositum quidem, etiam quæstio est, nō omnis autem quæstio propositum: quandoquidem nonnullæ quæstiones sunt eiusmodi, de quibus neutram in partem sunt sententiæ. Propositum autem esse quæstionem, hinc perspici potest: quòd si uera sunt, quæ paulo antè dixi, necesse est, aut multos de proposito à sapientibus, aut quoquo modo à seipsis utrosque illos dissentire: quippe cum propositum sit, sententia contra aliorum opinionem. Porrò autem omnes ferè Dialecticæ quæstiones hodie proposita uocantur, nihil tamen refert quocunque nomine utamur. Neque enim hæc ita distinximus, quasi sua nomina singulis rebus dare uelimus, sed ut ne ignoraremus quæ sit eorum distinctio. Nec uerò omne propositum, omnémue quæstionem nobis ad disputandum proponere debemus: sed de qua quærat aliquis eorum qui rationem desiderent, non pœna digni sint, aut sensu careant. Nam & qui quærunt, Sint, nécne sint dij colen-

di, & amandi parentes, supplicio coercendi sunt: & qui, sit'ne alba nix nécne, sensu carent. Nec de iis etiam quæstionibus & propositis disputare debemus, quorum in promptu est & facilis explicatio, aut nimium remota & difficilis: quoniam illa nullam dubitationem afferant, hæc maiorem quàm ut eam ferre possit exercendi consuetudo.

CAPVT X.

His autem expositis, deinceps quot sint genera argumentationum dialecticarum, dicendum est. Est autem una, quæ inductio: altera, quæ ratiocinatio nominatur. Ac ratiocinatio quid sit, iam diximus. Inductio autem est, ex rebus singulis ad uniuersas progreßio: ut, si gubernator is demum sit optimus, qui peritus et doctus, itemq; auriga: in quaque etiam re qui sit peritus & exercitatus, omnino sit optimus & præstãtißimus. Inductio quidem uerisimilior apertiorq; est, sensuumq; iudicio familiarior & notior, ac sæpius in populi ore uersatur. Ratiocinatio autem magis urget, ad eosq; qui cõtrà dicunt refellendos potentior est. Ac genera quidem in quibus uersantur, & ex quibus constant argumentationes, ea sunt quæ diximus.

CAPVT XI.

Rationes autem quibus magnam ratiocinationum argumentorumq; copiam comparabimus, sunt quatuor. quarum una est in propositionibus eligendis: altera in distinguendo quot modis quicq; dicatur: tertia in differentiis inueniendis: quarta in similitudinis cognitione & scientia. Sunt autem quodammodo tria illa propositiones. Licet enim ex unoquoq; eorum propositionem

ducere:

ducere: ut expetendum esse, uel quod honestum est, uel quod iucundum est, uel quod utile. Et hoc inter sensum & scientiam interesse, quòd si scientia amissa sit, rursum comparari potest: sensus semel erutus & amissus, non potest recipi. Et quam rationem habet id quod efficit bonam ualetudinem, ad bonam ualetudinem: eandem habere id quod firmam constitutionem facit, ad firmam constitutionem. Atqui prima propositio est ex ijs quæ multis modis dicuntur, secunda è differentia, tertia ex similitudine. Propositiones igitur eligendæ sunt, quot modis in propositione explicanda diximus, ut uel omniũ sententias seligamus, uel plurimorum, uel sapientum: atque eorum uel omnium, uel plurimorum, uel eorum in quibus ualet opinio sapientiæ, uel etiam quæ contrariæ sint probabilibus, uel quæ sunt artium singularum propriæ sententiæ: sed contrariæ probabilibus ita sunt accipiendæ, quemadmodum suprà diximus, ut non ipsæ, sed contradicentes earum sumantur. Hoc etiam utile, in ijs eligendis non solùm probabiles sumere, sed eas etiam quæ ad earum similitudinem accedunt simul proferre: ut eundem sensum in contrarijs uersari, quoniam etiam ars & scientia uersatur. itemq; nos cernere aliqua re in aspectum intromissa & recepta, non inde eiecta & emissa: quoniam eodem modo audimus, gustamus, & olfacimus. Quod idem fit in cæteris. Iam ea pro initio & positione assumenda sunt, quæ in omnibus uel certè in plurimis rebus ita esse uidentur. Talia enim facilè admittunt, qui nil habent in quo uera illa non esse ostendant. Seligendæ etiam ex his disputationibus propositiones, quæ ab alijs scriptæ sunt; sed descriptiones ita faciendæ

 sunt,

ſunt, ut de quoque genere ſeparatim perſcribamus: uelut de bono, aut de animantibus: ac de omni genere bonorum, initio facto à quæſtione naturæ. Notandæ etiam ſunt omnium ſententiæ: ut placere Empedocli, quatuor eſſe corporum initia & elementa. dictum enim clari hominis facilè admittitur. Propoſitiones autem & quæſtiones (ut earum rudi minerua numerum complectar) tribus ferè generibus continentur. partim enim ad uitam & mores, partim ad naturæ obſcuritatem, partim ad diſſerendi rationem pertinent. Ad uitam & mores, quales hæ ſunt: Sitne parentibus potius parendum, an legibus, ſi diſcrepent? Ad diſſerendi rationem: Vtrum eadem ars in contrarijs uerſetur? Ad naturæ obſcuritatem: ut, Sitne mundus ſempiternus? Eadem eſt ratio quæſtionum. Porrò autem quænam, & qualia ſint tria genera, definitione explicare difficile eſt: tamen diligentia nobis adhibenda eſt, ut inductione frequenti, ex ſimilitudine exẽplorum, quæ de ſingulis generibus propoſui, quod ſit quodq; intelligamus. Ac inſtituto quidem philoſophorum ad ueritatem, dialecticorum ad opinionem & ueriſimilitudinem, hæc omnis de ijs dirigi debet diſputatio. Sumendæ ſunt autem quàm maximè uniuerſæ omnes propoſitiones, & una in multas diſtribuenda eſt: ut eadem arte contraria contineri, deinde aduerſa, tum ea quæ cum aliquo conferuntur. Eodemq; modo hæ in partes diuidendæ ſunt, quoad diuidi poſſunt. ut, bonorum & malorum eandem eſſe artem, alborum & nigrorum, frigoris & caloris: idemq; in cæteris faciendum eſt. Ac de propoſitione quidem ſatis multa dicta ſunt.

CA-

CAPVT XII. C 13

In illo autem, quot modis quidq; dicatur, non ſolùm uidenda ſunt quæ alio atq; alio modo dicuntur, ſed dãda etiam opera eſt, ut rationes afferantur. ueluti non ſolùm explicandum eſt, bonum alio modo dici iuſticiam & fortitudinem, quàm id quod ad firmam affectionem corporis, & id quod ad bonam ualetudinem efficiendã ualet. ſed etiam illa, hoc ipſo quòd affectiones quædam ſunt et qualitates: hæc, ob cauſam, quòd uim habeant efficiendi aliquid, non quòd ipſa ſint qualitates. Quod in cæteris omnibus uidendum erit diligenter. An autem ſpecie multis modis, uel uno modo aliqua dicantur, ex his perſpici poteſt. Primùm ex contrario conſiderandũ eſt, an multis modis dicatur, ſiue ſpecie, ſiue etiam nomine diſcrepet. Sunt enim quædam, quæ ſtatim nominibus alijs atq; alijs differant: ut ei quod acutum eſt in uoce, contrarium eſt graue; in magnitudine, obtuſum. Perſpicuum eſt igitur id multis modis dici, quod acuto contrarium eſt. Quòd ſi hoc, etiam quod acutũ eſt, utriuſq; enim ratione alterum erit contrarium: quoniam non idem acutum obtuſo & graui cõtrarium futurum eſt. atqui utriq; acutum eſt contrarium. Rurſum grauitati in uoce contrarius eſt acutus ſonus, in magnitudine leuitas: ita grauitas multis modis dicitur, quandoquidem etiam eius contrarium. Itemq́; quoniam pulchro in animali, turpe contrarium eſt, in domo autem, ſi quod illa peccatum habet: fit, ut pulchrum ſit homonymum. In quibuſdam, cum nomina non ſunt uaria, tamen aperta ſpeciei diſtinctio eſt: ut in candido & fuſco contingit. uox enim & candida & fuſca dicitur: itemq́; color candidus & fuſcus. Non igitur nomine

discrepãt, cum interim perspicua speciei aut generis de- claretur differentia. non enim eodem modo color fuscus, & uox fusca appellatur. Atq; *etiam ex sensu id perspici licet.* Quæ *enim eiusdẽ sunt generis, eidem sensui subiecta sunt: de eo autem quod in uoce & in colore est candidum, non eodem sensu iudicamus: sed hoc aspectu, illud auribus.* Itemq; *eius quod acutum est & obtusum in saporibus & magnitudinibus, nõ in eodem sensu iudicium est: sed huius in tactu, illius in gustu. neq; enim hæc nominibus discrepant, neq; ipsa per se, neq; contraria. quippe cum obtusum in utroq; sit, & contrarium.* Præterea *uidendum est, unine quid sit contrarium, alteri nihil sit omnino. ut uoluptati quæ ex potione capitur, contrarius dolor est is quem sitis affert: at huic quæ ex cognoscendo & discendo capitur, diametron lateri incomparabilem esse, nihil contrarium est.* Ita *uoluptas multis modis dicitur. itemq; φιλεῖν ut animi est, contrarium habet odisse: φιλεῖν autem ut ad actionem corporis refertur, nihil habet contrarium: ob eam causam φιλεῖν multis modis dicitur.* Hoc *etiam considerãdum est in ijs inter quæ media interiecta sunt, utrum aliquorum sit medium, aliorum nihil sit: aut sit'ne utriusq;, nec tamen idem medium, ut inter candidum & fuscum colorem pallidus est interiectus, inter uocem candidam & fuscam nihil. nisi fortè rauis interiecta est: placet enim quibusdam, raucam uocem esse interiectã.* Sunt *itaq; candidum & fuscum multiplicia.* Præterea *hoc etiam uidendum est, sint'ne aliquorum plura media, aliorum unum: ut inter candidum & fuscum colorem plura sunt interiecta.* Coloribus *enim multa sunt interiecta, uoci unum raucedo.*

CAPVT XIII.

In disparatis etiam uidendum est, dicantúrne multis modis. Si enim unius multi sunt modi, etiã contrarij multi modi erũt: ut si non cernere multis modis dicatur, uno priuatum esse oculis, altero non fungi oculorum officio, cernere etiam multis modis dicatur necesse est. Vtrique enim significationi uerbi non cernere aliquid opponitur: ut non habere aspectum, & habere: & non fungi officio oculorum, ac fungi. In ijs autem contrarijs quæ priuantia dicuntur, idem hoc spectandum est. Nam si unum multis modis dicatur, etiam alterum: ut si sentire multis modis dicatur, quia modò ad animum, modò ad corpus pertineat, etiam multis modis dicetur carere sensu, cum modò ad animum, modò ad corpus transferatur. Ea autẽ priuantia esse hinc intelligi licet, quòd animantia nata sunt ad sentiendum animo & corpore. Iam uerò in coniugatis hæc spectanda sunt. Si iustè multis modis dicatur, eius etiam quod iustum est multa erunt genera. Ex utroq; enim eorum quæ iustè fiunt, genere, quod iustum est nominatur. ut si iustè appelletur modò ex sua sententia iudicare, modò rectè: eodem modo etiam quod iustum est appellabitur. Similiterq; si quod ad ualetudinem pertinet multis modis dicatur, etiam accommodatè ad ualetudinem multis modis dicetur. Vt quoniam quod ad ualetudinem ualet, dicitur, & quod efficiens est ualetudinis, & quod conseruans est, & quod indicans: sic accommodatè ad ualetudinem uel efficiendam, uel tuendam, uel indicandam. Itemq; in cæteris, si alicuius multa sint genera, casuum etiam multa erunt: & si casuum multa, etiam illius. Atq; etiam uidendũ est, sint'ne ge-

genera categoriarum quæ nomini congruunt, eadem in omnibus quibus ipsum attribuitur. Si enim non eadem sunt, certè id de quo agitur, ambiguũ est. bonum in cibo id est, quod est efficiens uoluptatis: in medicina, quod efficiens est ualetudinis: in animo quale sit, aliquid significat, ut temperatũ esse, uel fortem, uel iustum. Quod idem in homine contingit. Hoc etiam aliquoties in categoria Quando reperitur, ut quod in tempore fit bonum. Bonũ enim dicitur, quod opportunè fit, & in tempore. Hoc etiam ad categoriam Quantitatis interdum pertinet, ut quod fit modicè. bona enim est mediocritas. Quapropter bonum multis modis dicitur. Itemq; candor in corpore color appellatur: in uoce, quod facilè et statim percipitur. Eodemq; modo id quod acutum est: neq; enim similiter in omnibus idem dicitur: ut uox acuta est ea quæ cita, ut placet ijs qui modos & concentus in numeris con sectantur: angulus autẽ acutus is est, qui minor est recto: & machæra, cuius est acutus angulus. Videndum est etiam, sint'ne genera quæ eidẽ nomini conueniunt diuersa, atq; ita diuersa, ut unum ab altero non contineatur: ut grus, cum auem & machinam significat. Eorum enim uaria est nominis definitio & ratio. Nam illud species quædam auis est, hoc autem machinæ. Sin unum genus ab alio cõtineatur, non necesse est uarias esse rationes: ut corui & animal genus est, & auis. Cum igitur coruum auem esse dicimus, animal quoddem eum esse dicimus. ita de eo utrunq; genus dicitur. Itemq; cum coruum animal pennigerum bipes nũcupamus, auem eum esse declaramus. ita utrunq; genus in coruo, eorumq; ratio intelligetur. In ijs autem generibus, quorũ unum non ab altero conti-

continetur, hoc non contingit. neq; enim cum machinam dicimus, auem dicimus: neq; machinam, cum auem. Nec uerò in eo solū de quo agitur, spectare debemus, an sint uaria genera, quorum neutrum alterum continebit: sed ex contrario etiā id perspici debet. Nam si contrarium multis modis dicatur, profectò id etiā quod propositum est, dicatur multis modis necesse est. Vtile est etiam definitionem uerbi coniuncti diligenter ponderare & exquirere: ut candidi corporis, & cādidæ uocis. Sublato enim eo quod proprium est, eadem relinqui debet definitio. quod in homonymis non contingit: ueluti in ijs ipsis quæ à nobis modò prolata sunt. Superioris enim hæc erit definitio: Corpus candidum, corpus est quod tali est colore affectum. Posterioris hæc: Vox candida, est uox quæ facilè intelligitur. Sublato igitur corpore & uoce, non idem in utroq; relinquitur. Atqui deberet, si quidem synonymum erat candidum, quod in utroque idem esse dicebatur. Et quoniam sæpe in definitionibus homonymum quod consequens est, ignoratur, propterea spectanda etiam definitio est, ut si quis efficientia ualetudinis & indicantia, esse dicat ea quæ certo quodam modo ad ualetudinem affecta sunt, non erit propterea desistēdum: sed exquirendum, quid in utrisq; certus ille modus quem dixit significet. uerbi gratia, dicantúrne efficientia, certo quodam modo ualetudinem respicere, quia uis eorum tanta sit, ut efficere ualetudinem poßint: indicantia autem, quia talia sint, ut qualis sit ualetudo indicare poßsint. Præterea illud etiam considerandum est, poßint'ne conferri ex maiore, uel ex similitudine: ut uox candida, & candida uestis: acutus sapor, & uox acuta. Hæc enim

nec eodem modo alba & acuta dicuntur, nec alterum altero magis tale. Ex quo fit, ut id quod acutum est, & quod candidum, sint homonyma: quippe cum synonyma omnia ualeant ad comparationem. nam aut similia dicētur, aut aliud alio maius. Quoniam autem diuersorum generum, quorum neutrum ab altero continetur, diuersæ specie differentiæ sunt (ut animalis & scientiæ sunt diuersæ differentiæ) uidendum est, an ea quæ eidem nomini subiecta sunt, differētiæ sint diuersorum generum, quorum unum ab altero non contineatur: ut quod acutum est, uocis & magnitudinis. Vox enim à uoce differt, quòd acuta sit: item magnitudo à magnitudine. Ita fit, ut acuti uocabulum sit in homonymis. Diuersorum enim generum, quorum unum ab altero non continetur, diuersæ sunt differentiæ. Iam illud etiam spectare debemus, eorúmne quæ eidem nomini subiecta sunt, diuersæ sint differentiæ: ut coloris eius qui in corpore inest, & eius qui in figuris rhetoricis, uariæ sunt differentiæ: illius, quod ualet ad separandum aspectum, & quod ad comparandum: huius non eædem sunt. quo fit, ut color uarijs modis dicatur. Earundem enim rerum eædem sunt differentiæ. Postremò, quoniam species nullius differentia est (homo enim & bos non in numero differentiarum habentur, cum speciei nomen uimq; obtineant) uidendum est diligēter, eorúmne quæ eidem nomini subiecta sunt, unum in specie, alterum in differentia numeretur. uelut, candor qui accidit corpori, coloris est species: qui autem in uoce spectatur, differentia. Differt enim uox à uoce, quòd sit candida. Ac in ijs quæ multis modis dicuntur, hæc consideranda sunt omnia.

Conuenientia

CAPVT XIIII.

Differentias autem in ijs primùm quæ ad unum genus referuntur, perspicere & iudicare debemus, ueluti quid inter iusticiam & fortitudinem intersit, & inter prudentiam ac temperantiam. quoniam hæc ex eodem genere uirtutis nata sunt omnia. Præterea in ijs quæ diuersis generibus continentur, sed ita, ut inter illa differentias inuestigemus, inter quæ non uidetur magna distantia: ut quid sensus à scientia differat. In ijs enim quæ multum inter se discrepant, facilè apparent eorum distinctiones & dissimilitudines. Similitudo uerò in ijs sic spectanda est, quæ in diuersis generibus collocantur: ut alterum ad alterum est, sic aliud ad aliud, hoc modo: Quam rationem habet scientia ad id quod scientiæ subiectum est, eandem sensus habet ad id quod sub sensum cadit. Itemq́;, ut alterum in altero est, sic aliud in alio, hoc modo: Quemadmodum aspectus in oculo est, sic mens in animo: & sicut in mari tranquillitas, ita serenitas est in aere. quoniam utrunq; est quies uacuitasq́; uentorum. In ijs autem rebus quarum magnæ sunt dissimilitudines & distinctiones, usus & exercitatio capienda est maximè. Sic enim facilius, quæ aliarum sint similitudines perspicere poterimus. Atq; etiam illud spectandum est, in eáne quæ ad idem genus pertinent, aliquid idem conueniat: ut in hominem, equum & canem. Si enim unum & idem in eos cadat, hoc ipso erunt similes. Meditatum autem & in promptu habere, quot quicq; modis dicatur, magnum ad perspicuitatem affert adiumẽtum. Facilius enim quid sit id de quo agitur, si explanatum sit, quot modis dicatur, intelligetur. In eo etiam magna uis est, ut de re ipsa,

non de nomine tractetur argumẽtatio. nam si incertum sit, quot modis id de quo agitur dicatur, fieri poterit, ut & is qui respondet, & is qui interrogat, non eôdem animi sensum referat, & intelligentiam. At si explicata sit ambiguitas, et is qui rem proponit ad disputandũ, suum animi sensum de re ipsa exprimat, profectò ridiculus sit is qui rogat, nisi eôdem omnẽ conferat conuertatq; orationem. Magnã etiam uim habet, & ut ne fallaci conclusione ab alijs capiamur, & ut alios captioso conclusionis genere fallamus. Si enim quot modis dicatur id de quo agitur, sciamus, non decipiemur: intelligemusq; is'ne qui rogat, ad eandẽ intelligentiã omnem conferat orationẽ, an non: et nos, si quando nobis obijciendum est, eum qui respondeat, si ignoret quot modis id de quo agitur dicatur, fallaci conclusione poterimus decipere. Sed huius rei non semper est locus: sed cum eorum quæ ambiguè dicuntur, alia uera, alia falsa sunt. Nec uerò hic locus aptus est, & proprius dialecticæ. Itaq; ijs omnibus qui ratione & uerè disserere uolunt, hoc omnino fugiendum est, ne eorum in nomine uersetur disputatio & controuersia, nisi fortè aliquis non poßit aliter de re proposita disputare.

CAPVT XV.

Differentiarum autem inuentio, & ad ratiocinationes conficiendas de eodem & alio utilis est, & ad cognoscendum quid quicq; sit. Conferre quidem ad ratiocinationes de eodem & alio, hinc perspici potest: quòd si rerum propositarum dißimilitudines, distinctionesq; inuenerimus, facilè non esse idem docebimus: ad perspiciendum autem quid quicque sit, quòd eam orationem quæ uim & naturam cuiusq; rei exprimat, ex proprijs

cuiusq;

cuiusq; rei differentijs intelligere solemus. Similium uerò cognitio hanc nobis commoditatem afferet, ut argumentationes & per inductionem, & per ratiocinationes quæ ex fictione dicuntur, tractemus: & definiendo uim naturamq; rerum explicemus. Argumentationes quidem per inductionem tractabimus, quia rerum singularum quæ similes sunt inductione, res uniuersas concludi existimamus. Neq; enim facilè inducere possunt ij, qui ignorant rerum inter se similitudines. Ad eas autem ratiocinationes quæ ex fictione tractantur, quòd probabile est, ut res habet in uno eorum quæ similia sunt, sic in reliquis habere: ita de uno aliquo, cum disserere poterimus, illud antè ex conuentione ab aduersario accipiemus, quemadmodum in eo res se habet, ita in eo quod propositum sit habere. Cum autem illud docuerimus, etiam id de quo quæritur, quasi ex illa fictione, docuerimus. Nam cum id positum sit, quemadmodum in hoc sit, ita esse in eo de quo quæritur, necessaria conclusione confecta res à nobis fuit. Definiendi autem artem tenebimus, quòd si poßimus quid in quaq; re idem sit perspicere, non ignorabimus ad quod genus rem quam definire uolumus, referre debeamus. Genus enim id est semper, quod ex ijs quæ cōmunia sunt, maximè indicat quid quidq; sit. Atq; etiam in ijs quæ multum discrepant, ad definitionem utilis similitudinis cognitio est. ut idem esse tranquillitatem in mari, & in aere serenitatem, quoniam utrunq; est quies: & quod punctum in linea, id unum in numero, quia utrunq; principium est. Quapropter si pro genere illud accipiamus, quod illis est hoc modo commune, non uidebimur alienis uerbis definiendo rem

rem explicasse. Quin etiam ij qui definiunt, ferè eundem modum in definiendo seruare solent. Nam & unum, principium numeri, & pūctum, lineæ principium esse definiunt. Ex quo perspicuum est, eos commune utriusq; genus dicere. Ac rationes quidem & quasi instrumenta, quibus ratiocinationes tractabuntur, diximus. Locos autem, ad quorum usum hæc ipsa accommodata sunt, deinceps trademus.

TOPICORVM LIber Secundus.

CAPVT I.

Væstiones autem partim uniuersæ sunt, partim singulæ. uniuersæ sunt hæ, Omnis uoluptas in bonis est, Nulla uoluptas in bonis est. Singulæ hæ, Est quædam uoluptas in bonis, Quædam uoluptas non est in bonis. Vtrumque autem genus quæstionum, uniuersis rationibus quæ & ad confirmandum & infirmandum ualent, continetur. Si enim docuerimus aliquid in totum genus cadere, etiam in partem aliquam cadere ostenderimus. Itemq;, si in nullam rem cadere ostendemus, non i t totum genus docebimus conuenire. Primùm igitur de locis qui ad refellendum totum genus pertinent, dicendum est, quòd simul ad generales, & eas quæ tanquam partes subiectæ sunt generi, quæstiones ualent: & quòd quæstiones sæpius afferri soleant ad disputandum quæ aiunt, quàm quæ negant: ijs autem qui contrà disputant, refutationis locis utendum. Sed difficilimè ab accidente, quasi

quasi commutata dicendi ratione, appellationem propriam desumimus. Aliqua enim ex parte, non omnino in esse, in solis accidentibus reperitur. Nam & à proprio, & à definitione, & à genere commutato sermone appellationem accipi necesse est. ut si cui insitum sit, ut sit animal gradiens bipes, uicißim id animal gradiens bipes esse uerè dicetur. Similis est generis ratio. Si cui enim conuenit esse animal, id animal est. Quod idem cõtingit in proprio. Si cui enim id tributũ sit, ut aptum animum habeat ad percipiendam grammaticam, id grammaticæ capax rectè appellabitur. Nihil enim horum potest aliqua ex parte conuenire, aut non conuenire: sed omnino uel conueniunt, uel non cõueniunt. At accidens, ut candorem & iusticiam, nihil prohibet quadam ex parte inesse. Quocirca non satis est, candorem & iusticiam docere inesse, si docere uelimus aliquem album esse, uel iustum Habet enim dubitationẽ, propterea quòd quadam ex parte albus est, uel iustus. Non igitur in accidentibus uicißim hæc retrò commeant necessariò. In quæstiones autem duo peccata incidunt, quæ exponenda sunt. peccatur enim aut mentiendo, aut decedendo à uerbis quæ imposita sunt rebus. Nam & ab ijs peccatur, qui quod non cadit in aliquem, cadere confirmant: & ab ijs, qui res minus usitatis & tritis nominibus appellant. ut qui hominem platanum appellant, nominum impositorum fines transeunt. Primùm uidendum est, an id quod alio modo dicitur, pro accidente explicarit: quod peccatum in genere uersatur maximè. ut si quis candori accidere dixerit, ut sit color. nõ enim accidit candori ut sit color, cum eius sit genus color. Atq; id quidem fieri potest, ut

nominatim

nominatim quod genus est, accidens esse ponat: ueluti si dicat, accidere iusticiæ ut sit uirtus. Sæpißime autem, etiamsi non exprimat, tamen facilè intelligitur genus pro accidente dictum esse: ut si quis candorem colore perfusum esse dixerit, aut incessum moueri. Nullo enim ex genere παρωνύμως trahitur de specie dicēdi ratio, omniaq́; genera συνωνύμως de formis dicuntur. Species enim & nomen generis sibi uendicant, & definitionem. Qui igitur candorem colore tinctum dixit, nec pro genere usus est colore, quia παρωνύμως dixit: neque pro proprio aut definitione, quia propriū & definitio ad nullā rem aliā trāsferri possunt. At colore perfusa sunt etiam alia permulta: ut lignum, lapis, homo, equus. Ex quo perspicuum est, id expressum esse, tanquam accidens esset. Alius locus est, ut singula persequēdo uideas, id ne quod dictum est, in totū genus cadat, an in partem nullā. Quod in formis, non in infinitis uidendū est. Sic enim uia et ratio erit certior, in paucioribusq́; consistet tractatio. Initiū autem à primis faciendum est, deinde usq; ad indiuidua progrediendum deinceps. Vt si in contrarijs uersari scientiā dixerit, uidendū, an in ijs quæ cum aliquo conferuntur, & in ijs quæ aduersa appellantur, & in priuantibus, & in negantibus, eadē spectetur scientia. Quòd si ne tum quidem id perspici poterit, rursum hæc in partes usq; ad indiuidua tribuenda sunt: ut, in iustísne & iniustis rebus, aut in duplo & simplo, aut in cæcitate & aspectu, aut in eo quod est, aut in eo quod non est. Si enim in eorum aliquo ostensum sit non esse eandē, sublata & infirmata erit à nobis quæstio. Quod idem iudicandum est, si uniuersè negaret quæstio proposita. Hic autem locus & ad confir-

confirmandum & ad infirmandum ualet. Si enim diuisione facta, uel in omnibus intelligatur, uel in plerisque, poscendum est ut aut uniuersum detur, aut certè occurratur nobis non ita in quodam reperiri. Nam si neutrum horum faciat, ineptus uidebitur qui non concedat. Alius locus ducitur ex definitione accidentis, & rei cui id accidit, uel utriusque uel alterius. In quo id considerandum est, num quid in definitionibus non uerum pro uero sumptum sit. ueluti si quæratur, Deúsne iniuriam faciat: constituendum est, quid sit iniuriam facere. Nam si sit, sponte nocere: profectò Deus non facit iniuriam, quoniam Deus nocere non potest. Si etiam ponatur, An inuidus sapiens, statuendum est, quis sit inuidus, & quid inuidia. Cum enim inuidia, ægritudo sit ex rebus secũdis alicuius boni uiri, certè sapiens non inuidet: esset enim improbus. Itẽq; si ponatur, An qui indignatur inuidus sit, definiendo aperiẽdum est, qui sit uterq;. sic enim, uerúmne sit an falsum quod dictum est, intelligetur. ueluti, si is inuidere dicitur, qui bonorum dolet rebus secundis: & indignari is, qui dolet improborum secundis rebus: perspicuum est, non inuidere eum qui indignetur. In quo sæpe etiã adhibendæ sunt definitiones pro ijs nominibus, quæ in definitionibus continentur: nec ab hoc desistendum, quoad res intelligatur. sæpe enim tradita tota definitione, non intelligimus quod quæritur: at definitione adhibita pro aliquo nomine eorum quæ in definitione sita sunt, intelligimus. Præterea postquam ex quæstione tibi propositionem feceris, quærendum est, sit'ne quicquam quod opponere contrà poßis. nam si quid inueneris quod contra propositionem opponas, id erit aduersus quæstionem

argumentum. Quanquam autem hic ferè locus idem ualet, quod is quem iam exposuimus, uidendum esse, utrum in toto genere, an in nullo reperiretur, quod pro accidente dictum esset: tamen modo quodam & ratione differunt. Iam uerò exponendum est, quæ appellanda sint, ut pleriq; solent, quæq; non sint appellanda: qui locus et ad confirmandum & refutandum ualet plurimùm, ut res nominibus ijs quæ trita sunt uulgo & usitata appellandas esse: at uerò in constituendo quæ res tales uel non tales sint, nō audiendam esse multitudinem. ueluti salubria ea quæ ualetudinis efficientia sint, uocanda sunt illa quidem uulgi opinione: sed utrum id de quo agitur efficiens sit nécne ualetudinis, de eo nō iam uulgi, sed medicorum iudicium expectare debemus. Præterea si multis modis quid dicatur, propositum autem sit conuenire illud alicui, uel non conuenire, ad alterum significatum multiplicis conferendum est argumentum, si ad utrunq; non possit. Hoc autem faciendum est in ijs, quorum latet ambiguitas. Nam si incertum non sit quot modis dicatur, occurret statim, non esse id explicatum quod quæreret ac dubitaret, sed alterum. Hic autem locus & ad probandum, & ad reprehendendum ualet. nam si confirmare uolemus, alterum accideré docebimus, si utrunq; non poterimus. Refellentes autem, si utrunq; non poßimus, alterum certè non dici & reperiri, in re de qua agitur, ostendemus. Sed hoc interest, quòd is qui reprehendit & refutat, nihil debet ex ijs quæ concessa sunt, & ex conuentione accepta disputare, nec si in toto genere, nec si in nulla parte positum sit quid reperiri. Nam si cuiuis non accidere docebimus, in toto genere reperiri aliquid reprehen-

prębēdemus. Itemq; si in uno aliquo reperiri demonstrabimus, nulla ex parte reperiri cõfutabimus. At is qui probat, antè debet ita quasi conuentione uti, si in parte aliqua intelligatur, in toto etiam genere intelligi, si modò pronunciatum uerisimile habeatur. Neq; enim satis est, ad probandũ aliquid in totum genus cadere, in aliquam partem cadere, docere: ueluti, si hominis animus immortalis sit, omnem etiam animum esse immortalẽ. Quapropter antè conuenire oportet, si quæuis anima sit immortalis, omnem etiam immortalem esse. Quanquã hoc non semper obseruandum est, sed tum deniq;, cum de toto genere communem & uniuersam rationem non habebimus talem, qualis est ea, qua geometra demonstrat; triangulum tres angulos habere duobus rectis pares. Quòd si non ignoret uerbi ambiguitatem is qui ponit quæstionem, cum explicatum erit quot eius sint genera & modi, tum id & confirmandum erit, & refellendum: ut si id quod decet, utile significat & honestum, omnem diligentiam adhibere oportebit, ut utrunq; probemus, uel refutemus in eo de quo agatur, ut esse honestũ & utile, aut neq; honestum neq; utile. Sin utrunq; non potest, alterum docendũ erit, ita tamen ut præmoneamus esse quidẽ unum uerum, sed alterum non esse uerum. Eadem ratiò est, si plures sint partes, in quas id quod propositũ sit tribuatur. Præterea exponenda ea sunt, quæ non homonyma multis modis dicuntur, sed alio modo: ut artem unam esse multarum rerum, aut quia & ipsius finis sit, & earum rerum quæ ipsæ ad finem pertinent atque referuntur: ueluti, medicina est ualetudinis, & rationis uictus: aut quia est rerum duarum, quarũ utraq; finis est, ueluti

rerum contrariarum eādem esse artem. neq; enim ex eò quia alterum alterius dicitur, finem esse finis intelligere oportet. aut quia unius est per se & ui sua, alterius temerè & casu: ut per se quidem triangulum scimus haberè tres angulos pares duobus rectis, temerè et casu id quod latera habet æqualia. Nam quia accidit triangulo, qui constat lateribus æqualibus, triangulum esse: ob id intelligimus, quòd duobus rectis pares habet tres angulos interiores. Si igitur eadem ars esse multarum rerum, nullo horum modorum potest, certè omnino esse non potest: aut si quodam modo potest, perspicuum est id fieri posse. In quo ad utilitatem causæ nostræ referenda est diuisio. ut si confirmare quid uelimus, ea proferenda sunt omnia, in quibus id uerum est quod uolumus ostendere: eaq; tribuenda sunt in eas solùm partes, quæ ad probandum ualebunt. Sin autem refellamus, in ea quæ ad refutationem ualent, cætera uerò omittenda erunt. Sed hoc tum erit faciendum, cum incertum erit quot modis quicq; dicatur. Atq; hoc in illo uersari, aut non uersari, ijsdem locis confirmandum erit: ut artem hanc, in hac re cerni, aut tanquam in fine, aut tanquam in ijs quæ ad finem referuntur, aut in ijs quæ fortè temerè accidunt: aut contrà non cerni aliquid ullo modo eorum, quos modò diximus. Eadem etiam ratio est cupiditatis, eorumq; omnium quæ sunt multarum rerum. Est enim cupiditas huius aut illius rei, uel quasi finis, ut ualetudinis: uel ut eorum quæ ad finem pertinet, ueluti remedij: uel quasi fortè temerè eueniat, quo modo affectus est qui dulci uino delectatur, non quia uinum sit, sed quia dulce. dulcedinem enim per se expetit, uinum temerè & casu: quandoquidem si coacescat,

cescat, non id iam appetit. Ita fit, ut uinum forte temere appetat. Huius autẽ loci usus est plurimus in ijs quæ cum aliquo conferũtur. quoniam huiusmodi omnia ferè sunt, quæ eius generis sunt. Præterea commutandum est uerbum, in id quod magis dilucidum esse uideatur. ut pro eo quod accuratum & exquisitum est in opinione, apertum & perspicuum dicendum est: & pro nimia cura rerum agendarum, studium rerum agendarum. Si enim apertius et planius fiat quod dictum est, tum deniq; propositum facilius argumento tractari poterit. Valet autẽ hic locus & ad confirmandum quid, et ad refellendum. Vt autem contraria in eadem re cerni doceamus, genus spectare debemus. ueluti si uolumus confirmare, in sensu uersari integritatem & deprauationem. si sentire iudicare est, & iudicare licet rectè & non rectè, certè in sensu integritas & prauitas uersetur necesse est. Qui locus ex genere ducitur. iudicare enim, genus est sentiendi: quoniam qui sentit, quodammodo iudicat. Ex forma etiam generis duci potest. Quæ enim speciei accidunt, eadem esse in genere intelliguntur omnia: ut, si scientia sit bona & mala, recta etiam sit et praua affectio necesse est: siquidem affectio genus est sciẽtiæ. Ac prior quidem locus uitiosus est, si ad confirmandum adhibeatur: alter uerus & commodus. Neq; enim necesse est, quæcunq; generi accidant, eadem speciei accidere: quandoquidẽ animal est pennigerum & quadrupes, homo non item. Omnia autem quæ cadunt in speciem, eadem necesse est cadere in genus. Si enim homo probus sit, animal etiã probum. In refellendo contrà, prior locus uerus est, alter uitiosus. nam & quæ generi non accidunt, speciei accidere

non possunt: & quæ in speciem non cadunt, ea non necesse est in genus non conuenire.

CAPVT II.

Quoniam autem necesse est, in quibus genus dicitur, in ijs etiam speciem aliquam dici: & quæcunq; genus habent, aut quæ à genere nomen duxerũt, eadem aliquam speciem habere, aut nomen ab aliqua specie ducere. ueluti, si de aliquo scientia dicatur, certè de eodem uel grammatica dicetur, uel musica, uel aliqua scientia: & si quis arte sit instructus & præditus, aut nomen ab arte habeat, certè grammatica uel musica, aut aliqua alia arte instructus sit necesse est: aut nomen ab arte aliqua ducet, ueluti grammaticus uel musicus appellabitur. Si quid igitur proponatur, de quo genus aliquo horum modo dicatur, ueluti animũ moueri: considerandũ est, moueatúrne animus aliquo genere motionis, ut crescátne, an imminuatur, an intereat, an oriatur, an alio genere motus agitetur. Si enim nullo genere motus agitetur, certè non mouetur. Atq; hic locus & ad confirmandum ualet, & ad reprehendendum. Nam si aliquo genere motus cieatur, mouetur: & si nullum genus in eum cadat, certè non mouetur. Cui autem copia non suppetet argumentorum ad propositum confirmandũ aut infirmandum, is à definitionibus præsidiũ petere debebit, aut quæ rei propositæ propriæ sint, aut quæ esse uideantur. quòd si ab una non poßit, à pluribus petat. Nam ijs qui rem definiendo explicarint, facilius erit argumẽtum ducere: quippe cum facilior sit in definitionem argumentatio. Videndum etiam est, cui rei res proposita adiũcta sit: aut quid necessariò, res proposita si sit, unà secum esse uelit. Ac is quidem qui confir-

confirmare uolet, cui rei res proposita adiũcta sit; uidebit: quoniam si rem illam doceat cadere, rem etiam propositam docebit. Qui autẽ refellendi partes tenebit, quæ res rei propositæ sit adiuncta, considerabit. Si enim id, quod rei propositæ sit consequens, non esse ostendemus, rem etiam propositam non esse docebimus. Spectãdum est etiam, an tempus alicubi discrepet. ut si quis id dixerit quod alitur, augescere necessariò. Etsi enim animalia semper aluntur, tamen non semper augescunt. Itemq; si quis scire dixerit, memoria tenere. Nam hoc ad præteritum tempus pertinet: illud et ad instans, & ad futurũ. Nam & scire dicimur præsentia & futura, ut solis defectionẽ fore: meminisse nisi præterita non possumus. Iam locus captiosus & fallax est, eo loci impellere alterũ, ubi magna argumentorũ copia nobis suppetet. Quod interdum necessarium est, interdum necessarium uidetur: interdum nec uidetur, nec necessariũ est. Necessariò autem id faciundũ est tum, cum is qui contrà disputat, negat aliquid eorum quæ ad rem propositam pertinent, & alter de illo disserit: accidit autem eiusmodi illud esse, ad quod probandũ amplißimus locus suppetat. Quod idem facere licebit, cùm inductione utemur ad aliquid quod est cũ re proposita cõiunctum, quod nos euertere conabimur. Eo enim sublato & infirmato, res etiam de qua agitur, infirmabitur. Necessarium autem id uidetur, cum id ad propositum pertinere uidebitur: ad id autem ad quod sumitur, non pertinebit argumentum, siue neget is qui respõdet, siue facta inductione probabili ex proposito ad aliquid quod infirmare conetur. Reliquũ autem tum incidit, cum nec est, nec uidetur necessarium eò transferre

disputationem, quò ille traducit: accidit autem citra ullam rationem, eum qui respondet redargui. Hoc autem extremum genus, quoniam omnino à disserendi ratione alienum remotumq; est, declinare debemus. Quocirca debet is etiam qui respondet, non grauatè ei qui hoc modo disputat respondere, eaq; dare, quae ad propositum non pertineant; ita tamen, ut interim significet sibi quidem illa non probari, ea tamen se admittere, propterea quòd ferè in maiore animi distractione uersari solent ij qui interrogant, si ijs talibus omnibus positis nil ad extremum se confecisse uideant. Iam uerò quoniam omnes qui quiduis dixerint, quodammodo multa complexi sunt (unamquanque enim rem multa necessariò consequuntur: ut is qui hominem esse dixit, & animal esse dixit, & animatum, & bipedem, & mentis ac disciplinae compotem) fit, ut infirmata & reprehēsa una quauis re earum quae sunt consequentes, id etiam quod initiò dictum est reprehendatur. Sed uidendum est, ne ad rem difficiliorem delabamur. Interdum enim facilius est id quod rem propositam consequitur, interdum rem ipsam propositam euertere. In ijs autem rebus quibus alterum inest necessariò, aut non inest, ueluti in homine uel morbus inest, uel ualetudo, si de altero possumus disputare in utranq; partem, de altero etiam poterimus. Quod ad utranq; partem trahi potest. Si enim alterum accidere doceamus, alterum non accidere docebimus: & si alterum non conuenire demonstremus, reliquum docebimus conuenire. Perspicuum est igitur, ad probandum & refellendum ualere hunc locum. Atq; etiam argumentum ducendum est à notatione uerbi: quae multò aptius uideatur

uim

uim uerbi explicare, quàm id ipsum ad quod significandum impositum est. ueluti εὔψυχον non fortem, ut tritum est, sed eum qui bene animo sit affectus: & εὔελπιν, eum qui bona expectat. itemq; εὐδαίμονα eum esse, cuius animus sit bonus: quemadmodum Xenocrates εὐδαίμονα ait esse, eum cui animus bonus datus sit. eum enim deum esse omnibus. Iam cum res aliæ necessariò eueniãt, aliæ plerunq;, aliæ forte temerè: si quis eam quæ necessariò euenit, plerunq; fieri ponat: aut eam quæ plerunq; fit, eiúsue contrariam quæ plerunq; ita fit, necessariò fieri, is semper locum suppeditabit argumento. Nam si id quod necesse est fieri, plerunque fieri ponat, profectò non in toto genere inesse dixerit, quod toti conuenit: ita aberrauit siue id quod plerunq; accidit, necessariò fieri dixerit, quoniam de toto genere dixit, quod toti non accidit. Quod idem fit, si id dixit quod rei contrarium est, quæ plerunq; euenit, euenire necessariò. Semper enim in paucioribus dicitur, quod rei quæ plerunq; fit, contrarium est. ueluti si ferè mali sint homines, boni rarius, certè uehementius errauit, si quis bonos dixerit esse necessariò. Eodemq; modo si id quod temerè fit, necessariò fieri, aut plerunq; dixerit. Neq; enim id quod temerè utranq; in partem cadit, necessariò fieri potest, neq; id quod plerunq;. Fieri autem potest, ut etiamsi non dixerit, neq; exposuerit, utrùmne plerunq; fieri, an ex necessitate uelit quod propositum est: si fiat autem plerunq;, tamen disputet alter, quasi ille ex necessitate fieri asseruerit. ut si malos exhæredes esse dixerit, neq; exposuerit, oportet disputare quasi ex necessitate id ille dixerit. Illud etiam uidendum est, an eandem rem sibi acci-

dere quasi aliam posuerit, quòd alterum eidem sit nomen impositum. Quemadmodum Prodicus diuisit uoluptatem in gaudium, delectationem, & lætitiam. eiusdem enim nominis uoluptatis hæc sunt omnia. Si quis ergo gaudio lætitiam accidere dicat, is idem sibi accidisse confirmabit.

CAPVT III.

Quoniam autem sex modis inter se contraria iungun tur, & quatuor solùm modis iuncta repugnantiam effi ciunt: sumenda sunt contraria ut commodum erit, & ei qui confirmãdi, & ei qui refellendi partes tuebitur. Ac sex modis ea componi inter se hinc perspici potest, quòd aut utrunq; contrarium utriq; comparatur, idq; bifariã. ut de amicis bene mereri, & de hostibus malè mereri: aut contrà, de amicis malè mereri, & de hostibus bene. Aut utrunq; uni, quod etiam duobus fit modis. ut de ami cis bene mereri, & de amicis malè mereri: uel de inimicis bene mereri, & de inimicis malè mereri. Aut unum utriq;, quod etiam fit dupliciter. ut de amicis bene mereri, & de inimicis bene mereri: uel de amicis malè mereri, & de inimicis malè mereri. Ac duæ quidem primæ comparationes non sunt pugnantes: quoniam de amicis bene mereri non est illi contrarium, malè de hostibus mereri: quippe cum sint expetenda, & ad eosdem mores pertineant. nec illud, de amicis malè mereri, huic repugnat, bene mereri de inimicis. sunt enim hæc fugienda, & moribus eiusdem continentur utraq;: nec res quæ fugienda est, ei quæ fugienda est aduersatur, nisi unum sit nimium, alterum parum: quoniam quod nimium est, id in rebus fugiendis ducitur, itemq; parum.

At reliqua quatuor contraria ſunt inter ſe. nam & de amicis bene mereri, illi contrarium eſt, de amicis malè mereri: quandoquidem à contrarijs moribus proficiſcuntur, atq; illud ſequendum eſt, hoc fugiendum. Eadem eſt ratio cæterorum. In coniunctionibus enim ſingulis quiddam eſt expetendum, & quiddam repellendum: & illud ad bonos mores pertinet, hoc ad malos. Ex quo perſpicuum eſt, eidem plura data eſſe contraria. huic enim, de amicis bene mereri, illud contrarium eſt, de inimicis bene mereri: & illud, de amicis malè mereri. Itemq; ei qui illa omnia intuebitur, duo uidebuntur contraria. Sumenda igitur ſunt ea contraria, quæ prodeſſe poterunt cauſæ noſtræ. Iam ſi quid ſit accidenti contrarium, conſiderandum eſt, an ei accidat cui accidens conuenire dixerit. Si enim hoc conuenit, illud non conueniet: quoniam fieri non poteſt, ut ſimul eidem contraria conueniant. Aut an tale aliquid dixerit, quod ſi ſit, neceſſe ſit contraria ſimul eidem ineſſe: ut ſi ideas in nobis eſſe dixerit. Nam & moueri eas & ſtare concludetur, ſub ſenſum cadere, ac ratione & intelligentia contineri. nam & quieſcere eas & immobiles eſſe, & ſub intelligentiam cadere, placet ijs qui eas ponunt. Quæ ſi in nobis ſitæ ſint, profectò non poterunt eſſe immobiles: quum præſertim ſi ipſi moueamur, neceſſe ſit ea omnia quæ in nobis ſunt, unà moueri. Atq; etiam ſenſu eas percipi, ſi modò in nobis ſint, ex hoc intelligi poteſt, quòd ſenſu oculorum formam uniuſcuiuſque rei cognoſcimus. Rurſus ſi poſitum eſt accidens id cui quid eſt contrarium, uidendum eſt, idèmne ſit contrarij & accidentis ſubiectum. Eadem enim res uim habet ad recipienda

contraria. ueluti si de odio dici iram dixerit, profectò odium in ea parte animi in qua irarum existit ardor, insit necesse est: est enim sedes iræ. Considerandum igitur, sit'ne contrarium in ea parte animi in qua irarum existit ardor, qualis amicitia est. nam si non insit, in eaq; parte animi quæ cupiditatis sedes est, insit amicitia, certè non est consequens iræ odium. Eadem ratio est, si eam partem animi in qua uoluptates insunt, ignorare dixerit. Sedes enim erit scientiæ, siquidem etiam ignorationis sit: quæ pars non uidebitur sedes esse scientiæ. Atq; ex hoc loco, quèmadmodum docui, ei qui refellendi partes obtinebit, depromenda erunt argumenta. eum autem qui confirmare uolet, nihil adiuuabit hic locus, quatenus accidens conuenit: quatenus uerò potest conuenire, adiuuabit. Nam si non posse contrarium recipere doceamus, nec conuenire accidens, nec conuenire posse docebimus. At uerò non si contrarium conuenire, aut uim habere ad recipiendum contrarium doceamus: idcirco etiam accidens conuenire demonstrauerimus, sed posse conuenire tantummodo confirmatum erit. Quoniamq; quatuor sunt contrariorum genera, spectanda erunt disparata ex eo argumento, quo uicißim retrò se sequuntur, & ei qui probabit & ei qui refellet. Per inductionem uerò argumentatio qualis sit, intelligendum hoc modo. Si homo est animal, quod non est animal, id non est homo. Itemq; in cæteris. hoc enim loco commutato ordine tractatur argumentatio. Cum enim hominem sequatur & comitetur animal, tamē non si quid non sit homo, id continuò sequitur non esse animal: sed contrà, si quid non sit animal, sequitur non esse hominem.

hominem. In omnibus ergo id pronunciandum eſt, ut ſi quod honeſtum eſt, id iucundum ſit: etiam ſi quid non ſit iucundum, id non ſit honeſtum. Quòd ſi hoc non eſt conſequens, ne illud quidem erit. Itemq; ſi quod iucundum non eſt, id non ſit honeſtum: certè quod honeſtum eſt, etiam iucundum ſit neceſſe eſt. Perſpicuum eſt igitur, reciprocari in aientibus & negantibus argumentationem, ſi retrò tractetur. In iјs autem contrarijs quæ aduerſa appellantur, hoc uidendum eſt & ei qui probabit, & ei qui reprehendet, an ex contrario contrarium ſit conſequens, ſiue directo, ſiue conuerſo ordine tractetur conſecutio. Harum autem conſecutionum genus utrunque quale ſit, & quomodo aduerſis conueniat, inductione ſumendum. Directè autem argumentatio tractabitur hoc modo. Fortitudinem uirtus, ignauiam uitium ſequitur: & fortitudinem ſequitur id quod expetendum eſt, ignauiam id quod fugiendum. In his ergo ualebit directò à conſequentibus ductum argumentum: quoniam id quod expetendum eſt, ei quod fugiendum contrarium eſt. Quod idem fit in cæteris. Contrà autem conſequentia ſunt, ut firmam corporis affectionem ſequitur bona ualetudo: infirmam uerò affectionem morbus non ſequitur, ſed contrà morbum infirma conſtitutio. Ex quo perſpicuum eſt, contrà in his argumentationem à conſequentibus ualere. Raro autem illa è conuerſo conſecutio in aduerſis incidit, ac ferè directò tractatur argumentatio. Quòd ſi nec directò contrarium ex contrario erit conſequens, nec uiciſſim retrò commeabit: profectò in iјs de quibus agitur, nunquam alterum ex altero erit conſequens. Sin in aduerſis ſequatur, etiam

in propositis alterũ alteri consequetur necessariò. Quod item in priuantibus perinde atq; in aduersis consideran dum est, nisi quòd in his non uicißim retrò commeat argumentum ex consequentibus, sed directò necessariò. Quemadmodum aspectum sensus sequitur, sic cæcitatem sensus priuatio. Opponuntur enim sensus & priuatio sensus, ut priuantia: quoniam eorum illud habitus est, hoc eius rei priuatio. Atq; etiam de ijs quæ cum aliquo conferuntur, eodem modo quo de priuantibus iudicandum est. In ijs enim etiam ualet à consequẽtibus tractum directò argumentum. ut si triplum multiplex sit, etiam subtriplum submultiplex erit. Confertur enim triplum cum subtriplo, & multiplũ cum submultiplici. Rursum, si scientia opinio est, etiam quod sub scientiam cadit, erit opinabile. Et si aspectus sensus sit, id etiam quod aspectabile est, sub sensum cadat necesse est. Hic autem occurritur, non duci necessariam in ijs quæ cum aliquo conferuntur argumentationem à consequentibus, quemadmodum dixi: Non enim si quod sensum mouet, scientia continetur, idcirco sensus est scientia. Nec uerè certè quidem occurritur. multi enim negant, ea quæ sensus mouentia sunt, cadere sub scientiam. Nec minus contra hoc quod dixi ualet hic locus: nempe id quod sub sensum cadit, non posse scientia comprehendi: quoniam ne sensus quidem sit scientia. Rursum, à coniugatis & casibus ducendum est argumẽtum, siue confirmemus quid, siue refellamus. Coniugata autem sunt hæc, iusta & iustus, cum iusticia: & fortia & fortis, cum fortitudine. Itemq; efficientia & conseruantia coniugata eorum sunt, quorum sunt & conseruantia & efficientia: ut efficientia ualetudinem

ualetudinis, & conseruantia firmam corporis constitutionem firmæ corporis constitutionis. Eodemq; modo de cæteris iudicandum est. Atq; hæc quidem Coniugata appellari solent. Casus autem sunt, ut iustè, fortiter, salubriter, & aptè ad firmam corporis affectionẽ, quæq; eodem modo dicuntur. Sed etiam ea quæ ex casibus dicuntur, in coniugatis esse uidentur: ut iustè cum iusticia, & fortiter cum fortitudine, coniugata sunt. Coniugata autem dicuntur, quæ sunt ex uerbis generis eiusdem: ut iusticia, iustus, iusta, iustè. Perspicuum est igitur, si quid probatum sit eorum quæ eiusdem sunt generis & coniugationis, esse in bonis, & laudabilibus, cætera probata esse omnia. ueluti, si iusticia sit in rebus laude dignis, etiam iustus in ijs sit, & res iusta, & quod iustè fit, necesse est: concludeturq;, quod iustè fit, etiam laudabiliter fieri, ex eodem casu, quoniam à laudabili re ortum est: quemadmodum illud iustè à iusticia. Non solùm autem in eo quod in quæstione est, spectanda sunt coniugata, sed etiam in contrario: ut quod bonum sit, non necessariò esse iucundum. Neque enim quod malum est, necessariò molestum est: aut si hoc, etiam illud. Et si iusticia scientia sit, iniusticia ignoratio erit. & si quod iustè fit, id fiat scienter & peritè: id etiam quod iniustè, inscitè & imperitè fiat necesse est. Aut si hæc non placent, ne illa quidem: quemadmodum in eo quod modò commemoraui, perspici potest. multo enim potius uidebitur quod iniustè fit, id peritè quàm imperitè fieri. Atque hic locus expositus est tum, cum de contrarijs quæ aduersa dicuntur, disputaremus. Nihil enim nunc aliud uolumus, nisi contrarium ex contrario

esse

esse consequens. Præterea ab ortu & interitu rerum, et ex caussis efficientibus & corrumpentibus, magna copia suppetit ad disputandum, siue confirmare uelimus, siue refellere. Quarum enim rerum ortus & origo est in bonis, eæ etiam in bonis sunt: & si hæ in bonis sint, origines etiam earum erunt. Si uerò origo sit in malis, eæ etiam in malis numerabuntur. A' rerum interitu contrà ducitur argumentum è consequentibus. Si enim interitus rerum sint in bonis, res ipsæ erunt in malis. Et si interitus & euersio rerum sit in malis, res ipsæ ducentur in bonis. Eadem est etiam ratio causarum efficientium & euertentium. Quorum enim effectorum causæ sunt in bonis, effecta etiam in bonis erunt. Quarum autem rerum causæ euertentes sunt in bonis, eæ sunt numerandæ in malis.

CAPVT IIII.

Proximus locus est à simili: in quo uidendum est, an res similes eodem se modo habeant: ut si scientia una sit multarum rerum, etiam opinio. Et si aspectum habere, sit uidere, etiam auditum habere, sit audire. Quod idem contingit in cæteris omnibus, & quæ sunt, & quæ uidentur. Valet autem in utranque partem hic locus. Si enim in aliqua re simili ualeat, in cæteris etiam ualeat necesse est. Et si in aliqua re simili non ualeat, nec in cæteris ualebit. Considerandum etiam est, an in uno, & in pluribus eodem modo res habet: quoniam interdum discrepat & dißimilis est affectio. ut si scire sit cogitare: multa scire, erit multa cogitare: quod non est uerum. Multa enim scientia comprehendi possunt, multa simul cogitari nõ item. Quòd si non hoc, nec scire erit cogitare.

re. Sumuntur etiam ex maiore & minore argumenta. Suntq́; ex maiore & minore quatuor loci. Vnus, si maior res ex maiore sit consequens, hoc modo: Si uoluptas bonum sit, maior uoluptas maius sit bonum. Sin iniuriã facere malum est, maiorem iniuriam facere maius malum erit. Atq; in utranq; partem hic locus trahi potest. Si enim rei subiectæ elationem & summißionem accidentis sequatur elatio & summißio, quemadmodum dixi, necesse erit in re proposita accidens inesse: sin minus sequatur, non inerit. Hic autem locus per inductionem intelligendus est. Alter locus est, cum una res duabus comparatur. Si cui uerisimilius est conuenire non conueniat, ne illi quidem cui minus: & si cui minus probabile est conuenire conueniat, ei etiam cui uerisimilius. Tertius est, cum duæ res cum una conferuntur, si quæ magis conuenire uidetur non conueniat, nec quæ minus. & si quæ minus uidetur conuenire conueniat, ea etiam quæ magis conuenire uidebitur conueniet. Extremus locus est huiusmodi, cum duæ res duabus comparantur. Si quæ alteri magis uidetur conuenire non conueniat, ne reliqua quidem reliquæ conueniet: & si ea quæ minus conuenire alteri uidetur conueniat, reliqua etiam reliquæ conueniet. Sequitur locus, ex ijs quæ paria sunt, aut paria uidentur. atq; is triplex, quemadmodum exposui de tribus locis postremis, quos ex maiore elici dixi. Si enim una aliqua res duabus eodem modo conueniat, aut conuenire uideatur, neq; alteri conueniat, ne alteri quidem conueniet. Quòd si uni, etiam alteri. Alter locus tractatur hoc modo: Si duæ res eidem pari ratione conueniant, & altera non conueniat, ne altera quidem con-

ueniet. Quòd si altera, etiam reliqua. Tertius hoc modo: Si duæ res duabus eodem modo conueniant, uniq; altera non conueniat, reliqua etiam reliquæ non conueniet: quòd si una alteri conueniet, reliqua etiam reliquæ conueniat necesse est. Atq; ex maiore & minore & paribus tot argumenta duci eliciq; possunt. Alius locus sequitur ex adiectione, hoc modo: Si una res ad alteram adiecta, eam faciat bonam aut albam, cum prius bona & alba non esset, quæ adiecta est, bona erit & alba, quale etiam totum reddidit. Præterea si ad aliquid quod inest, quippiam addatur, quod illud magis tale efficiat, quàm antè erat, idem tale erit. Eadem est ratio cæterorum. Quanquam hic locus non ualet in omnibus, sed in iis tantummodò quæ elationem aliquam suscipere possunt. Atq; idem non uicißim retrò commeat in refellendo. non enim si id quod additur, non facit id cui adiectum est bonum, propterea id non bonum esse necesse est. Quod enim bonum est, si ad id quod malum sit addatur, totum nõ efficit bonum necessariò, nec rem nigram candor albam facit, nec dulcedo rem amaram dulcem necessariò, si addantur, efficit. Iam uerò si quid maius aut minus dicitur, omnino etiam conuenit. Nam quod bonum non est, nec album, id nec maius bonum, neque minus dicitur, neque albius, neque minus album: quippe cum id quod malum est, nulla re maius bonum sit, aut minus bonum, sed maius malum, aut minus dicitur. Nec uerò hic locus in refellendo uicißim retrò commeat. multa enim eorum quæ illud magis respuunt, omnino dicũtur. Homo enim, etsi magis aut minus, quàm alius homo, non dicitur, non tamẽ propterea homo esse desinit. Eodemq;

modo

modo uidendum est quid quadam ex parte, quid aliquando & alicubi esse dicatur. Si quid enim quadam ex parte poßit esse, aut aliquando, aut aliquo in loco, id certè omnino esse potest. Quod enim omnino fieri non potest, id nec aliqua ex parte, nec interdum, nec alicubi fieri potest. Quanquam huic loco occurritur, quòd quadam ex parte homines natura boni sunt: ut liberales, ut temperati, cum interim boni non sint omnino natura: siquidem nemo prudens natura dicitur. Itemq; fieri potest, ut aliquid eorum quæ interire possunt, quodam tempore non intereat & occidat, cum fieri non poßit omnino quin occidat. Eodemq; modo alicubi hanc uel illam uictus rationem seruare, ut in locis pestilentibus & insalubribus prodest, omnino non prodest. Aliquo etiam in loco fieri potest, ut unus modò sit, & tamen non unus modò esse illic poßit omnino. Itaq; alicubi etiam immolare patrem laudi ductum est, ut apud Tribalos: omnino autem non datur laudi & gloriæ. nisi fortè hoc non aliquo in loco fieri declarat, sed apud aliquos, quoniam nihil refert ubi sint: ubiq; enim apud Tribalos id gloriæ ducitur. Rursum medicamentorum usus interdum, ueluti cum sis in morbo, adiuuat, nec adiuuat omnino. Nisi fortè nec hoc quidem aliquando fieri significat, sed certum quoddam affectionis genus. neque enim refert, id quocunq; tempore fiat, dummodo ita sit affectus. Id autem demum omnino & absolutè esse dicitur, quod citra ullam adiectionem dicitur, honestum, uerbi gratia, aut turpe: ut patrem immolare, non dicas honestum esse, sed apud nonnullos honestum esse. non igitur omnino honestum est. At deos colere, pulchrum

dices, etiamsi nihil adiungas. est enim pulchrum omnino. Quare quod sine adiunctione uidetur esse pulchrum, aut turpe, aut aliquid aliud eiusdem generis, tale esse id dicetur omninò.

TOPICORVM LIber Tertius.

CAPVT I.

Eliquus est comparationis locus, in quo uidēdum est, duobus propositis, utrum sit optabilius aut melius. Ac primùm exponendum illud est nobis, hoc loco non esse propositum de ijs disserere quæ ualde dissimilia sint, quorumq; magnæ sint differentiæ & distinctiones, (neq; enim est quisquam, cui in dubium ueniat, sit'ne beatitudo quàm diuitiæ magis expetenda) sed de ijs quæ cognata sunt & uicina, & ijs quibus propositis dubitamus, utri priores partes tribuamus, proptereà quòd quid alterum alteri præstet, minimè uideamus. Ex quo perspicuum erit, exposita harum rerum præstantia una aut pluribus, animũ assensurum & approbaturum, id esse magis expetendum quod excellet. Ac diuturniora quidem anteponenda sunt breuioribus: & quæ prudentes anteponant, aut uiri boni, aut leges rectæ, aut quæ anteponant ij qui in aliqua re excellunt, hoc ipso quòd tales sunt: aut quæ ij qui unoquoq; genere scientes sunt, aut quæ plures, aut etiam omnes: ut in medicina & fabrica, quæ plures medici anteponant, aut omnes: aut quæ omnino plures, uel omnes, uel omnia, quale est ipsum bonũ.

expetunt

expetunt enim bonum omnia. Ex ijs autem argumentum ducetur, prout commodum uidebitur ad eam rem de qua agitur. Suntq; omnino anteponenda ea quæ è meliore arte proficiſcũtur: ut quoniam philoſophia melior eſt ars quàm architectura, omnino ea quæ à philoſophia efficiantur, ijs quæ ab architectura anteponantur. Quæ autem à cuiuſq; arte efficiuntur, ea quiſq; alienis anteponit. Deinde anteponenda ſunt ea quæ ui ſua in genere ſunt, ijs quæ non ſunt: ut iuſticia uiro iuſto. iuſticia enim in genere eſt bonorum, uir iuſtus non eſt: & illa ui ſua bonum eſt, hic non item. nihil enim eſt id ipſum quod genus, quod non ſit in genere: ut homo albus non coloris nomen obtinet. Quod idem in cæteris contingit. Anteponuntur etiam quæ propter ſe expetuntur, ijs quæ propter aliud: ut ualetudo exercitationi. quoniam illa propter ſe expetenda, hæc propter aliud. Et quæ propter ſe expetuntur, ijs quæ fortè, temerè & caſu: ut amicorum iuſticia, hoſtium iuſticiæ: quòd illa per ſe expetenda eſt, hæc caſu, & fortuitò, ut ne nobis noceant. Hic autem locus eandem ferè uim habet, quam ſuperior, ab eoq; niſi modo non differt. nam amicos per ſe iuſtos eſſe optamus, etiam ſi nihil inde ad nos redeat, & apud Indos habitent: at hoſtes ſic propter aliud iuſtos eſſe optamus, ut nihil nobis obſint. Et ex quibus per ſe bona propagantur, ijs ex quibus caſu & temerè, ut uirtus fortunæ. illa enim per ſe efficiens eſt cauſa bonorum, hæc fortuitò. Et ſi quid aliud tale eſt. Eodem modo de contrarijs iudicandum eſt. Ea enim quæ per ſe cauſæ ſunt malorum, poſtponuntur ijs quæ caſu & fortuitò: ut uitium fugiendum eſt potius, quàm fortuna. illud enim

per se malum est, hæc casu. Et quæ omnino bona sunt, ijs anteponuntur quæ alicui bona sunt: ut ualere quàm secari magis optandum est, quoniam illud omnino bonum est, hoc alicui qui sectione egeat. Et innata ac insita bona assumptis & aduenticijs, ut iustitia uiro iusto: quoniã illa insita est & innata, illud aduenticium. Et quæ in re meliore insunt, & quæ iustiorem habent uenerationem, ijs quæ in deteriore: ut bona Dei hominum bonis, & animi corporis bonis sunt anteponẽda. et quæ propria sunt melioris rei, ijs quæ deterioris: ut Dei quàm hominis. Cum enim bonis, quæ illis inter se sunt communia, non differant inter se, proprijs alter alteri præstat. Et quæ in melioribus, aut antiquioribus, aut in ijs quæ in maiore sunt precio & honore, ea sunt anteponenda ijs quæ in deterioribus: ut ualetudo uiribus corporis, & pulchritudini corporis. Valetudinis enim sedes est in humore, siccitate, calore & frigore: ijsq; omnibus, ex quibus primùm animal constat, cohæret: hæc uerò in posterioribus quibusdam. nam & uis corporis in neruis atque ossibus sita est, & pulchritudo corporis est apta quædam compositio membrorum. Fines, ijs quæ ad finem pertinent atq; conducunt. Ex duobus, quod ad finem propius accedit. Quæ ad uitæ finem pertinent, ijs quæ ad alium aliquem: ut quæ ad beatam uitam pertinent, ijs quæ ad prudentiam. quod enim ad beatitudinem pertinet, anteponendum est. Quæ fieri possunt, ijs quæ non possunt. E duobus efficientibus, cuius finis melior, id etiam præstantius. Ex efficientibus & finibus proportione concludendum est, hoc modo: Cùm pluribus partibus finis fini præstat, quàm finis ille suæ causæ efficienti: ut si bea-

titudo ualetudinem pluribus partibus superet, quàm ualetudo salubria, efficitur, ut efficientia beatæ uitæ uincant ualetudinem. Quanto enim beatitudo ualetudinem præstat, tanto salubria præstant efficientia beatitudinis. Atqui minore interuallo salubria ualetudo anteibat: pluribus igitur partibus salubribus præstant beatitudinis efficientia, quàm ualetudo salubribus. Ex quo perspicuum est, efficientia beatæ uitæ sanitati, quia ei præstent, esse anteponenda. Iam quæ per se in maiore sunt honore & precio, & laudabiliora sunt, anteponenda sunt: ut amicitia diuitijs, iustitia ualetudini, & uiribus corporis. Illa enim numerantur propter se, in ijs bonis quæ sunt honorabilia & laudabilia: hæc non propter se, sed propter aliud. Nemo enim opes propter se amat, sed propter aliud. Amicitiam autem propter se colimus, etiamsi nihil inde fructus speremus nos esse percepturos. Iam si duo quædam sint ualde inter se similia, nec quid alterum alteri præstet & excellat, perspicere possimus: id ex consequentibus intelligi licet, hoc modo. Ex quo enim maiora bona sequuntur, id anteponendum alteri est: quod si mala consequantur, ex quo minora mala oriuntur, id est eligendum. Nam si utrunque eligendum, nihil prohibet aliquid molestiæ consequi. Ex consequentibus autem duo argumenta sumuntur, quoniam & aliquid antecedit rei, & præcurrit, & aliquid rem sequitur: ueluti discenti antecedit ignoratio, & eum consequitur scientia. Ferè autem melius est quod rem sequitur. Argumentum uerò à consequentibus sumendum est, ut commodum fuerit. Plura bona paucioribus anteponenda sunt aut omnino: aut cum alia quæ

pauciora sunt, in alijs, quæ plura, continentur. Huic *autem loco occurritur, si unum alterius gratia petatur.* Neque *enim uni utrunq; anteponitur. ueluti curari & ualetudo non pluris sunt quàm ualetudo, quandoquidē curari optamus ualetudinis gratia.* Nihil *etiam prohibet, ea quæ nō sint in bonis, bonis anteponi. ut beatitudinem coniūctam cum aliqua re quæ non numeratur in bonis, iusticiæ ac fortitudini.* Et *eadem cōiuncta cum uoluptate, magis expetenda sunt, quàm sine uoluptate: et eadem ipsa cum indolentia copulata, quàm cum dolore.* In *quo etiam quicq; tēpore maiorem uim habet, id in eo magis optandum est: ut in senectute sine ulla molestia & cura uiuere, quàm in adolescentia. plus enim potest in senectute.* Eademq; *ratione in senectute magis expetenda prudentia est.* Itaq; *nemo ado*[illegible]*tes imperatores deligit, quòd prudentes eos non esse existimet. contraq; fit in fortitudine, cuius in iuuentute necessarium munus & officium est.* Eadem *est etiam temperantiæ ratio. adolescentes*[illegible]*gis quàm senes cupiditatibus seruiunt.* Quæ *per omne tēpus ætatis plus possunt, ijs quæ maxima parte, utiliora sunt. ut iusticia & temperantia fortitudine: quia illis semper, hac interdū utimur.* Quæq; *seipsis contenta sunt, meliora, quàm quæ egent alijs. quod in iusticia & fortitudine cernere licet.* Nam *si iusti essent, nihil loci esset fortitudini: at si fortes essent, iusticiam requirerent.* Comparatio *etiam ex interitu, abiectione, origine, acceptione, contrarijsq; sumi potest, hoc modo:* Quorum *bonorum interitus magis declinandi sunt, ea meliora.* Quod *idem in abiectionibus & contrarijs cōtingit. cuius enim prætermißio & expulsio, aut contrarium,*

magis

magis fugiendum est, id etiam optabilius. Contrà fit in ortu & acceptione. Quarum enim rerum origines & assumptiones optabiliores sunt, eæ alijs anteponuntur. Alius locus: Quod ad bonum propius accedit, id & optabilius & melius est: quodq́; ad bonum similitudine propius accedit, id melius. ut iustitia iusto. Quæ meliori similiora sunt, ea meliora: quemadmodũ Aiacem Vlyßi anteponunt, quòd Achilli similior esset. Occurritur huic loco, quòd nihil probibeat Aiacem, non qua parte Achilles optimus fuerit, ei similiorem fuisse: et tamen alterum uirum bonum fuisse, etsi dißimilem. In quo uidẽdum est, an etiam in ijs quæ magis ridicula sunt, cernatur similitudo: quemadmodum simia similitudine ad hominem propè accedit, cum equus non sit similis. Neq; enim præstantior est simia, etsi similior homini quàm equus. Rursum è duobus si unum meliori, alterum deteriori similius sit, melius erit quod similius est præstantiori. Atq; etiam huic loco occurritur. nihil enim prohibet, unum meliori paululum similem esse, alterũ ualde deteriori. ut si Aiax paululum admodum similis sit Achilli, & Vlysses ualde Nestori. Et si id quod meliori similius sit, mala eius imitetur: quod autem ad deterius similitudine propius accedat, bonam in partem simile sit. ut equus asino, & simia homini. Quæ magis insignia sunt, minus insignibus anteponuntur: & laboriosa, proclinibus: chariora enim nobis sunt ea quæ difficulter parantur. Et propria communibus. Quæq́; molestiæ minus habent. quæ enim nullam molestiam afferunt, ijs quæ afferunt anteponuntur. Quæ alijs præstantiora sunt omnino, etiam quæ in eo genere præstãtißima sunt, ijs quæ in altero genere sunt præstantißima

tißima anteponuntur. ueluti si nobilior equo homo sit, nobilißimus homo etiam sit generosißimo equo præstantior. Et si res præstantißimæ & clarißimæ nobilißimis alterius generis præstant, etiam omnino illis rebus excellunt. ut si clarißimus homo generosißimo equo præstet, etiã homo equo præstat omnino. Quæq; cum amicis communicare licet, ijs quæ non licet. Quæ in amicos præstare cupimus, ijs quæ in quemuis. ut officia seruare et bene mereri magis optamus, quàm uideri bene mereri, & officia seruare. Quoniã beneficia malumus in amicos conferre, quàm uideri: in quemuis contrà. Non necessaria necessarijs meliora sunt, eaq; interdũ magis expetuntur. Bene enim uiuere præstat quàm uiuere: cum bene uiuere sit non necessarium, et uiuere in necessarijs. Fit autem interdum ut quæ meliora sunt, non etiam magis expetantur. non enim si quid melius, propterea id necesse sit etiã magis esse expetendum. Philosophorum enim uita cum eo genere uitæ quod in pecunijs quærendis consistit, sit melior: attamen ei cui res ad uiuendum necessariæ non suppetunt, non magis expetenda est. Non necessaria autem sunt, cum suppetunt res necessariæ, & aliæ præterea quædam honestæ parãtur. Ac ferè quidem certè necessaria magis expetenda sunt, non necessaria meliora. Quæ ab alio non suppeditari possunt & accipi, ijs quæ possunt: quomodo iusticia ad fortitudinem affecta est. Quæ sine alijs expetenda sunt, ijs quæ nisi cõiuncta cum alijs non expetũtur: ut uires corporis sine prudentia non sunt expetendæ, sine uiribus etiam prudentia expetenda est. E duobus si unum dißimulemus aut negemus in nobis esse, ut alterũ in nobis esse uideatur, id anteponẽdum

est.

est, quo præditi esse uideri uelimus: ut laboriosos nos esse negamus, ut ingenio ualere uideamur. Quorum bonorum defectio minus in ijs uituperanda est, qui molestè ferunt ea à se abesse: & quorum defectio in ijs qui non acerbè ferunt ea à se abesse, magis reprehendenda est. Borum quæ in eodem genere sunt, quod propria illius generis uirtute & laude ualet, alteri quod eo caret antepo nendū est. Ex ijs in quibus inest, id in quo maior est. Quæ bonum eum in quo sint efficiunt, ijs quæ non efficiunt: ut calidius id est quod calefacit, eo quod non calefacit. Ex ijs quæ efficiunt, ea quæ magis efficiunt: aut quæ id quod melius est, & magis præcipuum bonum, efficiūt: ut quæ animum bonum efficiunt, ijs quæ corpus. Ex casibus etiā & usu, actionibus & operibus, comparationis locus sumitur, & quæ ab illis orta sunt concluduntur. alterum enim alteri consequens est: ut si id quod iustè fit, ei quod fortiter, anteponēdum sit, iusticia fortitudini anteponetur. Et si iusticia fortitudini anteponenda sit: etiam id quod iustè fit, ei quod fortiter. Quod idem fit in cæteris. Si quo bono, unū maius bonum sit, minus alterum, maius magis expetendum est: uel si maiore aliquo maius sit alterum. Quinetiam è duobus quæ alicui præponēda sint, id quod magis expetēdum sit, potius eligendū erit, quàm id quod minus. Quorum præstantia & laus, præstantiæ, laudiq; aliorum anteponitur, ea etiam anteponēda sunt. ut amicitia diuitijs. amicitiæ enim excellentia & gloria, opum excellentiæ & exuperantiæ anteponēda est. Quæ ipsum sibi quisq; parare & quærere malit quàm alterum, ea anteponenda: ut amici opibus. Ex adiunctione hoc modo; Si eidem rei aliquid adiungatur, totumq; melius

C 3

melius efficiat, id magis expetendum est. In quo cauendum est, ne ad ea progrediamur, in quibus altero eorum quæ coniunguntur, utatur id quod utrisq; commune est, uel aliqua alia ei adiumenta afferat, reliquo non utatur, neq; ei sit adiumento. quales sunt, cum fabrica, serra & falx coniuncta: quarum serra si coniuncta sit, optanda magis est, cum magis expetẽda non sit omnino. Rursum, si quid ad minus additum, maius totum efficiat, magis expetendum est. Quod idem ex detractione effici potest. Quicquid enim est eiusmodi, quo detracto, id quod reliquum est minus efficitur, id omne anteponẽdum. Quæq; propter se expetenda sunt, ijs quæ ad existimationem hominum & opinionem accommodantur: ut ualetudo pulchritudini anteponenda est. Illud autem ad iudicium hominum & opinionem dirigitur, quod si nesciant, nullus in eo parando labor impendatur. Quæ etiam propter se expetuntur, & ad hominum commendationem, ijs quæ alterius solùm gratia. Quæq; ui sua per se & propter se in maiore precio & honore sunt, eadem meliora sunt, & magis expetenda. Ea autem per se in maiore honore sunt & precio, quæ detracta omni opinione utilitatis, tamen magis propter se peteremus.

CAPVT II.

Diuisio etiam rerum expetendarum, & quarum causa expetantur, magnam suppeditabit copiam disputãdi: ut utilitatis, uel honestatis, uel uoluptatis gratia res omnes expetendas. Quibus enim ad omnia, uel ad plura utimur, ea ijs anteponenda sunt quibus ad tot res non utimur. Quòd si in utrisq; eadem reperiuntur, in utris magis reperiantur uidendum est: utrum iucundiora sint, an hone-

honestiora, an utiliora. Quæ melioris rei causa comparata sunt, eadem magis expetenda: ut quæ uirtutis, quàm quæ uoluptatis gratia. Eadem ratio est rerum fugiendarum. Fugienda enim sunt magis quæ res expetendas impediunt; ueluti morbus magis declinandus & uitandus est, quàm deformitas, quod magis nos à uoluptate & uirtute morbus detorquet. Ex eo etiam argumenta sumuntur, si rem propositam & expetendam & fugiendam esse doceamus. Minus enim expetenda est res eiusmodi, quam expetere æquè ac fugere liceat, quàm altera quæ tantummodò sit expetenda. Ac comparationes quidem rerum inter se tractandæ sunt, quemadmodũ à me præscriptum est. Qui ijdem loci ualent etiam ad faciendam sine comparatione fidem, quid sit expetendum, quidq; fugiendum. Detrahenda enim modò excellentia & præstantia est, qua alterũ alteri præstat. Si enim quæ in maiore honore sunt & precio, eadem magis expetẽda sunt: certè quæ in honore sunt, & ducuntur gloriæ, eadẽ sunt expetenda. & si quæ utiliora sunt, ea magis expetenda: utilia etiã expetuntur. Quod idem fit in cæteris quæ comparantur. Sunt autem quædam, ex quorum inter se comparatione statim utrunq; expetendum esse, aut alterum intelligimus. ueluti cum unum natura bonum, alterum minimè dicimus. perspicuum est enim, id quod natura tale sit, esse expetendum. Sumendi sunt autem à maiore & minore loci, qui quàm latißimè pateant. sic enim ad plura concludenda ualebunt. Possunt autem quidam ex ijs locis quos exposuimus, generaliores effici, si parua nominum fiat mutatio: ueluti, quod natura tale uel tale est, eo est magis tale, quod non est tale uel tale natura. Ex duobus

C 4

bus si unum efficit, alterũ non efficit tale uel tale: id quod ipsum habet, aut in quo inest, magis tale est, quod interdum facit, quàm quod nõ facit. Sin utrunq; uim efficiendi habeat, id quod plus efficit, & magis tale uel tale est. Et si ex duobus, unum magis superet tertium quippiam, quàm alterum. Si è duobus unum magis tale uel tale sit, quàm quod tale est: alterũ magis quàm quod non est eiusmodi: profectò primũ in eo genere uincat necesse est. Ex coniunctione idem efficitur. Si quid ad eandem rem addatur, totumq; magis tale uel tale efficiat. Et si quid ad rem additum quæ minus sit eiusmodi, totam magis talem reddat. Itemq; detractione. nam si quid detrahatur ab aliquo, ex eoq; quod reliquum est minus tale uel tale existat, id in eo genere præstat. Quæ mixta coniunctaq; sunt minus cum contrarijs, ea magis talia uel talia. ueluti id albius est, quod minus admixtũ habet nigrorem. Præter illos autem locos, qui suprà enumerati sunt, hic alius est locus. Quod sibi magis rei de qua agitur uerã asciscit definitionem. uelut si candoris hæc sit definitio, Color aspectum oculorum diuidens: is albior color erit, qui magis dispertit aspectum. Quòd si quæstio nõ generalis, sed quæ subiecta sit generi tanquam pars ponatur, primùm loci qui expositi sunt, ad confirmandum uel reprehẽdendum omnes ualent plurimum. Si quid enim omnino & totum confirmemus aut refellamus, etiã partem ostendimus: propterea quòd si quid in toto genere reperiatur, etiam in parte: & si in nulla parte, in aliqua intelligi nõ potest. Aptißimi autem sunt loci, latißimeq; patent, ij qui ex contrarijs coniugatisq; sumuntur. Aequè enim probabile est effari, si omnis uoluptas sit in bonis, etiam dolorem

rem omnem in malis esse: ac si qua uoluptas sit bonum, aliquem etiam dolorem esse in malis. Et si quis sensus nõ sit uis & facultas, sequitur, ut sensus priuatio non sit imbecillitas. Et si, quod opinabile est, sciẽtiæ subiectum sit: fit, ut quædam opinio sit scientia. Rursum, si qua res iniusta, in bonis, aliqua etiam res iusta sit in malis necesse est: & si quid eorum quæ iniustè fiunt, malum est, aliquid etiam eorum quæ iustè fiunt, erit bonum: & si quid eorum quæ iucunda sunt, in rebus fugiendis sit, aliqua etiam uoluptas fugiẽda. Eodemq; modo, si quid eorum quæ iucũda sunt, utile sit, aliqua etiam uoluptas erit in bonis. Quod idem in ijs quæ uim interimendi habent, & in ortu & interitu contingit. Si quid enim quod uim habeat interimendæ uoluptatis & scientiæ, in bonis est, sit etiam necesse est aliqua uoluptas & scientia in malis. Itemq; si aliquis interitus scientiæ sit in bonis, aut ortus in malis: erit in malis aliqua scientia. ut si obliuio flagitiorum alicuius, in bonis, aut recordatio in malis numeretur, certè & cognitio flagitiorum alicuius in malis ducitur. Quod idem in cæteris contingit, propterea quòd eadem ratio uerisimilitudinis ualet in omnibus. Idem ex maiore, minore & pari efficitur, hoc modo: Si quid eorum quæ ex alio genere sunt, magis tale uel tale sit, illorũ autem nihil sit: efficitur, ut id quod propositum est, non sit eiusmodi: ut si qua scientia bonum sit potius quàm uoluptas, nec ulla sit in bonis scientia, ne uoluptas quidem in ijs numerabitur. Similiter ex pari & minore licebit confirmare & refellere, nisi quòd ex pari utrunq; efficietur: ex minore cõstituere solùm, non etiam destruere. Si enim pari ratione uis aliqua in bonis sit & scientia,

ſit autem uis aliqua in bonis,etiam ſcientia erit. Sin nulla uis & facultas,ne ulla quidem ſcientia. Si autem minore ratione uis aliqua bonum ſit, quàm ſcientia, ſitq; uis aliqua bonum, etiam ſcientia: ſin nulla uis in bonis ducatur, non neceſſe eſt nullam etiam ſcientiam duci in bonis. Ex quo perſpicuum eſt, locum ex minore ſolum uim habere ad probãdum. Non ſolùm autem ex comparatione eorum quæ ſunt diuerſorum generum,argumentum duci poteſt:ſed ex eodem etiam genere,ſi quis ſumat quod ſit in eo genere maximè tale. ut ſi qua ponatur eſſe in bonis ſcientia, probatumq; ſit non eſſe in bonis prudentiam,nulla alia numerabitur:quippe cum ne ea quidem quæ maximè uideatur.Ex fictione idem efficitur,ſi id antè conueniat:pari ratione,ſi cui cõueniat,etiam omnibus cõuenire,aut non conuenire: ut ſi hominis animus ſit immortalis,etiam cæterorum.Quòd ſi non hic,ne cæterorum quidem eſſe. Si igitur in quæſtione poſitum ſit alicui conuenire, non conuenire alicui docere debemus. Sic enim illud conſequens erit ex fictione nulli conuenire. Quòd ſi cui non conuenire ponatur,probandum eſt alicui conuenire.ſic enim illud conſequens erit,conuenire omnibus. Illud autem perſpicuum eſt,eum qui ex huiuſmodi fictione argumentum ducit,ad generalem reuocare quæſtionem, quæ in parte propoſita eſt. eum enim uult,qui partem concedat,totum etiam concedere: quandoquidem ſi uni, pari ratione æquum putat conuenire omnibus. Ac infinitæ quidem quæſtiones uno modo euerti refelliq; poſſunt:ut ſi uoluntatem bonum eſſe dixerit,aut non eſſe bonum,neq; aliud quicquam expoſuerit. Nam ſi uoluptatem aliquã in bonis eſſe dixerit, nullam eſſe

esse omnino probandum est, si rem propositā uelit euertere. Item si uoluptatem aliquam non bonam esse enunciarit, omnino demōstrandum est omnē esse: aliter enim non potest reprehēdi. Nam si uoluptatem aliquam non esse bonum, aut esse doceamus, nōdum proposita res reprehensa est. Ex quo perspicuum est, rem infirmari uno modo posse, cōfirmari duobus. Siue enim omnino doceamus omnem in bonis uoluptatem duci, siue aliquam, res confecta erit. Itemq; si opus sit ostendere, aliquam uoluptatem non esse in bonis, si nullam esse doceamus, aut aliquam non esse, utrū effecerimus, aliquā in bonis non esse uoluptatem docuerimus. Definita autem quæstione, duo ad refellendum loci suppetent: ut si quis ponat in bonis uoluptatem aliquam esse, aliquam non esse: siue omnis in bonis esse doceatur, siue nulla esse, res proposita infirmata erit. Quòd si unam tantummodò in bonis uoluptatem posuerit, tribus modis id poterit refelli. Si enim omnem esse, uel nullam, uel plures docuerimus, rem propositam euerterimus. Si uerò quæstio definita expositaq; sit pluribus, ueluti prudentiam solam ex uirtutibus esse sciētiam, ad id reprehendendum quatuor modis instructi erimus. Nam si doceamus omnem uirtutē scientiam esse, aut nullam, aut etiam aliam, ueluti iustitiam, aut ipsam prudentiam non esse scientiam, euersum erit id de quo agitur. In quo utile erit, quid cuiq; rerum singularū quæ continentur sub specie de qua quæritur accidat, aut non accidat, uidere: quemadmodū de generalibus quæstionibus tradidi. Genera etiam uidenda sunt diligenter, eaq; in partes, ut dixi, usq; ad indiuidua, tribuēda. Siue enim in toto genere uideatur inesse, siue in nulla parte, postquā in singu

lis rebus aliquot, ita rem habere docueris, petendum est, ut omnino totumq; concedat: aut certè occurrat, in quo non ita reperiatur. Postremò, quibus in rebus diuidi in specie diuersa, aut numero potest accidens, facta eius diuisione, nunquid conueniat uidendum est: ut tempus non moueri, aut non esse motū, si probare uelimus, quot sint genera motus docendum est. Si enim nullum eorum conueniat tempori: tempus certè nō mouetur, nec motus est. Itemq; animum non esse numerum, licebit docere diuisione adhibita, omnem numerum aut parem esse, aut imparem. nam si animus neq; par, neq; impar sit, profectò esse numerus nullo modo potest. Ac ex his quidem locis argumenta ducenda sunt, & depromēda ad confirmandum uel refellendum accidens.

TOPICORVM LIber Quartus.

CAPVT I.

DEinceps ea quæ ad genus & proprium pertinent, uideamus. In ijs autem elemēta definiendi tradētur: illa autem ipsa rarò in disputationem incidunt. Si igitur ponatur genus alicuius eorū quæ sunt, primùm uidendū est, an de aliquo eorum quæ illi cognata sunt, & uicina, minimè dicatur: ut fit in accidentibus. ut si uoluptatis genus bonū statuatur, an aliqua uoluptas non sit in bonis, uidendum erit. Nā si ita fiat, certè uoluptatis bonū non est genus: quippe cū genus in formis omnibus quæ sub ipsum subiectæ sunt, intelligatur. Deinde considerandū est, an in quæstione qua quid sit res exquiritur, minimè dicatur, sed ut accidens: ut id quod album est

est de niue, aut de animo id quod pulsu suo & interiore agitatur. neq; enim idem nix est quod albũ aliquid. itaq; non est id quod album est, niuis genus: nec animi, id quod à se mouetur. accidit enim ei ut moueatur, quemadmodũ sæpe animali ut ambulet. Præterea quod à se mouetur, non quid est, sed facere aut pati indicat. Itemq; id quod album est, non naturam niuis significat, sed qualitatem. Ita neutrũ eorum in naturæ quæstione dicitur. Maximè uerò an definitio accidentis in id genus quod datum est conueniat, spectare debemus. Nã ut in eo exemplo quod modò protuli, permaneam, fieri potest ut aliquid seipsum & moueat, & non moueat. Itemq; ut album sit aliquid, & non album. ex quo efficitur, neutrum eorum genus esse, sed accidens: quandoquidem accidens diximus esse, id quod & conuenire alicui potest, & non conuenire. Iam illud etiam uidendum est, an non in eadem diuisione genus & species numerata sint: unumq; eorũ ad substantiam, alterum ad qualitatem: aut illud ad ea quæ cum aliquo conferuntur, hoc ad qualitatem pertineat. ueluti nix & cygnus ad substãtiam: id autem quod album est, non ad substantiam, sed ad qualitatem pertinet. Ita id quod album est, nec niuis genus est, nec cygni. Rursus, quoniam scientia in ijs est quæ cum aliquo conferuntur, bonum autem & honestum in qualitate: fit, ut honestum aut bonum non sit genus scientiæ, præsertim cum eorum quæ cum aliquo conferuntur, genera etiam ipsa in eodem genere esse debeant. Id quod in duplo cernere licet. Nam cum multiplum dupli sit genus, ipsum etiam in ijs est quæ cum aliquo conferuntur: atque ut summatim dicam, eidem diuisioni, cui species, genus subijci debet. siue enim

species substãtia sit, etiam genus: siue qualitas sit species, etiam genus qualitas sit necesse est. ut si candor ad qualitatem referatur, color etiam refertur. Quod etiam fit in cæteris. Præterea uidẽdum est, an necesse sit, aut poßitne genus eo participare quod in genere positum est: definitio autem participandi est, eius quod communicatur recipere definitionem. Ex quo perspicuum est, species generum participes esse, genera formarum non esse: quando quidem generis cum specie communicatur definitio, speciei cum genere nõ item. Illud ergo uidendũ est, genúsne id de quo agitur, particeps sit, an poßit esse speciei particeps. ut siquis eius quod est, aut unius aliquod genus tradat: ita enim fiet, ut particeps sit formarũ genus. quoniã in rebus omnibus quæ sunt, id quod est & unum intelliguntur: ergo etiã eorum definitio. Illud etiam, an species data & proposita in aliqua re uerè dicatur, genus nõ dicatur: ueluti si id quod est, aut quod sciri potest, opinabilis ponatur genus. de his enim rebus quæ nullæ sunt, opinabile dicitur: quoniam multa eorum quæ nulla sunt, in opinione confidunt. Id autem quod est, aut quod scientia comprehenditur, de ijs quæ nulla sunt, ut perspicuum est, non dicuntur. Ex quo fit, ut neq; id quod est, neq; id quod scientia comprehenditur, sit genus opinabilis: præsertim cum in quibus species dicitur, genus quoque dici debeat. Præterea illud etiam considerandũ est, an nullius formæ id quod positum est in genere, particeps esse poßit. fieri enim non potest, ut generis sit particeps, id quod nullius formarũ est: nisi fortè aliquid eorum sit quæ in diuisione prima formarũ collocantur, quæ omnia genere tantummodò participant. Si igitur motus ponatur uoluptatis

genus

genus esse, an neq; interitus, neq; commutatio, neq; ullus motus alius eorum qui eodem genere continentur, uoluptas sit, uidendum est. Perspicuum est enim, nullius formæ recipere posse cōmunionem: ita ne generis quidem. quandoquidem id necesse est, quod generis est particeps, alicuius etiam particeps esse formarum. Ita fit, ut motionis species uoluptas esse non possit, neq; indiuiduorum, neq; eorum quæ subiecta sunt sub specie motionis: quandoquidem generis specieiq; cum indiuiduis definitio communicatur. ut certus homo, & hominis particeps est, & animalis. Præterea illud etiam uidendum est, an id quod positum est in genere, in pluribus quàm genus intelligatur. ut opinabile in pluribus quàm id quod est, dicitur. etenim id quod est, & quod non est, in opinione considit. Ita opinabile eius quod est, species esse nullo modo potest. semper enim ad plura genus quàm species pertinet. Itemq; illud, an genus in totidem rebus quot forma dicatur. ut si eorum quæ res omnes consequuntur, unum genus, alterum species statuatur: qualia sunt id quod est, & unum. omnibus enim in rebus id quod est & unum intelliguntur. Neutrum igitur alterius esse genus potest, quandoquidem in rebus paribus æqualibusq; dicuntur. Quod etiam fiet, si quod primum est & principium, alterum alterius genus esse statuatur. nam & initium primum est: & quod primum est, id initium. Ita si utrunq; idem ualet, certè neutrum alterius genus futurum est. In quibus omnibus illud initium & quasi elementum nobis propositum esse debet, Genus ad plura quàm speciem differentiamq; pertinere. Pauciora enim quàm genus, etiam continet differentia. Animaduertendum etiam est, an id

quod pro genere adhibitum est, non est genus alicuius eorum quæ specie non differunt, an etiam non poßit uideri. Is quidem qui rem cõfirmabit, sit'ne cuiuspiam uidebit. est enim omnibus ijs quæ specie non differũt, idem datum genus. Quòd si unius docuerit esse, profectò omnium esse ostẽderit: sin unius non esse docuerit, certè nullius docuerit. ut si quis indiuiduas lineas ponat, dicatq; earum genus esse id quod secari non potest. linearum enim earum quæ diuidi possunt, non est genus id quod datum est, cùm specie non differant: quandoquidem rectæ lineæ omnes specie non differunt.

CAPVT II.

Illud etiam, an sit aliud aliquod genus eius speciei quæ data est, quod nec genus propositum contineat, neq; sub illud subiectum sit: ut si quis iusticiæ genus esse scientiam ponat. quoniam enim genus est etiam uirtus, neutrumq; genus alterum continet, scientia genus esse iusticiæ nullo modo potest. Cum enim species una duobus generibus subiecta est, tum alterum altero continetur. Quanquam de nõnullis quæstio est. nonnullis enim et uirtus & scientia prudentia uidetur esse: nec alterum genus altero contineri: non tamen omniũ consensu prudentia scientia est. Quòd si quis id quod dixi uerum esse concedet, at certè alterum alterius genus esse, aut sub eodem genere utrunque subijci, quod eidem genus sit necesse est. quod & in uirtute & in scientia contingit. utrunq; enim eidem generi subiectum est, quippe cum eorum utrũq; habitus sit & affectio. Illud igitur uidẽdum est, an neutrum generi proposito conueniat: quoniam si nec alterũ altero continetur, nec utrunq; eodem, certè id quod propositum est,

esse

esse genus nullo pacto potest. Spectandum etiam genus est propositi generis, & semper id genus quod suprà est, omniáne illa de specie dicantur, & in quæstione naturæ intelligantur. De specie enim, in quæstione naturæ genera quæ suprà sunt dici debent omnia. Quòd sicubi hæc non constet ratio, profectò id quod propositum est, non est genus. Iam illud etiam considerandum est, an speciei cum genere, aut cum aliquo genere eorum quæ suprà sunt, communicetur definitio. Quod enim genus suprà est, nullius eorum quæ infrà sunt definitione participat. Ac ei quidem qui partes infirmandi obtinet, ita, ut dixi, hic tractandus locus est. Ei autem qui probabit rem, si speciei genus propositum conuenire constiterit, in dubiū autem ueniat an ut genus conueniat: satis erit aliquod eorum generū quæ suprà sunt, dici de specie in quæstione qua quid quicq; sit exquiritur, docere. Etenim si unū aliquod in illa quæstione dicatur, certè omnia & quæ hoc priora antiquioraq; sunt, et quæ posteriora, siquidē de specie dicantur, in naturæ quæstione dicentur. ex quo efficitur, id genus quod datum sit, in eadē quæstione dici. Quòd si unū in naturæ quæstione dicatur, cætera etiam omnia, si quidem dicantur, in eadem dictū iri quæstione, inductione concludendū est. Sin, an omnino genus propositum speciei conueniat, in controuersia uersetur: non satis est docere, unum aliquod genus eorū quæ suprà sunt, in naturæ quæstione dici de specie: uelut, si quis ingressui genus dederit delationem, non satis est ingressum esse motionem docere, ad probandum ingressum esse delationem, quandoquidem alia sunt etiam motionum genera: sed antè docendum est, ingressum nullius eorum quæ

in eadem diuisione, qua delatio, collocantur, nisi delationis retinere definitionẽ. Quod enim particeps est definitionis generis, id alicuius etiam formarum, quæ prima partitione cõtinentur, definitione participet necesse est. Quòd si ingressus nec accretionis, nec imminutionis, neque aliarum motionum sibi definitionem uendicet: profectò delationis uendicet necesse est. ita ingressus delatio genus erit. Præterea in quibus species posita ut genus dicitur, considerãdum est, an etiam genus quod datum est, in quæstione naturæ de ijs de quibus etiã forma, dicatur: itemq́;, an quæ supra genus sunt omnia. Nam si quo loco hoc non conueniat, certè id quod datum est, generis nomen non obtinebit. Etenim si genus esset, omnia & quæ suprà sunt, & ipsum illud in naturæ quæstione dicerentur, quemadmodũ etiam species in ea quæstione dicitur. Cõmodum igitur erit ei qui refellendi partes obtinebit, non dici genus in quæstione qua quid sit quæretur, de ijs omnibus de quibus etiam forma dicatur: at ei, qui confirmabit in ea dici quæstione. Ita enim efficietur, & genus & formam de eodem in quæstione naturæ dici: ex quo consequens erit, idem duobus generibus esse subiectum. Alterũ igitur altero contineatur necesse est. Quòd si demonstratũ sit, id genus quod constituere uolumus, nõ esse subiectum sub specie: profectò species sub eo subiecta erit. Ita ostensum erit, generis id nomen obtinere. Videndum etiam est, an speciei propositæ, ijsq́; quibuscum species communicatur, generum conueniat definitio. necesse est enim in specie, ijsq́; omnibus quæ specie participãt, generum dici definitiones. Quòd si quo loco non conueniat, certè quod datum est, generis nomen non obtinet.

Illud

Illud etiam num differentiam pro genere adhibuit: ut, si immortale genus Dei dixerit. est enim animantium differentia immortale: quandoquidem animantium alij sunt mortales, alij immortales. ex quo perspicuũ est, in errore illum esse uersatum, quoniã nullius rei genus differentia est. Quod uerũ esse ex hoc intelligi potest, quia differẽtia quid res sit, non indicat, sed potius quale quid sit, quemadmodum gradiens & bipes. Illud etiã, an differentiam in genere quasi speciẽ posuerit: ut si quis impar speciem numeri dixerit. differentia enim numeri est impar, non species: nec differentia generis est particeps, præsertim cum quicquid generis est particeps, id uel species sit, uel indiuiduum: & differentia, nec speciei, nec indiuidui nomen obtineat omnino. Ita fit, ut generis nõ sit particeps differentia. Non igitur impar species est, sed differentia, quandoquidem non est particeps generis definitionis. Præterea illud etiam considerandum est, an genus in formarum numerum retulerit: ut contiguitatem idem esse quod continuationem: aut permixtionẽ idem quod temperationem. aut ut Plato definit, delationẽ, loci mutationem. neq; enim necesse est contiguitatem cõtinuationem esse: sed contrà, continuationem contiguitatẽ esse necesse est. quippe cum non omne quod coaptatur, continuetur: sed quod continuatur, aptatur. quod idem fit in cæteris. neq; enim confusio omnis temperatio est, quoniam siccorum permixtio non est temperatio: nec mutatio loci omnis, delatio. Ingressus enim delatio non uidetur esse, propterea quòd in ijs tantũmodò quæ ui, non sponte & uoluntate sua locum mutant, dicitur. id quod in rebus inanimis contingit. Ex quo intelligitur, speciem, quàm genus,

in pluribus dici, in ijs quæ data sunt, cum contrà necesse sit fieri. Videndum etiam illud est, an sub formarum aliqua differẽtiam collocarit: ueluti, si immortale idem esse quod Deum dixerit. Ex eo enim consequens erit, id quod inferius est specie in paribus, aut pluribus dici specie. semper enim in paribus rebus, aut in pluribus, quàm species, differentia dicitur. Etiam illud, an genus sub differentia quasi speciem reposuerit: ut colorem sub eo quod uim habet ad aspectum oculorum comparãdum, uel numerum sub impari. Itemq; illud, an genus dixerit differentiam. Fieri enim potest, ut aliquis hoc propositum afferat, & inducat, temperationis differẽtiam esse confusionem, aut delationis, loci immutationẽ. Atq; hæc omnia ex ijsdem locis, quoniam inter eos communio est & societas quædam, intelligenda sunt. nam et genus in pluribus dici debet quàm differentia, & differentiæ non esse particeps. quòd si ita, ut in superioribus exemplis, genus detur, neutrum eorum quæ exposuimus accidere potest. Sic enim & in paucioribus dicetur genus, & participabit differentia. Præterea illud intelligendũ est, si differentia nulla earũ quæ generi subiectæ sunt, de specie quæ data sit, dicatur, ne genus quidem dictum iri. nam quoniã de animo nec impar, nec par dicitur, eo fit, ut ne numerus quidem. Iam uerò si species sit prior naturæ ordine, & genus unà secum tollat & euertat, nam id contrà fieri debet: quod idem fit, si species genus expressum & propositum, aut differentiam, potest relinquere: ut animus motum, aut opinio uerũ et falsum. neq; enim alterum eorum genus potest esse, aut differentia: quoniam quandiu species est, eam & genus & differentia sequuntur.

CA-

CAPVT III.

Atq; etiam illud uidendum est, an idipsum quod positum est genus esse alicuius, particeps sit definitionis contrarij generis, aut esse poßit. sic enim eadē res simul contrariorum poterit esse particeps, propterea quòd species nunquam genus prætermittit: & contrarij est, aut potest esse particeps. Illud etiā, an cum specie aliquid communicetur, quod ijs quæ subiecta generi sunt, conuenire non poßit, omnino: ut si animus uitæ est particeps, nec ullus numerus poßit uiuere, certè animus esse numeri species nullo modo potest. Illud etiam uidendum est, an species multis uarijsq; modis cum genere collata dicatur. In quo ex locis eorū quæ multis modis dicuntur, quos exposuimus, argumēta nobis suppetēt. Sūt enim genus & species synonyma. Cumq; omniū generū multæ sint formæ ac species, considerandum est, an poßit alia species esse illius generis quod datū est. nā si non sit alia species, profectò id quod propositum est, in numero generū non est habendum omnino. Illud etiam, an quod per translationē dicitur, pro genere sit positū. ueluti si quis temperantiam, concordiam concentūq; dixerit. Nam cum genera omnia propriè de formis dicantur, concentus de temperantia non propriè, sed per translationē dicitur. quando quidem concentus omnis in sonis cernitur. Iam uerò an aliquid speciei contrarium sit, uidendum est. qui sanè locus multis modis tractari potest. Primùm, si in eodem genere etiam contraria reperiantur, cum interim nihil sit generi contrarium. In eodem enim genere contraria inesse debent, si nihil generi sit contrarium. Quòd si quid contrarium sit generi, an contrarium in contrario sit,

sit, uidendum est. Contrarium enim, si quidem sit generi aliquid contrarium, in contrario necesse est esse, quæ omnia ex inductione intelligi licet. Præterea illud etiã, an in nullo omnino genere id insit quod speciei contrarium est, sed genus ipsum sit, quale est bonum. Nam si illud in genere non reperiatur, nec contrarium quidem eius in genere reperietur, sed ipsum in generum numero habebitur. Quod in bono maloq; cõtingit: quorum neutrum ad genus refertur ullum, sed utrunq; eorum genus est. Illud etiam, an contrarium et genus sit alicui, & species: & quibus aliquid est interiectum, & quibus nihil est. Nam si quid interiectum sit generibus, etiam formis est: & si formis, etiam generibus uicißim. Quod in uirtute & uitio, iusticia & iniusticia perspici licet: quorum utrisq; aliquid interiectum est. Huic loco occurritur, inter ualetudinem & morbum nihil medium esse, inter malum & bonum aliquid esse. Tum uidendum est, an inter species & genera aliquid interiectũ sit, nec eodem modo, sed ita ut inter alia negatio interiecta sit, inter alia res aliqua subiecta: siquidem eodem modo utrisque probabile est data esse. Id quod uidere licet in uirtute & in uitio, & in iusticia & iniusticia, quibus aliqua interiecta est negatio. Porrò quando non erit generi contrarium, non solum illud uidendum est, an contrarium in eodem genere reperiatur, sed etiam illud quod medium est. quandoquidem in quo extrema, etiam medium collocatur, quod in candore & nigrore contingit. Nam et eorum & colorũ omnium qui medij sunt & interiecti, color genus est. Cui tamen loco occurritur. Parum enim & nimium cum in eodem genere reperiantur (sunt enim

nim in malis) tamen mediocritas quæ ijs interiecta est, non in malis est, sed in bonis. Illud etiam, an genus alicui, species nulli sit contraria. Nam si genus alicui contrarium est, etiam forma est: ueluti uirtus & uitium, iusticia & iniusticia. Quod idem in cæteris omnibus perspici licet. Hoc tamen loco nobis occurritur. ualetudo enim uniuersa, morbo contraria est: certus autem morbus cum morbi sit species, nulli contrarium est. ut febris, ut oculorum dolor, & singuli alij. Ac ei quidem qui refellendi partes tuebitur, tot modis hæc uidēda sunt. quoniam si ea ipsa quæ exposuimus minus reperiantur, certè quod datum est & propositum, non est genus. Ei autem qui confirmabit, tribus ex locis ad disputandum suppetet copia. Primus est, si quod contrarium est speciei, id in eo genere situm sit quod positum est, cum interim contrarium generis minimè reperiatur. Si enim cōtrarium ad aliquod genus pertineat, profectò propositum etiam ad illud genus pertinebit. Alter locus est, si id quod interiectum est & medium, ad genus propositum referatur. ad quod enim genus media, etiam extrema referuntur. Tertio loco, si quid contrarium est generi, an etiam contrarium sit in contrario, uidendum est. si enim sit, profectò propositum etiam genus sit in proposito necesse est.

CAPVT IIII.

At uerò & ei qui infirmabit, & ei qui confirmabit, à casibus & coniugatis uidendum erit, an eodem modo sint consequentia quæ proponuntur. Nam si semel in uno, etiam in omnibus intelligetur, aut non intelligetur: ueluti si iusticia scientia quædam est, etiam id quod iustè fit,

sit, scienter fiat, et iustus sciēs sit necesse est. Quòd si nihil eorum sit, ne aliorum quidē esse aliquid potest. A` simili hoc modo: Quod iucundum est, eandem habet rationem ad uoluptatem, quam id quod utile est ad bonum: siquidem utrunq; utriusq; efficiens est. ita fit, ut si uoluptas sit in bonis, etiam id quod iucundum est, sit in ijs quæ utilia sunt. Perspicuum est enim boni esse efficiens, quandoquidem uoluptas est in bonis. Hoc etiam modo locus ab origine & ortu interituq; ducitur. ut si ædificare sit agere, ædificasse etiam erit egisse. et si discere est recordari, certè didicisse recordatū esse erit. & si dissolui, interire est: profectò & dissolutum esse, interisse erit, & dissolutio aut diremptio, interitus. Eadem est ratio eorum quæ uim habent ad gignendum & interimendum. Itemq; uis & usus, omninoq; in quauis similitudine, et is qui refellet argumentationem, & qui cōfirmabit, eodem modo perspicere debet, quomodo in loco ab ortu & interitu exposuimus. Si enim id quod uim habet ad interimendum, uim etiam habet ad dirimendum, etiam interire erit dirimi: & si id quod uim habet ad gignendum, pertineat ad efficiendum, certè & gigni idem quod fieri erit, & ortus idem quod effectio. quod de ui & usu eodem modo iudicādum est. Nam si uis affectio sit, etiam posse affici erit: & si alicuius rei usus & functio actio sit, profectò & fungi idem quod agere, & functū esse idem quod egisse ualebit. Quòd si priuatio erit id quod speciei cōtrarium est, dupliciter licebit refellere. Primò quidem, si in genere quod propositum est, id contrarium reperiatur. Aut enim in nullo omnino genere eodem, aut certè nō in extremo priuatio est: ueluti si aspectus in extremo genere

sensu

sensu insit, certè sensus cæcitas esse non potest. Deinde si & generi & speciei contraria sit priuatio, neq; sit contrarium in contrario, ne id quidem genus quod propositum est, in proposito intelligetur. Atq; is quidem qui refellit, argumenta sumet, quemadmodum exposui: qui autem confirmabit, unum tantummodò depromet, hoc modo: Si cõtrarium in contrario, etiam propositũ genus in proposito reperiatur necesse est: ut si cæcitas, quædã sensus uacuitas sit: etiam aspectus sensus sit necesse est. Ab aientibus autem et negantibus cõmutato ordine, quemadmodum in accidentibus expositum est, argumenta ducenda sunt, hoc modo: Si quod iucundum est, bonum est: quod est non bonum, id non iucũdum est. si enim non ita sit, erit aliquid iucundũ, quod non est bonũ. Fieri autem nõ potest, ut si bonum genus sit eius quod iucũdum est, sit aliquid non bonum iucundũ: præsertim cum in quib. genus non dicitur, ne ullà quidẽ species in ijs dici queat. Hoc quidẽ modo ei qui confirmabit ducendum argumentum est: Si quod non bonum est, id non iucundum est, quod iucundũ est, in bonis est: ita genus est bonũ eius quod iucundum est. Quòd si in ijs sit species, quæ cum aliquo conferuntur, an etiam genus in ijs sit, uidẽdum est. Si enim species in eorũ habeatur numero, quæ cum aliquo cõferuntur, etiam genus habeatur necesse est. quod in duplo & multiplo cernere licet: quorum utrũq; in ijs est, quæ cum aliquo cõferuntur. At uerò non si genus ad ea pertineat, speciẽ etiam pertinere necesse est. Nã et scientia in ijs est, & grãmatica non item. An'ne id quidem quod suprà diximus, uerũ uideri potest? nã cũ uirtus in bonis sit, & in rebus honestis, uirtusq; in ijs quæ cũ aliquo cõferuntur,

tamen

tamen nec bonum nec honestum in ijs quæ cum aliquo conferuntur, sed in qualibus. Præterea uidendum est, an species non ad idem referatur per se, et generis ratione: ut si duplum simpli dicitur duplum, etiā quod multiplum est ad simplum referri debet: sin minus, certè multiplum esse genus dupli nullo modo potest. Itemq; illud, an minimè ad idem referatur, & generis, & omnium generum superiorum ratione. si enim duplum sit simpli multiplū, erit etiam duplum exuperans simplū, omninoq; omnium generum quæ suprà sunt, ratione ad simplum referetur. Quanquam huic loco occurritur: propterea quòd non necesse sit, ipsum per se & generis nomine cum eadem re conferri. Nam cùm scientia ad rem quæ scientia comprehenditur, referatur, tamen habitus & affectio non ad rem quæ sub scientiam cadit, sed ad animum pertinet ac refertur. Illud etiam, an genus & species ijsdem casibus explicentur: ut an alicui tribuatur, an uerò alicuius sit, aut alióne modo dicatur. Eadem enim est ratio speciei & generis. Id quod fit in duplo, ijsq; omnibus quæ suprà sunt. Alicuius enim rei & duplum & multiplum, duplum multiplumq; dicitur: quod eodem modo de scientia iudicandum est. Alicuius enim scientia, & ipsa scientia, & genera, ut affectio, ut habitus esse dicuntur. Occurritur tamen interdum, non ita rem habere, propterea quòd differens & contrarium alicui contrario dicitur: cum interim diuersum quod illorum genus est, non alicui diuersum, sed ab aliquo dicitur. Diuersum enim quid ab aliquo nominatur. Rursum illud uidendum est, an ea quæ cum aliquo conferuntur, ijsdem casibus explicentur, minimeq; reciprocentur eodem modo: ut fit in duplo

duplo & multiplo, quorum utrunq; alicuius & ipsum, & cum uicißim reciprocatur, dicitur. nam & simplum & subduplum, alicuius rei simplum, & submultiplum appellatur: quod idem in scientia & opinione contingit, quæ alicuius esse dicuntur. Itemq; reciprocantur. Nã quod sub opinionem cadit & scientiam, eodem modo in ablatiuo, cum scientia & opinione reciprocãtur: ex quo fit, ut si in aliquo non uicißim respondeat alterum alteri, non sit futurum genus. Illud etiam uidendum est, an in hoc ipso genere quod tractamus, genus & species paribus casibus explicentur, quoniam ijsdem paribusq; casibus utrunq; dici debet: quod fit in dono & largitione. nam & donum, alicuius donum, & alicui dono datum esse dicitur: & largitio, alicuius largitio, & alicui facta largitio dicitur: quorum largitio genus doni est. est enim donum, largitio quæ reddi non debet. Quanquam nonnulla sunt in hoc genere, quæ paribus casibus non efferantur. Duplum enim alicuius duplum est. quod autem uincit, & maius est, & aliqua re maius est, & aliqua magnitudine maius est. Quicquid enim præstat, id excellentia aliqua præstat, & alicui rei præstat. Ita non sunt genera dupli, quæ proposita sunt: quandoquidem paribus casibus ea & species nõ exprimuntur: aut certè non omnino uerum est, speciem & genus paribus casib. efferri. Atq; etiam illud uidendum est, ut cõtrarij contrarium genus sit, ut dupli multiplum, & simpli submultiplum: contrarium enim contrario genus esse debet. Quòd si quis scientiam ponat esse sensum, id etiam quod sub scientiam cadit, sub sensum cadere oportebit. non ita est. neq; enim omne quod scientia cõprehenditur, mouet sensum:

eum præsertim quædam eorum quæ intelligentia & ratione continentur, subiecta sint scientiæ. ita nō est genus eius quod scientia cōprehenditur, id quod sub sensum cadit: quòd si ita nō est, ne sensus quidem sciētiæ genus est. Quoniā autem eorum quæ cum aliquo cōferuntur, partim necesse est, in ijs sita esse quibuscum conferuntur, ut affectio, ut habitus, ut apta cōpositio membrorum, quæ in nullo alio possunt inesse, quàm in ijs ad quæ referuntur: partim nō est necesse in ijs sita esse ad quæ pertinēt: potest tamen, ut ita sit, euenire: (ut, si animus est qui scientia contineatur, nihil prohibet animum sui continere scientiam, & tamen non est necesse: cum præsertim fieri poßit, ut hæc ipsa in alio sita sit) partim nō possunt in ijs inesse omnino ad quæ referuntur, ut contrarium in contrario esse non potest, neq; scientia in eo quod subiectum est scientiæ, nisi cum animus aut homo ea sunt quæ sub scientiā cadunt: illud uidendum est, an aliquis ad aliquod genus eiusmodi quippiam retulerit, quod non est eius generis: ut si quis memoriam, retentionem scientiæ dixerit. Omnis enim retentio in eo sita est quod retinet. Ita fit, ut scientiæ retentio in scientia sita sit: memoria igitur in scientia sita erit, quandoquidē scientiæ retentio est. quod fieri non potest. Omnis enim memoria in animo sita est. Hic autem locus ad accidēs referri potest: nihil enim interest, utrum memoriæ genus sedem & retentionem dicamus, an ei hoc accidisse: quoniā si quouis modo memoria retentio sit scientiæ, eadem ei attribuetur ratio.

CAPVT V.

Illud etiam intelligendum est, si quis habitum pro actione dixerit, aut actionē pro habitu, eorum neutrum esse

esse genus: ut si quis sensum, motum corporis dixerit. est enim sensus habitus, motus autem actio. Quod idem fiet, si memoriam habitum continendæ opinionis appellauerit. nulla enim memoria habitus est, sed potius actio. Errant etiam ij, qui habitum statuunt esse uim quæ consequens est ex habitu: ut clementiam, iræ cõtinentiam: & fortitudinem atq; iusticiam, metus lucriq; continentiam. Nam & fortis clemensq; , uacuus à perturbatione dicitur: & continens, is qui est in perturbatione, neq; ab ea uincitur. Ac uis quidem ex utroq; talis fortasse consequitur, ut si sit in perturbatione, nõ ab ea uincatur, sed eam uincat. sed tamen fortem aut clemẽtem esse, non est hoc se modo continere, sed nihil omnino ab ijs perturbationibus agitari. Interdum etiam, quod ex re qualibet consequens est, id pro genere dicunt: ut dolorem, iræ genus: & fidei, opinionem. utrunq; enim eorum cum ex formis propositis quodam modo consequatur, neutrum tamen in numerum generum uenit. qui enim irascitur, dolet ille quidem, sed ita ut dolorem antè esse quàm iram intelligamus: quandoquidem non ira doloris, sed dolor iræ causa est: ex quo efficitur, ut ira non sit dolor omnino. Ex quibus etiam intelligi potest, fidem non esse in opinione. Fieri enim potest, ut is etiam qui non fidem habeat, eandem habeat opinionem. quod fieri non posset, si quidem fides esset opinionis species. Non enim fieri potest, ut idem etiam permaneat aliquid, si ex specie omnino aut genere in genus transferatur: quemadmodum fieri non potest, ut aliquid sit idem animal, & aliàs homo sit, aliàs non sit. Quòd si quis contendat, necesse esse eum qui opinetur etiam credere: idem paria esse &

æquè patere opinionem ac fidem fatebitur. Ita non erit genus, quoniam genus ad plura debet pertinere. Illud etiam uidendũ est, an in aliquo eodem utrunq; inesse possit. In quo enim genus inest, etiam species. ut in quo candor existit, etiam color: & in quo grammatica, etiam scientia solet existere. Si quis igitur uerecundiam metum esse dicat, aut iram dolorem, non efficietur ut in eodem genus speciesq; intelligantur. Est enim uerecundia in ea parte animi sita, quæ rationis est particeps: metus autem in ea, in qua irarum existit ardor: & dolor in ea, in qua cupiditates uersantur, quoniam in ea etiam uoluptatis est sedes: ira uerò, in qua ira uersatur. Ex quo efficitur, non esse genera ea quæ proposita sunt, quandoquidem non in eo ipso insunt in quo species & formæ. Itemq; si amicitia in ea sit parte in qua uoluptates habitant, non erit uoluntas aliqua, præsertim cum uolũtas omnis in ea parte sita sit quæ rationis est particeps. Valet etiam hic locus ad subiecta & accidentia. in quo enim accidens situm est, etiam id cui cõuenit situm est. ita fit, ut si in eodem non existant, non sit accidens. Illud etiam, an quadam ex parte cum specie genus quod datum est communicetur. Non enim quadam ex parte genus communicatur, quippe cum homo non sit quadam ex parte animal, nec grammatica aliqua ex parte scientia. quod idem in cæteris contingit. Illud ergo considerãdum est, an quædam cum genere quadam ex parte cõmunicentur: ueluti si animal cadere sub sensum, aut aspectabile quoddam esse dictum est. animal enim & sub sensum, & sub aspectum quadam ex parte cadit: quandoquidem corpore sensum & aspectum mouet, animo autem non mouet. ex quo

quo sequitur, non esse genera animalis aspectabile, & quod sensum mouet. Falluntq; nos interdum ij qui totum ad partem transferunt, ueluti animal ad corpus animatum. atqui pars in toto nullo modo dicitur: non est igitur corpus genus animalis, quandoquidem pars eius est. Atq; illud etiam spectandum est, num quid eorum quæ uituperanda & fugienda sunt, ad uim, aut ad id quod aliquid potest, relatum sit: ut si sophistam eum statuerit aliquis, qui potest parare pecunias sapientia, quæ in eo uidetur existere: aut calumniatorem, eum qui potest calumniari, & ex amicis inimicos facere: aut furem, eum qui potest clàm aliena furari. nemo enim eorum quos exposuimus, eiusmodi appellatur, ex eo quòd poßit aliquid eorum efficere. Quandoquidem & Deus potest, & uir bonus, quæ mala sunt efficere, cum interim non sint eiusmodi. Omnes enim improbi ex animo & uoluntate nominantur. Præterea omnis uis et facultas in numero expetendorum habentur. etenim malorum uis expetenda est. Itaq; deum & uiros bonos ijs ipsis præditos esse dicimus: eos enim fatemur res malas & flagitiosas agere posse. Ita fit, ut uis nullius rei, quæ quidem uituperanda sit, genus poßit esse. Sin secus, certè efficietur, ut aliquid eorum quæ uituperanda sunt, sit expetendũ. Sic enim uis aliqua uituperanda erit. Itemq; illud uidendum est, an aliquid eorũ quæ propter se & per se honorabilia sunt, aut expetenda, ad uim & facultatem, aut ad id quod potest aliquid, aut quod efficiens est, relatum sit. uis enim omnis, & quicquid aliquid potest, aut efficiens est, id omne propter aliud expetendum est. aut, an aliquid eorum quæ duplex habent genus, aut plura, ad alterũ retulerit.

Sunt enim quædam, quæ ad unum genus referri non possunt: quo in genere sunt impostor, & calumniator. neq; enim is calumniator aut impostor habendus est, qui uult, nec potest: neq; is qui potest, neque uult: sed is demum, in quo utrunq; horum inest. ex quo efficitur, ea quæ posita sunt, non in uno genere, sed in utroq; esse collocãda. Iam uerò contrà interdum genus pro differentia, & differentiam pro genere dicunt. ut stuporem, magnitudinem admirationis: & fidem, stabilitatem opinionis. neq; enim magnitudo, neq; firmitas & stabilitas, generis, sed differentiæ nomine appellari debent. quoniam & stupor admiratio est nimia, & fides firma opinio. ex quo perspicuum est, & admirationẽ genus esse, & opinionem: magnitudinem uerò nimiam, & firmitatem, esse differentiam. Præterea si quis exuperantiam & firmitatem pro genere explicauerit, efficietur ut res inanimæ & fidem habeant & consternentur. Nam quoniam inest uniuscuiusq; rei firmitas, & magnitudo, aut exuperantia in eo cuius est firmitas & exuperantia: certè si stupor exuperantia est admirationis, stupor inerit in admiratione: ita obstupescet admiratio, itẽq; fides erit in opinione: si quidẽ firmitas opinionis est. ex quo efficietur, opinionẽ credere. Cõsequens etiã erit, ut is qui isto pacto de genere sentiet, firmitatẽ firmam exuperãtiamq; nimiã esse fateatur: quandoquidem fides aliqua firma est. Si igitur fides firmitas sit, certè firmitas firma futura est. Itemq; quoniam stupor aliquis nimius est, si stupor exuperantia sit, erit nimia exuperantia. quorum neutrum uerum est, quemadmodum nec scientia, id est quod sub scientiam cadit, neq; motus id quod mouetur. Errant etiam interdum

dum ij, qui affectionem eius faciunt speciem cuius est affectio, quales sunt ij qui immortalitatem uitam sempiternam esse definiunt. est enim affectio quædam, aut certè comes uitæ immortalitas. quod uerum esse fiet perspicuum, si quis ex mortali immortalem effici concesserit. Nemo enim eum hominem aliam uitam degere, sed aliquid ei conuenire, aut affectionem accidere fatebitur. Ita fit, ut immortalitatis uita non sit genus. Quo etiam in errore uersantur ij qui affectionem eius rei cuius est affectio, genus esse ponunt: ut uentum esse aerem motum & agitatum. Est enim potius uentus, aeris impulsio: quandoquidem idem aer & cum agitatur, & cum stat, permanet. ex quo efficitur, uentum non esse omnino aerem. Esset enim uentus, etiam si aer non impelleretur: siquidem idem aer qui uentus erat, permanet. Similis est ratio cæterorum eius generis. Quòd si etiã in hac re uentum esse aerem impulsum & agitatum cõcedere debeamus, at certè non omni ex parte id approbandum est: non ijs quidem in rebus, in quibus hoc tale genus non uerè dicitur: sed in ijs, in quibus uerè intelligitur genus id quod propositum est. Sunt enim quædam in quibus non uerè dicitur: ex quo genere sunt nix & cœnum. Aiunt enim niuem esse aquam congelatam atq; concretam: cœnum uerò terram humore temperatam: atqui neq; cœnum terra est, neq; nix aqua. Neutrum igitur genus esse eorum quæ proposita sunt, ullo modo potest: quippe cum semper genus de formis uerè dici debeat. Item, ne uinum quidem aqua est putris, ut ait Empedocles: Aqua putruit in ligno. Iam uerò si omnino nullius sit genus id quod datum est, perspicuum est, ne eius quidem quod positum

C6

est esse. quod hinc intelligi potest, quia nihil specie differunt ea omnia, quibus cum genus id quod datum est communicatur. Cuius generis sunt alba, quæ specie inter se non differunt. Species autem omnis generis differunt. Non igitur id quod album est, ullius genus esse potest. Illud etiam uidendum est, id'ne pro genere aut differentia dixerit, quod ex rebus omnibus consequens est. Sunt enim multa, quæ res omnes consequuntur: ueluti id quod est, & unum in ijs sunt quæ rem omnem sequũtur. Itaq; si id quod est genus esse posuerit, certè omnium rerum genus futurum est, quandoquidem in ijs dicitur: genus autem de nullo, nisi de formis dicitur. Ita unũ eius quod est, species esset. ex quo efficeretur, in ijs omnibus in quibus genus, etiam speciem dici. quandoquidẽ & id quod est, & unum de rebus omnibus dicitur, cum species pauciora quàm genus continere debeat. Quòd si id quod omnibus ex rebus sequatur differẽtiam appellauerit, profectò paria aut plura, quàm genus, differentia continebit. Nam si genus etiam in ijs est quæ consequentia sunt ex omnibus, ex æquo: sin minus ex omnibus genus sequatur, plura eo contineat differentia necesse est. Iam si in subiecta specie genus id quod datũ est, ut id quod album est in niue insit, perspicuum est id non esse genus. solum enim genus de subiecta specie dicitur. Atq; illud etiam uidendum est, an genus & species sint synonyma. Genus enim de formis omnibus nominis definitionisq; communi societate dicitur. Qui etiam error nascetur, quando generi & speciei aliquid erit contrarium, meliusq; contrariorum ad genus deterius referetur. ita enim fiet, ut id quod reliquum est, insit in alio. sunt enim in contrarijs gene-

generibus contraria. Fit igitur ex his,ut id quod melius est,sit in deteriore.atqui optimæ cuiusq; rei,etiam genus optimum est. Illud etiam uidendum est,idem'ne aliquid quod ad utrunq; eodem modo affectum sit, ad deterius genus, non ad præstantius retulerit: ut si animum motum,uel id quod mouetur,dixerit. Nam quoniam idem animus æquè uim habet standi ac mouendi, profectò si status melior est, in eo genere animus statuendus erat. Iam ex maiore & minore elicere argumenta licet ei qui refellit, si genus accessionem capiat, & species non capiat, nec ipsa,neq; quod ab ea deductum est, hoc modo: Si uirtus elationem habeat,etiam iusticia & iustus habebunt.alius enim alio iustior dicitur.nā si genus quod datum est, accessionē accipiat, speciesq; non accipiat, neq; ipsa,neq; id quod ab ea natum sit,id quod datum est,esse genus nullo modo potest. Præterea si id quod magis aut æquè uidetur genus, non est genus: certè ne id quidem quod datum est. Atq; huius loci in ijs plurimus usus est,in quib.multa de specie in quæstione dicentur,qua quid res sit quæritur,nec certū genus traditum est, neq; quod eorum genus sit possumus explicare.ut de ira,& dolor,& opinio contemptus in naturæ quæstione dicuntur: præsertim cum is qui irascitur,angatur,seq; contemni putet. Quæ eadem tractatio in specie per locum comparationis suppetit,hoc modo: Si quæ species magis aut æquè inesse uidetur in genere quod datum est,non inest in genere,ne ea quidē quæ data est,in genere erit omnino. Atq; is quidem qui infirmabit, quemadmodum exposui,hunc tractabit locum:qui autem confirmandi partes tenebit, ei hic locus nihil ad argumentandum suppeditabit,quo-

ties genus quod datum est, & species recipient accessionem. nihil enim prohibet, si utrunq; recipiat, alterum alteri non esse genus. Nam & id quod album est, quodq; honestum, accessionem capit, nec alterũ alteri genus est. Sed generum ac formarũ inter se comparatio magnã ci suppeditabit argumentorũ copiam, hoc modo: Si eadem est huius & illius generis ratio, & alterum genus est, etiam alterum erit. Itemq; ex minore et maiore idem effici potest, hoc modo: Si cõtinentiæ uis magis quàm uirtus genus est, uirtus autẽ genus est, uis etiã erit. Quod de specie eodem modo iudicãdum est. Si enim æquè hoc atq; illud eius de quo agitur species est, et alterũ est species, etiã reliquum. Et si quod minus uidetur, species est, etiã quod magis uidetur. Illud etiam in confirmatione uidendũ est, an genus de ijs quibus datũ est et tributũ, in naturæ quæstione dicatur, nec una sit species eius quod genus esse positum est, sed & plures & differentes. sic enim genus erit. Quòd si una sit species ea quæ data est, uidendum est, an etiam de alijs formis genus dicatur in quæstione naturæ. ex quo iterũ efficietur, & de pluribus ipsum ac differentibus dici, & genus approbari. quoniã autem quibusdam placet, differentiam in quæstione naturæ dici de formis, secernendum est genus à differentia, ijs locis quos exposuimus. quorum primus est, Genus plura quàm differentiam continere: alter, Genus in respondendo quid quicq; sit aptius dici posse, quàm differentiam. Qui enim hominẽ animal esse dixerit, planius facit quid sit homo, quàm si gradiens dicat. tertius est, Differentiam generis qualitatem declarare semper, genus differentiæ qualitatem non itẽ. nam & qui gradiẽs dixerit, quale quid animal

mal exprimit: et qui animal dicit.nõ quale quid graidẽs explicat. Ac differentia quidem à genere hoc pacto separãda est. Quoniam aũt uidetur musicus,quia musicus sit, sciens esse,etiam musica scientia quædã est.quoniamq; si quod ingreditur,ob eam causam quia ingreditur & ambulat,mouetur,ingressus etiam quædã est motio. In quo autẽ genere aliquid confirmare et efficere uelimus,quẽadmodũ dixi,diligenter uidendũ est,hoc modo: Si scientiã esse fidem confirmandũ est, si is qui scientia præditus est,quia sciat,credit, profectò sciẽtia fides sit necesse est. Eademq; ratione in alijs omnibus facere licebit. Postremò quoniam quod alicui consequens est semper, nec uicißim retrò commeat,id difficile est improbare non esse genus,si hoc ex illo omni ex parte sequatur:illud uerò ex hoc non omnino (ueluti ex tranquillitate quies sequitur, & ex numero id quod secari potest,contraq; non sequitur: quandoquidem non quicquid diuidi potest numerus est,nec quies tranquillitas omnis)eo quidem utendum est pro genere quod semper sequitur, tum cum alterum non reciprocatur. quòd si ab altero id proponatur,non in omnibus,neq; omni ex parte probandũ est. ei autem hoc loco sic occurrendum est: id quod non est,ex rebus omnibus quæ gignuntur consequens est, cum præsertim quod gignitur non sit.neq; retrò id commeat uicißim. Non enim omne quod non est,generatur. attamen non est genus,id quod non est,eius rei quæ gignitur: quandoquidẽ eius quod non est,nullæ sunt species omnino. Ac in genere quidem probando uel improbando,eam uiam ac rationem quam præscripsi,sequi ac tenere debemus.

TOPI-

TOPICORVM LIber Quintus.

CAPVT I.

VTrum autem propriũ ſit, nécne, id quod propoſitum eſt, ex ijs locis quos deinceps exponemus, intelligetur. Explicatur quidem proprium aut per ſe & ui ſua, ac ſemper, aut alterius comparatione, & interdũ: ueluti hominis propriũ eſt per ſe ac ui ſua, animal eſſe humanũ natura: alterius autẽ cõparatione, ut animi ad corpus, quòd animus imperare, corpus parêre debet. Proprium aũt ſemper eſt, exempli cauſa, Dei, animal eſſe immortale. Interdũ propriũ eſt, ut certi hominis deambulare in gymnaſio. Naſcuntur aũt ex eo quod collatum cum altero proprium explicatur, aut duæ aut quatuor quæſtiones. nam ſi alicuius proprium eſſe ponat, alterius idẽ neget eſſe, duæ tantummodo quæſtiones oriuntur. ut hominis cum equo collati propriũ eſt bipedem eſſe: nam hominem non eſſe bipedem aliquis poßit cõcludere, & equum bipedẽ. & utroq; modo, propriũ ſic poſitum confutabitur. Quòd ſi utriq; ſuum proprium concedatur, ita ut etiam utrumq; ab utroq; negetur, quatuor quæſtiones exiſtent. ueluti hominis cum equo collati propriũ eſt bipedẽ eſſe, & equi quadrupedẽ: nam et hominẽ non eſſe bipedẽ, & natura quadrupedẽ eſſe, argumento concludere licet. itemq; equus bipes eſſe, & nõ quadrupes, probari poteſt. Ergo ſi quouis modo doceatur, quod propoſitum eſt refellitur. Propriũ autem per ſe ac ui ſua id eſt, quod omnibus tribuitur, & ab omni genere ſeparat: ut hominis proprium eſt, mortale eſſe animal natum ad cognitionem

gnitionem & scientiam. Proprium uerò ad alterum est, quod non ab omnibus, sed à quodam certo distinguit & separat. ut uirtutis cũ scientia collatæ propriũ est, in pluribus animi partibus esse: sciẽtiæ, in ea solùm quæ rationis est particeps, & in ijs solùm animalibus quæ ratione utuntur, existere. Semper proprium est, quod per omne tempus uerè dicitur, nec unquam amittitur: ut animalis, ex animo & corpore constare. Aliquando id proprium est, quod ad aliquod tempus uerè dicitur, nec semper consequens est necessariò. ueluti cuiuspiam hominis, in foro deambulare. Fieri autẽ potest ut proprium proponamus ad aliud, & differentiam inter aliqua dicamus duobus modis. Vno modo, ut id quod proprium dicitur, omni & semper conueniat: altero, ut in maxima parte & plerunque insit. ueluti hominis cum equo collati bipedem esse ita proprium est, ut & in omnibus hominibus id & semper intelligatur: quandoquidem omnes homines bipedes sunt per omne uitæ tempus, equus autem nullus unquam bipes est. Imperare autem parti ei animæ in qua uoluptates uersantur, & ei in qua irarum ardor existit, sic proprium est eius partis animi quæ rationis est particeps, ut ferè & maxima in parte intelligatur. huius enim imperare est, illarũ parêre: nec pars animi rationis particeps omni ex parte imperat, interdumq; contrà paret. neque pars ea in qua uoluptates habitãt, & in qua iræ, parent semper, sed interdũ imperant, tum cum hominis animus uitiosus est & deprauatus. Sed ea plurimum ad differendũ ualent propria, quæ per se sunt, et semper cõueniunt, & ea quæ cum aliquo cõferuntur. nam ex eo quod proprium est cum altero collatũ, multæ, quemadmodũ suprà dixi,

dixi, quæstiones nascũtur. aut enim duæ, aut quatuor inde eliciuntur necessariò. multa igitur argumẽta ex eis ducentur. Ex eo uerò quod per se & perpetuò propriũ est, multa argumenta licet ducere, aut ad plura tempora trahere. quod enim per se inest, ad multa pertinet: quandoquidem ei cui proprium est, exclusis separatisq; omnibus alijs, quod hoc modo propriũ est, conuenire debet. Quãobrem si ab omnibus non separet, certè non est commodè attributum propriũ. Quod autem semper proprium est, id in pluribus temporibus obseruari debet an conueniat. nam nisi cõueniat, & conuenerit, & cõueniet, non est futurum propriũ. Quod uerò interdùm propriũ est, non in alijs temporibus, nisi in instanti spectatur. Itaque paucæ argumentationes ducuntur ex eo. quæstio autẽ ad differendum ualet ea, ex qua & crebra & firma argumenta trahuntur. Atq; ijsdẽ ex locis quos in accidẽte exposuimus, argumẽta ad differendum de eo proprio quod ad alterum est, suppetent, si proprium aliquid cõueniat, alicui non conueniat. Ad tractandũ autem quod semper proprium est & per se, ij loci qui deinceps exponentur, magnã nobis ad argumentandũ copiam suppeditabunt.

CAPVT II.

Ac primùm quidem uidendum est, an rectè & aptè, nècne, explicatum sit proprium. esse autem rectè aut minus rectè explicatum, ex uno loco illo intelligemus, si rebus minimè notioribus, aut si rebus magis perspicuis expositum sit proprium. Ac is quidem qui refellit, non constare ex notioribus ostendet: is autem qui confirmabit, ex ijs ipsis quæ magis perspicua sunt, constare demõstrabit. Esse autem expositum uerbis minus perspicuis & no-

tis,

tis,cognoscemus.primùm,si omnino obscurius & magis inuolutum erit proprium quod datur,quàm id cui attribuitur proprium.neq; enim proprium aptè & commodè propositum erit,quandoquidem cognoscendæ & illustrandæ rei gratia proprium inuentum est.nam & proprium & definitiones discendi cognoscendiq; causa adhibemus.uerbis igitur magis perspicuis illustranda sunt: sic enim facilius intelligemus. ut qui posuit ignis propriũ esse, proximè ad animi similitudinem accedere: is certè obscuriore usus est uerbo animi,quàm ignis.quoniam facilius quid ignis sit, quàm quid animus,cognoscimus: ita non rectè minusq; aptè propositum fuit proprium ignis, ad animi similitudinem proximè accedere. Deinde,cum minus planum sit ac perspicuum hoc illi conuenire: non enim solùm proprium re clarius & notius esse debet,uerùm etiam rei conuenire.qui enim nescit an huic rei proprium conueniat,ne illud quidem,an huic rei soli conueniat,intelliget. ita fit,ut si alterutrũ horum interueniat, incertum & obscurum futurum sit proprium: ut quãdo aliquis ignis proprium esse ponit, in quo primùm animi sedes est, eo utitur quod obscurius est igne, animum in igne,& in eo primùm consistere. ex quo fit,proprium ignis non esse aptè positum,id in quo primo animus inest natura. In confirmatione autem,ut rebus magis perspicuis, & ijs perspicuis magis,duob.modis quos modò exposuimus,uidendum est.Sic enim aptè & commodè hac ex parte proprium explicabitur. quandoquidem loci ij qui ad confirmandum aliquid rectè positum esse ualent, alij ex hac tantùm parte,alij omnino rectè expositũ docebunt.ueluti,si quis proprium animalium dicat habere sensum,

ſenſum, is rebus magis perſpicuis, & planius, utroq; genere proprium explicabit. Aptè igitur expoſitũ eſt, hac ex parte animalis proprium eſſe ſenſum habere. Proximus locus eſt in refutatione, ſi quod uerbum eorum quibus proprium explicatur, pluribus modis dicatur, aut oratio ipſa multa declaret omnino. ſic enim minus aptè poſitum erit proprium: ueluti, quoniam ſentire plura ſignificat, unum habere ſenſum, alterum uti ſenſu, certè animalis non erit aptè explicatum proprium, ſentire natura: ob eamq; cauſam non eſt utendum uerbo aut oratione, quæ pluribus modis dicatur, qua proprium exponamus, propterea quòd ea quæ multis modis dicuntur, obſcuram faciunt orationem: cum præſertim in dubium ueniat ei qui argumẽtaturus eſt, utrum tandẽ alter dicat ex iis quæ multiplici uerbo cõtinentur. profectò enim cognitionis cauſa cõparatum eſt proprium. Iam uerò præterea neceſſe eſt eos reprehendi, qui iſto pacto explicant proprium, quando aliquis in ea ſignificatione, in qua id quod propoſitum eſt, uerum non ſit, ratiocinationẽ conficiet de eo quod multis modis dicitur. In confirmatione huius loci uſus eſt, ſi id quod proprium datur, nec multa ſignificat, neq; ullum uerbum, neq; ipſa oratio: ſic enim hac ex parte aptè proprium ponetur. ueluti quoniã nec corpus multa declarat, nec id quod celerrimè ſurſum fertur, neq; ea quæ ex his uerbis conſtat oratio, ob eam cauſam rectè ponetur ignis proprium eſſe, corpus quod maxima celeritate ſurſum mouetur. Sequitur locus in refutatione, ſi multis modis dicatur id cuius proprium explicetur, neq; exponatur cuius eorum ponatur eſſe propriũ. neq; enim rectè proprium illud datũ eſt. Quibus autem

de

de causis, ex ijs quæ suprà dixi intelligi potest. Eadem enim necesse erit cõcludere, hoc modo: Quoniam aliquid scire multa significat (nam et scientiam habere aliquid, & scientia uti aliquid, & scientiam esse eius, & scientia uti eius) ob eam causam nullum proprium rectè dari poterit illius scire aliquid, nisi cuius eorum proprium ponat, explicetur. In confirmatione autem eius usus erit, si multis modis non dicatur id cuius proprium ponitur, unumq; sit & simplex. hac enim ex parte proprium aptè explicabitur: ut quoniam homo uno modo dicitur, homini rectè proprium tribuetur, animal cicur natura. Coniunctus huic locus in refutatione ualebit, si sæpe idem in proprio dictum erit. sæpe enim fallunt nos ij qui hoc faciunt, ut in definitionibus, sic in proprijs. quòd si in proprio contingat, non erit rectè datũ: quippe cum id quod sæpe dicitur & iteratur, auditorem conturbet. ex quo fit, ut & obscura sit oratio, & præterea delirent & nugentur qui eam inducunt. Duobus autem modis aliquid idem sæpe repetitur. Primùm, cum eandem rem sæpe nominabit: ut si quis dicat, ignis proprium esse corpus leuißimum corporum: sic enim sæpe dixit corpus. Deinde si quis pro nominibus definitiones accipiat: ut si quis terræ proprium tribuat, substantia quæ naturaliter fertur celerrimè corporum deorsum. deinde utatur pro uerbo corporum illa oratione substantiarum talium, quoniam corpus idem ualet quod substantia talis, ex quo efficitur substantiæ nomen iterari: ut neutrum proprium rectè tributum esse uideatur. At uerò in confirmatione huius loci usus erit, si nullo uerbo eodem sæpe utare: hac enim ex parte aptè proprium statuetur. ut si quis proprium

hominis dixerit, animal ad cognitionem & scientiã natum, is nec sæpe eodem uerbo utetur, & hac ex parte rectè homini propriũ statuet. Sequitur locus in refutatione, si tale aliquod uerbum in proprio expresserit, quod conueniat rebus omnibus: inusitatum enim & minus aptum erit uerbum quod à nullo separat. atqui ut in definitionibus, sic quod in proprijs exprimitur, debet seiungere: nõ igitur rectè expositum erit proprium. ut si quis proprium scientiæ dicat, opinionem, quæ ratione dimoueri non potest, cum sit una: quoniam in proprio exponẽdo aliquo eiusmodi usus est, unius scilicet nomine, quod rebus omnibus conuenit, profectò scientiæ proprium rectè positum nullo modo uideri potest. In confirmatione ualebit hic locus, si nullum uerbum cõmune adhibeatur, sed eiusmodi quod à re aliqua separet. hac enim ex parte præclarè positum erit proprium: ut si quis animali proprium tribuat habere animum, is quoniam nullo uerbo communi usus est, habere animum rectè hac ex parte animalis proprium dedit. Proximus locus est in refutatione, si quis plura propria eidem statuat, neq; se plura ponere explicet: tum enim haud rectè positũ erit propriũ. ut enim in definitionibus nihil adhibendũ est præter orationem, quæ rei uim & naturam explicet: sic ne in proprijs quidem, præter orationem, quæ proprium id quod datum est efficiat, quicquam exprimendum est. quandoquidem inusitatũ minusq; aptum est, quod præterea additur. id quod continget, si quis ignis propriũ dixerit corpus tenuissimum & celerrimum: utrunq; enim de solo igne uerè dici potest. ex quo efficitur, ignis propriũ, corpus tenuissimum, & leuissimum, non esse rectè datum.

In con-

In confirmatione huius loci usus erit, si nō plura propria eiusdem, sed unum esse ponatur: hac enim ex parte proprium rectè ponetur. ut si quis dicat humoris proprium, corpus quod in omnem formam flectitur, is quoniam unum expreßit proprium, non multa, eo rectè usus est humoris proprio. Sequitur locus in refutatione, si uel eo utatur cuius proprium explicat, aut eorum aliquo quæ ei tribuuntur. nam quoniam cognitionis gratia inuentum est proprium, eo modo non rectè ponit. Eadem quidem res semper æquè obscura est. quod autem alicui tributum est, id quoniam eo est posterius, non est magis perspicuum. ita fit, ut ex his nihil disci cognosciq; poßit: ut, si quis proprium animalis ponat substantiam, cuius est species homo, is quia aliqua re usus est earum quæ animali tributæ sunt, profectò non commodè usus est proprio. In confirmatione autem ita demum proprium rectè hac ex parte statuetur, si nec eo, neq; aliquo eorum quæ ei tributa sunt utamur. quod fiet, si proprium animalis ponamus, quod ex animo & corpore concretum est: sic enim neq; ipsum, neq; quicquam ipsius adhibebimus. ex quo efficietur, ut præclarè hac in parte animalis proprium explicemus. Eademq; ratione ea spectanda sunt in alijs etiā rebus, quæ non faciunt, aut quæ faciunt aliquid planius. Iam uerò in refutatione uidendū est, an tale aliquid adhibitum sit, quod aut cōtrarium sit, aut omnino æquè antiquum naturæ ordine, aut posterius: neq; enim rectè proprium ponetur. Nam contraria sunt ordine naturæ æquè antiqua. quod autem æquale est alicuius, naturæ ordine, & eo posterius, non facit ipsum planius, neq; declarat. ut si quis boni propriū dicat, malo maximè esse contrarium,

trarium, is boni contrarium adhibuit, ob eamq; causam proprium boni haud rectè explicauit. In confirmatione autem huius loci usus erit, si nec contrario utemur, neq; ullo alio quod æquale sit ordine naturæ, uel posterius: sic enim rectè hac in parte statuemus proprium. ut si quis sciẽtiæ proprium ponat, opinionem quæ maximè fidem facit, is quia nihil adhibuit, nec quod scientiæ esset contrarium, nec quod omnino simul esset cum ea, aut ea posterius naturæ ordine, eo rectè proprium scientiæ hac ex parte statuit. Sequitur locus in refutatione, si quod non semper sequitur, propriũ positum est, sed id quod interdũ non proprium est. non enim præclarè & cõmodè proprium erit explicatum. Neq; enim in eo nomẽ necessariò uerè dicitur, in quo inesse ipsum intelligimus: neq; in eo necesse est nomen nõ dici, cui illud non intelligimus conuenire. ita non erit rectè expressum propriũ. Præterea non erit perspicuum, an conueniat id quod statutum est esse proprium, si tale sit, ut prætermitti separariq; poßit. itaq; non erit perspicuum, neq; apertum proprium. ut si quis propriũ animalis ponat, moueri interdum aut stare, is, quia tale statuit proprium, quod interdum non proprium efficitur, certè haud aptè propriũ statuit. In confirmatione cõsiderabimus, an id proprium statutum sit, quod semper est in re necessariò. hac enim ex parte rectè propriũ ponetur: ut si quis uirtutis proprium dicat, eum in quo sit bonum efficere, is quia proprium statuit quod semper cõsequens est, ob eam causam rectè uirtutis propriũ hac ex parte constituit. Sequitur locus in reprehensione, si id quod hoc tempore proprium est statuat, neq; se proprium huius tẽporis dare exponat. neq; enim

rectè

recté statuet propriũ. Primùm enim, quod contra mores & cõsuetudinem statuitur, id omne enodationis indiget. Atqui solẽt ferè omnes id proprium statuere, quod sempiternum est. Deinde incertũ est, is'ne qui nõ explicat mentem suam, uelit id ponere, quod hoc tempore sit propriũ. non igitur dare debet reprehensionis occasionem. quod continget, si quis ponat alicuius hominis proprium esse sedere unà cum aliquo homine, illudq; hoc tẽpore proprium esse non statuat. neq; enim illud rectè statuat proprium, nisi se dixisse hoc tẽpore proprium esse explicet. Atq; hic locus ad confirmandum ualebit, si explicemus, cum aliquid proprium statuemus hoc tempore, nos proprium hoc tempore ponere. sic enim rectè propriũ hac in parte statuemus. exempli causa, si quis alicuius hominis propriũ dicat esse, aliquo in loco hoc uel illo tempore deambulare, quoniam distinctione usus est, rectè id proprium esse posuit. Proximus in reprehensione locus erit, si quis tale statuat propriũ, quod conuenire aliter, quàm sensu perspici non licet. neq; enim tum positum propriũ erit: quandoquidẽ quicquid mouet sensum, si id extra sensum sit, obscurum est. incertũ enim est an iam cõueniat, propterea quòd sensu tantũmodo intelligatur. Quod uerum esse in ijs quæ non necessariò semper consequuntur perspiciemus. ueluti si quis solis proprium esse dicat, astrum splendidissimum quod supra terrã fertur, is adhibet in proprio illud quod supra terrã fertur: quod quidem quia sensu cognoscitur, non rectè solis proprium statuit. incertum enim erit cum sol occiderit, an supra terrã feratur, quòd tum sensus oculorum nos deficit. At in confirmatione huius loci usus erit, si proprium statuamus

eiusmodi, quod sensu non sit perspicuum: aut certè quod si sensum mouet, perspici potest necessariò cõuenire. hac enim ex parte rectè statutum erit propriũ. ut si quis extremitatis proprium ponat, quod primum colore inficitur, is illo toto Colore inficitur, quod sensum mouet, ille quidem utitur, sed eiusmodi quod perspicuum est semper conuenire. ita hac ex parte rectè statutũ est extremitatis proprium. Iam in reprehensione uidendum erit, an definitionem ut propriũ posuerit. sic enim proprium non rectè ponetur, quandoquidẽ non debet proprium rei uim naturamq; explicare. Cuius exemplum erit, si quis hominis proprium dicat, animal gradiens bipes: proprium enim hominis statuet, quod quid res sit explicat. nõ igitur rectè statuit hominis proprium. In cõfirmatione autem huius loci usus erit, si propriũ eiusmodi statuamus quod uicißim dicatur, neq; rei uim naturamq; declaret. Erit enim hac ex parte rectè explicatum proprium. ut si quis hominis proprium ponat, animal cicur natura: propriũ ille quidem statuet quod uicißim dicitur, sed quod non quid res sit indicat. ita fiet, ut hac ex parte rectè statutũ sit hominis proprium. Coniunctus huic locus est in reprehensione & refutatione, cum proprium datur, cuius nulla pars quid res sit explicet. Oportet enim ut in definitionibus, sic in proprijs, primùm genus exprimi, deinde iam hoc pacto adiungi cætera quæ separant atq; seiungunt. Non igitur rectè proprium ponetur, quod non eo modo statuetur: ut si quis proprium animalis dicat, animum habere, non ponet in quæstione naturæ animal: ex quo sequetur, animalis proprium nõ rectè positum esse. In confirmatione autem considerandum est, an colloca-

tum

tum ſit aliquid, quod in quæſtione naturæ dicatur de eo cuius proprium ponitur, & ita demum adiungãtur cætera: hac enim ex parte rectè proprium datum erit. ueluti ſi quis proprium hominis ponat, animal ad ſcientiam et cognitionem natum, is & proprium quod in quæſtione naturæ aliqua ex parte poſitum eſt, dabit: & ea ex parte hominis proprium rectè explicabit. Ac utrum rectè, an minus rectè proprium datum ſit, & explicatum, ex ijs locis qui adhuc ſunt expoſiti, intelligere debemus.

CAPVT III.

Vtrum autem id proprium ſit omnino quod explicatur, & datur, nec ne, ex ijs quos deinceps exponemus, licebit cõcludere. Iiſdem enim locis aliquid omni ex parte rectè poni propriũ concludemus, quib. proprium omnino ſtatuitur. quorum primus erit in refutatione diligens eorum omnium animaduerſio, & conſideratio, quorum propria dabuntur. ueluti uidendum erit, an ea ex parte qua datur, non uerè de ſingulis dicatur: an uerò non ſit propriũ uniuſcuiuſq; eorũ, eius ratione cuius propriũ explicetur: ſic enim non erit propriũ quod eſſe ponebatur. ut quia de geometra non uerè dicitur, eum nulla ratione falli poſſe, (fallitur enim geometres in falſa deſcriptiõe) non eſt proprium futurũ docti et artificis, nõ falli ratione. In confirmatione aũt, an in omnibus uerè dicatur, & hac ex parte qua ſub illo toto genere continentur, uidendum eſt, quoniam propriũ erit quod poſitũ eſt eſſe proprium: ut quia animal ad cognitionẽ & diſciplinã percipiendam natum, in omni homine uerè dicitur, & quia homo ſit, eò hominis proprium erit animal ad diſciplinã percipiendam natum. Huius autem loci uſus erit in refu-

tatione, quoties in quo nomen, non etiam oratio uerè dicètur: & cum in quo oratio, non etiam nomen intelligi licet. In confirmatione autem, cum in quo nomen, etiam oratio: & in quo oratio, nomen quoq; intelligetur. Alter locus est refutationis, cum de quo oratio, non etiam nomen uerè dicitur: & cum de quo nomen, non etiam uerè dicitur oratio. tum enim quod positum est esse propriũ, non erit propriũ: quod ex hoc exemplo intelligi potest. animal enim ad disciplinã & scientiam percipiendã natũ in Deo uerè intelligitur, homo non intelligitur. ex quo efficitur, non esse proprium hominis hoc totum, animal quod ad disciplinam cognitionemq; percipiendã natum est. In confirmatione autẽ ualebit, quoties in quibus omnibus oratio, nomen etiam dicetur: & in quibus nomen, etiam oratio. quod enim proprium positum est non esse, proprium erit. Quod hinc intelligi potest, quia de quibus illud totum, habere animum, etiam animal uerè dicitur: et de quibus animal, etiam animatum. ita habere animũ animalis proprium est. Refutationis tertius locus erit, si subiectum eius esse proprium statuatur, quod in subiecto esse dicatur. ut si quis proprium statuat tenuissimæ rei ignem, quia rem subiectam proprium ei quod de illa dicitur tribuit, certè non rectè posuit ignẽ proprium esse rei tenuissimæ. Ob eamq; causam subiectum non est futurũ proprium eius, quod in subiecto esse dicitur. sic enim idẽ multorum, & quæ specie differunt, propriũ esset: quandoquidem multa quædã quæ specie differunt, eidem conueniunt, quæ de eo solo dicuntur: quorum omnium subiectum propriũ futurum est, si quis isto pacto statuat proprium. Ad cõfirmandum autẽ ualebit, si id quod in sub-

iecto

iecto inest, subiecti proprium esse ponatur: quandoquidem proprium futurum est id quod positum est non esse proprium. siquidem in solo eo intelligitur, ut dixi, proprium, cuius proprium esse dicitur: ut si quis terræ proprium dicat, corpus grauißimũ specie, is quia proprium subiecti dedit eiusmodi, quod & de sola re, & ut proprium dicitur, efficitur ut rectè positum sit terræ proprium. Sequitur locus proprius refutationis, si quis per communicationem proprium tribuat: nõ enim erit proprium, quod positum est esse proprium: quippe cum id quod communione quadam cõuenit, ad uim naturamq; rei explicandam pertineat. Erit autem hoc modo positũ proprium differentia quædam, quæ de specie aliqua dicetur. ut si quis proprium hominis dicat hoc totum, gradiens bipes, per communionem quandã proprium explicabit: ex quo fiet, ut non sit proprium hominis gradiens bipes. Hoc loco uidebit is qui confirmãdi partes obtinebit, ne per cõmunionem proprium explicet, neq; uim naturamq; rei declaret: ita tamen ut uicißim de re dicatur. Quod enim positũ est non esse proprium, id proprium futurum est. ut si quis animalis propriũ ponat hoc totum, quod uim habet sentiendi, is nec proprium communione explicabit, neq; tale quod uim naturamq; rei declaret, et tamẽ eiusmodi quod uicißim de re dicatur. Ita proprium erit animalis hoc totum quod uim habet sentiẽdi. Proximus locus refutationis erit, si doceatur propriũ non posse unà cum re cuius proprium ponitur cohærere: sed uel posterius, uel prius quàm ipsum nomen rei conuenire. Sic enim aut nunquam, aut certè non semper proprium est futurũ, id quod positum est esse proprium. Vt quia alicui

prius conuenit esse hominem, posterius autem ambulare per forum, certè uolitare in foro aut nunquam, aut non semper hominis est proprium. In confirmatione autem huius loci usus erit, cum id quod proprium ponitur, unà cum re semper aderit necessariò, neq; definitionis uim, neq; differentiæ habebit. Sic enim proprium erit, quod positum est non esse proprium: ut quia hoc totum, animal quod ad disciplinam cognitionemq; natum est, unà cum homine existit necessariò, neq; differentia est, neq; definitio, certè hominis proprium id ipsum futurum est. Sequitur locus refutationis, cum eorundem, quia eadem sint, non est idem proprium. non enim quod positum est proprium esse, propriū erit: quod intelligi potest ex hoc exemplo. Nam quia eius quod persequendum est, proprium non est, uideri nonnullis bonum, ne eius quidem quod expetendum est, proprium erit uideri nonnullis bonum. Idem enim ualent, quod persequendū est, & quod expetendum. Is autem qui confirmabit, ex hoc loco argumentum ducet, quando eiusdem rei, quia eadem sit, idem proprium esse ponetur. Nam propriū erit, quod positum est non esse propriū: ut hominis, quatenus est homo, proprium dicitur, habere animum tripertitū: & mortalis, quatenus mortalis est, tripertitum animum habere proprium erit. Valet etiam hic locus in accidente, quoniam iisdem, quatenus eadem sunt, eadē conuenire aut non conuenire debent. Coniunctus huic locus est in refutatione, cum eorum quæ sunt eiusdem speciei, non ea ponuntur propria, quæ etiam eadem sint specie: non enim rei illius id quod positum est, proprium erit. ut quoniam eiusdem generis homo & equus habetur, neq; semper proprium

est

est equi à se stare, ne hominis quidē propriū erit à se semper moueri & agitari. Sunt enim eiusdē generis moueri & stare per se: quoniam utrunq; eorum, quatenus animalia sunt, hæc conueniunt. In confirmatione autem illud uidendum est, an eorum quæ sunt eiusdem generis, id proprium statuatur, quod semper ad idem genus referatur. erit enim proprium, quod nō esse proprium positum est. ut quoniam hominis proprium est, esse gradientem bipedem: auis etiam proprium erit, ut uolucrem esse bipedem. sunt enim hæc eiusdē generis omnia. Alia enim, ut species quæ sub eodē sunt genere, cum sint animali subiecta, alia uerò ut generis animalis differentiæ. Sed hic locus falsus est, cum alterū eorum quæ numerata erunt, uni alicui soli speciei conueniet, alterum pluribus, qualia sunt gradiens quadrupes. Quoniā autem idem & alterū multis modis dicuntur, difficile est si quis captionibus contrà disputare uelit, unius & solius alicuius rei explicare propriū. Quod enim conuenit alicui, cui quid accidit: etiam accidenti conueniet, si cum eo sumatur cui conuenit. ut quod inest in homine, etiam in albo homine, si modò sit albus, reperietur. Itemq;, quod in albo homine inest, id etiam in homine inerit. Sed quispiam multa propria refellet, si subiectum aliud per se faciat, aliud, si cum accidente coniunctum sit. ut si dicat aliud esse hominem, aliud album hominem: idem fiet, si aliud ponat habitum, aliud id quod ex habitu nominetur. ut enim quod in habitu inest, in eo etiā inest quod ab habitu appellatur: sic quod in eo quod ex habitu nominatur inest, etiam in habitu insit necesse est. ueluti quoniam artifex ab arte dicitur, non erit artis propriū non posse ratione dissuaderi:

quippe

quippe cum id etiam artifici cõueniat, qui nulla ratione de sententia deduci dimoueriq́; poßit. In confirmatione *autem dicendum est, non esse aliud omnino id quod accidit, & aliud id ipsum cui accidit, si cum eo cõprehendatur quod accidit: sed ob eã causam aliud dici solere, quòd eorum sit natura & ratio diuersa, quoniam aliud est hominem esse hominem, & aliud hominem album esse hominem album.* Præterea *ex casibus eruendum est quod contra huiusmodi captionem adferamus: scilicet, nõ esse artificẽ, aliquid quod ratione mutari non poßit, sed eum qui ratione dissuaderi non poßit. nec artem & sciẽtiam esse id quod ratione sit immutabile, sed ipsam rationem esse immutabilem.* Nam *ei qui omni ratione contendit, omni etiam ratione occurrendum.* In *refutatione proximus locus erit, si quis uelit aliquid quod natura inest explicare, eoq́; uerbo id ponat, ut id semper inesse declaret.* Sic *enim fiet, ut iacere id et ruere quod positum est proprium uideatur. ut si quis hominis proprium dicat, esse bipedem, uult ille quidem exponere aliquid quod natura insitum est, sed oratione sua id quod semper insitum est, significat. ita non est futurum hominis proprium, bipedem esse: quandoquidem non omnis homo duos habet pedes.* In *confirmatione autem huius loci usus erit, si id quod natura insitum est, proprium statuere uelimus, idq́; oratione nostra exponamus.* Neq; *enim propriũ ex hac parte tolletur, aut corruet. ut si quis proprium hominis ponat hoc totum, animal ad disciplinam et cognitionem percipiendam natum: idq́; significet oratione sua, natura illud esse insitum proprium, hac ex parte nunquam improbabitur hominis proprium esse id quod diximus.*

Iam uerò in quibus eſt aliquid primū, & aliquid cui per illud primum conuenire quippiam dicitur, difficile eſt explicare proprium. nam ſi eius proprium dederit, quod in alio aliquo intelligitur, etiam de primo uerè dicetur: ſin autem primi proprium ponat, etiam in illo quod in alio intelligitur, reperietur. ut ſi quis extremitatis proprium dicat colore infici, etiam colore infici in corpore dicetur: quòd ſi in corpore, etiam in extremitate. Ita fiet, ut non in quo oratio, nomen quoq; uerè dicatur. Sæpe autem accidit ut in quibuſdam proprijs explicandis peccetur, propterea quod nec quomodo, nec quorū proprium ponant, explicent. Omnes enim enituntur proprium ſtatuere id, quod aut natura inſitum eſt, quale eſt hominis bipes: aut quod hoc tempore cõuenit, ut hominis alicuius quatuor habere digitos: aut ſpecie, quemadmodum ignis tenuiſſimis ex partibus conſtare: aut omnino & per ſe, ut animalis uiuere: aut per aliud, ut animi, prudentia eſſe præditum: aut quaſi in quo primum aliquid ineſt, ut in parte animi quæ rationis eſt particeps, prudentiæ eſſe ſedem: aut ex eo quod aliquid habet, quemadmodum artificis eſt proprium, ratione de ſententia deduci non poſſe. Neq; enim ex alia re quàm eo quod habet quicquam, ratione de ſententia deduci non poteſt. Aut etiam ſtatuitur propriū ex eo quod aliquid habetur, ſicuti proprium eſt ſcientiæ ratione non poſſe mutari: aut ex eo quod aliquid cõmunicatur, quale proprium eſt animalis ſentire: nam & ſi aliquid aliud, ueluti homo, ſentit, tamen iam cum illo hoc communicatur. aut ex eo quod communicat, ut alicuius animalis uiuere. Si igitur non adiungatur illud natura, certè in eo peccatur, propterea quòd fieri poteſt,

poteſt, ut quod natura inſitũ eſt, ei non conueniat, cui natura conuenit: quemadmodũ homini duos habere pedes. Peccat etiam qui ſe non explicat, proprium dare quod nunc ſit proprium: propterea quòd ex eo efficitur, quod eſt proprium rei, certo quodam tempore illi non conuenire: quale eſt, quatuor habere digitos hominẽ: ſi etiam non exponat ſe id proprium ponere quod primum, aut quod per aliud conueniat, non in quo oratio, etiã nomen uerè dicetur. ut ſi quis colore infectũ eſſe, uel extremitatis uel corporis proprium expoſuerit. Quòd ſi non antè explicarit ſe id propriũ dare, uel quia habeat ipſum, uel quia habeatur, certè id quod dedit nõn eſt futurum proprium. nam ſi ei proprium tribuit cui hoc ipſo conuenit, quo ab aliquo habetur: etiam ei illud conuenire perſpicietur, quod ex eo tale eſſe intelligitur, quia in ſe habet quippiã: & ſi ei qui habet, tribuat, ei etiam quod habetur, conueniet. quòd fiet, ſi hoc totum, ratione non poſſe diſſuaderi, ſcientiæ aut artificis proprium eſſe ponatur. Atq; etiam peccabit in explicãdo proprio, qui non expoſuerit ſe id ſtatuere proprium, quod dat, uel ex eo quòd participet, uel ex eo quòd cõmunicetur, propterea quòd iſto pacto alijs quibuſdã conueniet proprium. Nam ſi in eo ſtatuat quod communicatur, cum ijs quæ participant conueniet: at ſi in eo quod participat, ijs quæ cõmunicantur. ut ſi quis alicuius animalis, aut animalis propriũ ponat uiuere. Peccat etiam, qui uerbũ illud, ſpecie, non addit, eo quòd uni ſoli eorũ quæ illi ſubiecta ſunt, cuius proprium ſtatuitur, conueniet. Quod enim præſtat & excellit, id uni ſoli cõuenit; ut igni conuenit celeritas maxima. Fit etiam interdum, ut is aberret tradendo proprio, qui uerbum

uerbum illud, specie, addidit. oportet enim earum rerum quibus proprium tribuitur, esse unam speciem, ut rectè addatur hoc uerbum, specie: quod in nonnullis non contingit, quo ex genere ignis est. neq; enim una est species ignis: quandoquidem species inter se differunt, pruna, flamma & lumen, quorũ unumquodq; ignis est. ob eam autem causam, cum speciei nomen adiũgitur, alia species eius, quod dictũ est, non debet esse: quia alijs magis, alijs minus, id quod proprium explicatum est, conuenire accidet: cuius generis est tenuißimum esse, si ignis proprium esse ponatur. nam & prunis & flamma lumen tenuius est, quod non debet accidere, quoties nomen non dicitur magis in eo, in quo oratio uerius dicitur. alioqui id uerũ non erit, in quo sit magis oratio, etiam nomen magis potiusq; dici. Præterea ita fiet, ut sit idem propriũ, & illius quod omnino, & illius quod maximè inest, in eo quod omnino tale uel tale existit, qualem habet rationẽ subtilißimum corpus ad ignem. Nam & luminis & ignis omnino illud ipsum futurum proprium est: quippe cum lumen sit tenuißimũ. Ac si quis isto pacto proprium statuerit, argumenta contrà ducenda erunt. ei autem qui ponit quæstionem, uidendũ est, ne his obiectionibus det locum: sed ut primùm proprium posuerit, quemadmodum, & cuius generis proprium ponat, explicandum.

CAPVT IIII.

In refutatione proximus erit locus, si quis aliquid sui ipsius proprium statuat: neq; enim proprij uim obtinebit, quod positum est esse propriũ. Quicquid enim idem est quod aliquid idem, id naturam explicat. quod autem naturam explicat, non est propriũ, sed definitio. ut si quis

honesti

honesti proprium dicat esse decorum, is quia aliquid sui ipsius ponit proprium (honestum enim idem est quod decorum) certè non erit honesti decorum proprium. Huius autem loci usus erit in confirmatione, si aliquid sui ipsius non ponamus esse proprium, & tamen eiusmodi, quod uicissim dicatur. sic enim, quod proprium non esse statutū est, proprij uim & nomen obtinebit. quod fiet, si quis proprium animalis ponet hoc totū, natura animata: neque enim aliquid sui ipsius proprium esse ponit, cum interim uicissim dicatur. Ita proprium animalis erit, animata natura. Iam in ijs quæ ex similib. eiusdemq; generis partibus constant, uidendum erit, in refutatione totiúsne proprium in parte non uerè intelligatur, an proprium partis in toto minimè dicatur. quoniam non rectè explicatum erit, quod positum est esse proprium. hoc enim in quibusdam solet contingere. fieri enim potest, ut ijs quispiam proprium tribuat, quæ ex sui similibus eiusdemq; generis partibus constant, modò totius, modò partis habita ratione: quorum neutrum rectè explicabit. Exemplum totius erit: si quis dicat maris proprium hoc totum, aqua plurima quæ salsa est. nam alicuius, quod ex sui similibus partibus concretum est, proprium ponit: sed eiusmodi, quod in parte non uerè dicatur. quandoquidem certum quoddam mare non est aqua plurima salsa: ita maris proprium non erit hoc totum, plurima aqua quæ salsa est. Partis autem exemplū tale est: Si quis aeris proprium esse dicat, quod respirabile est, is alicuius quod ex sui similibus partibus constat, ponit proprium: sed eiusmodi, quod etsi de quodam aere uerè dicitur, tamen de uniuerso non dicatur: quippe cum

pe cum non omnis aer ſit reſpirabilis, quare ſpirabile aeris futurum non eſt proprium. In cõfirmatione autem ex hoc loco argumentum ducemus, ſi proprium quod dabimus, de unoquoque quod ex ſui ſimilibus conſtat, uerè dicetur: ita tamen, ut proprium ſit eorum totius ratione. ſic enim quod proprium non eſſe poſitum eſt, erit proprium. ut, quoniam in uniuerſa terra uerè intelligitur in inferiorem locum ferri natura, certè proprium erit hoc ipſum alicuius terræ omnino, quia terra eſt. nã de terra, hoc ipſo quòd terra eſt, dicitur: ex quo efficitur, ut terræ ſit proprium natura ferri ad inferiores partes. Ex contrarijs autem multa argumenta utranq; in partem elici poſſunt. Primùm in refutatione ex contrarijs, quæ aduerſa dicuntur, erit, quando contrarij non eſt cõtrarium proprium. neq; enim proprium contrarij contrarium futurum eſt, hoc modo: Si iuſticia iniuſticiæ contraria eſt, & optimo id quod eſt deterrimum: iuſticiæ autem optimum non eſt proprium, non erit igitur iniuſticiæ quod deterrimum eſt proprium. In confirmatione autem uſus erit, quoties contrarij contrarium eſt proprium. ſic enim fiet, ut contrarij proprium ſit contrarium. exemplum tale eſt: Si malum bono cõtrarium eſt, id quod fugiendum eſt, ei quod eſt expetendum: eſt autem boni proprium, id quod expetendum eſt: profectò mali proprium erit id quod fugiendum eſt. Alter locus eſt ex ijs quæ cum aliquo conferuntur. in refutatione quidem hoc modo tractabitur: Si quid eorum quæ cum aliquo conferuntur, alicuius eiuſdem generis non eſt proprium, ne id quidem quod eſt in ijs quæ cum aliquo conferuntur, ullius eiuſdem generis proprium erit. quod ex hoc exemplo intelligi

ligi licet: Si duplum simpli duplum dicitur, & id quod uincit illius quod uincitur: id autem quod uincit non est dupli proprium: certè simpli, id quod uincitur & superatur, non erit proprium. In confirmatione autem hoc modo: Si illius quod cum aliquo confertur, aliquid eiusdem generis propriũ est, id etiam quod ex eo genere est, alterius eiusdem generis erit proprium. cuius exemplum est: Si duplum cum simplo confertur, unum cum duobus, & duo cum uno: dupli autem propriũ est, id quod duorum habet rationem ad unum: profectò dupli propriũ sit, id quod unius ad duo rationẽ habet, necesse est. Proximus locus est ex priuantibus, qui in refutatione tractabitur hoc modo: Si rei res nõ est proprium, ne priuationis quidem proprium priuatio erit. Et si priuationis priuatio nõ est proprium, ne rei quidem res proprium erit. ut si surditatis proprium non est, uacuitatem esse sensus: (est enim id cæterorum sensuum commune) ne auditus quidẽ sensum esse proprium uidebitur. In confirmatione hoc modo: Si res rei proprium est, etiã priuationis proprium erit priuatio: et si priuationis priuatio proprium est, rei etiam res propriũ erit. ut si aspectus proprium est cernere, ex eo quòd aspectum habemus: cæcitatis etiam propriũ erit non cernere, quia aspectũ non habeamus, cùm natura aptus nobis aspectus esse uideatur. Sequitur locus ex aientibus & negantibus, qui in multas partes distributus est. ac primi quidem, qui ex ijs quæ dicuntur, ducitur, in refutatione solũ usus est, hoc modo: Si id quod ait alterius est proprium, non erit eius proprium id quod negat. Et si id quod negat eius proprium sit, id quod ait non est illius futurũ proprium. ut si animalis proprium est,

est, id quod animatum est: nõ erit animalis proprium, id quod nõ est animatum. Alter est ex ijs quæ dicuntur, aut nõ dicuntur: et ex ijs de quib. dicuntur, aut nõ dicuntur: qui in refutatione tractabitur hoc modo: Si id quod ait, eius quod ait nõ est proprium: ne id quidem quod negat, eius proprium est quod negat. Et hoc modo: Si id quod negat, eius proprium non est quod negat: ne id quidem quod ait, eius quod ait futurũ est proprium. Cuius exemplum est tale: Si hominis proprium nõ est animal, ne eius quidẽ quod non est homo proprium erit, id quod non est animal. uicissimq́; Si eius rei quæ non est homo, ea nõ uideatur propria quæ nõ est ex genere animaliũ, ne hominis quidẽ animal propriũ est futurum. In confirmatione aũt huius loci tractatio est talis: Si eius quod ait, id quod ait est propriũ: etiam eius quod negat, id quod negat erit propriũ. & si eius quod negat, id quod negat proprium est: etiã eius quod ait, id quod ait propriũ erit. quod hoc exẽplo illustrari potest: Si eius quod est nõ animal, proprium est non uiuere: certè animalis uiuere erit propriũ. contraq́; : Si uiuere animalis est proprium, certè eius etiam rei quæ est non animal, proprium erit non uiuere. Tertius locus est ex ijs quæ subijciuntur, cuius in refutatione tractatio erit talis: Si ea quæ statuta sunt esse propria, aientium sunt propria, non erunt eadem etiam negantium propria. Et si negãtium expressa sint propria, aientium propria non erunt. Exemplum tale est: Si animalis proprium est quod animatum est, certè quod animatũ est esse propriũ eius quod est non animal nullo modo potest In confirmatione aũt hoc modo: Si ea quæ posita sunt esse propria, non sunt aientiũ, negantium erũt.

Quanquam hic locus interdum uitiosus est, & captiosus. Nam nec aientia negantium, nec negantia aientium propria sunt. Aientia enim negantibus non conueniunt omnino. Negantia autem aientibus illa quidem conueniunt, sed non ut propria. Sequitur locus ex diuisione, cuius in refutatione tractatio talis est: Si eorum quæ in diuisione enumerantur, nihil ullius reliquorum est proprium, ne id quidẽ quod eius positum est esse proprium, illius futurum est proprium. ut si animal quod sensum mouet, nullius aliorum mortalium animantium est proprium: ne id quidem animal quod intelligentia & ratione continetur, Dei proprium est. In confirmatione autem hic locus nobis copiam ad argumentandum suppeditabit, quoties quiduis reliquorũ omnium quæ in diuisione enumerata sunt, sumetur proprium uniuscuiusq; eorum quæ distributa sunt. Quod si est alicuius eorũ proprium quæ enumerata sunt in diuisione, etiam reliquum proprium erit illius alterius cuius proprium non esse statuebatur. id quod ex hoc exemplo intelligi poterit: Si prudentiæ proprium est per se uirtutem esse eius partis animi quæ rationis est particeps, cæterarumq; uirtutum, quarum singulæ hoc modo assumuntur: certè temperantiæ proprium erit per se, naturaq; sua uirtutem esse eius partis animi, in qua uoluptates uersantur. Sequitur locus ex similiter cadentibus, qui in refutatione hoc modo tractabitur. Si casus alterius casus non est proprium, ne id quidem quod similiter cadit, alterius proprium erit. cuius exemplum est tale: Si eius quod iustè fit, non est proprium præclarè fieri, nec iusti id quod præclarum est proprium erit. In confirmatione autem eius loci talis

est

est tractatio. Si id quod cadit alterius proprium est, etiā casus erit alterius proprium. ut si hominis proprium est hoc totum, gradiens bipes, etiam homini in datiuo conueniet gradienti bipedi. Non solùm autem ex ijs quæ exposuimus à similiter cadentibus, sed etiam à contrarijs, quemadmodum in superioribus locis explicatum est, argumenta ducenda sunt, ac in reprehensione quidem hoc modo: Si contrarij casus non est proprium casui alicuius contrarij, ne contrarij quidem casus alterius casui contrarij futurum est proprium. cuius exemplum est tale: Si eius quod iustè fit, non est proprium probè fieri, certè eius quod iniustè fit, improbè fieri proprium non erit. In confirmatione autē ducetur hoc modo: Si cōtrarij casus alterius cōtrarij casui proprium statuitur, etiam cōtrarij casus alterius cōtrarij casui ponetur proprium. ut si boni proprium est optimum, mali quoq; id quod deterrimum est proprium erit. Sequitur locus à simili, cuius in reprehensione talis erit usus: Si similium similia non sunt propria, nec similium similia propria erunt. Si enim, exēpli gratia, architectus eandem habet rationem ad extruendam domum, quam medicus ad efficiendam et restituendam ualetudinem: medici autem proprium non est efficere ualetudinem, ne architecti quidē extruere domum proprium erit. In cōfirmatione autem hic locus hoc modo exponitur: Si similium similia propria sunt, similium quoque propria erunt similia. ut si medicus eandem habeat rationem ad efficiendam ualetudinem, quam gymnasij præfectus ad efficiendam firmam constitutionem: & sit proprium præfecti gymnasij uim habere ad efficiendam firmam corporis constitutionem, erit etiam

medici proprium esse effectorem ualetudinis. Proximus locus est eorum quæ habēt eandem proportionem, cuius tractatio est huiusmodi in refutatione: Si ea quæ eādem habent proportionē, aliorum quæ eandem habent proportionē non sunt propria: nec ea quæ eodem modo affecta sunt, aliorū quæ eandē habent affectionem, propria erūt. Et si quid eorū quæ eodē modo affecta sunt alterius propriū est, id nō erit propriū eius cuius propriū esse ponitur. ut si eodem modo prudentia affecta est ad honestū & turpe, quòd utriusq; eorum est scientia: prudentiæ autē proprium nō est scientiā esse honesti: profectò non erit proprium prudentiæ, rei turpis esse scientiam. Et si prudentiæ proprium est honesti scientiā esse, eius certè rei turpis scientiam esse non erit proprium. quandoquidem eiusdem multa esse propria non possunt. In confirmatione autem huius loci nullus est usus: quippe cum id quod eodē modo affectum est, unum cum multis comparetur. Proximus locus est ex ijs quæ ad naturam, originem, interitumq; referuntur, qui in reprehensione tractabitur hoc modo: Si id quod ad naturam & statum refertur, non est eius quod ad naturam & statum pertinet proprium: ne id quidem quod ad interitum pertinet, illius quod eiusdem est generis: nec quod ad ortum, ullius eiusdē generis propriū erit. ut si, exempli causa, hominis non est proprium, esse animal: non erit proprium huius totius, hominē gigni, illud totū, animal fieri: nec hominis interitus proprius est, interitus occasusq; animantis. Eodemq; modo sumenda argumenta sunt ex ortu concludendo statum & interitū, itemq; ex interitu concludendo statum & ortum: quemadmodum paulo antè ex sta-

tu concluſus ortus & interitus eſt. In confirmatione aũt hoc modo: Si id quod ad ſtatũ pertinet, eſt alicuius eiuſdẽ generis propriũ, eius etiam quod ad ortum pertinet, erit proprium id quod eiuſdem eſt generis: & illius quod ad interitũ, quod eiuſdẽ generis eſſe ponitur. cuius exẽplum tale eſt: Si hominis propriũ eſt eſſe mortalem, etiã hominis ortus propriũ erit naſci mortalẽ: & interitus hominis, mortalẽ interire. eodemq́; modo concludendus eſt ex ortu & interitu ſtatus & ortus, quẽadmodum hic locus in refutatione expoſitus eſt. Sequitur locus ex forma rei propoſitæ. In refutatione quidem huius loci talis erit tractatio: Si formæ non conuenit, aut certè non ex ea parte qua id dicitur cõuenire, cuius proprium datum eſt, quod proprium poſitum eſt, non erit proprium. ut ſi ipſi homini non conuenit quies, quia homo ſit, ſed quia idea, non erit proprium quieſcere. In confirmatione autẽ locus eſt eiuſmodi: Si quid ſpeciei conuenit, idq́; ex hoc ipſo conuenit, quia dicatur de eo ipſo cuius ponitur non eſſe proprium, erit proprium id quod poſitum eſt non eſſe proprium. ut ſi conuenit ipſi animali, ex animo & corpore concretum eſſe, idq́; et quia animal ſit conuenit, certè animalis proprium erit ex animo & corpore conſtare.

CAPVT V.

Sequitur locus comparationis ex maiore & minore, qui quadripartitò diſtributus eſt, quorũ primus in refutatione tractabitur hoc modo: Si quod elationem habet alterius eiuſdem generis non eſt proprium, ne id quidem quod ſubmiſſionem habet, ullius eiuſdem generis propriũ erit: nec quod minimã habet alterius, nec quod maximã habet elationẽ alterius eiuſdem generis, nec deniq;

id quod omnino dicitur ullius eiusdē generis. ut si, exempli causa, colore magis infectum esse, magis corporis nō est proprium, nec minus colore infectum esse, eius quod minus est corpus proprium erit, nec infectum esse colore corporis omnino. In confirmatione autem huius loci tractatio erit talis: Si id quod elationem habet, eiusdem generis alicuius proprium est: id etiam quod submissionē habet, alicuius eiusdem generis proprium erit. Itemq;, id quod minimam habet submissionem, alterius eiusdem generis, & quod maximam habet elationem, alicuius eiusdem generis, & quod omnino dicitur, alicuius eiusdē generis sit proprium necesse est. cuius exemplum est eiusmodi. Si eius quod magis uiuit, magis sentire proprium est: etiam eius quod minus uiuit, id quod minus sentit: & eius rei quæ maximè uiuit, maximè sentire: & eius quod minimo beneficio uitæ utitur, minimè sentire: & eius quod omnino uiuit, omnino sentire proprium erit. Atq; etiam ex eo quod omnino dicitur, argumenta ducenda sunt. In reprehensione quidem hoc modo: Si id quod omnino dicitur alterius eiusdem generis non est propriū, ne id quidem quod elationem habet eius quod est eiusdem generis, neque id quod submissionem habet alterius eiusdem generis, neq; id quod maximā habet elationem alterius, neq; id quod minimam habet submissionem alterius, erit proprium. quod ex hoc exemplo intelligi potest: Si hominis non est proprium, bonum esse, ne eius quidē qui hominis nomine magis aut potius appellatur, probiorem esse proprium erit. At in cōfirmatione argumentum ab hoc loco sic sumetur: Si id quod omnino dicitur eius quod est eiusdē generis proprium est, id etiam

quod

quod maiorem elationem habet alterius, & quod minorem habet submißionem, quodq; minimũ ac maximam habet alterius eiusdem generis, proprium futurum est. ut si ignis proprium est sursum ferri natura, eius etiam proprium erit quod ignis potius dicitur, celerius in superiorẽ locũ suapte natura ferri. Eodemq; modo ex cæteris hæc concludenda sunt omnia. Alter locus est in reprehensione talis: Si quod magis proprium uidetur alicuius, nõ est proprium: ne id quidem quod minus proprium esse uidebatur, alterius proprium erit. Eius loci tale exemplum erit: Si animalis magis proprium est sentire, quàm hominis scire: nec proprium est animalis sentire, non erit hominis scire proprium. In cõfirmatione autem hoc modo tractabitur: Si id cui illud minus additur, alterius cui idẽ adiungitur est proprium: etiam id cui magis additur, alterius cui idem iungitur, est futurum proprium. ut si minus hominis proprium est, cicurem & humanum esse natura, quàm animalis uiuere: hominis autem est propriũ, cicurem esse suapte natura, & humanum: profectò animalis proprium erit uiuere. Tertius locus ex maiore & minore in reprehensione talis est: Si quid eius cuius magis est proprium, proprium non est, ne eius quidem proprium erit, cuius minus est proprium: & si illius est, non etiã huius erit. ut si colore infici, extremitatis magis proprium est, quàm corporis, nec propriũ est extremitatis: non erit proprium corporis omnino, colore infici. quòd si est extremitatis proprium, non erit corporis propriũ. At uerò in confirmatione huius loci nullus usus est: cum præsertim idem multorũ propriũ esse nullo modo poßit. Quartus locus est in refutatione huiusmodi: Si quod ma-

gis proprium uidetur alicuius, id non est eius proprium: ne id quidem proprium erit, quod minus proprium eius uidetur. Cuius exemplum tale est: Si animalis magis proprium est sensu percipi, quàm secari in partes: & animalis non est proprium sensu percipi: nō erit animalis proprium, in partes secari. In confirmatione autem tractabitur hoc modo: Si quod minus proprium est alicuius, id eius proprium est: certè quod magis propriū est, eius erit proprium. ut si minus est propriū animalis sentire, quàm uiuere: & animalis sentire est proprium, profectò animalis proprium erit uiuere. Deinceps sequitur locus à paribus, cuius loci tractatio in refutatione hæc prima erit: Si quod æquè est proprium, non est proprium alicuius cuius æquè proprium est: ne id quidem quod æquè propriū est, eius erit proprium cuius æquè proprium est. ut si æquè proprium est partis animi in qua uoluptates uersantur, appetere, ac eius quæ rationis est particeps, ratiocinari: & eius partis in qua uoluptates uersantur, non est proprium appetere: non erit etiam ratiocinari, eius quæ rationis est particeps proprium. In cōfirmatione autem huius loci tractatio erit eiusmodi: Si id quod æquè proprium est, eius est proprium cuius æquè proprium est: erit etiam quod æquè proprium est, eius proprium cuius æquè proprium est. cuius exemplū tale est: Si æquè proprium est partis animi quæ rationis est compos, primam esse sedem sapientiæ, atq; eius in qua uoluptates habitāt, primam esse sedem temperātiæ: & partis eius quæ compos est rationis, primam esse sedem sapientiæ proprium est: illius etiam in qua uoluptates habitāt, proprium erit primam sedem esse temperantiæ. Alter locus in reprehensione

hensione talis est: Si quod pari ratione alicuius est proprium, non est proprium eius: quod æquè proprium est, id nō erit, eiusdem propriū. ut si cernere æquè proprium est hominis, ac audire: hominis autem non est proprium cernere, non erit etiam audire hominis proprium. In confirmatione autem talis usus erit: Si quod pari ratione alicuius est proprium, id eius proprium est, etiam id quod æquè proprium, eius erit proprium. ut si æquè proprium est animi, eius partem ualere ad appetendum, ac posse ratiocinari proprium: animi aūt proprium est, eius partem esse quæ primùm appetat: animi etiam proprium erit, partem eius primùm posse ratiocinari. Tertius locus est in reprehensione eiusmodi: Si quid non est propriū eius cuius æquè proprium est, non erit propriū eius cuius pari ratione est proprium: & si illius est proprium, alterius proprium non erit. Quod hoc exemplo illustrandum est: Si, exempli causa, incendere æquè proprium est flammæ atq; prunarum, & flammæ incēdere non est proprium, non erit prunarum proprium incēdere: quòd si flammæ propriū est, non erit prunarum proprium. Huius autem loci nullus usus est in confirmatione. Interest autem inter locum à similibus & à paribus, quòd ille ex proportione sumitur, non ex eo quòd unum quodam modo alteri attribuitur: hic autem ex eo quòd inest unum alteri certo quodam modo, uim habet. Deinceps locus in refutatione tractatur, si quis ex ui propriū statuet, propriumq; ui ad id quod non est accommodabit, nec uis poterit rei quæ non est conuenire, non erit proprium quod positum est proprium esse. ut si quis dicat, aeris propriū esse inspirabilem esse, ex ui proprium statuit, quādoquidem illud proprium

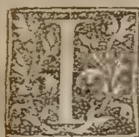
proprium respirabile, quod respirari potest, significat, atq; etiam proprium statuit rei quæ nulla est: siquidem sublato animali, quod respirare aerem solet, aer esse potest. nec tamen si nullum sit animal, fieri potest ut quid respiret: ita fit, ut aeris non sit futurum propriũ eiusmodi, quod respirari potest, tum cum animal nullũ erit tale quod respiret: quare aeris proprium nõ erit spirabilem esse. At in confirmatione huius loci usus erit, quando ex ui proprium explicabimus, quod aut ad id quod est, aut ad id quod nõ est, refertur: sed ita, ut uis ipsa rei quæ nulla est, poßit conuenire. sic enim propriũ erit id quod positum est non esse propriũ, ut si quis eius quod est, propriũ ponat posse pati uel facere, is ex ui proprium expreßit, idq; ad id quod est accõmodauit. Quandiu enim aliquid est, id & pati aliquid & facere potest: ita eius quod est, propriũ erit posse pati uel facere. Extremus locus refutationis erit, quando ex præstantia & excellentia propriũ exponitur, propriũ non est quod positũ est esse propriũ. ij enim qui hoc pacto propriũ statuunt, faciunt ut in quo oratio, in eo non etiam nomẽ uerè dicatur: sublata enim re, tamen stabit oratio, quippe cum alicui earum rerum quæ sunt conueniat maximè. ut si quis ignis proprium dicat esse hoc totum, corpus leuißimum, igne sublato erit corpus aliquod leuißimum. nõ est igitur ignis proprium hoc totum, corpus leuißimum. In confirmatione autẽ, ne præstantia statuamus proprium prouidendum est. ex ea enim parte rectè ponetur proprium: ut si quis hominis proprium ponat hoc totum, animal natura cicur & humanum, is quoniam nõ explicauit proprium ex præstantia, ex ea parte proprium rectè statuit.

TOPI-

TOPICORVM LIber Sextus.

CAPVT I.

N *tractatione autem locorum definitionis, quinq; ad reprehēdendum nobis proponere debemus. Primum, omnino non uerè dici, de quo nomen, etiam orationem. debet enim in omni homine uerè dici hominis definitio. Alterum, non esse positum pro genere, aut pro accōmodato genere, id genus quod est in definitione. nam qui definit rē, debet ad genus differentiam adiungere: cum præsertim eorum quæ in definitione collocantur, rei quæ definiendo explicatur, naturam genus declarat maximè. Tertium, non esse propriam orationem, quoniā debet propria esse definitio, quemadmodum supra dixi. Quartum, ut omnia quæ dixi perfecta sint, non tamen rem definitā esse, nec eius uim explicatam. Postremum est uitium, si tu quidem definiueris, non autem rectè. Ac si de quo nomen, non etiam oratio uerè dicitur, ex locis accidentis ad id demonstrandum et concludēdum argumenta ducenda erunt. Illic enim hoc unum egimus, ut uerène an falso diceretur, cognosceremus: cum præsertim quando differebamus accidens conuenire, uerè dici: quando non conuenire, non uerè dici, fateremur. Non esse autem aptū genus id quod positum est, aut non esse propriam orationem quæ data est, ex locis generis & proprij qui sunt expositi, docebimus. quod autem reliquum est, non esse definitam rem, aut non rectè definitam, quemadmodum intelligemus, meditamur*

dicere.

dicere. Primùm quidem, an minus aptè res definita sit, uidendum est. quando quidem facilius est facere aliquid, quàm rectè facere. ex quo perspicuum est, sæpius in hoc ipso peccari, quandoquidem difficilius est. ita argumēta facilius in hoc quàm in illo genere suppetēt. Sunt autem duæ partes eius rei quæ non aptè definita est. Vna, si dubia & obscura interpretatione utamur. debet enim is qui rem definit, quàm potest apertissima interpretatione uti: quādoquidem cognoscēdæ rei causa traditur definitio. Altera est, si aliquid amplius quàm necesse erat, in definitione posuerit: sic enim superuacaneum erit, quicquid amplius adiectum erit in ea definitione. Rursus utrunq; eorum quæ exposita sunt, in plures partes distributum est. ac primus quidem locus ad probandum definitionem esse obscuram, erit, cum aliquod uerbum quod in definitione continetur, ambiguum erit. ut si quis definiat ortum motum ad naturā ferentem, aut ualetudinem esse aptam caloris & frigoris temperationē & moderationem. est enim ut motus, sic moderationis ambiguum uerbum: ita dubium erit, utrum uelit significare eorum quæ explicata sunt & declarata, eo uerbo quod multis modis dicitur. Quod idem continget, quoties res quæ definitur multis modis dicitur, neq; explicatur. sic enim incertum erit, utrius definitionē explicauerit: incidúntq; tum cauillationes, quasi non ad omnia quæ definiendo explicata sunt, accōmodetur definitio. idq; tū incidet maximè, cum obscura est & latens ambiguitas. Atq; etiam ratiocinatio confici potest, diuisione adhibita, quot modis dicatur id quod in definitione concluditur. Si enim satis explicatum non sit ulla significatione earum quibus id dicitur, profectò

profectò eo modo res rectè explicata nō erit. Proximus locus est, quando per trāslationem definitio explicatur. ut si quis scientiā definiens immutabilē esse dicat, et quæ nunquam decidat, aut terram altricem, aut temperantiā concentum. Est enim obscurum, quicquid per translationem dicitur. Calumniari etiam poterimus aduersus eum qui translatione usus erit, quòd non proprio uerbo sit usus. quandoquidem non poterit rei quæ definitur accommodari definitio, quod in tēperantia contingit: quandoquidē in sonis omnis concentus cernitur. præterea si concentus genus sit tēperantiæ, idē in duobus generibus erit, quorū neutrum alterū continet. neq; enim concentus uirtutem continet; nec uirtus concentū. Deinceps locus sequitur, quando aliquis in definiendo uerbis inusitatis utitur, id quod Plato fecit, qui oculum ὀφρυόσκιον, id est cilij umbram definiuit: & araneam σηψιδάκη, id est, ut ita dicam, putrimordacē: aut si quis medullā oßium procreatricem dicat: quicquid enim inusitatum est, id obscurum est. Sunt etiam nonnulla quæ nec per ambiguitatem, nec per translationem, nec propriè dicuntur. ut si lex definiatur esse, modus uel imago eorum quæ natura iusta sunt. quæ omnia translatione deteriora sunt. translatio enim illustrat declaratq; quodammodo propter similitudinē, id quod significatur: quippe cum omnes qui transferunt uerba, ea propter quandā similitudinem transferant. At uerò illud tale nullo modo rē illustrat, quandoquidē similitudo nulla reperitur, propter quā lex, modus, aut simulachrū dicatur: nec id propriè dici solet. ita si modū propriè aut simulachra legē dicant esse, mētiuntur: est enim simulachrum id, cuius origo ab imitatione profecta est,

quod

quod in lege non reperitur. Quòd si impropriè id dicat, certè obscurè loquuntur, atq; deterius quàm ea quæ per translationem dicuntur. Locus alius erit, quando contrarij definitio ex ea quæ data est, non intelligetur. Quæ enim rectè definitiones constituuntur, etiam contrarias significant atq; declarant. Aut quando per se prolata, non perspicuum erit cuius sit definitio: sed simile aliquid usuueniet, quod in ueterum pictorum operibus, quæ quidem nisi quis superscripsisset, nunquam cognosci intelligiq; potuissent. ac ex ijs quidem locis, ad probãdum non esse definitionem dilucidam, argumenta ducẽtur. Quando autem abundans dabitur, & constituetur definitio: primùm uidendum erit, an uerbum aliquod adhibitum sit eiusmodi, quod cõueniat omnibus rebus, aut quæ sunt omnino in rerum natura, aut quæ subiectæ sunt generi eidem rerum quæ definiuntur. Sic enim, ut in definitione aliquid redũdet, necesse est. Nam & genus à cæteris, & differentia ab aliquo eorum quæ sunt in eodem genere, debet rem quæ definitur seiungere. Atqui quod rebus omnibus conuenit omnino, à nulla separat: & quod omnibus quæ subiectæ sunt eidẽ generi conuenit, ab ijs quæ sunt in eodem genere non secernit: ita superuacaneum est tale illud quod adiectum est. Alius locus erit, quando id quod adiectum est, est proprium: quo sublato, & reliqua ratio propria est, & naturam rei explicat. quale est in hominis definitione hoc totum quod adijcitur, natum ad disciplinam. eo enim sublato, propria est definitio, naturamq; rei indicat: atq; ut uno uerbo complectar omnia, id omne superuacaneum est & redundans, quo sublato, quod reliquum est planam facit rem eam quæ definitur.

nitur. qualis est, etiam animi definitio, siquidem numerus sit se ipse mouens, & agitans. est enim animus id quod seipsum mouet, quemadmodum Plato definiuit: nisi fortè proprium est illud quidem quod expositum est, sed numero sublato, rei uim naturamq; non declarat. quorum utrum uerius sit, difficile est explicare. In his autem omnibus quantũ utilitatis ratio postulat, uidendũ est. Qualis est pituitæ definitio illa, humor primus ex cibo incoctus. unus enim primus humor est, non multi. ita redundat illud, incoctus. quandoquidem sublato illo, propria reliqua est futura definitio. Fieri enim non potest, ut aliquid ex cibo unum atq; alterum primũ decidat: nisi fortè pituita non est id omnino quod ex cibo primũ decidit, sed primũ est eorum quæ non sunt concocta, ut illud non concoctum addendum esse uideatur. nam si illo modo dicatur, non uera erit definitio: siquidem non est primum omnium. Proximus locus erit, quoties aliquid eorum quæ in definitione continentur, non omnibus ijs quæ sunt sub eadem specie conuenit. qualis definitio deterius et absurdius explicata est ijs omnibus, in quibus aliquid adhibetur, quod omnibus naturis cõuenit. illo enim modo si reliqua propria erat definitio, & tota propria erit. quãdoquidẽ si ad proprium, aliquid quod uerum est addatur, omnino propria est tota oratio. At si quid eorum quæ in definitione collocata sunt, non omnib. conueniat ijs quæ eidem speciei subijciuntur, tota esse oratio propria nullo modo potest: neq; enim de re uicißim dicetur. cuius generis est hoc totũ, animal gradiẽs bipes quatuor cubitorũ: neq; enim eiusmodi definitio de re uicißim dicitur, propterea quòd nõ omnib. ijs quæ eidẽ speciei subijciuntur,

magnitudo quatuor cubitorum conuenit. Illud etiam ui-dendũ erit, an uerbum idem iteratum est: ut si quis cupi-ditatem definiat, uoluptatis & delectationis appetitio-nem. omnis.n. cupiditas est uoluptatis: quare illud etiam quod idem est cum cupiditate, uoluptatis erit. Definitio-ni igitur cupiditatis cõueniet, esse appetitionem uolupta tis: nihil enim interest, cupiditatẽ dicas, an appetitionem uoluptatis. Itaq; esse uoluptatis de utroq; dicetur: nisi for tè hoc alienum uideri non potest. homo enim cum bipes sit, certè bipes erit id quod idem est quod homo. est autẽ idem quod homo, animal gradiens bipes: ita animal gra diens bipes, bipes est. Sed non ex hoc alienum quicquam & incommodum efficitur: quandoquidem de animante qui grădiens est solo, ac per se sumpto, bipes non dicitur bis. sic enim bis de eodem bipes diceretur: cum autem de animante gradiente bipede nomẽ bipedis dicatur, semel tantummodò bipes dicitur. Eadem est ratio cupiditatis, proptere quòd non de appetitione dicitur illud esse de-lectationis, sed de tota oratione. ita fit, ut semel etiă hoc loco ratio dicẽdi exprimatur. Atqui iterare idem uerbũ non est incommodum: sed illud demum incõmodum est, sæpe idem de aliqua re dicere. quod Xenocrati usuenit, qui sapientiam ait esse definitionem & cognitionẽ natu rarum, quippe cum definitio quædam sit cognitio: ita bis idem dixit, adiecto uerbo cognitionis. In eodem errore uersantur ij qui refrigerationẽ, caloris naturalis priua-tionẽ esse definiũt. nam cum eius quod insitum est, omnis sit priuatio, superuacaneum est nomen naturalis addere, satisq; erat addere caloris priuationem: quandoquidem ex ipso nomine priuationis, rei naturalis esse intelligitur.

Rursus

Rursus uidendum est, an ad id quod omnino dicitur, aliquid etiam quod in parte sit, adiungatur. ut si quis æquitatem definiat, imminutionem rerum utilium atq; iustarum. cum enim quod iustum est, etiam utile sit quiddam, profectò in rebus utilibus continetur. ita illud rerum iustarum redundat: quia posito eo quod omnino & in totum dicitur, id adiectũ sit quod est in parte. Quod idem fiet, si medicinã aliquis definiat, sciẽtiam rerum salubriũ animali & homini: aut legem, imaginẽ eorum quæ natura & ui sua bona sunt & iusta. Nam quoniã quod iustum est, quædam pars est boni, is qui ita definit, sæpe idẽ dicit. Ac utrum rectè necne definitio explicata sit, ex his locis & alijs eiusdem generis intelligemus. Ad probandũm autem naturam rei explicatã esse, aut non esse definiendo, ex ijs quos deinceps exponemus, argumenta sumentur. Primùm uidebimus, num priorib. et magis perspicuis uerbis exposita sit definitio. Definitio enim rei cognoscẽdæ gratia traditur. Et rem cognoscimus non ex rebus & uerbis quibuslibet, sed ex prioribus & magis perspicuis: quemadmodum in demonstrationibus contingit. ea enim uis est omnis doctrinæ & disciplinæ. Ex quo perspicuum est, eum non explicare rem definiendo qui non rebus eius generis rem illustret & aperiat definitione. Si enim rem definiuit, certè multæ erunt eiusdem rei definitiones: quippe cum perspicuũ sit, eum qui rebus magis perspicuis & notioribus definierit, aptius & commodius rem definiendo explicasse. ita eiusdem rei utraq; definitio erit propria: quod non ita est. Sua enim cuiusq; rei una est uis atq; natura. Itaq; si multæ eiusdem rei definitiones erunt, uis & natura rei eius quæ

definitur, erit eadem, quæ utraq; definitione declaratur. Atqui & naturæ non sunt eædem, quandoquidem aliæ & diuersæ sunt definitiones. Perspicuum est igitur, eum non definiuisse rem, qui non magis perspicuis neq; notioribus rebus definierit.

CAPVT II.

Ad probandum igitur, non esse explicatam definitionem magis perspicuis rebus, duplex locus suppetet. Nam aut uidebimus, an ex magis dubijs omnino & ignotis, aut an nobis magis ignotis & dubijs, exposita sit res definiendo. quoniã utroq; modo id fieri potest. Quod enim prius est, id eo quod posterius est, notius est omnino. ut punctũ linea, & linea plano, planũ solido: quemadmodum unio numero notior est, quoniam prior, initiumq; est omnis numeri: itemq; elementum syllaba. At uerò in nostra cognitione contrà interdum contingit. nam & quod solidũ est, magis sub sensum cadit, quàm quod planum est: & quod planum est, magis quàm linea: & linea, quàm punctum: quippe cum hæc plerisq; nota sint omnia. Hæc enim cuiusuis, illa subtilis & ociosi ingenij est discere. Et quanquam præstat omnino eniti, ut posteriores res ex prioribus intelligamus & cognoscamus: (habet enim id maiorem uim ad scientiam) tamen apud eos qui rem ex talibus nõ possunt cognoscere, necesse est profectò rem definiendo aperire ijs rebus quæ illis notæ sunt & perspicuæ. cuius generis sunt & puncti, & lineæ, & plani definitiones. omnes enim res antiquiores, posterioribus explicãt: ut lineæ punctum, plani lineam, solidi planum extremum esse definiunt. Sed tamen illud intelligendum est, eos qui ita definiunt, uim & naturam rei

rei quæ definitur, explicare non posse. Nisi fortè idem sit & nobis notius, & omnino. siquidē omnes qui rectè rē definiunt, genere differentijsq; definire debent, quæ in ijs sunt rebus quæ omnino et per se notiores sunt, & magis perspicuæ, quàm forma. quippe cùm sublato genere, sublata differentia, forma tollatur. Ex quo fit, ut specie priora sint, et antiquiora. Atq; etiam notiora esse ex hoc intelligi potest, quòd cognita specie genus & differentiam cognosci necesse est. qui enim hominem nouit, etiā animal et bipes nouit. at cognito genere, aut cognita differentia, nō necesse est speciem esse cognitam, ita species minus nota & perspicua est. Iā uerò ita fiet, ut ij qui definitiones eiusmodi ueras esse confirmant, quæ ex ijs constant quæ cuiq; perspicua sunt & nota, multas eiusdem rei definitiones esse fateātur. Nam quoniā alia alijs, nec eadē omnibus notiora sunt, una cuiq; & alia aßignāda erit definitio: siquidem definitio ex ijs quæ cuiq; planiora sunt, & notiora, constitui debet. Præterea eidem alia aliàs magis aperta uidentur. nam à primo ortu, ea quæ sub sensum cadunt: ubi autem acriori sunt iudicio, cōtrà. Ita ne eidem quidem semper eandem definitionem dare debent ij, qui definitionem rebus, quæ cuiq; magis perspicuæ sint, tractari uolunt. Ex quo perspicuum est, non ijs talibus, sed ijs quæ omnino clariora sunt, rem esse definiendam: quippe cum ita demum una & eadem semper sit futura definitio. Ac fortasse quod omnino & ui sua notum est, nō omnibus perspicuum est, sed ijs demum qui bene animo constituti sunt. quemadmodū id etiam quod omnino salubre est, ijs salubre est quorū bene affectū est corpus. Tractari ergo hæc debēt omnia accuratè et sub-

 tiliter;

tiliter: adhiberi aũt in disputationibus pro rerũ usu. Sed consensu omniũ euerti definitio tum potest facilimè, cum nec omnino perspicuis & notis, nec ijs quæ nobis nota sunt explicabitur. Ac una quidẽ ratione ita intelligetur non esse perspicuis traditam & apertam definitionem, si posterioribus (quemadmodũ suprà dixi) priora declarabuntur. Alia aũt ratione, si eius rei quæ stabilis & certa est, incertis & mutabilibus nobis statuetur definitio: quippe cũ prius sit & clarius quod stabile & certũ est, quàm quod incertum & mutabile. Ad probandũ autem non constare ex prioribus definitionẽ, tribus ex locis argumenta sumentur. Primus erit, si contrarijs cõtrarium definiẽdo aperietur. ut, si bonũ malo definiatur: simul enim naturæ ordine sunt cõtraria, & quibusdam eadem ars in utroq; uersari uidetur. ex quo fit, ut alterum altero nõ sit notius. Sed tamẽ illud ignorare nõ debemus, quædam esse quæ aliter definiri non poßint: cuius generis est duplum, quod sine simplo definiri non potest: itemq; omnia quæ per se cum aliquo conferuntur. nam cum eorum omniũ uis & natura idem ualeat, quod ad aliquid quodammodo affectum esse, profectò utrunq; sine altero cognosci non potest, ut necesse sit alterum in alterius definitione contineri. Ac sunt cognoscenda illa quidem eius generis omnia, eisq; in his (ut res feret) ita utendum est. Alter locus nobis argumenta suppeditabit, quando in definitione aliquid adhibetur quod idem ualet quod res quæ definitur: id quod obscurum est tum, cum non eodem uerbo utuntur, quod est rei quæ definitur. ut si solem, astrum die perspicuum definiant: qui enim diei uocabulo utitur, etiam solis utitur. Vt autem hæc manifestò deprehendantur,

bendantur, pro nomine definitio sumenda est, hoc modo: Dies est solis motus super terram. sic enim perspicuum erit, eum qui motus solis super terram dixerit, etiam solem nominasse: ut solis nomine usus sit, qui diei usus fuerit. Alter locus est, quando eo quod in eadem diuisione numeratur, alterum eiusdem generis definitur: ut si quis imparem numerum definiat, qui parem uno uincit. Sunt enim simul ordine naturæ ea, quæ ex eodem genere distirbuuntur in partes: cuiusmodi sunt impar & par, quæ numeri sunt differentiæ. Quod item fiet, si superiora inferioribus definiendo aperiantur. ut si par numerus definiatur esse qui bifariam diuiditur, aut bonum habitus uirtutis. nam & bifariā à duobus quæ sunt paria ductum est, & uirtus quædam est pars bonorum: ita hæc illis subiecta sunt. necesse est etiam, eum qui eo quod infrà est utatur, etiam superiore uti: cum præsertim qui uirtutis nomen usurpat, boni etiam nomen usurpet. quandoquidem uirtus in numero bonorum habetur. Itemq; is qui bifariam dicat, pari utitur: quoniam illud bifariam, aliquid in duas partes distributum declarat, et duo paria sunt. Atq; hic quidem locus unus est, ut genera tim dicam, ex quo ad docendum definitionem non prioribus & magis perspicuis esse illustratā, argumenta ducentur. cuius partes erunt superiores. Secūdus locus erit, quando res quæ definitur ex aliquo est genere, neque in genere ponitur. qui error in ijs omnibus uersatur, in quibus non ponitur genus definitionis. ut si quis corpus definiat, id quod habet tres dimensiones: aut hominem, id quod rationē numerorum tenet: is nō dicit quid est quod habet tres dimensiones, quæ est magnitudo, & quid

est quod scit numerare, quod est animal. Genus autem quid res sit declarat, & primum eorum quæ in definitione dicuntur collocatur. Idem fiet, si res quæ definitur in multis dicatur, neq; ad omnia pertineat definitio. ut si quis grāmaticam definiat, artem esse scribendi id quod dictatur & profertur. deest enim & legēdi: quandoquidem non potius scribendi, quàm legendi eā artē tradidit is, qui eam definiuit. ut non qui alterū, sed qui utrunq; dixerit, definisse uideatur: siquidē eiusdem rei multæ definitiones esse non possunt. Ac in nonnullis quidē hoc uerè dicitur quod expositum est, in quibusdā uerò non item: cuius generis ea sunt omnia, in quorum utroq; non per se res quæ definitur cernitur. quemadmodum medicina in morbo & in ualetudine uersatur, quorum in ualetudine ui sua & per se, in morbo temerè et casu cernitur: præsertim cum omnino alienum sit à medicina, morbū efficere atq; generare. Ita non uerius medicinā definiendo aperit is qui utrumq; cōplexus est, quàm is qui alterū, imò uerò deterius: quandoquidem quiuis alius morbum efficere potest. Proximus locus erit, quando non ad id quod præstantius est, sed ad id quod deterius, res quæ definitur accommodatur, cum plura sint, in quibus uis eius intelligatur. Omnis enim ars, uisq; omnis, ad id quod continet præstantißimum omnium referri uidetur. Rursus, si res quæ definitur in proprio & accōmodato genere nō collocetur, argumenta ex his locis generis quos suprà exposuimus, ducentur. Iam si quis superiora genera definiēdo dicat, non rectè definiet: ut si quis iusticiam definiat esse habitum efficientē æquabilitatis, aut habitum qui suum cuique tribuit: is enim ita definiendo uirtutem transilit.

quoniam

quoniam igitur iusticiæ genus prætermittit, uim eius & naturam nō explicat: quippe cum cuiusq; rei uis sit cum genere coniuncta. Hic autem locus idem ualet quod ille: Non in proximo genere aliquid collocare. Qui enim in proximo genere numerarit aliquid, is superiora dixit omnia: quandoquidem in inferioribus ea quæ suprà sunt, intelliguntur. Quocirca aut proximum genus in definitione usurpandum est, aut generi quod suprà est, adiungendæ sunt differentiæ omnes, quibus uicinum genus definiatur. Sic enim nihil prætermittetur, exprimeturq; oratione inferius genus pro nomine. At qui superius genus solum dixerit, non etiam inferius explicat. ueluti, qui plantam dicit, non etiam arborem declarat. Rursum in differentijs eodē modo uidendum est, an generis differentias definiendo explicarit. nam si rem aliquam non suis proprijs differentijs definierit, aut etiam aliquid dixerit eiusmodi, quod nullius rei differentia esse poßit, ut animal, ut substantiam: is rem non definiuerit. Atq; etiam illud uidendum est, sit'ne aliquid quod diuisum quasi ex altera parte differentiæ quæ proposita sit, respondeat. si enim non sit, profectò quæ data est, non erit generis differentia: quandoquidem in differentias, quæ diuiduntur ex contrarijs partibus, genera omnia tribuuntur: ut animal in terrenum & pennigerum, in aquatile & bipes. Aut si est differētia qua ex altera parte genus diuidatur, nec de genere uerè dicatur, perspicuum est neutram generis esse differentiam, præsertim cum omnes differētiæ in quas genus tribuitur, de proprio & suo genere uerè dicantur. Itemq; si uerè illa quidem dicatur, neq; adiecta generi speciem efficiat, profectò non erit generis hæc

talis, speciei procreatrix differentia: quippe cum speciei effectrix differentia speciem procreet, si cum genere iungatur. Quòd si hæc in differentijs non numeretur, nec ea quidem quæ prolata est: quandoquidem in hanc etiam genus diuisum est. Illud etiam considerandum est, an in negationem genus sit distributum. Quod ij faciũt, qui lineam definiunt longitudinem esse latitudine carentem. nam cum nihil aliud indicet, nisi quòd non habet latitudinem, ita fiet, ut genus definitionis formæ sit particeps. quandoquidem longitudo omnis aut caret latitudine, aut habet latitudinem: & de rebus omnibus aut aientia aut negantia ueré dicuntur. ita longitudo cum lineæ genus sit, aut non habebit, aut habebit latitudinem. Atqui longitudo non habens latitudinem, speciei ratio est, itemq; habens latitudinem, præsertim cum quod latitudinis expers est, & particeps, sint differentiæ: ex differentia autem ac genere speciei constat ratio & definitio: ita genus sibi formæ definitionem uendicabit. itemq; differentiæ, quandoquidem altera differentiarum quas exposuimus, de genere dicitur necessariò. Hic autem locus ualet contra eos, qui ponunt ideas esse. Si enim non est ipsa longitudo, quónam tandem pacto de genere dicatur, quod aut latitudine caret, aut latitudinis est particeps? Debet enim alterum modò eorum de omni longitudine dici, siquidem futurum est ut ueré de genere dicatur. Quod ita tamen non fit, cum sint longitudines quæ latitudine careant, & quæ habeant latitudinem. Ergo hic locus contra eos solos ualebit, qui genus unum numero esse contendunt: quod ij faciunt, qui ideas ponunt. nam & ipsam longitudinem, & ipsum animal uolunt genus

genus esse. Quanquam in quibusdam definiendis negatio adhibenda est necessariò, cuius generis sunt priuationes. cæcum enim est id quod aspectum non habet, tum cum ei est aptus natura. Nihil autem interest, negatione res definiatur, an affirmatione eiusmodi, cui necesse sit negationem ex altera parte in diuidendo responde re. ut si quis longitudinem, quæ latitudinem habeat, definiendo dixerit. Quod enim habet latitudinem, ei quod ea caret, cum in eas quid diuiditur, respondet, præterea nihil. ita rursus in negationem genus tribuetur. Illud etiam uidendum est, speciémne definiendo pro differentia dixerit. quod faciunt ij qui conuicium, contumeliam cum irrisione definiunt: nam cum irrisio quædam sit contumelia, fit ut non differentia, sed species sit irrisio. Iam illud etiam, an genus pro differentia definiendo posuerit: ut si quis uirtutem, habitum bonum definiat. est enim bonum uirtutis genus: nisi fortè non genus bonum est, sed differentia. siquidem uerum est illud, non posse idem in duobus generibus numerari, quin unum altero contineatur. neq; enim bono habitus, neque habitu bonum continetur: quandoquidem non omnis habitus bonus est, neq; omne bonum habitus. Ita utrunq; esse genus nullo modo potest. Quòd si habitus uirtutis genus est, profectò bonum non uirtutis genus, sed differentia est. Præterea habitus quid sit uirtus declarat: bonum autem non quid sit, sed qualis, indicat. Atqui quale quid significat differentia, uidendum etiam est, an quid non quale quid, quæ data est differentia, declaret: quoniam qualitatem omnis differentia declarat. Atque etiam, forténe ac temerè rei quæ definiatur differentia conueniat,

ut enim nullum genus, sic differentia nulla in ijs numerantur, quæ temerè & casu rei conueniunt, præsertim cum alicui conuenire, & non conuenire, non poßit differentia. Iam si de genere dicatur differentia aut species, aut aliquid eorum quæ speciei subiecta sunt, nulla definitio est. nihil enim eorum quæ enumerata sunt, de genere dici potest, quandoquidem in pluribus genus quàm omnia reperiatur. Quod idem fiet, si de differentia genus dicatur: cum præsertim non de differentia genus, sed de ijs de quibus differentia, dicatur. ueluti animal in homine, boue, cæterisq; terrenis animalibus dicitur, non in ea differentia quæ de specie dicitur. Si enim de singulis differentijs animal dicetur, certè multa animalia de specie dici poterunt, cum præsertim de specie differentia dicatur. Præterea isto pacto aut in formis, aut in indiuiduis, omnes differentiæ numerabuntur, si quidem animalia esse ponantur. quandoquidē omne animal uel speciei uel indiuiduorum nomen obtinet. Similiterq; considerandū est, an species, uel aliquid eorum quæ subiecta sunt sub speciem, de differentia dicatur. quod fieri non potest, quandoquidem ad plura differentia quàm forma trāsfertur. Isto etiam pacto fiet, ut inter species differentia numeretur, si quæ species de ea dicatur. Si enim de ea homo dicatur, certè homo est illa differentia. Illud etiam uidendum est, an specie non sit prior differentia. debet enim ut genus sequi, sic specie antecedere differentia. Illud etiam, an alterius generis sit differentia ea quæ producta est, quod quidem nec contineatur, nec contineat. neque enim uidetur duobus generibus data eadem differentia, quorum alterum ab altero minimè contineatur. Sin secus,

tus, profectò illud etiam fiet, ut eadem species in duobus generibus sit, quorum unum non contineatur ab altero. Ex differentia enim genus concluditur, ut ex terreno & bipede animal. Ita fit, ut in quo differentia, etiam genus utrunq; dicatur. Ex quo perspicuum est, formam in duobus generibus esse, quorum unum altero nō comprehendatur. nisi fortè non omnino fieri non potest, ut eadem differentia duorum sit generum, quorum neutrum alterum contineat: sed adiungendum est, quorum utrunquè eidem minimè subycitur. Nam terrenū animal & pennigerum animal, genera sunt, quorum neutrum alterum complectitur, quorum utriusq; bipes differentia est: ita addendum illud est, quorum utrunq; sub idem genus non subycitur. hæc enim duo animali subiecta sunt. Illud etiā perspicuum est, non necessariò ex omni differētia suum concludi genus: quandoquidem esse duorum generum, quorum unum altero non continetur, eadem potest: sed solum alterum necesse est ex ea cōcludi & probari, eaq; quæ suprà sunt omnia: quemadmodum animal pennigerum uel terrenum ex bipede concluditur. Videndum etiam, an id quod alicubi quid esse significat, pro differentia posuerit. neq; enim inter substantiam & substantiam hoc interest, quòd alicubi sit. Itaq; eos qui animal in terrenum & aquatile partiūtur, reprehendunt: propterea quòd terrenum & aquatile in aliquo esse declarant. nisi fortè in his non iure reprehēdunt. neq; enim in aliquo esse, aut alicubi aquatile & terrenum, sed quale quid indicat: præsertim cum si sit in loco sicco, tamen æquè aquatile: & si in humido loco, terrenū, non aquatile sit futurum. Sed tamen hoc perspicuum est, si quid esse in aliquo

in aliquo significet differentia, in ea exponẽda & expli canda peccari. Præterea uidendum est, an perturbationem in differentia numerarit. Omnis enim perturbatio amplificata, ex statu suo naturam dimouet: ex quo genere non est differentia. Magis enim statũ eius, cuius est differentia, differentia conseruat: neq; fieri potest omnino, ut sine sua quicq; differentia permaneat: sublata enim terreni differentia, esse homo nullo modo potest. Quibus autem (ut omnia semel cõplectar) commutatur id in quo ea sunt, eorum nihil illius differentia est: quandoquidem omnino eiusmodi amplificata, naturã è statu suo dimouẽt. Quapropter qui talem aliquam differentiã dederit, in eo peccauit: quoniã in differentijs non cernitur cõmutatio, quæ alteratio solet appellari. Iam si quis definiendo aliquid eorũ quæ cum aliquo cõferuntur, non cõstituẽrit differentiam quæ ad aliud aliquid referatur, errabit. Eorum enim quæ cum aliquo conferuntur, tales etiam debent esse differentiæ. Quod in arte perspici potest, cuius differentiæ sunt, ut una sit cognitionis, altera actionis, tertia effectionis: quæ ad aliud referuntur omnia. nã cognitio & actio & effectio intelligi non possunt, quin alicuius res esse dicantur. Illud etiam considerandum est, an ad id definitionem accommodarit is qui rem definit, ad quod natura apta sunt omnia quæ cũ aliquo conferuntur. Sunt enim quædam, quibus ad id solum uti licet, ad quod natura aptum est unumquodq; eorum quæ cum aliquo cõferuntur. sunt quibus etiam ad aliud licet: ueluti aspectu ad cernendum tantummodo uti licet, at labro etiam quis hauriat. tamen si quis definiat, labrum instrumentum esse ad hauriendum, peccabit, quoniã ad

id

id non est natum & comparatũ. Definitio autẽ illius, ad quod natum & institutum est unũquodq;, hæc est, id ad quod prudẽs, quia prudens sit, utitur, & propria cuiusq; rei ars & scientia. Peccabit etiam definiendo, qui rei cui primùm conuenit, non accõmodat definitionem, quoties in pluribus intelligetur. ut si quis (exempli causa) prudentiam definiat, hominis aut animi uirtutẽ, non eius partis animi quæ rationis est particeps. est enim prima sedes prudentiæ, in parte animi quæ ratione utitur: quòd quidem ex ea & animus & homo prudẽs esse dicitur. Præterea si nõ est hoc rei quæ definitur subiectum, cuius uel habitus uel dispositio in definitione esse dicitur, uitiose definiuit. Omnis enim affectio, omnisq; perturbatio in eo sita esse solet, cuius est affectio & perturbatio: quẽadmodum ars in animo, cuius est affectio, sita est. Interdum autẽ in his ipsis peccatur, uelut ab ijs qui aiunt somnum esse sensus imbecillitatem: & dubitationem, æqualitatem rationum contrariarũ: et dolorem, discordiam partium coniunctarum natura, uehementiore motu excitatam. Neq; enim somnus inest in sensu. quod necesse esset, si esset sensus imbecillitas. Itemq; ne dubitatio quidem in contrarijs rationibus inest, nec dolor in coniunctis natura partibus. dolebunt enim res inanimæ, siquidem dolor eis aderit. Atq; etiam illa ex eo genere ualetudinis definitio est, apta compositio caloris & frigoris. sic enim necesse erit ualere res calentes & frigidas. nam cum cuiusque rei apta compositio in illis sit, quorum est apta compositio, certè in eis etiam ualetudo insit necesse est. Præterea ita fiet, ut ij qui sic definiunt, quod effectus est, efficiens esse dicant, aut contrà. neq; enim dolor

dolor dissensio partium natura coniunctarum, sed hoc est quod ad eum efficiendum uim habet: nec imbecillitas sensus, somnus, sed alterum alterius efficiens est. quippe cum aut propter imbecillitatem sensus somno opprimamur, aut propter somnum, sensuum munere non fungamur. Itemq; dubitationem afferre solet cõtrariarum rationum æqualitas. Cum enim in utrãq; partem de aliqua re cogitamus, et paria sunt momenta rationum, tum deniq; quid nobis agẽdum sit dubitamus. Iam omnium temporum habenda ratio est, sicubi discrepent: ut si quis immortale animal, quod nũc non interit, definiat. sic enim fiet, ut animal quod nunc interitus expers est, hoc tempore sit immortale. nisi forte in hoc id non est uerum: est enim ambiguum, nunc interitus esse expers aliquid. aut enim non interisse nunc significat, ut non posse interire hoc tempore: aut esse hoc tẽpore eiusmodi, ut nunquam intereat. Cum igitur dicimus, hoc tempore interitus expers esse animal, non hoc dicimus, tale esse nunc animal: sed, quod nunquam occidere poßit: hoc enim idem est quod immortale: ita minime efficitur, ut id nunc tantum sit immortale. Attamẽ sicubi id accidat, ut quod oratione explicetur, hoc tempore insit, aut superiore: id autem quod nomine declaratur non insit, nunquam idem erit. Vsus ergo huius loci talis est. Atq; etiam illud uidendum est, id'ne quod definitum sit, alia oratione, ac ea quæ allata est, aptius explicetur: ut si iusticia definitur, potestas suum cuiq; tribuens. iustus est enim potius, qui suum cuiq; uult tribuere, quàm qui id potest. Ex quo fit, ut non sit iusticia, potestas suum cuiq; tribuẽs: alioqui iustus etiam esset, qui suũ cuiq; tribuere posset. Illud etiã uitiosum est defi-

definiendi genus, cum res accessionem recipit: id autem quod oratione explicatur, non recipit: aut contrà, cum id quod oratione explicatur recipit, res autem non recipit accessionem. Aut enim utrunq;, aut neutrũ capere debet: siquidem idem est quod oratione explicatur, et res ipsa. Vitiosum etiam illud genus est, cum utrunq; accessionem illud quidem recipit, sed non simul: ut si amor cupiditas concumbendi definiatur. cum enim is qui uehementius amat, non magis cõcubitum appetat, fit, ut non recipiat simul utrunq; accessionem: quod quidẽ deberent, siquidem idem ualerent. Quod idem fiet, si propositis duobus, de quo magis res dicetur, de eo minus dicetur oratio. ut si ignis definitur corpus tenuißimum: nam & flamma magis ignis est quàm lux, et corpus tenuißimum flamma est minus luce. atqui utrunq; eidẽ magis conuenire deberet, siquidem idem ualerent. Vitiosum etiã est definiendi genus, si duobus propositis, unum utriq; æquè conuenit, alterum non æquè, sed alteri magis. Item, cũ duo sunt ad quæ res quæ definitur pertinet, si utrunq; ad definiendũ accesperit, quasi ponens duas definitiones. ut si pulchrum definiatur id esse, quod uel oculos uel aures demulceat: & id quod est, quod pati, uel facere quid potest. sic enim simul idem & pulchrũ erit, & non pulchrum: itemq; idẽ erit, & non erit: quãdoquidem quod aures mouet ac demulcet, idem erit quod pulchrum. Ita quod non demulcet aures, idẽ ualet quod id quod minimè pulchrum est. Rebus enim ijsdem eadẽ data sunt contraria. Contrariũ autem est pulchro, id quod pulchrũ non est: eiq; quod sensum aurium suauitate quadã mouet, id quod non mouet sensum aurium. Perspicuum est igitur, idem ualere id quod non

mouet aures suauitate quadam, & id quod est non pulchrum. Si quid igitur est quod sensum oculorum moueat; non aures, id & pulchrum, et non pulchrũ futurum est: eodemq; modo idem esse, & non esse, doceremus. Iam uerò si orationes pro nominibus sumamus, & generum et differentiarum, & eorum omnium quæ definitio complectatur, an aliquid eorum discrepet, uidendum est.

CAPVT III.

Quòd si res quæ definitur, in ijs sit quæ cum aliquo conferuntur, uel per se, uel ratione generis, considerandum erit, an in definitione expressum non sit id cum quo uel ipsa per se, uel generis communione conferatur. ut si quis scientiam, opinionem immutabilem definiat, uel uoluntatem cupiditatem ab ægritudine uacuam. Eorum enim omnium quæ cum aliquo conferuntur, natura ad alterum refertur: quandoquidem uniuscuiusque eorum quæ ex illo sunt genere, natura illa sit, ad aliquid quodam modo affectum esse. Debuit ergo scientia definiri, opinio de eo quod scientia continetur: & uoluntas, boni cupiditas. quod item fiet, si grammatica literarum scientia definiatur. Exprimendum enim fuit definitione, cum quo ipsa, genus ue conferatur. Illud etiam uidendum est, an alicuius eorum quæ cum aliquo conferuntur, non ad finem directa sit definitio: finis autem uniuscuiq; est quod optimum est, aut quò cætera omnia referuntur. Ita aut quod optimum est, aut finis, & extremũ exprimi debet. ut cupiditatem, non rei quæ uoluptatem affert, sed ipsius uoluptatis: quippe cum eius gratia, etiã id quod eam efficit, expetamus. Videndũ etiam est, id'ne ad quod retulerit, in ortu uel actione cõsistat: nihil enim

eorum

eorum finis est. egisse enim, & ortum esse, finis potius nomen, quàm uel oriri, uel agere, obtinet. Quanquam non in omnibus rebus ita est. ferè enim omnes uoluptatem capere ex quaq; re malunt, quàm desijsse capere: ita agere potius finem constituunt, quàm egisse. Iam in quibusdã, si quanta qualiaq; sint, & ubi fiant, itemq; cæteræ dissimilitudines minimè explicentur, uitiosa erit definitio. ut si non aperiatur, qualis & quantæ gloriæ cupidus sit ambitiosus. nam quoniam omnes gloria ducuntur, non satis est ambitiosum dicere eum qui gloriæ sit appetens: addendæq; sunt differentiæ quas enumerauimus. itemq; si auarus definiatur, quanto studio pecuniæ teneatur exponendum est: aut si impotens, quarum uoluptatum sit, in quibusq; uersetur. neque enim si quis qualicunque, & quauis uoluptate uincatur, is continuò impotens habendus est: sed is demum, qui certa quadam superetur. Eiusdem generis sunt definitiones & quæ noctem definiunt umbram terræ, & quæ terræmotum motionem terræ, & quæ nubem aeris crassitudinem, & quæ uentum aeris motionem. Addendum enim, quantum, & quale id sit, & ubi fiat, & unde. Quod eodem modo de alijs eiusdem generis iudicandum est. Qui enim quamuis differentiam prætermittit, is naturam rei non explicat. In id autem quod prætermissum est, omnis semper dirigi debet argumentatio. non enim si quomodocunq;, aut quantumlibet terra mota sit, continuò terræmotus est: nec si aer quoquo modo, aut quiuis pellatur, uentus est. Eodem modo peccatur in appetitionibus definiẽdis, cum quod uidetur non adijcitur: in cæterisq; omnibus, in quibus illud adijciendum est. ut si uoluntas definiatur,

appetitio boni: & cupiditas, appetitio rei quæ uoluptatem efficit: nec addatur, eius quod bonum uideatur, aut eius rei quæ uoluptatem efficere uideatur. Sæpe enim ignorant ij qui cupiditate tenentur, bonum esse, aut iucundum esse, id quod cupiunt. ita non est necesse id esse bonum, aut iucundum, sed modò uideri. debuit ergo eo pacto explicatiò fieri. Quòd si ita, ut dixi, rem tradat & aperiat, ad species impellendus erit is qui ponit ideas esse. neque enim idea est in ulla re quæ esse uideatur & appareat, & species ad speciem referri uidetur: ut ipsa cupiditas ipsius iucundi est, & ipsa uoluntas ipsius boni. non igitur eius quod bonum esse uideatur, ipsa uoluntas erit: neque rei quæ uoluptatem afferre uidetur, ipsa cupiditas. absurdum est enim, esse aliquid ipsum bonum apparens, aut iucundum. Iam si habitus definitio explicetur, ex eo in quo est habitus, ducetur argumentum: & si eius in quo est habitus, ex habitu. itemq; in cæteris talibus: ut si id iucundum dicatur quod prodest, etiam qui uoluptate afficitur, adiuuatur. In definitionibus autem eius generis fit, nescio quò modo, ut is qui rem definiendo aperit, plura uno definiat. qui enim scientiam definit, quodammodo etiam definit ignorationem: itemq; quod doctum & indoctum est, scire & ignorare. si enim primum planum fiat quodammodo, etiam cætera perspicua fiet omnia. Quapropter in his talibus, si quid discrepet, ex his locis quos in contrarijs & coniugatis exposuimus, argumenta ducemus. Atq; in ijs etiã quæ cum aliquo conferuntur uidendũ est, an ad quod genus accõmodatum est, etiam ad illud aliquid relata sit forma. ut si opinio cum eo quod opinabile est confertur, etiã opinio

quædam

quædam cum quodam opinabili conferetur. Et si res multiplex ad submultiplicẽ referiur, etiam quædã multiplex ad quandam & certam submultiplicẽ referetur. Si enim non ita explicata res est, profectò uitiosa erit definitio. Et illud uidendum, an contrarij explicata expositaq; sit definitio contraria: ut, sit'ne simpli definitio contraria dupli definitioni. si enim duplum est quod pari uincit, etiam simplum erit quod pari re uincitur. Eadem est ratio eorum contrariorũ quæ aduersa dicuntur. Cõtrarij enim cõtraria erit definitio, una quadã cõtrariorũ inter se connexione, hoc modo: Si id prodest quod bono afficit, etiam id obest quod malis afficit, aut quod bonis priuat. Alterum etiam eorum contrarium sit eius quod prius dictum est, necesse est: quòd si neutrum contrarium sit eius quod initiò expositum est, certè neutra eorum quæ posterius exposita sunt, esse contrarij definitio ullo modo potest: ita ne ea quidẽ quæ initiò data est, uerè & rectè fuit explicata & constituta. Quoniamq; contraria sunt quædam quæ alterius priuatione dicuntur, ut inæqualitas æqualitatis priuatio uidetur esse, inæqualia enim sunt quæ non sunt æqua & paria: profectò id semper quod priuatione dicitur, altero contrario definitur necessariò, alterum non etiam necesse est illo quod ex priuatione nominatur, definiri. sic enim fieret, ut utrunq; ex altero cognosceretur. Quare hoc uitium in contrarijs animaduertere debemus. ut si quis æqualitatem definiat, id quod inæqualitati contrarium est: definiendo enim aperit rem, eo quod ex priuatione appellatur. Iam uerò necesse est, eum qui ita definiat, ea re uti quæ definiatur. Quod ita intelligetur, si cum nomine cõ-

mutetur oratio. Quãdo enim nihil interest, inæqualitatẽ dicamus, an æqualitatis priuationem, certè erit æqualitas contrarium æqualitatis priuationi. ita eadem re usus est. Quòd si neutrum contrariorum priuatione dicatur, eodemq́; modo explicetur definitio, ut bonum est, quod malo est contrarium: certè malum erit, quod est bono contrarium. Eorum enim quæ ita contraria sunt, similiter explicãda definitio est. Sic rursus fiet, ut eam ipsam rem quæ definiatur, adhibeat in definitione, præsertim cum insit bonum in mali definitione: ita si bonum malo contrarium est, malum autem nihil refert dicas, an quod bono est contrarium, efficietur, ut bonum cõtrarium sit eius quod bono contrarium est. Ex quo perspicuum est, eodem usum esse eum qui ita definiat. Vitiosa etiam definitio est, cum ita aliquid eorum quæ priuantia sunt, aperitur: ut cuius sit priuatio, ueluti habitúsne an contrarij, an cuiusuis, minimè explicetur. Quod idem fiet, si cuius aut in quo solet esse priuatio, non addatur omnino, an in quo primò soleat habitare. ut si quis ignorationem priuationem esse dicat, nec addat priuationem esse scientiæ, aut non adiungat in quo uersari soleat: aut si adiungat, non dicat in quo primò id habitare soleat: ut si quis non in ea parte animi quæ rationis est particeps, sed in homine, uel in animo aliquid situ͂ esse definiendo explicet. Si enim quiduis horum prætermiserit, aberrabit. Eodemq́; modo siquis cæcitatem, non aspectus priuationem in oculis dixerit. qui enim uim & naturam priuationis accommodatè apteq́; explicare uult definiendo, is debet, & cuius rei sit priuatio, & quæ res priuetur, exponere. Illud etiam cõsiderandum est, an priuatione explicetur, quod

non

non numeratur in priuãtibus. Qui quidẽ error in ignorátione uersari uidetur ijs, qui nullam ponũt ignorationem, cuius natura ex negatione intelligatur. Quod enim artis & sciẽtiæ expers est, id ignorare minimè uidetur: sed id demum, quod errat & fallitur. Itaq; nec res inanimas, nec pueros ignorare dicimus. ita non priuatione scientiæ ignorantia dicitur. Iam illud uidendum est, an similibus nominis casibus similes definitionis casus respõdeant. ut si id prodest, quod efficiens est ualetudinis, utiliter & accommodatè ad ualetudinem efficiẽdam, etiam quod profuit, id ualetudinem efficit. Spectandum est etiam ex idea, sit'ne uera & propria quæ data est definitio: quandoquidem in quibusdam id non reperiri cernitur. Quemadmodum Plato definit, adiungens animantium definitionibus mortale. Si enim idea est, certè non est mortalis, ueluti ipse homo. ita ideæ minimè conueniet definitio. Omnino necesse est, si addatur id quod efficiẽs est, aut patibile, in idea discrepare definitionem. impatibiles enim & immutabiles uidentur ideæ, ijs qui ideas defendunt. Quales definitiones contra eos ualent.

CAPVT IIII.

Vitiosum etiam genus definiendi est, si omnium eorum quæ ambiguè dicantur, communis una definitio statuatur. Cum enim synonyma sint ea, quorum una est nomini congruens definitio: nullius certè eorum quæ nomen complectitur, propria definitio est, quandoquidem æquè omnibus homonymum conuenit. Quod uitium in uitæ definitione reperitur, quam Dionysius tradidit, Motus uniuerso eorum quæ nutriuntur generi natura insitus. nec enim hæc oratio animantibus magis in-

est, quàm ijs quæ è terra gignuntur: cum interim uitæ nõ unum genus sit, aliudq; uitæ genus animantibus, aliud ijs quæ è terra gignuntur, tributum esse uideatur. atq; fieri potest, ut quasi de industria sic definitionẽ uitæ explicemus, quasi sit synonymũ uerbum, unumq; sit genus uitæ: sed etiam nihil prohibet eum qui homonymiam & ambiguum perspiciat, uelitq; alterius definitionem tradere, ita tamẽ facere, ut non propriam, sed communem utriq; statuat definitionem. Sed tamen utrouis modo id fecerit, certè aberrabit. Quoniam autem quædã homonyma obscura sunt, is quidẽ qui interrogat, eis pro synonymis uti debebit: non enim alteri, unius significati conueniet definitio. Ita alter quodã modo definisse non uidebitur: quoniam in omnia cõuenire debet synonymum. idem autem ipse si respondeat, ambiguũ debet distinguere. Quoniãq; nonnulli eorum qui rem aliquam defendunt in disputationibus, synonymum ambiguum esse dicunt, quoties nõ conuenit in omnia quæ statuta est definitio: & ambiguũ in synonymis dicunt, si utrisq; conueniat: antequam aggrediaris ad disputationem, conuenire debet, qualia uelit ea esse qui respondet: aut antè ratiocinandum est, & concludendum ambiguum esse, aut synonymum, aut utrũ libet. Facilius enim concedunt ijs, qui quid sequatur non prouident. Quòd si non conuenerit inter eos qui disserunt, & aliquis synonymum ambiguum esse dicat, propterea quòd ea definitio quæ data est, in hoc sicut in illo minimè intelligatur: tum uidendum est, an huius in cætera conueniat definitio. Perspicuum est enim, id synonymum cum reliquis futurũ: aut certè si illud sit, nec tamen hoc cum alijs synonymum sit, plures erunt reliquorum definitiones.

definitiones. duæ enim nominis definitiones ad ea accommodabuntur, & prior quæ data est, & posterior. Rursus, *si quis quid eorum quæ multis modis dicuntur definiat, neq; in ea omnia quæ uerbum ambiguum complectitur, definitio conueniat, nec ambiguum tamen dicat, sed nomen non omnibus conuenire, quoniam ne definitio quidem in omnibus reperiatur: contra eum afferre debemus, appellatione utendum esse ea quæ & tradita sit, & ab omnibus recepta: nec illam æquum esse infirmare, tametsi quædã sint in quibus à uulgi consuetudine discedendum esse uideatur.* Si autem alicuius eorum uerborum quæ coniuncta sunt definitio statuatur, detracta alterius eorum quæ copulata sunt oratione, an reliqua ei quod reliquum est conueniat, uidendum est. Si enim secus, profectò ne tota quidem toti conueniet. ut si quis hoc totum lineam finitam rectam definiat, extremitatẽ plani habentis extremitates, cuius medium extremitatibus adiungitur: si finitæ lineæ hæc definitio est, extremitas plani quod habet extremitates: hæc reliqua debet esse recti definitio, cuius medium extremitatibus addatur. Atqui linea infinita nec medium habet, nec extremitates, cum interim recta sit: ita non est eius quod reliquum est, reliqua definitio. Vitiosum etiam definiendi genus est, cum id quod definitur copulatum est, eiq; attribuitur definitio eiusmodi, quæ æqualibus & paribus quasi membris respondeat. Definitio autem paribus membris refertur, cum quot sunt coniuncta, totidem etiam sunt & nomina & uerba in definitione. In his enim talibus ipsorũ nominum, aut omniũ, aut aliquorũ mutatio facienda est necessariò: quandoquidem non plura sunt hic, quàm

prius, nomina. debetq; is qui definit, pro nominibus omnibus maximè, sin minus, pluribus, explicare definitionem. sic enim simplicia uerba nunquam definiat is, qui uerbum tantùm pro uerbo reddit: ut si pro ueste tunicã. Vehementius etiam in definiendo errabit, si uerba magis dubia assumat. ut si pro homine albo, terrigenam & mortalem candidum. neq; enim definiuit, cum minus apertum & perspicuum sit, quod ita dictum est. Atq; etiã in commutandis uerbis illud uidendum est, an idem significet una atq; altera oratio. ut si quis artem quæ rem animo cernit, definiat opinionem quæ rem animo cernit, et contemplatur. opinio enim non est idem quod ars & scientia: quod quidem deberet, si modò totum idem sit futurum. nam quod animo rem cernit et contemplatur, in utraq; oratione est: quod reliquum est, diuersum est. Iam si quis alterum uerbum commutet, neq; differentiam, sed genus cõmutet, uitiosa erit definitio. Quod in exemplo, quod modò protuli, cernere licet: hoc enim totum, quod rem animo cernit & contemplatur, uerbo artis obscurius est: quoniam hoc genus est, illud differentia: & genus, quoniam latißimè patet, omnium est clarißimum et planißimum. Ergo non genus mutandum fuit, sed differentia, quandoquidem obscurior est. nisi fortè ridicula hæc reprehensio est: præsertim cum nihil prohibeat differentiam notißimo uerbo significari, genus non item. Quæ cum ita erunt, certè generis, non differẽtiæ nomen mutandum erit. Quòd si quis non nomen pro nomine, sed orationem pro nomine mutet, profectò magis differentiæ, quàm generis explicanda definitio est: quandoquidem rei illustrandæ & cognoscendæ gratia definitio

nitio traditur, & minus nota differentia quàm genus est. Si uerò differentiæ definitionem explanarit, an ad aliquid aliud definitio transferatur, uidendum est. ut si numerum imparem dicat, numerum qui medium aliquid habet: exponendum est, quemadmodum medium habeat. nam & numerus in utraque oratione est & imparis uerbum in definitione mutatum. atqui medium aliquid & linea & corpus habent, cum non sint imparia. non igitur propria est illa imparis definitio. Quòd si multis modis dicatur id quod medium aliquid habet, distinguendum est, quemadmodum medium complectatur: ita aut refelletur, reprehendeturq; definitio, aut uitiosa esse concludetur. Præterea uitiosa etiam erit, si id cuius definitio statuitur, in ijs quæ sunt numeretur: quod autem definitioni subijcitur, non numeretur. ut si quis, exempli gratia, rem albam esse dicat, colorem cum igne permixtum. Neque enim quod expers est corporis, permisceri potest cum corpore. ita color permixtus & confusus cum corpore nullus est: & aliquod album est. Iam ij omnes qui non distinguunt in ijs quæ cum aliquo conferuntur, id cum quo conferuntur, pluráque complectuntur dicendo, aut omnino, aut quadam ex parte, uitiose definiunt. ut si quis, exempli causa, medicinam dicat artem esse eius quod est. nam si nullius eorum quæ sunt medicina ars est, certè uitiosa falsáq; est omnino definitio. sin alicuius est, alicuius non est ars, quadam ex parte falsa est. debet enim esse omnium, siquidem per se non temerè & casu eorum quæ sunt esse dicitur: id quod in cæteris quæ cum aliquo conferuntur, perspici licet. Quicquid enim scientia & arte continetur,

cum

cum sciētia & arte confertur. Eadem est cæterorum ratio: quandoquidem quæ cum aliquo conferūtur, reciprocantur omnia. Omne enim quod arte cōtinetur, in ijs est quæ cum aliquo conferuntur. Præterea si is qui non per se, uerùm fortuitò & casu rem explicat, rectè explicet & aperiat definiendo: non cum uno, sed cum pluribus unūquodq; eorum quæ cum aliquo cōferuntur, comparabit. Nihil enim prohibet eandem rem & esse, & albam & bonam esse. Itaq; ut cum quouis eorū collatum quid definiat, rectè definierit, si modò is qui re aduentitia temerè rem aliquam explanat, rectè explanat. Postremò hæc talis definitio propria rei quæ explicata est et data, esse non potest. neq; enim medicina sola, sed pleræq; etiā aliæ artes in rebus quæ sunt, uersantur: ita unaquæq; ars in eo quod est, uersabitur. ex quo perspicuum est, hanc ipsam nullius artis esse definitionem; præsertim cum propria, non communis definitio esse debeat. Sed interdum non rem nudam, uerùm rem quæ in eo genere perfecta est definiunt. quo ex genere oratoris & furis definitio est: si orator is est, qui quod in quaq; re ad faciendam fidem ualet, perspicere potest, neq; quicquam eorum prætermittit: & fur, is qui clam accipit. perspicuum enim est, eum qui talis est, qualem hæ definitiones describunt, perfectum & oratorem & furem esse. Neq; enim fur est qui clam sumit, sed qui uult clam sumere. Rursus uitiosa erit definitio, si id quod per se expetendum est, ut ad agendum faciendúmue impellens, aut quiduis propter aliud expetendum, explicetur. ut si iusticia legum custos, uel sapientia beatæ uitæ effectrix definiantur. Efficientia enim & cōseruantia in rebus sunt, quæ propter aliud

expetuntur,

expetuntur. Et quanquã nihil prohibet, id quod propter se expetitur, etiam propter aliud esse expetendũ: tamen in eo peccatur, si quis ita id quod propter se expetendum est, definiat. Nam cum in cuiusq; rei ui & natura explicanda optimum quicq; adhibendum sit, id autem quod propter se expetitur, ei quod propter aliud anteponatur, fit, ut illud ipsum potius significare debeat definitio.

CAPVT V.

Atq; etiam illud considerandum est, is'ne qui aliquid definit, hoc & illud esse, an ex hoc et illo esse, an hoc cũ illo esse definiat. nam si hoc & illud esse definiat, fiet, ut & utriq; conueniat, et neutri: ut si quis, exempli gratia, iusticiam definiat temperantiam esse & fortitudinem. nam si duo sint, quorum uterq; altero sit præditus, uterq; & neuter iustus erit: quandoquidem ambo iusticiam habent, & uterq; non habet. Quòd si hoc non uidetur admodum absurdum esse, propterea quòd in alijs quibusdam hoc cõtingit, (nihil enim prohibet duos habere minam, & neutrum habere) at illud certè perabsurdum uidebitur, eisdem contraria conuenire. Quod fiet, si eorum unus temperantia & ignauia sit præditus, in altero fortitudo & intemperantia insit. Vterq; enim iusticiam et iniusticiam habebit. Si enim iusticia est fortitudo et temperantia, iniusticia etiam ignauia erit & intemperãtia. Omninoq; omnia argumenta quæ sumi possunt ad demonstrandum, totum non esse idem quod partes, ad efficiendum id quod dictum est ualebunt: quippe cum is qui eiusmodi definitionem statuit & inducit, idem esse partes & totum confirmare uideatur. Aptißima autem omnium in hoc genere argumenta ducentur ab ijs, in quibus

bus aperta & perspicua partium compositio est: cuius generis est domus, & si qua sunt similia. Perspicuum est enim, si partes sint, nihil prohibere non esse totum. Ita non sunt idem totum & partes. Si uerò res quæ definiatur non esse hoc & illud, sed ex hoc & illo constare dicatur, primùm uidendum erit, an unum aliquid ex ijs ipsis minimè natura constare queat. Quædam enim, ueluti linea & numerus, ita affecta sunt inter sese, ut nihil ex eis effici poßit. Deinde, id' ne quod definitione apertum est, in una re aliqua prima situm esse soleat: ea autem ex quibus ipsum constare ille dixerit, non in una re prima inesse soleat, uerùm utrunq; in altero. Perspicuũ est enim ex ijs, nunquã illud ex ijs cõstare posse, præsertim cum in quo partes, etiã totum necesse sit existere. ita non in una re prima totum, sed in pluribus inerit. Quòd si et partes & totũ in una re prima insint, illud considerandum est, an non in eadem re, sed in alia partes, in alia totum. Tum sublato toto, an unà etiã partes tollantur et intereant uidendum est. Cõtrà enim effici debet, ut interemptis partibus, totum intereat: interempto uerò toto, non necesse est partes interire. Aut illud, an totum bonum uel malum est, & partes neutrum: uel contrà, partes in bonis aut in malis sint, & totum in neutro. neq; enim ex re ulla quæ nec bona nec mala est, aliquid quod bonum sit aut malũ effici potest: neq; ex ijs quæ ipsa mala sunt, uel bona, fieri aliquid potest quod sit in malis uel bonis. Aut, maiúsne altera pars bonum sit, quàm altera malum: quod aũt ex eis constare dixerit, non sit maius bonũ quàm malum. ut si, exempli gratia, impudentia ex fortitudine et falsa opinione constare dicatur, quorũ fortitudo maius bonũ est,

quàm

quàm malum falsa opinio. Debuit igitur etiam id quod ex illis est, ex maiore esse consequens, & esse aut bonum omnino, aut maius bonum quàm malum. Quod non necesse est, nisi utrunq; per se in bonis malisue ducatur: quippe cum multa efficientia, per se non sint illa quidem bona: coniuncta autem & commixta cum quibusdam, in bonis numerentur. Alia sunt contrà, quorum utrunq; bonum est: quæ si coniungantur, uel mala erunt, uel indifferentia. Quod autem posterius dictum est, facillimè in rebus salubribus uel pestilentibus perspici potest. Quædam enim medicinæ eam uim habent, ut & utraq; per se prosit: & si coniunctæ mixtæq; adhibeantur, sint obfuturæ. Iam illud quoque uidendum est, an ex meliore & deteriore parte aliquid constare dicatur, quorum meliore totum non sit deterius, & deteriore præstantius. An nē hoc quidem necessarium est, nisi per se sint ea ex quibus illud concretum est, in bonis. nihil enim prohibet, totum in bonis non numerari: quod in ijs quæ modò commemoraui, perspici licet. Illud etiam, eodem'ne nomine totum & pars altera appellentur. non enim debent, sicuti nec syllabæ quidem: nam syllaba nunquam eodem nomine appellari solet, quo elementa ex quibus constat. Vitiosum etiam est, rationem concretionis non exponere. Non enim satis est ad aperiendum declarandumq; aliquid, id ex his uel illis constare dicere, præsertim cum eorum omnium quæ concreta sunt, uis & natura non sit ex his uel illis constare, sed hoc uel illo modo ex his uel illis effici. Id quod animaduerti licet in domo. neque enim si quæ res quouis modo disponatur, continuò domus erit. Quòd si quid esse hoc cum illo

definiat,

definiat, primùm dicendum est, hoc cum illo aliquid esse, idem quod hoc & illud, aut quod esse ex hoc & illo ualere. Qui enim dicit aliquid mel cum aqua esse, is uel mel & aquam dicit esse, uel ex melle & aqua constare. Ita si utrumuis horum idem esse concedat quod esse hoc cum illo aliquid, eadem omnino sumenda erunt argumenta, quæ ad utrunq; refellendum suprà exposuimus. Deinde diuisione adhibita, quot modis aliquid cum alio dicatur esse, nullóne modo hoc cum illo sit, uidendum erit. ut si dicatur aliquid esse cum alio, uel ut in aliquo eodem subiecto: ueluti iusticia & fortitudo in animo insunt. uel in eodem loco, uel in eodē tempore, & nullo modo id quod quæritur de his ueré dicatur, profectò nullius erit propria & uera ea quæ statuta est definitio: quandoquidem nullo modo hoc cum illo est. Sin diuisione adhibita, quot modis aliquid cum altero esse dicatur, uerè sit in eodem tempore utrunq;, uidendum est, an utrunq; minus ad eundem finem pertinere poßit. ut si quis fortitudinem definiat, audaciā cum recta ratione: fieri enim potest, ut audacia prouectus sit aliquid spoliandi, cùm recta ratione ac intelligentia de rebus salubribus sit præditus. Atqui non habebitur fortis is, qui eodem tempore hac re cum illa ualebit. Iam uerò illud etiam, an ad idem utrunq; referatur, ut ad res medicas. nihil enim prohibet aliquem audaciam & rectam intelligentiam ad medicinam afferre: cum interim fortis non erit is qui hoc cum illo coniunxerit. neq; enim ad diuersa utrunq; eorum referri debet, neq; ad quamuis eandem rem, sed ad finem fortitudinis: qualia sunt belli pericula, aut si quis alius magis ei propositus est finis. Sunt autem quædam, quæ nō in eam

quam

quam exposui cadant diuisionem. ut si ira ægritudo est cum contẽptus opinione: hoc enim declarat, ex opinione eiusmodi nasci ægritudinem. hoc autem ex illo nasci, nõ idem est quod hoc cum illo esse, ullo genere eorum quæ exposita sunt à nobis. Rursus si quis definiendo, aliquarum rerum concretionem, totum esse dixerit, ut corporis & animi concretionem esse animal: illud uidendum est, an qualis sit cõcretio explicarit. ut si quis definiendo carnem uel os, dixerit esse ignis, terræ, aerisq; cõcretionem. neq; enim satis est concretionem dicere, sed qualis ea sit exponendum est: quandoquidem nõ si quouis modo hæc ipsa coalescant, continuò caro nascitur: sed si hoc modo coalescant, caro: sin illo modo, os gignitur. Quanquam neutrum eorum idem uidetur esse quod concretio, præsertim cum omni cõcretioni diremptio & dissolutio contraria sit, neq; sit ulli eorum quæ exposuimus. Iam si æquè probabile est, esse omne quod concretum est concretionem, aut nullum: nullũ autem animal, quorum unumquodq; concretum est, concretio est: ne ullum quidem eorum quæ concreta sunt, concretio erit. Præterea si pari ratione alicui conuenire natura sua solent contraria, & altero rẽ definiendo aperuerit aliquis: certè nõ uera erit definitio: sin secus, profectò plures eiusdẽ rei definitiones erunt. Quî enim hoc potius, quàm altero, rem definierit, quandoquidẽ æquè in eodem utrunq; reperiri solet? Ex quo genere est illa animi definitio, natura capax sciẽtiæ. pari enim ratione ignorationis est capax. Quòd si cui ad totam definitionẽ euertendã nullum suppetat argumentũ, propterea quòd totũ obscurum est, et abstrusum, is ad partem aliquam, quæ nota erit, & non rectè explicata

uideatur, omnem argumentationem dirigere debebit. euersa enim parte, tota etiam euertetur definitio. Quæq; obscuræ sunt definitiones, eas ita omnes exquirere ac considerare debemus, corrigendo & restituendo, ut & aliquid lucis & argumentorũ copiam afferamus. necesse est enim eum qui respõdet, aut quod ab eo qui interrogat assumitur, approbare: aut certè ipsum quod tandem definitione aperiatur, exponere. Iam uerò quemadmodum in concionibus legem soliti sunt ferre, quæ si melior sit, superiorem abrogãt: sic in definitionibus faciendum est, aliaq; inducenda est definitio. Si enim uerior uideatur, magisq; id quod definitur declarare, certè euersa erit prior: quandoquidem non sunt eiusdem rei plures definitiones. Ad omnes autẽ definitiones non minima in eo uis est, si id de quo agitur, ipse tecũ consideratè definias: aut definitionem quæ rectè tradita & explicata sit, assumas. nam ut maior quædam nobis argumentorum copia suppetat, necesse est quasi exemplar, & quid in definitionibus prætermissum sit, & quid redundet, intueri. Ac de definitionum quidem locis, hactenus.

TOPICORVM LIber Septimus.

CAPVT I.

Nunc, utrum id de quo agitur idem sit, an alterum, eo genere quod de eodem maximè proprium exposui, dicẽdum est. Idem autem maximè propriè dixi, quod unum est numero. Ac primus locus sumitur ex casibus, coniugatis, & contrarijs. Si enim iusticia & fortitudo

fortitudo idem sunt, iustus & fortis idem erunt, & iustè idem quod fortiter. Eadem est cõtrariorum ratio. Nam si quæ eadem sunt, eorum etiam contraria eadem erunt, in quauis repugnantia earum quas exposui. nihil enim interest, huic an illi contrarium sumatur, quãdoquidem eadem sunt. Alter locus ex ijs ducitur, quæ uim habent efficiendi quid, uel interimendi: itemq; ex ortu & interitu, & uno nomine ex ijs in quibus est aliqua unius ad alterum affectio. Quæ enim omnino eadem sunt, eorum etiam origines & interitus ijdem sunt, & ea quæ uim habent efficiendi, & ea quæ interimendi. Atq; etiam illud uidendum est, an quorum alterũ maximè quiduis dicitur, eorum etiam alterũ eodem modo dicatur maximè. Quemadmodum Xenocrates beatam uitam & rectam eandem esse docet: quandoquidem recta & integra uita, & beata, maximè una ex omnibus expetenda est: unum enim esse quod maximè expetatur, & quod maximũ sit. Quod idẽ in cæteris eiusdẽ generis contingit. Sed illud intelligendũ est, utrunq; eorum quæ maximè expetenda esse, aut etiam maxima dicentur, unũ numero esse oportere. Sin secus, esse idem non docebimus. non enim si Græcorũ fortißimi sint Peloponnesij & Lacedæmonij, continuò Pelopõnesios & Lacedæmonios eosdẽ esse necesse est: quandoquidẽ non unus numero est Peloponnesius & Lacedæmonius. sed unum alterum complectatur necesse est, quemadmodum Lacedæmonios Peloponnesij: aliter enim fiet, ut si alteri alteros non complectantur, ipsi inter se meliores sint. nam necesse est Lacedæmonijs meliores esse Peloponnesios, si alteri alteros non cõplectantur: sunt enim cæteris omnibus præstantiores.

Itemq; Peloponnesijs anteponuntur Lacedæmonij, quoniam ipsi cæteros uincunt. ita fiet, ut alteri alteris præstãtiores sint. Perspicuũ est igitur, unum numero esse oportere id quod optimum & maximum dicitur, si futurum est ut idem esse doceatur. Itaq; Xenocrates non demonstrauit, quandoquidem non eadem numero est beata & recta uita. nõ igitur necesse est eandem esse uitam, quòd utraq; expetenda sit maximè, sed alteram ab altera contineri. Rursus uidendum est, duobus propositis, si quid et unum eorum idem sunt, an etiam id et alterũ idem sunt. si enim ambo non idem ualent, quod aliquid quod idem est, profectò eadem ipsa non erunt. Iam ex attributis rerum, & ijs rebus quibus hæc ipsa attributa sunt, ducenda sunt argumenta hoc modo: Duobus propositis, quæ uni attributa sunt, eadem omnia alteri etiam attribui debent. Et quibus unum eorum attributum est, etiam alterum attribui debet. Et si quid horum absit, profectò ea quæ proposita sunt, non sunt eadem. Vidẽdum est etiam, an in uno genere categoriæ minus utrunque numeretur, unumq; qualitatem, alterum quantitatem, aliud relationem indicet. Illud etiam, an utriusq; minimè sit idem genus, sed unum bonum, alterum malũ: aut hoc uirtus, illud scientia. Aut si genus idem, eædémne minus sint differentiæ, quæ de utroq; dicantur: sed de hoc, quæ rem animo cernit scientia, de illo ea cuius opus est in agendo. Quod idem in cæteris omnibus uidendum est diligenter. Ex maiore hoc modo ducentur: Si unum elationem habet, alterum non habet: aut si utrũq; habet, sed nõ simul. quemadmodum qui uehementius amat, non magis concubitum appetit: ita non idem est amor, quod concubitus appetitio.

petitio. Ex adiunctione hoc modo: Si utrunq; ad idem additum, idem totum nō faciat & reddat. Aut si eadem re ab utroq; detracta, quod reliquum est, aliud manet. ut si quis duplum simpli, & multiplum simpli idem esse dicat. deiuncto enim ab utroq; simplo, quæ reliqua sunt idem declarare debent; neq; declarant, cum præsertim duplum & multiplum non idem efficiant. Neq; uerò id modò uidendum est, an ex proposito iam aliquod incommodum efficiatur: sed illud etiam, an ex fictione poßit aliquid tale effici. Quod ij suscipere coguntur, qui inane aliquid & plenum aeris idem esse dicunt. Perspicuū est enim, si aer euadat & abeat, non minus inane, quin etiā magis futurū esse: quo tamen tempore nil est aere plenū. Ergo posito aliquo, siue quod falsum, siue quod uerū sit, nihil enim refert, si alterum tollatur eorū, alterū non itē, eadem illa non erunt. Atq; ut summatim cōplectar, in ijs quæ de utroq; quouis modo dicuntur, & in quibus hæc ipsa dicuntur, illud considerandū est, aliquóne loco hæc discrepent. Quæ enim de uno eorum quæ eadem sunt dicuntur, ea de altero etiam dici debent omnia: & in quibus unum dicitur, alterum etiam dici debet. Et quoniam multis modis idem dicitur, an alio genere, aliaq; ratione eadem sint, uidendum est. Quæ enim eiusdem generis uel speciei sunt, ea non eadem numero sunt necessariò. In eo genere nécne eadem aliqua sint, considerabimus. Postremò, si unum sine altero cohærere poteſt, certè non idem ualebunt. Ac loci qui ex eodem ducuntur, expositi sunt. Ex ijs autem quæ adhuc exposita sunt, intelligi poteſt, omnes locos qui ualent ad refutandam quæstionem de eodem & diuerso, esse accommodatos ad refutationem

definitionis. Nam si nomen & definitio non idem declarent, certè non uera erit quæ constituta definitio est. Eorum autem locorum qui ad confirmandum quid sumuntur, nullus ad definitionem probandam ualet. Non enim satis est ad confirmandũ definitionem idem esse id quod definitioni, nominiq; quod definitur subiectum est, docere: sed cætera omnia quæ proposuimus, complecti debet definitio. Sic igitur definitionem, ex ijsq; locis euertere debemus. Quòd si probare eam & constituere uelimus, primùm intelligendum est, neminem, aut paucos certè eorum qui disputant, definitionem per ratiocinationem tractare & concludere solere, eamq; omnes principio initioq; sumere. cuiusmodi sunt geometræ, et ij qui in numerorum ratione uersantur, cæterisq; disciplinis generis eiusdem. Deinde illud intelligendum est, non esse huius disputationis subtiliter explicare, quid sit definitio, & quemadmodum sit definiendum. Nunc quidem quoad hic locus postulare uidetur, eatenus hoc solum dicendum est, & definitionem & uim naturamq; rei per ratiocinationem posse concludi. Nam cum definitio oratio sit, quæ quid sit res explicat, eaq; sola quæ in definitione dicuntur in natura rei dici debeant: (dicuntur autem de natura rei genera & differentiæ) profectò si quis ea solùm sumat quæ de natura rei dici debent, quæ hæc ipsa complectetur oratio, definitio sit necesse est. Non enim aliud definitio esse potest: quandoquidem nihil aliud in rei natura dicitur. Ergo illud quidem perspicuum est, definitionem per ratiocinationem posse cõcludi. Quibus autem ex locis sumenda sint argumenta ad constituendam definitionem, alijs libris accuratius exposuimus: ad

hunc

hunc autem locum pertinent qui sequuntur. Ex ijs enim contrarijs quæ aduersa dicimus, & cæteris contrarijs eli ciendia sunt argumenta, siue totam definitionem, siue singulas partes spectemus. nam si opposita & cõtraria oppositi definitio est, ea etiã quæ statuta & posita est, eius sit de quo agitur necesse est. Quoniam autem aduersorũ plures sunt coniunctiones, sumenda est ex aduersis quæ contraria definitio uideatur maximè. Ac ex tota quidem definitione argumenta, quemadmodũ exposui, trahenda sunt. Ex partib. aũt hoc modo, & primùm ex genere: Si contrarium in contrario est, id autem de quo agitur, non est in eodem, certè in cõtrario genere erit: quãdoquidem necesse est, contraria aut in eodem genere esse, aut in contrarijs. Atq; etiam contrarias differentias de contrarijs dici æquum putamus, ut exempli causa, de albis et nigris, quorum de his quod uim habet comparãdi, de illis quod uim habet dissipandi aspectus dicitur. ita si de contrario contrariæ dicũtur, profectò de eo quod propositum est, eæ etiam differentiæ quæ statutæ sunt, dicentur. Ex quo fit, ut quoniam & genus & differentiæ rectè explicatæ sunt, definitio uera sit quæ data est. Aut nõ necesse est, in cõtrarijs contrarias dici differentias, nisi in genere eodẽ cõtraria reperiantur. Quorũ autẽ cõtraria sunt genera, nihil prohibet eandem differentiam de utrisq; dici, ut de iusticia & iniusticia: quorum illa uirtus, hæc uitiũ animi dicitur. Ita animi differentia in utroq; dicitur, quoniam corporis etiã sua uirtus est, & uitiũ. Hoc igitur uerum est quidẽ certè, contrariorum aut contrarias aut easdẽ esse differẽtias. Si ergo de contrario cõtraria dicitur, de hoc aũt non item: profectò in hoc ipso ea quæ statuta est, intelligetur.

telligetur. Cum autem ex genere et differentijs definitio sit, si contrarij perspicua et clara sit definitio, eius etiam de quo agitur, perspicua claraq; erit definitio. Quoniam enim contrariũ in eodem genere est in quo alterum contrarium, aut in cõtrario: eodemq; modo differentiæ aut contrariæ de contrarijs, aut eædem dicuntur: certè de eo quod in controuersiam incidit, aut idem genus quod etiam de contrario dicetur, & differentiæ contrariæ uel omnes uel nonnullæ, & cæteræ eædem: uel contrà differentiæ eædem, & genera contraria, uel utraq; cõtraria & genera et differentiæ, quoniã eadem esse utraq; non possunt. alioqui contrariorũ eadem erit definitio. Ex casibus etiam & coniugatis ducuntur argumenta. Genera enim alia alia sequuntur, & definitiones aliæ alias, hoc modo: Si obliuio est depulsio scientiæ, etiam obliuisci depellere scientiam erit: & oblitum esse, idem quod depulisse scientiam. Si igitur unum eorum quæ dixi, cõcessum sit, cætera etiam concedantur necesse est. Itemq; si interitus dissolutio est naturæ, interimere etiam erit dissoluere naturam, & accommodatè ad interimẽdum idem quod accommodatè ad dissoluendum. Et si id quod uim habet ad interimendum, idem est quod id quod uim habet ad dirimendã naturam, interitus etiam diremptio erit naturæ. Eadẽ est cæterorum ratio. Ita fit, ut si unũquodlibet sumptũ sit, etiam reliqua omnia concedantur. Ex ijs quæ eodem modo inter se affecta sunt, hoc modo: Si id quod salubre est, efficiens est ualetudinis; id etiam quod ualet ad firmam constitutionem corporis, efficiens erit firmæ corporis constitutionis: & quod prodest, ad bonum efficiendum pertinebit. Eodem enim modo ad suum quicq;

eorum finem affectum est. Ita si unius eorũ definitio est, uim habere ad efficiendũ finem, uniuscuiusq; etiam cæterorum hæc propria erit definitio. Ex maiore etiã, & ex paribus quot modis licet confirmare, duo cũ duobus comparantur, hoc modo: Si hæc magis huius rei, quàm illius rei definitio est: quæ autem minus uidetur, definitio est: etiam quæ magis uidetur, definitio erit. Et si pari ratione hæc huius rei, & illa illius rei definitio est, & una alterius rei est, reliqua etiam reliquæ rei erit. Quòd si una definitio cum duabus rebus, aut res una cum duabus definitionib. conferãtur, nullus huius loci usus erit. neq; enim duarum rerum una definitio, neq; duæ unius rei definitiones esse possunt. Maximè autem apti et accommodati sunt ex omnibus loci ij qui modò expositi sunt, & qui ex casibus coniugatisq; sumuntur. Itaq; ij maximè in mente & cogitatione defixi atque parati esse debent (maximè enim apti sunt ad multas quæstiones) atq; etiam ex cæteris omnibus ij qui latißimè patent, quoniam ex cæteris omnibus ualent plurimùm. ut si propositis rebus singulis & formis, uideas, an in ea omnia conueniat definitio, quandòquidem synonyma est species. Qui quidem locus contra eos etiã ualet, ut suprà dixi, qui ideas esse ponunt. Iam si per translationem nomen quod definitur dixit, aut idem de se dixit ut alterum: & si quis alius locus latè pateat, firmusq; sit, is adhibendus est.

CAPVT II.

Difficilius aũt esse confirmare & probare quàm refellere definitionẽ, ex ijs quæ deinceps dicemus perspici poterit. neque enim facilis est cognitu definitio: neque ij quos interrogamus, libẽter dant propositiones eiusmodi.

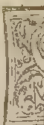
Eorum quæ data definitio cōplectitur, unum genus esse, alterum differentiam: &,In natura rei genus differentiasq; dici, sine quibus ratiocinatione concludi nō potest definitio. Nam si quædam etiam alia in rei natura dicantur, certè dubiū est, eáne quæ statuta est, an alia eius definitio sit: quandoquidem definitio oratio est, quæ quid res sit explicat. Quod etiam ex his intelligi potest, quia facilius est unum quàm plura concludere. Ac ei quídem qui euertit, satis est in unum dirigere argumentationē: quippe cum si unum qualecunq; refellamus, euertimus definitionem. At uerò ei qui confirmat, omniū eorum quæ definitio complectitur, necessaria concursio est. Præterea ei qui probat definitionem, de toto genere tractanda est ratiocinatio. Debet enim de omnibus definitio dici quæ nomen complectitur: & præterea uicissim, de quib. definitio, nomen etiam dici debet, si futura sit propria quæ est statuta definitio. At ei qui refellit, non est necesse de toto genere monstrare. Satis est enim docere, non uerè dici de aliquo corū quæ nomini subiecta sunt definitionem. Quòd si totum & omnino refellendū sit, certè non necesse est reprehendendo reciprocari argumentationem. Satis enim est eum qui refellit omnino, ostendere in aliquo eorum quæ nomen complectitur, definitionē non intelligi: contraq; non necesse est docere, de quibus oratio dicatur, nomē non dici quod definiatur. Iam si omnibus etiam quæ nomen complectitur, conueniat, non solis autem ijs, definitio euersa erit. Similis est ratio proprij & generis. Vtrunq; enim eorū facilius refellitur, quàm probatur. Atq; id quidē de proprio, ex ijs quæ dicta sunt perspici potest. ferè enim in cōiunctione explicatur proprium,

prium. Ita uno uerbo reprehenso licet refellere: at ei qui probat propriũ, omnia concludenda sunt necessariò. Cætera autẽ omnia ferè quæ ad definitionem, ad proprium etiã conueniet assumere. Eum enim oportet qui probat, omnibus iis quæ subiecta sunt nomini, docere conuenire. At eum qui refellit satis est uni docere non conuenire, et si cõueniat omnibus, at non solis, hoc etiam pacto reprehensum erit, quemadmodum in definitione diximus. Genus autem uno modo licet probare, si omnibus cõuenire doceamus, refelli autẽ duobus. Nam & si nulli, & si cui doceatur non conuenire, euersum erit. Iam eum qui probat, non satis est ipsum inesse monstrare: sed eum etiam oportet quare ut genus insit, ostendere. At eum qui refellit, satis est non inesse docere in aliquo, uel in nullo. Videtur autẽ, ut in cæteris rebus facilius est dissipare quàm dissipata & dispersa cõnectere, sic in his refellere quàm probare. Accidentis porrò uniuersa quæstio, facilius refutatur quàm confirmatur. Confirmando enim docendum est conuenire omnibus: in refutatione satis est, uni ostendere non conuenire. Contrà quæstio quæ in parte proponitur, facilius confirmatur quàm reprehenditur. Ad probandum enim satis est alicui docere conuenire: refutando autem nulli conuenire docendum est. Atq; etiam illud perspicuum est, quid ita facilima sit una ex omnibus refutatio definitionis. plura enim quàm pleraque eorum quæ exposuimus, complectitur. atq; ex pluribus facilius efficitur conclusio: quoniam in multis sæpius quàm in paucis rebus error uersari solet. Præterea ad definitionem euertendam ex aliis argumenta sumi possunt. siue enim oratio non est propria, siue non

est

est genus quod datum est, siue aliquid eorum quæ cōplectitur non conueniat, euersa erit definitio. At uerò ad cætera refutanda, neq; ea quæ ex definitionibus existunt, neq; alia sumi possunt omnia. Sola enim ea quæ ad accidens sumuntur, ei sunt cum cæteris omnibus communia: quippe cum inesse & conuenire omnia debeant. Si uerò genus non ut proprium conueniat, non idcirco genus euersum erit. Itemq; non necesse est propriū ut genus, neq; accidens ut genus uel proprium cōuenire, sed solùm conuenire. Ita fieri non potest, ut ex cæteris ad alia, nisi ad definitiones, argumenta ducantur. Perspicuū est igitur, definitionis unius ex omnibus & refutationē facilimam esse, & difficilimā probationem. nam effici & illa concludi debent omnia. Siquidem cōuenire illa ipsa ex quibus cōstat, docendum est, & genus esse id quod affertur, & propriam esse orationem, & præterea rei naturam declarari oratione, atq; id præclarè factum esse. Ad definitionis hanc naturā proximè ex reliquis accedit proprium. nam & facilimum est ad refutandum, quòd ferè constet ex multis uerbis: & ad probandū difficilimum, quòd multa concurrere & quasi conuenire debeant, quodq; soli rei insit, & cum ea reciprocetur. Omnium autem accidens facilimum est ad probandum. Cum enim cætera non solùm conuenire docendum sit, satis est ostendere conuenire et inesse accidens: difficilimeq; accidens refellitur, propterea quòd perpauca complectitur. neq; enim declaratur in accidente, quomodo conueniat. Itaq; cætera omnia duobus modis refelli possunt, et docēdo non conuenire ea, & non hoc uel illo modo conuenire. Accidens autem refutari non potest, nisi ostendatur

tur

tur non conuenire. Ac loci quidem ferè expositi sunt, ex quibus nobis ad quamq; quæstionem magna argumentorum suppetet copia.

TOPICORVM LIber Octauus.

CAPVT I.

Equitur, ut de dispositione & ordine argumentorum, interrogãdiq; ratione dicendum esse uideatur. Primùm quidem locum ex quo argumentũ sumat, inueniere debet is qui quæstionem positurus est: deinde quærere ipse per se, & disponere omnia: postremò hæc omnia apud alios tractare et eloqui. Ac loci quidem philosopho cum dialectico cõmunis inuentio est: argumentorũ autem dispositio & interrogatio, quoniam hoc totum, alterum qui cõtrà disputet, requirit, propria sunt Dialectici. Philosophus enim, quiq; per se & solus exquirit omnia, modò uera sint, & nota ea ex quibus efficitur conclusio, non laborat, an qui contrà disputat, uel hoc nomine maximè non cõcedat, quòd finitima sint & coniuncta ijs quæ à principio proposita sunt: & quòd prouideat, quid effici concludiq; oporteat. Quin etiã dat operam, ut quàm clarißima sint, maximeq; coniuncta cum re pronunciata: quippe cum ex his talibus conficiantur quæ scientiam gignunt ratiocinationes. Ac loci quidem ex quibus ducenda sunt argumenta, superioribus libris expositi sunt à nobis. Nunc de eorum dispositione, quærendiq; ratione ita dicemus, si antè eas propositiones quæ præter necessarias reliquæ sunt, partiamur. Neces-

sariæ autem dicuntur eæ, ex quibus ratiocinatio constat. Quatuor autem genera sunt earum quæ præter has assumũtur. Aut enim inductionis gratia, ut quod uniuersum est detur: aut augendæ & amplificandæ argumentationis, aut occulendæ celandæq; conclusionis, aut illustrandæ aperiendæq; orationis causa omnis propositio sumitur, præterea nulla. Sed eò omnis diligentia conferenda est, ut his ipsis uel argumentatione amplificemus, uel in interrogãdo utamur. Quanquã autem eas quæ occultandæ conclusionis causa assumuntur, certandi studio adhibemus: eis tamen, quoniam hoc totum huius artis munus cum altero transigendum est, uti necesse est. Necessarias igitur, ex quib. conficitur ratiocinatio, non statim proponere, sed longè ad summas proficisci debemus. non enim debet aliquis, exempli causa, contrariorum quæ aduersa dicuntur, eandẽ artem esse sumere, etiam si id uelit, sed omnino contrarium. Hoc enim concesso & posito, etiam aduersorũ eandem artem esse concludet: siquidem aduersa subiecta sunt contrarijs. Quòd si non concedat, tum per aduersorum singulorum inductionem tractãda erit argumẽtatio. Nam aut ratiocinatione, aut inductione sumendæ sunt necessariæ propositiones: aut quædã ratiocinatione, quædam inductione. Quæq; ualde perspicuæ et claræ sunt, eas præponere debemus, propterea quòd obscurior est semper magisq; dubia in recessu & in inductione conclusio. Atq; mox ipsas necessarias proponere, si quis sumere illo modo non poßit, est maximè expeditũ. Quæ autem præter necessarias enumeratæ sunt, & illarum ipsarum causa sumi debent, et ita adhiberi, ad inducendum quidem; ut à singulis ad uniuersas & generalẽ,

à non

à non dubijs clarisq; ad obscuras dubiasq; perueniamus inducendo. Clariora autem sunt ea quæ sensui subiecta sunt, aut per se, aut certè plerisq; ad celãdam autem conclusionẽ, ut antè fiat de ijs ratiocinatio, ex quib. id quod initio propositũ est, cõcludi efficiq; debet. Quod ita fiet, si quis non solùm necessarias, sed aliquam etiam earum quæ ad illas utiles erunt, cõcludat. Illud etiam proderit, cõclusiones tacere, easq; pòst quasi per coaceruationem omnes colligere syllogismò. Sic enim à primo proposito aberrabit lõgissimè. At ut in summa dicam, eum oportet qui obscurè uult interrogare, ita hoc præstare, ut interrogata iam tota oratione, effectaq; cõclusione, alter caussa quæ sit requirat. Idq; ex superiore loco efficietur facillimè. Si enim sola ultima conclusio pronuncietur, incertum erit, quemadmodum efficiatur: quòd is qui contrà disputat, unde efficeretur non prouideret, cum priores ratiocinationes in mẽbra digestæ non essent. Minimè autem digeritur in membra ratiocinatio conclusionis tum, cum eius sumptiones non enumerantur & disponuntur, sed illa ex quibus probantur illius syllogismi sumptiones. Vtile erit etiam, non continenter propositiones sumere ex quibus ratiocinationes constant, uicissimq; aliam & aliam efficere conclusionẽ. Collatis enim unum in locum ijs omnibus quæ apta sunt ad aliquid concludendum, facilius quid ex eis efficiatur intelligi potest. Atq; etiam generalis quædam ex definitione non eorum de quibus agitur, sed coniugatorum, sumenda propositio est. Falsâ enim conclusione se ipsi capiant ij qui respondent, cum coniugati sumitur definitio, quasi uniuersam generaleq; minimè concedant propositionem: ut si hoc sumendum

sit,

ſit,eum qui iraſcatur,appetẽtem eſſe ultionis, ſumaturq́; ira libido eſſe puniendi eum qui contempſiſſe uideatur: certè ſumpto hoc,omnino quod uolumus habebimus. At ſi quis definitionem afferat eorum de quibus agitur,ferè fit,ut is qui reſpõdet ei reſiſtat,quòd facilior ſit in his occurrendi ratio. Cuius generis illud eſt:Non omnes qui iraſcuntur,pœnam appetere:nos enim parentibus iraſci, neq; eos ſupplicio affici optare. Et quanquã non uidetur uerè hoc loco occurri, propterea quòd nõnullis ſatis grauis pœna eſt,aliorum moleſtia & pœnitentia: habet tamen aliquid probabilitatis & authoritatis, ut non ſine cauſa propoſitum negatum eſſe uideatur. Definitioni autem iræ tã facilè reſiſti non poteſt. Præterea is qui quæſtionem ponit,ita proponere debet, ut non ad id de quo agitur,ſed aliò quod affert pertinere uideatur. Declinãt enim omnes qui reſpondent,ea omnia quæ ad propoſitũ pertinent. Dare etiam operam debet,ut quàm maximè incertum ſit,utrum id de quo agitur,an eius contrarium uelit ſumere. Cum enim quid ad propoſitum pertineat obſcurum eſt,neq; apparet,tum facilius concedunt quod illis probatur. Iam uerò ex ſimilitudinis collatione interrogandi erunt,quoniam & ueriſimile eſt: & uniuerſa res quam uult quiſpiam concludere,obſcurior & occultior redditur. uelut, quemadmodum ars & inertia eadem eſt contrariorum, ſic ſenſum eundem uerſari in contrarijs: aut contrà,quando ſenſus in contrarijs rebus cernitur, etiam artem. Quod quidem genus finitimum eſt inductioni,non idem tamen ualet. Illic enim ex rebus ſingulis ad uniuerſas peruenitur, in ſimilitudine autem non peruenitur ad uniuerſas,in quib. ſimilia omnia continentur.

tinentur. Ipſe etiam ſibi interdum debet reſiſtere. ſuſpectos enim non habent eos qui æqui in diſputando uidentur. Vtile eſt etiã ſi dicat, ea ſe proponere quæ uſitata & trita ſunt, in omniumq; ore uerſantur. neq; enim audent uſitata repudiare & tollere, quòd quid contrà obijciãt, non habent: & quia hæc illis uſitata ſunt, haud periculum eſt ne ea reprehendant. Iam & ſtudium noſtrum in aliqua re ſumēda diſsimulare, etiam ſi utile ſit, debemus. ijs enim qui magnum ſtudium in aliqua re ponunt, reſiſtunt libentius. Et ſimilitudinum collatione proponere: quia facilius concedunt rem in alio, quàm per ſe propoſitam. Magna etiam uis in eo eſt ad probandum obſcurè quod uolumus, ſi id non proponamus quod ſumendũ eſt, ſed id quod illud conſequitur neceſſariò. Facilius enim dant & cõcedunt illud ipſum, quòd nõ æquè ex eo perſpici poteſt quid ſit efficiendũ: quo tamen ſumpto, etiam illud ſumptum erit. Illud etiam plurimũ ualet, extremo loco id proponere, quod in primis efficere uelimus. Solēt enim omnes primæ diſputationi reſiſtere acrius, & diligentius: propterea quòd omnes qui diſputant, ea in primis proferre ſolent, in quibus maius ſtudiũ curamq; poſuerũt. Quanquam apud nonnullos hæc quæ ad rem maximè faciunt, prima dici debent: cuiuſmodi ſunt difficiles, qui quidem ea concedunt facilius, quæ prima diſputatione afferuntur, ſi modò quid ſequatur non omnino appareat: ad extrema autem, difficiles ſe proteruosq; præbent. Quod idem de ijs iudicandum eſt, qui acutos ſe putant in reſpondendo. poſitis enim conceſsisq; permultis, tumultuantur in concluſione, quaſi ex ijs quæ poſita ſunt, minimè ſequatur. Illi autē facilè cõcedunt, & freti

ingenio suo, & rati nullum se incommodum consecuturum. Postremò producenda erunt, & amplificanda, interijciendaq; in argumentatione ea omnia, quæ nihil ad rem pertinere uidebuntur. Id quod ij soliti sunt facere, qui falsò aliquid describunt & delineãt. Nam cum multa sunt, difficilis est falsi dijudicatio. Itaq; celant & obscurant rem interdum ij, qui obscurè utuntur interrogationibus, ea quasi in cumulo occulta proponentes, sumentesq; quæ nũquam per se ac singula darentur. Atq; ex his locis argumenta ducenda erunt, ad celãdam dissimulandamq; conclusionem. In ornanda autem amplificandaq; disputatione, rerum finitimarũ & coniunctarum adhibenda inductio atq; diuisio est. Inductio quidem quid sit facilè perspicitur. diuisio autem talis est, ut artem arte præstantiorem esse, aut quia certior sit, aut quia in rebus melioribus uersetur. Et artium alias esse, quarum omne opus est in cognoscendo: alias, quarum in agendo: alias, quarum in faciendo. Hæc enim & ornatum afferunt orationi, nec necessaria sunt ad efficiendam cõclusionem. Dilucidam autem & perspicuam argumentationem facient, exemplũ, similitudinisq; collatio. Exempla autem propria, & ad rem apta esse debẽt, & eiusmodi, ex quibus res intelligatur. cuiusmodi illa sunt quæ Homerus, nõ quæ Chœrilus commemorat. Sic enim notius erit & clarius id quod proponitur. In differendo autem ratiocinatione utendum erit apud Dialecticos potius, quàm apud multitudinẽ: inductio contrà magis multitudinem commouet. Sed de his generibus iam dixi. In quibusdã rebus facilè potest is qui inductione utitur, inuenire id quod totum dicitur: in alijs non facilè potest, quòd omnib. similitudinibus

litudinibus non est cōmune nomen impositū. Quinetiam rum genus uniuersum cōcludi debet, eandēq; cæterorum similium rationem aiunt esse, tum id profectò difficilimum est, quæ nam eorum quæ cōmemorata sunt eiusdē sint generis, quæ non sint, explicare dicendo. Ob eamq; causam sæpe disputantes inter se dißident & hærent, dū alij similia esse cōfirmant, quæ non sunt similia: alij similia num similia sint, ambigunt. Quocirca in his omnibus omni ratione efficiendum est, ut nomina fabricentur, ut nec ei qui poscit quæstionē, num eius quod affertur non sit similis ratio, hærere liceat: nec ei qui rogat, calumniari, eandem esse rationem, quòd multa eorum quorū similis ratio non est, eodem modo dici uideantur. Cum autem inductione multarum rerum adhibita, non dat alter id de toto genere, tum æquum est, ut aliquid cōtrà obijciat, postulare. Quòd si in aliquibus nō doceas hoc modo contingere, non erit æquum rogare, quorum tandem non sit similis ratio. Primùm enim argumentatio per inductionem tractāda est, tum postulandum ut resistatur. Sed postulandum est, ut occurratur nobis non in eo ipso quod proponitur, nisi fortè unum est solū eius generis: ut duo, sunt tātummodo pariū numerorū primus. debet enim is qui resistit, in alio genere resistere: aut certè dicere, hoc uel illud solum esse ex eo genere. Quod autē ad eos attinet, qui in toto genere occurrūt nobis: nec in eodē genere occurrunt, sed in eo quod eodē nomine, sed ambiguo continetur (ueluti habere aliquē non suum colorem, aut pedem, aut manum, quoniā & pictor habeat non suum colorē, & cocus nō suū pedē) in his omnib. diuisione adhibita interrogare debemus. nā si ambiguū lateat, neq;

aperiatur, rectè in propositione nobis uidebitur resistere. Quod si in simili genere, nõ in ambiguo resistens, nostrum labefactet rogatum, detracto eo in quo resistet nobis, quod reliquum est in toto genere ualere docebimus, dum quod cõmodum est effecerimus. Quod in obliuionis uerbo, & oblitũ esse, animaduerti potest. Non enim concedunt eum oblitum esse, qui artem amiserit, eo quòd casu & interitu rei eam amisit, non oblitus est tamẽ. Quod ergo reliquum est, dempto eo in quo occursum est nobis, commemorari debet. ut si quis remanente re, artem amisit, eum oblitum esse. Eodemq; modo de ijs iudicandũ est, qui hoc loco nobis occurrũt: maiore bono maius malum esse contrarium. Proferunt enim ualetudinem, quæ cum minus sit bonum quàm firma corporis cõstitutio, tamen ei maius bonum contrariũ est: morbum enim maius malum esse infirma affectione corporis. Ex his etiam id detrahendũ est, in quo occurritur. eo enim sublato, facilius licebit proponere: ut maiori bono maius malum contrarium esse, nisi unum alterum unà secum inferat, ut firma corporis affectio ualetudinem. Quod idem faciendũ erit non solùm si quis nobis occurret, sed etiam si non occurret, & tamen id negabit & abnuet, quòd aliquid tale prouideat, quod iure cõtrà obijci poßit. Sublato enim eo in quo nobis resistit, dare & concedere cogetu: id quod reliquum est, quòd in eo quod reliquũ est aliquid contineri, quod non sit ita, minimè animaduertat. Quod si dare nolit, etiam tum cum petitũ est ut resisteret, certè quo resistat nobis non habebit. Sunt autẽ propositiones eiusmodi, quæ quadam ex parte falsæ sunt, quadam ex parte ueræ: in quibus eo quod ex parte est sublato, reliquũ licebit

[illegible]

uerum relinquere. Si uerò multa proponamus, in quibus nobis minimè resistat, tum ut concedat omnino petere debemus. Propositio enim dialectica est, quæ magna ex parte rem ita habere declarat, neq; refellitur. cum autē eadem res & sine incommodo, & cum incommodo per ratiocinationē concludi potest, hoc an illo modo efficiatur, nihil ad eum qui necessaria ratione, non probabili concludit: is autem qui probabili ratione utitur, non debet argumētationem tractare per ratiocinationem, per quam alter incommodo urgeatur. nam et cùm nullo incommodo urgent concludendo, nihil controuersiæ loco relinquunt: & cùm incommodo urgent, tum nisi sit euidens & perspicuum id falsum esse, alij incommodum id negant esse. Ita non habent quod uolunt ij qui quæstionē ponunt. Proponēda autem sunt ea quæ magna ex parte ita se habent, & refelli aut non possunt omnino, aut certè id facilè quasi prima facie perspici non potest. cum enim in rebus quibusdā non ita esse perspicere nequeunt, tum id quod propositū sumptumq; est, quasi uerum sit solent concedere. Nunquam autem quæri debet conclusio: sin secus, cum alter eam negabit, ratiocinatio nunquā ad exitū perduci poterit. Sæpe enim etiam cùm nulla interrogatio & quæstio ponitur, sed ut consequens concluditur, id negatur effici. quod cum faciūt illi, certè ab ijs qui non uident quid ex conceßis sequatur, minimè reprehendi uidētur. Cum igitur unus rogat, neq; id aut ex antè positis effici, alter autem negat omnino, tum ratiocinationi nihil omnino loci relinqui uidetur. Neq; uerò quicquid de toto genere dicitur, dialectica propositio est: ex quo genere illud est, Quid est homo: aut hoc, Quot modis bo-

num dicitur? Propositio enim dialectica est, ad quam respondere licet, etiam, aut non: quod non licet ad superiores. ita non est dialectica quæstio, nisi is qui proponit, facta antè definitione, diuisione hunc in modum roget: An bonum hoc uel illo modo dicatur? Quam quidem quæstionem licet uel negare, uel concedere. Quocirca enitendum est, ut ita, ut dixi, omnes hæ ponantur quæstiones. Quin illud etiam par est ab illo requirere, quot sint bonorum genera, quando explicatione & diuisione adhibita à nobis, ille nullo modo concedet. Qui autem in una ratione interroganda multum temporis immoratur, is inscienter quærit. Nam si is qui rogatur, ad rogatum respondeat, profectò ille aut plura quàm necesse est interroget, aut sæpe idem quærat necesse est. ita aut nugatur, nihilq; agit: aut ratiocinationem per quam argumentationem tractat, non habet: quãdoquidem ex paucis quibusdam omnis constat ratiocinatio. Quòd si minus respondeat, cur eum aut non increpat, aut relinquit? Illud autem intelligẽdum est, omnia proposita, quæ argumentis perdifficulter probantur, eadem facilia esse ad defendendum: cuius generis ea sunt quæ & prima sunt, & ultima ordine naturæ. Nam & prima ac perspicua definitionem requirunt, & ultima multis concludantur necesse est ab eo qui iam inde à perspicuis & primis continuatam seriem argumentorũ persequi uelit. Aliter enim fallaces ac captiosæ argumentationes uidebuntur: præsertim cũ aliquid doceri non poßit, nec demonstrari, nisi à proprijs initijs & principijs capto exordio, usq; ad ultima perueniatur. Ac illi quidem qui respõdent, nec rem ipsi uolũt definire; nec si qua proponatur ab interrogante de-

te definitio, facilè admittunt. Sed profectò facilis non est disserendi ratio, nisi quid sit id de quo instituitur disputatio, intelligatur. quod in principijs contingit maximè, quib. cætera probantur, ipsa alijs non possunt: definitioneq; aperienda sunt, et cognoscẽda necessariò. Difficilia etiã probatu ea sunt omnia, quæ principiorũ uicinitatẽ sequuntur. neq; enim multa, ad ea probãda, argumenta possunt suppetere, cũ pauca interiecta sint inter ipsa & initium, quib. necesse est consequentia omnia monstrari. Definitiones autem eæ ex omnibus euerti possunt difficilimè, quæ uerbis eiusmodi explicatæ sunt, ut primùm dubium sit, uno modo an pluribus dicãtur: deinde incertũ, utrũ propriè de re quæ definitur dicantur, an per translationem. Nam quia dubiũ est illud, non perspicuũ, inde fit ut nulla argumentorum copia suppetat: hoc aũt quia incertum est, an per translationem dicãtur, non possunt refelli qui definitionẽ posuerunt. omnino quæstio omnis si difficilis est probatu, uel definitionẽ requirit, uel in ijs est quæ multis modis, aut quæ per translationẽ dicuntur, aut non lõgè abest à principijs: aut eo certè difficilis est, quia non est prima facie perspicuũ, quo sit ex genere eorum quæ exposita sunt, id quod affert dubitationẽ. nam si quo ex genere sit intelligatur, illud etiam intelligetur, aut definitione explicandum id esse, aut diuisionem adhibendam, aut inueniẽdas esse medias propositiones, quib. ultimæ probentur. Pleraq; etiam proposita, nisi rectè tradita & explicata definitione, neq; disputari facilè, neq; probari argumentando possunt. quo ex genere illud est: Sitne unum uni contrarium, an multa? Quòd si contraria definiantur, certè illud facile erit explicare:

ſint nécne ſint plura eorundem contraria. Quod eodem modo iudicandum eſt de alijs quæ definitionem requirunt. Atq; etiam in mathematicis uidentur quædam non facilè deſcribi poſſe prætermiſſione definitionis. quale eſt illud: Eam lineam quæ ad latus planũ ſecat, ſimili ratione & lineam ſecare, & locũ: quod definitione adhibita facilè intelligetur, quoniã & loco & lineæ eadem reſpõdet, quaſi ex altera parte diuiſio: quæ quidem illius de qua agitur orationis definitio eſt. Omnino autem prima elementa definitionibus expoſitis, ut quid ſit linea, quid orbis, facilè probari demonſtrariq; poſſunt: uerùm ad ſingula eorum probanda non multis argumentis uti poſſumus, propterea quòd non multa ſunt media quibus probetur. Definitionibus autem initiorum prætermiſſis, uix, aut ne uix quidẽ, probari poſſunt. Quod idem fit in ijs elementis quæ diſſerendo adhibentur. Hoc igitur intelligendum eſt, cùm propoſitũ aliquod difficile eſt probatu, id aliqua de cauſa earũ quas expoſui euenire. Cum autem propoſitio et enũciatio quæ adhibetur ad aliquid probandum, difficiliorem habebit probationem quàm propoſitũ, dubitare liceat, ſit nécne ſit admittenda. Nam ſi eam non admittat, ſed ei etiam probandæ adhiberi probationẽ uelit, maius alteri onus imponet, quàm quod erat à principio propoſitum. Sin eam admittat, ijs certè quæ minus ualent ad faciendam fidem, ipſe adducetur ut credat. Ac ſi quæſtio difficilior non reddenda ſit, ponenda eſt: ſi non dubijs & perſpicuis dubia concludenda erunt, non eſt admittenda. Aut ei qui ſe dat in diſciplinam, ponenda non eſt, niſi ſit notior: ei autem qui exercitationis gratia diſputat, ponenda, ſi modò uera eſſe uideatur,

deatur. Ex quo perspicuũ est, non esse æquum ut qui docet, eodem modo postulet sibi concedi quæ sumit, quo is qui interrogando disputat. Ac de ratione quidem interrogandi & collocandi satis ferè dictum est. Nunc de ratione respondendi disseremus: ac primùm, quod eius sit officiũ, q̃ui & rectè poscit, & rectè ponit quæstionem, dicamus. Est autem eius qui ponit quæstionem, ita argumentationẽ tractare, ut eum quicum disputet, cogat absurdiora concedere, quàm quæ ex re proposita consequuntur. Eius uerò qui quæstionem poscit, dare operam, ne quod incommodum sua culpa, aut quod sit contra opinionem omnium, effici uideatur, sed ex ipsa tantũ re quæ à se proposita est ad disserendũ. Aliud enim fortasse genus peccati est, cum quis proponit primùm quod non debet, deinde propositum illud defendere non potest. Non sunt autem explicata & constituta adhuc à quoquã officia eorum, qui exercitationis & periculi faciendi gratia disputant. Neq; enim idem propositum est doctorib. aut discipulis, quod ijs qui certandi studio disputant: neque idem his ipsis, & ijs quorum ad cognitionem & scientiam omnis dirigitur exercitatio. Nam & discipulis ea semper ponenda sunt quæ probãtur omnibus: quoniam nemo eò operam confert, ut falsa doceat. at eorũ qui certandi studio disputant, is qui quæstionem ponit, semper aliquid facere uideri debet: & is quicum disputat, nulla in re illi cõcedere. Quoniam autem in conuentu & congressu dialecticorum, ijs qui non certandi studio, sed uel tentandi, uel cognitionis gratia inter se disserunt, non est adhuc à quoquam, ut dixi, expositum & traditum: quid inuestigare, quid dare, aut non dare oporteat eum qui

poscit quæstionem, ut gnauiter, aut nõ gnauiter ac præclarè decreta sua defendat: nos hoc loco instituimus dicere. Qui igitur respondendi munere fungitur, is quæstionem defendat necesse est, uel probabilẽ, uel non probabilem, uel neutram: ita tamẽ, ut aut probetur, aut non probetur omnino, uel cum adiunctione: ut huic, uel alij. Quo autem modo probabilis, uel non probabilis sit, nihil interest: quandoquidem idem genus retinendum erit præclarè respondendi ad rogatũ, aut dandi aut non dandi rogatum. Ac nõ probabile quidem si sit propositum, probabilem: sin probabile, non probabilem necesse est conclusionem effici. Contrarium enim propositi semper concludit is qui interrogat. Quòd si id de quo agitur sit eiusmodi, ut nec probetur, nec improbetur, eiusdẽ generis efficietur cõclusio. Quoniam autem is qui scitè ratiocinatur & concludit, rebus non dubijs & perspicuis id quod dubium est aperit & ostendit, profectò si quando id quod interrogatur, nõ sit probabile, omnino non debet is qui poscit quæstionem, neq; id dare quod non probetur omnino: neq; id quod illud quidem probetur, sed minus quàm conclusio: quippe cum propositum, si non probabile sit, conclusio probabilis sit futura. Ita fit, ut ea quæ sumuntur, omnia probabilia esse debeant, ac magis probabilia quàm id de quo quæritur: siquidem magis perspicuis minus probabilia uelit concludere. Ita si non sit ex eo genere id quod interrogatur, non id debet qui respondet concedere. Sin autem probabile omnino sit propositum, improbabilis omnino cõclusio erit. Itaq; danda erunt, quæ probantur omnia: & eorum quæ non probantur, si qua magis probabilia sint conclusione: sic

enim

enim rectè disputatũ fuisse uidebitur. Quod idem faciun dum erit, si nec minus sit probabilis quæstio. sic enim & quæ probantur, danda sunt omnia: & quæ non probantur. si qua magis probabilia, quàm conclusio, erunt. Sic enim fiet, ut probetur magis disputatio. Ac si id de quo agitur omnino probabile sit, aut non probabile, tum habenda erit eorum ratio, quæ omnino probantur. Sin autem non omnino probabile, aut non probabile, sed ei modò qui respondet, tum ex ijs quæ ei probantur, aut minus probantur, iudicare debet, quid concedendũ aut non concedendum esse uideatur. Quòd si alterius sententiã defendat is qui respondet, certè eius mentem & sententiã spectare debebit, ut quid concedendum sit aut negandũ, intelligat. Itaq; qui alienas sententias introducunt, ut bonũ & malum esse idem, ut placet Heraclito, ij non dant in eodẽ simul non inesse contraria: non quòd non probetur hoc eis, sed quòd Heracliti sententia ita dicendum est. Quod etiam ij faciũt, qui alij ab alijs proposita accipiũt. Exquirunt enim illi, quid sit responsurus is qui rem proponit. Hoc igitur perspicuũ est, quæ exquirere is debeat qui respondet, siue omnino probabile, siue alicui sit id quod quæritur. Quando autem necesse est omne rogatũ aut probabile esse, aut non probabile, aut neutrum, & uel ad conclusionem efficiendam ualere, uel non ualere, rogatum: si probetur, neq; ad conclusionem efficiendam ualeat, id & dare, & probabile dicere debemus. Eo enim posito & cõcesso, propositum primum non euertitur. Si autem neq; probetur ipsum, neq; ad conclusionem efficiẽdam ualeat, id quidem dandum est: sed ita tamen, ut non probari id nobis significemus, uitandæ amentiæ gratia,

gratia. Si uerò & probabile sit, & ad rem pertineat, respondendum erit, id quidem uideri & probari: sed propositum adeò finitimum esse, ut eo concesso, propositum tollatur necessariò. Si ad conclusionẽ efficiendã ualeat, & admodum sit improbabile, respondendũ erit, conclusionẽ eo posito et concesso effici: sed stultum id esse quod afferatur. Cum autẽ nec probabile quid, nec minus probabile rogabitur, tum si ad conclusionẽ efficiendã nihil ualeat, id dãdum erit nulla facta distinctione: sin ualeat, exponendum est, eo posito, sublatũ iri id de quo agatur. Sic enim & nihil eius qui respondet culpa factum uidebitur, si quidem quid concedere et dare debebat, semper prouiderit: & is qui quæstionem ponit, quod uult efficiet, cum ei ea dabuntur omnia, quæ magis quàm conclusio probentur. Qui autem instituunt argumentationem tractare per ratiocinationẽ, sumptis ijs quæ minus quàm cõclusio approbantur, ijs quoniam inscienter ratiocinantur, quæ rogant dari concediq; non debẽt. Eodem modo eis occurrendũ erit, cum res dubias & obscuras, & quæ multis modis dicuntur, afferent. nã quoniã & qui poscit quæstionem, si minus intelligat, licet dicere, non intelligo: & quod multis modis dicitur, non necessariò id aut concedere aut negare debet: profectò si quid afferatur quod obscurum sit, sine ulla dubitatione & mora se id non intelligere fatebitur. Sæpe enim ex eo quod dant et cõcedunt, ij quibus obscura nec aperta interrogatio proponitur, absurdum aliquid incidit. Cum autem cognitũ apertumq; erit id quod multis modis dicitur, si omni ex parte & omnino uerum sit aut falsum quod affertur, id omnino concedi negariue debebit: sin quadam ex parte

falsum

falsum sit, & quadam ex parte uerum, id ambiguè dici, & in illo uerè & in hoc falsò dici indicabit. nam si id posterius distinguat, dubium erit, an in prima disputatione ambiguũ perspexerit. Quòd si ambiguum uerbũ non attendat, idq; tum cum alterius habet rationem cõcedat: si ad alterũ impellatur, fateri debet se id concessisse, cum non ipsum illud ad quod uocatur, sed alterum ipse spectaret & attẽderet. Cum enim plura eidem nomini & orationi subiecta sunt, tum facilè existit controuersia. Sin rogatum & planum sit & simplex, aut etiam, aut non, respondendũ est. Quoniamq; omnis propositio quæ ualet ad conclusionem efficiendã, aut aliqua earum est ex quib. ratiocinatio conficitur, aut ad aliquã earum refertur: perspicuum est autem tum alterius probandæ gratia assumi, cum multa similia interrogãtur, quippe cum ferè per inductionẽ uel similitudinẽ id quod de toto genere et omnino dicitur, concludatur: singula omnia concedenda sunt, si uera sint & probabilia; contra uniuersum genus obijciendũ aliquid. Impedire enim cursum orationis, nisi resistas uerè, aut saltem uideare, hoc est iniquũ se in disputando difficilemq; præbere. Ita si multa similia existant, neq; det in toto genere dici tum, cum refellere nequeat, profectò difficilẽ se proteruumq; præbebit. Iã uerò si non habeat cõtrarium argumentũ ad refellendum, tum multo etiam magis difficilis proteruusq; uidebitur. Quanquã ne hoc quidem satis est. multæ enim rationes extant, sentẽtijs omniũ contrariæ, quarũ difficilis est explicatio. cuius generis est Zenonis ratio, qua tollit motũ, & stadij traiectionem. nec uerò propterea eorum contraria minus defendi concediq; debent. Ergo si quis nec contra

contrà ullam adferre rationem queat, nec aliquid opponere in quo non ita sit, & tamen non concedat, is profectò iniquum se præbebit in disputando. est enim in disputationibus iniquitas & proteruia, responsio quæ præter modos quos exposuimus, uim habet ad interimẽdam tollendamq; conclusionem. Defendere aũt & propositũ et definitionẽ, ita par est, si antè argumẽta ipsi in nos quasi aduersariorum tela iaciamus. Quibus enim rationibus infirmãt nostra decreta ij qui ponunt quæstionẽ, ijs ipsis resistere debemus. Propositum autem non probabile timidè defendendum est. Multis autem modis non probabile esse potest. nàm & id non probabile est, ex quo efficitur, ut incommoda et absurda quædam fateamur. ut si quis uel omnia, uel nihil moueri dicat: & ea omnia quæ deterior status & cõstitutio sequi solet, & quæ hominũ uoluntatibus repugnant. quale illud est: Voluptas est bonum, & Facere quàm accipere præstat iniuriã: nõ enim quasi disputationis gratia defendat: sed tanquã ea dicat quæ probet & sentiat, ita eum oderunt. Argumenta aũt quibus falsum concluditur, dissoluenda sunt, infirmandò euertẽdoq; eo ex quo falsum effectũ est. Neq; enim quouis sublato argumentũ soluitur, ne si falsum quidem sit id quod sit euersum. Multa enim falsa in argumentatione contineri possunt. ut si quis sumat, eum qui sedeat scribere, et Socratem sedere: ex his efficitur, scribere Socratẽ: Euersa igitur hac enũciatione, Socrates sedet, non tamẽ dissoluta & explicata argumentatio est. Et quanquam falsa enũciatio est, non tamẽ falsa ob id est argumẽtatio: Si quis enim sedeat, neq; scribat, non iã in hac tali causa hæc ipsa accõmodata dissolutio est. Non igitur hoc refellendum

lendum est: sed illud, eum qui sedeat, scribere: cum præsertim non omnis scribat, qui sedet. Ita fit, ut dissoluat argumentum is, qui falsi causam tollit: & explicationem argumenti intelligat is, qui causam argumentationis falsæ cognouerit, quemadmodum in iis quæ falso & uitiose describuntur, contingit. neq; enim satis est resistere, etiamsi falsum sit quod refellitur: sed etiam cur falsum sit docendum est. Sic enim utrum occurrendo, ratione & consilio ductus sit nécne, intelligetur.

CAPVT II.

Impediri aũt argumẽtatio potest, ne concludatur, quatuor modis. Primùm, id ex quo falsum est refellendo. Secundò, occurrendo ei qui quæstionẽ ponit. sæpe enim nõ explicato & dissoluto argumẽto, tamẽ is qui rogat, progredi non potest longius. Tertiò, refellendo rogatũ. fit enim interdũ, ut ex iis quæ quæruntur, non quod uolumus consequamur, propterea quòd uitiose interrogatum est, quibusdã tamẽ appositis effici potest cõclusio. ac si ultrà progredi is qui rogat non potest, occursum erit roganti: sin potest, rogato. Quartũ genus resistendi et deterrimũ id est, quod ad tẽpus refertur. nonnulli enim in refellẽdò ea afferũt, quæ ad disserendum plus temporis desiderãt, quàm patitur disputandi consuetudo. Ac resistendi quidem quatuor, ut dixi, genera sunt: sed prima una ex omnibus explicatio est, cætera impedimenta sunt quædam conclusionũ. Reprehensio autẽ argumẽtationis non cadẽ ex eius natura & ex interrogandi ratione nascitur. ferè enim fit culpa eorũ qui rogantur, ut non rectè tractetur argumentatio: quòd non cõcedant ea quæ magnã facultatem suggerant ad id efficiendum quod quæritur. Neq;

enim

enim in alterutro solum positum est, ut cōmunis res rectè ad finem exitumq; perducatur. Quapropter interdū qui aliquid respondet, refellendus est necessariò, & omittendum ipsum propositū: tum deniq; cum is qui quæstionem poscit, instructus calumnijs, paratus uenit ad contradicendū. Ita iniquos se præbentes, disputationes non dialecticas, sed concertationū plenas instituunt & inuehunt. Et quoniam exercitationis & ueluti examinis causa, nō eruditionis, hæ tales disputationes comparatæ sunt, profectò non modò uera, sed etiam falsa concludenda sunt: nec ex ueris semper, sed interdum etiam ex falsis. Nā & plerunq; uero posito, is qui contrà disputat, refellere debet. ita fit necessariò, ut sint proponenda falsa: & falsum quod positum est, interdū falsis euerti tolliq; debet, cum præsertim nihil probibeat falsa alicui magis quàm uera probari. ita si ex ijs quæ illi probantur, progrediatur argumētatio, persuasus potius quàm adiutus erit. Sed omnes debent, qui aliò disputationē rectè traducere & trahere uolunt, ut geometra geometricè, sic dialecticè, non pugnaciter traducere, siue falsum, siue uerum sit id quod concluditur. Quæ autem sint dialecticæ ratiocinationes, suprà expositū est. Vt autem in rebus usuuenit, ut socius iniquus & sceleratus sit is qui rem communem impedit: sic in disputationibus in quibus etiā cōmune quiddam propositum est utriq;, præterquàm ijs qui certandi studio disputant. Neq; enim utriq; eorum licet eundem finem cōsequi, præsertim cū plures uno uincere non possint. Vtrum aūt in respōdendo, an in rogando id efficiāt, nihil interest. Nam & qui certandi studio rogat, uitiose & præpostere disserit: & qui respondendo non concedit,

dit, neq; dat quod uidetur probabile, neq; inducit in animum audire quid tandem uelit is qui ponit quæstionem. Ex quo perspicuum est, non eodem modo argumentationem, si per se consideretur, reprehendendam esse, & eum qui eam rogando tractat. Nihil enim prohibet, uitiosam argumentationem esse: cum interim is qui quæstionem ponit, quàm poterit accommodatißimè, cum eo qui respondet disputabit. Nam si res sit cum difficilibus & proteruis, non potest profectò statim quas quisq; uelit, sed quas poßit, tractare per ratiocinationē argumentationes. Quoniam autem incertum est, quando contraria homines sumunt, & quando id quod à principio positum est in quæstione: (sæpe enim ipsi secum, et soli cum aliquid loquuntur, repugnātia dicunt: negatoq; eo quod prius est, concedunt posterius. itaq; cum rogantur, sæpe repugnantia, & quod primo loco propositum est, concedunt) eo uitiósas argumentationes necesse est effici. culpa est ista eorum qui respondent, qui quædam non concedunt, alia eiusdem generis concedunt. Ex quo etiam perspicuum est, non eodem modo reprehendendos esse eos qui quæstionē ponunt, & ipsam argumentationem. Argumentatio autem quinque modis reprehendi solet. Primo, cum ex ijs quæ rogata sunt, & quæsita, nihil concluditur omnino, nec quod ad rem pertineat, quòd falsa sint, uel non probabilia omnia, aut certè plurima eorum ex quibus cōclusio efficitur: & quòd nec detractis quibusdam, nec additis, nec alijs detractis, alijs additis, efficitur conclusio. Secundo, si tractetur per ratiocinationem, quæ ad rem non pertineat argumētatio, ex talibus & eo modo quo in superiori dictū est. Tertio, si additis

quibusdam conficiatur ratiocinatio, sed quæ deteriora sint quàm quæ rogata sunt, minusq; probabilia conclusione. Quarto, si detractis quibusdam, idem contingat. interdum enim plura sumuntur quàm necesse est, ut non ex eo quia hæc concessa sunt, efficiatur conclusio. Postremo, si ex minus probabilibus & credibilibus efficiatur, quàm sit conclusio: aut si ex ueris, sed quæ difficilius & maiore negotio quàm id quod quæritur, ostēdi possunt. Neq; uerò id postulandum est, ut omnes quæ de proposito instituuntur, æquè probabiles sint ratiocinationes, & æquè ualeant ad faciendam fidem. Eorum enim quæ exquiruntur, partim prima facie faciliora sunt natura sua, partim difficiliora: ut si quibuscunq; probabilibus poßint, concludetur, rectè conclusa uideantur. Perspicuum est igitur, non eodem modo argumentationem iudicandam esse uitiosam, cum ad quæstionem refertur, et cum per se exquiritur. Nihil enim prohibet, argumentationem per se uitiosam esse: quæ si ad quæstionem referatur, uera erit: uicißimq; uera per se considerata, cum quæstione collata, uitiosa esse potest: cum facilè ex multis probabilibus & ueris, quæ illi quæstioni tractandæ sunt accommodata, effici potest quod uolumus. Fit autem interdum, ut argumentatio etiam quæ concludit, ea quæ non concludit sit deterior: cum illa ex ijs quæ minus probantur concludit, cum quæstio proposita in eo genere non sit: hæc autem talia modò requirit, quæ probabilia & uera sint, nec ex ijs quæ assumpta sunt, argumentatio est. neque uerò ij qui ex falsis uerum concludunt, iure reprehendi possunt, cum præsertim & necesse sit semper falsum ex falsis, & liceat interdum uerum

ex

ex falsis concludi. quod ex Analyticis perspici potest. Cum autem argumentatio quæ exposita est, alicuius rei demõstratio erit, si qua sit alia propositio quæ cum conclusione nullam habeat coniunctionem, ex ea non efficietur conclusio. Sin speciem præ se ferat coniunctionis, fallax erit conclusio non necessaria. est etiam φιλοσόφημα ratiocinatio necessaria: epicherema autem ratiocinatio probabilis. Sophisma autem ratiocinatio pugnax. ἀπόρημα, ratio in utranq; partem disserendi. Quòd si ex utraq; propositione probabili aliquid ostendatur, neq; æquè probentur, nihil prohibet id quod demonstratum est magis quàm utranq; probari. At si una sit probabilis, altera neutro modo: aut si hæc probetur, illa nõ probetur, si id quidem similiter sit, tum ex æquo probabitur & non probabitur, quod demonstratione concluditur: sin altera magis probetur, magis etiam probabitur. Atq; etiam in tractandis argumẽtationibus per ratiocinationem peccatur, cum aliquid pluribus ostẽditur, quod paucioribus potest, quæ etiam in argumentatione reperiuntur. Cuius generis illud est quod sumitur ad probandum, opinionẽ aliam alia uerius dici opinionem. Si quis poscat hanc enunciationẽ, quicquid appellatur cum accessione pronominis, ipsum illud est, quod in eo genere maximè est idipsum quod est. Est autem opinabile aliquid: quod quia uerè est opinabile, appellatur ipsum opinabile: ex quo sequitur, illud ipsum cum maximè sit, alijs quibusdã esse magis opinabile: porrò autem omne quod magis esse dicitur, alterius comparatione dicitur magis. Est uerò opinio etiã aliqua uera, quæ accessione pronominis, ipsa opinio appellari potest: quæ alijs quibusdam certior est.

Hic igitur ſumptum eſt ueram eſſe aliquam opinionem, quæ acceßione pronominis ipſa opinio uocaretur. Itéq; illud, in omni genere illud eſſe maximè tale quod per acceßionem pronominis, ipſum nominatur: ex quibus ſequitur, ipſam opinionẽ quæ maximè uerax eſt, eam eſſe quæ maximè & uerißimè opinionis nomine uocatur. Sed quod uitium in hac eſt ratiocinatione? An ob eam cauſam, quòd facit ut cauſa ex qua ratiocinatio conficitur, ignoretur? Argumentatio autem perſpicua eſt uno modo, qui maximè in populi ore uerſatur, cum ita concluſa eſt, ut iam nulla ſit opus interrogatione. altero, qui etiã crebris uſurpatur ſermonibus, cum ſumpta ſunt ea, ex quibus eſſe neceſſe eſt quod cõcluditur. ſunt autem ea ex alijs concluſionibus collecta. præterea ſi quid prætermiſſum ſit quod ualde ſit probabile. Falſa autem dicitur quatuor modis, & cum uidetur concludere, neque concludit, quod uocatur cõcluſio, & ratiocinatio ad concertationes ſpectans. Et cum efficit illa quidem aliquid, ſed quod minus ad rem pertineat. quod ijs contingit maximè, quibus incommodo alij urgentur. aut aliquid concludit, quod ad id quod agitur pertinet, ſed non propria accommodatáq; ratione: id eſt, ſi ea quæ non eſt medicinæ propria, uideatur medicinæ eſſe, aut geometrarum quæ non eſt, aut dialecticorum quæ non eſt, ſiue uerum, ſiue falſum ſit quod efficitur. Alio modo falſa eſt argumentatio, cum ex falſis concludit: cuius generis erit alia falſa, alia uera concluſio. nam & falſum ſemper ex falſis, & uerum interdum ex falſis, ut ſupra dixi, concluditur. Ac oratio quidem quòd falſa ſit, culpa eſt eius qui argumentationem tractat potius, quàm argumentationis.

Nec

Nec uerò culpa est semper disputantis, sed tum denique cum falsam se aliquam argumentationẽ tractasse ignorat: (quandoquidem sæpe falsam orationem & propositionem, cũ animo aliquid per nos ipsos tractamus, magis quàm multas ueras approbamus) præsertim cum ex ijs quæ maximè uidẽtur probabilia, aliquid eorum quæ uera sunt, ipse refellit. nam quomodo ea sit semper culpa disputantis, cum sæpe ad res ueras demonstratione concludendas huiusmodi ratiocinationes ex falsis adhibeantur? quippe cum aliquid eorum quæ posita sunt, falsum esse debeat omnino, ut id demonstretur. Si uerò falsis, & ualde absurdis uerum concludat argumentatio, multo certè deterior ijs futura est quæ falsum concludunt. cuius generis argumentatio etiam falsum concludere potest. Perspicuum est igitur, primùm uidendũ esse, an concludat argumentatio: deinde, uerúmne an falsum: tum, ex quibus. nam si ex falsis, sed quæ probabilia sint, tolerabilis erit, & non aspernanda ratio: sin ex ueris, sed quæ non probentur, uitiosa: si & falsa, & quæ ualde improbẽtur, profectò uitiosa erit aut omnino, aut in re de qua agitur. Quemadmodum autem is qui quæstionem ponit, id quod initiò propositum est, & contraria petat ad ueritatem, expositum est in Analyticis: quemadmodum ad opinionem, nunc dicendum est. Petendi autem id quod initio dictum est, quinq; sunt genera. Primum & clarissimum, si quis id petat quod demonstrandum ipsi est: quod quidem in eadem re non facilè ignoratur: in synonymis autem, ijsq; omnibus quorum nomen & definitio idem declarant, magis. Alterum, cum id quod singillatim demonstrari debet, omnino & totum aliquis petit.

ut si quis probans, contrariorum quæ aduersa dicuntur, unam esse artem, petat contrariorum omnino unam esse. uidetur enim, quod per se probari debeat, id unà cum alijs pluribus petere. Tertium, si quis singillatim petat, quod propositum est ad demonstrandum omnino. ut si omnium aduersorum esse propositum sit, aliquorum petat: nam uidetur hic etiam, quod cum multis erat docendum, id petere per se ac separatim. Rursus si quis adhibita diuisione, id de quo agitur petat. ut si demonstrandum sit, medicinam esse salubrium & contrariorum, separatim petat utrumq;. Aut si quis alterum petat eorum, quorum alia alijs consequuntur necessariò: ut latus cum diametro componi non posse, cum probandum sit, diametrum cum latere non posse. Contraria etiam tot modis, quot ea quæ initiò dicta sunt, petuntur. Primùm, si contraria petat, aientia & negantia. Secundò, si contraria eo modo quo sunt inter se repugnantia: ut bonum & malum esse idem. Tertiò, si quis omnino & totũ sumpserit, & in parte petat, quod repugnat. ut si quis hoc sumpto, aduersorum unam esse artem, petat salubrium & insalubrium aliam artem: aut si hoc posteriore petito, de toto genere repugnantiam sumat. Rursus, si quis contrarium petat eius, quod ex positis & concessis efficitur necessariò. item, si quis contraria ipsa non sumat: duo autem petat eiusmodi, ex quibus repugnantia sequetur. Sumere autem contraria, & petere id quod initiò positum est, hoc differunt, quòd huius error in cõclusionem incidit. (illud enim spectantes, peti id dicimus quod initiò positum est) contraria autem in propositionibus cernuntur, quòd inter se quodam modo affectæ sunt. Vt

autem

autem exercitatio & meditatio in argumentationibus eiusmodi paretur, primùm assuescendum est argumentationes conuertere. Sic enim maior nobis ad disputandum argumētorum suppetet copia, & in paucis multas argumentationes tenebimus. Conuertere enim est, unum eorum quæ data sunt refellere, mutata in suam oppositā conclusione, eaq; cum altera sumptionum accepta. Nam si tollatur conclusio, una aliqua propositio tollatur necesse est: siquidem positis ijs omnibus necesse sit conclusionem effici. Ad omne uerò propositum multum ualet, in hanc & illam partem argumenta inuenire, quibus solutio illico quærēda est. Sic enim fiet, ut simul et in quærendo, & in respondendo exercitati simus: & si nemo alius sit quo cum disputemus conferamusq; hæc ipsa, nobis certè per nos, & nobiscum licebit. Sunt etiam comparanda inter se argumēta, quæ utramq; in partem plurimum ualent. Hoc enim & ad obfirmandum se, & ad refellendū multum ualet, cum alicui magna argumentorum copia in utrāq; partem disserendi suppetit. nam ad contrarias partes fiet tutior. Posseq; antè perspicere, & perspexisse, quid utrāq; quæstionem & causam sequatur, non paruum adiumentum adfert ad cognitionem, philosophiæq; rationem. Relinquetur enim, ut eorum rectè alterum sequamur. Sed ad id efficiendum ingenio opus est: uerumq; ingenium & indoles in eo est, ut possis uerum rectè sequi & declinare falsum. quod quidem ij quibus acumen ingenij, & indolem natura largita est, præclarè efficere possunt. Cum enim amant, & oderunt quod affertur & proponitur, uerè de eo quod præstantissimum est iudicant. cum uerò ad quæstiones,

quæ sæpißimè in disputationem incidunt, parati & instructi argumentorum copia uenire debemus, tum maximè ad eas quibus capita prima proposita, & quæstiones generales disputantur: quoniam in his ferè ij qui respondent, omnia ferè quæ uulgò recepta sunt, respuere solent. Iam definitionum nobis magna uis suppetere debet: eaq; in promptu habere debemus maximè, quibus ea quæ probantur, & prima declarantur, cum præsertim ex ijs ratiocinationes constent. Danda est etiam opera, ut ea in quæ alia argumenta incurrunt, teneamus. Vt enim in geometria utile est elementa, exercitatione parata & meditata habere: & in numerorum ratione, prima quasi capita in prōptu habere: magnaq; in hoc ipso uis est, ut alium etiam numerum multiplicatum cognoscant: sic in argumentationibus, principia tenere, & propositiones in ore habere. Quemadmodum enim in memoriæ exercitatione loci collocati & dispositi, statim faciunt ut redeant res nobis in memoriam: ita hæc ipsa magnam nobis ad differendum copiam suggerent, quòd loci ipsi certi sint, quos spectemus. Sed locus communis potius, quàm tota ratiocinatio, memoriæ mādandus est, quippe cum difficile sit, mediocrem principiorū et propositorum uim ac numerum suppetere. Præterea argumentum unum in multa distribuere assuescendum est nobis: ita tamen, ut id obscurißimè facere uideamur. Quod ita fiet, si quis longißimè aberrat à uicinitate eorum de quibus agitur. Ea autem argumenta in hoc genere plurimùm ualebunt, quæ de toto genere id maximè efficere possunt. Cuius generis illud est, Non esse unam multarū rerum artem. Eadem enim ratio est eorum quæ cum ali-
quo

quo conferuntur, & contrariorum quæ aduersa dicuntur, & coniugatorum. Atq; etiam rationes quas ab alijs accepimus, quasi uniuersales accipere debemus, etiamsi in parte sint tractatæ. sic enim ex una multas etiam facere licebit. Quod fieri in arte rhetorica de enthymematibus eodem modo iudicãdum est. Is uerò qui respondet, hoc quantum poterit declinabit, ne ad totum genus reuocetur disputatio: illiq; hoc uidendum est semper, an de pluribus rebus communibus tractetur facta ab alio argumentatio. Omnis enim quæ de parte est, in uniuerso genere continetur, ineſtq; in priuata & singulari causa uniuersi generis expositio & demonstratio: quòd sine uniuersi generis locis nihil concludi potest. Vsus autem argumentationum earum quæ per indictionem tractantur, ad rudes & ignaros: earum quæ per ratiocinationem, ad peritos transferri accommodariq; debet. Enitendumq; est, ut ab ijs qui argumentationes per ratiocinationem tractare possunt, propositiones: ab ijs qui per inductionem, similitudinum collationes comparationésque accipiamus. sunt enim utriq; in hoc genere exercitati. Omnino is qui exercitationis gratia disputat, conari debet utilitatem illam ex disputatione consequi, ut aliquam inde referat aut ratiocinationem ad aliquid probandum, aut propositionem, aut solutionem, aut oppositionem (quæ instantia uulgò appellatur.) Et ut notet, bene an perperam, aut ipse aut alius disputauerit: & qua ratione utrunque euenerit. Ex his enim tota hæc facultas constat: exercitatio autem facultatis gratia suscipitur. Sed ex ijs omnibus quæ dixi, maximè quærendæ sunt propositiones & oppositiones: hoc est, ut uocantur, in-

stantiæ. Dialectici enim uis maximè cernitur in proponendo, & resistendo. Est autem proponere, unum facere ex multis: quandoquidem unum omnino sumi debet, ad quod pertinet argumentatio: resistere uerò, est multa ex uno: aut enim distinguit, aut euertit, cum ex ijs quæ proposita sunt, hoc concedit, illud non concedit. Quoniam autem uitiosæ & iniquæ disputationes cum quibusdam futuræ sunt necessariò, nec cum quouis disputationes instituere, nec quemlibet in societatem exercitationis recipere debemus. nam aduersus eum qui hoc unum agit, hoc conatur, ut alterius argumenta quacunq; ratione eludat, æquum est omnino disputare, tamen non semper decet. Quocirca non temerè cum quibusuis exercitationis causa considendum est. hinc enim maledicta, hinc contumeliæ, hinc iracundæ contentiones, concertationesq; nascuntur. Neq; enim fieri potest, ut qui unum in locum discendi exercendæq; artis gratia conueniunt, sine concertationibus disputare desinant. Atq; ut finem dicendi faciam, parata & meditata argumenta nobis esse debent ad eiusmodi quæstiones: quibus tractandis, quo minor copia suppetet, eo ad plura ualebunt. Quo ex genere sunt & ea quæ per uniuersi generis quæstionem fusa sunt, & ea quorum ex tempore difficilior suppeditatio & inuentio est.

FINIS.

NICO-

NICOLAVS GROVCHIVS O-
mnibus in regio Lusitaniæ gymnasio studiosis philosophiæ auditoribus S. P.

ALij libri, quos de ratione differendi ab Aristotele & Porphyrio transtulit Perionius, licet multis in locis à nobis emendati, sub illius tamen nomine excusi sunt: hic, De sophistarum reprehensionibus, eodem iure esse non potuit, quia nõ eadem huius atq; aliorum fuit causa. Cum enim ego id tantùm spectarem, ut studiosis philosophiæ auditoribus non modo latinè, sed etiam planè ac dilucidè loquenté Aristotelem audire posthac in hoc regio gymnasio liceret: in alijs libris, paucis admodum mutatis, ab ijs quæ latinè & elegãter scripserat Perionius, id quod institueră facilè præstiti: in hoc tam multis in locis dilucidam orationem, ueramq; Aristotelis sententiă in Perionio (quod pace tamen tanti uiri dixerim) desideraui, ut satius esse duxerim totum à principio librum de Græco uertere, quàm tãtopere immutare, ut minimam à suo authore partem habere uideretur. Meum consilium, ut in omnium studiosorum philosophię utilitatem collatum est, ita omnibus, opinor, æquis iudicibus probabitur: eruntq; æquiores, si hãc nostram cum Perionij interpretatione conferant. Non quo homini eloquentissimo ulla me ex parte conferendŭ esse prædicem: sed fidelius certè, ni fallor, & planius à nobis uersum esse hunc librum iudicabunt, qui utrunque legerint. Valete. Conimbricæ, ex regio gymnasio. X. Calend. Augusti,

M. D. X L I X.

ARI-

B / C /

ARISTOTELIS
DE REPREHENSIONIBVS Sophistarum Liber unus, Nic. Grouchio Rotomagensi interprete.

E *sophistarum autem reprehensionibus, & de ijs quæ speciem habent reprehensionum, reuera tamen fallaces ac uitiosæ conclusiones sunt, nunc dicendum. In quo ego naturam imitatus, ab ijs potißimùm exordiar, quæ sunt huius disputationis prima ueluti elementa. Ac primùm quidem alias esse ueras ratiocinationes: alias, quæ tantùm uideantur, nec sint ratiocinationes, iam per se propemodum est perspicuum. Atq; ut alijs in rebus, ita in argumētationibus propter quandam rerum inter se similitudinem id accidit. Sunt enim inter homines alij, quibus reuera inest bonus corporis habitus: in alijs, aut tumor quidam talis, qualis esse hostiarum solet in sacris curialibus per æmulationem curiarum, aut fictus ad eam rem ornatus bonam corporis habitudinē imitatur. Sunt item, qui sua ipsi forma pulchri sunt: alij autem, qui per fucum tantùm tales uidentur. Nec dißimilis est in rebus inanimatis ratio, in quibus sunt nonnullæ, quæ ut uidentur, ita reuera sunt, aut argentum, aut aurum. aliæ cum non sint, falsa quadam specie iudicio sensuum uidentur: ut lithargyrina & stannea, uidentur esse argentea: quæ felle tincta sunt, aurea. Eodem planè modo ratiocinationes & reprehēsiones aliæ sunt, aliæ propter imperitiam uidentur. Sunt enim imperiti homines ijs propemodum similes, qui procul res prospiciunt.*

ciunt. Ac uera quidem tum ratiocinatio est, cum ex quibusdam positis, quippiam ab ijs quæ posita sunt, diuersum ob id necessariò sequitur, quia illa sunt anteposita. Reprehensio autem, cum est ratiocinatio, per quam non modò conclusio, sed eius etiam disparatum conficitur. Fallaces autẽ in utroq; genere orationes sunt, quæ idem quod illæ, efficere uidentur, nec tamen efficiunt. Id quod multis quidem ex causis euenit: sed unus est inter omnes uulgatissimus & latissimè patens locus, ex rerum uocabulis. Quia enim ipsis per se rebus in medium prolatis, constare disputatio non potest, eoq; uerbis, quasi notis quibusdã, pro rebus uti cogimur: propterea fit, ut idem ferè usuueniat, quod in subducendis per calculos rationibus, nempe ut uerborum ac rerum eãdem omnino esse rationem existimemus. In quo nos longè lateq; erramus: tantum enim inter illa interest, ut uerborum & orationum certus sit ac definitus numerus, rerum infinitus. Vnde efficitur, ut una oratione aut nomine multas res significari sit necesse. Et quemadmodum in subducendis calculis qui rudes sunt, & quid suo quiq; loco ualeant calculi, nesciunt, ab ijs, qui sunt in eo genere periti, facilè circũueniũtur: ita in sermonib. conferendis, qui ignorant quæ sit uerborum uis & significatio, facilè, siue differãt ipsi, siue aliorũ audiant sermones, decipiuntur. Atq; illa quidem una causa est, præter alias quæ postea explicabuntur, cur sæpe uideãtur esse ratiocinationes aut reprehensiones, quæ non sunt. Quoniã autem quibusdam illud est ingenium, ut se operæpreciũ maius facturos existiment, si sapientes uideantur, nec sint, quàm si essent, nec uiderentur (est enim Sophistice, simulata & non uera sa-

pientia:

pientia: & Sophista is dicitur, qui ex ea quam prae se fert, non uera, sed simulata sapientia, quaestũ facit) illud profectò ex ijs perspicuum est, tali ingenio natis hominibus magis elaborandum esse, ut sapientis officiũ praestare uideantur, quàm ut faciant, nec uideantur. Est autẽ (ut singula cum singulis conferam) sapientis in re quaq; officium, ut rogatus de ijs rebus quarum habet scientiã, nil falsum dicat: et ut, si quem in errore uersari senserit, illum coarguat, & de falsa opinione deducat. Quorum prius in bene reddenda ratione de ijs quae interrogãtur, positum est: posterius in bene interrogando, si quid sit de quo reposcenda sit ab altero ratio, cernitur. Necesse igitur est, ut qui sophistae munus probè fungi uelit, illud fallacium argumẽtorum genus, de quo paulo antè diximus, in primis exquirat: quandoquidem in eo tantum est momenti, ut hæc sit una ratio, qua sapientiae opinionem, in qua illi sunt omnia, consequi poßit, si talium argumentorum facultate instructus sit. Ac esse quidem nonnulla huius generis argumenta, & huiusmodi facultatem ab ijs quos Sophistas appellare solemus expeti, satis explicatũ est. Nunc quot sint rationum sophisticarum genera, & quis sit numerus singularum facultatum, ex quibus constat hæc tota facultas: & quot partes sint huius tractationis quam instituimus, & si qua sunt alia quae ad huius artis perfectionem pertinent, dicamus. Sunt igitur ad differendum quatuor omnino argumentorum genera. Vnum est, eorum quae propriè ad docendũ sunt accommodata: alterum, eorum quae dialectica uocantur. Tertio genere continentur, ea quae ad probandam & examinandum alterum adhibentur. In quarto genere

sunt,

sunt, quæ contentiosa appellantur. Atq; illa quidem ad docendum sunt accommodata, quæ constant ex proprijs cuiusq; disciplinæ principijs, nec uim habent ab eo quod respõdenti probatur. Credere enim, & indubitatam fidem habere eum oportet, qui discere aliquid uelit. Dialectica aũt sunt, quibus utraq; pars cõtradictionis ex probabilibus concluditur. Illa uerò ad tentandum & examinandum alterum apta dicuntur, quæ ex ijs modò uim habent, quæ ei probantur, quo cum disputamus: quæq; talia sunt, qualia ignorare non poßit, qui sibi alicuius rei scientiã tribuit & arrogat. Qua uerò ratione id sit faciendum, alijs in libris docuimus. Contentiosa autẽ sunt, quæ ex ijs quæ probabilia uidentur, nec sunt, aut concludunt necessariò, aut non concludunt, sed modò uidentur. Ac de ijs quidem quæ ad docendum & demonstrandum ualent, dictum est à nobis in Analyticis: de dialecticis autem, & ijs quæ ad examinandum alterum adhibentur, in superioribus libris. Nunc de contentiosis dicamus. Primùm autem intelligendum est, quot & quæ sint ea quæ disserendo sibi proponunt, qui contentionis modò & uincendi causa disputant. quæ sunt quinq;: Reprehensio, falsum, incredibile, quodq; sit contra omnium opinionem, solœcismus: et quintum, cogere eum quicum disputant, nugari: quod est eiusdem uerbi inepta & inanis repetitio. Atq; illa quidem sibi proponunt, ut aut re uera assequantur, aut certè ut assequi uideantur. Hoc enim est quod primùm & maximè contendunt huiusmodi homines, ut coarguere respondentem uideantur: secundo loco, falsum aliquid uolunt concludere: tertio, ducere eò aduersarium, ut admirabile aliquid & contra opinio-

opinionem hominum dicere cogatur: quartò, ut eum, si poßint, cogant solœcismum committere, quod est, aduersarium ui rationis adductum uideri non posse effugere, quin barbarè loquatur: postremò, ut ad ineptã eiusdem uerbi iterationem adducant. Sunt autem reprehensionũ generales duo modi: unus in uerbis, alter in rebus. Atq; ille quidem modus in quo uis captionis ex uerbis oritur, in sex partes distribuitur, quæ sunt: Vocabuli multiplicitas, orationis ambiguitas, coniunctio, diuisio, accentus, forma dictionis. Esse autem tot, nec plures partes, non modò inductione doceri, sed etiam ratiocinatione, non una quidem fortasse, sed hac certè demonstrari apertissimè potest: nempe quia non poßit præter illos modus alius reperiri, quo non idem semper ijsdem uerbis & orationib. dicamus. Ex nominis multiplicitate hæ omnes captiones ducuntur: Quæ memoriter ab alio recitantur, ea grammatici μανθάνουσι: ergo qui docti sunt, μανθάνουσι. Homonymum est μανθάνειν. interdum enim idem ualet quod intelligere rem aliquam, interdum significat idem quod discere. Quod quenq; facere oportet, id bonũ est: sæpe autẽ usuuenit, ut mala nos subire oport . at: malum igitur aliquod bonũ est. Oportere duobus modis accipi potest. uno modo, pro eo quod necessarium est: quæ significatio ad mala sæpe pertinet: sunt enim quæ, licet mala sint, nobis tamen necessariò subeunda sunt. altero modo, quod bonũ est, officioq; consentaneum, hoc uerbo intelligitur. Qui surgebat, stat: & qui cõualescebat, ualet: atqui surgebat sedens, et cõualescebat ægrotans: stat igitur sedens, & ualet ægrotans. Aegrotantẽ facere aliquid, aut pati, non habet unam tantùm significationem: sed

sed interdum huius generis participia significāt eum qui nunc aut ægrotat, aut sedet: interdū uero, qui ægrotabat prius, aut sedebat. Illud tamen uerū est, eum qui conualescebat, ægrotantē etiamnum fuisse: qui autem ualet, non est ægrotans. nisi ita accipias, ut eum significet qui prius ægrotabat. Ad ambiguitatem orationis hæc omnia sunt referenda: Ego uellē me hostes capere. item illud: Quod quisq; cognoscit, illud ipsum cognoscit. hæc enim oratio uel ad cognoscētem, uel ad rem cognitam referri potest. Item illud: Quod quis uidet, illud ipsum uidet: columnam autem uidet quispiā: columna igitur uidet. * Quod esse dicis, tu illud ipsum dicis: lapidem autem esse dicis: tu igitur illud ipsum, lapis scilicet, dicis. Postremò illud quoq; ambiguum est, σιγῶντα proloqui: nam & hoc dupliciter accipi potest. uno modo, ut significet loqui aliquem qui taceat: altero, ut de rebus mutis loqui aliquem declaret. Sunt autem tres potissimùm modi, quibus omnis homonymia & amphibolia continetur. unus est, quando aut oratio, aut uocabulum propriè ac per se multa significat: ut aquila, canis. alter est, quādo ex usu loquendi multiplicitas nascitur. tertius, cum uerba coniuncta multis modis accipi possunt, separata simplicem habent significationem: quale est illud, scire literas. ut enim multiplicia non sint singula hæc uerba, scire, & literas, coniuncta tamen multis modis accipi possunt. aut enim significant ipsas literas scientiæ capaces esse, aut uero literarum cognitionem habere alterum. Ac modi quidem, quibus homonymia aut amphibolia continetur, hi sunt, quos exposuimus. nunc de coniunctione dicamus, ad quā hæc pertinent omnia: Posse sedentem ambulare, posse

* Exēplum hoc licet omnino non exprimat græcum, tamen quantum patitur latinus sermo, ad græcū proximè accedit.

P non

non scribentem scribere. Etenim hæc duo non idem significant, cum est coniuncta, & cum est diuisa orationis sententia. Est autem huius orationis, posse non scribentem scribere, sententia coniūcta, cum significat eum qui non scribit, posse, cum non scribit, scribere: diuisa autem, cum eam uim habet, posse eum qui nūc non scribit, postea scribere. Est etiam illud ex coniunctione ductum: Quas scis literas, modò didicisti eas. Item illud: Quod unum solum potest ferre, multa potest ferre. Ex diuisione autem ista ducuntur: Quinq; sunt duo & tria, atq; ita paria & imparia. Item illud: Maius dicitur, quod tantū est quantum alterum, & aliquid amplius: ergo quod maius est, tantum erit, quantum alterum, itaq; æquale. Neq; enim idem ualet oratio, cum illius sententia modò diuisa, modò coniuncta accipitur. qualia sunt hæc: Ego te seruum feci liberum: Quinquaginta hominum centum heros liquit Achilles. Ex accentu autem uix oritur captio, nisi si de scripto sit controuersia. nam in scripto & poëmate sæpe locum habet. Quo modo liberatur eorum calumnia Homerus, qui apud illum dicunt absurdè scriptū esse οὗ καταπύθεται ὄμβρῳ. dicunt enim, malè accipi accentum illius particulæ οὗ, quæ non circunflexo, sed acuto notari debet, hoc modo οὔ. Item cum ille locus Homeri reprehenditur, ubi de somnio Agamemnonis agitur, ita occurrunt, ut dicant non esse illa accipienda quasi Iouis uerba, δίδομεν δέ οἱ εὖχος ἀρέσθαι, sed ijs uerbis imperare Iouem somno, ut det ipse somnus Agamemnoni illud, ut fiat sui uoti compos Agamemnon, ita ut δίδομεν pro διδόμεναι accipiatur. Ac de accentu quidē hactenus. Ex forma autem dicendi tum duci intelliguntur captiones,

quando

quando alterius uerbi specie falsi in ijs eandem esse rationem interpretamur, in quibus non est eadem ratio. ueluti cum masculinum ad fœmininum genus transferimus, aut contrà fœmininum ad masculinum: aut uerò, cum neutrum genus malè accipimus: & cum ad qualitatem transferimus quantitatem: aut contrà, ex qualitate facimus quantitatem: & cum id quod facere significat, in patiendi significatione accipimus. Denique, cum id quod certam quãdam affectionem declarat, pro actione sumitur. eodemq; modo in alijs omnibus categorijs, quomodo superioribus libris à nobis diuisæ sunt. Illud enim usuuenire interdum, ut quod actionem non significat, si tantùm speciem uocabuli spectes, ita accipiatur, quasi facere aliquid significet, uel hoc exemplo intelligi potest: Valere, dicendi forma simile est his uerbis, secare, ædificare: & tamen illud qualitatem & certam quandam affectionem significat, hæc actionem: nec dissimilis est in alijs ratio. Ac de locis quidem, ex quibus ductæ ex uerbo captiones eruuntur, satis. Sequitur, ut de fallacibus conclusionibus, quæ in rebus continentur, dicamus, quarum septem sunt genera. Primum est, ex accidente. secundum, ex eo quòd simpliciter aliquid dicitur: uel non simpliciter, sed cum aliqua adiectione, aut partis, aut loci, aut temporis, aut affectionis ad alterum. tertium, est ex ignoratione reprehensionis. quartum, ex consequenti. quintum, ex eo quòd sumitur illud ipsum, quod iam inde à principio in quæstione positum est. sextum, ex eo quòd pro causa ponitur, quod minimè est causa. septimum, ex eo quòd quæ multæ sunt interrogationes, pro una accipiuntur. Ac fallaces quidem

ex accidente conclusiones tum ducūtur, quando rei subiectæ & accidenti eadem omnia attribuuntur: quia enim multa sunt in eodē subiecto, quæ eius modò sunt accidentia, propterea nō necesse est eadem omnia rei subiectæ conuenire, & omnibus rei subiectæ attributis. nisi uelimus fateri, omnia quæ sunt, esse eadem: quemadmodum sophistæ dicunt. in quo uel hac ratione utuntur: Si est diuersus ab homine Coriscus, est à seipso diuersus: Coriscus enim homo est. uel ista: Si est diuersus à Socrate Coriscus, sit autem Socrates homo, diuersum esse Coriscum ab homine necessariò fatendum est. Hæc autem est huius captionis occasio, quòd ita fortè accidit, ut is, à quo diuersus est Coriscus, homo esset. Ex eo autem, quod omnino ac simpliciter esse dicitur, id quod uerè dici potest hoc uel illud esse, aut quod ex parte modò aliqua non propriè, tum uitiosa nascitur conclusio, quando ita accipitur quod ex aliqua tantùm parte uerum est, quasi omnino ac simpliciter uerum esset. ueluti si quis aut ex eo quòd res quæ nō est, opinabilis est, uellet concludere, esse rem quæ non est (neq; enim idem ualet rem esse omnino, quod esse aliquid tale) aut contrà, rem aliquam quæ sit, non esse, quia de illa negetur alia quædā res: uerbi gratia, quia uerum sit rem illam nō esse hominem. Multum enim interest dicas, rem nō esse simpliciter & sine ulla adiectione: an uerò, nō esse hoc aut illud. sed quoniam, si uerba modò spectes, maxima est affinitas & cōiunctio inter ista, esse quidpiam, & esse: itemq̃; non esse quidpiam, & non esse: idcirco fit, ut distingui hæc inter se non uideantur. Quod autē dixi, in eo quod non omnino esse, sed cum adiectione tale aliquid esse dicitur: idem intelli-

intelligendum est, quando id quod in parte modò aliqua & quodam modo uerum est, ita accipietur, quasi simpliciter omniq; ex parte uerum esset. exempli causa: Si Indus aliquis, cum sit toto corpore niger, dentes albos habeat, erit igitur idem albus, & non albus. Item si pars una sit uno colore tincta, alteraq; altero, inerunt igitur in eodem subiecto duo aduersa. Porrò autem, harum captionum causa in quibusdam facilè perspicitur: ueluti si, postquam sumpseris nigrum esse Aethiopem, roges, num sit albus dentes (ut poetæ loquuntur) tum eo sumpto ad extremũ omni absoluta interrogatione, putes te necessaria conclusione effecisse, nigrum esse eundem, & non nigrum. In alijs quibusdam sæpe usuuenit, ut sit difficilis explicatio, idq́; ex duabus potissimùm causis. Prima est, quando ex eo quod cũ adiectione alicuius partis dicitur, simplex & absoluta pronunciatio rectè sequi uidetur: altera, cum ita alteri conueniunt alia, ut sit difficile perspicere, utrũ ex illis simpliciter ac omnino dici iudicãdũ sit: quemadmodũ euenire solet, cum duo aduersa pariter alicui insunt: tum enim aut utrunq;, aut neutrũ simpliciter dici admittendũ uidetur. uerbi gratia, si dimidiũ totius cuiusdã album est, & alterũ dimidium nigrũ, sit' ne illud nigrum potius an album appellandũ, incertum est. Captiosa autem argumẽta, quæ ex eo uim habere uidentur, quòd non sit constitutum ac definitum quid sit ratiocinatio aut reprehensio, omnia ex omissa aliqua definitionis parte oriuntur. Etenim reprehensio est, cõtradictio unius & eiusdem non nominis, sed rei & nominis: atq; adeò eiusdẽ nominis, ut non synonymũ sit, sed idem ipsum. quæ contradictio ex ijs quæ sunt posita, ita sequi-

tur necessariò, ut in sumptionibus non sit acceptum illud, de quo instituta est disputatio: quæ deniq; ita facta est, ut pars utraq; in eodem, ad idem eodem modo et eodem tempore sumatur. Quæ omnia, quo modo reprehensioni conueniunt, eodem possunt errori omnino ac deceptioni conuenire. Quoniam ergo horum aliquid, quæ in definitione posita sunt, prætermittitur: idcirco fit, ut reprehendere alterum uideatur, qui tamen reuera non coarguit: ut, duo ad unum sunt dupla, ad tria non sunt dupla: est igitur aliquid duplum, & non duplum. Item, si unum cum uno collatum in longitudine superet illud duplo, in latitudine autem non duplo, uidebitur idem, facta etiam ad idem comparatione, duplum esse, & non duplum: sed non in eadem certè re utrunq; dicitur. Postremò, si facta sit ad idem comparatio, cernaturq; in eadem re utrunq;, & eodem modo, ad idem autem tempus utrunq; non pertineat, erit etiam ex hoc loco ducta fallax & captiosa reprehensio. Verùm quæ ducta est ex hoc loco reprehensio, potest etiam pertinere ad aliquem ex ijs, quos in uerbis esse diximus. Captiones autem, in quibus id ipsum accipitur in sumptionibus, de quo est instituta disputatio, ijsdem, & tot modis fiunt, quot, & quibus petitio principij committitur. Causa autem, cur speciem aliquam reprehensionum habere nobis uideantur, est, quia discernere interdum non possumus quid idem sit cum eo, quod à nobis ad disputandum propositum est, & quid diuersum. Fallaces autem ex consequentibus reprehensiones inde uim habent, quòd retrò uerti consecutiones existimemus, quæ minimè retrò commeant. Quia enim ex hoc illud necessariò sequitur, ideo ui-

cißim

cißim ex illo hoc effici necessariò opinamur. Atque ex eodem hoc genere sunt falsæ illæ opiniones, quæ gignuntur ex sensuum perceptione. Quia enim mellis consequẽs est flauus color, inde fit, ut sæpe fel pro melle accipiatur. Et quoniam pluuiæ consequens est, madefieri terram: si madida sit terra, pluisse statim existimamus. quod tamen minimè necesse est. Pertinent etiam ad hoc genus illa ferè oratorum argumenta, quæ ex signis ducuntur. Illi enim, ut probent adulterum esse aliquem, consequentia accipiunt: ut quòd accuratius comptus, & omni genere ornatus sit, aut quòd oberrare noctu conspiciatur: quæ tamen multis insunt, quibus attributum illud non poßit cõuenire. nec dißimilis est in ijs argumentis ratio, quibus hi utuntur, qui syllogismis, non signis disserunt. Quale est illud Melißi, quod infinitã esse uniuersitatem hoc modo ostendere conatur: Vniuersitas est ingenita (nam ex nihilo nihil gignitur) quod autem genitum est, principium habet. itaq; si ingenita est uniuersitas, omni principio careat necesse est: infinita igitur. quæ profectò infirma est, minimeq; necessaria conclusio. Nam ut uerum sit, omne quod generatũ est, habere sua quædam principia: cur, quæso, uicißim id erit necessarium, ut omne quod principium habet, genitum sit? Illud sanè non magis necessarium quàm hoc: Si quis habet febrem, calet: ergo si quis calet, habet febrem. Sequitur locus, cum non causa tanquam causa accipitur: quo referendæ sunt omnes captiones, quæ ex eo nascuntur, quòd in sumptionibus aliquid tale accipiatur, quale potißimùm uideatur esse causa reprehensionis, cum reuera ea non sit causa, cur ad extremum illud efficiatur, quod concluditur.

Quod in ijs maximè ratiocinationibus uſuuenit, quæ ad aduerſarium urgent incommodo. Semper enim quod huiuſmodi ratiocinationibus refellitur, eſt una ex ſumptionibus. Si igitur præter neceſſarias ſumptiones ante concluſionem acceperis illud unde incommodum ſequi debeat, illa ſæpe uidebitur eſſe cauſa, cur tu coarguas abſurda concluſione aduerſarium, quæ non erit. Exempli cauſa, ſi probare uelis, quòd idem non ſint uita & anima, & hac tu ratione utaris : Si aduerſatur omnino ortus interitui, & cuidam interitui aduerſabitur quidam ortus : eſt autem mors, quæ uitæ eſt contraria, interitus quidam : erit igitur uita ortus quidam, & uiuere gigni ac oriri. quod fieri omnino nō poteſt: quare uerum illud non fuit, uitam & animam idem eſſe. Hac tu profectò ratione non confeciſti quod uolebas. nam ut illud nemo dicat, nil intereſſe inter animam & uitam : nihilominus idem illud incommodum ſequitur, ſi illud modò admittat quiſpiam, cum mors interitus quidā ſit, eam eſſe uitæ contrariam, interitui autem generationem. Ac huiuſmodi quidem rationes non ſunt ita uitioſæ, ut nil omnino neceſſariò efficiant: ſed cum neceſſariæ concluſiones ſint, ad illud modò conficiendum quod propoſitū eſt, infirmæ ac minimè neceſſariæ dicuntur. neq; his captionibus reſpōdentes modò falluntur, ſed etiam qui contrà diſputant, ſæpenumero in concluſiones huius generis incurrunt, cùm ſe optimè argumentari exiſtimāt. Atq; illa quidem ſufficiant de captionibus, quæ tum ex cōſequenti, tum ex non cauſa ducuntur. Poſtremus locus ſupereſt, duas interrogationes quaſi unam accipere: quò tum referendæ ſunt captiones, cum non putat reſpondens multas

tas esse interrogationes: ob idq; quasi ad unam interrogationem, simplicem dat responsionem. Ac nonnullæ quidem interrogationes sunt, quas facilè uidemus multas esse, ideoq; non esse ad illas simpliciter respondendum. cuius generis est ista: Sitne terra mare, an cœlum? In alijs quibusdam non ita facilè perspicitur: quas interrogationes ij qui respondent, perinde quasi unum esset quod rogatū est, aut admittunt, quia nil habent quod rectè ad interrogatū respondeant, aut coargui reprehendiq; meritò uidentur. exempli causa: Nunquid hic, & ille homo est? qui igitur hunc & illum cædit, hominē uerberat, nō homines. Item illud: Positis quibusdam, quorum partim bona sunt, partim mala: Sunt'ne illa omnia bona, an mala? Hic enim, utrúmuis dixeris, uno modo habebit, qui contrà disputat, unde te non ille quidem uerè coarguat, sed uideatur certè reprehendere: aut unde eò te deducat, ut absurdum aliquid dicere uideare. nā in bonis aliquid numerare, quod minimè bonū est, aut contrà in non bonis, quod bonum, absurdum est. Alio modo, hoc est, si alia quædam præterea assumat, habebit unde te uera reprehensione coarguat: ueluti si quis iam antè concessisset, eadem ratione unū & multa dici alba, nuda, cæca. nam si cæcum id appellatur, quod cum in genere eorū sit quæ uidere possint, caret sensu oculorum: cæca illa dicentur, quæ non uident, cum in genere tamen earum rerū sint, quæ oculorum sensu prædita esse possunt. Hic igitur si de duob. rogaueris, quorū unum uideat, alterū non uideat, & alius simpliciter respondeat, illud necessariò efficietur, utraq; sensum oculorum habere, aut cæca esse. quod fieri omnino non potest. Aut igitur illa & tot fallacium

ratiocinationum & reprehensionum genera statuenda sunt, quæ & quot modò exposuimus: aut si malimus unũ quasi omnium principiũ constituere, reuocanda sunt omnia ad ignorationem reprehensionis. Nam posse omnes modos, quos paulo antè docuimus, referri ad definitionẽ reprehensionis, potest his rationibus intelligi: Primùm, si infirma est conclusio. est enim hoc in definitione reprehensionis positum, ut ex ijs quæ posita sunt, conficiat id quod uult: atq; ita conficiat, ut necessaria sit re ipsa conclusio, non tãtùm uideatur. Deinde uerò, si singulas definitionis partes persequamur, idem illud planũ fiet. nam ex ijs captionibus quæ sunt in uerbis, nonnullæ ex eo ducuntur, quòd dupliciter, non singulari significatione aliquid dicatur: ut quæ sunt ex homonymia, ambigua oratione, & dictionis forma. solent enim ista omnia, quasi unum quidpiã significarent, ita usurpari. Reliquæ autẽ, ut quæ sunt à coniũctione, diuisione, & accentu, captionis inde originẽ habent, quòd non eadem semper oratio, aut nomen sumatur. Atqui ut fiat reprehẽsio, aut omnino syllogismus, oportebat sicut eadem res est, ita eadem esse nomina, & orationes, atq; ita eadem: ut si de tunica, uerbi gratia, concludendum esset aliquid, non esset illud sub nomine uestis concludendum, sed sub eodem ipso nomine tunicæ: nõ quòd illud in altero nomine non tam uerum sit, quàm in hoc: sed quia sub illo altero nomine adhuc non confectum est necessariò, quod propositũ erat: sed illa præterea interrogatio debet accedere, nónne idẽ unum ualeat, atq; alterum? si modò uelis ei qui causam rogauerit, unde illud sequeretur quod concludis, iusta ratione satisfacere. Quòd aũt captiones, quæ ab accidente ducuntur,

ducuntur, huc reuocari possint, ex definitione ratiocinationis statim fict manifestum. Est enim eadem reprehensionis quæ syllogismi definitio, nisi quòd præter syllogismi rationem adiungitur uerbum illud, contradictionis: Reprehensio enim nil aliud est, quàm ratiocinatio, quæ ad conficiendam contradictionẽ pertinet. Si igitur quæ ex accidente captiones ducũtur, syllogismi non sunt, nec reprehẽsiones profectò erunt. Neq; enim si ex illo antecedẽte efficitur hoc consequens, & hoc album sit: necessariò conficitur, ut etiam illud antecedens album sit. Sed nec illud necessariò concluditur, si triangulũ habeat tres angulos pares duobus rectis, ei autem accidat, ut aut figura sit, aut primum, aut principium: ex ijs inquam non poterit necessariò sequi, eandem illam proprietatem conuenire figuræ, primo, aut principio: quandoquidem huius rei demonstratio non fiat de figura aut primo, quia figura sit aut primum, sed de triangulo hoc ipso quòd triangulũ est. Quod idem in alijs eiusdem generis dicendũ est. Quare si omnis reprehẽsio est ratiocinatio, nulla erit ex accidente captio, quæ possit reprehensionis nomine appellari. Veruntamen hoc maximè fallacium conclusionũ genere falluntur, & coarguuntur ab imperitis hominibus ij etiam, qui uel arte aliqua, uel omnino scientia quadam sunt præditi. Ducunt enim illa ab accidentibus argumenta, quæ contra sapientes obyciant: quæ quoniam docti alioqui homines discernere ac distinguere rectè interdum non possunt, propterea ab illis interrogati aut concedunt: aut etiã quæ non admiserunt, ea se cõcessisse opinantur. Quæ uerò ex eo ducũtur, quod simpliciter et ex aliqua parte dicitur, in reprehensionis ignorationem

eo in-

eo incurrunt, quòd in ijs affirmatio et negatio in eadem re non accipiuntur. Nam ei quod ex aliqua parte album est, id contradicit quod non est ex aliqua parte album: ei uerò quod omnino album est, id quod non est simpliciter album. Si igitur quod ex aliqua parte album esse dederit quispiam, ita alius accipiat, quasi omnino albũ esse concessisset, eo modo nunquam illum uerè reprehendet: quòd autem reprehendere uideatur, ex eo proficiscitur, quòd ignoratur quid sit reprehensio. Iam autem apertissimè omnium ad hoc caput referuntur illæ captiones, quas suprà ex definitione reprehensionis appellauimus: unde etiam factum est, ut illo nomine uocarentur. Causa enim cur illæ aliquam habeant speciem reprehensionis, in prætermissione alicuius partis definitionis posita est. Atq; si distribuantur singula in partes, eo modo quo iam aggreßi sumus, communem esse omnibus captionibus hanc definitionis prætermißionem facilè perspicietur. Quòd uerò huc etiam reuocentur captiones, quæ oriuntur ex eo, quòd illud ipsum, de quo instituta est disputatio, assumitur, aut in quibus nõ causa pro causa ponitur, uel ex ijs quæ nominatim in definitione posita sunt, perspici potest. Illud enim in definitione erat, ut cõclusio necessariò sequeretur propter illa quæ antè posita essent: quod non fit in captionibus quæ non causam pro causa accipiũt. Item illud in definitione ponebatur, ut non inter sumptiones acciperetur id, quod fuit à principio propositum ad disserendum: quod non obseruatur in captionibus quibus committitur petitio, ut uocatur, principij. Quæ uerò ex cõsequentibus ducuntur, quasi partes quædam in accidentium captionibus continentur. nam quod

est

eſt alteri conſequens, id in accidẽtium numero cenſetur. Illud tamen differt cõſequens ab accidente, quòd in uno tantùm cernitur tractatio accidentis: ueluti flauum & mel idem eſſe, aut album & cygnum. Conſequentis autẽ uis et tractatio, non niſi in pluribus intelligi poteſt. nam ſi quæ ſint, quæ idem quod unum aliquid ualent, ea etiã idem ualere inter ſe poſtulamus: ex quo proficiſcitur reprehenſio illa, quæ ex conſequenti appellatur. Illud uerò pronunciatum non eſt ex omni parte uerũ, ut ſi non per ſe, ſed fortuitò & per accidens album ſit utrunq;. in eo enim cygnus & nix idem ſunt, quòd utrunq; album ſit. Aut ſi aliud exemplũ malis, ſumatur argumentatio Melißi, ubi ille accipit idem eſſe, principium habere, & generatum eſſe: aut illa, in qua pro eodem accipiuntur æqualia fieri, & eandem recipere magnitudinem. Cum enim quod factum eſt, principiũ habet: idcirco uult Meliſſus uicißim effici, ut quod principium habet, factũ ſit: perinde quaſi idẽ ualeant iſta duo, propterea quòd principium habeat quod generatum eſt, et quod eſt finitum. Quod idem in iis quæ æqualia fiunt, contingit. Nam ſi, quæ unam atq; eandem magnitudinem accipiunt, æqualia fiunt: uicißim etiam quæ paria fiunt, unam & eandẽ recipere magnitudinem poſtulatur: quo fit, ut ex conſequenti ducta ſit hæc uitioſa concluſio. Quoniam ergo ad reprehenſionis ignorationem reducuntur captiones accidentis, profectò dubium iam eſſe non poteſt, quin eò etiam referri poßint quæ ex conſequẽtibus eruuntur. Sed illud certè, ſi modò diligẽtius attendas, alia etiam ratione melius doceri poteſt. Reliquæ ſunt captiones, quæ ex eo naſcuntur, quòd multæ interrogationes pro una accipiuntur:

piuntur: quæ inde uim habent, quòd à nobis uis & natura propositionis non satis explicatè animo cernitur, ac ueluti in suas partes tribuitur. Est enim propositionis natura in eo posita, ut unum de uno dicatur: nimirum quia non est alia definitio eius quod unum quidpiam huius generis est, quàm ipsius omnino generis: ut unius hominis eadem est quæ hominis definitio, & sic alia. Si igitur ea est una propositio, qua unum de uno pronunciatur, erit profectò ipsius omnino propositionis natura in eo posita, ut sit talis aliqua interrogatio. Et quoniam ex propositionibus constat syllogismus: reprehensio autem syllogismus est: propterea necesse est, ut etiam reprehensio ex propositionibus constet. Quapropter si ea demum propositio est, in qua unum de uno pronunciatur, illud iam dubium esse non poterit, quin huiusmodi captiones ad ignorationem reprehensionis pertineant: utpote quæ non propositiones, sed quæ propositiones modò esse uidentur, accipiant. Ac si interrogatus quidem alius quasi ad unam interrogationem respondeat, uera hinc nascetur reprehensio: sin ille non ita respondeat, sed uideatur modò respondere, fallax, non uera erit reprehensio. Quare omnes fallacium conclusionum modi in reprehensionis ignorationem incurrunt. Atq; illi quidem, qui in uerbis cernuntur, propterea huc pertinent, quia non uera contradictio; quod tamen est reprehensionis maximè proprium, sed falsa modò species contradictionis in eis existat: reliqui autem alij propter definitionem ratiocinationis. Causa autem cur nos decipiant captiones, in quibus inest aut nominis multiplicitas, aut orationis ambiguitas, est, quia distinguere non possumus ea quæ

C6

multis

multis modis dicuntur. Nam huius generis sunt nonnulla, quorum multiplicitatem explicare non est facile: cuiusmodi sunt, ens, unum, idem. In ijs uerò quæ ex coniunctione & diuisione oriuntur, erroris causa est, eo quòd nil putamus interesse inter coniunctam & distinctam orationem: sicut in plurimis nullum est discrimen. Nec multum absimilis est in ijs quæ ex accentu eruuntur, ratio: quia scilicet aut nusquam, aut certè in plurimis nil interesse inter contentũ & remissum uerbum uideatur. Quæ ex uerbi specie ducuntur, propter quandam uerborum inter se similitudinem, in errorem nos inducunt. Difficile est enim discernere, quorum sit eadem ratio, et quorũ diuersa. Nam qui hoc præstare potest, propè est, ut quid in quaq; re uerum sit, cognoscat: idemq; scit, nos hac potißimùm ratione sophistarum captionibus uinci: quia omne quod alteri attribuitur, ita accipimus, quasi hoc aliquid, unamq; numero naturam significet. Hæc enim sunt, quæ substãtiam, & id quod unum est, maximè consequuntur, significare hoc aliquid, & unam quandam numero naturam. Vnde etiam fit, ut hic captionis modus inter eos numeretur, qui sunt in uerbis. Primùm, quòd per huiusmodi captionem in errorem potius inducimur, dum aliquid cum altero tractamus, quàm cùm animo eandem ipsam rem apud nos exagitamus. Atqui uerbis absoluitur omnis sermo, qui cum altero cõfertur: quod uerò apud nos taciti cogitatione tractamus, non tam ad uerba, quàm ad rem ipsam pertinet. Deinde uerò, quando euenit quenquã hac captione falli, dum tacitus apud se rẽ exquirit, ex eo semper oritur error, quòd ex uerbis rem consideret. Postremò harum captionum omnis

omnis error ex ſimilitudine naſcitur, quæ profectò ſimilitudo nuſquam eſt niſi in uerbo. Captiones autem ex accidente eo nos in errorem inducunt, quòd dijudicare & diſtinguere rectè non poßimus, quæ ſint eadem, quæ diuerſa: quæ unum ſint, quæ multa: quibus attributis conuenire oportet quæ rei inſunt, & quibus minimè. Quod idem in captionibus ex conſequenti dicendum eſt: quandoquidem conſequens pars quædam accidentis eſt. His accedit, quòd, quoniam in multis uerum eſſe uidetur, ſi hoc eſt illius ita conſequens, ut ſeorſum ab illo eſſe non poßit, & uicißim illud ex hoc perpetua quadam coniunctione conſequi: idcirco quaſi reuera ac ſemper ita eſſet, ſuam argumentationem tractant qui his captionibus utuntur. Fallimur autē captionibus, quæ ex omiſſa aliqua parte definitionis, quæq; ex eo quod aliquid omnino dicitur, et quadam ex parte oriuntur, eo nomine, quòd res parum inter ſe diſtantes non rectè diſtinguimus. Nam quaſi nil plus ſignificet, eſſe quidpiam, aut quadam ex parte, quàm eſſe omnino, aut uerò eſſe quodam modo, aut hoc tantùm tempore: ita in toto genere ac ſimpliciter concedimus. Nec diuerſa eſt in ijs ratio, quæ aut illud ipſum de quo eſt quæſtio, aſſumunt, aut non cauſam pro cauſa ponunt, aut unam faciunt interrogationem quæ multæ ſunt. Nam in ijs etiam erroris cauſa eſt, paruum admodum rerum inter ſe diſcrimen: quia ſcilicet non ſatis ſubtiliter & accuratè perſpicimus propoſitionis aut ratiocinationis definitionem, ob eam, quam ſuprà diximus, cauſam. Quoniam autem ex quot, quibusq; locis ducuntur uitioſæ ratiocinationes, quæq; uidētur modò, nec ſunt, iam tenemus: illud quoq; ſimul cōfectum eſt, qui &

quot

C 7

quot loci sunt, ex quibus eruuntur sophisticæ omnino ratiocinationes & reprehẽsiones. Ego uerò sophisticas ratiocinationes & reprehensiones hoc loco ita accipio, ut nõ modò cõplectantur eas quæ inani quadã et falsa specie ueras ratiocinationes aut reprehẽsiones præ se ferũt: sed etiam eas quæ reuera sunt ratiocinationes, habent tamen falsam quandam hac ex parte speciem, qua ad eam rem, quam efficiunt, propriè accõmodata esse uidentur, nec sunt tamẽ. cuius generis sunt, quæ illud non præstãt, in quo potißimùm munus pirastices, hoc est, quasi rationis examinandi (quæ pars quædam est dialecticæ) positũ est: quia scilicet non uerè coarguunt aduersariũ, nec manifestam faciunt eius imperitiam. Atq; illa quidem pirastice falsum aliquid suis argumentis nonnunquã efficit: sed illud euenit propter imperitiam eius, qui in re de qua agitur, tales potius rationes admittit. Sophisticæ autem reprehensiones, licet etiam necessariò concludant dispa rata, non tamẽ manifestò alterius imperitiã coarguunt: quin etiam eis qui sciunt, tenebras offundunt. Sed quòd eadem uia & ratione locos utriusq; generis reprehensionum complexi simus, hinc fiet manifestũ. Nam quot, quibusq; de causis solet uideri auditoribus, ex ijs quæ interrogata sunt, bene ac necessariò rem confici: ijsdem et tot respondenti idem illud uideri consentaneum est. Ex illis igitur quos exposuimus locis, aut omnibus, aut certè nonnullis, eruuntur falsæ ratiocinationes. Quod enim se non interrogatus quispiã admisisse existimat, idem profectò interrogatus non diuersa erit sententia. Verumenimuero inter has ratiocinationes nõnullæ sunt, in quibus simulac interrogantur ea quæ ad perfectam conclu

sionem deerant, confestim falsitas apparet: cuius generis captiones ferè sunt, quæ ex uerbis ducuntur, & quæ ad solœcismum perducere aduersarium conantur. Si igitur paralogismi, quibus disparata concluduntur, omnes ad reprehensionem ita pertineant, ut eo peccent, quòd speciem modò inanem reprehensionum præ se ferant: illud profectò negari nõ potest, quin falsæ ratiocinationes ex ijsdem & tot locis ducantur, ex quibus reprehensiones oriuntur, quæ fallaci specie ueras imitantur. Atqui fallaces istæ & fucatæ reprehensiones ex eo nascuntur, quòd aliquam partem ex ijs quæ sunt in natura ueræ reprehẽsionis prætermittũt. Vt enim quæq; ex singulis partibus omittitur, ita fallax & fucata fit reprehensio. uerbi gratia, quando id quod concluditur, non sequitur ex ijs quæ antè posita sunt, oritur illa captio, quam maximè in argumenta cadere diximus, quæ ad incommodum ducunt. Quæ uerò multas interrogationes accipit pro una, eo peccat, quòd propositionis natura non rectè accipitur. Quæ ex accidente ducitur, & altera, quæ huius pars est, ex consequenti, hoc habẽt uitij, quòd pro eo quod per se debeat esse, illa accipiunt. Peccant etiam illæ manifestò contra definitionẽ, quarum cõclusio non ad rem eandẽ, sed ad uerba tantùm eadem pertinet. Præterea aduersus id quod diximus, oportere contradictionẽ in toto genere ac simpliciter accipi, & in re eadem, & ad idem, & eodem modo, omnes captiones peccant, quæ id quod ex parte modò aliqua dicitur, sumunt, aut huius generis aliquid, cõtrà quàm singulæ illæ particulæ significant. Deniq; in eam partẽ definitionis, non accepto eo inter sumptiones, quod à principio positum est in disputatione, incurrunt

curRunt

currunt omnes, quib. petitio principij cõmittitur. Quare ex quot, quibusq; locis paralogismi eruantur, eadem hac uia perspici poterit. Nam & ijs plures esse nequeũt, & in eos omnes quos enumerauimus, incurrere possunt. Illud autem hic intelligendum est, sophisticam reprehensionem, & syllogismum, non omnino, nec apud omnes esse reprehensionẽ, aut syllogismum: sed apud hunc modò, uel illum. Ac si quidem ab eo qui respondet, alius non accipiat, uerbum multiplex unam habere significationẽ: & quod simili forma uerbi profertur, rem declarare, quæ sit hoc aliquid, unumq; numero: eodemq; modo in alijs: illæ nullo modo aut reprehensiones, aut ratiocinationes erunt: hoc est, nec apud omnes, nec apud eum quidem qui interrogatur. Sin illud ab aduersario concessum habeat, erit illa quidem, quod attinet ad respondentem, reprehensio, & syllogismus: omnino autem, & apud omnes, non erit: quandoquidem non sumptum sit, id quod reuera unũ significaret, sed quod uideretur modò, & ab eo acceptum, qui talis, hoc est imperitus esset. Neq; uerò nobis hoc loco elaborandũ est, ut ex quot, & quibus locis omnes ueræ reprehensiones ducuntur, complectamur: quando illud sine omnium rerum scientia cognosci non poßit. Nulla autem ars est, quæ hoc præstare una queat. Sunt enim scientiæ propemodum infinitæ. unde etiam planum est, demonstrationes esse infinitas: quæ eædẽ, ueræ sunt reprehensiones. Nil enim demonstratione concluditur, quod idem reprehensione confici non poßit, qua eum coarguas, qui contradictionis eam partem posuerit quæ falsa est. Exempli causa, si quis dixerit, diametrum esse cõparabilem cum latere: is coarguetur

demõstratione, qua non esse comparabilem diametrum ostenditur. Itaq; omnium rerum scientiam habeat necesse est, qui omnes omnium reprehensionum locos sit animo comprehensurus. Aliæ enim reprehensiones ex geometriæ, aliæ ex medicinæ, aliæ ex aliarum cuiusq; generis scientiarum initijs & conclusionibus ducuntur. At uerò falsæ etiam reprehẽsiones non minus infinitæ sunt, quàm illæ. quandoquidem nulla sit ars, quæ suos nõ habeat falsos syllogismos: ueluti in geometria geometrici, in medicina medici. Quod autẽ dixi in quaq; arte falsos esse syllogismos, sic accipi uolo, ut eo tantùm artis esse dicantur, quòd principia accipiũt ipsius artis. Perspicuum igitur est, non esse nobis hoc loco explicandos omnes omnium reprehensionum locos: sed eos modò, ex quibus dialecticæ reprehensiones eruuntur. sunt enim illi cõmunes omnibus artibus & facultatibus. Ac debet quidẽ quisq; artifex, omnes quæ ad suam artem pertinent, reprehensiones cõsiderare, siue sint illæ ueræ reprehensiones, siue speciem tantùm habeant uerarum: et quamobrẽ talis sit unaquæq;, explicare. Quæ uerò ex communibus, quæq; nullius artis propriæ sunt, cõstant, hæ dialecticæ sunt considerandæ. nam si locos teneamus, unde ducuntur probabiles ad disputandũ de quaq; re syllogismi, simul ex quibus reprehensiones eruendæ sint intelligimus: cũ præsertim nil sit aliud reprehensio, quàm syllogismus contradictionis: ita ut tum sit reprehensio, quando aut uno syllogismo, aut duobus disparata conclusa sunt. Vnde igitur omnes huiusmodi ex communibus factæ reprehensiones proficiscantur, ex superioribus libris intelligi potest: simulq; unde istarũ reprehensionum dissolutiones accipi possunt:

possunt: quando eas soluere nil aliud sit, quàm exceptione aliqua eas refellere. Ex ijs uerò quæ paulo antè dictæ sunt, cognoscimus, quot, quibusq; ex locis oriantur non ueræ reprehensiones: sed quæ non illæ quidẽ temerè cuiuis, sed certis quibusdam hominibus esse uideãtur. Nam persequi omnes causas, quibus uideri poßint quibuslibet hominibus reprehensiones, quæ non sunt, infinitũ est. Ex ijs ergo perspicuũ est, dialectici esse, notatos habere omnes locos, unde reprehensiones ex communibus constantes ducuntur, cuiuscunq; generis illæ sint: hoc est, siue ueræ, siue in speciem tantùm reprehensiones sint: itemq; siue dialecticæ reuera sint, siue dialecticæ tãtùm esse uideantur. aut uerò ex eo rationum genere, quæ ad examinandam & excutiendam alterius eruditionem adhibentur. Non est uera illa argumentorũ distributio, qua utuntur aliqui, dicentes, alia ad nomen, alia ad sententiã pertinere. nam existimare diuersa esse argumenta, quæ ad nomen & quæ ad sententiã pertinent, ac non potius eadem esse quæ utroq; genere cõtinentur, magna est amentia. Quid enim aliud est, non argumẽtari ad sententiam, quàm non uti eum qui se rectè putat interrogare, aliquo uocabulo in ea significatione, in qua est concessum à respondente? Quid uerò, nónne etiam hoc est de nomine contendere? Iam uerò quid est conferre argumentum ad sententiam, nisi cum intellexeris, quod dixit respondens, ad id argumentum dirigere? Quòd si plura significet aliquod uerbum, putent autem qui interrogat et qui respondet uno modo dici (ueluti ens & unũ multiplicia sunt: existimabant tamen Zeno qui interrogabat, & is quoq; qui illi respõdebat, uno tantùm modo dici. ex quo

factũ est à Zenone argumentũ, quo omnia esse unũ concluderet) illam certè eandem argumentationem, siue ad nomen pertinere dicas, siue ad sentẽtiam eius qui respondet, utroq; modo non malè dixeris. Sin plura significare putent, non dubium est quin ad sententiam illa nõ poßit pertinere. Primùm igitur in ijs argumentis quæ multiplicitatem aliquã habent, illud usuuenit, ut quæ sunt ad nomen, eadem ad sententiam pertinere cernantur. Deinde uerò nulla omnino argumentatio est, in quã illud, esse ad sententiã, cadere non poßit: quandoquidẽ esse ad sententiam et mentem alterius, non sit in ipsa argumentatione positũ, sed in eo, quòd respondens hoc uel illo modo affectus est ad ea quæ concesßit. Tum uerò nulla est contrà, cui non poßit accidere ut sit ad nomen, præsertim cùm hoc loco esse ad nomen idẽ ualeat, quod non esse ad mentẽ alterius. Nã si nõ omnes illuc referri poßint, erũt profectò aliquæ reprehensiones, quæ neq; ad nomen, neque ad sententiã erunt. Illi autem altero horum generum omnes cõtineri dicunt: atq; ita diuidunt, ut omnis generis reprehensiones aut ad uerba, aut ad sententiã pertinere fateantur. Atqui ex ijs quidem syllogismis, in quib. quædam inest multiplicitas, nõnulli sunt qui ad nomen pertinent, (nam illud absurdum est, uelle omnes captiones quæ ex uerbis ducuntur, pertinere ad nomẽ) sed illud certè negari etiam nõ potest, quin aliquæ sint in eodem illo genere captiosæ & fallaces ratiocinationes, quæ non ex eo uim habent, quia sit hoc uel illo modo affectus respondens: sed quoniã ipsa per se argumẽtatio cõtinet aliquã interrogationem, quæ multis modis dicatur. Iam uerò illud omnino absurdum est, habere illos qui sic diuidunt,

prius

prius rationem reprehēsionis, quàm syllogismi: et de illa prius quàm de hoc disserere. Cũ enim reprehensio syllogismus quidam sit, necesse est ut prius respiciamus quid in syllogismo positum sit, quàm quid in falsa reprehensione: quæ aliud nihil est, quàm non uera, sed fallax & fucata ratiocinatio, adhibita ad concludendum disparata. Vnde etiã fit, ut omnis captionis uitium uel sit in syllogismo, uel in contradictione (nam ad syllogismũ oportet contradictionem accedere, ut sit reprehensio) uel in utroq;. ut autem singulorũ exempla subijciam, illa captio qua concluditur, σιγῶντα proloqui, uitium habet, non in syllogismo, sed in contradicendo: illa uerò, qua dare aliquem posse quod non habet, conficitur, utroq; modo uitiosa est. Illa postremò qua efficitur, Homeri poema esse figuram, quia circulus quidam sit, in syllogismo uitium habet. Quòd si qua erit argumẽtatio, quæ neutro modo uitiosa sit, uera ratiocinatio censebitur. Sed ut eò redeamus unde digressi sumus, illud hic rogo, an captiones quæ in disciplinis uersantur, ad sententiam pertineant, nécne? Et si in ea quisquã opinione sit, ut triangulũ putet esse uerbum multiplex, isq; interrogatus in alia significatione concedat, quàm in qua de triangulo cõclusit alius, habere tres angulos pares duobus rectis, eritne illa ad mentem & sentẽtiam alterius disputatio, an potius non erit? Præterea si multis modis dicatur uerbum aliquod, eamq; multiplicitatem nec intelligat alius, nec ullam omnino esse suspicetur: hic, quæso, quonam pacto ad mentẽ & sententiã alterius collata est disputatio? Aut quo tandem modo, ut sit ad sentẽtiam disputatio, interrogare alius debet? nisi forte adhibita simul ambigui distinctione

interrogandũ sit, ut sit huiusmodi, uerbi gratia, interrogatio: sit ne uerũ, σιγῶντα proloqui, an falsum: an potius uno modo uerum, & altero falsum? At enim si nihilominus hic ita respondeas, ut nullo modo fieri illud posse dicas, contrà autem alius disputet, nunquid erit ad sententiam tuam disputatum? Atqui ad nomen etiam quin huiusmodi argumentatio pertineat, negari non potest. non est igitur unum quoddam captionum genus ad mentem & sententiam pertinentium: sed illud modò uerum est, nonnullas esse quæ ad nomen sunt: nec huius generis omnes esse possunt, non dico quæ ueræ sunt reprehensiones, sed ne illæ quidem quæ falsa specie ueras reprehẽsiones præ se ferunt; quandoquidem multæ sint captiones, quæ ne ex uerbis quidem ducuntur: quales sunt, quæ ex accidente eruuntur, & aliæ nonnullæ. Quòd si quis existimet, oportere eum qui interrogat, simul interrogando multiplicitatem uerbi indicare, & distinguere hunc in modũ: quum dico σιγῶντα proloqui, uolo intelligas, posse hoc uel illo modo accipi: illa quidem certè primùm erit ualde absurda & iniqua postulatio, præsertim cũ illud sæpe usuuenire uideatur, ut qui interrogat, nesciat omnino multis modis dici posse quod rogat. Quod uerò multiplex esse non putes, illud ut distinguas fieri non potest. Deinde uerò quid, quæso, hoc aliud erit, quàm docere? Hoc enim modo res, ut est, illi explicatur & declaratur, qui nec animaduertit, nec scit, nec omnino suspicatur, posse id de quo interrogatur, alio atq; alio modo accipi. Nam quid uetat, quo minus huiusmodi distinctio etiam in iis argumentis locum habeat, in quibus nulla est ambiguitas? exẽpli causa, nónne quatuor unitates sunt pares

duobus

duobus binarijs, qui sunt in quaternario? ita tamen, ut diuerso modo in quatuor insint duo binarij, & quatuor unitates. Itemq; illa, est ne contrariorum eadem sciẽtia? an ita tamen, ut alia sint cognita, alia incognita. Quapropter qui ista distinctione utendum esse censent, ignorare uidentur, aliud esse docere, aliud disputare: et quòd oporteat docentem non interrogare, sed manifestum facere id de quo agitur: disputantem uerò, eum modò, quícum disputat, interrogare. Iam uerò postulare, ut is quícum disputatur, aut dicat, aut neget, non est docentis ac demonstrantis rem, sed eius qui te probare ac ueluti examinare uelit. Est enim tentandi & examinandi ratio, pars quædam dialecticæ: ob eamq; causam tota in eo posita est, ut quid de quaq; re sentiant, non illi qui uerè docti sunt, sed qui rerum sibi arrogant cognitionẽ, cum sint illarum imperiti, obseruet atq; exquirat. Atque ille quidem, qui non in speciem modò, sed reuerà communia peruestigat & exquirit, dialecticus est: qui uerò id facere uidetur, nec facit, sophista. Ac ratiocinationum quidem contentiosarum & sophisticarum unum genus est, quo omnes continentur: quæ, cum ex ijs rebus constent, in quibus uersatur tentandi ratio, speciem habent syllogismorum, nil tamen necessariò concludunt, etiamsi id uerum sit quod concluditur. Istarum enim uitium est in uerbo medio, in quo uis consecutionis posita est. Alterum genus est eorum paralogismorum, qui, cum propriè ad aliquam artem accommodati esse uideantur, ad certam tamen quandam artem reuerà non pertinent. neq; enim illi qui pseudographi appellantur (quandoquidem illi sunt paralogismi de aliqua re facti, quæ cuiusdã artis

propria sit) contentiosi sunt existimādi, ne si illi quidem pseudographi uerū aliquid concludant: qualis erat Hippocratis ratio, qua circulum quadrare per lunulas conabatur. Sed erit certè contentiosa ratio, si talis sit qualis erat Brysonis quadratura: qua quidem ratione tametsi quadratum circulo æquale dari concluderetur, tamē eo nomine sophistica est appellanda, quòd non propriè est ad illam rem accommodata. Quare quæcūq; ratiocinatio accommodata ad rem uidebitur, quæ non erit accommodata, etiamsi necessariā habeat conclusionem, sophistica tamen & contentiosa erit appellanda: propterea quòd ea saltē ex parte, qua ad istam rem uidetur accommodata, fallacē habet quandam speciem, per quam decipimur, ac ueluti iniuria quadā afficimur. Quemadmodū enim inter certandū, quas aduersario facimus iniurias, speciem quandā æquitatis præ se ferunt, & tamen reuera est iniqua certandi ratio: sic in disputatione iniquum certamen est, ubi ad nimiam contentionem res progreditur. Nam ut in certaminibus, qui quauis ratione uictores esse uolunt, nil non mouent, nil non aggrediuntur: ita hic in disputatione idem faciunt, qui sunt supra modum litigiosi. Atq; ex ijs quidem, qui tantam adhibent contentionem, quicunq; sibi uictoriam proponunt: illi sunt qui propriè litigiosi & contētionis amatores censentur. qui uerò gloriam, ex qua quæstum faciant, aucupantur, sophistæ. Est enim sophistice, quemadmodum suprà diximus, ratiò quæstus faciendi ex sapientiæ simulatione. Quo fit, ut demonstrationes etiam, quæ speciē quadam ueras imitentur, potißimùm expetāt sophistæ. Et rationes quidem nō sunt diuersæ, quibus litigiosi homines, &

quibus sophistæ utuntur, sed fine distinguuntur: & una eademq; probatio sophistica erit, & contentiosa: uerùm non eadem ratione. Nam quæ ad opinionẽ uictoriæ adhibetur, contentiosa est: quæ uerò ad opinionẽ sapientiæ confertur, sophistica. Etenim sophistice est sapiẽtia quædam simulata, non uera. Ferè autem contentiosæ argumentationes eodem modo affectæ sunt ad dialecticas, quo modo pseudographi ad geometricas demonstrationes. Vt enim nullæ sunt captiosæ cõclusiones, quæ in ijsdem rebus cernuntur, in quibus uersatur dialectica: ita pseudographi ijsdem de rebus fiunt, de quibus geometra suas facit demonstrationes. Verùm huiusmodi quidem certè pseudographi non sunt contentiosi, quoniã ex principijs & conclusionibus alicuius artis proprijs conficiuntur. Quæ uerò ex ijs rebus cõstant, in quib. uersatur dialectica, si quasi accõmodatæ ad aliã rẽ demonstrationes accipiantur, erunt contentiosæ. quemadmodũ his exemplis perspici potest: Illa ratio, qua per lunulas quadrari posse circulũ demõstrabatur, non est contentiosa: Brysonis aũt ratio est contentiosa. Atq; illa quidẽ prior ratio, cum ex proprijs geometriæ principijs cõficiatur, ad nullam aliam artem quàm ad geometriã transferri potest: hæc posterior apud eos etiã usurpari poterit, qui illius artis imperiti, omnino quid in quaq; re fieri poßit, & quid non poßit, ignorant: atq; ita usurpari, ut ad singula, ad quæ adhibebitur, accõmodata sit. Est etiam in hoc eodẽ genere ratio, qua Antiphon quadraturam circuli ostendere conabatur. Itemq; si quis, adhibita ratione Zenonis, uellet ostendere, non esse bonum post cœnam inambulare, non adferret propriam medicinæ rationem,

quam

quandoquidem illa sit communis maximè ratio. Si igitur eodem planè modo affectus est litigiosus homo ad dialecticum, quo ad geometram is qui pseudographos facit: non poterit profectò ex ijs quæ propria sunt, constare contentiosa argumentatio. Nunc autem dialecticus nullum certum genus habet, in quo quasi in subiecto sibi proprio uersetur: nec ulla in re demõstrationes adhibet: neque talis est artifex, qui omnium rerum considerationem suscipiat. neque enim possunt res omnes sub unum genus cadere: nec si possent, uerè illud dici posset omnium eadem esse principia. Vnde etiam fit, ut nulla earum artium quæ in tractanda certa quadam natura demonstrationibus utitur, percontando differat, & suas probationes ex interrogatione accipiat. Cum enim non poßit ex utraque contradictionis parte accommodata ad rem docendam fieri ratiocinatio, non debet liberum esse, utramuis partem admittere. Dialectica autem percontatrix est, & totam uim habet ab interrogatione. Atqui si demonstrationes in differendo adhiberet dialectica, illam certè oporteret, si non omnia, at certè prima pronunciata, & propria sua principia citra ullam interrogationem accipere: alioqui si illa non admitteret alius, nil iam superesset, unde id euerteret quod esset ab altero oppositum. Planè autem generis eiusdem est pirastice cum dialectica. neque enim hæc tentandi & examinandi ratio talis quædam ars est, qualis est geometria; sed cuius munus præstare etiam indoctus aliquis poßit. Quid enim est cur non poßit, qui rei alicuius non habet scientiam, quasi tentandi causa cum eo disputare, qui etiam sit illius rei imperitus? præsertim cum eò

con-

conferatur disputatio, ut non ex ijs constet quæ illi qui doctus sit perspecta sunt, quæq; sunt rei propria: sed ex consentaneis quibusdam, & consequentibus rei: quæ consequentia huiusmodi ferè sunt, ut tametsi illa scias, nil tamen uetet te artem nescire: at si nescias, omnino artis cognitionem assequi non possis. Ex ijs ergo planum est, pirasticen non esse scientiam, quæ in certo quodam genere subiecto uersetur, ideoq; de omnibus disputationem suscipere. Habent enim omnes scientiæ communia quædam, quibus utuntur: ob eamq; causam fit, ut omnes homines, etiam idiotæ, quodam modo utantur arte dialectica, & pirastica: quādoquidem nemo sit, qui ad aliquem modum non uelit iudicium ferre de ijs qui aliquid profitentur. Porrò autem ipsa communia omnibus sunt, & apud omnes eadem: quandoquidem non sint illa minus idiotis cognita, quàm alijs: etiamsi minus aptè, & citra ullam artem tractare illa uideantur. Quo fit, ut nemo sit qui refellere & reprehendere argumentis alterum non conetur. Omnes enim nulla arte adiuti, sed duce tantùm natura illius sunt muneris capaces: quod arte perfectum & expolitum, dialecticæ proprium est: illiusq; dialectici, qui adhibita diligenti differendi ratione ad tentandum & examinandum alterum suas disputationes confert. Quoniam autem hæc communia sunt permulta, & tam latè diffusa, ut nusquam non reperiantur: quæ tamen non sunt talia, ut unam quandam communem naturam faciant, & ad unum genus reuocentur, sed uaga semper, & incertæ naturæ, perinde ut sunt negationes: præter hæc autem alia sunt, quæ non uaga, sicut ista, sed propria sunt: ex ijs profectò planum est nul-
lam

lam esse rem, cuius disputationem ex talibus quibusdam suscipere ac periclitari non poßimus. Illud quoq; perspicuum est, quandam esse in earum rerum tractatione artem, quæ nil habeat simile cum scientijs demonstratiuis. Quamobrem contentionis studiosi homines, multum dissimiles sunt ijs qui pseudographos faciunt: ut qui non ex principijs, quæ alicuius generis propria sint, fallaces conclusiones efficiant, sed latè uagantes in omni rerum genere uersentur. Ac modi quidem illi sunt, quos exposuimus, quibus sophistarum omnes reprehensiones conficiuntur. Quòd uerò sit dialectici hæc cōsiderare omnia, quodq; istarum rerum facultate ualere debeat, hinc perspici potest, quòd quæ ars in propositionum, hoc est, communium locorum explicatione uersatur, eadem sibi uniuersam istam consideratione͂ uendicat. Atq; illa quidem sufficiant de reprehensionibus fallacibus. Nunc de eo dicamus, quem secundū finem sophistæ appellauimus, quibus scilicet modis falsum aliquid sophistæ conficiant, & qua ratione eò inducunt disputationem, ut incredibile aliquid & præter omnium opinionem sequi uideatur. Ac prima quidem ratio, ex percontandi quodam certo genere sumitur, in primisq; ad illud efficiendum ualet ratio interrogandi. Qui enim ita aduersarium interrogāt, quasi nulla certa re proposita, de qua disseratur, nil profectò aliud præter hoc inuestigant. Nam qui temerè respondent, & parum accurāt quid dicant, facilius labuntur. Cum uerò nil uidemus esse propositum, de quo suscepta sit disputatio, tum minus cogitare solemus quid dicamus. Altera ratio est, quæ plurimùm ualet ad deducendum eò aduersarium, ut admirabile aliquid aut falsum

admit-

admittere uideatur: nempe cùm multitudine interrogationum eum oneramus, etiam cum est aliquid propositũ de quo disputetur: simulq; postulamus, ut proferat, quid de singulis ipse sentiat: atq; ita, siue aliquid ex ijs affirmet, siue neget, eò loci eum perducimus, ubi argumentorum nobis copia suppetit. Verùm enimuerò hoc tẽpore minus huic rationi fallendi locus datur, quàm olim: nimirum quòd illud statim rogari solet hoc tẽpore, quorsum hæc, et quid ad id de quo instituta est disputatio pertineant. Est aũt cõmunis locus ad eruendũ tandẽ falsum aut incredibile aliquid, nullũ à principio constituere propositum, de quo disseratur, sed profiteri se discendi studio interrogare: dabit enim tandẽ occasionẽ argumento huiusmodi dissimulata rei consideratio. Vt autem falsum tu aliquid tandem cõcludas, proprius est hic sophisticus locus, eò scilicet perducere aduersarium, ubi argumentorũ tibi sit copia. Sed illud certè interdum rectè, interdum uitiosè fieri potest, quemadmodũ nos suprà diximus. Iam uerò ut admirabile quippiam & contra omnium opinionem elicias ab aduersario, uidẽdum est tibi, quam sectam philosophorũ sequatur is quicum disputas, ut illum interroges quidpiam ex ijs quæ contra omnium opinionem dicunt huius sectæ philosophi. Habent enim singulæ sectæ suas quasdam huiusmodi sententias. Est autem ad eam rem primum ueluti elemẽtum, ut singularum sectarum admirabiles sententias inter propositiones accipias. Verùm in promptu etiam est istarum captionum satis apta solutio, ut ad extremum neges ex tuis uerbis sequi admirabilem illam conclusionem, quam colligit aduersarius. Atq; hoc ipsum genus dissoluendi argumenti,

non isto tantùm loco accommodatum est: sed quicunq; disputando altercationes modò et cõtentiones sibi proponit, eodem isto modo conatur aduersarij rationes eludere. Alius locus est ex hominum uoluntate, & sermonibus. Aliud enim ferè est tacitum hominum iudicium, aliud palàm loquuntur. & sermones quidem sunt quàm honestissimi: uoluntas autem & tacitum animi iudicium id semper spectat, quod maximè utile uidetur. Veluti nemo ferè est qui non ita loquatur, longè præstantiorem esse mortem gloriosam, quàm uitam uoluptatibus affluẽtem: &, melius esse, iustè per inopiam uiuere, quàm in magna opum copia turpiter: at nemo etiam est qui non sequatur contraria. Ergo si defendat is quicum disputas, quod homines potissimùm sequuntur & uolunt, oppones contrà usitatas uulgo sententias. Sin has uulgatas sententias proferat, adferenda contrà erunt, quæ interim tacitè homines uolunt & sequuntur. Vtrinque enim ut admirabile aliquid efficiatur, necesse est: quandoquidem futurum est, ut contradicat respondens, aut peruulgatis omnium sermone sententijs, aut tacito hominum iudicio. Alius locus est latissimè patens, per quem cogimus aduersarium dicere aliquid admirabile (id quod Callicles in Gorgia commemorat, quodq; omnes ueteres captionũ unicam ferè causam existimabant) ex ijs quæ natura & quæ lege sunt constituta. naturam enim legi contrariam esse: & iusticiam quidem lege esse honestam, natura uerò non honestam. Sic igitur oppugnandus est, qui, quod naturæ consentaneum sit, proferat, ut legem illi obijciamus: sin legem teneat, contrà quæ sunt ex natura, proferenda erunt. His enim effugere

gēre non potest, quin utrinq; admirabile aliquid dicat. Vocabāt autem illi naturam, id quod in quaq; re uerum est: legem uerò, quod in multitudinis opinione positum est. Vnde perspicuū est, illius ætatis homines idem quod qui hodie sunt, fuisse conatos, ut respōdentem aut reprehenderent, aut cogerent tandem aliquid dicere contra omnium opinionem. Porrò aūt interrogationes quædā sunt sua sponte tales, quibus respondere non poßis, quin utranq; in partem dicas admirabile quippiam: cuiusmodi sunt hæc, Sitne sapientibus potius parendum, an patri? Sint'ne honesta potius facienda, an quæ utilia sint? Vtrum optabilius, iniuriam pati, an facere? Iam uerò perducendus est aduersarius ad ea, de quibus contraria est sapiētum ac multitudinis opinio. Ac si ille quidē cum sapientibus sentiat, opponenda uulgi opinio: sin uulgus sequatur, quid sentiant sapiētes contrà adferendū. Hi enim eos qui beati sint, necessariò iustos esse existimāt: at multitudini incredibile uidetur, regem non esse beatum. Verùm enim locus hic ab eo non est diuersus, qui ex legis & naturæ repugnantia dictus est. nihil enim aliud lex est, quàm multitudinis opinio: sapientes uerò quod in rei natura positum est, & ueritatem sequuntur. Ac de locis quidem, ex quibus eruuntur paradoxa, hactenus. Sequitur, ut quomodo ad nugationē perducunt sophistæ, dicamus. Ac primùm quidem, quid illud sit quod appellamus nugari, suprà diximus: modò exempla subyciamus, quæ sunt huiusmodi: Si nihil referat, nomen dicas an orationem. duplum ergo idem ualet, quod simpli duplum: si quando igitur simpli duplum dicas, hoc dicis simpli simpli duplum: et si iterum pro hoc uerbo duplum, accipias

C 13

ſimpli duplum, ter idem erit repetitum, ſimpli ſimpli ſimpli duplum. Eódem etiam pertinet hæc captio: Nunquid uoluptatis eſt cupiditas? definitur autem hæc, appetitio uoluptatis: eſt igitur cupiditas, appetitio uoluptatis uoluptatis. Cernuntur autem omnes iſtæ captiones, aut in ijs quæ non per ſua tantùm genera, ſed etiam per ſe ipſa ad aliquid dicũtur, cum interim una eademq; res ſit, cum qua utraq; comparantur. ueluti, appetitio eſt alicuius appetitio, & cupiditas alicuius cupiditas: itemq; duplũ alicuius duplũ dicitur, & illud totum ſimpli duplum, alicuius etiã dicitur. Aut uerò in ijs quæ cum ex genere eorum quæ cum altero cõferuntur, non ſint, ita ſunt affecta ad ſubſtantiam, omninoq; ad ſua ſubiecta, quorũ ipſa ſunt aut habitus, aut affectiones, aut ſimile aliquid, ut in definitione, qua quid illa ſunt explicatur, ipſa ſubiecta accipiantur. ut, impar definitur numerus medium habens. at enim ſemper in ipſo impari ineſt numerus: cum igitur illud dicis, numerum dicis habentem medium numerũ. Et hoc: Si ſimitas eſt naſi concauitas, ſimum autem intelligi nõ poßit quin naſum ſimul intelligas, profectò cum illud dicis, naſum, naſum concauum dicis. Porrò autem interdum uidentur nugationẽ efficere iſtæ captiones, cum nil tale reuera concludant: propterea quòd prætermittitur ab eo qui interrogat, neceſſaria ad eã rem interrogatio, nempe an duplum per ſe dictum ſignificet aliquid, an nihil: & ſi quid ſignificet, utrum idem quod coniunctum cum altero, an aliquid aliud: quia inquam ijs interrogationibus omißis, ſtatim ad concluſionem acceditur: propterea nil reuera, ſed in ſpeciem tantùm his captionibus cõficitur: atq; in eo captionis cauſa eſt poſita, quòd idem uer-

uerbũ cum ſit illud ipſum quod oratio, per ſe tamen unũ quippiã ſignificat. Solœciſmus quid ſit, paulo antè dictũ eſt: reliqua igitur dicamus. Sanè uſuuenire poteſt, ut ſolœciſmum facias, nec uideare: & ut uideare, cum non facias. Veluti ſi uerum eſt quod Protagoras dicebat, maſculini generis eſſe hæc uerba μῆνις & πήληξ, is certè ſententia illius ſolœciſmũ cõmittit, qui dicit μῆνιν οὐλομένην: at opinione aliorum non uidetur committere. qui uerò οὐλόμενον dicet, uidebitur ille quidem in hoc uitium incidiſſe, reuera autem non incidit. Perſpicuum igitur eſt, artis ſophiſticæ partem aliquam ad illud conficiendũ poſſe conferri: ob eamq; cauſam multæ ſunt captiones, quibus uidetur quaſi ſyllogiſmo cõcludi aliquis ſolœciſmus, cum reuera nil tale neceſſariò conficiatur, non ſecus atque in reprehenſionib. accidere ſolet. Ducuntur aũt omnes ferè fallaces concluſiones, quæ ad ſolœciſmum pertinent, ex neutro articulo, hoc: & quãdo caſus aliquis nominis, nec maſculinum genus, nec fœmininũ ſignificat, ſed quod eſt inter iſta quoddã ueluti medium. Nam hic maſculinum declarat, hæc fœmininum: hoc autem propriam quidem habet ſignificationẽ, ut neutrum genus declaret, ſed tamen ſæpe ad illud utrunq; genus transfertur. ut ad iſtam interrogationẽ, Quid eſt hoc? tria iſta aptè reſpondeas, Calliope, lignũ, Coriſcus. Ac maſculini quidẽ articuli & fœminini omnes caſus ſunt diuerſi: neutrius autẽ partim ijdẽ, partim diuerſi. Quo fit, ut ſæpenumero quod in nominatiuo neutri articuli cõceſſum eſt, ad maſculini accuſatiuũ id alius trãsferat, aut alia quadã ſimili ratione caſum pro caſu accipiat. fallax autẽ concluſio ex eo oritur, quòd articulus neutri multis caſibus cõmunis eſt: interdũ

enim nominatiuum, interdum accusatiuum significat. At uerò si istos casus dignoscere uelis, uerbũ uariè accipiendum est. ut cum nominatiuo, Est coniungas, cum accusatiuo, Esse: ueluti, est Hipponicus, esse Hipponicum. Nec diuersa est in fœmininis nominibus ratio, & in omnibus quæ sub cõmuni nomine τῶ σκευῶν à Græcis comprehensa (nos uasa appellemus) masculinorũ aut fœmininorum inflexionem habent: sola enim ea quæ desinunt in ον, inflexionẽ sequuntur τῶ σκεύους, hoc est, neutri generis sunt: ut ξύλον, σχοινίον: quæ uerò non habent illam terminationẽ, masculina sunt, aut fœminina. & illa tamen nonnunquam traducũtur ad genus neutrum, & sub nomine τῶ σκευῶν interrogantur: ut ἀσκὸς masculinum est, κλίνη fœmininũ. Itaq; in ijs eodem modo quo in superioribus uerbum Est, & Esse, casuum inter se discrimina indicabit. Est etiam solœcismus nõ ualde absimilis ijs reprehensionibus, quæ ex eo ducuntur: quòd ut similia accipiuntur, quæ non sunt similia, aut si ita uocare malis, quæ ex simili uerborum specie oriuntur. Vt enim illæ captiones sunt in rebus quidam ueluti solœcismi, ita hæ sunt in uerbis ueri solœcismi. homo enim & album, & uerba sunt, & res. Ex ijs igitur quæ dicta sunt planum est, si quando solœcismum uelis concludere, ex illis casibus quos exposuimus sumendum tibi esse argumentum. Ac de generibus quidem contentiosarum argumentationum, & partibus singulorum generum, & modis omnibus, hactenus. C 44 Quoniam autem in collocatione eorum quæ interrogantur, non parum est momenti ut possis (quemadmodum de dialecticis disputationibus paulo antè diximus) celare conclusionem: propterea absoluta illa disputatione,

tatione, primùm omnium de ijs quæ ad dispositionem pertinent agendum est. Ac primùm ad reprehensionem plurimùm ualet longitudo orationis, quãdoquidem multa simul prouidere difficile est. Loci autem unde amplificandarum argumentationum rationes depromes, ex superioribus sunt repetendi. Alter locus est, ut celeritatem in interrogando adhibeas. Nam qui aliquanto tardiores te festinantẽ sequi non possunt, minus prouidere possint quid dicant. Tum illud iuuat plurimùm, ut aduersarium ad iram et altercationem prouoces. Qui enim sunt in perturbatione, minus sunt cauti ad omnia. Rationes autem quibus ad iracundiam impelles, hæ sunt: si palàm profitearis te iniquum alteri aduersariũ, & si impudentiam maximam præ te feras. Alius locus est, perturbatè interrogationes collocare, siue ad rẽ multas rationes adhibeas, siue in utranq; partem argumenta adferas. Fit enim hac ratione, ut uno tẽpore des aduersario aut multa, aut etiam contraria cogitanda. Atq; ut rem in pauca conferam, omnes loci quos ad celandam conclusionem suprà posuimus, sunt etiam ad disputationem contentiosam accommodati. Pertinet enim eò occultatio, ut lateas: latere autem uis, ut fallas. Quod autem attinet ad eos qui nil admittere solent quod ad rem facere existiment, illa nobis aduersus eos cautione utẽdum est, ut aut per disparatum interrogemus, quasi cõtrariam partem uelimus efficere; aut uerò ex æquo utranq; partẽ interrogando complectamur. Quando enim non uident huiusmodi homines, quid potißimùm tibi concedi uelis, minus difficiles ac proterui sunt. Iam uerò postquam alius tibi singulatim totius alicuius generis partes, interroganti, in

singulis ita esse conceßit, ut uniuersum genus ad extremum inductione colligas, non est ipsum totum genus interrogandum, sed eo ut concesso utendum est. Ita enim ferè euenit, ut cum respondens se admisisse uniuersum genus putet, tum ita etiam auditoribus uideatur, quia adhuc meminerunt inductionis paulo antè factæ, nec illas interrogationes frustra fuisse existimant. Et si quãdo generi uniuerso nomen non est impositũ, ipsa utendum est similitudine, prout cõmodum uidebitur: nam sæpe similitudo obscurior est. Ad sumẽdam autem propositionem plurimùm prodest, simul aduersa, ut illa quasi inter se conferantur, interrogare. uerbi gratia, si uelis tibi concedi, omnibus in rebus parentibus esse obtemperandum, hunc in modum interrogabis: Quid? putásne parẽtibus esse parendum in omnibus, an potius in omnibus repugnandum? Aut uerò si sæpius, parendum esse, sumere ab aduersario uelis, sic interrogandum: utrum multa sint parentibus cõcedenda, an pauca? Hic enim multo potius (si modò parentibus obsequi necesse est) multa esse concedenda uidebitur, quàm pauca: præsertim cum rerum aduersarum compositio & collatio efficiat, ut res maiores & magnæ hominibus uideantur, itemq; deteriores & meliores. Est porrò insignis & frequens, ut quis reprehensus uideatur, sophistarum hæc impostura, postquam nonnullas interrogationes proposueris, licet ex ijs nil poßis necessariò cõficere, ita extremum argumentationis subijcere, ut illud non interroges, sed in modũ complexionis ita proferas, sicut fieri solet in ueris ratiocinationibus, nõ igitur hoc & hoc. Est etiam hoc uerè sophisticũ, quando paradoxon aliquid accipis, urgere respondentem,

dẽtem, ut quid sibi uideatur proferat, cum sit illud quod à principio positum est in quæstione, probabile: & hac forma interrogare, utrum tibi uidetur? Necesse enim est, si talis sit interrogatio, ut ad conficiẽdam rem ualeat, inde nasci aut reprehensionem, aut admirabile aliquid, et contra hominũ opinionem. Nam si admittat, reprehensio sequitur: si neget, & sibi non ita uideri dicat, incredibile aliquid dicere uidebitur: at si non planè cõcedat, uideri tamen sibi fateatur, si non uerè cõuictus, aliquo certè modo reprehẽsus uidebitur. Alius locus est, ut quod in disceptatione oratoria magno studio faciunt oratores, idẽ nos in reprehensionibus nostris facere contendamus: ut scilicet diligenter exquiramus, dicátne is quicum disputamus, aliquid repugnans, aut ijs quæ à se dicta sunt, aut eorum sententiæ quorum orationẽ & actiones maximè probet & sequatur: adde etiam, an aduersetur opinioni eorũ qui reuera tales, hoc est sapientes sunt: aut uerò qui non sint huiusmodi, similes tamen talibus sunt hominibus: postremò an contrà dicat, quàm sentit hominum pars maxima, aut etiã quàm omnes homines. Iam autem sicut respondentes solent sæpenumerò cum urgentur, & uident se elabi uix posse quin coarguantur, fingere nescio quam multiplicitatem, cuius distinctione euadant: ita etiam nobis interrogantibus eodem illo præsidio interdum utendum erit, maximè aduersus eos qui fortiter nobis resistunt: ita ut si quid uno modo uerum sit, altero non uerum, illo nos modo accepisse, non hoc dicamus. Qualiter fecit Cleophon in Mandrobulo. Oportet etiam traducta disputatione ad alia, quæ reliqua erant argumenta præcidere. Quo in loco hæ erunt partes

tes respondentis, ut si hoc præsentiat uelle aduersarium, iam antè illi occurrat, & prædicat, ne rem propositam deserat. Interdum etiam ad aliud sunt argumenta dirigenda, quàm quod à principio positum est in quæstione: sed illud ita accipiẽdum est, si modò nil habeas quod contra rem propositã obijcere poßis. Quo præsidio usus est Lycophron, cum iussus esset laudare lyrã. Quod uerò attinet ad eos qui probari sibi aliquã propositionẽ, quam acceperis, postulãt: quoniam æquum uidetur, ut subiecta probatione illius reddas rationem, acceptis quibusdam rebus singulis, tutius est, etiamsi de toto genere concludi poßit, in ipsis singularibus aduersariũ ita reprehendere, ut quod affirmauerit, negare: aut quod negauerit, dicere ostendamus, quàm si uniuersum genus concluderemus. quale est illud; Rerũ aduersarum eadẽ est disciplina, aut non eadem. Neq; uerò propositionis in modum interroganda est cõplexio: et quædam sunt, quæ ne interrogari quidem debent, sed ut perspicua & ab omnibus recepta sumi. Ac de locis quidẽ unde eruuntur argumenta in contentiosis disputationibus, & de ratione interrogandi, hactenus. Sequitur nunc, ut de responsione agamus, & ut quomodo dissoluendæ sint captiones, & ad quã potißimùm rem conferendæ solutiones, & quem ad usum ualeat huiusmodi captionum sophisticarum tractatio, doceamus. Ac primùm quidẽ utilis est duabus de causis ad philosophiam. Vna est, quia cùm maxima pars istarum captionum ex uerbis ducatur, hoc nobis præstat earum consideratio, ut uerborum ambiguitatẽ faciliùs animaduertamus: & ut quæ sint ea, in quibus rerum similitudo cum nominum similitudine conueniat, quæq; illa in quibus

bus uerborum similitudinē res non imitantur, intelligamus. Altera est, quia ad res per nos ipsos animo tractandas, ueriusq; exquirēdas plurimùm ualet. Nam qui facilè ab altero captiosa ratione decipitur, neq; id percipit: idem si per se aliquid cōsideret, frequenter se ipse fallaci conclusione impediet. Est aūt & tertia præter illas duas utilitas ad gloriā consequendā: nempe quòd hinc fiat, ut uideare omnibus in rebus exercitatus, & nullius esse imperitus. Qui enim cum altero sermonem confert, eiusq; quicum disputat, rationes aspernatur ac uituperat, cum uitiū ipse indicare non poßit, suspicionē is præbet, difficilem se & iniquū alteri præstare non propter ueritatē, sed propter imperitiā. Quomodo autem respondens huiusmodi captionibus occurrere debeat, minimo negotio perspici poteſt. siquidē omnes locos, unde fallaces conclusiones eruuntur, suprà rectè exposuimus: etsi omnia commenta, omnes fraudes, quas in interrogando solent adhibere sophistæ, satis explicatè docuimus. Neq; uerò idem est, sumpta aliqua captione, illius uim perspicere, & uitiū ubi sit indicare, quod celeriter posse ei occurrere, qui te interrogat. Sæpe enim accidit, ut quod scimus, mutatis et traiectis uerbis ignoremus. Porrò quemadmodū alijs in rebus omnibus, celeritas & tarditas tota pendet ab exercitatione, ita planè in disputationibus usuuenit. Vnde efficitur, ut, tametsi res nobis cognita sit, sæpe tamen quia deſit meditatio exercitatioq; differendi, expedire nos in tempore, & ut decet, nō poßumus. Sanè idem hic propemodum euenit, quod in mathematicorum descriptionibus. Sicut enim plerunq; in conficiendis demōstrationibus accidit, ut postquam dissoluta res est, & ad sua

principia reuocata, componere eam rursus nõ poßimus: ita in reprehẽsionibus usuuenit, ut sciamus quidem unde ducatur captio, eam tamen in partes digerere non ualeamus. Ac primùm quidem, sicut probabiles nonnunquam rationes ad rem probãdam potius quàm uerae adhibendae sunt: ita in respondendo, interdum ad opinionem potius quàm ad ueritatem conferendae nobis sunt argumentorum dissolutiones. Contentiosis enim cum hominibus planè nobis pugnandum est, quasi cum ijs qui uideantur modò coarguere, ac non uerè coarguãt. Nam cùm istorum hominum rationibus nullam tribuamus concludẽdi neceßitatem, non debet profectò aliò pertinere nostra solutio, quàm ut ne cõuinci coarguiq; uideamur. Etenim si reprehensio est contradictio citra ullam multiplicitatem, quae necessariò ex quibusdam sumptionibus efficitur: nulla certè neceßitas est, cur te oporteat captionẽ ex multiplici nomine, aut oratione ambigua ductam, distinguere: quandoquidem nil poßit necessariò concludere. Sed hac tantùm ratione utimur distinctione, quia speciẽ quandam conclusionum, quae ad conuincẽdum alterum ualeant, huiusmodi captiones prae se ferant. Nobis igitur cauendum non est, ne coarguamur, sed ne uideamur reprehendi: quandoquidẽ interrogationes multiplices, & ambiguae, & huius generis aliae captiones, ueram reprehensionẽ obscurant, & sit' ne tandem conuictus aliquis, an non conuictus, incertum reddunt. Quia enim hic licet ad extremum facta conclusione dicere aduersario, non eum conclusisse negationem eius quod affirmaueras, sed in multiplici aliquo nomine, aut ambigua oratione uersari argumentum illius, etiamsi quàm maximè fieri potuit,

tuit, ad id ipsum, quod dixeras, pertinuerit argumẽtatio: quia inquã id semper huiusmodi captionibus opponi potest, profectò necesse est, ut hac de causa semper incertũ sit, reprehensus sit nécne is quicum disputatur. Nam uerum dicat, nécne, qui illud dicit, intelligi planè nõ potest. Quòd si adhibita antè multiplicis uerbi, aut ambiguæ orationis distinctione, tum interrogaret, ad extremum non dubium esset, quin tu esses reprehensus: atq; etiam illud fieret, quod his quidẽ temporibus postulari minus solet, superiorib. autem exigi sedulò solebat, nẽpe ut respondens ad interrogatum, aut etiam, aut non, et nil amplius responderet. At his temporibus propter uitiosam, qua omnes ferè utuntur, interrogandi rationem, necesse est, ut qui respondent, aliquid amplius addant, quo uitiũ interrogationis corrigant. Nam si ipsi satis multiplicitatẽ interrogando distinguerent, necesse esset, ut aut etiam, aut non, respõderetur. Porrò autem si quis ueram esse reprehensionem existimet, qua sub multiplici nomine aliquid cõcluditur, is nullam respõdenti rationem relinquet, qua reprehensionẽ effugiat: cum præsertim in ijs etiam quæ sub oculos subiecta sunt, necesse aliquando sit, quantum quidem ad nomen attinet, quod affirmaueris negare, & quod negaueris affirmare. Nam quod ijs captionib. dissoluendis & quasi emendandis, afferre solent aliqui, nil planè adiuuat. Aiunt enim non esse Coriscum musicum, & non musicũ: sed hunc quidem Coriscũ esse musicum, illum uerò Coriscum esse non musicum. Quasi uerò non eadẽ sit oratio, siue hoc modo dicas, nõ adiecto articulo, Coriscum esse musicũ, siue illo, hunc Coriscum esse musicum: quod illi tamẽ affirmare simul & negare coguntur.

At

At non idem fortasse semper pars utraq; significat, quãdo ne nomen quidem ex quo constant, Coriscus scilicet, idem semper significet. Quare ad hanc captionẽ eludendam, nil omnino illud habet momenti. Quòd si quis uim captionis in eo ponat, quòd primùm omnino Coriscum aduersarius diceret, deinde adiecto articulo, hunc Coriscum dixerit, is absurdè faciet. Nam quid causæ est, cur id uni potius quàm alteri conueniat? præsertim cum utriuis addiderit articulum, non minus procedat captio. At uerò quoniam qui non distinxit ambiguitatem, efficit ut ad extremum auditoribus dubium sit, an sit conuictus, an non: cum præsertim concessum sit, in medio cursu argumẽtationis multiplex distinguere, si quod subsit: hinc profectò planum est, culpa eum non carere, qui multiplicem interrogationem simpliciter & citra ullam distinctionẽ admittit. Hinc enim efficitur, si minus ipse reprehensus sit, at certè ut illius oratio pro cõuicta & refutata habeatur. Fit autem plerunq;, ut qui ambiguitatẽ perspiciunt, eam tamen distinguere propterea minus curẽt, quòd frequenter huius generis interrogationes ab aduersario proponantur. ne scilicet uideãtur se ad omnia molestos & iniquos aduersario præbere; aut certè, quia non existimant ex eo posse captionem uim ullam accipere. Sæpe aũt ad extremum nescio quid præter illorum opinionem occurrit. Itaq; quoniam ita licet, nunquam tardi aut negligentes esse debemus in distinguendo: quemadmodum paulo antè diximus. Quòd si quæ multæ sunt interrogationes, nõ quasi una acciperentur, nunquã fallax & captiosa ratiocinatio ex homonymia aut amphibolia nasceretur: sed aut uera semper, aut nulla omnino

ficret

fieret reprehensio. Quid enim interest, sub duobus nominibus diuersis hoc modo interroges, sunt ne Callias & Themistocles musici, an sub uno nomine rebus diuersis communi? Nam si plura uerbum significet, qui illud interrogabit, plura interroget, non unum, necesse est. Si igitur haud rectè is facit, qui ad duas interrogationes unã poscit, simplicemq́; responsionem: dubium profectò esse nõ potest, quin ad ambiguam interrogationẽ nunquam oporteat simplicẽ dare responsionem: ne si uera quidem sit in omnibus significatis interrogatio, quemadmodum aliqui existimant. Illud enim idem ualet, ac si interrogaretur, utrum domi sint, an non sint, Callias & Coriscus? qui siue ambo sint domi, siue non sint, nõ minus sunt utroq; modo plures propositiones. Neq; enim par est unã propterea fieri interrogationem, quòd utrunque uerum sit: quandoquidem usuuenire posit, ut uel sexcentas huius generis interrogationes coniũgas, ad quas omnes uerum sit dicere etiam, aut non: ueruntamen nõ est ad illas omnes una danda responsio, quippe cum id aliud nihil sit quàm disputationis leges tollere, & omnem disserendi rationem euertere. Atqui istæ multæ interrogationes perinde sunt, ac si multis rebus diuersis unum nomẽ esset impositũ. Vt igitur ad duas interrogationes non est danda una responsio: ita ad interrogatum ambiguum nunquam est simpliciter dicendum aut etiam aut non. nam qui secus fecerit, is dixerit quidem aliquid, at certè non responderit. In disputationibus tamen quodammodo id probari solet, quia quid inde sequatur incertũ sit. Quemadmodum igitur (quod etiã nos paulo antè diximus) reprehensiones quædã uidentur quæ non sunt; ita solutiones

nes nonnullæ erunt, quæ in speciẽ modò, non etiam ueræ solutiones erunt: quas scilicet diximus interdũ potius adhibendas esse quàm ueras, in disputatione cõtentiosa, et cũ occurrere uolumus interrogatis multiplicibus. Porrò aũt in respõdendo adhibenda nobis est hæc cautio, ut ad ea quæ uera nobis esse uidebũtur, dicamus, Esto. sic enim fiet, ut minimè nos cõuincere alius uideatur. Quòd si cogere nos uelit admirabile aliquid dicere, tũ maximè uti debemus uerbo, uideri. Hac enim ratione fiet, ut nec reprehensio, nec admirabilis conclusio confecta esse uideatur. Iã uerò cum perspicuũ illud sit, quomodo fiat petitio principij: tũ omnes ita existimant, respondenti negandũ esse quicquid proximè ad id accedit, de quo quæritur: nec ullã ex eo genere interrogationẽ esse admittendam, quasi illo modo id ipsum, de quo instituta est disputatio, petatur. Cum uerò tale aliquid sibi cõcedi postulat alius, quod incredibile quidẽ aut falsum sit, ex re tamen proposita consequatur: tum idẽ illud esse cum eo de quo agitur dicendũ est. Nam quæ necessariò ex re proposita consequũtur, pro ipso proposito sunt habẽda. Præterea quando genus uniuersum sub nomine proprio non est sumptũ ab aduersario, sed sub similitudine, dicendũ est, nõ rectè eum accipere, quãdo non ita sumit, quemadmodum concessum est, nec quo modo interrogando sumebatur. Hinc enim plerũq; nascitur reprehensio. Quòd inde exclusus, illis cautionibus uti non poßis, proximum est ut recurras ad id, ut non rectè rem demonstrasse aduersarium contendas. In quo utendum est tibi definitione reprehensionis, quam posuimus, ut eam argumentis aduersarij opponas. Ac si proprijs quidem nominibus & apertè interro

gauerit,

gauerit, necesse est, ut aut simpliciter respondeas, aut adhibita distinctione. Quæ uerò suppreßis quibusdam uerbis breuiter admittimus, qualia sunt quæ non apertè, sed truncatim & imperfecta locutione interrogantur, ea maximè dant reprehẽsioni occasionem. exempli gratia, Nónne quod est Atheniensiũ, id est eorum possesßio? certè. nec dißimilis est in alijs ratio. At enim nónne τ̄ ζώων homo esse dicitur? certè. Est igitur homo animaliũ possesßio. Sanè hominem dicimus esse τῶν ζώων, quia sit animal: & Lysandrum τῶν λακώνων, quia Lacedæmonius sit. Planum igitur est, non oportere, ubi obscurum est & inuolutum quod ab aduersario proponitur, simpliciter rem cõcedere. Quando uerò sic sunt affecta duo inter se, ut uno posito alterum esse necesse sit, nec cõtrà, si hoc sit, illud esse oportet: uidendũ est ei qui respondet, ut cum rogabitur, utrum eorum esse putet, illud potius ponat quod minus latè patet. nam ex multis singulis difficilius est aliquid tandem necessariò concludere. Quòd si ad aliquid probandum ex eo ducat argumentum, quòd huic nil sit contrarium, illi aliquid aduersetur: etsi hoc uerum dicat, nos tamen contrà aliquid illi esse contrarium dicere debemus, sed nullum esse illi nomen impositum. Sunt autem ex ijs quæ uulgò feruntur quædã, quæ si non concedas, falsum dicere uidebere: alia uerò, quæ ut non admittas, falli tamen te nemo putabit. cuius generis sunt dubiæ & in utramq; partem probabiles sententiæ. Nam sit mortalis an immortalis animantium anima, nõ est apud uulgus cõstitutum. In quibus igitur manifestum non est, utrum potius asserendum sit eorum quæ alius interrogat: cuiusmodi sunt quæ sententiæ appellantur (nam &

uere

uerae de singulis rebus opiniones, & uniuersae negationes, ut diameter non est comparabilis cum latere, sententiarum nomine appellari solent) & praeterea in quibus uera ex aequo pars utraq; esse uidetur: in illis inquam utriusq; generis interrogationibus, si respondendo ad usum nostrum uerba interrogationum commutauerimus in alia, commentum nostrum minimè apparebit. Nam quia incertum est, utrum uerum sit, sophisticè nil agere uidebimur: & quia utranq; in partem ex aequo probabile est, falli nos nemo existimabit: at interim illa nostra uerborum commutatio efficiet, ut reprehendere nos nullo modo possit aduersarius. Iā uerò ut singulas tu interrogationes praesenseris, ita illae tibi sunt anteuertendae, & multo antè oratione refutandae. Ista enim ratione aduersarium tuū maximè impedies, ne ad extremū quod uult efficiat. Quoniam autem illa est uera solutio, falsitatem syllogismi indicare, docendo ex qua potissimùm interrogatione pendeat falsa conclusio: fallaces autem syllogismi duobus modis dicuntur: uno, si falsum aliquid conclusum est: altero, si necessaria consecutio esse uideatur, reuera autem syllogismus nō sit: hinc sanè perspicuum est, praeter illam quam modò dixi solutionem, esse etiam alteram, quae propriè accōmodata est ad eos qui speciem syllogismorum prae se ferunt, cum reuera nil necessariò concludant: quae solutio est interrogationum correctio, ad docendum cur ex ijs non sequatur, sed modò uideatur sequi. Vnde illud efficitur, captiones, quarum non est uitiosus cōcludendi modus, soluendas esse negatione: in quibus uitiosa est cōclusio, in ijs distinctionem esse adhibendam. Rursus inter eas rationes, quarū est necessaria conclusio,

clusio, aliæ sunt quæ uerã, aliæ quæ falsam habent complexionem. Atq; *illæ quidem, quibus falsa est conclusio, dupliciter dissolui possunt, refutando scilicet, ac negando unam aut alteram sumptionum: & indicando talem, hoc est falsam esse conclusionẽ. Quæ uerò propositiones modò falsas habent, non etiam conclusionem, hac tantùm ratione dissoluentur, si quam sumptionum falsam esse conspicies, eam respuas, quippe cum uera sit conclusio.* Itaq; *argumenta qui uolet rectè dissoluere, hoc primùm spectabit, habeántne uim concludendi necessariã, an minus necessariam: tum deinde, utrum uera an falsa sit complexio: idq; eò faciet, ut ea dissoluat uel distinguẽdo, uel negando: & negando quidẽ aut hoc, aut illo quo paulo antè diximus modo. Multum autem interest, utrũ dissoluatur argumentum, cum tibi ab alio obijcitur: an cum per se, nulloq; interrogante, uis illius exquiritur. Nã statim & in promptu occurrere captioni difficile est: per ocium autem, & cum datur tibi cogitandi spacium, facile.* Reprehensionum *quæ aut ex uerbi multiplicitate, aut ex orationis ambiguitate ducũtur, duo sunt genera. unum, earum quæ in altera sumptionũ eam habent ambiguitatem, unde oritur captio. alterum, earum quib. in cõclusione inest multiplicitas.* Exempli *causa, captio qua* σιγῶντα *proloqui concluditur, ambiguam habet conclusionem: illa autem, qua efficitur, eum qui sciat, nescire tamen, quæ est huiusmodi:* Quod *quisq; scit dicere aut facere, id ipsum ille scit, atq; intelligit: atqui iste scit dicere, hoc est, recitare carmina iambica: iste igitur intelligit scitq; iambica: illa in quã captio habet in altera sumptionum ambiguitatem.* Ac *duplex quidem uerbum in ijs ca-*

ptionibus interdum inest reuera ac per se, interdum uerò non est reuera duplex, sed ipsa modò oratio est, quæ dupliciter accipi potest, et partim uera, partim falsa est. In quib. igitur est in cōclusione multiplicitas, in ijs nulla omnino est reprehensio, nisi iam antè qui interrogat, ab aduersario acceperit cōtradicentem eius quam cōcludit. ueluti in ea captione, qua cæcum uidere cōcluditur, quid quæso, nisi contrarium huius dixerit respondens, cōcludi possit, quod ad reprehēsionem ualeat? Quæ uerò ambiguas habent interrogationes, in ijs non necesse est ipsius multiplicis disparatū antè acceptū esse: quandoquidē nō ad multiplex efficiendum pertineat argumētatio, sed ex ipso multiplici ducitur. Est igitur iā inde à principio multiplici aut nomini aut orationi ita occurrendū, ut partim id uerū esse quod interrogatur, partim falsum respōdeamus: ueluti σιγῶντα proloqui, uno quidē modo sumptū, uerū est, altero nō uerū. Itemq;, id faciendū esse quod facere oportet, una significatione uerum est, altera falsum. oportere enim multiplex est. Quòd si id nos à principio latuerit, hæc nobis ratio erit reliqua, ut ad extremū argumentationis, cōclusioni ab aduersario factæ præter simplicem responsionē aliquid addamus, quo uitiū captionis indicemus. Verbi gratia, concludit aduersarius, Accidit igitur σιγῶντα proloqui: tu contrà dicito, Accidit uerò τὰ σιγῶντα proloqui, sed τόνδε σιγῶντα nō accidit. Quod idē erit in ijs faciendum, quæ multiplicitatē habent in sumptionibus. exempli causa, cum ad extremū concludetur: Non igitur intelligimus quod scimus: certè, respondebis: ueruntamen non cōclusisti, quæ nos hoc modo scimus, eo nos non intelligere. neq; enim idē ualet dicere, nō intelli-

gere

gere omnino ſcientem, quod intelligere eum qui hoc modo ſcit. Vtq; ego unam quandam generalem rationem eludendi iſtas captiones ſubijciam, illud ſemper nos contendere debemus, etiamſi reuera cõcluſerit aduerſarius, quod oportuit: illum tamẽ non eã rem, quam aſſerimus, ſed uerba modò refutaſſe. Ex ijs uerò quæ modò expoſuimus, iam propemodum perſpicuum eſt quæ ſit ratio ſoluendarum captionum, quæ ex coniunctione & diſtinctione ducuntur. Cum enim aliud coniuncta, aliud diſtincta oratio ſignificet, ad extremum quando unum concludet aduerſarius, contrarium tibi erit ſubijciendum. Sunt autem omnes iſtæ captiones ex compoſitione & diſtinctione: Nunquid quo tu illũ percuſſum uidiſti, eo ille percuſſus eſt? & nunquid quo is percuſſus eſt, id ipſum tu uidiſti? Atq; iſtæ quidem captiones habent neſcio quid ambiguitatis, ſed tamen ad locũ ex coniunctione referendæ ſunt. Neq; enim duplex appellari poteſt, quod modò coniunctam, modò diuiſam habet ſententiam: quandoquidẽ oratio non maneat eadem, cùm diſtincta accipitur, quæ antè erat coniũcta. Niſi fortè dicamus ὄρος & ὅρος, cũ ſic accentibus diſtincta proferuntur, adhuc retinere multiplicitatem: quæ tamen, quod attinet ad ſcripturã, ſunt unum idemq; uocabulum, cum & elementis eiſdem, & eodem modo ſcribantur: cæterùm notæ accentuum illic appoſitæ efficiunt, ne cum pronunciantur, eadem ſint. Quocirca multiplex oratio non erit, quæ modò coniunctim, modò diuiſim accipi poteſt. Vnde etiam planũ eſt, non uerum eſſe, quod aliqui uoluerunt omnes reprehenſiones pertinere poſſe ad locum ex multiplici. Eſt igitur ad ſoluendas iſtas captiones reſpõdenti adhibẽda diſtinctio,

ctio, nõ idem scilicet ualere, si dicas uidisse te oculis, percussum: ac si diceres uidisse te, oculis percussum. Quod idẽ in captione Euthydemi faciendũ, quæ est huiusmodi: Nunquid triremes, quæ in Piræeo sunt, nunc scis, cum in Sicilia sis? Itemq; in hac, Putásne malum sutorẽ bonum esse? atqui fieri potest, ut quis malus sit, & bonus sutor sit: quidam igitur malus sutor, bonus erit. Item in hac: Nónne quorum bonæ sunt scientiæ, ea sunt bona μαθήματα? malorũ autem bonæ sunt scientiæ, mala igitur sunt bona μαθήματα: atqui mala & μαθήματα sunt, & sunt mala: quare necesse est, ut sint mala μαθήματα. Et, putásne uerum esse dicere, modò te natum esse? tu igitur modò natus es. An aliud coniuncta, aliud distincta significat hæc oratio? Certè. uerum enim est nũc, te natum esse: sed falsum est, te nunc natũ esse. Quæ tu facere potes, & uti potes, ea nónne tu & eo módo reddere effecta poßis? tu uerò non pulsans citharam, pulsare illam potes: tu igitur hoc efficere poteris, ut nõ pulsans citharã pulses tamen. At enim quod posse se alius dicit, non sic accipiendũ est, quasi nõ pulsans poßit pulsare: sed quasi poßit, cum desinet unum facere, alterum statim effectũ reddere. Porrò autem aliter hanc captionem dissoluere aliqui conantur, dicentes, quanquam id concessum sit, posse me quomodo possum aliquid, eo modo illud effectum reddere, non tamen rectè concludi, posse me non pulsando citharam pulsare: quia non sit concessum, omni modo quo possum, sed incertè quomodo possum, ita me facturum. nunc aũt certum est, idem non ualere, quomodò possum, ita faciam: & quocunq; modo possum, illo omni modo faciam. Verùm quàm illi malè soluant, hinc potest facilè intelligi,

intelligi, quòd cum necesse sit omnes captiones ex eodem loco ductas uno eodemq; modo dissolui, ista dissolutio non poßit ad omnes huius generis accommodari: quinetiam illo modo occurri non poßit omnibus, qui eandem istam captionẽ alio quouis modo proponerent: sed ad eũ modò qui ita proponit hanc captionem, non etiam ad ipsam argumẽtationem, est accõmodata hæc solutio. Ab accentu captiones nullæ sunt, nec in scripto, nec in uoce: aut certè admodum paucæ sunt. qualis est ista : Nónne *ου habitas, domus est? certè. at nónne illud, ου habitas, est negatio huius uerbi habitas? dixisti autem, ου habitas domum esse: domus igitur negatio quædam est. Quæ captio quomodo sit dissoluenda, non est difficile uidere.* Non e*nim idem significat illud ου tono acuto prolatum οὐ, & circumflexo οὗ.* Nosse *etiam rationem occurrendi captionibus, quæ ducuntur ex eo quòd uerborum specie falsi pro ijsdem accipimus quæ non sunt eadem, non est difficile, quando genera categoriarum quot & quæ sint intelligimus.* Nam *quod iste interrogatus negauit in uerbo quid est substantiamq; significante, id alius ut affirmet, traducit ad id quod in genere quantorum cõtinetur, aut eorum quæ ad aliquid dicuntur: quæ tamen, si formam uerborum spectes, speciem quandam præ se ferunt eorũ quæ quid, hoc est substantiã, significant. ueluti in hac captione.* Putásne *fieri posse, ut tu eandẽ rem simul facias, & feceris?* At *uidere tu idem potes & uidisse, idq; eadẽ ratione. Et illa:* Putásne *fieri posse, ut aliquid sit actio et paßio? Quid uerò? nũquid secari, cremari, operari, genere, dicendi conueniunt, & pati omnia significant? illa uerò, dicere, currere, uidere, nunquid eodẽ modo dicuntur?*

Atqui uidere, est operari: quare pati significat, quod tu tamen idem actionē significare dixisti. Quòd si quis fieri non posse dixerit, ut idem simul facias & feceris, idq́; postea admittat, posse euenire, ut idē uideas & uideris: nondū erit hac ratione reprehensus, modò non dixerit, uidere, actionē significare, sed potius pati. nam ut reprehēsio fieret, id quoq; fuit præter illa interrogandū. Illud tamen uidetur auditoribus iam esse concessum, quia admissum est, secare, esse agere, & secuisse, egisse, & huius generis alia, quæ genere dicendi illis sunt similia. Nam quod deest argumento, ipse per se auditor supplet: quasi dicendi genere hoc non differat ab illis. Reuera aūt hæc eodem genere dicendi non cōtinentur, sed propter uerbi similitudinem ita secus quàm est uidetur. Atq; ita in ijs captionibus idem usuuenit, quod in ijs quæ ducuntur ex homonymia: in quibus si quis uerborum uim ignorat, putat respondentē non modò in nomine, sed etiam in re eadem quod affirmauerat negare: cū tamen ei qui contrà disputat, necesse sit ut aduersariū coarguat, interrogare præterea, an eadem semper significatione accipiat, quod dicit. quo certè cōcesso, uera sequitur reprehensio. Sunt aūt, & quæ sequuntur captiones superioribus similes, ex eodemq́; loco ductæ: Si quis quod habuit, iam nō habet, nónne illud amisit? Atenim qui unum modò ex decem calculis amisit, iam non habet decem calculos. An uerum est eum amisisse, qui non habet quod habuit: illud autem non uerum, si tantum non habet, quantum prius, aut tot quot antè habuit, propterea tantū aut tot amisisse? Ergo quod primum in substantia interrogauerat, id transfert in conclusione ad numerū: decem enim non substantiam,

tiam, sed numerum significant. Quòd si initio ita interrogauisset: Si quis modò non habet tot calculos quot antè habuit, nónne tot omnino amisit quot habuit? nemo id cõceßisset: sed dixisset, uel ex ijs aliquot, uel illa omnia amisisse. Huius quoq; generis est captio, qua concluditur dare aliquem quod nõ habet: quia cum non habeat unũ solum calculum, unum solum det alteri. Atqui hoc nõ est dare quod non habes, sed quatenus tu unum solum non habes. Nam hoc uerbum, Solum, non substantiam aut qualitatem aut quantitatem significat, sed in comparatione ad alterũ cernitur, ut significet non habere te illud cũ alio. Habet igitur illa captio eãdem uim, ac si quispiã ita interrogaret, nũquid dare quispiam potest quod non habet? idq; negãte altero, subijceret: Quid uerò, nũquid dare citò potest quod citò nõ habuit? quo ab aduersario cõcesso, cõcluderet: Potest igitur dare quispiã quod non habet. Nam quid apertius est, quàm eum qui ita sit argumẽtatus, nil necessariò confecisse? Etenim citò dare, non est quippiã dare, sed hoc modo. Illud uerò nemo negauerit fieri posse, ut alio modo des quippiam quàm habeas: uelut si quod cum uoluptate habes, id ægrè & cum molestia dederis. Ad hunc eundẽ locum istæ quoq; superiorib. persimiles captiones pertinent: Potésne aliquis ferire alterum manu, quam non habet? aut uidere oculo, quem non habet? neq; enim unum tantũ oculum habet. Huiusmodi autem captionibus ita occurrunt quidam, ut eum dicant unum modò aut oculũ, aut aliud quiduis habere, qui plura habet. Alij uerò dicunt, id ipsum omnino hunc accipere, quod alius dat: quippe cum unum modò det iste calculum, aliusq; nõ plusquam unum ab altero accipiat.

Alij item aiunt fieri posse, ut quis id habeat quod nō accepit. ueluti si quis dulce uinū accipiat, eo inter accipiendum corrupto, acetum quod non accepit habere. At illi *quidem certè omnes illo modo captionē non dissoluunt, sed (quod etiam paulo antè diximus) homini, non argumento occurrunt. nam si esset hæc uera solutio, qui contrarium eius quod illi uolunt faceret, non posset omnino istas captiones (quod idem profectò in alijs omnibus usuuenit) dissoluere.* Vt *si uera solutio est in distinctione multiplicis, dicendo in una quidem significatione uerum esse, in altera non uerū, quicunq; simpliciter dici concesserit, is necessariò conuincetur, eritq; id necessariò confectum quod uoluit aduersarius.* Sin *qui hoc fecerit, non conuincatur necessaria conclusione, non erat profectò uera illa solutio.* Atqui *in ijs de quibus agitur captionibus, conceßis omnibus contrà quàm illi uolunt, nil necessariò cōcluditur.* Præter *illas autem, quas proposuimus, istæ etiam quas modò subijciam, ex eodem loco ducuntur.* Nónne *quod scriptum est, id scripsit aliquis? scripta autem est hæc oratio, quæ te ait sedere, nunc falsa, quæ tamen erat uera quando scribebatur: ergo simul & uera & falsa scribebatur.* Etenim *ueram & falsam dicere orationem aut opinionem, non hoc, id est substātiam, sed tale aliquid, id est qualitatem declarat.* Dixi *autem opinionem, quia eadem est ratio illius, atq; orationis.* Ad *hoc etiam genus ista pertinent:* Nónne *quod quisq; discit, illud uerum est esse quod discit? discit autem quispiā celerius, quod tardius est.* Hic *enim non assumptum est, quod discit quispiā, sed quo modo discit.* Item *ista:* Quod *quisq; perambulat, nónne id pedib. calcat? perambulat*

autem

autem aliquis totum diem. Profectò hic non assumptum est, quod quis perambulat, sed tempus in quo ambulat. Itemq; cum calicem bibisse alterum dicimus, hoc ipsum quod bibit non dicimus, sed unde bibit. Est etiam in hoc genere ista: Nónne quod scit quisq;, id aut ab altero didicit, aut ipse per se inuenit? At duobus sumptis, quorum unum didiceris, alterum inueneris, in illa ambo neutrum eorum cadere potest. Nam quod singulatim sumptis rebus prius interrogabatur, id paulo pòst coniunctis simul multis accipitur. Illa etiam, qua ostenditur esse aliquem tertium hominem, præter ideam, & præter singulos homines. homo enim, & omne uniuersale, nõ hoc aliquid, sed tale aliquid, aut comparationem quandam ad aliud, aut affectionem quandam & modũ, aut aliud huius generis significat. Eadem autem est huius ratio atq; illius, qua quæritur, an Coriscus, & Coriscus musicus, idẽ sint, an uerò diuersi. nam ille hoc aliquid, hic quale aliquid significat. Itaq; non est eadem unius atq; alterius expositio. Neq; uerò ab expositione uim habet ista captio, qua esse aliquem tertium hominẽ concluditur: sed ex eo quod conceditur, esse id ipsum quod illud, idem ualere, quod esse hoc aliquid. Neq; enim esse id ipsum quod Callias, aut id ipsum quod homo, idem semper significabit, quod esse hoc aliquid. Quòd si in exponendo dicas, non significari hoc esse id ipsum quod illud, sed potius esse tale quippiam, omnino nil intererit: quandoquidem ut hoc dixeris, nihilominus relinquatur uniuersale quoddã, non illud quidem separatum, sed in singulis rebus cohærens, quale est homo. Perspicuum igitur est, non esse admittendum, uerba quæ de multis dicuntur, hoc aliquid signifi-

care, sed aut quantum, aut quale, aut relatum quippiam, aut aliud quiduis huius generis. Omnibus autem captionibus, quæ in uerbo sunt (ut rem semel complectar) hoc commune est, ut per cõtrarium eius, unde ducitur captio, semper dissoluantur. Verbi gratia, si ex coniunctione captio existat, dissoluetur per diuisionẽ: sin ex distinctione, per coniunctionem. Rursum si in accentu acuto posita sit captio, per grauẽ dissoluitur: sin ex graui orta sit, per acutum. Si uerò multiplex nomen eam effecerit, ita dissoluitur, si contrarium illius nominis, quod concludit alius, ponas: ueluti si ita eueniat, ut tu interrogatus, de animato dixeris, ille contrà negationem concludere conetur: tibi ad extremum dicendum erit, de animato te intellexisse. Sin dederis, esse inanimatum aliquid, contrà autem ille animatum aliquid concludat: tibi dicendum erit, in re inanimata te intellexisse. Eademq; est ratio in amphibolia. Si autem ducta sit ex uerborum simili forma, à contrario petenda est solutio. ueluti ad illam captionem, Nónne dare quispiam potest quod non habet? dicendum est, non dare quidem eum quod non habet, sed alio modo quàm habet: nẽpe quia non habet unum solum calculum. Ad istam quoque: Nunquid quod scit quisq;, id didicit, aut per seipse excogitauit? respondendum est, uerum quidem esse, quod scit, horum altero modo id accepisse: sed non esse necesse, multis simul iunctis, quæ scit, ea altero modo assecutum fuisse. Huic quoq;, Nónne quod perambulas, id pedibus calcas? sic occurrẽdum, id quidem quod perambulo, me calcare, sed non tempus quo perambulo, & sic alia. Captiones autẽ accidentis, omnes una ratione dissolui possunt. Quia enim incer-

C 4

incertum est, quando rei attribuenda sunt quæ accidētibus conueniunt, atq; illud quidem in quibusdam uerum uidetur: idq; ita fieri interdum necessarium esse aiunt, in alijs uerò negant id esse necessariū: illud profectò nobis statuendum est, atq; ita debemus aduersus huius generis omnes captiones esse confirmati, ut omnino illas ullā habere necessitatem negemus. In quo uidendum est, ut paratā nos semper habeamus apertè captiosam ex hoc genere conclusionem, cui similem esse dicamus eam quam adfert aduersarius. Sunt autem ex accidente omnes quæ sequuntur captiones: Scisne quid ego te rogaturus sum? Nostin eū qui huc ad nos uenit, aut eum qui hic abscōsus est? Est'ne hæc statua opus tuū, aut hic canis tuus pater? Nūquid haud multoties pauca, sunt pauca? Perspicuum enim est, in ijs omnibus non esse necesse, ut eadem quæ accidentibus conueniunt, rebus subiectis attribuantur. Nam in ijs solis quæ natura & substātia non differunt, sed unum quippiā sunt, id usuuenit, ut quæ uni attribuuntur, eadē alteri omnia conueniant. Iam autem non idem est bonum esse bonum, et esse id quod ego te uolo interrogare: neq; idem ualet, uenientem aut absconsum, esse uenientem aut absconsum, atq; esse Coriscum. Itaq; non rectè efficitur, si Coriscum nouerim, aduenietem autem non nouerim, eundem me nosse, & non nosse. Neq; ualet conclusio: Hoc opus quoddam est, idq; meum est, hoc igitur est meum opus. sed concludendum est, meam esse hanc possessionem, aut rem, aut aliud quippiam huiusmodi. Nec dissimilis est in alijs ratio. Cæterùm istas captiones dissoluere nonnulli conantur, adhibita distinctione ad postremam interrogationem. aiunt enim fieri posse,

posse, ut idem nos cognoscamus, & non cognoscamus, sed non eadem ratione. Eum igitur qui uenit, se fatentur non nosse, Coriscum autem se nosse aiunt: & conclusionem, qua efficitur eundem illos nosse, & non nosse, ad extremũ concedunt, sed tamen non eadem ratione. Atq; illud primum ut uera sit dissolutio, necesse est (quod etiã nos paulo antè diximus) ut ad omnes eiusdem generis captiones diluendas sit accommodata, quod in hanc cadere non potest: quandoquidem si non ex uerbo nosse, sed ex uerbo esse, aut certo quodam modo affectũ esse, pronunciatum illud constaret, non haberet locum illa solutio. uerbi gratia, in illa captione: Hic pater est, & est tuus: quid quæso loci habeat illa solutio? Vt enim in quibusdam id uerum sit, fieri posse ut idem tu scias & nescias: at certè hæc captio nil habet cum illa commune. Porrò autem nil uetat, quo minus multis modis sit uitiosa & fallax eadẽ captio: attamen non omnis uitij explicatio est uera captionis illius solutio: quippe cum fieri poßit, ut falsum esse, id quod concluditur, dicas: & tamẽ unde oriatur falsa illa conclusio, non ostendas. Qualiter usuenire potest in argumentatione Zenonis, qua nil posse moueri, ostendere conabatur. Quapropter si quis respondens contrà argumẽtari conetur, ut id absurdum esse doceat quod alius conclusit, absurdè faciet, tametsi uerè ac necessariò id conficiat. Neque enim hoc est argumentum dissoluere, præsertim cum ueram solutionem appellauerimus, talem falsi syllogismi explicationem, ut quare sit uitiosus ostendatur. Itaq; si quando argumentum nil necessariò concludit, huius ipsius rei declaratio erit solutio: idq; dico, siue uerum, siue falsum aliquid illud

lud argumentum concludat. His accedit, quòd possit illa quidem fortasse solutio ad quasdam captiones ualere: at in ijs certè ad quas modò adhibetur, uix locum habere posse uideatur. Nouit enim ille Coriscum hoc ipso quòd Coriscus, & uenientem hoc ipso quòd uenit: at nosse idem & non nosse, est tale aliquid, quale usuueniret, si tu quòd albus quidem sit quispiam, nosses, eundem autem musicum esse ignorares: sic enim tu idem scires & ignorares, sed non habita ratione eiusdem rei. Hic uerò utrunque nouit, & Coriscum quòd sit Coriscus, & uenientem quòd ueniat. In eodē errore, in quo ij quos modò diximus, uersantur, qui cōcedendo omnem numerum esse multum & paucum, captionem se putant dissoluisse. Cum enim nil necessariò ista captio concludat, hoc prætermisso, ad id se conferunt, ut ueram esse conclusionem dicant. omnem enim numerum & multum & paucum esse, magno suo errore fatentur. Sunt etiam, qui dicentes multiplicitatem inesse in ijs uerbis, Est pater tuus, aut filius, aut seruus, captiosas illas conclusiones dissoluunt. Atqui ut dicatur ad multiplicitatem pertinere reprehensio, perspicuum est oportere, ut aut nomen, aut oratio, multa propriè significet: hunc uerò huius esse filium, propriè dici nemo affirmare audeat. si hac oratione significetur, hunc esse dominum huius qui alicuius est filius: sed fortè temerè & (ut sic dicam) per accidens factum est, ut ista ad extremum coniuncta sumerentur, in hunc modum: Nónne hic tuus est? etiam. At iste est filius: est igitur hic filius tuus. quia scilicet ita fortè accidit, ut idem & tuus esset, & filius, non quidem tuus, sed alicuius. Quod idem dicendum de captione qua è

genere

genere τῶν κακῶν esse aliquod bonum concluditur, quia prudentia sit malorum scientia. Nam aliquid esse aliquorũ non dicitur multipliciter: sed possessionem modò hoc significat: aut si fortè multipliciter dicatur (ut certè uidetur dici, quandoquidem homo τῶν ζώων esse dicitur, nec tamen hic possessio ulla significatur) nil tamen ad istam captionem pertinet. Etenim si ita aliquid ad mala affectũ sit, ut illa affectio in genitiuo casu exprimatur, dicetur quidem illud cum aliqua adiectione, & hac ex parte esse τῶν κακῶν: omnino autem & simpliciter non dicetur esse τῶν κακῶν. Vnde efficitur, ut potius illa captio sit referenda ad locum ex eo quòd quadam ex parte & simpliciter dicitur, quàm ad locum ex multiplici. Quanquam illud fortasse possit accidere, ut illa oratio, aliquod bonum esse τῶν κακῶν, dupliciter accipiatur, licet in ea de qua agitur captione non sit multiplex. Verbi gratia, si seruus aliquis bonus, sit mali domini. Nisi fortè ne hac quidem ratione possit illa multiplex appellari. neq; enim si separatim uerum sit, hoc esse bonum, idq; esse illius, rectè coniunctim efficietur, hoc esse bonum illius. Quin ne illud quidem, hominem esse τῶν ζώων, multiplex est: quando ne alibi quidem, si quid dicamus suppressa aliqua particula, quæ ad plenam sententiã desideretur, rectè diximus multiplicem esse orationẽ: quippe cum rectè ac sine ulla multiplicitate dari mihi Iliadem iussero, si pronũciato dimidio uersu ita dixerim, da mihi μῆνιν ἄειδε θεά. Captiones etiam quæ ducuntur ex eo quod quasi omnino ac simpliciter uerum sit, tale quippiã esse dicitur, aut ex aliqua parte, aut alicubi, aut quodammodo, aut facta ad aliquid collatione, non autẽ sim-
pliciter

pliciter ac citra ullam adiectionem) captiones inquam illæ hac demum ratione rectè dissoluentur, si ad cõclusionem diligenter aduertas, num cõtradictio horũ aliquod uitiũ habeat. Aduersa enim, omninoq; cõtraria, & aientia et negãtia, omnino quidẽ ac simpliciter in re una dici non possunt: at quadã ex parte, aut facta ad aliquid cõparatione, aut quodammodo, si pars utraq; sumatur, in re una dici possunt: aut etiã, si pars una citra ullam adiectionem, altera cum adiectione alicuius partis sumatur. Itaq; si pars una simpliciter dicat, pars altera quadã ex parte neget, non poterit esse ista ratione reprehensio: id quod in cõtradictione, quæ ad extremũ quasi reprehensionis causa concluditur, nobis est spectandũ. Ad hoc autem genus captionum omnes pertinent quæ sequuntur: Fierine potest ut sit aliquid quod non est? at uerum est dicere, rem quæ non est, tale aliquid esse. Nec dissimili modo, non esse aliquid quod est, ostendetur: quia de re quæ sit, uerũ sit dicere nõ esse hoc uel illud: Fierine potest, ut sanctè iuret quispiã simul, & peieret? Fierine potest, ut idẽ eidẽ simul credat, & nõ credat? At illæ certè eò sunt captiosæ, quia plurimũ interest inter esse omnino, et esse hoc uel illud: quo fit, ut malè efficiatur, si res aliqua quæ nõ sit, est hoc uel illud, omnino illam ac simpliciter esse. Itemq;, licet hãc quidem rẽ, & illa ex parte, sanctè iuret quispiã: nõ tamẽ rectè cõcluditur, omni ex parte sanctè iurare. Nã qui se peieraturũ iurauit, & peierat, is sanctè quidem quod ad hoc pertinet, & hac modò ex parte, iurauit: omnino autẽ ac simpliciter non rectè. Is quoq; qui nõ credit alteri, non simul illi omnino credit, sed quædã credit. Similis etiam ijs est illa captio, qua simul aliquem posse

posse mentiri & uerum dicere ostenditur. Verùm quia difficile est statuere, utrum ei quod est ueracem esse, tribuendum sit illud simpliciter, an ei quod est esse mendacem, propterea difficilis uidetur huius captionis explicatio. Atqui nil incommodi est, si dicamus eundem hominẽ simpliciter quidem mentiri, ex aliqua tamen parte uerum dicere: aut ex parte aliqua uerum dicere, qui omnino tamen mentiatur. Nec secus profectò iudicandum est de ijs, in quibus quod dicitur, facta modò ad aliquid comparatione uerum sit, aut ex aliqua parte insit, aut ad certum quoddam tempus. Nam ex hac eadem causa omnes huiusmodi captiones proficiscuntur. Nónne sanitas bona, aut diuitiæ bona? At ijs qui parum prudentes sunt, quiq; ijs uti rectè non possunt, non sunt bonæ: sunt igitur hæc bona, & non bona. Nunquid bene ualere, aut in sua ciuitate potentem esse, bonum est? atqui euenire tempus potest, cum id non sit bonum: idem igitur eidem bonum, & non bonum. At hoc certè non est incommodum, quod omnino ac simpliciter bonum est, huic aut illi id non esse bonum. Nónne id malum est, quod non uult sibi uir prudẽs? bonum autem uir prudens non uult amittere: bonum igitur est malum, non rectè efficitur. Plurimùm enim interest dicas, bonum esse malum, an bonum amittere esse malum. Huic similis est captio, quæ de fure fieri solet. Neque enim si fur est malus, propterea oportet, ut eum capere sit malum: non igitur qui eum uult capere, malum uult, sed potius bonum, quippe cum bonum sit illum capere. nam morbus quoque malum est: sed eo liberari non est malum. Nónne iusta iniustis, & quæ iure fiunt, ijs quæ iniuria, optabiliora sunt?

sunt? at optabilius est iniuria mori, quàm iure. Nónne æquum est sua quemq; habere? quæ uerò tibi adiudicata sunt falso iudicio, sed tamen ut putauit iudex esse æquissimum, ea legibus rata esse debent. est igitur idem æquum & iniquum. Est'ne is condemnandus qui æqua profert in iudicio, an qui iniqua? atqui æquum est, eum cui facta est iniuria, omnia proferre, quæ suo cum damno pertulit: erant autem illa iniusta. Hæc omnia sunt captiosa & fallacia argumenta. Neque enim si iniuria pati aliquid optabile est, statim existimandum est, omnino id magis expetendum esse quod cum iniuria cõiunctum est, quàm quod iuri consentaneum. Sed omnino quidem ac simpliciter ius est iniuria optabilius: nil tamen uetat, quo minus iniuria, quod ad hoc uel illud attinet, sit magis expetenda. Itemq; sua quenq; habere æquum est, aliena iniquum: & tamen iudicium hoc iustum esse nil prohibet, nimirum quia ut æquissimum esse existimauit iudex, ita iudicauit. neque enim oportet, si quid quod ad hanc quidem rem attinet, aut hoc modo iustum est, omnino esse iustũ. Simili modo, ut sint aliqua per se iniusta, fieri tamẽ potest, ut illa recitare & in iudicio edere iustum sit. neq; enim rectè efficies, iustum esse quippiam, si illud exponere iustum sit: sicuti non est necesse, id esse utile, cuius narratio utilis est. quod idem de rebus iustis sentiendum est. Illud itaq; non rectè concludebatur, quia iniqua erant quæ [illegible]ut is qui passus est iniuriam, propterea eum uincere qui iniqua in iudicio protulit: nam illa protulit quæ edere quidem æquum erat, simpliciter autem, & ad ferendum iniqua. Captionibus autem quæ ex definitione reprehensionis existunt, ea ratione occurrendum est,

quam in superiore loco subiecimus, exquirendo, an contradictio quæ ad extremum in conclusione proponitur, ijsdem omnino uerbis rebusq; constet, an in eadem re pars utraq; sumatur, & ad idem, & eodẽ modo, & in eodem tempore. Quòd si iam inde à principio disparata interroget alius, non est fatendũ, fieri non posse ut idem sit duplum & non duplũ: quin potius concedendũ est fieri posse, non eadem tamen ratione. Id enim esset, sine ulla controuersia reprehendi & conuinci. Ducuntur autẽ omnes istæ captiones ex hoc loco: Nunquid quanq; rem nouit aut ignorat, qui nouit aut ignorat quæ nã & qualis sit res quæq;? Atqui idem qui nouit Coriscũ quòd Coriscus sit, eundem quòd sit musicus ignorat: eandem itaq; rem scit quispiam, & ignorat. Et rursus, nónne maius est quod quatuor cubitorum magnitudinẽ habet, quàm quod trium? At fieri potest, ut ex tricubito fiat magnitudo quatuor cubitos in longũ producta. Et necesse est ut omne quod maius est, minore sit maius. potest igitur fieri, ut idem seipso sit maius & minus. His uerò quæ ducuntur ex eo quod idipsum, de quo à principio suscepta est disputatio, sumitur, ita occurrendum est, ut ille quidem qui respondet, si talia sumere aduersariũ perspiciat, nil eorum admittat, ne si illa quidem sint probabilia: ita tamen, ut interim uera esse dicat illa quæ non admittit. Sin ille non perspiciat à principio talia esse quæ sumit aduersarius, ignorationem suam in aduersarium propter huiusmodi argumentorũ uitium reijciet: dicens nil eum tandem confecisse, nec bene disputasse. Debet enim, ut sit reprehensio, abesse petitio principij. Deinde uerò dicet respondens, se illa admisisse, nõ ut ijs aduersarius contrà se

uteretur: sed ut aduersus illa disputaret, eiusq; contrariū concluderet, quod captiosa sua reprehensione confecit. Quod uerò attinet ad eas quæ ex consequentibus eruuntur, in eo ipso unde uim habere argumentū uidetur, uitiū indicandum est. Cum enim duplex sit argumentū à consequentibus: unum, in quo ex parte uniuersum genus concluditur, ut ex homine animal: alterum, in quo inter contraria tractatur cōsecutio: in priore genere dicendū nobis est, eo aduersarium peccare, quia uelit, ut ex hoc illud sequitur, ita uicissim ex illo hoc cōcludi, quod minimè necesse est: in posteriore aūt, quia uelit, si ex hoc antecedente illud consequens efficitur, ex cōtrario antecedentis omnino ac semper confici contrarium cōsequentis. Cuius generis est argumentatio Melissi. nam si quod generatū est, principium habet: ex eo cōfici rectè existimat, quod non est generatū, non habere principium. itaq; si ingenitum est cælum, non habere principiū, adeoq; esse infinitum. Atqui non ita res habet: quandoquidem inter disparata consecutio conuerso ordine tractanda sit. In ijs autem captionibus quæ oriuntur ex eo, quòd amplius aliquid adiectū est, quàm ex quo ducendum fuit argumentum ad conuincendum alterum, uidendum est, si eo quod dixisti sublato, nihilominus sequatur idem incommodū. quod ubi ita esse compereris, tum id tibi est planum faciendum, dicendumq;, omnes propositiones te non eò admisisse, quòd ueras illas esse putares, sed ut uideres quid tandem ad rem facerent: iam aūt omnino ad rem nil pertinere, quæ ipse sumpserat. Captionibus uerò, quæ plures interrogationes quasi unam accipiūt, iam inde ab initio occurrendū est, idq; adhibita distinctione. Est enim una

interrogatio, ad quam simplex rectè adhibetur responsio. Itaq; nec plura de uno, nec unum de pluribus affirmandum est, aut negādum. Porrò autem, sicut in homonymis interdum euenit ut utraq;, interdum ut neutra significatione uerum sit quod interrogatur, eoq; accidit, ut qui quasi ad simplicem interrogationem unam dedit respōsionem, nullo inde poßit urgeri incōmodo: ita in ijs de quibus agitur usuuenit, ut quando plura de uno, aut unum de pluribus uerè affirmatur, aut negatur, qui simplicem ad illa dederit responsionem, quanquam in eo, uitio non careat, nulla tamen hinc ducta ratione conuinci reprehendiq; poßit. Quando uerò illa partim uerè, partim falsò dicuntur, aut etiam quando plura de pluribus ita enunciantur, ut uno quodam modo utraque utrisque conueniant, alio quodam modo non conueniant, tum uerò maximè nobis cauēdum est. Exempli causa: Acceptis duobus, quorum unum bonum sit, alterum malum, nónne illa uerum est uno modo dicere esse bona & mala, et rursus altero nec bona nec mala? neque enim utraq; attributa utrisq; subiectis inesse possunt: idem igitur bonum & malum est: & rursus nec bonum nec malum. Item si quæq; res secum est eadem, & ab alijs diuersa, sumptis duobus diuersis, in hunc modum fiet captio. Hæc ad se comparata, non ad alia, sunt eadem: hæc eadem ad se comparata sunt diuersa: sunt igitur eædem res à se inuicem diuersæ, & eædem tamē. Item, si bonus quispiam malus fiat, & malus quispiam bonus, hic etiā ex simplici respōsione efficietur, unū ex ijs duobus, simul duo contraria, effici. Item acceptis duobus inter se inæqualibus, uerum est dicere illa ad seipsa comparata esse æqualia: erunt

erũt igitur eadem aliqua inter se æqualia & inæqualia. Neq; uerò ego illud negauerim, posse in has captiones aliam solutionẽ cadere: præsertim cum illud uerbũ Vtraque, itemq; illud Omnia, multis modis dicãtur. Vnde fit, ut non idem affirmetur & negetur nisi nomine tenus: quam ueram esse reprehensionem suprà negauimus. Cæterùm illud planũ est, nunquam illa incõmoda sequi potuisse, nisi ex multis interrogationibus una facta esset: etsi unum uni attributum fuisset affirmando aut negando. Quod uerò attinet ad eas captiones, quæ eò spectãt, ut ad ineptam eiusdem uerbi repetitionem aduersarium perducant, hac ratione perspicuũ est omnes dissolui posse, si negemus attributa quæ ad aliquid sunt, separatim sumpta, præter se quicquam significare. Exempli causa, si solum ac per se duplum dicas, sine adiectione simpli: tametsi uerum sit in duplo simplum quodammodo appellari. Etenim in hac oratione, Vno minus decem, uerbum illud Decem acceptum est, nec decem tamẽ illa oratione significantur. Itemq; in hac negatione, Non facere, inest uerbum facere, atq; adeò in omni negatione inest affirmatio: neq; tamen uerum est, eum qui dicit hoc non esse album, significare albũ esse. Duplum igitur nil quicquã fortasse præter se significat, sicut nec simplum significat id quod in ipso intelligitur: aut si significat, non eodẽ certè modo separatim atq; coniunctim significat. Neq; etiã scientia in specie sumpta: ueluti si medicina est scientia, idipsum significat quod cum in genere sumitur, quod quidem erat scientia, ad id quod sub scientiam cadit comparata. De ijs autem attributis quæ per ea subiecta definiuntur, de quibus ipsa dicuntur, illud primùm no-

C 6

bis dicendum est, non idem significare uerbum aliquod seorsum, atq; in oratione acceptum. Curuum enim si cōmuniter ac per se sumatur, idem significat in simo & in uaro: at coniunctum illac cum naso, hac cum cruribus, nil prohibet aliud atq; aliud significare: præsertim cum idem sit, nasum curuum & nasum simum appellare. Deinde uerò non est permittendum aduersario, ut in recto casu subiectum, cum ista uerba definit, accipiat: quandoquidem falsa illo modo fiat oratio. neq; enim uerum est in recto, Simum est nasus curuus: sed in obliquo dicendum, Simum est nasi talis affectio. Quocirca nil absurdum sequitur, si in alio casu uerbum illud nasus repetatur, dicendo nasum simum esse, nasum habentem nasi curuitatem. Quod autem ad solœcismos attinet, unde illi quidem ducantur, suprà exposuimus: quomodo autem ijs occurrendum sit, ex ipsis captionibus intelligemus. Nam istæ quas subyciam, ad solœcismum efficiendum omnes pertinēt. Nónne quod uerè dicis, hoc reuera est? dicis autem aliquid esse lapidem: est igitur aliquid lapidem. At enim qui lapidem dicit, non neutrum, sed masculinum: non nominatiuum, sed accusatiuū dicit. Quocirca si hūc in modum interrogasset alius, Nónne quem tu esse uerè dicis, est illud? statim apparuisset illum non latinè loqui: quemadmodum ne is quidem latinè loqueretur, qui interrogaret, nónne hic est quā tu esse dicis? Li[illegible] uerò, & alia quæuis nomina, quæ nec masculina nec fœminina sunt, an in illo modo mutatis casibus interroges, nil refert. unde etiā fit, ut si illam captionem ad neutrū accommodes, non fiat solœcismus: Nónne quod tu esse dicis, illud est? lignum autem tu esse dicis, lignū igitur est. Lapis

autem,

autem, & articulus Hic, masculinorum habet inflexionem. At uerò si interrogauerit quispiam, sit ne iste illa? tum subiecerit, nónne iste est Coriscus? & ad extremum concluserit, est igitur iste illa: non erit profectò hoc modo conclusus solœcismus: ne si Coriscus quidem reuera idem significet cum aliqua re quæ est fœminini generis, illud autem ita esse non admiserit respõdens. Nam ut aliquid tandem cõficiatur, illud præterea ad superiores interrogationes adijci debet. Quòd si neq; ita est, neque ita esse admiserit respondens, omnino nulla fiet ratiocinatio, nec reuera, nec quod ad hunc quidem attinet qui interrogatur. Simili igitur modo & hic quoq; oporteret uerbũ illud, lapidẽ, nominatiuũ significare. Quòd si nec ita sit, neq; ita esse dederit respondens, omnino illi conclusioni nullus est locus: speciem autem aliquã ex eo accipit, quòd qui sunt reipsa dißimiles nominis casus, similes esse uidentur. Quid? nónne hæc uerè dicetur esse illud ipsum, quod tu eam esse dicis? atqui tu hanc parmam esse dicis: est igitur hæc parmam. An hoc modo nil confectum est? Certè. nam hæc, non parmam, in accusatiuo sibi iungit, sed in nominatiuo parma: hanc autem, parmam indicat, in accusatiuo.. In hac quoq; simile uitium est: Nónne hic est illud ipsum quod tu eum esse dicis: tu autem Cleonem esse dicis: est igitur hic Cleonem. Neq; enim articulus hic, Cleonem in accusatiuo sibi iungere debuit: quippe cum in prima interrogatione dictum sit, quem tu esse dicis, hic est, non autem, hunc est. neq; enim qui hoc modo dixisset, latinè fuisset locutus, Nónne scis tu illud? est autem illud lapis, scis igitur lapis. An pronomen Illud, non eodem modo sumitur in priore propo-

 sitione,

ſitione, Scísne illud? atq; in poſteriori, Eſt autem illud lapis? profectò in priore accuſatiuus erat, in poſteriore nominatiuus: Nónne hoc ſcis cuius tu habes ſcientiam? habes autem lapidis ſcientiam, ſcis igitur lapidis. An illud, hoc, demonſtrat lapidem in accuſatiuo, huius autem lapidis in genitiuo? Atqui cõceſſum eſt, cuius habes ſcientiã, hoc te ſcire, in accuſatiuo, non huius in genitiuo. Quare concludendum fuit, Scis igitur lapidẽ, non lapidis. Quòd igitur huiuſmodi captionibus non concludatur ſolœciſmus, ſed uideatur modò concludi, & quomodo ijs occurrendum ſit, ex ijs quæ ſunt à nobis expoſita, planè intelligi poteſt. Illud autem hoc loco nobis intelligendum eſt, non eſſe unius generis omnes captiones, ſed nonnullas eſſe in quibus facile ſit cauſam captionis perſpicere, nonnullas in quibus difficile: idq; dico uſuuenire etiam in ijs quæ ſunt eiuſdem generis: nam eiuſdẽ generis appellandæ ſunt, quæ ex eodem loco ducuntur. Ac eadem quidem captio alijs ex genere earum eſſe uidetur quæ ex uerbis ducũtur, alijs ex alio genere. Id quod propterea fit, quia ut quæq; res uariè commutatur, ita non æquè ſemper ſolet eſſe perſpicua. Quemadmodum igitur inter eas quæ ex homonymia ducuntur (qui certè locus eſt omnium, unde oriuntur fallaces cõcluſiones, uulgatiſſimus) quædam ſunt quæ cuiuis etiam imperito ſunt apertæ. adeoq; ridiculæ & leues captiones ex uerbo propemodum omnes eruuntur, cuiuſmodi ſunt iſtæ: Vir ferebat per ſcalas δίφρον: &, quò properatis? πρὸς τὴν κεραίαν. Et utra boum antè pariet? neutra, ſed retrò utraq;. Nunquid purus eſt Boreas? non, ſed impurus, qui mẽdicos æquè & mercatores interficit. Nũquid εὔαρχος ille eſt? nõ, ſed Apollonides.

des. Eodem planè modo ex alijs locis huiusmodi nonnullæ perfaciles ducuntur conclusiunculæ. Sed etiam sunt aliæ, quæ uel doctissimos quosq; impediūt. Id quod eo argumento intelligi potest, quòd inter se de nominū significationibus sæpe dissentire docti homines conspiciuntur, uerbi gratia, utrum eodem semper modo accipiantur unum & ens, an alio atq; alio, parum inter doctos conuenit. Quibusdam enim uisum est nullam inesse in ijs uerbis, unum & ens, ambiguitatem. Alij ex eo dissoluunt rationes Parmenidis & Zenonis, quòd ens & unum multipliciter dicuntur. Nec secus fit in captionibus quæ ex accidente alijsq; locis eruuntur: nam in ijs quoq; aliæ facilè, aliæ difficilè perspiciuntur. Atq; nosse ex quo genere sit quæq;, & utrum reprehensionis uim habeat an minus, non est pariter in omnibus manifestum. Porrò autē acuta argutaq; captio appellari solet, quæ multum in animo relinquit dubitationis. Ea enim est quæ acrius pungit, mordetq;. Ambigendi autem duplex est causa: Vna, quæ locum habet in ijs quæ concludendi uim necessariā habent, cum dubitatur utra sumptionum neganda sit: Altera, quæ propria est fallacium contentiosarumq; conclusionū, cum de ratione indicandi uitij, eiusq; quod plus acceptum est quàm oportuit ad necessariam conclusionem, ambigitur. Itaq; inter eas quæ necessariò concludunt, quæq; est acutissima, ita plurimum adfert dubitationis. Est autem illa acutissima ratiocinatio, quæ ex ijs quæ sunt quàm maximè probabilia, aliquid aut probat, aut refutat, quod est maximè probabile. Nam cùm illa una sit ratiocinatio, accepto disparato conclusionis cum altera sumptionū, semper necessariò quod uolet conclu-

det, quandoquidem necesse sit, ut ex æquè probabilibus, hac ratione, semper quod æquè probabile est, aut confirmetur, aut refutetur: qua ratione efficitur, ut ambigere hoc in loco necesse sit. Est igitur illa in primis & maximè arguta, quæ pariter à conclusione & à sumptionibus adfert dubitationem. Secundo loco, quæ ab utrisque sumptionibus æqualem relinquit, utra neganda sit, dubitationē. Cum enim sit altera neganda, utra tandē ea sit, nō est facile decernere. Inter eas aūt quæ fallaces & contentiosæ sunt, illa primo loco acuta censenda est, in qua nō statim apparet, sit'ne consecutio necessaria nécne: et utrū sit ea dissoluenda negando falsam aliquā quæ sumpta sit propositionem, an distinguendo. Secundo loco numerabitur, quæ id quidem minimè habet dubiū, utrum sit negando an distinguēdo soluenda: sed tamen quæ nā ex omnibus interrogationibus sit neganda, & quæ distinguēda, an scilicet quæ cōplexionis loco accipitur, an ex sumptionib. aliqua, non satis intelligitur. Interdū igitur argumentatio forma uitiosa, inepta est ac ridicula, nimirum quando sumptiones ualde incredibiles sunt, aut falsæ: interdum minimè contemnenda est. Quando enim in argumētatione desideratur talis aliqua interrogatio, ex qua potissimùm argumēti uis duci debuit, qui illā non sumpsit, rem tamen quasi ratiocinatione concludit, is ineptam omnino ratiocinationem facit. Sin quod prætermissum est, ex genere est eorum quæ extrinsecus ad rem ualent, non continuò illa argumentatio aspernanda est: quin argumētatio bona est, culpa autem omnis est penes eum qui non rectè interrogauit. Sicut autem argumenta uarijs modis dissoluūtur: uno modo, ut ad ipsam argumentationem

mentationem pertineat solutio: altero, ut ad interrogantem, atq; adeò ad ipsam interrogãdi rationem: tertio, ut ad neutrum conferatur: ita etiam tribus modis tractãtur interrogationibus argumenta: uno modo, ut ad id quod propositũ est, omnes tuas rationes conferas: altero, ut respondentem persequaris: tertio, ut disputando rationem habeas temporis. quod postremum tum euenit, cum plus tẽporis desideratur ad refutandã solutionẽ, quam dedit aduersarius, quàm patitur spacium temporis, quod ad disputandũ concessum est. Atq; illa quidẽ omnia hactenus exposita sunt, ex quot, quibusq; locis ducuntur omnes captiosæ conclusiones, quæ solent inter disputandũ incidere: deinde quo modo sit mendacij arguẽdus aduersarius, et quibus rationib. eò perducendus, ut paradoxa aliqua dicere uideatur: tum quibus ex caussis potißimũ nascatur solœcismus: mox, quo modo interrogandum esset, quæq; esset interrogationum collocatio: deinde, quis nam esset usus tractationis huiusmodi sophisticarum captionum: postremò, quæ in uniuersum esset ratio respondendi, & quomodo singulæ rationes & syllogismi dissoluendi essent. Nunc reliquum est, ut postquam à capite repetierimus institutum nostrum, de eoq; pauca dixerimus, finem huic disputationi imponamus. Hoc igitur à principio diximus, fuisse nostrũ institutum, ut inueniremus facultatẽ quandam differendi de quacunq; re proposita, ex ijs quæ essent in re proposita quàm maximè probabilia. Est enim hoc officiũ dialectices, tum eius quæ per se dicitur, tum eius quæ in tentando & experiundo cernitur. Sed quoniam par est, sic esse hac arte instructũ dialecticum (ne qua in re hæc ars Sophisticæ, cui finitima est, cedat)

ut

ut non modò experiundi causa probabiliter alterum interrogare poßit, sed etiam ut scientiam rei præ se ferat: propterea non tantùm illud quod modò dictum est, posuimus huius artis officium, quod in exigenda ab altero ratione cernitur, sed etiam in eo, ut si quando à nobis exigatur ratio de eo quod defendendũ in disputatione suscepimus, constantißimè ac sine ulla repugnantia tueamur: idq; ex ijs quæ sunt quàm maximè probabilia. Cur autẽ id etiam partem muneris dialectici fecerim, paulò antè rationem subieci: ob quam etiam causam Socrates interrogabat semper, respondebat nunquam: quia se nil quicquam scire profitebatur. Illud porrò in superioribus libris explicatum est, quæ & quot sint quæstionum genera, in quibus hæc ars uersatur: & quæ essent, & in quo numero, ea ex quibus ipsa cõstaret disputatio: tum, quomodo earum rerum magna copia nobis suppetere posset: postremò, de ratione interrogandi, omninoq; de collocatione, quæ sit interroganti obseruanda: itemq; de responsione, & ratione dissoluẽdorum argumentorum diximus: omninoq; exposuimus cætera omnia, quæ uisa sunt ad illam disserendi rationem pertinere. Post hæc autem docuimus de fallacibus & captiosis conclusionibus, quemadmodum etiam paulò antè dictum est. Quæ cum ita sint, profectò iam dubitari non potest, quin satis commodè ad exitum à nobis id perductum sit, quod institueramus. Iam uerò ne quis ignoret, quid nobis in explicatione huius artis usuuenerit, illud intelligendũ est, eorum omnium quæ inueniuntur, aliqua esse, quæ iam antè ab alijs aliqua ex parte comprehensa, subtilius postea, & quasi particulatim elaborata, opera tandem eorum qui

illa

illa postea accipiunt, longius progrediuntur, magnumq́; incrementum capiunt. alia autem à prima origine inuenta, non ita multum à principio progrediūtur: sed tamen multò plus utilitatis habent illa initia, quàm reliqua omnis quæ ex ijs proficiscitur acceßio. Est enim (ut dici solet) principium maxima pars totius, ideoq́; difficilimum. Quanto enim ui & facultate maiore est, tanto minore est magnitudine: eaq́; de causa difficilimè perspicitur. eo autem inuento, non est difficile conferre & adijcere reliqua. Porrò autē illud quod dixi, cùm in alijs ferè omnibus artibus, tum in arte oratoria usuuenisse maximè conspicitur. Qui enim huius artis principia inuenere, parum admodum progreßi sunt: qui autem nunc sunt in eo genere illustres & probati, acceptis ijs quæ à multis tractata quasi per succeßionē paulatim processerant, in eos fines quos nunc habet, artem protulerūt. Tisias quidem primus addere cœpit ijs initijs, quæ à primis inuētoribus profecta erant. Hunc Thrasymachus secutus est: cui deinde succeßit Theodorus, alijq́; permulti, qui singuli suas quasdam particulas adiecerunt: ut iam non sit mirum, in tantam magnitudinem eam tandem excreuisse. At uerò huius artis, in cuius explicatione uersamur, nō pars quædam iam antè inuenta & elaborata erat, pars altera minus explanata: sed omninò nil in eo genere adhuc ab alijs traditū extabat. Nam qui adhuc mercede cōducti, natam ad contentiones disserendi rationem docuerunt, idem ferè quod Gorgias sequuti sunt in docendo institutum. Vt enim hic ad dicendum, ita illi ad disputandum, orationes ediscendas discipulis tradebant de ijs rebus, in quas sæpius suos utriq; sermones inducebant. Vnde effi-

ciebatur

ciebatur, ut discipuli celeriter illi quidem, sed citra ullam artem, quæ ab illis tradebantur, discerent. Illi enim ita demũ se rectè docere existimabant, si omissa arte, ipsum artis opus proponerent. ut si quis se profiteatur artem traditurum, qua ne pedes postea ullus offendat, effecturus sit: ac postea non sutoriam ille quidem doceat, neque unde parari poßint quæ ad eam rem sunt necessaria ostendat, sed magnam calceorum omnis generis multitudinem proferat: sanè qui hoc fecerit, ad usum quidẽ profuit, artem autem non attigit. Ac de arte quidem rhetorica satis multa à ueteribus tradita habuimus: de hac autem differendi ratione nil planè habuimus, quod alijs acceptum referamus: sed nos longo usu singula inquirendo, multum temporis magno cum labore consumpsimus. Si igitur uobis ea considerantibus uideatur hæc ars illis, quæ nos tradidimus, initijs satis accuratè explicata, præ alijs disciplinis, quæ ex longa succeßione in tantam excreuerunt amplitudinem: hæ profectò uestræ sunt, auditorumúe partes, ut si qua prætermissa sint in tractatione huius artis, ea nobis bona cum uenia condonetis: & si qua rectè inuenta, magnas eo nomine nobis gratias habeatis.

FINIS.

BASILEAE, EX OFFICINA
Oporiniana, Anno Chriſti 1585.
Menſe Auguſto.

Biblioteka Jagiellońska
stdr0023436

